This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

600028023L

Ital. Praja

CARȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN

SECOLUL XVI.

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A ARCHIVELOR STATULUÏ.

Publicațiuni istorico-filologice

LIMBA ROMÂNA VORBITA

ÎNTRE

1550 — 1600

TOMUL II.

CĂRȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN SECOLUL XVI

IN LEGATURA CU LITERATURA POPORANA CEA NESCRISA

TEXTURI ROMÂNE CU PARALELURI STRĂINE.—ORIGINEA LOR ȘI FILIAȚIUNILE INTERNE ȘI EXTERNE.—ÎNSEMNĂTATEA LOR ISTORICĂ ȘI LINGUISTICĂ.—BOGOMILISMUL IN ROMÂNIA.—CUCUL ȘI TURTURICA.—POVESTEA NUMERELOR.—SPECIMEN DE GRAMATICA ISTORICO-COMPARATIVĂ A LIMBEI ROMÂNE.

STUDIU DE FILOLOGIĂ COMPARATIVĂ

DE

B. Petriceicu-Hasdeu.

BUCURESCI

NOUA TYPOGRAFIE NAȚIONALĂ C. N. RĂDULESCU STR. ACADEMIEI No. 24.

1879.

27793 d 2

Domnului **Dim. A. Sturdza**

din partea autorului

STIMA—AMICIA

ale tale dintru ale tale.

PREFAȚA

D. Dim. A. Sturdza procurându-mĭ ocasiunea de a da la lumină cele maĭ vechĭ cărțĭ poporane ale Românilor, ceĭa-ce m'a condus la un întins studiŭ asupra acesteĭ importante ramure a literatureĭ nóstre naționale, am fost silit a modifica planul, pe care mi-l propusesem în prefață la tomul I.

Excelentele observațiunĭ ale lui Schuchardt, relative la primele doă părțĭ din tomul precedinte, apar într'un Suplement la acel tom, unde figuréză de asemenea observațiunile analóge ale d-luĭ G. Bariț, împreună cu întimpinările mele, cu unele îndreptărĭ și adaosurĭ.

Monografia cea promisă asupra genitivo-dativuluĭ român întră în partea III din volumul de față; căt pentru monografiele, anunțate tot atuncĭ, despre accentuațiunea și vocalisațiunea irrațională în vechile nóstre monumente literare, le reserv pentru un Suplement la tomul II, unde voĭu publica în acelașĭ timp ‘Onomatologia română pînă la 1600’.

Sintesa operei întregi, conspectul sistematic a consecinţelor sale pentru istoria limbei române din tóte punctele de vedere, va face obiectul tomului III, prin care sper a încheia lucrarea.

Orĭ-cum ar fi, volumul, pe care'l publicâm acuma deşi face parte dintr'o vastă colecţiune, totuşĭ se póte considera ca ce-va întreg, complet, îmbrăţişând un teren independinte şi bine determinat: *Cărţile poporane ale Românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă.*

Cătră acest titlu special, noĭ am maĭ adaos: ‘Studiŭ de filologiă comparativă’.

Să ne explicâm.

Prin ‘filologiă comparativă’ noĭ nu înţelegem, ca Whitney, ca d. Hovelacque, ca revista parisiană a d-luĭ de Rialle etc., comparaţiunea analitică a maĭ multor limbe. O asemenea noţiune ar fi fost la locul eĭ numaĭ dóră atunci, când filologia propriŭ ḑisă se mărginĭa în analisa linguistică a clasicităţiĭ. De când însă, dela Wolf pînă la Böckh, preocupaţiunea filologică clasică s'a întins asupra tuturor elementelor culturale ale anticităţiĭ, fie ele linguistice saŭ numaĭ etice, acelaşĭ accepţiune lărgită se cuvine pe deplin termenuluĭ corespunḑător de ‘filologia comparativă’. Unica deosebire între cele doă sfere este, că una din ele studiază într'un mod isolat popórele antice în desvoltarea civilisaţiuniĭ lor, pe când cea-l'altă urmăresce într'un mod comparativ manifestaţiunea naturală, statică şi dinamică, a spiritului tuturor popórelor.

Pentru noĭ dară ‘filologia comparativă’ cuprinde

întrunite ambele doctrine, pe carî revista berlineză a lui Steinthal le împreună ca: ‘Etno-psicologiă, și ‘Linguistică,. Linguistica, fie cea positivă saŭ analitică, fie cea transcendentală saŭ sintetică, fie cea descriptivă saŭ de clasificaţiune, se referă la organismul limbelor. Etno-psicologia, pe de altă parte, cercetéză credinţa popórelor, depusă maĭ cu deosebire în literatura poporană. Ambele, linguistica și etno-psicologia, spiritul popórelor în l i m b ă și acelaș spirit în c r e d i n ţ ă, sînt într'o correlaţiune intimă, adesea indissolubilă, de exemplu în mitologiă saŭ în onomatologiă: ambele la un loc formézĕ ‘filologia comparativă,.

Iată în ce sens opera de faţă este în tótă puterea cuvîntuluĭ un ‘Studiŭ de filologiă comparativă,: limba română și literatura nóstră poporană ne preocupă aci d'o potrivă....

Terminând, constatâm că tomul I a fost apreciat fórte favorabil în presa străină de Gustav Meyer (*Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, 1879, No. 42), de Angelo de Gubernatis (*Nuova antologia*, 1878, p. 723–4), de Dr. Jarnik (*Der Osten*, 1878, No. 44) și alţiĭ. De asemenea profesorul Miklosich l'a consultat nu o dată în noua sa cercetare *Ueber die Wanderungen der Rumunen*. Ne place a adăuga însă, că în acelaș timp d. Cihac a crezut de cuviinţă a ne consacra în *Convorbirĭ literare* dela laș (1879, No. 3 și 4) o lungă diatribă, pe care tot d-sa a reprodus'o apoĭ franţusesce în *Romanische Studien* (t. 4, p. 141—84). Ca ton, lucrarea d-luĭ Cihac este caracterisată cu pré-multă bună-voinţă: ‘d'un ton

quelque peu acerbe, de cătră d. Gaston Paris, care nu și-a dat ostenéla de a o cerceta și 'n fond (*Romania*, 1879, No. 31, p. 466); ca sciință și metódă, ea a fost combătută cu o perfectă independință de spirit de cătră Dr. M. Gaster în *Zeitschrift fiir romanische Philologie* (t. 4, p. 468-76). In acest mod, ne putem scuti de a respunde noĭ înșine la tonul, sciința și metóda d-luĭ Cihac, pînă ce nu și-le va drege pe tóte.

B. P. H.

Bucurescĭ, 5 Decembre 1879.

OCHIRE

ASUPRA

CARȚILOR POPORANE

Însemnătatea lor.—Raportul către literatura poporană în genere.—Cărțile poporane ale Românilor.—

Codex Sturdzanus.

OCHIRE

ASUPRA

CARŢILOR POPORANE

§ 1. Renumitul Görres, spirit fantastic, dar profund, a fost cel întâiu, dacă nu ne înşelâm, căruĭ i se datoresce, de pe la începutul secoluluĭ nostru, împărţirea literatureĭ poporane în doă marĭ ramure: literatura poporană nescrisă şi literatura poporană scrisă, dând tot-o-dată acesteĭ din urmă epitetul de *cărţi poporane.*[1])

Vederile luĭ Görres despre correlaţiunea ambelor ramure, silindu-se cu orĭ-ce preţ a le da o origine comună, pe când în realitate ele curg ca doă rîuleţe ce se împreunéză sosind din direcţiunĭ opuse, sînt nesce vederĭ strîmte şi 'n parte false; dar punctul de plecare era just şi fecund, maĭ ales atuncĭ când aprópe nimenĭ în lumea cea cultă nu înţelegea încă importanţa literatureĭ poporane în genere, căcĭ pedantismul şi bontonismul, fie-care în felul seŭ, batjocoriaŭ d'o potrivă tot ce eşia din popor şi tot ce plăcea poporuluĭ.

---

1) Görres, *Die teutschen Volksbücher. Nahere Würdigung der schönen Historien- Wetter- und Arzneybüchlein, welche theils innerer Werth, theils Zufall, Jahrhunderte hindurch bis auf unsere Zeit erhalten hat.* Heidelberg, 1807, in-16, pag. X, 311.

A despreţui spiritul plebeĭ, ‹Pöbelwitz›, fiind-că nu face cum facem noĭ şi ceĭa-ce facem noĭ înşi-ne, — ḑicea cu durere şi cu indignaţiune Görres — este ca şi când ne-am supĕra pe vermele de metasă, pentru că ne dă numaĭ metasă, ĭar nu ne ţese nesce galóne gata saŭ nu ne cóse nesce haĭne de purpură!

Cartea luĭ Görres, pe lîngă o întroducere şi un lung epilog, cuprinde analisa bine scrisă a 48 cărţĭ poporane germane. Se începe prin ‹Albertus Magnus›: despre puterea ĭerburilor, a petrelor scumpe şi altor minunate lécurĭ; se încheiă prin faĭmosul apocrif despre copilăria luĭ Crist, respăndit în evul-mediŭ în tótă Europa occidentală sub titlul de ‹Liber de infantia Salvatoris›; între aceste doă extremităţĭ, una quasi-medicală şi cea-l'altă quasi-teologică, figuréză tot felul de cărţĭ poporane în proză şi 'n versurĭ, legende, romanţurĭ, biografie, prorociriĭ, visurĭ, călătorie etc. etc.

§ 2. Mult timp după Görres şi pe o scară mult maĭ întinsă, a descris Nisard în doă marĭ volume cărţile poporane ale Franţeĭ.[2])

Colecţiunea luĭ se împarte în 13 rubrice:

I. Almanacurĭ;
II. Sciinţe şi arţĭ:
    1. Magia négră, magia albă, cabbala;
    2. Vrăjirea;
    3. Prorociriĭ;
    4. Gospodăria;
III. Glume şi jocurĭ de cuvinte;
IV. Dialogurĭ şi catechismurĭ;
V. Discursurĭ, oraţiunĭ funebre şi predice comice;
VI. Tipurĭ şi caractere;
VII. Vieţele personagelor faĭmóse;

2) Nisard, *Histoire des livres populaires ou de la littérature du colportage depuis le XV-me siècle jusqu'à l'établissement de la Commission d'examen des livres du colportage (30 novembre 1852)*, Paris, 1854, in-8, t. 1 pag. XVI-580, t. 2 pag. 599.

VIII. Religiunea şi morala;
IX. Stihurĭ religióse şi legende versificate ale sfinţilor;
X. Epistolare: scrisorĭ de afacerĭ, de complimente şi de dragoste;
XI. Limba tălharilor;
XII. Pedagogia;
XIII. Romanţurĭ şi poveştĭ.

Fórte bogată ca adunare de material, nu maĭ puţin interesantă prin frumósa reproducere a gravurelor poporane, opera luĭ Nisard lasă departe în urmă pe a luĭ Görres sub raportul quantitativ, dar remâne departe în urmă ea-însăşĭ în privinţa qualitativă.

Criticul frances nu înţelege nicĭ importanţa intrensecă a cărţilor poporane, nicĭ legătura lor cu literatura poporană cea nescrisă, nicĭ măcar caracterul lor intern de ‘poporanitate’, pe care'l confundă mereŭ cu împregĭurarea externă de a fi ‘colportate’. El le descrie, căcĭ azardul l'a făcut ‘secretar al comisiuniĭ însărcinate a le examina’; le descrie, fiind-că acéstă muncă i s'a impus ca o sarcină oficială; le descrie, în fine, după cum descrie un profan după forme din afară un buchet de florĭ, fără a avé o umbră de noţiune despre viéţa, organismul şi relaţiunile plantelor.

§ 3. Cea maĭ nouă publicaţiune de acéstă natură, sînt cele treĭ tomurĭ apărute de curând, în carĭ s'aŭ reprodus textualmente, cu ilustraţiunĭ în fac-simile, ba chĭar cu frontispiciurĭ separate şi cu conservarea paginaţiuniĭ originale, vr'o şése-ḑecĭ de cărţĭ poporane englese ale Scoţieĭ, aşa numitele ‘chap-books’, împărţite în treĭ rubrice:

I. Comice şi umoristice;
II. Religióse şi biblice;
III. Poveştĭ, romanţurĭ şi istorióre.[3])

Acéstă consciinţiósă codificaţiune a cărţilor poporane ale

3) *John Cheap. The Chapman's Library: the scottisch chap literature of last century, classified. With life of Dougal Graham.* Glasgow, 1877-1878, in-8.

Scoţiei, cu texturi întregi, reproduse cu o exactitate documentală, iar nu numai extracte ca în Nisard saŭ analise ca în Görres, ar merita a fi imitată în tóte ţerile Europei, oferind un teren complet şi sigur ulteriórelor cercetări critice.

Editorul, a cărui individualitate abia apare într'o prefaţă de vr'o patru pagine şi într'o scurtă biografiă a lui Dougal Graham, celui mai poporan scriitor scotlandes din secolul trecut, observă fórte just, că mult mai bune sînt, în orî-ce cas, cărţile poporane decât ziarele aşa numite poporane, foiţe polemice ce aŭ început a străbate pe la sate, căci: ‹cartea poporană este oglinda opiniunilor şi obiceielor rurale, pe când ziarul ‹pretins poporan vine din afară pentru a desnatura adevěratul ‹gust al poporului.› ‹Chiar cărţile poporane de origine străină, ‹—adaugă el,—se naturaliséză astfel în limbă şi 'n caractere, ‹încât nu le mai recunósce cine-va dintre cele născute şi crescute pe pământul scotlandes.›

§ 4. Scriind cele de mai sus, noi n'am avut cât de puţin intenţiunea de a da o bibliografiă a cărţilor poporane din Occidinte, ci am voit numai a constata însemnătatea, pe care a început şi va fi silită din ce în ce mai mult a le recunósce sciinţa modernă în totalitatea lor, fie unele din ele cât de insipide din punctul de vedere al claselor celor culte ale societăţii, precum sînt, de exemplu, visurile, vrăjile saŭ minunile ‹mareluî Albert›.

Unele categorie speciale ale cărţilor poporane, mai ales cea religiósă şi cea romantică, aŭ atras mai de de-mult asupră-le, într'un mod isolat, atenţiunea învěţaţilor, ca şi când ele ar fi de o natură mai înaltă decât cele-l'alte. Ne ajunge a cita numerósele colecţiuni de aşa numite apocrifuri biblice, începênd dela Fabricius pînă la Tischendorf, pe carî nu o dată vom avé a le consulta în cursul studiului de faţă. Şi mai vestită este opera Englesului Dunlop despre cărţile poporane cele romantice, apărută aprópe în acelaşi timp cu scrierea lui Görres.[4])

4) In traducţiunea germană adausă a lui F. Liebrecht: *Geschichte der Prosadichtungen oder Geschichte der Romane, Novellen, Märchen* etc., Berlin, 1851, in-8, pag. XXX, 560.

Nu mai menționăm nesce lucrări de tot monografice, precum sînt cele de Benfey, Köhler, Wesselofsky, d'Ancona și alții, împrăștiate mai ales în diferite publicațiuni periodice.

Dar ce este o carte poporană? și ce fel de loc ocupă ea în literatura poporană în genere?

§ 5. Literatura poporană cea nescrisă, cântece, basme etc., se póte scrie, și totuși, fie chiar tipărită, ea nu încetéză de a fi nescrisă, căci se nasce și trăesce într'un mod nescris. Scrisul o copiază; dar copia nu este originalul cel viŭ, original ce continuă a se mișca și a se schimba după ce i s'a scos portretul, încât ajunge cu timpul, în bine saŭ în reŭ, a nu mai semăna unul cu altul. Dacă reproducțiunea cea scrisă isbutesce a se respândi în popor, numai atunci, sub forma'i cea petrificată, ea devine literatură poporană scrisă saŭ, mai precis, carte poporană.

Literatura poporană cea scrisă, chiar când o învață cineva pe din afară, nu încetéză totuși de a fi scrisă, căci se nasce și trăesce într'un mod scris. Ea este o statuă, uneori plină de plasticitate, de expresiune, de colorit, dar fără mișcarea cea reală a vieței. Trecênd în graiul cel viŭ, dacă ea reușesce a prinde rădăcină în popor, începênd a cresce ca ce-va noŭ și adesea perdênd ori-ce urmă exterióră a ființei sale de mai 'nainte, atunci devine literatură poporană nescrisă.

Ambele categorie se pot contopi; însă originile lor, cea scrisă și cea nescrisă, sînt diverse.

§ 6. Literatura poporană cea nescrisă este opera unui întreg popor, saŭ chiar a unei ginți întregi, a umanității. Acela care a compus pentru prima óră o doină, doina nu este a lui, căci ea a sburat slobodă în aer, lipsită de vre-un semn individual, și din aer, nepironită prin nemic, a prins'o în sbor un altul, apoi un al doilea, un al treilea și așa mai încolo, în aceiași țéră saŭ pînă la marginile pămîntului, fie-care adăugând saŭ suprimênd câte ce-va, fără a da sémă nimănui

de ceĭa ce face, de vreme ce lucrul nu este al nimĕnuĭ. Lipsaĭ de orĭ-ce fixitate este atăt de pronunţată, încăt se întămplă adesea că acelaşĭ individ spune altfel bucata cea poporană de căte orĭ o repetă, ca acea căntăréţă italiană, care schimba mereŭ cuvintele cânteculuĭ, ḍicênd cu naivitate că aşa'ĭ convine: "così mi viene„.

Literatura poporană cea scrisă, fie căt de anonimă, este o operă individuală. Din însuşĭ momentul nascerĭĭ sale, ea se fixéză prin scrisóre. O dată încuĭbată în popor, ea va fi citită de miĭ de gure, dar numaĭ citită, póte încă abia silabisită, fără a se modifica, fără a căştiga saŭ a perde, fără a primi la tot pasul căte o nuanţă nouă, positivă saŭ negativă, dela fie-care dintre ceĭ ce o propagă, cel puţin în aceĭaşĭ ţéră din aceĭaşĭ epocă.

Colectivă prin origine, nestatornică în traĭul seŭ, acésta este literatura poporană cea nescrisă; individuală prin nascere, fixă în fond şi 'n formă într'un moment dat, acésta este cartea poporană.

Dar pentru ca ambele să fie p o p o r a n e: una—fiĭcă de sânge, cea-l'altă—fiĭcă de suflet a poporuluĭ; pentru ca ambele să se pótă substitui una alteĭa, să se pótă metamorfosa una într'alta, astfel că une-orĭ este a-nevoe a trage între ele o liniă de demarcaţiune; trebuĭ ca ambele de o potrivă să oglindéscă poporul, ambele să fie popor el-însuşĭ, căcĭ poporul în realitate ĭubesce numaĭ pe sine-şĭ. Nicĭ o dată o carte nu va deveni poporană, dacă ea nu vorbesce în graĭul cel necĭoplit al poporuluĭ; dacă nu resfrânge credinţele poporuluĭ, speranţele luĭ, slăbiciunile luĭ; dacă scie ce-va maĭ mult decăt ce scie poporul în patriarcala luĭ nesciinţă.

§. 7. Literatura poporană cea scrisă, ca şi cea nescrisă călătoresc din limbă în limbă; dar ele nicăirĭ nu se tradu c ci se t r a n s f o r m ă.

Orĭ-ce popor posedă o formă propriă a sa, primind ca s seŭ numaĭ ceĭa-ce corespunde aceleĭ forme specifice, care s

modifică şi ea din epocă în epocă, provocând atunci modificări correlative în tot ce este poporan.

Literatura poporană cea nescrisă sufere astfel o triplă rotaţiune: 1° prin trecere din gură în gură; 2° prin trecere din ţéră în ţéră; 3° prin trecere din epocă în epocă. Ultimele doă din aceste rotaţiuni îi sînt comune cu cartea cea poporană. Şi ea se transformă de asemenea, când se împrumută dintr'o altă limbă, multe lucruri adăugându-se, unele suprimêndu-se, o sémă prefăcêndu-se, pînă ce planta cea exotică capêtă un aer indigen. Şi ea, pe de altă parte, se adaptéză din timp în timp la vederile momentului, prin copişti—dacă circulă în manuscript, prin editori—dacă este tipărită.

De aci resultă mulţimea varianturilor ale ori-căriĭ cărţi adevĕrat poporane: varianturi externe şi varianturi interne, deşi mai puţine, negreşit, decât nenumĕratele varianturi ale literaturei poporane celeĭ nescrise, cari se datoresc mai cu deosebire trecerii din gură în gură.

§ 8. Literatura poporană cea nescrisă se nasce într'un mod spontaneŭ. Ea este efectul impresiuniĭ, nici o dată a premeditaţiuniĭ. Un sentiment involuntar — şi ĭată o doĭnă; o întâmplare, o catastrófă—şi ĭată o baladă; un fenomen, o credinţă, un joc de cuvinte — şi ĭată o legendă, un basm; o păţélă — şi ĭată un proverb; o asociaţiune de ideĭ, o analogiă neaşteptată — şi ĭată o ghicitóre.

Cartea poporană, din contra, nu este şi nu póte fi spontaneă. Ea presupune tot-d'a-una o intenţiune, o tendinţă, o ţintă precisă din partea autoruluĭ. Scriitorul vrea ca alţiĭ să petrécă, să rîdă, să crédă, să înveţe, să imite saŭ să se ferésscă. El v r e a. In casul cel mai bun, tot încă este ce-va silit.

In literatura poporană cea nescrisă predomnesce elementul liric; în cartea poporană — elementul didactic. Dintr'o parte, in s p i r a ţ i u n e; de cea-l'altă, a s p i r a ţ i u n e.

Generalmente, cartea poporană nici nu afectéză măcar de a fi tot una cu literatura poporană cea nescrisă. Ea pretinde a da poporuluĭ nu ceĭa ce el are deja, ci ceĭa ce'ĭ lipsesce, dar ca-

re să-i convină, să-i placă, să-i fie pe înțeles. Pînă la un punct, ea se crede a fi superióră operei proprie a poporului. Ea are aerul de a se pogorî pînă la popor.

§ 9. O trăsură comună importantă între ambele ramure ale literaturei poporane este anonimitatea lor.

O carte poporană cu numele autorului, e ce-va excepțional; și chiar când se întâmplă acésta, în cele mai multe casuri numele este fictiv. Adesea un personagiu real ca ‘marele Albert’ de exemplu, ca papa Leone III, ca împăratul Eracliu, ca Laensberg, ca Nostradamus, ca apostolul cutare saŭ cutare, ca însuși Măntuitorul, devine un nume t i p i c, căruĭ i se atribue sute de apocrifurĭ disparate.

Din anonimitate, fie pentru literatura poporană cea nescrisă, fie pentru cărțile poporane, decurge o consecință fórte caracteristică.

Producțiunile poporane nescrise, sburând fără control din gură în gură, se întâlnesc, se 'ncrucișéză, se confundă. Dacă doă saŭ mai multe bucățĭ separate sînt omogene saŭ analóge, dacă ele presintă unele puncturĭ de contact, dacă una ar puté să figureze ca început saŭ continuațiune orĭ epizod la o altă, une-orĭ chiar prin antitesă, ele se combină împreună, formând o singură bucată.

Câte cântece nu s'aŭ combinat astfel din fragmente poetice mai vechĭ! Câte basmurĭ, deosebite prin sorginți, nu s'aŭ cusut cu dibăciă în câte un singur basm! Pînă și proverbele saŭ ghicitorile, mai apărate de remaniare prin laconismul lor, sînt expuse la o asemenea ‘atracțiune moleculară’.

Aceĭași lucrare produce anonimitatea asupra cărților poporane. Și ele se amalgaméză. Fie-care copist saŭ noŭ editor are dreptul și resimte chiar un fel de ispită de a amesteca doă saŭ mai multe cărțĭ poporane într'una singură, dacă crede că va deștepta prin acésta mai mult interes în cititoriĭ seĭ, saŭ că'și va ajunge mai bine la scop.

In cartea poporană, ca și'n literatura poporană cea nescrisă, este fórte anevoe, une-orĭ aprópe peste putință, a dis—

tinge printr'o analisă minuţiósă diversele părţi constitutive ale unui atare conglomerat.

Dificultatea este şi mai mare, când se întâmplă — un cas destul de obicinuit — amestecul aşa ţicênd hibrid între ambele ramure ale literaturei poporane, fie-care amestecată deja mai de'naintea în propriul seŭ cerc. Bucata poporană nescrisă mixtă *A* s'a combinat din bucăţi poporane separate *k*, *l*, *m*; cartea poporană mixtă *B* s'a combinat în acelaşi mod din cărţi poporane distinse *r*, *s*, *t*. *A* şi *B* fiind egalmente impersonale, adecă aparţinênd tuturora de o potrivă, fără a fi a niměnui în parte, se combină la rîndul lor într'un al treile corp de doă ori mixt: $A\ (k+l+m)+B\ (r+s+t)$.

Este o adevěrată tortură pentru un critic!

§. 10. Ori-cum ar fi, cartea poporană represintă deja un pas făcut din sfera literaturei poporane în sfera literaturei culte: are şi ea un autor, are o tipografiă, are un editor.

In literatura cea cultă ea ocupă însă, retrasă departe la margine, un fel de mahalà, despre care nu scie mai nemic şi nu vrea să scie centrul oraşului.

Autorii cărţilor poporane sînt câte o dată mai-mai ómeni de geniŭ, după cum a fost Dougal Graham în Scoţia saŭ Anton Pann la noi; şi totuşi pe terenul literaturei culte ei n'ar fi fost în stare de a scrie un articolaş cât de mediocru într'o fóiă de a doua mână.

Tipografii şi editorii cărţilor poporane păstréză fórte adesea *incognito*, ca şi autorii lor. Une-ori nu se arată pe frontispiciŭ nici măcar locul unde s'a publicat misteriósa broşură, ba nici măcar anul. Pentru culmea mistificaţiunii, se pune câte odată pe titlu că „s'a tradus, dintr'o limbă din care nu s'a tradus. Poporul crede!

Unele localităţi în diferite ţeri îşi apropriaseră monopolul tradiţional de a tipări cărţi poporane. Aşa sînt Köln şi Nürenberg în Germania, Troyes şi Montbelliard în Franţa, adevěrate oraşe-vechiture ale Europei, pentru cari nu s'a sfîrşit încă vécul de mijloc.

Mai pe scurt, literatura cea cultă, chiar când dă ce-va poporului, îi aruncă pe furiș numai cela-ce lépădă ea-însăși!

§ 11. Și totuși, înainte de a se desfășura într'o limbă o literatură cultă, cartea poporană, în curs de secoli, este unica literatură a națiunii întregi, a tuturor claselor societății, a boerului ca și a țeranului, nivelați prin lipsă de cultură.

Tot așa se petrece atunci, când literatura cea cultă a unei națiuni și-a ales ca mijloc de expresiune o limbă străină, după cum a fost latina în Occidinte. Aprópe totalitatea scrierilor medievale în limbe naționale, nu lătinesce, sînt nesce adevărate cărți poporane.

§ 12. Alt-ceva nu mai puțin caracteristic.

Gusturile intelectuale ale copiluluĭ, fie chiar un fiiŭ de principe, nu se pré-deosebesc, pînă la o vrîstă óre-care, de gusturile intelectuale ale poporului.

Copilul din tóte straturile sociale iubesce literatura poporană cea nescrisă; copilul din tóte straturile sociale citesce cu pasiune cărțile poporane, mai ales cele romantice.

§ 13. Multe cărți poporane, ca și unele producțiuni nescrise ale poporului, deși sînt fórte respândite, mereŭ repetate saŭ mereŭ citite, par totuși a fi—după cum am mai spus'o—absurde saŭ chiar ridicole.

Sînt nesce nemicuri în tótă puterea cuvîntului, dar nemicuri importante.

Popularitatea lor — facem aci o deosebire dittologică între p o p o r a n și p o p u l a r, termenul cel de'ntâiu indicând cela ce aparține poporului, iar cel-l'alt denotând ceia-ce este iubit de popor — popularitatea lor nu diferă în fond de popularitatea unui individ. Individul cel popular póte să fie un smintit saŭ un ignorant; el n'ar fi ajuns însă la popularitate, dacă nu era la nivelul societății sale, dacă n'o represinta într'un punct óre-care mai fotograficesce decât ceĭ cu minte saŭ ceĭ învețați.

Așa este și cu popularitatea cea mare a unor secături scrise saŭ nescrise ale literaturei poporane.

Sub raportul istoric, ca oglindă socială, ele posedă o nespusă valóre.

Nu mai puțin sub raportul linguistic, ca unele ce cugetă și vorbesc într'o cestiune dată întocmai ca poporul.

§. 14. De când cu tiparul, cărțile poporane apar generalmente în broșurèle de format fórte mic, între 16-32 de pagine, afară numai dóră de cele romantice, ce-va mai lungi. Ele se vînd atât de eftin, încât nu e țeran saŭ muncitor care să nu-și pótă cumpĕra și el o cărtecică. Cu tóte astea, editura câștigă nepovestit, din causa immensului numĕr de exemplare ce se împrăștiă, retipărindu-se pe mai nemic în fiecare an, saŭ chiar mai de multe orĭ pe an. Când cartea poporană este pré-scurtă, cuprinḑênd abia vr'o 2-3 pagine, ea se publică la un loc cu o altă saŭ cu alte, cu carĭ se înrudesce prin materiă saŭ prin tendință, une-orĭ din capriciul editorului.

O asemenea grupare a cărților poporane era și mai obicĭnuită înainte de întroducerea saŭ respândirea tiparului. Copiștii le scrieaŭ adesea mai multe într'un singur volum, căci cititorii preferiaŭ a avé întrunită o mică b i b l i o t e c ă p o p o r a n ă, ce-va mai compact, în loc de nesce spulberate foițe, expuse mai lesne a se strica saŭ a se perde. De aci urméză că vechile cărți poporane în diferite limbe s'aŭ conservat pînă la noi mai cu sémă în așa numiții *codices manuscripti miscellanei*.

Atarĭ *codices* sînt căte o dată de o varietate extremă, precepte religióse figurând alăturĭ cu recepte medicale și romanțul alăturĭ cu astrologia. Mai adesea cuprinsul unui *codex* e omogen: numai religios, numai astrologic etc. Este o raritate excepțională de a da cine-va peste o mică carte poporană scrisă a-parte, și acésta numai dóră în nesce condițiuni érăși excepționale, bună-óră cusută la un volum, manuscris saŭ tipărit.

§ 15. Ca specimen românesc de carte poporană manuscrisă conservată separat, deşi fórte mică, ne póte servi o bucată curiósă, d'o cam dată inedită: *Istoria tutunuluĭ.*

Reposatul meŭ părinte descoperise în biblioteca poetuluĭ basarabian Costache Stamate căte-va foĭ scrise de mână, legate la un loc cu Acatistul cel tipărit de către Samuil Klain în Sibiĭu la 1801 şi copiate, pe la începutul acestuĭ secol, după un exemplar maĭ vechĭu.

Iată bucata în cestiune, transcrisă întocmaĭ cu litere latine:

«Istorii pentru tĭutĭun. Ascultaţi ĭubiţii mei blagosloviţ, o învăţă-
«tură foarte de folos pentru creştini, însă mai ales pentru care vor
«fi căzut întru aćastă greşală ră ş' înşălăcĭune diĭavoléscă, însă di vor
«fi băut tĭutĭun. Acĭastă carte este scoasă di pre limba letinéscă
«prin limba moldovenéscă cu nevoinţa marelui dascal al Ierusalimu-
«lui kir Silivestru, care au ales din multe cărţi a sfinţii părinţi din
«Ierusalim, zăcănd: — Inchinăndu-se la sfăntul mormănt al Dom-
«nului nostru Is. Hs. şi şăzănd şi eu pe o piĭatră şi vorbind de ale
«noastre vorbe sufleteşti, o minune ca aćasta văzurăm şi auzirăm,
«adică undi veniră un stareţ bătrăn şi să închină sfăntului mormănt
«şi apoi să întoarseră cătră noi făcănd închinăciune; noi am zăs:
«Dumnezeu să te erte, părinte! Ĭar el începu cu lacrămi a spune
«zăcănd: — O minune ascultaţi, fraţilor; să vă spuĭu o întămplare
«ca aćasta ce am văzut întru aćasta cale fiind; că eu, fraţilor, lă-
«cuescu întru o peşteră de 75 de ani, ce să chiamă Araviĭa. Acu,
«işind la lume să viu să mă închin sfăntului mormănt a Domnului
«nostru Is. Hs. şi mergănd, am întălnit un om nalt şi cu o falcă
«mare şi cu una mică şi cu nasul foarte mare, ĭar el trecu pe lăngă mine
«şi tăcè; ĭar eu stătuĭu şi găndiĭu şi cunoscuĭu că nu-i creştin pă-
«măntĭan, ce poate să fie un diĭavol; şi nu lăsaĭu lucru slab, ce în-
«dată mă luaĭu după dănsul şi, fiind voĭa lui Dumnezău, îl găsăĭu
«într'un munte înalt al Carmilului, şi făcè o grădină cu zădĭu de
«piĭatră şi săpa în grădină şi sămăna; ĭar eu m'am apropiĭat de
«dănsul şi am zăs: spune'mi, ce sapi şi ce sameni? ĭar el nu răs-
«punsă nié ca cum; ĭar eu zăsăĭu că: te voĭu jura pe numele în-
«păratului vostru Satana, parte de el să nu ai de nu-m vei spune
«ce sameni acolo; ĭar el cu mare greu îm spusă aşa, adică printr'o
«trestie lungă di-m şopti la ureche dintr'ănsa şi zăsă: — Părinte
«sfinte, eu sănt Galaar, dimonul care sănt căpitan preste toţi dracii
«şi sănt mai încredinţat la împăratul nostru Satana pentru slujbele

'care-i fac cu credință; și mai mult pentru aćasta am socotit noi 'toți pentru ca să facem și noi noao vre o mirodenie, și nĭ-am străns 'toți în muntele acesta al Carmilului, și socotind aćasta adică am 'pus o tidvă și nĭ-am beșit într'ănsa toți, și am zăs, că ce va iși 'dintr'ănsa să ne fie spre mirosul nostru; și am pisat'o și s'au fă-'cut sămănța aceĭa tĭutĭun, și va fi noao miros, că aceĭa va trage 'oamenii pre nasuri și pre guri, și ăntăĭu vor tragi păgănii și apoĭu 'Țiganii și apoĭu creștinii, și se va înmulță dela răsărit până la 'apus, și să va îndemna boerii, încă și din cei bisăricești, că va fi 'mai cu prețu decăt tămăĭa; și întăĭu va trage tĭutĭun, apoĭu va 'mergi la biserică; și măcar de nu vor trage unii, dar cum vor iși 'dela biserică după sfănta nafură, îndată vor trage tĭutĭun; și fără 'tămăi or putè trăi, ĭar fără tĭutĭun nu vor putè nici o ză; și gura 'lor vor pute ca cuibul pupăzăi, și dinței lor va avè smoală; și or-'care va be, îndigrabă or-ce voe a noastră va face, și mai cinstit 'la înpăratul nostru va fi; măcar de trei ori de va trage cu totul 'la noi va fi, și mai cinstit ăl vom face din plata sa, și parte di'n-'părăței ăi vom face. Deci cine s'ar întămpla ca să cadă întru 'aćastă greșală și înșălăcĭune diĭavoléscă, cu toată blagosloveniĭa 'ne rugăm ca să se lasă și să se părăsască de acel lucru diĭavo-'lesc; ĭară cine s'ar întămpla să nu créză sau să nu să părăsască 'de acel lucru înșălătorĭu, unul ca acela să fie legat și afurisăt de '15 părinți de a Ierusalimului, di vremi ce să face prieten și prii-'mitorĭu tocmelelor diĭavolești; ce mai vărtos de acĭasta să se fe-'réscă și cu totul să se lepede, și încă și pe alțăi să învețe a să lepăda; 'și pentru aćastă greșală datorĭu este fiește-care, din cei care vor fi 'căzut întru acest păcat, tămăe bisericei să aducă în toată vremiĭa: 'și care să va lepăda de acest păcat, acela să fii blagoslovit și fe-'ricit în vecii vecilor, amin.»

§ 16. Textul nostru, scris cum se vorbesce în Basarabia, ḑice că s'a tradus din lătinesce în moldovenesce 'cu nevoința mareluĭ dascal al Ierusalimuluĭ kir-Silivestru».

Prin urmare, acel 'kir-Silivestru» era Român, saŭ cel puțin sciea românesce.

Ne îndoim pré-mult să fi existat vre-o dată la Ierusalim, saŭ pe aĭurĭ în Asia, un asemenea 'mare dascăl».

Și apoĭ, chĭar să fi existat, tot încă el nu putea să traducă pe cele căte-va pagine din 'limba letinéscă», și 'n a-

celaşĭ timp să le compileze ‹din multe cărţĭ a sfinţiĭ părinţĭ din Ierusalim›.

In fine, în Palestina fiind aprópe necunoscuţĭ Ţiganiĭ, este cu desăvîrşire neprobabil, ca un drac de acolo să fi spus că tutunul ‹întăiŭ vor trage păgăniĭ şi apoĭ Ţiganiĭ›, ceĭa-ce, din contra, se potrivesce fórte bine în gura unuĭ drac din România.

Părintele meŭ îşĭ deduse ostenéla de a urmări, dacă nu cum-va Ruşiĭ vor fi avênd vr'o istorióră analogă asupra tutunuluĭ, şi a constatat, în adevĕr, că posedă şi eĭ în acéstă privinţă o carte poporană, publicată de către contele Kuşelev-Bezborodko,[5]) dar care diferă cu totul de cea română.

În Rusia meridională se povestesce, că tutunul a crescut din cadavrul Herodiadeĭ, fiind-că tăiase capul luĭ Ion Botezătorul.[6])

La Serbĭ, tutunul s'a născut din intestinele ereticuluĭ Ariŭ.[7])

Se scie că la Spaniolĭ, din contra, tutunul e considerat ca o ‹ĭérbă sfântă›.[8])

In scurt, *Istoria pentru tĭutĭun*, aşa după cum o vedem maĭ sus, este o invenţiune curat românéscă a vre-unuĭ călugăr nefumător, carele s'a creḑut dator, pentru a reuşi maĭ bine în cruciata sa contra tutungiilor, de a inventa tot-odată pe ‹un mare dascăl al Ierusalimuluĭ kir-Silivestru›.

Este sigur, în orĭ-ce cas, că maĭ mulţĭ bunĭ creştinĭ aŭ renunţat la pipă din causa acesteĭ cărtecele, decăt din îndemnul celor maĭ savante tractaturĭ igienice!

§ 17. D. S. F. Marian a cules în Bucovina doă legende poporane române fórte interesante, carĭ nu sînt fără legătură cu ‹Istoria tutunuluĭ›.

---

5) Kostomarov, Памятники старой русской литературы, Petersburg, 1860, p. 427-34.

6) Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, Kiev, 1876, p. 18.

7) Karadzić, Живот и обичаjи народа српскога, Beograd, 1867, p. 231.

8) De Gubernatis. *La mythologie des plantes*, t. 1, Paris, 1878, p. 109.

Una, audită în satul Horodnic-de-sus, sună în următorul mod:

«Doĭ dracĭ aŭ voit o dată să ĭea de soţiă pe fĕta unuĭ boer. Insă «preotul din loc n'a voit să-ĭ cunune cu dînsa. Supĕrându-se dracul «cel maĭ mare că nu-şĭ pôte împlini dorinţa, se duse şi se spîndu-«rà de un plop. Insă acesta s'a clătinat o dată bine, şi a svîrlit pe «dracul cine scie unde, de s'a prefăcut în sălitră şi pulbere când a «picat la pămînt. Dracul cel maĭ tînăr, care încă era de faţă, ve-«dênd acésta, se'nspălmîntă şi alergă în ruptul capuluĭ la ĭad. Cum «ajunse aci, spuse celuĭ maĭ mare peste dînşiĭ ceĭa ce a pĭţit tăr-«tatul seŭ. Atunci dise Scaraoţchi, maĭ marele dracilor: — Staţĭ, că «eŭ am maĭ mult folos din el decât din noĭ. — Şi după ce rosti «cuvintele acestea, eşi din ĭad şi se porni spre dracul cel mort, «unde află o mulţime de tutun crescut din trupul luĭ. Vedênd acésta, «Scaraoţchi s'a întors înapoĭ la ĭad şi a trimis treĭ dracĭ în lume să «semene tutun pretutindene, etc.»

Aci e locul de a observa, că însuşĭ numele de *Scaraoţchi*, epitetul moldovenesc al Satanelĭ, este de proveninţă cărturărésc ă, fiind aprópe fără nicĭ o modificare slavicul Искаріотскій Ἰσκαριώτης», porecla vînzĕtoruluĭ Iuda, carele, după ce-l luase dracul, a reuşit pe semne să-l restórne şi să-l ĭea locul pe tronul Infernuluĭ.

§ 18. Cea-l'altă legendă, culésă în satul Mănăstióra, e maĭ lungă.

Intr'o mănăstire, condusă de sântul Vasile, s'a introdus dracul, petrecênd călugărese vr'o şése anĭ şi asistând regulat la serviciul divin, dar furişându-se din biserică din dată ce se începea cheruvicul. Observând acésta şi deşteptându-i-se o bănuélă, sântul Vasile a pecetluit într'o zi cu crucĭ tóte întrările şi eşirile bisericeĭ:

«Diavolul, care nicĭ nu visase de ceĭa-ce i s'a pregătit, când s'a «inceput cheruvicul, a dat să ésă pe uşă afară, dar vedênd uşa pe-«cetluită cu cruce, se întórse repede la ferestre; aicĭ încă eraŭ crucĭ, «se repezi dar în vîrful turnuluĭ, însă, neputênd eşi nicĭ pe aci din «causă că şi turnul era pecetluit cu crucĭ, pică de o dată în mijlo-«cul bisericeĭ şi se prefăcu în dohot. Vedênd acésta St. Vasile, po-«runci celor-l'alţĭ clericĭ să rădice de grabă dohotul cu pétra unde «a căḑut diavolul, să'l scóţă afară şi să'l arunce într'o ripă mare

‘care se afla in apropierea bisericeĭ. Clericiĭ făcură cum le-a po— ‘runcit St. Vasiie, luară adecă dohotul şi pétra, şi le aruncară in ‘ripă. Din dohotul acesta a crescut apoĭ o buruénă mare şi grasă, ‘adecă tutunul...,

Urméză după acela cum un alt drac a intrat intr'o fétă de împărat, care n'a putut să se vindice pînă ce nu i s'a a— dus foĭ de tutun, şi de atuncĭ s'a lăţit tutunul peste tótă faţa pămîntuluĭ.,

§ 19. D. Marian adaugă:

‘Aceste legende, cred eŭ, vor fi fost causa de uniĭ preoţi ‘bătrînĭ predică fórte mult contra fumatuluĭ, condamnând pe ‘toţĭ fumătoriĭ şi spuindu-le că tutunul este érba dracu— ‘luĭ.,[9]

Iată dară de unde s'a născut şi ‘Istoria tutunuluĭ,. Cartea poporană şi legendele poporane nu sînt în casul de faţă de— cât treĭ varianturĭ ale aceluiaşĭ motiv, care s'a desfăşurat pe de o parte pe cale scrisă, pe de alta pe cea nescrisă.

E greŭ însă a decide, dacă prototipul lor comun a fost o carte poporană trecută în legendă, saŭ o legendă poporană trecută in carte, atăt de strînsă este une-orĭ împletecirea celor doă ramure ale literatureĭ poporane.

§ 20. Nu atăt de rare, şi totuşĭ mult maĭ preţióse decăt— cărţile poporane isolate, cel puţin cele manuscrise, sînt codificările lor într'un singur volum, căte o dată fără nicĭ o analogiă între diferitele bucăţĭ înşirate una după alta.

Un frumos specimen românesc de acéstă natură este manuscriptul de pe la finea secoluluĭ trecut, descoperit de d. I. C. Bianu.

Un ‘logofăt Ioniţă Gîurescu,, probabilmente Bucurescén, s'a apucat la 1799 a copia împreună feĭ de feĭ de cărtecele, carĭ circulaŭ pe atuncĭ în popor, şi anume:

1°. *Pentru a doua venire a luĭ Hristos*, 4½ foĭ;

9) Marian, *Botanica poporană română*, în *Albina Carpaţilor*, 1879, p. 811-12.

2°. *Trepetnic de semne*, pe 4 1/2 foĭ, explicând consecinţele tuturor ‘clătirilor, posibile ale corpuluĭ uman, bună-óră: ‘De ‘să va clăti vîrful capuluĭ, veĭ dobândi saŭ va dărui Dumne-‘zău cocon fórte învăţat, etc.,

3°. *Zilele cele rele ce au arătat Dumnezău lui Moisi*, urmate de: *Zile bune preste an*, pe 1 fóiă: de exemplu: septembre 3, 8, 24 — ḑile rele, pe când septembre 1, 4, 5, 8, 10 etc. — ḑile bune.

4°. *Gromovnic al lui Iraclie înpăratul care au fost numărător de stele*, de doă orĭ copiat în manuscript, o dată maĭ ne'ngrijit pe 6 1/2 foĭ, apoĭ maĭ caligrafic pe 8 1/2 foĭ, arătând consecinţele tunetuluĭ după ‘zodiele, fie-cărĭĭ lune, de ex.: ‘De va tuna în numărul berbecelui, despre răsărit, va fi ro-‘bie şi peire multă, fiarăle pământului vor fi sătule şi spre ‘stricare mare etc.,

5°. *Rojdanic*, pe 8 1/2 foĭ, prevestind viitorul fie-cărui om după ‘zodia, sub care s'a născut, de ex.: ‘Iulie. Leu. De ‘va naşte cocon într'acéstă lună, va fi gălbejos în faţă, şi va ‘avé cinste dela toţi etc.,

6°. *Dohtoriĭ*, pe 11 foĭ, cu recete şi formule cabalistice contra a tot felul de bóle, între carĭ figuréză şi ‘îndrăcirea, şi la carĭ se maĭ aplică ‘slovele de ciumă,, scrise pe o pagină separată.

7°. *Călendar scos după limba ungurésca pă limba rumănéscă*, pe 11 1/2 foĭ.

8°. *Întrebări şi răspunsuri trebuincióse şi de folos spre înrăţătură celor ce vor citi*, pe 5 foĭ; o prescurtare de catechism în dialog între ‘dascăl, şi ‘ucenic,.

9°. O însemnare fără titlu, pe 1 1/2 fóiă, despre consecinţele ḑilelor în care cade Crăciunul, de ex: ‘Duminică de să va în-‘tâmpla crăciunu, iarna va fi înnoită şi ré etc.,

10°. In fine, pe 64 foĭ, cam jumătatea manuscriptuluĭ întreg: *Viaţa şi povestea şi lucrurile marelui înpărat Alexan-*

dru Machedon din cetatea lui Filip craiu, cum făcu războ[illegible] e cu tóte dihaniile pămîntului şi fu înpărat a toată lumé.

§ 21. Afară de No. 7, unde se ţice că s'a ‘scos dup[illegible]ă limba ungurescă„, restul nu ne arată vre-o proveninţă stră[illegible]· ină, ca şi când ar fi nesce lucrărĭ curat românescĭ.

Tóte cele ţece bucăţĭ sînt anonime, căcĭ nimenĭ nu se v[illegible]a încerca, negreşit, a lua la serios pe ‘Iraclie înpăratul„, pre[illegible] tinsul autor al N-ruluĭ 4.

NNo. 1 şi 8 sînt de categoria religiósă; No. 6 e medical [illegible]; No. 10 e romantic; NNo. 3, 4, 5 şi 7 sînt astrologice; NNo [illegible]. 2 şi 9 sînt de asemenea profetice, dar fără intervenirea ste[illegible] lelor.

Este un *codex manuscriptus miscellaneus* în tótă putere[illegible] cuvîntuluĭ, îmbrăţişând o adevĕrată bibliotecă poporană loca[illegible] lisată şi anonimă, deşi, după cum am maĭ spus, nu tot-d'a-una colecţiunile de acest fel sînt atăt de variate: în tesă generală, se specialiséză şi ele pînă la un punct, ca şi bibliotecele cele sciinţifice.

§ 22. Tóte cărţile poporane din manuscriptul logofĕtuluĭ Ioniţă Gĭurescu, scrise fórte românesce, sînt t r a n s f o r m a t e după originaluri din afară.

La unele abia titlul, devenit stereotip, maĭ vĕdesce originea exotică. Aşa *trepetnic*, literalmente ‘tremurător„, dela slavicul трепетъ ‘tremor„; *gromovnic*, dela sl. громъ ‘tonitru„; *rojdanic*=sl. рождєникъ ‘qui natus est„.

Am ţis că unele titluri de cărţĭ poporane deveniseră la noĭ stereotipe.

Românul sciea fórte bine, de exemplu, ce însemnéză *trepetnic*, dar nu maĭ avea consciinţă de slavismul saŭ măcar de străinismul acestuĭ cuvînt.

Vechĭul ‘Trepetnic„ s'a publicat într'o mulţime de ediţiunĭ în timpiĭ din urmă, dintre carĭ una, acum de'naintea nóstră, o broşurică de 30 pagine in-64, se intituléză aşa:

‹*Trepetnicul* cel mare, întru care se coprinde toate semnele ‹ce se fac la om, precum bătaĭa ochilor, a buzelor, şi în scurt ‹de toate mişcările şi încheeturile trupuluĭ omenesc ce sînt date ‹dela natură, tălmăcite *din limba Franţuzéscă* în limba Ro‹mânéscă de un iubitor de al seŭ ném Românesc. A şése‹spre-ḑecea tipărire. Preţul 30 parale. Bucurescĭ, Tipografia ‹Naţională a luĭ St. Rasidescu, 1863.›

Ni se spune că s'a tradus ‹din limba *Franţuzéscă*›. Dar atuncĭ cum s'ar chiăma ‹Trepetnic›, dacă acéstă vorbă, fie ea venită orĭ de unde, n'ar fi ajuns la Românĭ ca un fel de termen tecnic?

Tot aşa *Gromovnic* saŭ *Rojdanic* s'ar fi putut pune ca titlurĭ stereotipe la o cărtecică poporană localisată din grecesc saŭ din turcesc, ba şi la o compositiune curat românéscă.

§ 23. O carte poporană póte să-şĭ atribue ad-libitum orĭ-ce proveninţă străină, alegênd'o după moda momentuluĭ. Intr'o ḑi ea va apare ca tradusă din slavonesc, într'o altă ḑi — din grecesc, apoĭ—din nemţesc etc., potrivit cu simpatiele internaţionale ale poporuluĭ într'o epocă óre-care. Neminĭ nu are ḑreptul a o desminţi, de vreme ce ea este impersonală, ĭar prin urmare şi fără naţionalitate precisă.

Am veḑut deja maĭ sus, că ‹Istoria tutunuluĭ› s'a tradus din lătinesc numaĭ în imaginaţiunea autoruluĭ.

Aci ni se presintă un al doilea cas de acéstă trăsură în caracteristica cărţilor poporane.

Trepetnicul dela 1863 ne asigură că s'a tradus ‹din limba Franţuzéscă›. Glumă! Francesiĭ nu aŭ nemic analog, căcĭ s'ar afla indicat în bogatul repertoriŭ al luĭ Nisard. Este absolutamente acelaşĭ ‹Trepetnic›, pe care la 1799 îl copiase, neapĕrat după ce-va maĭ vechĭu, logofĕtul Ioniţă Gĭurescu; şi probă — ĭată începutul ambelor:

1799:	1863:
De să va clăti vărful căpului, veĭ dobândi saŭ va dărui Dumnezeu cocon, fórte învăţat va fi;	Vîrful capuluĭ de se va clăti, dobândă spune, saŭ va dărui Dumneḑeŭ un cocon;

De să va clăti încăetura capului, neşte striini neştinţi vor veni şi vor aduce dobândă:

De să va clăti chica. în oaste vei merge şi iar sănătos vei veni;

De să va clăti tâmpla capului despre drépta etc.

Incheetura capului de se va clăti. neşte streini neştinţi vor veni şi daruri îţi vor aduce;

Chica de se va clăti. în oaste 7 ani vei merge şi vei veni sănătos la casa ta:

Tâmpla capului de drépta clătindu-se etc.

S'a schimbat construcţiunea sintactică şi s'a adaus—pentru conformitate cu legislaţiunea momentului — 7 ani la serviciul militar; altfel este tot una.

E fórte probabil, că Giurescu a copiat Trepetnicul după un exemplar românesc tipărit la 1743. pe carel indică reposatul Iarcu.[10])

Redacţiunea românéscă nu póte fi decât o transformare. mai mult saŭ mai puţin depărtată, a unei vechi redacţiuni slavice, prin care s'a introdus la noi însuşi titlul. La vecinii Serbi, deşi există un Трепетник fórte apropiat de al nostru, totuşi. prin fenomenul constatat mai sus în §-ful 9. el s'a amalgamat acolo cu aşa numitul Сањевник, adecă 'Explicaţiunea visurilor'.[11])

§ 24. Tot dela Slavi ni-a venit *Rojdanicul*, iarăşi ca o transformare, cu supresiuni, adaosuri şi schimbări necontenite, după cum lesne se póte convinge cine-va prin comparaţiunea următorului pasagiu românesc cu cel corespundĕtor dintr'o redacţiune serbă:

De va naşte fată într'acéstă lună, va fi frumoasă, şi cu ochii roşii, şi va fi mănioasă şi-şi va certa bărbatul; şi de tănără nu-i va fi ruşine de nimic, şi de un bărbat va avé o gréţă mare, şi

Роди се дѣвица красна лицемь, плътію роумена, высока главою, зле очи имать, тѣломь срѣдьня, печаль не имать, люта, за млада дрьза и свадлива, нарочита моужа поиметь, и оу-

10) Iarcu, *Biblioteca chronologică română*, Bucuresci, 1873. p. 4.

11) Novaković. Примери књижевности и језика. Beograd. 1877. p. 527-9.

de fecĭorul dintăĭu va avé o grijă, ĭar de alţii să va bucura, şi va boli de o mănă, va boli şi de picere şi de tóte încăeturile, ce să porte 72 de nume ale lui Hristos, adecă canonul lui Hristos, să nu să apropie duhul necurat, şi va boli de cap etc.

битькь еи боудеть или вь челяди или вь скотѣ. И о срѣдьнихь дѣтехь обрадоуеть се. Прѣмеждїе имать. г. лѣто. .е., .з., .аі., .л. Оскрьбить се оть бѣсна пса или оть змїе, нь не оумреть. Оть дрѣва свалить се и оть оурокь поболить. Оужась пріемлеть, нь да носи божіихъ словесь на оловѣ, и не озлобить се. Поболить главою etc.[12])

La sfîrşit redacţiunea română maĭ adauge aci o recetă medico-teologică, care lipsesce de tot în redacţiunea serbă:

‘. . . ĭar de să va războli, léc este rădăcină de turte cu unt-de-‘lemn şi lămăe albă, să le amestece toate la un loc şi să să ungă ‘peste tot şi să să afume, şi să slujască muceniţeĭ Marina.’

§ 25. Cele ‘72 de nume ale luĭ Hristos adecă canonul luĭ Hristos’, menţionate în pasagĭul de maĭ sus din *Rojdanic*, ĭată încă o carte poporană, care se vede a fi fost pe atuncĭ atăt de respăndită între Românĭ, încăt Gĭurescu n'a creḑut de cuviinţă nicĭ măcar de a o copia.

Noĭ o cunóscem într'o mulţime de redacţiunĭ străine, dintre carĭ ne mărginim a cita una slavică şi una francesă, ambele din secolul XVI.

In capul lor figuréză un fel de reclamă comercială despre eficacitatea doftorieĭ, care sună franţusesce aşa: ‘Voici les ‘noms de Jésus-Christ; quiconque les portera sur soi en voyage, ‘tant sur la terre que sur la mer, sera préservé de toutes ‘sortes de dangers et de périls, qui les dira avec foi et dé‘votion.’

Iată acum cele 72 de numĭ:

Власть. Сила. Слово. Животъ. Милость. Люби. Мудрость. Осотиръ. Пандократоръ. Пара-

Trinité †, Agios †, Sother †, Messie †, Emmanuel †, Sabaoth et Adonay †, Athanatos†, Jésus

12) Novaković, op. cit. p. 519.

клитъ. Свѣтъ. Трапеза. Пастырь. Овча. Цвѣтъ. Камень. Путь. Домъ. Риза. Основаніе. Глава. Чистъ. Женихъ. Владыка. Истина. Сынъ человѣческы. Еммануилъ. Начатокъ. Пръворожденны. Мессиа. Отьць. Творець. Саваотъ. Кириосъ. Святы духь. Милосерди. Заступникъ. Вождь. Слънце. Христосъ. Исцѣлитель. Богоутробны. Милостивы. Прѣвечны. Атанатосъ. Создатель. Агнець. Левъ. Тельць. Образъ. Слава. Азъ есмь иже есмь. Правда. Источникъ. Уста. Истинна. Радость. Началникъ. Елеонъ. Перѣи. Пророкъ. Дверь. Вѣчны. Оправдание. Богъ. Троица нераздѣлима. Царь надъ всѣми царьми.[13])

†, Pentagna †, Agiagon †, Ischiros †, Eleison †, ô Theos †, Tetragrammaton †, Ely †, Saday †, Aigle †, grand Homme †, Vue †, Fleur †, Source †, Sauveur †, Alpha †, et Oméga †, premier Né †, Sagesse †, Vertu †, Consolateur †, Chemin †, Vérité †, et Vie †, Médiateur †, Médecin †, Salut †, Agneau †, Brebis †, Veau †, Espérance †, Bélier †, Lion †, Ver †, Bouche †, Parole †, ou Verbe †, Splendeur †, Soleil †, Gloire †, Lumière †, Image †, Pain †, Porte †, Pierre †, Épouse †, Pasteur †, Prophète †, Prêtre †, Saint †, Immortel †, Jésus-Christ †, Père †, Fils †, Homme-Saint †, Dieu †, Agios †, Résurrection †, Mischios †, Charité †, Eternité †, Créateur †, Rédempteur †, Unité †, Souverain Bien †, Évam †.[14])

După acéstă excentricitate, urméză pe acelaşĭ calapod ‘les noms de la sainte Vierge’, apoĭ ‘les paroles que dit Adam’, şi cine maĭ scie ce!

Ce e maĭ curios decăt tóte, este că 'n Occidinte aceste galimatie se atribuĭaŭ luĭ papa Leone III, amiculuĭ luĭ Carol cel Mare. Titlul ediţiunilor latine este: *Enchiridion Leonis papae serenissimo imperatori Carolo Magno in munus pretiosum datum.*[15])

§ 26. După cum la noĭ o mare parte din cărţile poporane sînt de origine slavică, tot aşa la Slavĭ cele maĭ multe sînt de fabrică bizantină.

---

13) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2, p. 339—44.

14) Ap. Nisard, op. cit. t. 1, p. 187—8.

15) Ibid. p. 183.

Gromovnicul, bună óră, respândit într'o mulţime de redacţiuni slavice fórte diferenţiate,[16]) de unde el a trecut şi la noĭ, carĭ îl cunóscem cel puţin în doă manuscripte, unul din volumul luĭ Gîurescu şi un al doilea din colecţiunea d-luĭ Cipar,[17]) afară de o ediţiune tipărită în Bucurescĭ la 1795, identică cu textul luĭ Gîurescu, este pur şi simplu grecul *Brontologiŭ*, menţionat în scriitoriĭ bizantinĭ la un loc cu *Selinodromiŭ*, cu *Calandologiŭ*, cu *Apocalipsul apostolului Paul*, cărţĭ poporane trecute de asemenea la Slavĭ, parte şi la Românĭ.

Să se observe, că şi la Grecĭ aceste ‘Tunetare’, ‘Lunare’, ‘Calendare’ etc. circulaŭ pintre popor în redacţiunĭ divergiņţĭ, fiind numite generalmente la plural: τὰ λεγόμενα Βροντολόγια καὶ Σελῆνοδρόμια ἤ Καλανδολόγια...[18])

Dacă nu tóte *Gromovnicele*, unul cel puţin se atribuĭa deja în Bizanţiŭ împăratuluĭ Eracliŭ.[19])

§ 27. Cea maĭ celebră însă din cărţile poporane, întrate în colécţiunea luĭ Gîurescu, este *Alexandria*.

In secolul XVII ea se înculbase într'atăta la Românĭ, încât Miron Costin a creḑut de cuviinţă a o stigmatisa cu tot din-adinsul în Cronica sa:

‘Scrie Plutarh, vestit istoric. la viaţa luĭ Alexandru Ma‘chedon, carele aŭ scris Alexandria cea adevĕrată, nu basme, ‘cum o scrie *o Alexandrie, din grecie orĭ dintr'alte limbe scósă ‘pre limba rumânéscă, plină de basne şi scornituri*.’[20])

Intre cărţile tipărite, pe carĭ le-a găsit Italianul Del Chiaro în România pe la începutnl secolului trecut, figuréză şi o ediţiune a *Alexandrieĭ*: ‘Alexandrìe, o sia Storia di Ales‘sandro il Macedone, stampata in Lingua Valaca; ma detta ‘Storia è veramente curiosa per le molte favole che in essa

16) Novaković, op. cit. p. 524-7.—Tichonravov, op. cit. t. 2, p. 361—74.
17) Ciparĭŭ, *Principia*, p. 114.
18) Du Cange, *Glossarium mediae graecitatis*, Lugduni, 1688, p. 227.
19) Ibid. Supplem. p. 44.
20) *Letopiseţe*, ed. 1, t. 1, p. 256.

‹vedonsi frammischiate.› [21]) Nu numaĭ acea ediţiune, dar nicĭ una pînă la cea scósă în Sibiĭu la 1794, identică cu textul luĭ Gĭurescu, nu se maĭ póte găsi nicăirĭ, necunoscêndu-li-se nicĭ măcar anul publicaţiunĭĭ, tóte fiind de de-mult exterminate prin désă întrebuinţare.

In ediţiunile Alexandrieĭ, pe căte le cunóscem noĭ, se adauge tot-d'a-una la sfîrşit, ca un fel de apendice: *Vrednica de însemnare întîmplare a patru corăbieri rusescĭ, carĭ aŭ fostŭ strîmtoraţĭ de ĭarnă în ostrovul Spitzberg la anul 1743.* Incĭ un exemplu de acea grupare la un loc a cărţecelelor poporane despre care am vorbit maĭ sus în §-ful 14. Un om nedeprins cu apucăturele acesteĭ ramure a literaturĕĭ poporane, s'ar întreba neapĕrat: ce are a face marinarul rusesc Şarapov cu sublimul eroŭ al Alexandrieĭ? Apoĭ de!..

§ 28. Se scie, că prototipul acesteĭ ‹Alexandrie›, scris grecesc în secolul XI sub pseudonimul de Kallisthenes, s'a transformat în proză şi'n versurĭ, la tóte popórele din Europa, devenind r etutindenĭ una din cărţile poporane cele maĭ favorite.[22])

Nu este fără interes de a observa, că cel maĭ vechĭu exemplar bulgaresc cunoscut al ‹Alexandrieĭ› s'a scris în Moldova la 1562.[23])

§ 29. La Românĭ, în privinţa vechimiĭ, dintre tóte cărţile poporane cele romantice, ‹Alexandria› rivalisézĕ numaĭ dóră cu ‹Varlaam şi Iosafat›, o altă producţiune bizantină, de provenińţă indiană, dar atribuită sântuluĭ Ioan Damascen, fórte împrăştiată în diferite limbe şi pe care la noĭ, pe la începutul secolului XVI, o citĭa cu desfĕtare ilustrul Domn al Ţereĭ-Românescĭ Négoe Basarab... [24])

---

21) Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Venezia, 1718 p. 44.

22) Dunlop, op. cit. p. 183, 482.—Cfr. Snellaert, *Alexanders geesten van Jacob van Maerlant*, Brussel, 1861, I-II. — Despre redacţiunĭ paleo-slavice, Jagić *Historija knjizevnosti naroda hrvatskoga i srbskoga*, Zagreb, 1867, t. 1, p. 948 şi urm.—O veche redacţiune bohemă versificată, în Hanka, *Starobylá skládánie*, t. 2, Praha, 1818, p. 151—264.

23) Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 440.

24) *Învăţăturele luĭ Négoe Basarab*, Bucurescĭ, 1843, p. 113, 121, 184, etc.

§ 30. Tocmaĭ atuncĭ când logofĕtul Ioniţă Gĭurescu codifica pe la 1799 vechile cărţĭ poporane ale Ţereĭ-Românescĭ, tóte în proză, o nouă carte poporană, de astă dată în versurĭ, căuta a se introduce la noĭ din Transilvania, şi a şi reuşit, în adevĕr, a deveni astăḑĭ una din cele maĭ respândite. Este *Istoria pré-frumosuluĭ Arghir şi a pré-frumóseĭ Elena cea măiastră şi cu pĕr de aur, adecă o închipuire sub care se înţelege luarea ţereĭ Ardélului prin Traĭan cesarul Rîmuluĭ.*

Prima ediţiune românéscă este cea din Sibiĭu la 1800. In prefaţă, Ioan Barac, „dascal normal în Braşov„, mărturisesce că a tradus'o din unguresce: „Mulţĭ citesc istoria luĭ Arghir cea în limba unguréscă scrisă„. Versificaţiunea în multe locurĭ se aprópiă de a poesieĭ nóstre poporane, ceĭa-ce a concurs nu puţin la succesul cărţiĭ; de exemplu:

Tînărul dacă pornesce,
Departe călătoresce,
Singur numaĭ cu o slugă
Merge dând Domnuluĭ rugă.
O, Arghire! lungă cale,
Lungĭ necazurile tale!
Iea d'a-lungul délurile
Şi numĕră jghĭaburile....

D. Cipar posedă un manuscript în proză, pe 13 foĭ, cuprinḑênd un fragment din *Istoria luĭ Archirie*, despre care ḑice că ĭ-a remas dela strămoşu-seŭ, adecă cam de pe la începutul secoluluĭ XVII.[25]) Nu va fi fost cum-va o primă încercare de a traduce românesce cartea cea poporană unguréscă? Orĭ-cum, pînă la prelucrarea cea versificată a luĭ Barac, ea n'a isbutit a se respândi pintre Românĭ.

Cĭudata ideă de a vedé în acest romanţ o alusiune la cucerirea Daciеĭ de cătră Traĭan nu este românéscă, ci aparţine chĭar Ungurilor. Póte tocmaĭ ea va fi îndemnat pe „dascălul

25) Ciparĭu, *Principia*, p. 116.

dela Braşov„ din patriotism, a traduce cartea românesce. In catalogul Széchenian originalul maghiar este indicat aşa:

‘*Argirus nevü Király-firul, es egy tündér Szüz-leanyról* ‘*Historia.* Sine loco et anno, in-8, fol. 16. Auctor est Albertus ‘Gergei, qui ex Italico sermone in hungaricum traduxit. Fa‘bella vero hac expressa esse dicitur subjugatae a Romanis ‘Daciae historia.„[26])

Pe la 1778, ţicênd de asemenea că un Albert Gergej tradusese istoria luĭ *Argirus* din italianesce şi că prin ea se represintă cucerirea romană a Dacieĭ, renumitul Benkö adaugă că: ‘la ţeraniĭ Unguri din Transilvania acéstă carte este atât de ‘căutată, ca şi când ar fi ce-va sacru.„[27])

Cine va fi fost Albert Gergej şi când va fi trăit, nu scim. În orĭ-ce cas, traducerea luĭ Arghir ‘din italianesce„ este o farsă, ca şi maĭ sus traducerea Trepetniculuĭ nostru ‘din frantusesce„ saŭ a Istorieĭ tutunuluĭ ‘din lătinesce„.

Intre cărţile poporane italiane, vechĭ şi noue, în versurĭ şi'n proză, nicĭ un Arghir nu se află.

Misteriosul Albert Gergej a găsit originalul seŭ maĭ aprópe. Luând un basm românesc, fórte popular la fraţiĭ noştri de peste Carpaţĭ, el l'a transformat într'o carte poporană ungurésca versificată, cărĭĭ — pentru maĭ multă véḑă — ĭ-a atribuit o origine italiană.

A susţine că basmul cel românesc l'am fi împrumutat órecând noĭ dela Unguri, e peste putinţă; căcĭ dacă Ungurii ar fi avut la eĭ a-casă ce-va asemenea în gura poporuluĭ, ar fi fost absurd din partea luĭ Albert Gergej de a ţice tocmaĭ poporuluĭ că a tradus din italianesce ceĭa ce poporul cunoscea maĭ de'nainte unguresce; pe când luând basmul dela Românĭ şi dându-l Maghĭarilor sub o altă formă, ca o noutate în limba lor, mistificaţiunea cea italiană se explică dela sine prin natura cea generalmente mistificativă a cărţilor poporane.

---

26) *Catalogus Bibliothecae Hungaricae Széchenyi*, t. 1, pars 1, Sopronii, 1799‘ p. 35.
27) Benkö, *Transilvania*, Vindobonae, 1778, t. 1, p. 16-17.

Basmul românesc în cestiune, ĭată cum este resumat de către fraţiĭ Schott: ‘Un băiat, gonit de o mamă-vitregă, nimeresce ‘într'o pădure la un uriaş, cu ajutorul căruĭa prinde o ḑînă, ‘răpindu-ĭ cununa în timpul scăldătóriĭ. Fugênd dînsa, el plécă ‘după ea, apucă prin vicleniă treĭ darurĭ minunate dela treĭ ‘dracĭ, carĭ se certaŭ pentru posesiunea lor, şi prin acele da-‘rurĭ isbutesce a redobăndi pe ĭubita sa şi se cunună a-‘mîndoĭ.,[28])

Cele patru trăsure caracteristice: 1° ‘prinderea ḑîneĭ şi perderea eĭ,; 2°. ‘protecţiunea unuĭ uriaş,; 3°. ‘surprinderea a treĭ darurĭ minunate dela treĭ dracĭ în cértă,; 4°. ‘regăsirea finală a ḑîneĭ,; acesta este fondul ‘Istorieĭ luĭ Arghir,, către care transformatorul ungur a maĭ adaus, negreşit, unele particularităţĭ specifice maghĭare, de exemplu ‘Négra-cetate,=*Fekete-város*, apoĭ grădina unde petrecea frumósa ḑînă etc.[29])

Cu acéstă carte poporană s'a întămplat dară ce-va, care se întămplă adesea în Linguistică. Englesiĭ aŭ luat dela Francesĭ cuvîntul *bougette* ‘pungă,, l'aŭ prefăcut în *budget* cu sensul de ‘punga regeluĭ,=‘vistieriă,, de unde cu timpul vorba s'a întors înapoĭ în Franţa cu modificaţiunea englesă cea materială şi ideală, ca şi când ar fi ce-va curat englesesc. Tot aşa Unguriĭ transformă într'o carte poporană a lor propriă un basm românesc, şi acea carte poporană unguréscă, astfel transformată, revine de aci la Românĭ ca un lucru unguresc, necesitând o nouă transformare.

Ca tip, compus din doă motive esenţiale: 1°. ‘prinderea ḑîneĭ şi perderea eĭ,, 2°. ‘regăsirea finală a ḑîneĭ,, motive complicate în fie-care sub-tip cu nesce ingrediente secundare diferite, povestea nóstră e cunoscută, fie ca basm, fie ca carte poporană, în maĭ tóte limbele. Nu alt ce-va este faĭmósa rapsodiă sanscrită despre regele Purúravas şi ḑîna Urvaçî. Nu

---

28) Schott, *Walachische Mährchen*, Stuttgart, 1845. p. 355.

29) Cfr. Wolf-Mannhardt, *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, t. 3 (1855), p. 312.

alt ce-va balada germană medievală despre ducele Frederic de Svabia şi ḑina Angelburg. Nu alt ce-va vechia istorióră persiană despre amorul vitézuluĭ cu ḑina în romanţul Bahar-Danuş. Nu alt ce-va poema francesă din secolul XIII despre Partenopex de Blois şi ḑina Melior. Nu alt ce-va, în sfîrşit, pînă şi la selbatecii din Australia, legenda despre regele Tawhaki şi ḑina Tango-tango...[30])

Originalitatea sub-tipuluĭ românesc consistă în caracteristicul adaos la cele doă motive esenţiale a altor doă subordinate: 1°. ‹surprinderea a treĭ darurĭ minunate dela treĭ dracĭ în cértă›; şi maĭ ales 2° ‹protecţiunea unuĭ uriaş›.[31])

Despre tóte acestea nicĭ nu viséză măcar d. Dr. At. Marienescu din Oraviţa, scriind un tractat întreg pe 50 pagine despre istoria luĭ Arghir; un tractat în care, deşi avea la dispositiune interesante varianturĭ poporane ale basmuluĭ, totuşĭ preferă a inventa ce-va propriŭ al seŭ, adăugând la original şi maĭ ales suprimênd din el tocmaĭ părţile cele maĭ specifice, pentru a ne spune apoĭ cu gravitate, că Arghir este— *Apollo Argirotoxos*![32])

Unicul folos, pe care'l tragem din monografia d-luĭ Marienescu, este de a puté constata prin varianturile citate de d-sa, cum-că basmul nostru poporan. după ce devenise carte poporană ungurescă şi s'a re'ntors astfel la Românĭ schimbat la faţă,

30) Cfr. Liebrecht, *Amor und Psyche*, in Kuhn's *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. 18 (1869), p. 57–66. – Karlowicz, *La belle Mélusine et la reine Vanda*, in *Archiv f. slavische Philologie*, t. 2 (1877), p. 595. — Cox, *The mythology of the aryan nations*, London, 1870, t. 1, p. 397 şi urm. Fiske, *Myths and myth-makers*, London, 1873, p. 95-4. — Dunlop, op. cit. p. 174-7; etc.

31) Despre cele treĭ darurĭ din basmul român, c.r. Cox, op. cit., t. 1, p. 375 nota 3. — Benfey, *Pants hatantra*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 269, şi o mulţime de paralelurĭ adunate de Cosquin, *Contes populaires lorrains*, in *Romania*, t. 5 (1876), p. 363 — 6, tóte însă în altfel de combinaţiunĭ. – Pentru protecţiunea uriaşuluĭ nu ne aducem a-minte nicĭ o paralelă străină. Este cu totul alt ce-va uriaşul din ciclul mitic Odysseus-Polyphem al luĭ Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, p. 60.

32) Marienescu, *Argir şi Iléna Cosandiana, povéstă poporală, prelucrată şi provoḑată cu esplicaţiunĭ pré-interesante pentru popor şi pentru înveţaţĭ*, Pesta, 1872, ca extract separat din ḑiarul *Albina*.

de aci poporul—în conformitate cu cele spuse în §-ful 9— a început a confunda ambele forme, cea scrisă şi cea nescrisă, dând nascere unuĭ al treilea tip, fórte amestecat.

Dar fiind vorba de d. Marienescu, ne maĭ aducem a-minte încă ce-va.

§ 31. Raritatea la Românĭ a cărţilor poporane în versurĭ dă Istorieĭ luĭ Arghir o deosebită însemnătate.

Noĭ bănuim, că tot carte poporană de acéstă natură, trecută apoĭ în poesia poporană cea nescrisă, va fi fost o dată balada bănăţénă, publicată de d. Marienescu sub titlul de: *Andronim şi Filana saŭ pétra draculuĭ*, unde demonul pere prin dragostea sa pentru o fétă de om, ca şi 'n prima legendă bucovinénă despre tutun...

§ 32. Ca specimen românesc de un *codex miscellaneus* omogen, consacrat uneĭ singure categorie de cărţĭ poporane, este preţiosissimul manuscript, pe care mi l'a pus la dispositiune mult-stimatul meŭ amic d. Dim. A. Sturdza. Deşi textualmente acest codice ocupă un mic loc în opera de faţă, totuşĭ el şi numaĭ el este acela care ĭ-a dat nascere.

In fundul Transilvanieĭ, maĭ sus de Turda, pe malul drept al Murăşuluĭ, se află un sat românesc numit *Măhaciu*, ungurésce *Mohács*, în vechile documente latino-maghĭare din evulmediŭ *Muhzch*.

Intre anĭĭ 1580-1620, în curs de vr'o 40 de anĭ, a preoţit acolo un popă, care nu avea multă învĕţătură, dar cu atât maĭ bine: sciind maĭ tot atâta cât sciea şi poporul seŭ, el scriea pentru popor, după gustul şi'n graĭul poporuluĭ.

Pe la 1600, acest popă Grigorie, — aşa se numĭa el — s'a apucat a face o colecţiune de cărţĭ poporane religióse în limba română, parte copiând pe cele vechĭ, parte traducênd el-însuşĭ din slavonesce, parte intercalând pe de'ntregul în volumul seŭ o colecţiune analogă gata, compilată de către un alt popă, de tot anonim, cam pe la 1550.

Acésta este Codex Sturdzanus.

§ 33. Manuscriptul, in-quarto, e legat în lemn îmbrăcat cu pele.

Dintr'o însemnare lătinéscă din dosul legătureĭ, se vede că la 1774 cartea aparţinea unuĭ óre-cine ‘in Alba Julia„.

Hărtia este de calităţĭ diverse, dar de o potrivă grósă şi gălbuiă, fără semne de fabrică, afară de vr'o treĭ-patru locurĭ, unde însă ele sînt ascunse în mare parte prin îndoitura volumuluĭ. Numaĭ pe foile 124-125 şi 205-206 se recunósce bine semnul fabriceĭ dela Sibiĭu: ‘doă paloşe încrucişate„, ĭar pe fóĭa 213-214 pare a fi ‘coróna„, semnul fabriceĭ dela Braşov.

Cu o scrisóre cursivă maĭ nouă, dar din secolul XVII, pe hărtiă mult maĭ subţire, s'aŭ pus pe ultimele doă foĭ 248--250 nesce rugăcĭunĭ slavonesce.

Cu o altă mână, cu caractere semi-unciale, tot în secolul XVII, este scris pe pag. 20: Ѧ щире съ въ фї[е] ѡменилѡр. къндь ворь фи празниче мари. съ веници ла бесѣ[ре]кѫ съ аскоультаци кȣвъѧтоуль лȣ доумнезеȣ etc.; un îndemn inspirat, probabilmente, prin lectura textuluĭ ce precede pe pag. 1-19 despre păzirea serbătorilor şi maĭ ales a duminiceĭ.

Afară de aceste adausurĭ posterióre şi afară de un Tatăl-nostru unguresce cu litere cirilice la pag. 153, restul manuscriptuluĭ cuprinde: pe de o parte, Texturĭ Măhăcene, aprópe tóte scrise de cătră însuşĭ popa Grigorie; ĭar pe de alta, codificaţiunea cea anterióră a cărţilor poporane, pe care — din motivul arătat maĭ jos — noĭ o vom numi Texturĭ Bogomilice.

Este, ca să ḑicem aşa, *codex miscellaneus geminatus*, compus din doĭ *codices miscellanei*, diferiţĭ prin epoce, prin localităţĭ, pînă şi prin tendinţe, pe lîngă deosebirea cronologică şi póte chĭar geografică între elementele constitutive ale fiecăruĭ în parte.

§ 34. Bucata cea maĭ veche din codicele Grigorian este de pe la 1580. Bucata cea maĭ nouă din codicele ante-Gri-

gorian trebuĭ să fie pe puţin cu vr'o doă-ḑecĭ de anĭ anterióră.

Codicele Grigorian s'a scris la nordul Transilvanieĭ; codicele ante-Grigorian, fără a presinta o indicaţiune literală a localităţiĭ, pare a proveni din Ţéra-Românéscă, saŭ cel puţin din Braşov.

Codicele Grigorian adună pe nealese cărţĭ poporane religióse în genere, orĭ-care ar fi natura lor respectivă specială; pe când codicele ante-Grigorian, mărginindu-se într'un cerc maĭ restrîns, culege numaĭ cărţile religióse cele relative la viaţa postumă, la migraţiunile sufletuluĭ, la Paradis şi maĭ cu deosebire la Infern.

In fine, codicele Grigorian se distinge printr'o nuanţă d i a l e c t i c ă fórte pronunţată; pe când codicele ante-Grigorian, din tóte monumentele literare române pînă acum cunoscute, póte fi considerat cu tot dreptul ca textul nostru cel maĭ vechĭu în limba t i p i c ă.

§ 35. Unele din cărţile poporane, codificate în volumul luĭ popa Grigorie, aŭ remas la noĭ fórte respăndite pînă în momentul de faţă.

Aşa este: ‘Legenda Duminiceĭ„, astăḑĭ *Epistolia Domnuluĭ Isus Hristos*; ‘Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad„, astăḑĭ *Epistolia Maĭceĭ Domnuluĭ*, ţesută la un loc cu *Visul Maĭceĭ Domnuluĭ*; ‘Ruga sântuluĭ Sisinie„, astăḑĭ *Minunile sfîntuluĭ Sisoe*, trecute şi'n descântec.

Acéstă persistinţă a lor ne permite a urmări cu un pas sigur schimbările introduse, în curs de treĭ secolĭ şi maĭ bine, în redacţiunea unuĭa şi aceluĭa-şĭ text poporan, carele avusese tot-o-dată, printr'o circulaţiune atăt de îndelungată, destul interval pentru a se furişa şi chĭar a se ramifica în literatura poporană cea nescrisă.

Am putut constata în acelaşĭ timp, că apocrifurile religióse la Românĭ, ca şi pe aĭurĭ, circuléză maĭ tot-d'a-una în câte doă redacţiunĭ paralele, una maĭ lungă şi cea-l'altă prescurtată,

dintre carĭ una póte să dispară saŭ să ésă din us prin concurenţa celeĭ-l'alte.

§ 36. Fragmentul de sub No. II şi acel de sub No. VIII dintre ‘Texturĭ Măhăcene’ nu sînt cărţĭ poporane. Noĭ le reproducem totuşĭ din causa importanţeĭ lor linguistice, maĭ cu sémă dialectice.

Căt privesce scurtul catechism de sub No. III şi cele doă predice de sub NNo. IV şi IX tot din ‘Texturĭ Măhăcene’, ele sînt pe deplin cărţĭ poporane, fie prin tendinţă, fie prin limbă.

§ 37. Tóte bucăţile din ‘Texturĭ Bogomilice’, afară numaĭ dóră de o parte a N-ruluĭ IV, şi unele bucăţĭ din ‘Texturĭ Măhăcene’, aŭ fost óre-când cărţĭ poporane religióse favorite ale secteĭ Bogomililor, născute în Bulgaria prin transformarea doctrinelor asiatice pauliciano-manicheice şi care, pe la finea véculuĭ de mijloc, s'a respăndit nu numaĭ în Romănia, dar încă străbătuse pînă la Provenţa, unde a concurs la desvoltarea sgomotóseĭ secte a Albigensilor.

Un alt curent eretic, pornit de astă dată din Occidinte, anume secta şĭ maĭ sgomotósă, ba chĭar scandalósă a Flagellanţilor, a propagat în tótă Europa bucata de sub No. I din ‘Texturĭ Măhăcene’.

Tóte acestea ne-aŭ condus, în urma unor cercetărĭ fórte întinse, a recunósce nesce vechĭ cărţĭ poporane de origine eretică în balada ‘Cucul şi turturica’ şi'n enigmele din ‘Povestea Numerelor’...

§ 38. Cele maĭ respăndite cărţĭ poporane religióse aŭ fost tot-d'a-una cele i n f e r n a l e.

O lectură favorită a ţeranuluĭ frances este pînă astăzĭ o broşurică de 24 pagine in-12, întitulată: *Le Miroir du Pécheur, composé par les RR. PP. Capucins, missionnaires; très-utile à toutes sortes de personnes: le tout représenté par figures. Vous y verrez l'état malheureux de l'âme lorsqu'elle a eu le malheur de tomber dans le péché mortel* etc., urmând

apoĭ opt gravure orribile, maĭ ales: ‘Petit crayon de l'état malheureux d'une âme damnée„ unde dracĭ, şerpĭ, liliecĭ şi şopîrle torturéză pe bĭetul om în flacăre: ‘il est couché et ‘garroté sur un gril de fer rouge, au milieu des flammes ‘dont il est environné et pénétré; les diables le tourmentent ‘dans toutes les parties du corps; il a au cou une bourse, ‘ce qui marque qu'un de ses péchés est l'avarice et le bien ‘d'autrui qu'il n'a pas restitué: c'est un des péchés qui damne ‘le plus de monde.„

Tot de acest fel, fie prin text, fie prin gravure, fie prin respândire, este o cărtecică poporană englesă de 24 pagine in—16: *The Pilgrim's progress from this world to that which is to come.*

La Germanĭ, din evul-mediŭ şi pînă 'n secolul nostru, a remas fórte poporană o broşură analogă în versurĭ: *Wahrhaftige Beschreibung des jüngsten Gerichts im Thal Josaphats.*

Nu maĭ vorbim despre naţiunĭ maĭ puţin înaintate decăt Francesiĭ, Germaniĭ şi Englesiĭ pe calea culturel.

Căte temerĭ şi îndoĭele, căte grijĭ, căte palpitaţiunĭ, nu deştéptă óre asemenĭ cărtecele în inima poporuluĭ, maĭ cu sémă în copiĭ, în femeĭ, în bătrînĭ, şi acésta din generaţiune în generaţiune într'un lung şir de secolĭ!

Memoriele istorice ne spun căte-o dată, că 'n ḑiua cutare saŭ cutare principele X saŭ ministrul Y a suferit de guturaiŭ orĭ şĭ-a scrintit un deget.

Ceĭa ce ar trebui maĭ bine să înregistreze istoria, sînt bătăile de inimă ale unuĭ popor întreg, chĭar atuncĭ când ele pornesc dintr'o secătură ca *Le Miroir du Pécheur.*

Influinţa, pe care aceste cărţĭ, unde se repetă la tot pasul teribilul *memento mori*, o exercită asupra moralităţiĭ poporuluĭ, asupra cugetelor şi faptelor sale, este immensă; şi când resultatul e mare, fie-ĭ căt de mică causa, ea totuşĭ merită pe deplin de a fi băgată în sémă.

Tocmaĭ de acéstă natură sînt cele maĭ multe cărţĭ pop din volumul luĭ popa Grigorie:

Legenda Duminicei;
Legenda luĭ Avram;
Predica dela 1600;
Călătoria Maĭcei Domnuluĭ la Iad;
Apocalipsul apostoluluĭ Paul;
Cugetărĭ în óra morţiĭ . . .

PARTEA I.

TEXTURI MAHAGENE

— 1580—1619 —

TEXTURI MAHACENE

INTRODUCEREA GENERALA.

§ 1. Texturile, publicate maĭ la vale, afară de No. IX, sînt scrise tóte în satul Măhacĭu din Transilvania, şi anume NNo. I, III, IV, V, VI, VII şi 'n parte II de către preutul Grigorie de acolo între aniĭ 1580-1619; o parte din No. II de către un alt Măhăcén, elev al popeĭ; în fine, No. VIII de către un al treilea Măhăcén din aceĭaşĭ epocă. N-rul IX nu s'a scris în Măhacĭu, dar nu departe.

Aprópe totalitatea texturilor aparţine dară luĭ popa Grigorie. Cele maĭ multe, ca NNo. I, II, IV, VI şi VII, sînt traduse de către el, saŭ bine ḑicênd prelucrate, d'a-dreptul din slavonesce. N-rul V s'a copiat după un manuscript de pe la 1580. N-rul III s'a transcris, cu o exactitate aprópe diplomatică, de pe o carte tipărită dela 1560.

§ 2. Cine să fi fost acel neobosit popă Grigorie?

La 1583 el era deja preut în Măhacĭu, căcĭ a scris atuncĭ pe 9 foĭ în limba paleo-slavică o bucată liturgică, care se află în manuscript pe paginele 162-179, purtând următórea adnotaţiune finală:

Пис поп. Григорїє. ѡт Мѫхачю. мсца. ген. кѳ. днь. влто. ,ѕча. ѿ рож хсва. ,а. ф. пг. бь да и простит. (A scris popă Grigorie

din Măhaciu, ale luneĭ luĭ ianuariŭ în 29 ḑile, anul 7091, dela nascerea luĭ Crist 1583. Dumneḑeŭ să-l ĭerte!).

Inainte de a fi popă, prin urmare înainte de 1583, dînsul a scris românesce fragmentul de sub No. VI.

La 1619, după vr'o patru-ḑecĭ de anĭ, popa Grigorie maĭ trăia încă, scriind atuncĭ predica de sub No. IV.

Ĭată tot ce se scie despre acest personagiu, căruĭ i se datoresce cea maĭ importantă colecţiune de texturĭ românescĭ din secolul XVI, nu numaĭ Texturile Măhăcene, scrise maĭ tóte cu mâna sa, dar şi Texturile Bogomilice, publicate în partea II a opereĭ de faţă.

§ 3. După ce am lămurit, bine-reŭ, individualitatea luĭ popă Grigorie, să trecem acum la localitatea, unde el a trăit şi a scris în curs de atăţia anĭ.

Părintele protopop Stefan Colcerĭu, actualmente preut în Măhaciu, nĭ-a transmis în acéstă privinţă, prin bine-voitórea mijlocire a protopopuluĭ Beniamin Popp din Ulióra, următórele interesante notiţe, cuprinse într'o epistolă din 2 maĭu 1879:

‹Măhaciu este primul sat românesc în fostul Scaun al A-‹rieşuluĭ, atăt sub raportul situaţiunii, avênd apă bună, aer ‹curat, păduri multe—maĭ tóte de goron şi puţin mestécăn,— ‹precum şi prin vinul seŭ cel bun, grâul cel maĭ greŭ şi vite ‹frumóse. Aicĭ se produce cea maĭ bună calitate de crumpe-‹ne (cartofĭ), pe carĭ Măhăceniĭ le numesc *picĭoĭcĭ*, ĭar în ‹satul învecinat Dumbrâŭ se chĭamă *cucule*. Măhaciul este ‹aprópe de calea cea veche a Transilvanieĭ, care astăḑĭ, ca ‹şi 'n trecut, primind tóte căile laterale, duce spre Urbea-‹Mare.

‹Comuna are acum de abia 185 case cu 876 suflete, pe ‹când în anul 1864 avea 235 case cu aprópe 1000 suflete. ‹Numĕrul locuitorilor a scăḑut: parte, printr'un morb difte-‹ritic, care a secerat la 1866 maĭ toţĭ pruncĭĭ la 5 anĭ; ‹parte, printr'un teribil incendiŭ la 1867, arḑênd la 61 fa-‹milie tot ce a putut arde; în urma căruĭ flagel, venind o

'tómnă umedă şi aflând pe ómenĭ cu casele negata, o mulţi-
'me de tinerĭ s'aŭ îmbolnăvit de recélă şi mulţĭ aŭ şi murit.
'Să maĭ adaug, că la 1868 un părîŭ, ce curge prin mijlocul
'satuluĭ, în urma uneĭ rumperĭ de nor a făcut daună în co-
'mună şi 'n ţarină. Tóte aceste loviture aŭ scăḑut atăt nu-
'mĕrul familielor, căt şi buna lor stare materială.

'Satul este curat românesc. Afară de vre-o 3 Ţiganĭ, nu
'se află aci nicĭ un străin. Ultimul Israelit a plecat dela noĭ
'la 1869, şi de atuncĭ încóce n'aŭ avut loc de a se maĭ în-
'cuĭba alţiĭ.

'Originea satuluĭ e obscură. Sînt însă doă părerĭ, trecute
'în tradiţiunea poporală.

'Prima părere este, că locuitoriĭ ceĭ de'ntâiŭ s'ar fi retras
'aicĭ în secolul XIV din Bogata, comună în cămpia Turdeĭ,
'acum constituind o parte însemnată din oraşul Baginuluĭ.
'Mongoliĭ devastându-le satele şi răpindu-le averea, eĭ şĭ-aŭ
'aflat aci un adăpost sigur, tot locul fiind îmbrăcat cu pă-
'dure pînă la drumul ţereĭ, ĭar şesul fiind cuprins de un lac
'mare ce împedeca întrarea în interiorul văiĭ.

'A doua părere este, că re'ntorcêndu-se oşteniĭ ţereĭ din
'bătălia dela Mohacs (1526) şi aflând Transilvania devastată
'de Turcĭ, 11 oşteni s'ar fi aşeḑat aicĭ, însă nu în satul ac-
'tual, ci maĭ la vale; căcĭ atuncĭ pe locul comuneĭ de astăḑĭ
'era o mănăstire catolică, ale căriĭ ruine se chĭamă *Biserică*
'*Ungurească*, pe unde arând, adesea scóte plugul căpăţine şi
'óse de om. Se crede că aceĭ 11 oşteni ar fi fost: Mircea,
'Mirea, Stancă, Cordoş, Pocol, Şuşman, Raţ, Părduţ, Bărbos,
'Popa şi Hegeduş. Cel din urmă Hegeduş a murit la 1831;
'ceĭ din urmă Stancă, Pocol şi Cordoş, eŭ ĭ-am înmormîntat.
'Aceste familie tóte îşĭ aŭ cărţile lor nobilitare pe pergame-
'nă, căştigate pentru virtuţĭ militare dela Mihaĭu Apafy şi
'Francisc Rákoczy; şi le place a se făli prin diplomele lor de
'*nemeşug* cu slove de aur şi pe pelea de câne.

'Portul de astăḑĭ al Măhăcenilor puţin diferă de al locui-
'torilor din satul învecinat Dumbrâŭ, dar se deosebesce mult

ᶜde al celor-l'alte sate din giur. Ei se disting prin curăţeniă ᶜşi eleganţă. Sumanul e cernit negru şi cusut cu pănură fină ᶜde culorĭ deosebite; cioreci albĭ; peptar la ceĭ bătrînĭ de ᶜmĭel, la ceĭ tinerĭ — de pănură vînătă. In timpiĭ ceĭ bunĭ ᶜpînă cătră 1840, Măhăceniĭ purtaŭ un cojoc frumos de pieᶜle de mieĭ negri pînă la gresne, cu lână în afară, şi cuşᶜmă lungă pînă şi de 2 urme, négră. Femeile îşĭ fac învăliᶜtórea cea albă cu mult alaĭu; pentru încreţitul eĭ daŭ pînă ᶜşi 2 fl., şi o aşéḑă pe cap cu multă graţiă.

ᶜPînă la 1849 Măhăceniĭ servĭaŭ ca grăniceriĭ călăriĭ în reᶜgimentul *Székely huszár*.

ᶜIn popor circulă pînă astăḑĭ tradiţiunĭ despre Mihaĭu Viᶜtézul, a căruĭ catastrofă s'a întămplat aşa ḑicênd sub ochiĭ ᶜMăhăcenilor, la cóstele lor, în Mirăslăŭ. Există legende şi ᶜdespre Traĭan...,

§ 4. Intr'o altă scrisóre, părintele Colceriu ne comunică doă fragmente din poesia poporană dela Măhaciu.

Iată despre Mihaĭu Vitézul:

De-ar da bunul Dumneḑeŭ
Să maĭ vĕḑ la Mirăslăŭ,
Heĭ! pe Mihaĭu suvulcat
Pe harmăsariu-ĭ turbat.
La strîmtórea rîuluĭ,
La gârla Murăşuluĭ,
Să vĕḑ cum îĭ îmbulḑesce,
Să vĕḑ cum îĭ prăpădesce!
Să vĕḑ Basta 'ngenunchĭat,
Care urît l'a 'nşelat,
Şi tabăra luĭ ca'n vînt
De Mihaĭu Vitéz fugênd...

Acéstă bucată are ce-va pré-artificial şi tot-o-dată pré-istoric: este o compositiune a vre-unuĭ dascăl.

Nu maĭ puţin următorul fragment despre Traĭan:

Lîngă Turda, nu departe,
Traĭan se luptă pe moarte,

Face uliţi prin duşmani,
Cu-a lui zdraveni căpitani.
Las'să facă, c'al lui tîept
Hrănesce un suflet drept:
Ţiua bate şi zdrobesce.
Nóptea răniţii grijesce.
Şi nu-i cótă ca'npărat,
Ci ca tată-adevĕrat:
Îşi spintecă haĭnele
De le légă ranele...

Frumóse *stihuri*, carĭ ar figura de minune într'o ‹carte poporană›; dar nu e cĕt de puţin poesiă poporană. Nicĭ o dată poporul nu cunósce atăt de bine amăruntele istorice; şi nicĭ o dată, maĭ cu sémă, el nu le reproduce cu atăta exactitate, chĭar atuncĭ când le-a veḑut el-însuşĭ.

Ce-va maĭ preţios, adevĕrat poporan, este următórea comunicaţiune a părinteluĭ Colcerĭu:

‹La noĭ pînă şi pruncii aŭ un cântec de primăvĕră, în care ḑic:

Vino, sóre,
Pe răzóre,
Că ţi-oĭu da o cingĕtóre!
Una mie,
Una ţie,
Una popeĭ Irimie;
Şi un paĭu,
Şi un maĭu,
Şi sabia luĭ Mihaĭu,
Capul Turculuĭ să-l taĭ!›

Iată popor în tótă puterea cuvîntuluĭ!

Acest ‹cântec de primăvĕră›, atăt de interesant printr'o menţiune autentică despre Mihaĭu Vitézul, nu este însă propriŭ Măhăcenilor. El se aude şi pe aĭurĭ în Transilvania. Un variant de lîngă Sibiĭu sună în următorul mod:

Trecĭ, plóe trecĕtóre,
Că vine sórele

Şi'ţĭ taiă picĭórele,
Cu un maĭu,
Cu un paĭu,
Cu măcĭuca luĭ Mihaĭu;
Sus pe cap,
După cap,
Curge sânge mohorît;
Dâ-mĭ căcĭula
Să prind murga:
Murga a fugit,
Plóĭa s'a risipit!

In Ţéra-Românéscă acest cântec a scăḑut la un fel de parodiă, în care plóia este amenințată:

Cu căcĭula luĭ Mihaĭu,
Plină cu cojĭ de mălaĭu...

§ 5. Părintele Colcerĭu, din nefericire, nu nĭ-a procurat nicĭ o notiță l i n g u i s t i c ă asupra Măhacĭuluĭ. Judecând totuşĭ după cele treĭ cântece, graĭul de acolo pare a presinta óre-carĭ particularităţĭ: *tĭept*=‘plept’, *cótă*=‘caută’, aspirațiunea inițială în *hărmasarĭu*=lat. *admissarius, suvulcat* cu sens de ‘urcat’...

Nicăirĭ însă *n* între vocale nu trece în *r*: *bunul, îngenunchĭat, haĭnele, una* etc., nicĭ o dată *burul* saŭ *ura,* după cum se vorbĭa în Măhacĭu pe la 1600.

Constatând acest fenomen, lăsâm explicațiunea luĭ pentru §-fiĭ următorĭ.

§ 6. Măhacĭul se menționéză pentru prima óră sub acest nume în istoria Transilvanieĭ la anul 1291, într'o diplomă a regeluĭ maghiar Andreĭu III, unde figuréză tot-o-dată celel'alte localităţĭ învecinate: ‘Felvinch scilicet, Eurmenus, Hydusteluk, Medyes, Dumburou, M u h a c h...’[1])

Acest sat, prin urmare, n'are a face cu Mohacĭul din Ungaria, nicĭ cu faĭmósa bătălĭă de acolo dela 1526.

1) Szabó K., *Székely oklevéltár*, Kolozsvártt, 1872, p. 26-7.

In diploma din 1291, ca şi 'n diferite documente transilvane din secolul XIV, ca locuitorĭ aĭ Măhacĭuluĭ ni se presintă Săcuiĭ, numaĭ Săcuiĭ, fără a se pomeni măcar elementul românesc.[2])

Ruinele aşa numiteĭ 'Biserice Unguresci, probéză, că Săcuiĭ în adevĕr aŭ fost óre-când pe acolo, deşi astăḑĭ nu se maĭ află nicĭ unul.

După ambele tradiţiunĭ locale, Româniĭ aŭ venit la Măhacĭu de pe aĭurĭ, ceĭa-ce se maĭ confirmă, pînă la un punct, prin deosebirile lor în port, în obiceĭurĭ, în graĭu, de către cele-l'alte sate învecinate.

După una din cele doă legende, cuĭbul anterior al Măhăcenilor ar fi fost în satul Bogata din cămpia Turdeĭ.

Combinând tóte elementele, de carĭ putem dispune, immigraţiunea Românilor în Măhacĭu cată să se fi întămplat în secolul XV, maĭ sporind — póte — printr'un noŭ continginte pe la începutul secoluluĭ XVI, adecă cam pe timpul bătălieĭ dela Mohacĭu, ceĭa-ce va fi remas apoĭ în legendă ca un obscur punct cronologic, întărit în memoria poporană prin asemenarea de azard a numilor.

De'ntâiŭ puţinĭ la numĕr, Româniĭ s'aŭ îmmulţit cu încetul, reuşind a goni saŭ a'şĭ asimila pe Săcuĭ.

In secolul XVII se maĭ vorbĭa în Măhacĭu şi unguresce, astfel că chĭar în volumul luĭ popa Grigorie, la pag. 153, nu scim cine din aceĭaşĭ epocà, póte vre-un copil al preutuluĭ, s'a apucat a transcrie cu litere cirilice, într'un mod fórte cĭudat, cu vocalismul cel trăgănat al Săcuilor, pe Tatăl-nostru unguresc: миа гѧгака ки ваги менегебене сетелешек ы те неведе юнь те ѡрьсагодь etc.=*mi atyánk ki vagy a'mennyekben szenteltessék* [*meg*] *a'te neved*...

§ 7. Româniĭ, immigraţĭ în Măhacĭu pe la începutul secoluluĭ XVI, se distingeaŭ, între cele-l'alte, prin doă particula

---

2) Orbán B., *A Székelyföld leirása történelmi, régészeti, természetrajzi s népizmei szempontból*, Pest, 1871, t. 5, p. 118-9.

rităţĭ consonantice maĭ remarcabile ale fonetismuluĭ lor; particularităţĭ, cărora popa Grigorie le-a remas credincios pînă la mórte şi carĭ, într'un grad ce-va maĭ scăḑut, caracteriséză de asemenea pe ceĭ-l'alţĭ doĭ Măhăcenĭ contimpuranĭ de sub NNo. II şi VIII.

Şi anume:

1°. Eĭ nu confundaŭ pe ʒ=*z* cu ѕ=*dz*;

2°. Pe *n* între vocale îl prefăceaŭ în *r*.

§ 8. Despre deosebirea între *z*(=ʒ) şi *dz*(=ѕ) în fonetismul moldovenesc, noĭ am vorbit maĭ pe larg în tomul I, pag. 187-189.

Dintre vechiĭ scriitorĭ Moldovenĭ, singurul în care acest interesant fenomen se póte urmări într'un mod sistematic, este mitropolitul Dosofteĭu.

Iată, de exemplu, un pasagĭu de pe la începutul ‘Parimieruluĭ, dela 1672:

Дин пророчиѧ Захарией (=Zaharieĭ) чтенїе. Ѧчѧстѧ ѕѫче (=*dz*îce) Домнꙋль тот пꙋтѧрникꙋль. Постꙋль чель а патра, ши постꙋль ал чинчѧ, ши постꙋль ал шѧптѧ, фи-ворь касїи лꙋй Іꙋда ши касїй лꙋй Иʒраиль (=I*z*railŭ) де бꙋкꙋрїе, ши де веселие ши де праʒнїче (=pra*z*nice) бꙋне: Ши вець весели-вѫ. Ши адевъръта-тѧ, ши пачѧ съ юбиць. Ѧчѧстѧ ѕѫче (=*dz*îce) тоть пꙋтѧрникꙋль. Къ ворь вени нъроде мꙋлте, лъкꙋитѡрї де четъц мꙋлте, ши съ вор стрѫнце гъʒдꙋиндь (=gă*z*duind) ꙋнїи ѧтралалц четъцѫле ѕѫкѫндь(=*dz*îcînd), ꙗ'мблац съ мерцемь съ не рꙋгъм фѧцей Домнꙋлꙋй. ши съ черкъмь фаца Домнꙋлꙋй тот пꙋтѧрникꙋлꙋй ѧ Іерꙋсалим. ши вор вени нърѡдь мꙋлте ши лимбї мꙋлте, съ чѧрче фаца Домнꙋлꙋй тот пꙋтѧрникꙋлꙋй ѧ Іерꙋсалим, ши съ милостиваскѫ фаца Домнꙋлꙋй тот пꙋтѧрникꙋлꙋй. ѧн ѕѫлеле (=*dz*îlele) ѧн ачѧлѧ апꙋка-съ-ворь ѕѧче(=*dz*éce) бърбац де тоте лимбиле пъгѫнилор, ши съ вор принде де пола а бърбат Іꙋдеꙋ, ѕѫкѫндь (=*dz*îcînd), мѧрце-вом кꙋ тине, дрепче к'ам аꙋѕѫт(=au*dz*it). къ Дꙋмнеѕъꙋ (=Dumne*dz*ău) кꙋ тине ѧсте...

Intocmaĭ aşa pînă astăḑĭ Moldoveniĭ pronunţă: *dzîce, dzi-*

cînd, dzîlele, dzece, audzît, Dumnedzău etc., dar: *Zaharie, praznic, Izrail, gazdă*...

Sub acest punct de vedere, ‘Texturile Măhăcene, se întălnesc pe deplin cu consonantismul moldovenesc.

Popa Grigorie scrie:

1°. cu s=*dz*: Домнеsеѹ, sеѹ, sисе, sиче, кресѹт, къsоу, sоуѡа, sиле, астъsи, ботеsацїи, ботеsаю, аоуsѹ, аѹsици, аѹsи, sаче, флъмъѧsїи, лъѧцеsїи, въsѹрѫ, въsѹю, въsѹтеле, ѫнкиsи, мїаsѫноапте, шиsѫндѹ, прѫѧsимѹ etc.

2°. cu ʒ=*z*: иʒвоаре, Наʒаретолѹи, гьвоаʒде, праʒдничеле, ѧдръʒнире, ʒмеѹл, иʒбъвѣскь, ʒементещи, треʒвитѹлѹи, събаѫʒнитѹ etc.

Orĭ-unde scrie cu s=*dz* popa Grigorie, tot aşa scrie şi mitropolitul Dosofteiŭ, tot aşa se rostesce pînă astăḑĭ în Moldova. Aceĭa-şĭ perfectă identitate în privinţa luĭ ʒ=*z*.

Coincidinţa e cu atăt maĭ remarcabilă, cu căt vechile cărţĭ tipărite în Transilvania, în epoca luĭ popa Grigorie şi maĭ încóce, precum şi tóte publicaţiunile luĭ Coresi, nu observă nicĭ o dată, dar n i c ĭ o d a t ă, acéstă distincţiune fonetică.

Fără comparaţiune şì maĭ remarcabilă este trecerea măhăcénă a luĭ *n* între vocale în *r*.

§ 9. Transiţiunea uneĭ consóne óre-carĭ în *r* se numesce în Linguistică *rhotacismus*. Generalmente însă acest termen se aplică la trecerea luĭ *s* în *r*, ca lătinesce în *uro* din *uso* (cfr. *us*-tus) saŭ *naris* din *nasis* (cfr. *nas*-us), ca la vechiĭ Spartanĭ în τίρ pentru τίς, în μιργάβωρ pentru μισγήως etc.[3])

Trecerea luĭ *n* în *r*, atăt de legitimă sub raportul fisiologic, de vreme ce ambele sînt semi-vocale dentale, este totuşĭ de o raritate extremă în limbele ario-europee, şi chĭar în totalitatea limbelor. De aceĭa linguistiĭ aŭ şi uĭtat'o aprópe cu desăvîrşire.

---

3) Cfr. Joret, *De Rhotacismo in indoeuropaeis ac potissimum in germanicis linguis*, Paris, 1875, passim.

După Benfey şi Donaldson, sufixul primar *-ra* s'ar fi născut din sufixul primar *-na*. Casurĭ ca sanscritul *ûdhar-* lîngă *ûdhan-*, *ahar-* lîngă *ahan-* saŭ *yajvarî* lîngă *yajvanî*, latinul *femur* lîngă arcaicul *femen*, grecul χυδρός lîngă χυδνός saŭ pindaricul μάρη lîngă lat. *manus* şi altele, ar păré a întări acéstă derivaţiune,[4]) care ar indica un germene de *r=n* în epoca cea maĭ primordială a familieĭ linguistice ario-europee; oricum însă, un germene oprit în crescere.

Exemplele de trecerea luĭ *n* în *r*, vr'o doă-treĭ peste tot, aduse de Kuhn în latina şi 'n germana, sînt nu numaĭ fórte sporadice, dar încă maĭ mult decât nesigure.[5]) Sanscrita, celtica, limbele slavice, nu cunosc de asemenea acéstă transiţiune.

Din dialecte neo-latine, abia se citéză: vre-un specimen portuges, ca *sarar=sanare*, unde este efectul asimilaţiuniĭ regresive; vre-un specimen catalan, ca *verema=venenum*, unde este efectul disimilaţiuniĭ regresive; vre-un specimen languedocian, ca în *caral=canalis*, şi alte căte unul de pe aĭurĭ, de aceĭaşĭ natură ultra-excepţională.

Bine constatată este trecerea luĭ *n* în *r*, la Francesĭ şi la Spanioliĭ, atuncĭ când *n* urméză după o altă consónă, saŭ maĭ ales după doă, precum sp. *sangre* din *sangne=sanguinem*, *hombre* din *hombne=hominem*, fr. *diacre* din *diacne=diaconus*, *ordre* din *ordne=ordinem*, *pampre* din *pampne=pampinus*, *timbre* din *timbne=tympanum* etc. Acest fenomen însă ocurge exclusivamente în *-cn-*, *-gn-*, *-rdn-*, *-ndn-*, *-mpn-* şi *-fn-* la Francesĭ, în *-ngn-*, *-mbn-* etc. la Spanioliĭ; niciĭ o dată dară el nu

4) Donaldson, *The New Cratylus*, ed. 4, London, 1868, p. 243, 475, 677, şi *Varronianus*, ed. 3, London, 1860, p. 363. — Benfey, *Orient und Occident*, t. 1 (1862), p. 191, 287 nota, 289. — Cfr. totuşĭ o altă explicaţiune a fenomenuluĭ de Hovelacque, în *Revue de linguistique*, t. 4 (1870), p. 1—14, precum şi teoria luĭ Brugman în Curtius, *Studien zur griechischen und lateinischen Grammatik*, t. 7 (1875), p. 355-8, cumcă în forme reduplicative *r* se disimiléză în *n*, ĭar nu vice-versa.

5) Kuhn, *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. 10 p. 291, t. 12 p. 396, t. 15 p. 304.

constituă o transiţiune individuală independinte a luĭ *n* în *r*, ci numaĭ o acomodaţiune de grup consonantic.

Tot aşa în interesantul dialect grec tzaconic noĭ găsim: ὕπρε=ὕπνος, λαφρία=δάφνη, κρῖπε=κνῖπες, ἔτρερι=ἔτνερι, πρίγγου=πνίγω, adecă πρ=πν. φρ=φν, κρ=κν, τρ=τν, dar de *r*=*n* nu există nicĭ un exemplu.[6])

Singurele limbe ario-europee, unde *r*=*n* ni se presintă ca ce-va regulat, normal, scutit de orĭ-ce influinţă a sonurilor învecinate, anume între vocale, sînt româna şi albanesa.

§ 10. Din cele doă dialecte albanese, toskic şi gheghic, cel de'ntâĭu fórte des, cel-l'alt mult maĭ rar, dar ambele în diverse graduri, prefac pe *n* între vocale în *r*.

Din cele treĭ dialecte române, — daco-român, macedo-român şi istriano-român, — primul maĭ puţin, al doilea maĭ obicĭnuit, al treilea aprópe tot-d'a-una, prefac pe *n* între vocale în *r*.

Latinul *venenum*, de exemplu, devine *vănêr* în gheghica, *vărêr* în toskica; *virin* în macedo-româna, *verin* în daco-româna dintr'o parte a Transilvanieĭ, *verir* în istriano-româna.

In privinţa limbeĭ albanese, fenomenul a fost de-mult observat, deşi într'un mod astfel ca şi când în gheghica n'ar exista de loc trecerea *r*=*n*, ci numaĭ în toskica.[7])

In privinţa românieĭ, studiele luĭ Ascoli[8]) şi Miklosich[9]) asupra dialectuluĭ istriano-român aŭ scos maĭ la ivélă acéstă particularitate fonetică, care pînă atuncĭ se părea a fi présporadică.

Eĭ bine, în „Texturile Măhăcene„ ale luĭ popa Grigorie

---

6) Deville, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 79. — Cfr. Curtius, *Studien*, t. 4, p. 249.

7) Hahn, *Albanesische Studien*, Jena, 1854, Gramm. p. 16. — Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 86. — Camarda, *Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 84-5.

8) Ascoli, *Studj critici* I, Gorizia, 1861, p. 61.

9) Miklosich, *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861, p. 58 şi urm.

dintre 1580-1619 transiţiunea luĭ *n* între vocale în *r* este întocmaĭ ca la Istriano-românĭ; de exemplu:

верерѣ ‘vinerĭ,=istr. *vireri*;
домерекь ‘duminică,=istr. *dumirecă;*
мѫроу, articolat мѫра ‘mâna,=istr. *mâră;*
а цирѣ, цирецн, цирȣт ‘ţiné,=*a ţiré, ţireţi, ţirut;*
лȣри ‘lunĭ,=istr. *luri;*
лȣра ‘luna,=istr. *lura;*
бире ‘bine,=istr. *bire;*
оурȣл ‘unul,=istr. *urul;*
чире ‘cine,=istr. *cire;*
ѡамери ‘ómenĭ,=*omiri*, etc. etc.

Reposatul Ion Maĭorescu, în importanta sa excursiune la Istriano-românĭ, observă: ‘désa schimbare a luĭ *n* în *r*, ca ‘Moţiĭ în Ardél, ca Moldoveniĭ etc.,[10]); ĭar într'un alt loc: ‘Mu-‘tarea luĭ *n* în *r* nu era pentru mine nemic noŭ, sciind ma-‘rea aplecare a bravilor noştri Mocanĭ saŭ Moţĭ de a usa ‘acéstă permutare, care e usată şi în Moldova, d e ş i n u ‘a ş a d e d e s.,[11])

Măhaceniĭ dară din secolul XVI eraŭ nesce ‘Moţĭ, saŭ ‘Mocanĭ, în tótă puterea cuvîntuluĭ. Cum însă de nu maĭ vorbesc eĭ astăḑĭ tot aşa?

Ce-va maĭ mult. Maĭorescu exagerase de tot ‘aplecacarea bravilor noştri Mocanĭ saŭ Moţĭ, de a muta pe *n* în *r*. Nicăirĭ în Transilvania, deşi se ḑice pe a-locurĭ în munţĭ *iremă* saŭ *dumirecă,* totuşĭ ce-va ca *lură* nu se maĭ pomenesce; şi cu atât maĭ puţin veţĭ afla unde-va o proposiţiune întrégă ca cea din ‘Legenda luĭ Avram, a luĭ popa Grigorie: че-ци ва поре ѫраинте мѫрѫѫкѫ=ce-ţĭ va pu*n*e î*n*ainte mă*n*âncă,.

Tot acolo citim: р'апȣсȣл=‘*în* apusul„, ceĭa-ce întrece chĭar pe Istriano-românĭ!

11) I. Maiorescu, *Itinerar in Istria*, Iaşĭ, 1874, p. 16.
12) Ib. p. 30.

§ 11. Sînt cunoscute exemplele daco-române comune de *r=n*, ca în *mărunt=minutus*, *cărunt=canutus*, *feréstră=fenestra*, *părinc=panicum*, *nimăruĭ* din *nimănuĭ*, şi alte câte-va, nu multe la numĕr.

Se scie ĭarăşĭ, că Moldoveniĭ, pe carĭ Ion Maiorescu îĭ punea pré-aprópe de Istriano-românĭ, pronunţă tot-d'a-una *pîră* în loc de *pînă*; şi totuşĭ în tipăriturele moldovene din secolul XVII noĭ nu ne aducem a-minte să fi veḑut unde-va altfel decât пънъ saŭ пѫнъ orĭ пѫнѫ.

In Cazania moldovenéscă a mitropolituluĭ Varlam dela 1643 ne-a întimpinat însă de maĭ multe orĭ un plural fórte interesant dela *nume*=‘nomen›: *numere*=‘nomina›, cu o adevĕrată trecere a luĭ *n* în *r*; de exemplu:

în partea II la fóia 111 verso: авѣ 4 фечори ши нꙋмерелє лорь съмть ачаста...;

în partea I la f. 197 verso: ноу-и пꙋтинцѫ а лє споуне ноумерелє тꙋтꙋрорь...

Constatându-se o dată feréla vechilor scriitorĭ românĭ de a întrebuinţa forma cu *-r-* atuncĭ când le era cunoscută şi forma cu *-n-*, devin cu atât maĭ preţióse casurile, în carĭ le scapă de sub condeĭu, aşa ḑicênd fără voe, câte un *r* pentru *n*.

Astfel între ‘Texturĭ Bogomilice›, scrise pretutindenĭ fără rhotacism, şi anume în ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ›, noĭ vedem la pag. 107 de doă orĭ: дираинте=‘dinainte› şi ѫраинте=‘înainte›, ĭar la p. 86: пꙋрє, pe care scriitorul se grăbesce a îndrepta în пꙋнє, fără însă a fi putut ascunde pe р.

§ 12. Exemplele românescĭ documentale cele maĭ vechĭ de *r* pentru *n* se află în glose moldovenescĭ din secolul XV.

Intr'un crisov inedit dela Petru-vodă din 22 august 1447, aflător în Archivele Statuluĭ, m-rea Némţ pach. XXI No. 6, se menţionéză satele: *Jeminescĭ*=Жеминещи, şi *Făntănele*=Фынтынѣле.

Intr'un alt crisov inedit dela acelaşĭ Domn, din 8 decembre 1453, păstrat tot acolo, pach. XXI No. 7, în loc de *Făntănele* stâ *Făntăreli:* Фынтырѣли, ĭar în loc de *Jemenescĭ*, adecă *Gemenescĭ*, patronimic plural dela *Gémăn*, ne întimpină: где былъ Барбъ Цамыръ, adecă: ‘unde a fost Barbŭ G é m ă r ŭ›.

Iată dară din *făntănă*=lat. *fontana* s'a făcut *făntără*, ca în istriano-româna *fontară;* şi din *gémăn*=lat. *geminus* — *gémăr*, probabilmente tot aşa în istriano-româna, deşi cuvîntul lipsesce în vocabularul luĭ Maiorescu.

In casul de'ntâĭu, este *r*=*n* între vocale; în casul cel-l'alt, între o vocală şi o semi-vocală.

Un al treilea exemplu este ce-va maĭ noŭ.

Pe timpul luĭ Stefan cel Mare, locuĭaŭ în vecinătate lîngă Prut doĭ ţeranĭ cu numele Bodea. Pentru a-ĭ distinge, poporul ḑicea unuĭa *Bodea Rumânul*, celuĭ-l'alt *Bodea Sărbul*.

Intr'un crisov din 13 martiŭ 1489 noĭ vedem dară: до селище Бодѣ Сръбоула, ѡттолѣ еще по берег Проута гори до селище Бодѣ Рѹмърѹла=‘pînă la sălistea luĭ Bodea S ă r b u l, apoĭ tot pe malul Prutuluĭ pînă la săliştea luĭ Bodea R u m ă r u l›.[12])

Rumăr pentru *Rumăn*, aşa ḑic pînă astăḑĭ Istriano-româniĭ.

§ 13. Din cele de maĭ sus resultă, că nicăirĭ *r* n'a reuşit a usurpa într'un mod absolut locul luĭ *n*.

La Albanesĭ, chĭar în dialectul toskic, *n* a remas intact într'o mulţime de casurĭ. De asemenea la Românĭ, chĭar în dialectul istrian.

Deja Ascoli observă despre cele doă localităţĭ principale istriano-române: ‘Il paroco Micetich mi assicurava d'aver no‘tato, in più esempj, che a Sejane si conserva la *n* origi‘nale, fatta *r* in Valdarsa; come in *päne* ‘pane›, che in Val‘darsa è *păra* (feminile, dat. *lu păre*). Anche Ireneo ha, colla ‘*n*, *puine*, ed ha *vino*, mentre in Valdarsa oggidì si dice *vir*;

12) Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 1, part. 1, p. 155.

‘ma ci da *urra ova=una ovis*, e riferisce che: Chichi si ad‘dimandino *Rumeri*. Nel valdarsese vedemmo colla *n* antica ‘l'*un* articolo indeterminato, ma il numerale è *ur...*,’[13])

Popa Grigorie din Măhacĭu, orĭ-căt de r h o t a c i s t, are totuşĭ: скаѹнѹл, икоане, мънїе, оунѹл lîngă оурѹл, лѹминат lîngă лѹмират etc.

Acéstă persistinţă a luĭ *n* între vocale a avut, între altele, o consecinţă fórte originală.

Luptându-se *-n-* şi *-r-* în doă forme ale aceluĭaşĭ cuvînt, fără a se maĭ scie de către popor care anume din doă este cea maĭ corectă, s'a dat nascere prin confusiune uneĭ a treĭa forme cu *-nr-*, întocmaĭ precum în Moldova, ḑicêndu-se pentru ‘agnellus, *mĭel* şi *nĭel* tot-o-dată, s'a născut alăturĭ şi s'a propagat apoĭ a treĭa formă *mnĭel*.

Exemple de *-nr-* pentru *-n-* sînt fórte dese în Texturĭ Măhăcene: дѹмеѧрекь, пѫѧръ, кѹѧрѹра, лѹмиѧра, бѹѧрътате, венрить etc.

Limba eranică a Afganilor ne oferă în acestă privinţă o neasteptată analogiă. Ea trece une-orĭ pe cerebralul *n* în cerebralul *r*; dar atuncĭ póte să se desvolte în acelaşĭ timp şi un *nr*. De exemplu, din *mangun* s'a făcut *mangur*, dar şi *mungunr*.[14])

§ 14. Alte doă consecinţe, nu maĭ puţin însemnate, ale persistinţeĭ luĭ *n* în luptă cu *r*, sînt:

1°. Posibilitatea, pentru o limbă saŭ un dialect, de a reveni cu timpul la sunetul cel organic, pe care se părea deja că'l perduse. Moldoveniĭ nu maĭ ḑic nicăirĭ *făntără*, ci *făntână;* nicăirĭ *Rumâr*, ci *Rumân*. In Măhacĭu, din dată ce pădurile din pregĭur s'aŭ rărit, devenind astfel maĭ uşor şi maĭ des contactul cu satele învecinate, aŭ despărut cu desăvîrşire *cire, bire, mâră* etc., re'ntorcêndu-se graĭul la *cine*, *bine*,

13) Ascoli, *Studj* I, p. 62-3.

14) Trumpp, *Die Verwandtschaftsverhältnisse des Pushtu*, în *Zeitschr. d. deutschen morgenländ. Gesellschaft*, t. 21 (1867), p. 29.

mână. Este teoria luĭ Ascoli despre **insănătoşarea** sunetuluĭ, ‘il risanamento„, teoriă pe care aŭ criticat'o uniĭ, fiind-că n'aŭ înţeles'o.[15]

2°. Posibilitatea, din dată ce s'a perdut consciinţa priorităţiĭ relative între *n* şi *r*, de a trece une-orĭ *r* în *n*, maĭ ales dacă acéstă transiţiune maĭ este ajutată într'un cuvînt prin asimilaţiune saŭ acomodaţiune. Aşa la noĭ în *cunună*= lat. *corona*, *venin*=lat. *venenum*, *senin*=lat. *serenus*, *suspin*=lat. *suspirium* etc. Este fenomenul numit de d. Le Marchant Douse **compensaţiune încrucişată**, ‘Cross-compensation„[16]), dar pe care—pentru a avé un termen tecnic—noĭ am preferi maĭ bine a'l numi *metadioxis*, ‘trans-revendicaţiune„, fiind în adevĕr un fel de victoriă parţială a sunetuluĭ celuĭ gonit contra asupritoruluĭ seŭ.

§ 15. Trecerea luĭ *n* între vocale în *r* este un rhotacism specific româno-albanes, de care s'ar găsi, póte, nesce slabe urme numaĭ dóră pe icĭ-colea în grupul linguistic eranic, judecând după casul afgan citat maĭ sus în §-ful 13.

Un cuvînt româno-albanes, remarcabil într'un grad extrem, respăndit departe pe la vecinĭ şi'n care — de sigur dintr'o epocă de tot veche—a ocurs acest fenomen fonetic, este *raţă*, albanesce *rossă*, de unde apoĭ serbul раца, slovenul *reca*, maghĭarul *rétze*, ba şi'n dialectul friulén *razze*.

Ascoli se întreba, negreşit într'un mod fórte ipotetic, dacă nu cum-va *raţă* ar fi în vre-o legătură cu italianul *razza*, sp. *raza*, fr. *race* ‘ném„.[17]) Miklosich îl pune între cuvinte străine, furişate de pe aĭurĭ în limbele slavice,[18]) ceĭa-ce nu va împedeca pe d. Cihac—ne remăşim maĭ de'nainte—a crede în ruptul capuluĭ că noĭ l'am luat dela Slavĭ. O etimologiă decisivă, saŭ cel puţin plausibilă, nu s'a propus încă. Tot ce s'ar fi putut afirma d'o cam dată, este natura româno-albanesă a vorbeĭ:

15) Pezzi, *Glottologia aria recentissima*, Torino, 1877, p. 10.
16) Le Marchant Douse, *Grimm's Law*, London, 1876, p. 38.
17) Ascoli, *Studj* I, p. 57 nota 3.
18) Miklosich, *Die Fremdwörtern in den slavischen Sprachen*, Wien, 1867, p. 49.

ea nu se află decât numai pe peninsula balcanică şi'n regiunile immediat limitrofe.

La noi, în graiul dela Slănic, nu se ḑice *rață*, ci *nață*. Tulpina numelui acestei păseri în limbile ariane din Europa este *anati-*, de unde latinul *anas* — *anatis*, vechiul german *anut*, anglo-saxonul *ened*, iar cu aferesă grecul νῆσσα=*nâtyâ*. *Rață* se urcă dară dela sine-şi la prototipul *aratya*=*anatya*, cu perderea iniţialului *a-* ca în gréca; o perdere însă, întâmplată deja după trecerea lui *n* în *r*, de vreme ce condiţiunea esenţială a unei asemeni treceri este posiţiunea între două vocale.

Formele cu medialul *-e-*: pluralul român *reţe*, slovenul *reca* şi magiarul *rétze*, pot fi tot atât de vechi, ca şi cele cu *a*: singularul român *rață*, serbul рацa, friulanul *razze*. Latina avea de asemenea în acelaşi timp formele *anata* şi *aneta*, Germanii *anut* şi *anit*, cu cari se alătură şi italianul *anitra*, vechiu *aneter*.[19])

§ 16. Elementul comun Românilor şi Albanesilor—întru cât nu este nici latin, nici slavic, nici grec—represintă substratul t r a c i c, adecă poporaţiunea autoctonă a peninsulei balcanice, împărţită din anticitatea cea mai depărtată în triburile omogene de Daci, Mesi, Odrisi, Tribali, Frigi etc.

In puţinele resturi ale diferitelor graiuri tracice, în numi proprie saŭ în cele câte-va glosse, nu se póte surprinde óre acea propensiune de a schimba pe *n* între vocale în *r*, care caracteriséză într'un mod atât de idiosincrasic pe Români şi pe Albanesi?

Drept respuns, ne vom mărgini a indica în fugă câte-va licăriri în acésta privinţă.

Când preţiosul glosar al lui Hesychius ne dă ca numele dialectic grec al ʿaurului, χλουνός, şi ne dă tot-o-dată ca nume f r i g i a n al aceluia-şi metal γλουρός, simpla trecere a lui *n* între vocale în *r* lămuresce diferinţa ambelor cuvinte.

19) Pott în Kuhn's *Beiträge*, t. 4 (1865), p. 87.

Când Dioscoride, în glossele sale botanice, pune ca nume d a c i c al plantei ‘quinquefolium, *propedula*, iar ca nume celtic *pompedula*, forma dacică se póte explica numai printr'un tip intermediar *ponopedula*, trecut în *poropedula*.

Acelaşi oraş în M e s i a este numit *Laedenata* în ‘Notitia Dignitatum, şi *Laederata* pe Tabla Peutingeriană; o altă localitate tot de acolo se chiamă *Dinogetia* în Ptolemeŭ şi *Dirigothia* în ‘Notitia Dignitatum, ...

I.

LEGENDA DUMINICEI

— 1600 —

LEGENDA DUMINICEI

INTRODUCEREA

§ 1. Manuscriptul luĭ popa Grigorie se începe, pe pag. 1-19, prin ‘Legenda Duminicel’.

O asemenea prioritate, în adevĕr, o merita pe deplin acéstă carte poporană, dacă nu de alt ce-va, cel puţin prin aceĭa că —dintre cele religióse—ea a ajuns, nu se scie cum, a fi cea maĭ respândită la toţĭ creştinĭ de orĭ-ce rit, în Europa, în Asia şi chĭar în Africa, sub fel de fel de redacţiunĭ, unele maĭ lungĭ, altele maĭ scurte, fie-care adaptată la împregĭurările locale ale momentuluĭ.

A scrie o istoriă completă a ‘Legendeĭ Duminicel’, s'ar cere un volum, deşi ţesĕtura'ĭ e fórte simplă. Printr'o scrisóre autografă, Crist ameninţă cu pedepsele cele maĭ energice pe toţĭ creştinĭ, carĭ nu vor păzi duminica. In unele redacţiunĭ, scrisórea sosesce din cer d'a-dreptul; în altele, între carĭ şi în cea românéscă a luĭ popa Grigorie, ea este băgată într'o pétră căḑută din cer...

§ 2. Un text grecesc al acestuĭ norocos aprocrif a fost cunoscut luĭ Fabricius după un manuscript de 8 pagine in-8 al Bibliotecеĭ Bodleyane, din care el a reprodus însă numaĭ următorul început:

Ἐπιστολὴ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αὕτη ἡ Ἐπιστολὴ ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἡμέρα τετράδι.

Πρόλογος καὶ διήγησις θαύματος τοῦ γενομένου ἔντονα τῆς ἁγίας Βηθλεέμ.

Λίθος ὁ πεσὼν μακρὸς ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει, καὶ ὁ λίθος μακρὸς ἦν, τὸ δὲ βάρος ἦν φοβερόν· οὐδεὶς γὰρ εἰς χεῖρας αὐτὸν κήλισε, εἰ μὴ ὁ πατριάρχης Ἰωαννίκιος σύναξιν ποιησάμενος μετὰ ἀρχιερέων καὶ ἱερέων ἡμέρας τρεῖς καὶ νύκτας. Καὶ τότε ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα. Λάβε, πατριάρχη, τὸν λίθον εἰς τὰς χεῖρας σου. Καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας, εὐθέως ἠνοίχθη ὁ λίθος, καὶ εὑρὼν τὰ αὐτὰ γεγραμμένα. Ἴδετε υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἐποίησα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἐστειλάμην προφήτας καὶ ἀποστόλους εἰς τὸ ἐλέγχειν τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· οὐδαμῶς ἠκούσατε ὅτι οὐδὲ ἐμετανοήσατε, οὐδὲ τοῦ εὐαγγελίου μου τὰ λόγια ἠκούσατε τοῦ λέγοντος· οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελθῶσιν. Ἔστειλα πρῶτα τὴν ἐπιστολὴν, καὶ οὐ μετανοήσατε, οὐδὲ ἐπιστεύσατε· καὶ πάλιν δευτέραν ἐπιστολὴν στέλλω πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐὰν οὐ μετανοήσητε, ποιήσω ἐγὼ χειμῶνας πλείστους, καὶ

Epistola Domnuluĭ nostru Isus Hristos.

Acéstă epistolă a căḑut din cer în Ierusalim, în luna luĭ septembre. într'o miercurĭ.

Prologul şi povestirea minunĭ întâmplate în templul Sf. Vitleem.

O pétră lungă a căḑut în oraşul Vitleem; era lungă şi de o gróznică greutate. Nimenĭ n'a atins'o cu mâna, ci însuşĭ patriarcul Ioanniciŭ, făcênd sobor de archiereĭ şi de preoţĭ în treĭ ḑile şi treĭ nopţĭ, ĭată că s'a auḑit un glas din cer ḑicênd: Ieĭ, patriarşe, pétra cu mânele tale!, Şi luând'o patriarcul în mână, îndată s'a deschis pétra şi s'au găsit scrise acestea: — Vedeţĭ, fiiĭ omuluĭ, că am făcut cerul şi pământul, marea şi tóte cele dintr'însele. Trimis'am proroḑĭ şi apostolĭ pentru a mustra păcatele vóstre pe pământ; dar voĭ nicĭ decum n'aţĭ ascultat şi nu v'aţĭ pocăit, nicĭ cuvintele evangeliuluĭ meŭ n'aţĭ ascultat, când ḑice: cerul şi pământul se vor trece, ĭar cuvintele mele nu se vor trece. Am trimis prima epistolă, şi nu v'aţĭ pocăit, nicĭ aţĭ creḑut. Vĕ maĭ trimit ĭarăşĭ, ómenilor, a doua epistolă; şi dacă nu vĕ veţĭ pocăi, vĕ voĭu face eŭ ĭerne nenumĕrate, şi ca-

παραλαγμοὺς καὶ πῦρ καχλάζον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀκρίδας καὶ βρούχους, καὶ ποταμοὺς ἀτάκτους etc.[1])

tastrófe, şi foc clocotind din cer, şi lăcuste, şi rîurĭ desfundate etc.

§ 3. Se vede că la Grecĭ acest apocrif, a cărŭ origine— precum ne vom încredinţa maĭ jos — se perde în întunerecul véculuĭ de mijloc, se uĭta din timp în timp şi apoĭ ĭarăşĭ se aducea din când în când la lumină; căcĭ pe la 1578 el apare d'o dată la Constantinopole ca ce-va cu totul noŭ, în nesce condiţiunĭ cam cĭudate.

Stefan Gerlach, teolog şi elenist, care însoţise între anĭ 1573—1578 ambasada austriacă la Stambul, lăsând descrise într'un preţios memorial tóte evenimentele petrecute sub ochiĭ seĭ în capitala imperiuluĭ otoman, ne dă, cu ocasiunea consacrărĭĭ unuĭ mitropolit de cătră patriarcul constantinopolitan, următórea relaţiune:

„La acéstă ceremoniă, la 2 iuniŭ 1578, era faţă şi un călugăr „care, cu puţine ḑile înainte, adusese vestea, cumcă nu departe de „Ierusalim a căḑut din cer o mare pétră (ein grosser Stein vom „Himmel gefallen), unde era scris, că la 15 ale acesteĭ lune va fi „peirea lumiĭ. El îşĭ fabricase şi o scrisóre dela patriarcul din A„lexandria, atestând adevĕrul miracululuĭ şi sfîrşitul lumiĭ scris pe „acea pétră. Decĭ fie-care creştin trebuĭa să fie gata pentru judecata „cea de pe urmă. Se maĭ făgăduĭa acolo iertarea tuturor pĕcatelor „orĭ-cuĭ va cumpĕra cu preţ de un galben o copiă de pe acea scri„sóre. De aci, în ḑilele de duminică şi de serbătorĭ, acel călugăr „se aşeḑa de'naintea bisericeĭ, vindea ómenilor miraculósa istoriă şi „strîngea banĭ.„

Gerlach povestesce apoĭ, că patriarcul a cerut sémă dela acel călugăr, a constatat că el n'are nicĭ o scrisóre dela vreun patriarcat, l'a desmințit de'naintea poporuluĭ, l'a silit să întórcă baniĭ ceĭ luaţĭ, ĭar exemplarele pretinseĭ epistole din cer aŭ fost arse.[2])

1) **Fabricius**, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. 3. Hamburg, 1743. p. 511-12.

2) **Gerlach**, *Tage-Buch*, Frankfurt a. M., 1674. p. 504—5.

§ 4. Din cercetările lui Fabricius resultă, că prima menţiune positivă a Legendei Duminicei este din secolul VI, de pe la anul 584, când a stigmatisat'o într'o epistolă Licinian, episcopul Cartaginii în Africa, ḑicênd: ‘epistola, care se începe ‘prin îndemnul de a serba ḑiua Duminicei şi se pretinde că ‘s'ar fi pogorît din cer peste altarul lui Crist în templul sân‘tului apostol Petru, să sciţi că este o născocire a dracu‘lui.’[3])

‘Biserica sântului apostol Petru’ indică Roma în loc de Ierusalim.

In secolul VIII circula o altă redacţiune, în care s'aŭ pus deja ambele centruri religióse tot-o-dată: Ierusalimul şi Roma. Un episcop frances, Adalbert, acusat de eresiă, propaga pe la anul 740 o Legendă a Duminicei, unde se ḑicea că: ‘o scri‘sóre a lui Isus Hristos a căḑut în Ierusalim, a găsit'o acolo ‘arcangelul Mihail, a citit'o şi a copiat'o preotul Leora, tri‘miţênd'o apoi într'un alt oraş la preutul Talasiŭ etc.’, pînă ce, la urma urmelor, ‘un înger al Domnului a adus'o la Roma, ‘depunênd'o pe mormîntul Sântului Petru.’[4])

Fabricius publică apoi in-extenso o Legendă a Duminicei numai cu Ierusalim, care circula latinesce în Francia pe la 788 şi'n care, deşi lipsesce epizodul ‘petrei’, ca şi'n celelalte doă de mai sus, fondul însă nu diferă mai întru nemic de al diferitelor redacţiuni posterióre.[5])

El mai menţionéză în trécăt o veche redacţiune anglo-saxónă a acestei Legende, conservată în manuscript în Biblioteca Bodleyană; şi se întrébă, dacă nu cum-va de acelaşi natură ar fi o broşură nemţéscă in-8, apărută la 1613 în Goslar sub titlul latino-greco-german: *Epistolae* συμφυγεῖς *oder Klag- und Warnungsbriefe Jesu Christi des Heylandes der Welt an seine allgemeine Christenheit* etc.[6])

3) Fabricius, op. cit., t. 1, Hamburg, 1719, p. 308—9.

4) Ibid. p. 309 nota.—cfr. Collin de Plancy, *Dictionnaire infernal*, Paris, 1863, p. 6-a.

5) Fabricius, op. cit., p. 309-313.

6) Ib. t. 3, p. 511, 512.

§ 5. Intre manuscriptele Bibliotecei Imperiale din Viena se află patru exemplare latine medievale ale Legendei Duminicei:

1°. ‘Epistola Domini nostri Jhesu Christi, descendens de celo’, în care se ḑice între altele: ‘Rogo vos omnes divites et pauperes ut per omnes dies sanctos dominicos etc’.[7])

2°. ‘Incipit epistola in nomine Trinitatis Saluatoris Domini nostri Jhesu Christi, que de celo in Jherusalem cecidit’.[8])

3°. ‘Incipit epistola de die dominico, quia nescitis...’[9])

4°. ‘Epistola de Christo et de die dominica, quia nescitis nec timetis...’[10])

§ 6. Respândirea cea mare a Legendei Duminicei se începe în secolul XIV. Secta Flagellanţilor, născută mai de'nainte, a luat atunci un avînt deosebit în urma ciumei din 1348, reversându-se în tóte ţerile pentru a predica creştinilor lăsarea păcatelor şi sfîrşitul lumii, iar ca mijloc de expiaţiune a trecutului — bicĭuirea în public peste pele gólă pînă la sânge, de unde însuşi numele sectarilor. Cartea cea sacră a acestor nebuni era — Legenda Duminicei.

Cronicarul medieval Albert Argentinensis, vorbind sub anul 1349 despre sosirea Flagellanţilor în Bavaria, ne spune că ei citiau poporului o scrisóre, pe care un înger o adusese în templul sântului Petru în Ierusalim şi 'n care se ḑicea: ‘Christum offensum contra mundi pravitates, plurima exprimens crimina, violationem diei Dominicae, et quod non jejunetur feria sexta, blasphemias, usuras, adulteria; Christumque rogatum per Beatam Virginem et Angelos pro misericordia, respondisse etc’.[11])

‘Templul sântului Petru în Ierusalim’, iarăşi un amestec al

---

7) *Tabulae codicum manu scriptorum*, t. 1, Vindobonae, 1864, p. 85 No. 510.
8) Ibid. p. 227 No. 1355.
9) Ibid.
10) Ib. p. 297 No. 1878.
11) Urstisius, *Germaniae historici illustres*, Francofurti, 1670, t. 1, f. 149.

Ierusalimului cu Roma, analog cu acela din Legen nicel a lui Adalbert.

§ 7. Fritsche Closener, cronicarul Strasburgului 1384, ne-a conservat un text nemțesc flagellantic apocrif, care se începe în următorul mod:

Ir menschenkinder, ir hant gesehet unn gehoret, waz ich verbotten habe, unn habent daz nüt behuetet, darumbe daz ir ungerecht unn ungeloubig sint, unn habent daz nüt gebuszet und gebeszert, unn ouch von uwern sunden nüt enwoltent lon, die ir begangen hant, unn hant wol gehoret in deme ewangelio: himel unn erde mus vergan, e mine wort iemer vergant. Ich han üch gesant von korne, von wine unn olei genug, wol noch rehter mosze; unn daz hab ich uch alles genomen von uwern ougen, umbe uwere bosheit unn um uwere sünde unn umbe uwere hochfart, wand ir nüt behuetet habent minen heiligen sunnendag unn minen heiligen fritag, mit vasten unn mit firen. Darumbe gebüt ich den Sarracenen unn andern heideschen lüten etc.[12])

Voĭ. fiĭ omenescĭ, audit cele ce v'am face, și aț̦ĭ nesocotit sînteț̦ĭ nedrepț̦ĭ și ne și nu v'aț̦ĭ pocăit, n dreptat. și nicĭ pent vóstre n'aț̦ĭ primit vi se cuvenĭa; și aț̦ĭ în Evangeliŭ: cerul tul se vor trece, l meŭ nu se va trece dat grâŭ și vin și cu îndestulare, și luat ĭarăș̦ĭ pe tôte vóstră, pentru reutaț̦ păcatele vóstre și n stră, căcĭ n'aț̦ĭ păzit duminică și sânta postind și odihnindu ceĭa am trimis eŭ și alte némurĭ păgâ

Epizodul ‘petreĭ’ lipsesce și de astă-dată; restu incidă de minune cu Legenda Dumineicĭ cea grécă bricius, cu a lui popa Grigorie și cu altele, pe ca cerceta mai la vale.

§ 8. Coincidința este și mai remarcabilă cu o ț̦iune flagellantică, reprodusă întrégă de cătră Stu un manuscript latin din secolul XIV, și pe care dem a fi sorgintea tuturor redacț̦iunilor ‘cu pétră’.

12) Closener, ap. Hahn, *Geschichte der Waldenser und verwandter* gart, 1847, p. 540—44.

Ea se începe așa:

'Haec est Epistola Domini nostri Jhesu Christi descendens super 'Altare Sancti Petri in Jherusalem, scripta in t a b u l i s m a r m o- 'r e i s...,[13])

'Tablele de marmură cu epistola căḑută din cer,, amărunt pe care nu'l găsim nicăirĭ în redacțiunile anterióre, a dat apoĭ nascere, printr'o transițiune atăt de naturală ca *marmură=pétră*, redacțiunilor posterióre cu 'scrisórea căḑută din cer într'o pétră,...

§ 9. Punerea lîngă 'duminică, a 'vineriĭ,, care ne întîmpină în ambele texturĭ flagellantice, dar nu se vede a fi figurat în redacțiunile dela 584, 740 și 788, nu e fără interes; căcĭ vinerea, ca ḑiua patimeĭ luĭ Crist, ca ḑiua cea predestinată a suferințeĭ, era tocmaĭ ḑiua cea maĭ sacră a Flagellanților, astfel că intercalarea eĭ în redacțiunea românéscă și 'n cele-l'alte analóge, une-orĭ totușĭ maĭ adăugându-se și mĭercurĭa, par a indica o proveniență anume flagellantică.

§ 10. Nu cunóscem Legenda Duminiceĭ în redacțiunile germane moderne, născute din cea veche, precum nicĭ pe cele englese, carĭ cată să se fi desfășurat din cea anglo-saxónă. In Francia însă ea este fórte poporană pînă astăḑĭ, reproducêndu-se mereŭ într'o cărtecică de 46 pagine in-24, intitulată: *Pratique de dévotion à Notre-Dame de Bon-Secours, avec des prières de chaque jour de la semaine, pour le soulagement des âmes du Purgatoire, une protestation d'amour à la sainte Vierge, et autres prières.*

Iat'o întrégă:

'Les dimanches, vous ne ferez aucun travail. sous peine d'être 'maudit de moi. Vous irez à l'église prier que Dieu vous pardonne

13) Stumpf, *Historia Flagellantium*, în Förstemann—Zacher — Opel, *Neue Mittheilungen aus dem Gebiete hist.-antiquarischer Forschungen*. Halle, t. 2 (1835), p. 9—15.

‹vos péchés. Je vous ai donné six jours pour travailler et le sep-
‹tième pour vous reposer. Après avoir entendu le service de Dieu,
‹donnez de vos biens aux pauvres, vos champs seront remplis des
‹bénédictions du Seigneur ; bien au contraire, si Vous ne croyez pas
‹à ma présente lettre, les malédictions tomberont sur vous et sur
‹vos enfants, et vos bestiaux seront maudits de moi. Je vous en-
‹verrai, pour marque de ma colère, un tremblement de terre,
‹pour toucher ces libertius qui mènent une vie déréglée. Vous
‹jeunerez cinq vendredis, en l'honneur de ce que j'ai souffert sur
‹la croix. Pour vous, vous donnerez copie de cette lettre à ceux ou à
‹celles qui n'auront d'autre intérêt que celui de ma gloire. Ceux
‹qui jureront et se moqueront de ma présente lettre, écrite de ma
‹main, et prononcée de ma propre bouche; ceux qui la tiendront
‹cachée sans la publier, seront maudits et confondus au terrible jour
‹du jugement. Ceux qui diront qu'elle a été écrite de ma propre
‹main et prononcée de ma propre bouche, s'ils avaient commis au-
‹tant de péchés qu'il y a d'atomes en l'air, ils leur seront pardonnés
‹étant marris de m'avoir offensé, avec une ferme résolution de se
‹corriger des méchantes inclinations, particulièrement satisfaire à
‹son prochain, si on lui a fait tort ou injustice. Ceux qui la gar-
‹deront soigneusement avec dévotion dans leurs maisons, jamais
‹l'esprit malin, ni feu, ni foudre, ni tempête ne pourront leur faire
‹aucun tort, et seront préservés de tout malheur. Toute femme en
‹travail d'enfant sera délivrée en la mettant sur elle.›[14])

In introducere, redacţiunea franceză ne spune, că ‹scrisórea din cer› s'a găsit în Ierusalim pe mormîntul Mîntuitorului în timpul liturgieĭ, de'mpreună cu alte căte-va rugăciunĭ, învălite într'o cârpă, prin care se înlocuesce aci, într'un mod fórte prozaic, epizodul ‹petreĭ›.

Cele ‹cinq vendredis› şi ‹ce que j'ai souffert sur la croix›, — să fie óre flagellantism?

§ 11. Redacţiunea franceză este o învederată prescurtare, ceĭa-ce presupune existinţa anterióră în Francia a uneĭ redacţiunĭ lungĭ, care va fi eşit din us.

Nu scim, pînă la ce punct se înrudesce ea cu un alt apo crif, intercalat în aceĭaşĭ carte poporană *Pratique de dévotio* dar pe care Nisard abia o menţionéză sub titlul de:

14) Nisard, *Histoire des livres populaires*, Paris, 1854, t. 2, p. 51-3.

‹Copie d'une bénédiction envoyée du ciel, par la prière ‹du vénérable abbé Coloman, au roi Tibéry son père, contre ‹tous ses ennemis, en quelque lieu qu'ils fussent, et approu‹vée par le pape Charles-Léon, qui l'envoya à son frère›.[15])

Din papa Leone III, favoritul stereotip al cărţilor poporane occidentale, căruĭ i se atribuĭaŭ pînă şi fermece, şi din contimpuranul seŭ împăratul Carol cel Mare, s'a croit aci un singur ‹papa Carol-Leone›, maĭ inventându-se apoĭ un rege ‹Tibéry› cu fiĭul seŭ tot atăt de imaginar ‹abbé Coloman›. Un asemenea talmeş-balmeş e cam rar chĭar într'o carte poporană!

§ 12. Redacţiunea ungurésckă a Legendeĭ Dumineeĭ se publică într'o broşurică de 8 pagine in-16, fără loc şi fără an, purtând lungul titlu de: *A hét mennyei sz. zárak i mádságá, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus keserves kinszenvedésének és öt mélységes sebének emlékezetére, és a purgatoriumban szenvedő lelkek kiszabadulásukért lehet mondani.*

Intre rugăcĭuniĭ, cuprinse în acéstă broşură, figuréză şi ‹Visul Maĭceĭ Domnuluĭ›: *A boldogságos szüz Anyának álma.*

Iată acea redacţiune în traducere:

‹Acéstă scrisóre s'a găsit în Bethania lîngă icóna Arcangeluluĭ Mi‹hail; e trimisă de însuşi Domnul nostru Hristos şi e scrisă cu li‹tere de aur, pe carĭ nicĭ un om nu le póte da jos, nicĭ nu le pó‹te atinge; dar cel ce vrea să le copieze, aceluĭa i se deschid ‹dela sine şi presintă următórele cuvinte: Eŭ, Isus Hristos, porun‹cesc şi spun voă etc.›

§ 13. Redacţiunea ungurésckă este interesantă prin amalgamarea cea dibace a doă cărţi poporane independinţi: ea se începe prin Legenda Dumineeĭ, dar se sfîrşesce pe nesimţite prin cele ‹12 Vineri›, un alt apocrif fórte respăndit nu numaĭ în Occidinte, ci de asemenea la Grecĭ[16]) şi la Slavĭ,[17]) atribuindu-se în genere unuĭ papa Clemente.

---

15) Nisard, op. cit., t. 2, p. 50.

16) Pitra, *Juris ecclesiastici Graecorum historia*, t. 1, Romae, 1864, p. 301.

17) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2, p. 324-38, unde sînt reproduse patru redacţiuniĭ slavice ale acestuĭ apocrif, începênd din secolul XV. — Cfr. o redacţiune rutenă în Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, Kiev, 1876, p. 144-5.

Nesciind despre ce fel de Clemente e vorba, fiind-că la Roma aŭ fost patru-spre-ḑecĭ papĭ cu acest nume, redacţiunea ungurésca declară pe ghicite într'o întroducere, că tóte rugăcĭunile din *A hét mennyei sz. zárak*, adecă din ‘Cele şépte sfinte încuĭetorĭ ceresc ĭ„, aŭ fost comunicate papeĭ Clemente XII de către un sânt hagiŭ în óra morţiĭ: ‘a melyeket egy “istenfélö zarándok, halálának utolsó óráján, XII. Kelemen “pápa *ő* szentségének megnyilatkoztatott etc.„

Papa Clemente XII a domnit între aniĭ 1730-40.

Acésta se chĭamă cronologia cărţilor poporane!

§ 14. Pînă aci, afară de cele doă redacţiunĭ grece, cea din Fabricius şi acea din Gerlach, noĭ n'am găsit nicĭ una care să se potrivéscă cu redacţiunea românéscă a luĭ popa Grigorie în privinţa epizoduluĭ ‘petreĭ căḑute din cer„.

Nu cum-va s'o fi avênd Slaviĭ?

Redacţiunea paleo-slavică din secolul XVI, care aparţine Academieĭ Teologice din Moscva, întitulată: ‘Epistola Domnuluĭ nostru Isus Hristos despre sânta pré-gloriósa piósa Duminică„, nu cade din cer în Ierusalim, ci drept în Roma pe altarul apostolilor Petru şi Paul, şi ĭarăşĭ fără ‘pétră„.

Prin fond, ea diferă pré-puţin de redacţiunile occidentale, începêndu-se cu:

Послоушаите сынове человѣчьсти ꙗкожь вы дахъ вѣроу вѣровати. и погоубити грѣхы ваша. и вса прегрѣшенїа ваша свѧтыа ради недѣли. аще ми не вѣроуете ни wстанетеса злыхъ дѣлъ вашихъ. и несмь поганьскыхъ ꙗзыкъ престоупилъ на вы. и прольашіа кровь вашю на земли. тако ми вѣры не асте и еѵаггелїа моего не послѹшаете глаголюща. небо и земла мимоидоуть etc. [18])

Ascultaţĭ, fiĭ omenescĭ, că v'am dat legea ca să o credeţĭ şi păcatele vóstre şi tóte retăcirile vóstre să péră prin sânta Duminică; dacă nu mĕ credeţĭ şi nu vĕ lăsaţĭ de faptele vóstre cele rele, eŭ trimit pe voĭ limbe păgâne ca să verse sângele vostru pe pămînt, căcĭ nu aveţĭ credinţă în mine şi nu ascultaţĭ evangeliul meŭ când ḑice: cerul şi pămîntul se vor trece etc.

18) Tichonravov, op. cit., t. 2, p. 314-22.

O redacţiune paleo-slavică fórte veche a Legendeĭ Duminiceĭ, póte cea maĭ veche, căcĭ menţionéză invasiunea Pecenegilor: ‘аще бы возъбранили поганїи Печенегове, то вамъ было ѡставити все имѣнїе и їти было въ цьрковь„, ĭar se scie că Pecenegiĭ dispar din istoriă deja în secolul XII, s'a păstrat —din nenorocire numaĭ într'un fragment inform — între manuscriptele Biblioteceĭ Sinodale din Moscva.[19]) Din cât a remas, nu se póte culege, dacă ea este din cele ierusalimitane orĭ din cele romane, şi'n ce mod anume se va fi pogorît pe pămînt.

Orĭ-cum ar fi, e sigur că există redacţiunĭ paleo-slavice şi cu epizodul ‘petreĭ„, bună-óră acea din secolul XVII în biblioteca Societăţiĭ Istorico-archeologice din Moscva, întitulată: ‘Epistola dela neveḑutul Dumneḑeŭ şi măntuitor al nostru Isus Hristos„, din care se citéză următorul pasagĭu:

Божїимъ повелѣнїемъ развалися камень на четыре части и ѡбрѣтохомъ сеи Богомъ писанный свитокъ . . .[20])	Din porunca luĭ Dumneḑeŭ s'a spart pétra în patru bucăţĭ, şi am găsit acest sul, scris de Dumneḑeŭ...

Popa Grigorie din Măhacĭu, în orĭ-ce cas, avea de'nainte'ĭ un text óre-care paleo-slavic, căcĭ din totalitatea lucrărilor sale se vede, că el nu sciea grecesce.

§ 12. Din dialectele slavice moderne, se află o redacţiune bohemă fórte veche, pe care, sub titlul *List s Nebe* ‘scrisóre din cer„, a reprodus'o Hanka între monumente din secoliĭ XIII-XIV. Partea introductivă îĭ lipsesce de tot, începêndu-se cu:

Nevyerzyucy nechczete wyerzyty ze yaz sem pokoyny a czakayu aby sye obratyly kupokanyu wszesty den boh uczynyl	Necredincĭoşilor, nu voiţĭ a crede în mila mea şi că eŭ aştept pocăinţa vóstră! In a şesea ḑi Dumneḑeŭ a isprăvit tot

19) Gorski et Nevostruev, Описаніе славянскихъ рукописей, t. 2, part. 3, Moscva, 1862, p. 105, No. 231.
20) Библіотека Общества Исторіи и Древностей, Moscva. 1845, p. 101, MS. No. 217 in-8.

wsze swe dyelo a sedmy odpoczynul odewszeho dyela a takez wy czynte nebudetely cztyty nedyele od dewate hodyny w ssobotu az dopyrwe hodyny v pondyely budu wy klety etc.[21])

lucrul seŭ, şi'n a şeptea ḑi s'a odihnit de orĭ-ce lucru; şi voĭ să faceţĭ tot aşa, ĭar de nu veţĭ serba duminica dela óra 9 din sâmbătă pînă la óra 1 din lunĭ, eŭ vĕ voĭu afurisi etc.

Acéstă redacţiune este interesantă din maĭ multe puncturĭ de vedere.

Mărginindu-se în serbarea duminiceĭ, ea nicĭ nu menţionézĕ măcar vineria cea de predilecţiune a Flagellanţilor, şi cu atât maĭ puţin mĭercuria cea ortodoxă.

Fără a specifica modalitatea pogorîriĭ sale din cer, ea ne spune că Dumneḑeŭ a trimis'o apostoluluĭ Petru ‘în oraşul Galata’: ‘v myesto Galata’. Iată dară, pe lîngă Ierusalim şi Roma, un al treilea punct de revelaţiune: o mahala a Constantinopoliĭ, dacă nu cum-va prin ‘Galata’ se va fi înţelegênd provincia Galatia din Asia-mică, ĭar în glumă ar puté să fie şi al nostru Galaţĭ.

§ 13. Mult maĭ nouă, dar importantă, este redacţiunea rutenă, care în Rusia meridională se pórtă la sîn, ca un fel de talisman, împreună cu ‘Visul Maĭceĭ Domnuluĭ’.

Iat'o întrégă în traducere, după textul publicat de d. Dragomanov:

‘Acéstă scrisóre a fost găsită în ţéra Britanieĭ (в земли Британьскоĭ) pe muntele Maslinilor de'naintea icóneĭ sântuluĭ arcangel Mihail; şi cine voĭá s'o citéscă saŭ s'o prescrîe, ea singură i se deschidea; şi era scrisă cu litere de aur aşa: Eŭ, Isus Hristos, fiĭul luĭ D-ḑeŭ, vĕ poruncesc vouă, ca să serbaţĭ ḑiua duminiceĭ şi celelalte serbătorĭ, şi să nu munciţĭ nicĭ un lucru, nicĭ să săpaţĭ rădăcinele în pometurile vóstre, şi să nu vĕ căutaţĭ de câştig, ci să mergeţĭ la biserică, bătrînĭ şi tineriĭ; căcĭ eŭ v'am dat şése ḑile pentru lucru, ĭar pe a şeptea am sfinţit'o pentru fapte bune şi pentru ca să vĕ odihniţĭ după munca vóstră; apoĭ să daţĭ de pomană, să nu despreţuiţĭ pe ceĭ săracĭ, să nu vĕ scârbiţĭ de ceĭ orfanĭ, să nu

21) Hanka, *Starobylá skládanie, památka XII a XIV wéku*, t. 3, Praha, 1818, p. 259—62.

uitaţi pe ceĭ bătrînĭ, să nu părăsiţi pe cerşitoriĭ ceĭ orbĭ, să socotiţi pe tatăl, pe muma şi pe maĭ mariĭ voştri; şi dacă nu veţi face cum vĕ poruncesc eŭ, atuncĭ vĕ voĭu pedepsi cu fómete, cu cĭuma şi cu resboĭu greŭ, şi voĭu scula împărat pe împărat, craĭu pe craĭu, boier pe boier, oraş pe oraş, tată pe fiiŭ, mumă pe fiĭcă, frate pe frate, vecin pe vecin, unul pe altul, şi va fi între voĭ multă vĕrsare de sânge; şi aşa vĕ voĭu smeri pe toţi, şi mândria vóstră o voĭu nimici pentru păcatele vóstre. Şi dacă tot nu vĕ veţi pocăi, atuncĭ vĕ voĭu pedepsi cu pedépsă de foc: cu tunet grozav, cu fulger şi grindină; şi pomiĭ voştri nu vor da ródă; şi voĭu răpezi asupră-vĕ nesce păserĭ rele, carĭ sburând vĕ vor mânca de viĭ, de unde se va întinde o cumplită pestilenţă; şi vĕ veţi isprăvi traĭul cu o mórte silnică, pentru ca să cunósceţi mânia mea şi dreptatea. Incă vĕ maĭ poruncesc de a nu mărturisi strîmb asupra cuĭ-va, ĭar sîmbătă de cu vreme să vĕ lăsaţi de muncă, şi acésta anume în onórea maĭceĭ mele, căcĭ dacă maĭca mea nu s'ar fi rugat pentru voĭ, de de-mult v'aş fi perdut pentru păcatele vóstre. In sfîrşit, vĕ maĭ poruncesc, ca să credeţi acesteĭ scrisorĭ şi cuvintelor mele; şi'n care casă se va afla acéstă scrisóre, să se dea şi altora s'o citéscă saŭ s'o prescrie. Omul care va face aşa, de ar avé el păcate cât nisip în mare, câtă frunză pe copacĭu, tóte i se vor ierta şi va merge în împărăţia ceruluĭ în vecĭ, amin.

Isus Hristos, născut din pré-curata fecĭóră Maria, amin„.[22])

Acéstă redacţiune nu este decât un al doilea variant al acelulaşĭ tip, din care s'a desvoltat redacţiunea ungurésca.

Printr'o etimologiă poporană curiósă, oraşul *Bethania* în Palestina, conservat intact de cătră Ungurĭ, s'a prefăcut aci în *Bretania*.

§ 14. Acelaşĭ tip fără ‘pétră„, tot cu Muntele Maslinilor, ba chiar cu ‘Bretania„=‘Bethania„: ‘list ten jest znaleziony w ziemi *Brytanskiej*„, se regăsesce la Polonĭ, într'un variant tocmaĭ din secolul XVI, reprodus în cronicuţa luĭ Ioachim Jerlicz.[23])

Ambele redacţiunĭ, pe lîngă aprópe identitatea lor textuală, se maĭ întâlnesc încă într'o trăsură semnificativă.

22) Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, p. 168—9.
23) Jerlicz, *Latopisiec albo kroniczka*, Warszawa, 1853, t. 2, p. 41—44. — Despre cronica luĭ Jerlicz, cfr. Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 2 (1865), p. 11-17.

Redacţiunea rutenă se copiază tot-d'a-una la un loc cu ‘Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„, originea ambelor fiind explicată în următorul mod:

Тії святії слова післані на сей світ від самого Господа нашего Іисуса Христа Львови патриарсї ерусалимському. А Лев посвятивши послав його братовї свому каролеви, що був на війнї і тим поміг його ворога забрати...[24])

Insuşĭ Domnul nostru Isus Hristos a trimis aceste sfinte cuvinte pe astă lume patriarculuĭ Leone dela Ierusalim, ĭar acesta, sfinţindu-le, le-a trimis apoĭ frateluĭ seŭ Regeluĭ, care era atuncĭ în 'resboĭu şi, cu ajutorul lor, a biruit pe vrăjmaş...

Intocmaĭ aşa redacţiunea polónă, care şi ea figuréză în Jerlicz lîngă "Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„, spune că:

Te *s*lowa Bo*z*e *s*wi*e*te na ten *s*wiat zes*l*ane od samego Pana Boga Lwowi Papie*z*owi, a Lew Papie*z* pos*l*a*l* bratu swemu Królowi naprzeciwko nieprzyjacio*l*om onego...

Aceste cuvinte dumneḑeescĭ le-a trimis însuşĭ Dumneḑeŭ papeĭ Leone, ĭar papa Leone le-a trimis frateluĭ seŭ Regeluĭ contra inamicilor...

Tótă deosebirea este, că în redacţiunea rutenă faĭmosul papa Leone III, din consideraţiunĭ de ortodoxiă, s'a mutat din Roma la Ierusalim în calitate de patriarc! In ambele redacţiunĭ ‘Regele„, rutenesce король, polonesce *król*, este împăratul Carol cel Mare, din numele căruĭa s'a şi format cuvîntul краль ‘rege„ la toţĭ Slaviĭ. Am veḑut maĭ sus în §-ful 11, că Francesiĭ, maĭ îndrăzneţĭ decât Ruteniĭ şi Poloniĭ, nu s'aŭ sfiit a turna din ceĭ doĭ amicĭ Leone şi Carol un singur ‘papă Carol-Leone„...

§ 15. La Bulgarĭ Legenda Duminiceĭ a reuşit a trece într'un cântec poporan fórte ingenios, unde ‘sânta Vinerĭ„ deştéptă din somn pe ‘sânta Duminică„, care îĭ povestesce apoĭ:

Сестро ми свѣта и Петко!
Малко ми дремка фатила,
Да чудим сонок сонвала!

Sora mea, sântă Vinerĭ!
Puţin m'a furat somnul,
Şi minunat vis am visat.

24) Dragomanov, op. cit., p. 168.

ı море дърво израстло,	In mijlocul mării crescu un arbure,
тло дърво високо,	Crescu un arbore înalt,
небо дърво крепеше,	Cu vîrful pînă la cer,
од дърво-то две лиски,	Iar sub arbore doă foĭ,
листа били широки,	Doă foĭ eraŭ late
а ѣ земя покриват;	De acoperĭaŭ tot pămîntul;
е биле два листа,	Dar acelea nu eraŭ doă foĭ,
си биле две книги,	Ci eraŭ doă cărţĭ.
пеет попови	Pe carĭ le cântă popiĭ
вѣруват Рисяни:	Ca să créḑă creştiniĭ:
ı държѣт празници,	Să serbeze serbătorile,
а Петка, Неделя.[25])	Pe sântele Vinerĭ şi Duminică...

irea atât de intimă a Duminiceĭ cu Vinerĭa să fie óre i un ecoŭ depărtat al Flagellantismuluĭ?

te fórte probabil, că şi la ceĭ-l'alţĭ Slavĭ, ba póte şi'n ţe- din Occidinte, Legenda Duminiceĭ va fi trecut în poesiă rană.

ĭ bănuim, că ce-va cam de felul acesta trebuĭ să fie poema ană medievală, indicată între manuscriptele Biblioteceĭ riale din Viena sub titlul: ‘De diebus dominicis obser- is›, cu atât maĭ mult că ea se începe prin: *Diz ist div vrone haft* ‘acésta e solia cea sântă›.[26])

16. Inainte de a ajunge la Românĭ, sîntem siliţĭ a ne i pe o clipă tocmaĭ în Africa şi'n Asia.

gata literatură teologică a Etiopieĭ posedă şi ea, sub tit- *Tômar*, adecă ‘Fóiă›, redacţiunea Legendeĭ Duminiceĭ u căderea epistoleĭ la Roma în biserica sânţilor Petru şi Acest apocrif este acolo atât de bine localisat, încât ul Ewald, descoperindu-l cel întâĭu, credea în primele nte că a dat peste ce-va original etiopic.[27]) Maĭ târḑiŭ cercetând împreună cu Larsow, el a maĭ constatat:

O redacţiune în limba coptică;

O redacţiune siriacă a bisericeĭ nestoriane.

Miladinovtzi, Български народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 34—5.
Tabulae codicum, t. 1, p. 304 No. 1953.
Ewald, *Aethiopische Handschriften in Tübingen*, in *Zeitschr. d. d. morgenl. haft*, t. 1 (1847), p. 16—22.

Ewald conchide apoĭ, cam à-priori, că patria primit Legendeĭ Dumineeĭ este Roma, de unde în secolul VI va fi străbătut în Etiopia.[28])

Pe lîngă redacţiunile etiopică, coptică şi siriacă, Praet maĭ cunósce în cincĭ manuscripte o redacţiune arabă,[29]) cu Roma şi tóte fără epizodul ‘petreĭ’.

§ 17. Din cele de maĭ sus resultă, că redacţiunile Leg Duminicei peste tot se pot reduce la cincĭ tipurĭ, după rinţa localităţiĭ unde a căḑut miraculósa scrisóre:

DR: tipul cu Roma;

DRJ: tipul cu Roma-Ierusalim;

DJ: tipul cu Ierusalim;

DO: tipul cu Muntele Maslinilor;

DG: tipul cu Galata.

Tipul cu Ierusalim se împarte apoĭ în treĭ sub-tipurĭ:

DJ-P: sub-tipul fără ‘pétră’;

DJ+M: sub-tipul cu ‘tabla de marmură’;

DJ+P: sub-tipul cu ‘pétra căḑută din cer’.

Sub-tipul DJ+P se găsesce numaĭ la Grecĭ, la Slavĭ Românĭ, fiind cu desăvîrşire necunoscut în Occidinte, putem însă urmări sorgintea luĭ immediată în tipul DJ+P

Vom vedé maĭ departe, că Româniĭ posedă de asem tipul DO.

Tóte aceste tipurĭ şi sub-tipurĭ sînt absolutamente ide prin fond, provenind dintr'un prototip comun, ale căruĭ runte s'aŭ conservat în derivatele luĭ într'un mod aşa ḑ m p r ă ş t i a t.

Un exemplu.

Nemic maĭ specific, ca prescripţiunea de a nu plivi de duminică, prin care se distinge tipul DO în tóte re unile sale: cea polonă, cea maghiară, cea rutenă, cea romă

28) Ibid. p. 337-8, unde se citéză Mai, *Collectio scriptt. reterum* t. 4, 312, 542. — *Catalogus codd. orient. Musei Brit.* t. 1, p. 110 (ed. 1838).—P *A residence of eight years in Persia*, p. 15.

29) Ap. Steinschneider, *Apokalypsen mit polemischer Tendenz*, în *Z. d. d Ges.*, t. 28 (1874) p. 656, şi t. 29 (1875) p. 165-6.

Eĭ bine, acest ingredient, deşi lipsesce în cele maĭ multe redacţiunĭ ale tipuluĭ DJ, ne întimpină totuşĭ în cea maĭ veche din ele, acea din anul 788: ‘nec ipsas oleras in hortibus vestris die Dominico colligatis.„

§ 18. Nu·e cu neputinţă de a stabili, cel puţin pînă la un punct, genealogia celor cincĭ tipurĭ.

Numaĭ în tipul DJ se menţionéză trimiterea maĭ de'nainte a uneĭ alte epistole din cer: ἔστειλα πρῶτα τὴν ἐπιστολήν după redacţiunea grécă din Fabricius, ‘quod *prius* mandavi vobis„ după redacţiunea flagellantică din Stumpf. In redacţiunea luĭ popa Grigorie se pomenesc chĭar doă scrisorĭ anterióre: ‘ведеци, фїи ѡаменилѡр, къ аинте тремеш ѡ картѣ ла вои, ıаръ ‘вои нꙋ ѡ кресꙋть; тремешꙋ ши а дѡа картѣ. ıаръ нꙋ ши въ ‘дкресꙋт кꙋвънтꙋлꙋи меꙋ; тремеш ши а треа скрыптꙋръ...„

Inainte de tipul DJ se vede dară a fi existat tipul DR şi chĭar DM. în carĭ ambele nu se vorbesce nicăirĭ despre existinţa unor epistole precedinţĭ. In adevĕr, redacţiunea latină dela 584, cea maĭ veche din cele cunoscute, este anume cu Roma: ‘memoria S. Petri apostoli„. Pentru redactoriĭ scrisoriĭ cu Ierusalim, acea cu Roma era ‘primă epistolă„. Apoĭ ca ‘a doua epistolă„ în redacţiunea luĭ popa Grigorie nu se póte înţelege decât numaĭ dóră cea cu Muntele Maslinilor. Cât pentru tipul DG, fiind pré-fragmentat şi pré-isolat, cată să'l lăsâm d'o cam dată afară din arborele genealogic, carele se resumă cam aşa:

DR
DRJ
DG
DO
DJ
DJ-P
DJ+M
DJ+P

In acest mod se verifică ipotesa luĭ Ewald, cumcă légănu Legendeĭ Duminiceĭ este Roma, probabilmente pe la jumătate secoluluĭ VI.

Din redacţinea cu Roma, prin intermediul celeĭ cu Roma şi Ierusalim tot-o-dată, se nasce pe de o parte redacţiunea cu Muntele Maslinilor, remasă fără posteritate, ĭar pe de alta o redacţiune numaĭ cu Ierusalim. Din acéstă din urmă, prin veriga flagellantică a ‘scrisorii pe o tablă de marmură’, trecênd apocriful din Occidinte în Oriinte, se desfăşură în fine la Grecĭ, la Slavĭ şi la Românĭ redacţiunea cea cu ‘pétra căḑută din cer cu o scrisóre într'însa’.

§ 19. Venim acum la redacţiunile române în speciă.

Cu treĭ secolĭ şi jumătate în urma luĭ popa Grigorie, Legenda Duminiceĭ a reapărut tot în Transilvania în ḑilele nóstre, respândindu-se de acolo peste întréga Românime cu o răpeḑicĭune atăt de furiósă şi cu o isbândă atăt de covîrşitóre, încăt nu credem să maĭ existe la noĭ vre-un alt specimen analog.

Englesul Boner, călătorind pe la 1863 prin satele române de lîngă Murăş-Oşorheĭu, a auḑit că preuţiĭ anunţaŭ pretutindenĭ poporuluĭ cumcă: ‘a căḑut din cer o pétră, în care e- “ra închisă o scrisóre cătră mitropolitul Şaguna, poruncindu-i ‘de a îndemna poporul ca să postéscă maĭ exact, să se în- ‘chine maĭ regulat, să-şĭ îndrepteze traĭul, căcĭ altfel Dum- ‘neḑeŭ va trimite asupra holdelor nesce locuste cu cĭocurĭ şi ‘ghĭare de fer, etc. etc.’ [30])

Este învederat Legenda Duminiceĭ, trecută printr'o nouă redacţiune. Să nu uĭtâm totuşĭ că vorbesce un turist, un călător fórte superficial, care credea fără control, şi une-orĭ nu înţelegea destul de bine ceĭa-ceĭ spuneaŭ amiciĭ seĭ Saşi Ungurĭ, căcĭ cu Românĭ el nu avusese de loc a face. In cest chip aserţiunea, cumcă ‘scrisórea din cer’, era adresa-

30) Boner, *Transylvania, its products and its people*, London, 1865, p. 365.

mitropolitului Şaguna, este o curată glumă, după cum ne vom încredinţa îndată; iar anul 1863, când s'ar fi petrecut lucrurile, este o neexactitate, de vreme ce înainte de acest an pretinsa revelaţiune fusese deja t i p ă r i t ă în Sibiiu şi, prin urmare, nu mai era o noutate. Luĭ Boner i se va fi povestit o întâmplare anterióră anului 1863, dar tot din timpul mitropolitului Şaguna, carele se urcase pe scaunul archiepiscopal la 1848, şi dînsul a prefăcut'o apoĭ — ca să fie mai interesantă — într'un eveniment contimpuran.

§ 20. Prima şi unica ediţiune transilvană—cel puţin aşa'mĭ scrie d. consiliar Iacob Bologă, după ce luase informaţiunĭ de pe la librariĭ de acolo—este din 1862, sub titlul de "Epistolie a Domnuluĭ nostru Isus Hristos ce a trimis'o Dumneḑeŭ din cerĭu„, cu litere cirilice, "tipografia eredeĭ de Closius„ dela Sibiiu, 40 pagine in-32.

Tot la 1862, dacă nu şi mai de'nainte în manuscript, Legenda Duminiceĭ a pătruns din Transilvania în Ţéra-Românéscă. Reposatul Iarca citéză o ediţiune din 1862, fără arătarea loculuĭ şi tipografieĭ, sub titlul de *Epistolă a Domnuluĭ nostru Isus Hristos*; apoĭ doă ediţiunĭ bucurescene din 1866, una intitulată: *Epistoliele Domnuluĭ Isus Hristos*, tip. Raşidescu, 36 pag. in-12, iar cea-l'altă: *Epistola Mântuitoruluĭ Isus Hristos şi rugăciunĭ la fulger, cutremur, trăsnete*, tip. Vaĭdescu, 33 pag. in-32. Pe cea din 1862, Iarca nĭ-o dă ca "editio princeps„.[31]) Afară de cele treĭ ediţiunĭ de mai sus, pe carĭ nu avem la mână, noĭ mai cunóscem altele 9 bucurescene, toate sub titlul devenit stereotip de: *Epistolie a Domnuluĭ nostru Isus Hristos ce a trimis'o Dumneḑeŭ din cer*, şi anume:

d) fără an şi loc, cu cirilica, 53 pag. in-32;
e) 1873, fără indicaţiunea tipografieĭ, 32 pag. in-32;
f) 1876, tip. Carol Göbl, 33 pag. in-16;
g) 1876, tip. Radulescu (Raşidescu), 32 pag. in-32;
h) 1877, tip. C. Göbl, 28 pag. in-32;

[31]) Iarca, *Bibliografia*, p. 95, 114.

i) 1877, tip. Theod. Mihăescu, 32 pag. in-32 ;

j) 1877, tip. D. P. Cucu, 32 pag. in-32 ;

k) 1878, fără indicaţiunea tipografieĭ, 31 pag. in-32 ;

l) 1878, tip. Radulescu, 32 pag. in-16.

In tóte ediţiunile, din dosul titluluĭ, este imaginea Mănt toruluĭ.

In ediţiunea dela Sibiĭu sînt puse la sfîrşit doă rugăcĭu pentru ‘scóterea dracilor„, carĭ lipsesc în ediţiunile bucu scene.

Cată să maĭ adaugâm, că noĭ sîntem departe de a cunó tóte ediţiunile acesteĭ broşure. Unele trebuĭ să se fi făcut în provinciă. Din aceste din urmă, a ajuns pînă la scirea n stră numaĭ cea dela Craiova, 1878, tip. Benveniste, 32 pa in-32.

N'ar fi o exageraţiune de a ḍice, că 'n curs de 16 a dela 1862 pînă la 1879, ea avusese pe puţin 16 ediţiunĭ.

Aprópe fie-care s'a scos în 5000 exemplare, ceĭa-ce ar fa peste tot vr'o 80,000!

Doă ediţiunĭ în 1876, treĭ în 1877, ĭarăşĭ treĭ în 187 probéză că Legenda Duminiceĭ, deşi resădită din noŭ aşa curând, a reuşit totuşĭ a prinde adîncĭ rădăcine în Ţér Românéscă. Nicĭ o dată o carte seriósă n'a fost la noĭ a de citită!

§ 21. In tóte ediţiunile, pe carĭ le avem la mână, ‘epis lia„ propriŭ ḍisă, adecă revelaţiunea cea găsită într'o pé căḍută din cer, este urmată de Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ Iad, în care s'a intercalat “Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„. Acé ‘epistoliă a Maĭceĭ Domnuluĭ„, după cum o vedem întitula există şi'ntr'o redacţiune de pe la mijlocul secoluluĭ XVI, care o vom reproduce maĭ jos în Texturĭ Bogomilice, unde pe lîngă cele-l'alte — o vom alătura şi cu redacţiuneaĭ nouă. De o cam dată ne interesă în acéstă din urmă maĭ un fragment dela început, care lipsesce în redacţiu cea veche, unde lipsesce nu maĭ puţin şi ‘Visul Maĭ Domnuluĭ„, şi care nu este în realitate decât tot Leger

Duminicel, dar după variantul cel trecut la Unguri, la Poloni și la Ruteni, adecă DO.

Iată-o:

'Acéstă carte este arătată în fața bătrînilor, în munții Maslinilor, 'inaintea icónei sfîntului arhanghel Mihail. Acéstă carte a fost ani-'nată în niște măslini, și cine vrea să o citéscă saŭ să o isvodéscă, 'deci singură s'a fost deschis, și aceste cuvinte eraŭ scrise într'însa: 'Isus Hristos, fiiul luĭ Dumnedeŭ cel dela Părintele cel din ceruri. 'Poruncesc vouă încă éră pentru puterea dumnedeirii mele ceĭ sfinte, 'ca aceștia cărțĭ să-ĭ credețĭ; poruncesc vouă, creștinilor, să nu lu-'crațĭ în sfînta duminică, că am sfințit duminica, ca niciun lucru 'réŭ să nu lucrațĭ, nicĭ rădăcinile din grădină să nu le scótețĭ, pentru 'folosul sufletelor vóstre, și acésta să o țineți și să o credeți, și în-'tru acéstă lume deșértă să vĕ feriți de reutățĭ, și să faceți faptele 'cele bune, că eŭ v'am dat vouă șése dile într'o săptămână de tot 'lucrul, dar a șéptea di o am sfințit pentru ca să faceți fapte bune; 'éră de nu veți face ce v'am poruncit, vĕ voiŭ pedepsi pre voĭ cu fóme 'și cu ciumă, și cu oștĭ, și cu lăcuste; éră care om va mai remâné 'după acela, cu mare mórte îl voiu munci, de se va scula împărat 'peste împărat și domn peste domn, și între voĭ mare sânge se va 'arăta; atuncia pre toți îĭ voĭ îmblândi, și mândria vóstră cea deșértă 'o voiu lua dela voĭ, și vĕ voiu certa cu tunet și cu fulger, pentru 'ca să cunósceți, că este mâna mea spre voĭ pentru păcatele vóstre; 'că 'mĭ este pentru mila maicel mele, éță că v'am poruncit vouă pen-'tru ca să vĕ sculați, să mergeți duminica la biserică, de faptele 'vóstre cele rele să vĕ feriți; și dacă nu vĕ veți pocăi, voiu trimite 'asupra vóstră paserile cerului cele rele, carĭ vĕ vor mânca pre voĭ 'de viĭ, și după mâncarea păserilor voiu trimete ciuma cea mare pre 'pământ; și éră vĕ mai poruncesc sâmbăta după vecerniă să vĕ fe-'riți de tot lucrul reŭ pentru cinstea maicel mele, că de nu m'ar fi 'rugat maica mea, de mult v'aș fi pierdut de pre pământ; altmin-'terea vĕ poruncesc și vouă, bătrînilor și tinerilor, să nu mai 'faceți reutățĭ, nicĭ să vorbiți de reŭ pre cine-va, că apoĭ eŭ 'voiŭ da vouă împărăția cerului și pace vecinică, și păcatele vó-'stre iertate vor fi; și éră dic încă vouă, oh! creștinilor pravoslav-'nicĭ, într'acéstă carte cine nu va crede, acela va fi proclet, și 'împărăția cerului nu va vedé: ci dacă veți face poruncele luĭ 'Dumnedeŭ și să vĕ ispoveduiți cum se cuvine, pre acela îl va ierta 'Dumnedeŭ, de ar fi făcut păcate câte stele pe cer, saŭ cât nisip în 'mare, saŭ câtă frunză în codru, saŭ câtă iarbă pe pământ; la cine

‹va fi acéstă carte şi nu o va arăta, acela să fie proclet, şi pocă
‹niă de păcate nu va avé; după aceĭa vĕ maĭ poruncesc vouă
‹jurămîntul meŭ cel vecĭnic, să faceţĭ aceste poruncĭ ale mele, pr
‹cum vĕ poruncesc, că eŭ sînt adevĕratul Dumneḑeŭ, care am sc
‹acéstă carte.›

§ 22. Să ne 'ntórcem acuma la redacţiunea nouă cea mar
aşa numita ‹Epistoliă›. N'o vom analisa aice, de vreme
o reproducem întrégă maĭ la vale, în josul textuluĭ luĭ po
Grigorie. Nu numaĭ în economia totală şi 'n cele maĭ mul
amărunte ele se potrivesc fórte bine, dar încă pe a-locu
‹Epistolia› s'ar puté lua drept o simplă copiă modernisat
Cu tóte astea, divergiņţele nu sînt puţine, şi étă anume u
din cele maĭ interesante.

Popa Grigorie nu ne spune, cum se va fi numit fericit
patriarc al Ierusalimuluĭ, cu care Divinitatea creḑuse de c
viinţă a întra în corespondinţă epistolară, ci menţionéză n
maĭ pe ‹călugărul Melintie›. Redacţiunea cea modernă, d
contra, nu scie nemic despre acesta din urmă, dar pe patria
îl numesce fórte limpede: ‹eŭ Ioanichie patriarhul sfinteĭ c
tăţĭ a Ierusalimuluĭ›, adecă întocmaĭ ca în redacţiunea gréc
din Fabricius.

Din cele-l'alte divergiņţe în redacţiunea cea modernă, vo
maĭ aminti un indice sigur de proveninţa eĭ curat transilvană
este blăstemul contra acelora ‹ce n'aŭ creḑut în Sfânta Treime›
—adecă contra aşa numiţilor *unitarĭ* saŭ *anti-trinitarianĭ*, ca
formézĕ una din cele patru religiunĭ privilegiate ale elementulu
ne-román din Ardél, pe când în Romănia eĭ nu există şi —
prin urmare — nu puteaŭ să fie anatematisaţĭ...

† Повѣстѧ сфинтее доумиречи.

† Скриптȣра Домнȣлȣи нострȣ а лȣи Иіс. Хс.*)

Скриптȣра дин черю а д[омнȣ]лȣи нострȣ а лȣи Ісȣс Хс. аоу лъсатȣ. ден черю. ла ірслмь. кȣвънтȣ. ши спȣнерѣ. кȣ фрикъ маре. ла чататѣ ірслмȣлȣи. ла скаȣнȣл сфнть. къѕоу ѡ піатръ. ден черю. микъ ера ши ѧ ведѣре. ѧсѫ ниме нȣ ѡ пȣтѧ ръдика. адонаръ-съ. патріаршіи. ши кълȣгѫріи. ши преоуции. де стѫтȣрѫ ѧ треи ѕилѣ ши ѧ треи нопці. спре роугъ. рȣгаръ дȣмнъѕъȣ. ши гръи глас дин черю. де ѕисъ аша: лȣѡци пиатра. дечи ѡ лȣѡ петра патріархȣл чел марѣ. де ѡ десвѣче. ѧтрънсъ.
1. афлѫ оу карте. къȣтарь. карте.

*) Acest titlu e scris tocmaĭ la pag. 126, dar tot cu mâna luĭ popa Grigorie.

Povéstĭa sfintee dumireci.

Scriptura Domnului nostru a luĭ Iis. Hs.

Scriptura di*n* cerĭu a d[omnu]lui nos*t*ru a lu*i* Isu*s* Hs. Au lăsatu den cerĭu la Ir*usa*l*i*mŭ cuvăntu şi spuneré cu frică mare. La éataté Ir*usa*l*i*mulu*i*, la scaunu*l* sf*ă*ntŭ, căḑu o piatră den cerĭu; mică era şi în vedére, însâ nime nu o putĭa rădica. Adonară-să patriarşii şi călugârii şi preuţi*i* de stâturâ în tre*i* ḑilé şi în *t*rei no*p*ţi spre rugă. Rugară Dumnăḑău, şi grăi gla*s* di*n* cerĭu de ḑisă aşa: luoţi pi*a*tra! Deci o luo petra patriarhu*l* ce*l* maré de o desvéce. Într'ănsă aflâ u carte. Căutară ca*r*te: ca*r*té ḑise aşa: Vedeţi, fii oaminilo*r*! că ai*n*te treimeş o cart*é* la voi, ĭară voi

EPISTOLIA

Ascultaţĭ, creştinĭ blagosloviţĭ, cu frică şi cu cutremur. Adevĕrat să sciţĭ, că a căḑut o piatră din cer; mică era la vedere, dar grea la ridicare, cât nu putea să o ridice niminea; atuncĭ pré-sfinţitul patriarhul sfinteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ şi a tótă Palestina a adunat toţĭ mitropoliţiĭ şi vlădiciĭ, şi aŭ făcut rugăciunĭ şi deniĭ cu cântărĭ sfinte, treĭ ḑile şi treĭ nopţĭ; atuncĭa veni glas din cer ḑicênd: luaţĭ piatra cu blagoslovitele mâĭnile vóstre şi o desfaceţĭ; şi dacă o des-

картѣ ѕисе аша. ведеци фїи ѡа-
минилѡр. къ аинте треімеш о
картѣ. ла вои. ıаръ вои нѹ ѡ
креѕѹть. тремешѹ. ши а дѡа
картѣ. ıаръ нѹ ши въ ѧкреѕѹт.
кѹвънтѹлѹи меѹ. треімеш. ши а
треѧ скрыптѹръ моулте лѹкрѹре.
ши сѣмнѣ лъсаю спре вои. е вои.
но ши въ ѧкреѕоут. ши но вь
покъит. нече кѹвънтоул. ѧцерѹ-
лоуи меѹ нацї аскѹлтатѹ. нече
ѧцелѣсетѹ. черюл ши пъмѫн-
тѹл се ва скимба. ıаръ кѹвънтѹль
меѹ но ва трече ѧ вѣкѹ, къ
дерептѹ фаптеле вѡастре. челѣ
мѹлтелѣ. еѹ вою лъса. ши вою
тремете ерни. грѣле. ши церѹ-
ры. ши фѹамете. ши лъкѹсте.
2. ши ѡмїде. ши тѹсе рѧ. | ..... [де-
реп]тче нѹ авеци. миль, мишеии
плънгѹ. допъ вои. е вои но и ми-
лѹици. пре ѕеѹ. съмтѹ лимбы
чѧлѧ че наоу лѣцe. ачѣлѧ ѧкъ
даѹ мастенїе. е вои милостенїе

nu o creḑutŭ; tremeşu şi a do
carté, ĭară nu şi vă încreḑu
cuvăntulu*i* meu; treimeş şi
treĭa scrî*p*tură: mu*l*te lucru-
re şi sémné lăsaĭu spre voi
e voi no şi vă încreḑu*t* ş
no vă pocăi*t*, ne*ć*e cuvăntu
îngerulu*i* meu n'aţi ascu*l*ta-
tu, nece înţelésetu. Cerĭu*l* ş
pământu*l* se va schi*m*ba, ĭară
cuvăntulŭ meu no va trece în
vécu; că dere*p*tu faptele voa-
stre celé mu*l*telé, eŭ voĭu lăsa
şi voĭu tremete erni gréle şi
gerurî şi fuamete şi lăcuste şi
omide şi tuse rĭa*)... [Derept]-
ce nu aveţi milă? Mişeii plăngu
dopă voi, e voi no-i miluiţi.
Pre ḑeu! sămtu li*m*bî cĭalĭa ce
n'au lége, acélĭa încă dau mi-
lo*s*tenie, e voi milostenie nu
aveţi. Pre ḑeu! lémneloru-v

*) Aci fiind capĕtul primeĭ foĭ,
cea următóre începêndu-se cu o lacu
cată a lipsi o întrégă fóiă la mijlo

făcură, aflară într'însa aceste dumneḑeescĭ cuvinte scrise şi ḑicêr
étă că v'am dat epistoliă maĭ întîĭu, şi tot nu v'aţĭ maĭ întors d
fără-de-legile vóstre, nicĭ v'aţĭ pocăit precum v'am poruncit, nicĭ
ascultat cuvintele mele cele sfinte; pentru aceĭa am trimis asup
vóstră limbĭ păgânescĭ de v'aŭ robit fără de milă, şi tot nu v'aţĭ p
căit de faptele vóstre cele rele şi spurcate, şi nu veniţĭ la calea c
dréptă, şi cuvintele sfinteĭ scripturĭ nu le ascultaţĭ; că v'am ḑis,
cerul şi pămîntul va trece, dar cuvintele mele nu vor trece; ia
cela ce a făcut bine, acel om nu va peri! Aşa şi acum, pentru p
catele vóstre şi pentru ḑioa dumineceĭ ce nu o ţineţĭ şi nu o cir
stiţĭ, trimis'am asupra vóstră iernĭ grele, gerurĭ ĭuţĭ şi geróse,

ни дѣци. пре вей лѣминелорѫ-вѫ дедѫ плод де родеску. дерептѫ фаптеле воастре чалѣ рѫлеле. ярѫ ле воіу сека. ши дерептѫ грешѫлеле воастре чалѣ мѫлтеле. рѫуреле ши извореле воіу сека. ши приѫ фърѫделѣгѫ воастрѫ. чѫа мѫлта. ѫцелѣцеци. немѫнѫдрилорѫ кѫ но семтеце
3. ѫцеле|пци. дедо-вѫ лѣце нече ѡ вись дѣле мѣле ни фѣчетѫ ши но ле цинѫротѫ. ши ни ле асквлтат. ни цици неѫцелепцилорѫ. кѫ ѫ верерѣ маре инте фечѫ ѡмоу ѫтѫе Ѩдамѫ. де-л фечю ѫ кипоуѫ мѣеѫ. ни цици неѫцелепцилорѫ. кѫ сфнта дѫмеѫрекь мѣрсе архагглѫ Гаврилѫ ѫ четатѣ Назатолѫи де спѫсе чеии фѣте прѣкѫрате кѫ ва наше хс. сфнта домерекь мѫ ботевлю, ла апа Іѡрданолѫи. кѫ сфнтѫл Іѡань. ши мирѫ сфнтѫ. вѫ дедю волѡ лѣце. е вои скрипторѫ но

dedu plo*d* de rodescu; dereptu faptele voastre cĭalé rĭalele iară le voĭu seca. Şi dere*p*tu greşalele voastre cĭalé multele, răurele şi izvoarele voĭu seca, şi prin fărădelégĭa voastră éala multa! Inţelégeţi, nemândriloru, că no semteţe inţelepţi! Dedo-vă lége; nece o ḑisă d'éle méle nu fécetu şi no le ţĭinrotu şi nu le ascu*lta*t. Nu ştiţi, neinţelepţiloru, că in vereré mare ainte feéu omu intăe Adamu, de'l feĕu in chipu*l* mieu? Nu ştiţi, neinţelepţiloru, că sf*ă*nta dumeinecă mérse arhaggelŭ Gavrilu in cetaté Naza[re]tolui de spuse ceii féte pré-curate că va naşte Hs.? Sf*ă*nta domerecă mă boteḑalu la apa Iordanolui cu sf*ă*ntu*l* Ioanŭ, şi miru sf*ă*ntu vă dedĭu voao lége; e voi scriptura no ţĭinreţi şi nu

---

vinturĭ marĭ, şi trăsnete, şi ploe gróznică şi fără măsură, cât aŭ eşit apele din matca lor afară, şi fómete, şi mórte în dobitócele vóstre, şi cutremur mare pre pămînt, şi multe semne v'am arătat ca ă cunósceţĭ că este mănia mea asupra vóstră, pentru reutăţile vóstre şi pentru a mea sfîntă duminică, care voĭ nu o cinstiţĭ cu rătiă şi cu paza bisericeĭ, ci vĕ îndémnă diavolul de vĕ aflaţĭ la te locurĭ, o! reilor şi împrilestiţilor şi pîngăriţilor ce sînteţĭ voĭ! ar nu cunósceţĭ, că v'am dat pâine multă, şi vin, şi miere, întru sal vostru? iară voĭ nu vĕ lăsaţĭ de faptele vóstre cele rele şi spurate! Pentru acela vrut'am să pierd pe toţĭ ómeniĭ de pe faţa pămîntuluĭ. ci m'am întors pentru ruga maĭceĭ mele, care pururea stă

‘va fi acéstă carte şi nu o va arăta, acela să fie proclet, şi p
‘niă de păcate nu va avé; după acela vĕ mai poruncesc voui
‘jurămîntul meŭ cel veclnic, să faceţi aceste porunci ale mele,
‘cum vĕ poruncesc, că eŭ sînt adevĕratul Dumneḑeŭ, care am
‘acéstă carte.›

§ 22. Să ne 'ntórcem acuma la redacţiunea nouă cea n aşa numita ‘Epistoliă›. N'o vom analisa aice, de vreme o reproducem întrégă mai la vale, în josul textului lui Grigorie. Nu numai în economia totală şi 'n cele mai n amărunte ele se potrivesc fórte bine, dar încă pe a-l ‘Epistolia› s'ar puté lua drept o simplă copiă moderni Cu tóte astea, divergiṇţele nu sînt puţine, şi étă anume din cele mai interesante.

Popa Grigorie nu ne spune, cum se va fi numit feri patriarc al Ierusalimului, cu care Divinitatea creḑuse de viinţă a intra în corespondinţă epistolară, ci menţionézĕ mai pe ‘călugărul Melintie›. Redacţiunea cea modernă, contra, nu scie nemic despre acesta din urmă, dar pe pati îl numesce fórte limpede: ‘eŭ Ioanichie patriarhul sfinteĭ tăţi a Ierusalimului›, adecă întocmai ca în redacţiunea g din Fabricius.

Din cele-l'alte divergiṇţe în redacţiunea cea modernă, mai aminti un indice sigur de proveninţa eĭ curat transilv este blăstemul contra acelora ‘ce n'aŭ creḑut în Sfânta Trei —adecă contra aşa numiţilor *unitari* saŭ *anti-trinitariani*, formézĕ una din cele patru religiuni privilegiate ale elemen ne-român din Ardél, pe când în Romănia eĭ nu există şi prin urmare — nu puteaŭ să fie anatematisaţi...

† Повѣстѧ сфинтее доумиречи.

† Скриптꙋра Домнꙋлꙋи нострꙋ а лꙋи Иіс. Хс.*)

Скриптꙋра дин черю а д[омнꙋ]лꙋи нострꙋ а лꙋи Ісꙋс Хс. аоу лъсатꙋ. ден черю. ла ірслмь. кꙋвънтꙋ. ши спꙋнерѣ. кꙋ фрикъ маре. ла чататѣ ірслмꙋлꙋи. ла скаꙋнꙋл сфнть. къѕоу ѡ пїатръ. ден черю. микъ ера ши ѧ ведѣре. ѧсѫ ниме нꙋ ѡ пꙋтѧ рѫдика. адонаръ-съ. патрїаршїи. ши кълꙋгѫрїи. ши преоуции. де стѫтꙋрѫ ѧ треи ѕилѣ ши ѧ треи нопцї. спре роугъ. рꙋгаръ дꙋмнъѕъꙋ. ши грѫи глас дин черю. де ѕисъ аша: лꙋѡци пиатра. дечи ѡ лꙋѡ петра патрїархꙋл чел марѣ. де ѡ десвѣче. ѧтрънсъ. афлѫ | оу карте. къꙋтарь. карте.

*) Acest titlu e scris tocmaĭ la pag. 126, dar tot cu mâna luĭ popa Grigorie.

Povéstĭa sfintee dumireci

Scriptura Domnului nostru a luí Iis. Hs.

Scriptura di*n* cerĭu a d[omnu]lui nos*t*ru a lu*i* Isu*s* Hs. Au lăsatu den cerĭu la Ir*usa*l*i*mŭ cuvăntu și spuneré cu frică mare. La éatate Ir*usa*l*i*mulu*i*, la scaunu*l* sfăntŭ, căḑu o piatră den cerĭu; mică era și în vedére, însă nime nu o putĭa rădica. Adonară-să patriarșii și călugârii și preuți*i* de stâturâ în tre*i* ḑilé și în *t*rei no*p*ți spre rugă. Rugară Dumnăḑău, și grăi gla*s* di*n* cerĭu de ḑisă așa: luoți pi*a*tra! Deci o luo petra patriarhu*l* ce*l* maré de o desvéce. Într'ănsă aflâ u carte. Căutară ca*r*te; ca*r*té ḑise așa: Vedeți, fii oaminilo*r*! că ai*n*te treimeș o cart*é* la voi, ĭară voi

EPISTOLIA

Ascultațĭ, creștinĭ blagoslovițĭ, cu frică și cu cutremur. Adevĕrat sciți, că a căḑut o piatră din cer; mică era la vedere, dar grea ridicare, cât nu putea să o ridice niminea; atuncĭ pré-sfințitul atriarhul sfinteĭ cetățĭ a Ierusalimuluĭ și a tótă Palestina a adunat ți mitropolițiĭ și vlădiciĭ, și aŭ făcut rugăcĭunĭ și deniĭ cu cântărĭ inte, treĭ ḑile și treĭ nopțĭ; atuncĭa veni glas din cer ḑicênd: luațĭ atra cu blagoslovitele mâĭnile vóstre și o desfacețĭ; și dacă o des-

4. циѧ|реци. ши ноу асколтаци.
нꙋ щици къ сфнта домерекь.
вою цюдека вїии, ши морцїи. нꙋ
щици къ веѧрерѣ маре. еꙋ
мъ ръстигнїю приѧтрꙋ вои. кꙋ
соулица мъ ѧпоунсерь ѧ кѡасте.
кꙋ трестїе мѫ оучидѣ пре капꙋ.
е ѧ мѫроу ши ѧ пичюаре. еи
ми бѫтꙋрь гьвоаѕде. е кꙋ оцьт
ши кꙋ фїаре мъ адъпарь. дерептꙋ
съ ласꙋ воаѡ лѣце, ши мѫ саю
ѧ тикаль. дерептче нꙋ алѣцеци,
сфнта домерекь. ши съ алѣцеци
сфнта веѧрери. че лꙋкраци сфн-
та домерекь. пре ѕеꙋ амь лъ-
5. сатꙋ вѡаѡ, шасе ѕи|ле де лꙋ-
крꙋ. ꙗрь сфнта домерекь съ но
лꙋкре. че съ съ чѧе де пъкате
къте аꙋ фаптꙋ. ѧр ачѧле шасе
ѕиле. ꙗръ чела че ва лꙋкра сфнта
домерекь. ачелꙋꙗ се досѧще
фокꙋл де вѣкь. оунде ворꙋ
скършка кꙋ денцїе. ши ѧ вїер-
мїи, чеѧ неадормицїи. е чела че

asco*l*taţi. Nu ştiţi, că sf*ă*nta domere*că* voĭu gĭudeca viii şi morţii? Nu ştiţi, că veînreré mare eu mă răstigniĭu priîntru voi? cu suliţa mă înpunseră în coaste, cu trestie mă ucidé pre capu, e în mâru şi în picĭuare ei mi bâtură găvoaz*d*e, e cu oţă*t* şi cu fiĭare mă adăpară, dereptu să lasu voao lége şi mă saĭu în ticală (?). Dere*p*tce nu alégeţi sf*ă*nta domere*că* şi să alégeţi sf*ă*nta veînreri, ce lucraţi sf*ă*nta domerecă? Pre ḑeu, amŭ lăsatu voao şase ḑile de lucru, ĭară sf*ă*nta domere*că* să no lucre, ce să să cĭae de păcate căte au fa*p*tu înr acĭale şase ḑile; ĭară cela ce va lucra sf*ă*nta domere*că*, aceluĭa se dosĭaşte focu*l* de vécŭ, unde voru scărşca cu denţie, şi în viermii ceĭa neadormiţii; e cela ce va ţiînré şi va cesti şi va posti cu

---

şi se rógă pentru lume şi pentru săracĭ şi pentru mişeĭ şi văduvele cele sărace, ce strigă pre urma vóstră să le miluiţĭ, ca să vĕ miluesc şi eŭ pre voĭ şi să iert păcatele vóstre. Şi iară că vĕ ḑic, că de nu vĕ veţĭ pocăi, lua-voĭu róda de pre pămînt, pentru păcatele vóstre şi pentru ḑioa duminiceĭ; că pămîntul nu va rodi, şi pomiĭ voştri se vor usca; şi vielor voiŭ da rod mult, apoĭ le voĭu usca; apoĭ voĭu lua apele de pe faţa pămîntuluĭ; după aceĭa să sciţĭ că în munca iaduluĭ vĕ veţĭ munci în vecĭ, că v'aţĭ făcut reĭ, mozavirĭ, mincinoşĭ, şi nu vĕ iubiţĭ unul cu altul, ci vecin pre vecin purtaţĭ pizmă, şi ascultaţĭ pe la ferestrele altora, şi de rĕul altuĭa vĕ pare bine, iar nu-ĭ căştigaţĭ şi să-ĭ miluiţĭ, să faceţĭ milosteniă săracilor, şi

ва цинрѣ шин ва чести. шин ва
пости. къ кържцїе. ачеаса се ва
да дъвчаца раюлуи. шин вою ше-
дѣ ѫ скаоуноуа слъкеен меле.
шин вою блъстѫма къ мѫра мѣ
чъа ѫралта. шин къ скъуноуа
мїеѫ. чеаа сфинтъа. че вои но
6. веци цирѣ. шин но ве|ци чинѫ-
сти сфинта домерекъ, шин сфи-
цїи мїеи чеа марїи. е еоу вою
лъса дерептъ некрединица воастрѫ
фїери юци. шин сърпи къ къте
доаш капете. шин гориле лор де
фокъ вор фи. де воръ сѫце трѫ-
пеле воастре. шин съ фїе блъ-
стематъ. омоуа чеа че нъ-ш
ва лъса лъкръа съѫ симбѫтъ
де ѫр да ноаше час. пѫрѫ лъри
демеѫреца. де съ маргѫ да бе-
скрекъ. къ тоатъ фомѣѫ. скра
шин демеѫраца. де съ маргѫ
да бескрекъ. къ толтъ фомѣѫ
скра шин демеѫраца (sic). шин да
летъргїе. де съ се роаце. къ фрикъ

curăţie, aceluĭa se va da dul-
ćaţa raĭului. Şi voĭu şedé în
scaunu*l* slaveei mele şi voĭu
blăstâma cu mâra mé claĭa înr-
a*l*ta şi cu scaunu*l* mieu cela
sf*ă*ntu*l*. Ce voi no veţi ţiré
şi no veţi ciînsti sf*ă*nta do-
mere*că* şi sf*i*nţii miei ceĭa
marii, e eu voĭu lăsa dere*p*tu
necredi*i*nţa voastră fieri ĭuţi
şi sărpi cu căte doao cape-
te; şi gorile lo*r* de focu vor
fi, de voru suge truporele
voastre. Şi să fie blăstematu
omu*l* cela ce nu-ş va lăsa
lucru*l* său simbâtă de înr a*l*
noaole ćas păĭnră luri de-
meînreţa de să mĭargâ la be-
sére*că* cu toată foméâ séra
şi demeînrĭaţa, de să mĭar-
gâ la besére*că* cu toată fo-
méâ séra şi demeînrĭaţa, şi
la leturghie, de să se roage
cu fricâ ceînre-şi cu greşa-

---

biserica nu o păziţĭ, şi sînteţĭ reĭ şi păgânĭ, că înşelaţĭ unul pe altul; că eŭ v'am dat lege sfântă, ĭară voĭ, reilor, nu o păziţĭ şi nu ascultaţĭ poruncile mele cele sfinte; şi nu cunósceţĭ, reilor şi împrilestiţilor, că în sfînta duminică mĕ odihnii de tóte lucrurile mele; şi duminica a trimis Tatăl pre arhanghelul Gavril de a dat veste bună pré-curateĭ maĭceĭ mele pentru nascerea mea; şi duminica m'am sculat să judec tótă lumea, pre ceĭ viĭ şi pre ceĭ morţĭ, şi voĭu da fiecăruia după faptele sale; ĭar cine va fi făcut bine şi va fi făcut poruncile mele, pe aceĭ om îl voĭu pune d'a-drépta mea întru împărăţia mea. şi'l voĭu trimite în raĭu de va moşteni acolo în veci; ĭară

вь пречѧпеци. оунде но вою лъса
еоу роаѡ. пре пъмънть. вои но
веци авѣ че сечера. ши веци
мори тоци де фоаме. сека-вою,
риоуреле ши вою сека марѣ кȣ
тоать апа. де ѡ вою ѧтоарче
кътръ черю. но веци щи. де спре
пъмѫнть ѧкътроѡ веци скъпа
де фаца мѧ. мишеилорȣ, сла-
билорȣ. моулцеско-сь фаптеле
воастре. де но ле почю ръбда.
че но чинстици сфнта доме-
рекь. ши праздничеле мѣле. ши
11. постореле съ ле цирецн кȣ |
мастенїе. ши кȣ лакрѫми. ши
кȣ фрикъ. ши кȣ роугѫчюре.
мишеии милȣици. фалъмъѧнѕїи
съторацї-и. ши сетошїи адъ-
пацї-и. ши лъѧцеѕїи къоутаци.
ши кълъторїи фъгѫдȣици. ла
каселе воастре. де-и ръпъоу-
саци. фачеци паметь лȣи дом-
неѕеȣ. ши сфнцилорȣ. кȣ дра-
госте ши кȣ ибосте. ши кȣ весе-
лїе. дȣпѫ ачѣ дерептȣ морци-вь.

mântŭ, voi no veţi avé ce se-
cera şi veţi mori toţi de foame,
seca-voĭu riurele şi voĭu seca
maré cu toată apa, de o voĭu
întoarce către cerĭu; no veţi
şti de spre pământŭ, încătroc
veţi scăpa de faţa mĭa. Mi-
şeiloru, slabiloru! mu*l*ţesco-să
fa*p*tele voastre de no le pocĭu
răbda. Ce no cinstiţi sf*ă*nta
domere*că* şi praz*d*nicele méle,
şi postorele să le ţireţi cu
m*i*l*o*stenie şi cu lacrâmi, şi
cu frică, şi cu rugâcĭure?
Mişeii, miluiţi; flămâĭnḑii, să-
toraţi-i; şi setoşii, adăpaţi-i;
şi lăĭngeḑii, căutaţi; şi călă-
torii, făgâduiţi la casele voa-
stre de-i răpăusaţi; faceţi pa-
metŭ lui Do*m*neḑeu şi sf*i*nţi-
loru cu dragoste şi cu iboste
şi cu ve*se*lie. După acé, de-
reptu morţi-vă şi dereptu pă-
rinţi-vă, curăţi la besérecă,
luoaţi a-mente sf*ă*nta scriptoră.

maĭ putem răbda muncele, pedepsele ce ne-a trimis Dumneḑeŭ pen-
tru păcatele nôstre! Iar eŭ îmĭ voĭu întôrce faţa de către voĭ, ca
să nu vĕ auḑ, şi vĕ voĭu părăsi în vecĭ, că v'aţĭ făcut rĕĭ, mozavirĭ,
mincinoşĭ, nicĭ nu vĕ iubiţĭ unul cu altul, şi sînteţĭ curvarĭ, sodom-
lenĭ, de luaţĭ banĭ cu camătă şi opriţĭ ostenéla săracilor şi nu-ĭ iu-
biţĭ. Legea o aţĭ lăsat, biserica nu o păḑiţĭ cu rugăciunĭ, cu litur-
ghiĭ, carile vĕ sînt de spălarea păcatelor vóstre. Oh, dar cum nu
vĕ este frică că se va deschide pămîntul şi vĕ va înghiţi? Apoĭ ce
respuns vreţĭ să daţĭ în ḑiua judecăţiĭ? Decĭ pocăiţi-vĕ şi vĕ întôr-
ceţĭ dela fără-de-legile vóstre; nu fiţĭ mîndri, făţarnicĭ, ci fiţĭ sme-

ши дерептꙋ пърници-вь. коуръ-
ци ла бесѣрекь. лꙋѡаци а мен-
те сфнта скрипторь. ши ваи де
де ѡмоул чела че доче прескꙋра
12. ла бесѣрекь. кꙋ оуритꙋ | саꙋ и
ѧпотат кꙋ алтꙋл. аинте дꙋ-те
де те ꙗрть кꙋ ѧсꙋл. ши вь лъ-
саци грѣшалеле. оуроул ал-алтꙋ.
атонче дꙋ прескорѣ ла бесѣрекь.
ши алъможна. ши ваи де де
преоутолꙋ чела че но-и достои-
никь. ши кънтъ летꙋргїе. коум
но се покъаще. че съ лась фо-
мѣлꙋи де вѣкꙋ. пре ѕеꙋ слꙋжескꙋ
ѡ елꙋ ѧцерїи ѧкъ кꙋ фрикь.
ши ваи де де ѡмоул чела че дъ
лоурꙋ. ши арцинтꙋ ѧ мить. ши
ваи де де ѡмоул чела немило-
13. стивꙋл, ши ваи де | де късъто-
рюл. чела че но-ш ва дещепта
фомѣа диѧ касъ сфнта доме-
рекь де ноапте. съ маргь ла
бесѣрекь. ши ваи де де чела че
но-ш ва лъса грешалеле сале.
ши но съ ва покъи. ши ваи де

Şi vai de de omu*l* cela ce doce prescurĭa la besére*că* cu uritu, sau-i înpota*t* cu altu*l*. Ainte du-te de te ĭartă cu însu*l*, şi vă lăsaţi gréşalele uru*l* al-altu, atonce du prescoré la besérecă şi alămojna. Şi vai de de preutolu cela ce no-i dostoinicŭ, şi căntă leturghie; cu*m* no se pocăĭaşte, ce să lasă focului de vécu? Pre ḑeu, slujescu co elu îngerii încă cu frică! Şi vai de de omu*l* cela ce dă auru şi argintu în mită; şi vai de de omu*l* cela nem*ilostivul*; şi vai de de căsătorĭu*l* cela ce no-ş va deştepta foméĭa diîn casă sf*ă*nta domerecă de noapte să mĭargă la besére*că*; şi vai de de cela ce no-ş va lăsa greşalele sale şi no să va pocăi; şi vai de de omu*l* cela ce no-ş va da răpausu sf*ă*nta domerecă: au are détorĭu, sau sluj-

---

. Oh, vaĭ de ceia ce sudue pe preuţiĭ şi călugăriĭ şi pe ceia ce
jesc bisericeĭ, că nu suduesc pe dînşiĭ, ci tocmaĭ pe Dumneḑeŭ,
tru că ḑice că cel ce sudue pe sluga împăratuluĭ, aŭ nu pe
păratul sudue atuncĭ! Oh, vaĭ de ceia ce n'aŭ creḑut în sfănta
eime! Oh, vaĭ de naşul ce va face păcat cu fina şi finul ce va face
cat cu naşă-sa! Vaĭ de cumnatul, ce face păcat cu cumnată-sa!
ĭ de aceĭa ce apucă din viile şi moşiile altora, ca să se îmbogă-
ică! Vaĭ de ceia ce vorbesc în biserică şi nu ascultă sfînta slujbă!
aĭ de preutul ce slujesce bét saŭ învrăjbit cu alt cine-va! Oh, vaĭ
ceĭ ce cuminică cu sfintele taĭne, cum nu i se aprinde gura, că

де ѡмоул чела че но-ш ва дѧ
ръпаоусꙋ. сфнта домерекь. аꙋ
аре дѣторю. саꙋ слꙋжникь. де
но-л ва лъса съ ръ[па]оусе. че
лꙋ невоѧще съ лꙋкре. саꙋ съ-и
плътѣскь, дѣторюл сфнта до-
мерекь. ши ваи де де чела ом
че но-ш ва лъса добитокꙋл. съ
14. ръпаоусе | сфнта домерекь. ши
съ мѣргѫ. ѡмоул ла бесѣрекь,
коу тоать фомѣѧ. съ се рѡце
кꙋ фрикь. ши кꙋ гриже. ши ваи
де де ѡмоул чела че реде ѧ
бесѣрекь. ѡ ваи де де ѡмоул
чела че ва спарце ачесть ко-
вьнтꙋ де но-л ва прїими ла
сеѧре. съ фїе блъстематꙋ ла
ѕоуѡа де цюдецꙋ кꙋ дедевь[рь]:
—Аша-ми аціюте маика мѧ чеѫ
прѣкꙋрата. ши серафїмїи мїеи
чеѧ кꙋ къте шасе арепи де фокꙋ.
ши херовїимїи мїеи. чеѧ кꙋ ве-
15. дѣре мꙋлть. ши сфнтоул мїеꙋ |
Іѡн. къ ачасть карте е скрись
де татьл мїеꙋ. чела невьѕоутоул

nică, de no-l va lăsa să
pause, ce lu nevoĭaşte să
cre, sau să-i plătéscă d
rĭu*l*, sf*ă*nta domere*că*. Şi
de de cela o*m* ce no-ş va
dobitocu*l* să răpause sf*ă*
domere*că*. Şi să mérgâ o
la besére*că* cu tótă fo
să se roge cu frică şi cu g
Şi vai de de omu*l* cela
rede în besérecă. O, vai
de omu*l* cela ce va spa
acestŭ covăntu de no-l va
imi la seînre! Să fie blă
matu la ḑuoa de gĭudeţu
dedevărŭ! Aşa-mi agĭute
ca mĭa ceâ pré-curata,
serafimii miei ceĭa cu
şase arepi de focu, şi h
viimii miei ceĭa cu ve
multă, şi sf*ă*ntu*l* mieu Io*n*!
aćastă carte e scrisă de
tă*l* mieu cela nevăḑutu*l*
cerĭu. Şi iară omu*l*

---

nu este singur, ci cu sfinţĭ îngerĭ împreună! Vaĭ de călugăru
face curviă pe faţa pămîntuluĭ! Şi să sciţĭ că acéstă epistoliă nu
făcută din fire pămîntéscă, ci este din cer, şi o am trămis pe la
creştinilor, ca să vĕ părăsiţĭ de păcatele vóstre şi să faceţĭ voia
Dumneḑeŭ, ca să fiţĭ fiĭ lumineĭ. Iar vaĭ de preotul, saŭ călugă
saŭ dascălul, saŭ diaconul care nu o va citi înaintea ómenilor, ş
o scrie să o aĭbă tot omul în casa sa, şi să o trimiţă şi pre u
nu va fi, că de mare folos este în casa omuluĭ; iară vaĭ de cel
o va scri, şi va lipsi vre-un cuvînt dintr'însa; iară ferice de ce
o va cumpăra acéstă sfîntă epistoliă şi o va da de pomană, ac

дѣ чєрю. ши царъ wмоул чєлл
чє съ вл афлл дє вл зиче. къ
нꙋ є дє домнєзєꙋ фаптъ. чє
вл зиче. къ-и дє мѫдръ дє wм
дє спрє пѫмѫнтъ. лчєлл съ фїє
блѫстематꙋ лл зоуwл дє цю-
дєцꙋ. ши съ сє спаргѫ кл со-
домꙋлъ. ши кл гомороул. ши
съ фїє датꙋ софлєтꙋл лꙋи л
мѫдрзлє дракꙋлꙋи. дє лꙋ воръ
доучє л фокꙋл. чєлл нєстинсꙋл.
л готовїрѣ драколꙋи. ши лцє-
16. рилорꙋ лꙋи. ши чє|лл чє но
вл лсколта. лчєстъ кꙋвънтꙋ. кꙋ
фрикъ ши кꙋ лдрѫзнирє. ши
кꙋ гриже маи бирє, съ но фїє
нѫскꙋт лчєлл wмъ:—ши частъ
карте съ w чєтѣскъ. сѫвл прєꙋтъ.
сѫвл дїлкъ. лтрє wзмєдри. ши
съ лвѣце. ши съ w трємѣцъ.
дєлл оулрыи лл-ллци. ши пре
лл чєтъци. ши пре лл домни.
фѫрь фрикъ. ши фѫрь гриже.
ши съ w трємѫцъ. л тоатъ
лꙋмл. роутесꙋw лчєл чє воръ

ce să va afla de va ḑice că
nu e de Dom*n*eḑeu faptă, ce
va ḑice că-i de mâînră de *om*
de spre *pă*măntŭ, acela să fie
blâstematu la ḑuoa de gĭudeţu,
şi să se spargâ ca Sodomulŭ
şi ca Gomoru*l*, şi să fie datu
sofletu*l* lui în măînrule dra-
culuĭ de-lu voru duce în focu*l*
cela nestinsu*l*, în gotoviré dra-
colui şi îngeriloru lui. Şi cela
ce no va asco*l*ta acestŭ cu-
văntu cu frică şi cu îndrăz-
nire şi cu grije, mai bire să
no fie nâscu*t* acela omŭ. Şi
ćastă carte să o cetéscă, săva
preutŭ, săva diacŭ, între oa-
meînri, şi să învéţe, şi să o
treméţă dela uînrîi al-alţi, şi
pre la cetăţi, şi pre la do*m*ni,
fără frică şi fără grije; şi să
o treméţă în toată lumĭa. Rute
su vo (?) aceĭa ce voru asculta
şi voru priimi cĭastă carte de
o voru învăţa, eu le voĭu da

---

meuĭ li se vor ierta păcatele şi vor moşteni împărăţia ceruluĭ, de
a face poruncile luĭ Dumneḑeŭ, cu Avram şi cu Isac şi cu Iacov;
ară ferice de acela, cine o va asculta cu tótă inima; şi ferice de
ceĭ ce fac bine la săracĭ şi la călătorĭ, şi ĭ vor aduce în casele lor,
aceia vor fi miluiţĭ întru împărăţia ceruluĭ; iară vaĭ de părinţiĭ aceia
arĭ nu ĭşĭ daŭ copiiĭ să înveţe carte şi să păḑéscă biserica, că vor
ă dea séma pentru dînşiĭ înaintea judeţuluĭ celuĭ drept, căcĭ aŭ murit
a dobitócele. Pentru acésta alergaţĭ la duhovnicĭĭ voştri de vĕ măr-
urisiţĭ păcatele vóstre, ca să vĕ încredinţaţĭ a vĕ çuminica cu pré

аскꙋлта. ши ворꙋ прїими. часть
карте. де ѡ ворꙋ ѧвъца. еоу
17. ле вою да долчѣ|ца. раюлꙋи.
ѧ вечїе де вѣкь:- Къ ачасть
карте ѡ-оу тремесꙋ. патриꙗр-
хѡл. дела ірслмь. пре ꙋн къ-
лꙋгърꙋ. че лꙋ кема Мелинтїе.
скрыптꙋрь сфнть. а домнолꙋи
нострꙋ. а лꙋи іс. хс. ѡаре кър-
толарю ва фи. ѡаре ва фи вадко.
ѡаре ва фи преꙋтꙋ, ѡаре дїакь.
чела че нꙋ ва повѣсти. ши но
ва споѧре тоутиндире. ачела съ
фїе блъстьмать. де домноуа
нострꙋ диѧ черю. ши де т. иї.
18. де ѡци де ѧтрꙋ Некею. | ꙗръ
чела че ва споѧре. ши чела че
ва крѣде де ва прїими ла сиѧре.
бꙋѧрътате ва фи дела татьлꙋ
ши дела фїюль іс. хс. ѧтрꙋ
вечїе де вѣкь кꙋ дедевьрь:—
пыс. мсца мр. ѳї. днь въ днь.
Батрь Жикмѡн кралю. егда оу-
бїеть. Михаю вод. ѡ Миръслъꙋ.

do*l*céţa raĭului în vecie de véc
Că aćastă carte o-u tremes
patriĭarho*l* dela I*erusa*limŭ pre
un călugăru ce-lu chema Me-
lintie, scrîptură sfăntă a dom-
nolui nostru a lui Is. Hs. Oare
cărtolarĭu va fi, oare va fi
vl*adi*co, oare va fi preutu, oare
diacŭ, cela ce nu va povésti
şi no va spoînre tutindire,
acela să fie blăstămatŭ de
domnu*l* nostru diîn cerĭu şi
de 318 de o*t*ţi (părinţĭ) de
întru Necheĭu; ĭară cela ce
va spoînre şi cela ce va créde
de va priimi la siînre, bu-
înrătate va fi dela tatălu şi
dela fiĭulŭ Is. Hs. întru vecie
de vécŭ cu dedevărŭ. (Scris
în luna luĭ martiŭ a 19 ḑi,
în ḑilele regeluĭ Bator Sigis-
mund, când fu bătut Mihaĭu-
vodă la Mirislâŭ, anul dela
Adam 7108, dela nascerea luĭ

---

curatele taĭne ale luĭ Isus Hristos, carele vĕ este de folosul sufletelor vóstre, şi cu dragoste să luaţĭ sfănta anafură.

Pentru acésta eŭ, Ioanichie, patriarhul sfinteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ, cu ajutorul Tatăluĭ şi cu al Fiuluĭ şi cu al sfîntuluĭ Duh, Troiţeĭ ceĭ de o fiinţă şi nedespărţită, m'am învrednicit de am deslegat aceste dumneḑeescĭ cuvinte, carĭ aŭ fost întru acéstă. Mĕ rog luĭ Dumneḑeŭ, creştinĭ blagosloviţĭ, ca să vĕ deschiḑă ochiĭ sufletelor vóstre, ca să o puteţĭ cumpăra acéstă epistoliă; iar de nu vi se va întîmpla a o cumpăra, să vindeţĭ ce-va din casele vóstre, şi să o cumpăraţĭ, că de

влѣт. ѡт Адам ҂з. рн. ѡт рож- ство хсво. ҂а. х. помени гн дше раб бжїе призвитерь ірен Григорїе въ ѡставленїе грѣхѡм 9. въ црство нбсное.	Crist 1600. Pomenesce, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ D-ḑeŭ, presbiter iereŭ Grigorie, spre ĭertarea păcatelor în împărăţia ceruluĭ!)

ţină plată este, iar de mare folos va fi aceluĭ om în casa sa, şi 'ĭ dărui Dumneḑeŭ împărăţia sa, a căruia este stăpînirea şi puterea, Tatăluĭ şi a Fiiuluĭ şi a sfîntuluĭ Duh, în vecĭ nesfîrşiţĭ, amin.

NOTANDA

1. finalul *u* întreg : лъслтѫ (1,5), кѫвьнтѫ (17) ковьнтѫ (1
кѫвънтѫ (1), тремешѫ (2), аскѫлтлтѫ (2), лцелѣсетѫ (2), л
рептѫ (2,5,7,12), плънгѫ (3), сълтѫ (3), родескѫ (3), немъ
дрилорѫ (3), нелцелепцилорѫ (4, de 2 orĭ), фѣчетѫ (4), фечѫ
фечю (4), цилротѫ (4), омоу (4), Ѩдамѫ (4), Гавриля (4
мирѫ сфънтѫ (4), капѫ (5), мѫроу (5), лласѫ (5), блъстемл
(7,15), блѫстемлтѫ (16), флптѫ (6), ворѫ (6,7,9,16,17), фо
(7,15), цилрѫрѣтѫ (8), морцилорѫ (9), пълънтѫ тотѫ (9), лт
лрѣрекѫ (10), лоуѫѫ (10), пъгѫбиторылорѫ (10), кѫрварило
(10), клеветничилорѫ (10), мишеилорѫ (11), слабилорѫ (11
лѣнешилорѫ (11), лпѫцїцилорѫ (11), сфинцилорѫ (12), оурн
(12), преоутолѫ (13), превтѫ (18), вѣкѫ (13), слѫжескѫ (13
цюдецѫ (15,16), елѫ (13), лѫ (14,16,18), лоурѫ (13), лрцин
(13), рълплоусѫ (14), длтѫ (16), лцерилорѫ (16), тр
месѫ (18), кълѫгърѫ (18), татьлѫ (19), dar şi cu *u* jumăt
ţit : блъстьмлть (18), кѫвънтъль (2) etc., afară de casuri
unde vocala finală e dubiósă, consóna din urmă fiind scri
d'asupra rîndului.

2. л întrebuinţat ca *nasală vocală* în interiorul cuvîntulu
вешмълтѫл (8), плълцуе (9), плълцуериле (10), цюлгѣ (10
чилсти (7, dar 6 : чести), чилстици (10, dar 11 : чинстици
флъмълеїи (12), лълцуеїи (12):

деѧ (16), диѧ (14,18), адеѧ [вои] (10), деѧтрꙋ (18), приѧтрꙋ (5), преѧче (10), dar şi дин (1,10) şi ден (1);
pentru grupul ѧр, veḑĭ maĭ jos No. 13.

3. -ен- = actualul *-in-*: менте (12), денцїе (6), верерѣ (4) =*veneré*, домерекь (4,5,6,7 etc.)=*domenecă*, демеѧрѣца (7)= *demenéţa*, чеѧре (8) = *cene*, сеѧре (5, dar 19 : сиѧре) = *sene*, dar şi -жн = actualul *-in-* : мꙋрмжнтеле (9).

4. confusiunea între *o* şi *u* :
допъ (3), гориле (7), трꙋпореле (7), атонче (9,13), къндо (11), веци мори (11), Іѡрданолꙋи (4), моулцеско-сь (11), постореле (11), съторацї (12), скрипторь (12), доче (12), ѧпотат (13), преоутолꙋ (13), ко (13), ковьнтꙋ (15), Назаретолꙋи (4), прескорѣ (13, dar 12 : прескꙋрѧ), софлетꙋл (16), циѧротꙋ (4), драколꙋи (16, dar tot acolo : дракꙋлꙋи), асколтаци (5), асколта (17, dar tot acolo ; аскꙋлта), долчѣца (17), адонаръ (1), патриꙗрхѡл (18), домнолꙋи (18), домерекь (4,5 etc., dar şi дꙋмеѧрекь, cf. maĭ jos No. 13), споѧре (18,19, dar 1 : спꙋнерѣ), домнеѕеꙋ (12, 16, dar 1: дꙋмнъѕъꙋ), кътоларю (18), дедо-вь (4), но (2 etc., dar fórte des şi нꙋ, căte-o dată unul lîngă altul, de ex. 18: нꙋ ва повѣсти ши но ва..);
u pentru *o*: оу карте (2, dar tot acolo: ѡ картѣ), мꙋрмжнтеле (9);
ua pentru *oa* : фꙋамете (2, dar 11 : фоаме) ;
ĭu pentru *ĭo* după ч : пичюаре (5).

5. ѣ pentru finalul е : ѕилѣ (1), [чел] марѣ (1), [ѡ] картѣ (2), [а доѡа] картѣ (2), сѣмнѣ (2), челѣ (2), мꙋлтелѣ (2);
ѣ pentru medialul е : ва повѣсти (18), грѣшалеле (13);
е pentru ѣ saŭ ꙗ : петра (1, dar tot acolo : пиатра) ;
е pentru finalul *i* : денцїе (6), семтеце (3) ;
i pentru finalul *e*: тꙋтиндири (10, dar 13 : тꙋтиндире);
е pentru finalul ю : [ѡмоу] ѧтъе (4);
е în silaba accentată, urmată de o silabă cu finalul *-e* : меле (6, dar maĭ ades мѣле), трече (2), челѣ (2, dar pe aĭurĭ чѧла, чѣлѧ, чѧлѣ), тремете (2, dar 9 : тремѣте);

ci pentru *e* : треімеш (2 de 2 orĭ, şi tot acolo : тремеш

6. confusiunea între *e, é, a* după ч : дꙋлчеца (8), дꙋлча (6), долчѣца (17), часть şi чѧсть (17), ачасть (18), чаѧ (3 чататѣ (1, dar 4 : четатѣ) etc.

7. ѫ pentru ѧ : чеѫ (15), фомѣѫ (7 de 2 orĭ, dar 1 15 : фомѣѧ).

8. ы pentru *i* : скрыптꙋръ (2), скрыптꙋрь (18), церꙋры (2 лимбы (3), дешкыде (8), пасъры (9), пъгꙋбиторылорꙋ (10), о ѧрыи (17), şi în slavicul пыс — писа;

i după *r* pentru *î* : оуритꙋ (12);

confusiunea între *i* şi *î* după *r* : риоуреле (11) şi ръоуре (3

î pentru *i* după *r* : лакрѫми (12);

e după *r* pentru *î* : реде (15).

9. *i* pentru *ă* după *s* : симбѫть (7);

e pentru *ă* după *s* ; семтеце (3).

10. contracţiunea luĭ мїеꙋ (4, 6, 9 etc., dar 2 : меꙋ) і мїꙋ : нꙋмеле мїꙋ, вешмѫѧтꙋл мїꙋ, капꙋл мїꙋ (8);

aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul : ѡ–оу тремесꙋ (1 = о au...

11. *oa* generalmente conservat : ноастре, воастре, плоаѥ, икоаи ѧтоарче, соаре, кѡасте etc., afară numaĭ în : съ се рѡцѥ (1 dar 7 : съ се рѡацѥ) şi afară de фꙋамете, veḑĭ maĭ su No. 4.

12. alte particularităţĭ vocalice :

ѕоуѡа (15, 16);

дѣторю, дѣторюл (14);

дꙋмнъѕъꙋ (1) şi домнеѕеꙋ (12, 16);

нече (2);

[лꙋра лꙋи] прїере (9);

[ал] ноаѡле (7).

13. *n* între vocale trecut în *r* : берерѣ (4), домерекь (4,5 6,7,10,11,14,15), доумиречи (în titlu), мѫроу (5), мѫра (6) цирѣ (6), цирецн (11), лꙋри (7), лꙋра (9), тоутиндири (10)

тоутиндире (13), лȣмира (10), ѧтоурѣрекȣл (10), роугѫчюре (12), оурȣл (13)), бире (17);

n în aceĭaşĭ posiţiune şi chĭar în aceleaşĭ cuvinte trecut în *nr*: дȣмеѧрекь (4), циѧрѣ (6), циѧреци (4,8), циѧрȣтȣл (9), ѧротȣ (4), циѧрȣретȣ (8), веѧрерѣ (5), веѧрери (5,8), ѧрчале (6), ѧр ал ноаѡле (7), ѧралта (6), пѫѧръ (7), демеѧреца (7), демеѧрѣца (7), чеѧре (8), сеѧре (15), сиѧре (19), кȣѧрȣра (8), ѧтȣѧрѣрекȣ (10), лȣмиѧра (10), мѫѧръ (16), мъѧрȣле (16), мамеѧри (17), оуѧрыи (17), споѧре (18,19), бȣѧрътате (19);

n între vocale conservat: адонаръ (1), спȣнерѣ (1), скаȣнȣл (1,6), ѡаминилѡр (2), Іѡрданолȣи (4), пѣнеле (9), иколне (9), ...ніе (10), лѣнешилорȣ (11).

14. ѕ = *dz*: дȣмнъѕъȣ (1), домнеѕеȣ (12,16), ѕеȣ (3,5,13), ѕисъ (1,4), ѕисе (2), ѕись (4), ѕиче (9,16), креѕȣт (2), ѧкреѕоут (2), къ...оу (1), ѕилѣ (1), ѕиле (5,6), ботеѕаю (4) аоуѕȣ (10), шаптаѧ...ѕаче ѕи (9), флъмъѧѕїи (12), лъѧцеѕїи (12), ѕоуѡа (15,16), ...ьѕоутоул (16);

ꙁ = *z*: иꙁвоаре (3), Наꙁаретолȣи (4), гьвоаꙁде (5), праꙁдни...еле (11), ѧдръꙁнире (17).

15. predilecţiunea pentru ц în loc de ж: цюрътори (10), ...децȣ (15,16), цюдека (5), аціюте (15), цюѧгѣ (10).

16. re'ntórcerea luĭ *ş* la *s* prin trecerea luĭ *e* (=*ĭe*) în *ă*: ...рпи (7) =*şerpi (sĭerpi)*.

17. *o* din *vá*: лȣѡ (1), лȣѡци (1), лȣѡаци (12), ѧкътроѡ (11).

18. alte particularităţĭ consonantice:

sf între vocale trecut în *sv*: десвѣче (1);

-nt- trecut în *-mt-*: съмтȣ (3), семтеце (3).

19. tripla articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: фаптеле вѡастре челѣ мȣлтелѣ (2), грешалеле воастре чалѣ мȣлтеле (3), фаптеле воастре чалѣ ралеле (3), фъръде...лѣца воастръ чаа мȣлта (3), вїермїи чеа неадормицїи (6), мѫ...мѣ чаа ѧралта (6), скаȣноул мїеȣ чела сфънтȣл (6), сфин-

ціи міеи чеѧ маріи (7), кꙋѧрꙋра чаѧ сфѫнта (8), капꙋл міꙋ чела прѣкꙋратꙋл (8) ѡмоул чела немилостивꙋл (13), манка мѧ чеѫ прѣкꙋрата (15), татьль міеꙋ чела невьѕоутоул (16), фокꙋл чела нестинсꙋл (16). ceĭa-ce nu se vede nicăirĭ în redacţiunea cea nouă.

20. *cel* întrebuinţat ca un quasi-articol de'naintea substantivuluĭ: спꙋсе чени фѣте прѣкꙋрате (4).

21. pentru articlul *al*:

cu preposiţiunea *de*: ѡ ѕись дѣле мѣле (4);

cu *alt*: лъсаци грѣшалеле оуроул ал-алтꙋ (13), сѫ ѡ тремѣць дела оуѧрыи ал-алци (17).

22. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: славеен (6);

idem cu *-ee*: сфинтее [доумиречи].

23. pluralul cu *-ure*: лꙋкрꙋре (2), рѫоуре (3), трꙋпоре-ле (7), трꙋпꙋре-ле (9), риоуре-ле (11), посторе-ле (11).

24. conservaţiunea la singular şi la plural a tematiculuĭ *-u-* din latinul *manus*: ѧ мѫроу [ши ѧ пичюаре] (5), ѧ мъѧрꙋле [дракꙋлꙋи] (16), dar la singular articolat мѫра (6) şi chĭar nearticolat: де мѫѧръ [де ѡм] (16).

25. ordinalul feminin: [а] шаптѧ-спръ-ѕѧче [ѕи] (9), nu а шапте-спръ-ѕѧчѧ, ceĭa-ce ar permite a construi seria ordinalelor analóge dela 11 pînă la 19 în modul următor: *a un-'a spre ḑece, a dou-'a spre ḑece, a treĭ-'a spre ḑece* etc., adecă cu articolul după unimĭ, pe când la ordinalele masculine: *al un-spre-ḑece-le* etc. articlul vine după ḑecimĭ.

26. ordinalul masculin fără amplificativul *-a*: ал ноаѡле (7).

27. forma pronominală enclitică în loc de cea absolută: морци-вь (12), пъринци-вь (13), лѣмнелорꙋ-въ (3), ceĭa-ce nu figuréză nicăirĭ în redacţiunea cea nouă.

28. forme arcaice ale perfectuluĭ, despărute în redacţiunea cea nouă:

1-a pers. sing.: тремешꙋ (2), треімеш (2 de orĭ), дедю (4), дедꙋ (3), дедо-вь (4), фечꙋ (4), фечю (4);

3-a pers. sing.: десвѣче (1);

2-a pers. plur. : фѣчетꙋ (4), аскꙋлтат (4), циѧротꙋ (4), кре-ѕꙋть (2), въ ѧкреѕꙋт (2), вь покъит (2), ѧцелѣсетꙋ (2).

29. tot aşa forme arcaice ale condiţionaluluĭ : се нꙋ ле циѧрꙋретꙋ (8), съ но ѡ аскꙋлтарет (8).

30. organicul *fapt* pentru analogicul *făcut* : де домнеѕеꙋ фапть (16), къте аꙋ фаптꙋ (6).

31. reduplicarea preposiţiuniĭ *de* după *vaĭ*: ваи де де омоул (12, 13 de 2 orĭ, 14, 15 de 2 orĭ), ваи де де преоутолꙋ (13), ваи де де късъторюл (14), ваи де де чела че (14), ваи де де чела ѡм (14), unde în redacţiunea cea nouă vedem pretutindenĭ un singur *de*: *vaĭ de omul* etc.

32. *dedevăr*=‘de-de-verus’: ꙋюдецꙋ кꙋ дедевьрь (15), вечїе де вѣкь кꙋ дедевьрь (19).

33. condiţionalul *să* şi reflexivul *se* nu tot-d'a-una distinşĭ în scriere: съ се роаце (7, 15), се ва скимба (2), съ се спаргѫ (16), dar şi: съ съ чѧе (6), адонаръ-съ (1) etc.;

aceĭaşĭ incertitudine în scrierea conjuncţiuniĭ *să* (=lat. *si*): съ но ѡ аскꙋлтарет (8), dar pe aceĭaşĭ pagină: се нꙋ ле циѧрꙋретꙋ;

tot aşa în privinţa flexionaruluĭ *-se*: ѕисе (2) şi ѕисъ (1) etc.

34. nicĭ o deosebire grafică între conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce*, ambele scrise tot-d'a-una d'o potrivă: че.

35. dissimilaţiune sintactică: сека-вою риоуреле ши вою сека марѣ (11), ѡаре къртоларю ва фи, ѡаре ва фи владико (18).

36. е cu sensul de ‘ĭară’, *enim*: е вои вь лъоудаци (11), е вои но-ши въ ѧкреѕоут (2), е вои но-и милꙋици (3), въ дедю воаѡ лѣце, е вои скриптꙋра но циѧреци (4), е ѧ мѫроу ши ѧ пичюаре еи ми бѫтꙋрь (5), е чела че ва циѧрѣ ши ва чести (6), е еоу вою лъса (7).

37. *foméiă*=lat. *familia*, cu trecerea luĭ *fam-* în *fom-* în-

tocmaĭ ca în *fóme=fames*: съ маргѫ ла бесѣрекь кȣ тоать фомѣѫ (7 de 2 orĭ), чела че но-ш ва дещепта фомѣа диѧ касъ сфьнта домерекь (14), коу тоать фомѣа съ се рѡще (15). Cuvîntul pare a fi perit din limbă prin confusiune cu *femeiă*, фемѣе, care în Transilvania — prin aceĭaşĭ acomodaţiune între *f-m*—se pronunţă în unele locurĭ *fomée*, *fomee*, după cum se şi scrie în gramatica luĭ Molnar (ed. din 1788 p. 10, 69).

38. *căsătorĭu*=‘om cu familiă,: късъторюл чела че но-ш ва etc. (14).

39. алъможна=ἐλεημοσύνη, cf. sub raportul vocalismuluĭ paleosl. алмоужьно şi vechĭu-germ. *alamuosan*.

40. ѕеȣ=*deus* în exclamaţiunea: пре ѕеȣ! repetată de 4 orĭ (3, 5, 13).

41. *săva*=‘măcar, fie,: съва преȣть, съва дїакь (17), cf. t. 1, p. 300, No. 157;

cu acelaşĭ sens *oare*: ѡаре къртоларю ва фи, ѡаре ва фи владико (18).

42. *pre* cu sensul latinuluĭ *per*: ѡ-оу тремесȣ патриѩрхѡа [картѣ] дела Іерȣсалимь пре ȣн кълȣгърȣ (18).

43. аинте (2, 4, 13).

44. *a făgădui* cu sensul de ‘a găzdui,, pe care'l are maghĭarul *fogadni*: кълъторїи фъгѫдȣици ла каселе воастре (12).

45. *a cură* cu sensul latinuluĭ *currere*: коуръци ла бесѣрекь (12).

46. *a ucide* cu sens de ‘a lovi,: оучидѣ пре капȣ (5).

47. *aden voi*=‘între voĭ,: въ веци цюѧгѣ адеѧ вои (10).

48. *prence*=‘pentru ce,: преѧ че нȣ чиѧстици (10).

49. *rute* saŭ *rutesu* saŭ *rutesuvo*, ce să fie? роуте-сȣ (saŭ: роутесȣ) вѡа, чеѧ (saŭ: вѡ ачеѧ) че ворȣ аскȣлта (17). Sens probabil: ‘ferice de....,

50. мѣслю (saŭ: мѣ слю) д тикалѣ (5)...?

51. ѕ косецѣ де дрѧ десплетитѣ (9)...? să fie óre: ʿo cosiţă de *hidră* despletită„? adecă дрѧ= ѿдрѧ?

52. slavisme mai insolite: готовїрѣ (16), гѣвоѧзде (5), плметь (12), ивосте (12).

53. vocativul slavic владыко luat drept nominativ: вл фи владико (18).

54. плодѧл (9) cu sensul slavic propriŭ плодѣ ʿfructus„ (Miklosich).

55. *mândru* cu sensul slavic propriŭ мѫдрѣ ʿînţelept„: немѫдрилорѕ (3)= slav. немѫдри.

56. accentele sînt însemnate rar, fără o distincţiune strictă între cel acut şi cel grav, deşi acesta din urmă mai ales pe ultima silabă;

accentuaţiunea normală, ca cea de astădĭ: дфл'л (16), дсѵ́пра (5), брд́целе (8), кд́́селе (12), кѵрвд́рилорѕ (10), коу́рѫци (12), ́сть (17), фо́кѕ (7), фо́кѵлѧи (13), фѫкто́ри (10), фл́чеци (12), ф'ечю (4), го́рилѣ (7), лѫс'л (11, 14), лѫсд́тѕ (5), лѫсд́ци (13), лѕкр'л (6), лѕкрд́ци (11), мо́рцїи (5), мл́ре (5), нл́ше (4), недеа'епцилорѕ (4), пѫри́нци (12), п'ѫдрѣ (7), рѫбд'л (9), рд́ѕлѧи (6, 8, 18), рѫпѫоусл́ци (12), соу́лицѧ (5), сѡ́релѧи (10), скд́-кѵѧ (6), с'имѣкѫть (7), шд́се (5), то́ци (11), цидро́тѕ (4), ве́ци (9), вед'ѣ (9), во́рѕ (17), дкѫтро'w (11), ви́че (9), ви́ле şi в'ило (5, 6);

accent scădut pe o silabă posterióră: ард'е (9), дчелѧ'ѫ saŭ челѧ'л (6, 8), ботеѧ'ю (4), чл'е (=*céră*, 5), чела́ (6, 14, 17), ч'л plur. (6, 7), чл'л saŭ чл'л singul. (6, 8), чедре́ши (=*cineşi*, 5), чер'ю (10), дедо́-вь (4), дешкыд'е (8), демедрац'л (7 de 2 orĭ), фачец'и (10), фѣт'е (4), цюрѫтор'и (10), лѕкр'е (5), лѕр'и (=*lumĭ*, 7), мѫроу́ (=*mâni*, 5), мїе'и (15), нолw'ле (7), wлмедр'и (17), плскр'ы (9), плод'е (8), прїер'е (8), сѣр'л (7 de 2 orĭ), шлс'е (5), фцерилорѕ (16), во'и (=*voĭ*, 8 etc.) воцр'и (9), воуw'л (16);

accent urcat pe o silabă anterióră : к`емѧ (18), ч`инстиц (11), фо́мѣѧ saŭ фо́мѣѫ (14,15,7 de 2 orĭ), ꙋю́ѫгѣ (10), [ва́] лъ́са (14), ръ́паоусꙋ (14), роу́гѫчюре (12), ръ́стигнїю (5), ро́дескꙋ (3), скри́птора (8), ш`едѣ (6), [вою] с`ека şi с`ека [-вою] (3 de 2 orĭ, 11 de 2 orĭ);

doă accente : ръ́бд`а (11), сла́билорꙋ (11), тоу́тиндир`е тоу́тиндир`и (10,18), [вецн] ц`ир`ѣ (6), ѕо`ѡ`а (15);

accent duplu pe aceĭaşĭ silabă : ръ̏оуреле (3), р̏ѧлеле (3) р̏ноуреле (11), р̏ѫи (10), ръ̏паоусе (14), ре̏де (15), коу́ръ̏ (12), prin urmare tot pe silaba cu *r*-, maĭ ales cu *r* iniţial ceĭa-ce pare a fi în legătură cu cele constatate de către no în t. 1, p. 249;

accentuaţiune diverginte: ѕоуѡ`а (16) şi ѕ`оуѡ`а (15), лъс (11,14) şi лъ́са (14), ръбд`а (9) şi ръ́бд`а (11), фа́чеци (12) şi фачец`и (10), ша́се (5) şi шас`е (5);

fórte des sînt accentate monosilabele нꙋ saŭ но, коу, ла, са şi maĭ tot-d'a-una ши, deşi maĭ adesea cuvîntul maĭ lung ce urméză după ele este lăsat fără accent, adecă un fenomen a nalog cu accentul nostru intenţional în frasele: *nù'ţĭ permit vreaŭ şì aceasta, nu mĕ duc decăt cù tine*, etc.

роу́тесꙋвѡ (17).

57. *paĭericul*, adecă semnul ca un apostrof cu colţ—în loc de a fi rotunḑit în vîrf—, care represintă în paleografia slavică pe ъ şi ь[1]) şi pe care—din lipsă tipografică—noĭ îl vom în locui aci prin apostroful ordinar, figuréză în interiorul cuvintelor, ca vocală irraţională între doă consóne, în următórele casurĭ : аскꙋл'та (17), алал'ци (17), ал'ть (8), атон'че (9), кър'толарю (18), кар'те (16,17,18), ковьн'тꙋ şi кꙋвьн'тꙋ (15,17), кꙋр'варилорꙋ (10), дереп'тꙋ (5,12 de 2 orĭ), дещеп'та (14), деш'кыде (8), фап'те (3), летꙋр'гїе (13), мѣр'се (4), мар'гѫ şi мар'гь (7,14,15), мар'ꙋе (9), мор'ци (9,12), мор'цилорꙋ (9), мꙋр'мѫнтеле (9), Мелин'тїе (18), неѫцелеп'цилорꙋ (4 de 2 orĭ), ноап'те (14), нестин'сꙋа (16), пърин'ци (12), пъмън'ть (16), ръб'да (9),

1) Cfr. Калайдовичь, Іоаннъ эксархъ болгарскій, Moscva, 1824, p. 72.

скрип'тȣра şi скрип'тора (1, 4, 8, 12), сън'ѱеле (9), сър'пи (7), спар'ѱе (15), спар'гѫ (16), шап'тѧ (9), ѧцелеп'ци (4), вїер'мїи (6);

paĭericul la finea cuvîntuluĭ în loc de *ŭ*: де-л' фечю (4), ю-ш' ва (14 de 3 orĭ), нȣ-ш' ва (7), но-л' ва (14, 15), вор'фи (7, 9), prin urmare numaĭ după monosilabe;

doă *paĭericurĭ* într'un singur cuvînt: ар'ѱин'тȣ (13), скър'ш'ка (6).

58. sub raportul curat ortografic, se confundă mereŭ:

ѣ, ꙗ şi ѧ;

ъ, ь şi ѫ.

59. Maĭ remâne de lămurit o cestiune cronologică.

Popa Grigorie îşĭ termină lucrarea cu o adnotaţiune slavică, scrisă în opt şirurĭ, din carĭ cele de 'ntăiŭ cincĭ sînt:

пыс. мсца. март. ѳї днь
въ днь. батрь жикмѡн кралю.
егда оубїеть. михаю вод. ѡ ми-
ръслъȣ. влѣт. ѡт адам. ѕ. ри.
ѡт рожство хсво. а. х.

adecă:

'Scris în luna luĭ martiŭ 19 ḑile,
'în ḑilele regeluĭ Sigismund Bathori,
'când fu bătut Mihaĭu-vodă la Mi-
'rislâŭ, anul dela Adam 7108,
'dela nascerea luĭ Crist 1600.,

Bătălia dela Mirislâŭ avusese loc la 18 septembre 1600,[1]) încăt popa Grigorie nu putea s'o cunóscă la 19 martiŭ.

In luna luĭ martiŭ Mihaĭu-vodă se afla în Braşov, fórte de parte de Mirislâŭ.[2])

Cum óre să ne explicâm acéstă minune?

1) Kemény *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*, Klausenburg, 1839. p. 166.

2) Trauschenfels, *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Kronstadt, 1860, p. 152.

Este învederat, că în ḑiua când îşĭ terminase manuscrisul, popa Grigorie l'a adnotat numaĭ cu şirul cel de 'ntăiŭ: „s'a scris în luna luĭ martiŭ 19 ḑile".

Tot aşa, după cum vom vedé maĭ jos în textul No. V, Legenda sânteĭ Parasceve este adnotată numaĭ cu ḑiua luneĭ, anume: „2 august", fără nicĭ o indicaţiune a anuluĭ.

In septembre însă se întâmplă bătălia dela Mirislâŭ, în careĭ Mihaĭu Vitézul a fost învins prin dibăcia luĭ Basta.

Mirislâŭ fiind la o depărtare numaĭ de căte-va césurĭ delĭ Măhacĭu, un asemenea eveniment, petrecut chĭar în vecinătate, putea óre să nu impresioneze adînc pe un Român?

Iată de ce popa Grigorie s'a grăbit a adăuga către adnotaţiunea cea din luna luĭ martiŭ pe cele-l'alte şépte şiruri, cu carĭ ea pare a fi într'o contradicţiune cronologică.

Prin acésta se explică tot-o-dată anomalia de a se fi pus ḑiua luneĭ în şirul întăiŭ, ĭar anul abia în şirul al patrulea.

II

INCERCARI DE TRADUCERE DIN SLAVONESCE

— CIRCA 1600 —

SĂ NEŞTIRE BURU CREŞTIRU...

INTRODUCERE.

§ 1. Cele doă fragmente de maĭ jos traduc, după un text slavic, omilia εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, atribuită generalmente luĭ Ioan Crisostom, deşi nu se scie dacă 'ĭ aparţine în realitate.[1])

Bucata în cestiune a fost tradusă fórte adesea slavonesce, căci se obicĭnuĭa a o citi în biserică la Pascĭ,[2]) din care causă o vedem trecută şi 'n Omiliarul cel dela 1580 al luĭ Coresi sub titlul de: ‹ѧвъцѫтꙋрѫ ѧнтрꙋ сфѫнта ши марѣ доуминека пащилѡр, скрисѫ е де сфѫнтꙋль Іѡан Златооусть›.

Acéstă împregĭurare ne permite a face aci următórea comparaţiune în trécăt între limba luĭ Coresi şi limba manuscrisuluĭ dela Măhacĭu:

Coresi:	Textul măhăcén:
кьци деѧ часꙋль де ѧтьи лоукрат'аци, прїимици астъзи че вѫ се каде плата;	с'лоу нещире де ѧтѫѧ час лꙋкратꙋ, съ ѧ астѫзи платѫ дерѧптѫ;
кьци доупѫ аль треилѣ часьаци венить, моулцеминдь ши веселиндꙋ-вѫ съ прѫзнꙋици;	с'аꙋ нещире дꙋпѫ ал треиле час веритꙋ, съ благодарѧскѫ ши съ празнꙋѫскѫ;
кьци доупѫ аль шаселѣ часьаци ажоунсь, немикѫ сь вѫ сфїици;	с'лоу нещире дꙋпѫ ал шаселе час ажꙋнсꙋ, ниме съ нꙋ се спѫмѫнте, къ ѧтр'о немикь нꙋ се ва дешерта;

1) *Io. Chrysostomi Opera omnia*, ed. Montfaucon, Paris, 1718—38, t. 8, p. 250.

2) Cfr. între altele: Калайдовичъ et Строевъ, Описаніе рукописей графа Толстова, Moscva, 1825, p. 51, No. 106, 3.

ꙗрѫ карєи аци пєстить пѣ-
нѫ лл алъ нолѡлє чась, ап-
ропїѫци-вѫ ши немика роуши-
нѫдд8-вѫ;

ши кѣци ши пѫнѫ лл алъ
оуѧспрѫзѣчелѣ чась аци пе-
стить ши ѫоуисеть, сѫ ноу вѫ
тѣмеци кѫ чѣци пестить...[3])

сѫ се-8 нецире д8пѫ
нѡѡлє час лѫсат8, сѫ сѫ апро
пїе, немикѫ сѫ н8 се тѫмѫ

сѫ-оу веритъ нецире ѧн
оуиспрѫзѣчеле час, сѫ н8
тѣмѫ де пестѣлѫ...

Inainte de a ne opri asupra acesteĭ comparaţiunĭ, să obser
vâm o particularitate fórte importantă.

§ 2. Textul de maĭ la vale nu este scris de singurul pop
Grigorie, ci de dînsul şi de un alt óre-cine tot din Măhaci
graĭul ambilor fiind caracterisat prin aceĭaşĭ trecere a lui
între vocale în *r*. Ş'apoĭ acel altul a fost anume un co
timpurén, ba chĭar un elev al luĭ popa Grigorie, lucrând s
conducerea acestuĭa, carele a scris cu mâna sa fragmentul
doilea întreg, dar în fragmentul de 'utâiŭ a făcut numaĭ p
mul şir, lăsând ca restul să fie continuat, firesce cu voĭa
de o altă mână, maĭ puţin sigură şi maĭ puţin elegantă.

In acest mod cele doă fragmente de maĭ jos, prin conf
mitatea lor fonetică, cel puţin sub raportul rotacismuluĭ, pr
bézĕ că noĭ avem a face aci cu un adevărat dialect, cu
graĭu comun localităţiĭ, de vreme ce ele provin nu dela unu
ci dela doĭ individĭ.

Deşi traduse, aceste fragmente sînt fórte remarcabile chia
în privinţa sintactică. Ambiĭ scriitorĭ construesc frasele l
într'un mod cu totul independinte de sintaxa originaluluĭ sl
vic, şi une-orĭ chĭar contra acesteĭa.

Aşa, de exemplu :

a. Adjectivul este pus după substantiv, pe când slavonesc
substantivul se pune după adjectiv :

3) *Evanghelie cu învăţătură*, Braşov, 1580—81, in-f., quaternionul VIII, pag. 1

нинѣшнѧго тьржѫства = праꙁникꙋ де астѫꙁи;
праведни дльгь = платѫ дерѧптѫ.

b. Conjuncţiunea *et* se omite acolo unde e pusă slavonesce; lar se pune, din contra, acolo unde ea lipsesce în textul slavic:

благочестивъ и боголюбивъ = бꙋрꙋ крещирꙋ де дꙋмнеꙁеꙋ юбить;
благодар да праꙁнꙋеть = съ благодарѧскѫ ши съ праꙁнꙋѫскѫ;
дьнь почитетѧ = ши ꙁꙋа чистици etc.

c. Posiţiunea verbuluĭ diferă de acea din frasa slavică, punêndu-se la sfîrşit acolo unde slavonesce este la mijloc, saŭ la mijloc unde slavonesce e la sfîrşit:

аще кто оуслишить деветаго час = съ се-ꙋ нещире дꙋпѫ ал новле час лѫсатꙋ;
аще въ едининадесете час прииде = съ-оу веритꙋ нещире ѧн ал оунспрѫѕѣчеле час.

d. Se adaugă cuvinte, carĭ nu există în textul slavic:

богатѫствѣ благости = бꙋрѫтатѧ бꙋрѫтѫциеи де астѫꙁи, etc.

Departe de a fi suferit influinţa sintaxeĭ slavice, popa Grigorie şi elevul seŭ s'ar puté ḑice că nicĭ nu scieaŭ slavonesce, căcĭ textul pretins slavic — aşa cum l'aŭ copiat eĭ — este o adevărată caricatură, în care numaĭ cu multă bună voinţă recunósce cine-va limba luĭ Ciril şi Metodiŭ.

§ 3. Revenim dară asupra comparaţiuniĭ de maĭ sus.

Graĭul luĭ popa Grigorie şi al elevuluĭ seŭ este învederat maĭ arcaic decăt al luĭ Coresi; maĭ arcaic chĭar ca sintaxă română generală, fără a maĭ vorbi despre fonetismul lor cel dialectic, care demonstră pînă la ultima evidinţă, că eĭ scrieaŭ aşa cum pronunţaŭ, ér nu aşa cum se scriea în manucrisele şi tipăriturele din epoca lor, căcĭ—să n'o uĭtâm—Românii aveaŭ deja o brumă de ‹limbă literară›.

I.

аще ктѡ бл҃гочстивъ и бг҃олюбивъ.	съ нещире бꙋрꙋ крещи дꙋмнезеꙋ юбить:·
да насладитсѧ добраго нинѣшнѧго тьржѫства.	сѫ се ѧдꙋлчѣскѫ де празникꙋ де астѫзи:·
аще кто ѡт рабь бл҃гьнѫравних.	съ нещире де шерби нѫравь:·
да вънидеть радꙋѫтсѧ въ радость г҃а своего.	съ ѧтре бꙋкꙋрѫндꙋбꙋ[кꙋ]риѫ домнꙋ-сеꙋ:·
аще кто ѡт пръва час дѧлал ест.	с'аоу нещире де ѧтѫ лꙋкратꙋ:·
да приметь дънес праведни дльгь.	съ ѧ астѫзи платѫ д тѫ:· |
аще кто по третием час приидеть.	с'аꙋ нещире дꙋпѫ ал ле час веритꙋ:·
бл҃годар да празнꙋеть.	съ бл҃годарѧскѫ ши съ нꙋѫскѫ:·
аще кто по шестиемь час достиже.	с'аоу нещире дꙋпѫ ал селе час ажꙋнсꙋ:·
ничтоже да оумнитсѧ.	ниме съ нꙋ се спѫмѫ
ибо ничимже ѡттѫщеваетсѧ.	къ ѧтр'о немикь нꙋ дешерта:·

127.

I.

Să neştire buru creştiru de dumnezeu ĭubitŭ, sâ se îndulcés bunŭ praznicu de astâzi. Să neştire de şerbi cu bu nâravŭ, să bucurându-se în bucuriâ domnu-seu. S'au neştire de întâĭa éas l tu, să ĭa astâzi platâ derĭaptâ. S'au neştire dupâ al trei*le* éas v să bl*a*godarĭascâ şi să praznuâscâ. S'au neştire dupâ al şasel aju*n*su, nime să nu se spâmânte, că într'o nemică nu se va de

аще кто оуслишить деветаго час.

да пристжпит ничтоже бо-
128. дсе.

аще вх едининадесете час приниде.

да не оустрашится вкъсненїю лючбовстви бо сїи (?) влдкж.

принмлѣте послѣдиѣго ꙗко же и пръваго.

оутешлите иже вх едининадесете годинж.

ꙗкоже дѣлавшаго wт пръваго часа.

129. и послѣдиѣго милв|еть.

и пръваго оутешаеть.

и wномоу даеть.

и семв дарветь.

и дѣланїе почитаѣть.

и прѣдложенїе хвалить.

тамже оубо вънидеть вх радwсть га своего.

и пръвїи и вторїи.

съ се-в нещире дбпж ал новле час лжсатв :.

съ сж апропїе немикж съ нв се тамж :.

съ-оу веритв нещире ѧн ал оунспржвчеле час :.

съ нв се тѣмж де пестѣлж кж-и бврв чинститорюл despвторюлви :.

принмѣще чела де ѧтжи ка ши чела де апои :.

ѧблжзѣще чела че ав веритв ѧн ал оуспржзвчеле час:.

ка ши чела че лоу лвкратв ди ѧтжа :.

ши ачела де апои милвще:.

ши ачела де ѧтжи ѧблжзѣще :.

ши ачелѣ дж :.

ши ачела дървще :.

ши лвкрвл чинстѣще :.

ши пвнерѣ лавдж :.

дерептв ачѣа ѧтраци ѧ бвкврїл домнвлви вострв :.

ши чеа де ѧтжи ши ан доїи:.

---

să se-u neştire după a*l* noole ćas lâsatu, să să apropie, nemică să nu se tlamă. Să-u veritu neştire în a*l* unsprăd|ećele ćas, să nu se ţémă de pestélă, că-i buru cinstitorĭul*ui* despuetorĭului: priiméşte cela le întâi, ca şi cela de apoi; înblăînzéşte cela ce au veritu în a*l* usprăećele ćas, ca şi cela ce au lucratu diîntâĭa; şi acela de apoi miluĭaşte. şi acela de întâi înblăzéşte, şi aceluí dă, şi acela dârulaşte, şi lucrulu cinstéşte, şi puneré laudă. Dereptu acéĭa întraţi în bucurĭa domnului vostru: şi cela de întâi, şi ai doii, platâ să luaţi; bogaţii şşi mişeii soţu cu

I.

аще ктѡ блгочстивъ и бго-любивъ.	съ нещире бꙋрꙋ крещирꙋ дꙋмнезеꙋ юбить:·
да насладитсѧ добраго нинѣшнѧго тьржѫства.	сѫ се ѧдꙋлчѣскѫ де бꙋ-празникꙋ де астѫзи:·
аще кто ѡт рабь блгьнѫравних.	съ нещире де шерби кꙋ нѫравь:·
да вънидеть радꙋѫтсѧ въ радость га своего.	съ ѧтре бꙋкꙋрѫндꙋ-се бꙋ[кꙋ]риѫ домнꙋ-сеꙋ:·
аще кто ѡт пръва час дѧлал ест.	с'аоу нещире де ѧтѫѧ ча лꙋкратꙋ:·
да приметь дънес праведни дльгь.	съ ѧ астѫзи платѫ дерѧптѫ:·
аще кто по третием час приидеть.	с'аꙋ нещире дꙋпѫ ал трен ле час веритꙋ:·
блгодар да празнꙋеть.	съ блгодарѧскѫ ши съ пра нꙋѫскѫ:·
аще кто по шестиемь час достиже.	с'аоу нещире дꙋпѫ ал ша селе час ажꙋнсꙋ:·
ничтоже да оумнитсѧ.	ниме съ нꙋ се спѫмѫнте:
ибо ничимже ѡттѫщеваетсѧ.	къ ѧтр'о немикь нꙋ се дешерта:·

127.

I.

Să neştire buru creştiru de dumnezeu ĭubitŭ, sâ se îndulcéscâ d bunŭ praznicu de astâzi. Să neştire de şerbi cu bu nâravŭ, să într bucurându-se în bucuriâ domnu-seu. S'au neştire de întâĭa éas lucra tu, să ĭa astâzi platâ derĭaptâ. S'au neştire dupâ al trei*le* éas verit să bl*a*godarĭascâ şi să praznuâscâ. S'au neştire dupâ al şasele é aju*n*su, nime să nu se spâmânte, că într'o nemică nu se va deşert

свободи бо нас спсва съмрти.	къ не аоу мѫнтȣитȣ мѫнтȣиторюл де морте:.
оугасибо иже ѡт неа дръжитса ми(?).	стиѫсе че ера цирȣт де диѫсȣ:.
2. оумѫчи | да съшедїи въ адъ.	мȣѫчи ꙗдȣл чела че аȣ погоритȣ ѫ ꙗдȣ:.
ѡгорчисѣ иже въкȣши пълти его.	амѫри-се къ ѫбȣкъ де трȣпȣл лȣ:.
и се прѣдвари въ галелеи възѫпи.	ши адекъ ащептѫ ѫ галелеи де стригѫ:.
адъ рече ѡгорчисе с трета дола.	ши ꙗдȣл се амѫрисе ши къзȣ цосȣ:.
оугорчисе оубо оупразнисе.	амѫрѫсе ши се дешертъ*):.
оугорчисе оубо нарѫгань быст.	амѫрисе ши фȣ батжокȣрѫ:.
приать тало бȣ призисе(?).	ши трȣпȣл лȣи се типиниѫ кȣ дȣмнезеȣ:.
3. възат земле.	лȣѡ пъмѫнтȣ:. |
и стретенїе бо приать еже видѣаше.	ши тьѫпиръчю челȣа че ведѣ:.
и въпаде иже не видѣаше.	ши къзȣ ѫтрȣ че иȣ щиа:.
где ти съмрти жело.	оунде цї-и морта аколѡ:.
где ти се побѣда.	оунде цї-и абирȣирѣ:.
въскрес хс.	ѫвисе дȣмнезеȣ:.
и ти низложень быст.	ши тȣ погоритȣ фȣсе.
въскресе.	ши ѫвисе дȣмнезеȣ:.

*) Inainte scris: афȣндѫ, apoĭ şters.

rte. Stiînse, ce era ţirut de diînsu muînci ĭadul, cela ce au pogo-
u în ĭadu. Amâri-se, că înbucă de trupul lu, şi adecă aşteptâ în
lelei de strigâ, şi ĭadul se amârise şi căzu g'osu, amârâ-se şi se
ertă, amârise şi fu batjocurâ. Şi trupul lui se tipinâ cu dumnezeu,
e pământu, şi tăînpirăcĭu celuĭa ce vedé, şi căzu întru ce nu ştiĭa,
de ţi-i mortĭa acolo, unde ţi-i abiruiré. Invise dumnezeu, şi tu
goritu fuse; şi învise dumnezeu, şi căzurâ dracii; învise dumnezeu,

и па[до]ше бѣсовѣ.
въскрес хс.
и живет живи.
и радисе аггли.
134. въскрес хс.
и мртвець ни единь въ гробѣ.
хс. бѡг въста ѡт мртви.
начетокь оумершим быст.
тѡмꙋ слава и дръжава въ
135. вѣки аминь.

ши къзꙋрѫ драчїи:.
ѧвисе дꙋмнезеꙋ:·
ши виѧцѫ вїе:.
ши се бꙋкꙋрарѫ ѧцерїи:.
ѧвисе дꙋмнезеꙋ:· |
нече оунꙋл мортꙋ нꙋ-и
гроапѫ:·
дꙋмнезеꙋ ѧвисе деѧтрꙋ морци
ѧчепѫтꙋра морцилѡр фꙋ:·
ачелꙋѧ-и цирꙋтꙋл ши слава
ѧ вѣкꙋ адевѫрꙋ:· |

II.

иже въ стыхъ ѡца ншего Іѡанна архїепскпа костантинѣграда ꙁлꙋстаго.

аще кто блгочистив и бголюбив.
158. да насладитсѧ добра н|инѣшнѣго тръжѫства.
аще кто ѡт рабь блгонравних.

ѡре-чире ера оум пъринте аноме Іѡнь дин четатѧ лꙋи костантин ѧпърат. кꙋ ростꙋл де аꙋроу:.
се-и нещире бꙋрь крещирь де домнеѕеꙋ юбыть:·
се се ѧдꙋлчаскь де бꙋрь праꙁник де астьѕи:·
се-и нещире де шербы кꙋ бꙋрь нѫравь:.

şi viĭaţâ vie, şi se bucurarâ îngerii; învise dumnezeu, nece unu*l* mortu nu-i în groapâ; dumnezeu învi*se* deîn*t*ru morţi, încépâtura morţilo*r* fu; aceluĭa-i ţirutu*l* şi slava în vécu adevâru.

II.

Ore-cire era um părinte anome Ionŭ din cetatĭa lui Costanti*n* în-pàra*t*, cu rostu*l* de auru. Se-i neştire burŭ creştirŭ de do*m*neḑeu în bîtŭ, se se îndulćască de burŭ praznic de astăḑi. Se-i neştire de şerb

да вънидет радꙋися въ радость га своего.

аще кто ѡт пръваго часа дѣлал ест.

да прїимет днес праведнїи длъгь.

аще кто по третїемь часѣ прїиде.

благодаре да праздн8еть.

де се ѧтре бꙋкꙋрънд8-се ѧ бꙋкꙋрїе домно-съꙋ:.

с'аꙋ нещире де ѧтъюл час лꙋкратꙋ:·

де се а астъѕы плать дерепть:·

с'аꙋ нещире допѫ ал треиле час венрить:·

съ благодара[скь]...*)

*) Maĭ departe lipsesce o fóiă.

burŭ nâravŭ, de *se* între bucurăndu-se în bucurie domno-său. S'au ...tire de întăĭu*l* ćas lucratu, de se ĭa astăḑî plată dereptă. S'au ne...re dopâ al treile ćas venritŭ, să bl*a*godarĭască....

NOTANDA

1. finalul *u* întreg : праꙁникꙋ (127), лꙋкратꙋ (127,129,1
веритꙋ (128,129), ажꙋнсꙋ (128), лѫсатꙋ (128), дерептꙋ (1
сѡцꙋ (131), постйтꙋ (131), грасꙋ (131), флѫмѫндꙋ (13
мѫнтꙋитꙋ (132), диѧсꙋ (132), погоритꙋ (133, 134),
(133), ꙋосꙋ (133), пъмѫнтꙋ (133), мортꙋ (135), вѣкꙋ (13
адевѫрꙋ (135), аꙋроу (158).

2. ѧ întrebuinţat ca nasală vocală în interiorul cuvîntul
ѧблѫѧꙁѣще (129), стиѧсе (132), диѧсꙋ (132), мꙋѧчи (13
тьѧпиръчю (134), деѧтрꙋ (135), деѧ (132, dar 158 : ди
n despărut : оу-спрѫ-ꙁѣчеле (129, dar tot acolo : оун-спр
ꙋѣчеле), ѧблѫꙁѣще (130, dar 129 : ѧблѫѧꙁѣще), чист
(131), типинѫ (133) ;
н pus după ѧ : ѧн ал оунспрѫꙋѣчеле (129).

3. confusiunea între *o* şi *u* : аноме (158), домно-съꙋ (15
dar 127 : домнꙋ-сеꙋ), допѫ (159), домнеꙋеꙋ (158, dar 1
134,135 : дꙋмнеꙁеꙋ).

4. е pentru ѣ : дерепть (159) = дерѣптъ ;
confusiunea între finalul е şi ѣ : ниме şi нимѣ (132);
confusiunea între ѣ şi а după ч : ѧдꙋлчаскь (159) şi
дꙋлчѣскѫ (127) ;
medialul ѫ pentru ѧ : праꙁнꙋѫскѫ (128).

5. vocala lungă reduplicată : таамѫ (132) = *teaamâ*.

6. ы pentru *i* : юбыть (158), шербы (159), астъѕы (159), decă numaĭ în porţiunea scrisă de către însuşĭ popa Grigorie;

i pentru *î* după *r* : погоритꙋ (133, 134), амѫри-се (133 e 3 orĭ, dar tot acolo : амѫрѫ-се).

7. aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul : съ-оу веритꙋ 129), се-ꙋ лѫсатꙋ (128), ивитꙋ-се-ꙋ (132);

hiatul lăsat : се аꙋ лꙋминат (132), не аоу мѫнтꙋитꙋ (132), ѫ аꙋ цирꙋт (131);

hiatul înlăturat prin contracţiune : сѣꙋ поститꙋ (131).

8. *oa* bine păstrat, afară de : морте (132 de 2 orĭ), морта 34), ѡре-чире (158).

. нече (135).

10. *n* între vocale trecut în *r* : нещире (127,128,129,158, 9), бꙋрꙋ (127, 129), бꙋрѫтата (132), бꙋрѫтѫциеи (132), ширꙋ (127), веритꙋ (128,129), цирꙋт (131, 132), цирꙋтꙋл 135), депреоурѫ (132), тьѧпиръчю (134), ѡре-чире (158);

finalul *nŭ* trecut în *rŭ* : бꙋрь крещирь (158), бꙋрь [празникь] 59), бꙋрь [нѫравь] (159), dar în porţiunea cea ne-grigoriană: ь празникꙋ (127) şi бꙋ нѫравь (127);

n între vocale trecut în *nr* : венрить (159), numaĭ în porţiunea cea scrisă de popa Grigorie;

n între vocale conservat : пꙋнерѣ (130), лꙋминат (132), типинѫ (133), оунꙋл (135), ѧн ал (129);

finalul *n* acomodat cu iniţiala cuvîntuluĭ următor : оум пъ-ите (158).

11. confusiune între ѕ (=*dz*) şi ꙁ (=*z*) în porţiunea cea ne-grigoriană, cu preferinţă pentru ꙁ: оунспрѫѕѣчеле (129) şi tot acolo оуспрѫꙁѣчеле, астѫꙁи (127, 131, 132), ꙁꙋа (131), ѧблѫѧꙁѣще (129), ѧблѫꙁѣще (130), къꙁꙋ (133,134), къꙁꙋрѫ 134), дꙋмнеꙁеꙋ (133,134,135), afară de ꙁ normal în празникꙋ 127);

III.

INTREBAREA CRESTINÉSCA.

ORIGINALUL: 1560. — COPIA: 1607.

INTREBAREA CREȘTINESCĂ

Introducere.

§ 1. Venerabilul canonic Ciparĭu, în fruntea tipăriturelor române transilvane din secolul XVI, ca pe cea mai veche dintre tóte, pune: ‘Invățătura creștinéscă,, tipărită în Sibiiu la 1546, fără însă a ne da din ea vre-un extract, saŭ măcar o lămurire cât de scurtă.[1])

La întrebarea nóstră asupra acestuĭ punct de nedomerire, eminentul filolog dela Blaj, într'o scrisóre din 26 ianuariŭ 1879, ne respunde următórele:

‘Tot ce sciŭ este, că la anul 1847, fiind în Viena, un literat ‘maghiar mĭ-a arătat o carte în limba latinéscă, tipărită la ‘Brașov cu titlu: *Ephemerides*, în care la anul 1546 scrie, ‘că în acel an s'a tipărit românesce la Sibiiu o carte numită ‘*Doctrina christiana*. Acel literat însă a murit în 1849, și ‘cărțile luĭ aŭ trecut prin multe mâuĭ, până la biblioteca A-‘cademieĭ Ungurescĭ din Buda-Pesta, în care la 1874 am ‘cercetat cu tot de adinsul după acea carte latinéscă, dar nu ‘o am putut afla.,

Acea carte *Ephemerides*, ‘tipărită la Brașov,, este ea vechiă saŭ nouă? D. Ciparĭu, din nenorocire, nu nĭ-o spune. Și totuși

1) Ciparĭu, *Crestomatia saŭ analecte*, Blaj, 1858, p. XIX.

ar fi trebuit s'o facă. In adevăr, numaĭ în casul de a prov dela un scriitor tot din secolul XVI, o asemenea carte p fi considerată ca o fântînă în cestiunea de faţă, ca o m turiă seriósă în privinţa unuĭ eveniment din 1546.

Un catechism român dela Sibiĭu din 1546 remâne dară mult decât problematic. Insuşĭ d. Cipariŭ nu'l maĭ menţion în ulteriórele sale scrieriĭ.[2]) Cu tóte astea, o ‘învăţătură c ştinéscă’ în limba nóstră a existat în Transilvania în sec XVI, cu mult înainte de publicaţiunile luĭ Coresi; şi este fó probabil, că ea a fost anume cea de'ntâiŭ carte română ti rită, dar nu la 1546 şi nu la Sibiĭu.

§ 2. Pastorul săsesc Simon Massa, născut în prima jun tate a secoluluĭ XVI şi reposat la 1605, în cronica sa, a de importantă pentru istoria română, ne spune sub anul 155

‘Eodem anno die 12 Martii Johannes Benknerus, Jud ‘Coronensis, cum reliquis Senatoribus, reformavit Valachor ‘Ecclesiam, *et praecepta Catechescos discenda illis pro* ‘*suit.*’[3])

Adecă:

‘La 12 martiŭ aceluĭaşĭ an (1559), primarul Braşovu ‘Ion Benkner şi ceĭ-l'alţĭ membri municipalĭ aŭ îmbunătă ‘biserica Românilor şi ĭ-aŭ pus pe eĭ să înveţe precep ‘catechismuluĭ’.

Cine era acel Ion Benkner?

In ce anume se cuprindea acea ‘îmbunătăţire’ a biser române din Transilvania?

Iată primele doă cestiunĭ, ce ni se presintă la citirea sagĭuluĭ de maĭ sus, înainte de a ajunge la punctul des împunerea ‘de a învăţa preceptele catechismuluĭ’.

2) Cfr. *Principie de limbă*, Blaj, 1866, p. 101.

3) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, ed. Trausch, Coronae, 1847, p. 6

§ 3. Dela 1547 pînă la 1562, Ion Benkner, pe care unele cronice săsescĭ îl scriŭ Hanes Benckner, fusese ales de 12 orĭ primar al Braşovuluĭ.[4])

El a murit la 1565.[5])

Cele maĭ multe amărunte despre dînsul, ni le procură contimpuranul seŭ Ostermayer, din care aflâm, bună óră, pînă şi căsătoria luĭ Benkner, saŭ—ce-va maĭ interesant—întâlnirea ce avusese el cu Petraşcu-vodă din Ţéra-Românéscă.[6])

Ceĭa-ce ne preocupă însă maĭ mult în casul de faţă, este că la 1546 el a concurs la fundarea primeĭ fabrice de hărtiă în Braşov,[7]) dând astfel—negreşit—un maĭ mare avînt activităţiĭ tipografice de acolo.

Dar în ce mod Hanes Benckner, fiind luteran, amestecatu-ŭ-a el în afacerile bisericeĭ române?

§ 4. O raritate bibliografică încurcă pînă acum nu puţin pe filologiĭ Slavĭ.

In biblioteca episcopală ortodoxă din Ungvár, în biblioteca imperială dela Petersburg şi 'n biblioteca d-luĭ Lukaszewicz din Poltava în Rusia meridională, se află căte un exemplar—treĭ exemplare peste tot!—dintr'un Evangeliar, tipărit slavonesce, fără indicaţiunea anuluĭ, cu cheltuĭala unuĭ Sas din Transilvania, carele îşĭ dâ numele de: азъ жѹпанъ Ханьшь Бѣгнерь ѡт Брашев, adecă: ‘eŭ, jupân Hanes Benckner din Braşov’.

Slavistiĭ sînt generalmente dispuşĭ a crede, că este o tipăritură încă din secolul XV. saŭ cel puţin de pe la începutul secoluluĭ XVI.[8])

---

4) Marienburg, *Die Oberbeamten zu Kronstadt*, în *Siebenbürgische Provinzialblätter*, t. 2, 1806, p. 35—6.

5) Trauschenfels, *Fundgruben*, p. 24.

6) Kemény, *Fundgruben*, p. 33 seqq.

7) Ibid. p. 31—2.

8) Karatayev, Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, Petersburg, 1861, p. 2, No. 9.

Numaĭ ilustrul Schaffarik, maĭ păzit, observă că epoca
cisă a luĭ Benkner, pe care 'l scrie Biegner, ar trebui cerc
în istoria specială a Transilvanieĭ.[9])

Din cele doă paragrafurĭ precedinţĭ resultă, că Evan
în cestiune n'a putut fi tipărit înainte de 1559, şi c
naţiunea luĭ era de a servi anume Românilor din Tran
‘Valachorum Ecclesiae„, pentru ca eĭ să aĭbă un text
în loc de a întrebuinţa, ca pînă atuncĭ, nesce manus
văitóre şi une-orĭ discordante.

Dar Benkner era luteran, ér usul limbeĭ naţiona
rică, nu a uneĭ limbe străine saŭ mórte, este unu
ceptele cele maĭ elementare ale Reformeĭ. Românu
se închine românesce. Traducţiunea pentru prima
Scripture întregĭ înfăţişa marĭ dificultăţĭ şi cerea
îndelungat; se putea însă—drept început—a se
d'o cam dată măcar un mic catechism, şi acésta
a şi făcut Benkner: ‘praecepta Catecheseos disc
posuit„.

Datul ‘12 martiŭ 1559„, pe care'l citim în
indică—după tótă probabilitatea—numaĭ ḑiua
de către consiliul municipal săsesc al Braşovulu
pe Românĭ cu o ediţiune slavică a Evangelia
catechism în limba poporană; căt privesce
lucruluĭ, ea cată să se fi făcut în anul 1560

§ 5. Cu doă-ḑecĭ de anĭ maĭ tărḑiŭ, s'a
luteranilor din Braşov în cărţile bisericescĭ a
publicarea la 1580 a Omiliaruluĭ luĭ Coresi
la tipar, érăşĭ cu cheltuĭala consiliuluĭ m
Lucas Hirscher: ‘єѹ жоупънѹль Хръжиль
Брашовѹлѹи ши а тоть цинѹтѹль Бръсеи„.

Să constatâm însă, că Saşiĭ nu se vede
încercat vre-o dată de a furişa propriele

riturele cele religióse ale Românilor, astfel că ingerința luterană nu provoca din partea fraților nostri de peste Carpați acele țipete, acele temeri și plângeri, cari resunaŭ de pretutindeni, de câte ori o carte românéscă eșia sub auspiciele cele calvine ale unui Ungur.

In acest mod, de exemplu, autorul anonim al dissertațiunii *De conversione Valachorum* vorbesce fără nici o supărare despre Omiliarul dela 1580, ‹per Saxones editum›, dar pe aceiași pagină el se aprinde și fulgeră, când menționéză ‹liberos pestilentos› ai calvinilor.[10])

Peste un secol și mai bine după luterani, calviniĭ aŭ scos și ei la lumină un catechism în limba română, în care însă, înfruntându-se pe față ritul oriental, sînt combătute sacramentele, icónele, posturile etc.[11])

O traducere românéscă a catechismului lui Luther n'ar fi fost atât de scandalósă, doctrina mareluĭ reformator, în genere, diferind pré-puțin de cea ortodoxă; și totuși este de creḑut, d'o cam dată à-priori, că ‹jupânul Hanes Benckner› s'a abținut dela o asemenea perfidiă, mărginindu-se de a publica o simplă traducere românéscă după vre-un catechism în us la crestiniĭ resăriteni, întocmaĭ după cum a făcut mai târḑiŭ ‹jupânul Lucas Hirscher› în privința Omiliarului.

§ 6. Intre numerósele catechismuri ale bisericeĭ grece, cel maĭ elementar, cel maĭ simplu și maĭ clar tot o dată, cel maĭ puțin supus controverseĭ, este o mică expositiune a credinței creștine: ἔκθεσις σύντομος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, compusă după sânțiĭ Ciril de Alexandria și Anastasiŭ de Antiochia, probabilmente de către sântul Maxim în secolul VII, dar atribuită une-ori, póte pentru maĭ multă autoritate, luĭ Ioan Crisostom.

Ea există în diferite manuscrise grece cu variante. Unele se încep, bună óră:

10) Ciparĭŭ, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 11.
11) Ibid. p. 9.

'Ερώτησις. Ποίας θρησκείας εἶ;
Απόκρισις. Χριστιανός etc.,
altele:
'Ερώτησις. Ποίας θρησκείας εἶ ἄνθρωπε;
Απόκρισις. Χριστιανός εἰμι....[12])

Acest catechism a fost cel întâiŭ, pe care l'aŭ ad l'aŭ tradus Slaviĭ meridionalĭ în urma creştinăriĭ lor del şi 'l conservă într'un preţios manuscris tocmaĭ de pe 1100.[13])

Dela Slavĭ, acelaşĭ catechism, ca cel maĭ lesne de şi cel maĭ uşor de învăţat, a trecut în urmă la Ron este maĭ mult decăt probabil, că el anume, ér nu alt care, a fost cel tipărit românesce la 1560 în Braşov Hanes Benckner, cu atăt maĭ vîrtos că nu se deosebes de catechismul cel mic al luĭ Luther.

§ 7. Eĭ bine, în manuscrisul luĭ popa Grigorie, pe p —216, noĭ găsim tocmaĭ catechismul luĭ Ciril şi Ar pe care preutul din Măhacĭu l'a copiat la 1607 după un scris în limba tipăriturelor române din secolul XVI.

Copia este mult maĭ elegantă decăt scrisórea cea ol a luĭ popa Grigorie; literele sînt maĭ marĭ, maĭ îngriji ţialele, titlul general şi cuvintele ѧтребаре şi ръспоунсь sî cu roşu; tóte imitéză, pînă la un punct, caracterele şi ar fi interesant de a le compara cine-va în acéstă anume cu Evangeliarul luĭ Benckner dela 1560.

Popa Grigorie îşĭ dâ tótă silinţa de a păstra intac grafia şi fonetica textuluĭ copiat, astfel că—de exem căirĭ nu figuréză ѕ, ci numaĭ ꙁ, şi nicăirĭ *n* între v trece în *r*, afară numaĭ de cuvîntul нимерилѣ=*nimen*

12) Nessel, *Catalogus Codicum MSS. Bibliothecae Vindobonensis*, V 1690, pars I, p. 243, 355.—Cfr. Fabricius, *Bibliotheca graeca*, Hambur 10, p. 597.

13) Sreznevskii, în Извѣстія Академіи Наукъ, t. 1, p. 89—96. — *Knjizevnik*, t. 3, Zagreb, 1866, 137.—Cfr. Kalaidovicz et Stroev, Опис писей гр. Толстова, p. 542, No. 16.

putea să fi fost scris aşa şi 'n prototip, căcĭ se întrebuinţéză şi pe aiurĭ între Românĭ, ba şi la noĭ se ḑice *nimăruĭ=nimenuĭ*; în propria adnotaţiune însă, pusă la sfîrşit şi unde el nu copiază pe nimenĭ, Măhăcénul nostru revine la dialect, scriind ...ри=*cine*, măcar-că şi aicĭ, sub influinţa originaluluĭ, în care nu se găsesce de loc ѕ, pune ꙁилеле pentru ѕилеле.

§ 8. Să tragem conclusiunile din cele de maĭ sus.

Este sigur, pe temeĭul uneĭ mărturie istorice contimpurane, cumcă la 1560 s'a tipărit în Braşov, din iniţiativa autorităţilor săsescĭ de acolo, un catechism în limba română.

După tóte probabilităţile. expuse maĭ sus în §-fiĭ 5 şi 6, acel catechism era o traducere după exposiţiunea cea scurtă a credinţeĭ creştine de sânţiĭ Ciril şi Anastasiŭ.

Nu e de creḑut, că tot în secolul XVI şi tot în Transilvania, când exista deja un exemplar tipărit, se va maĭ fi făcut o altă nouă traducere după acelaşĭ catechism.

Resultă dară, că 'Intrebarea creştinéscă, a luĭ popa Grigorie, care cuprinde tocmaĭ compendiul sânţilor Ciril şi Anastasiŭ, şi care, în acelaşĭ timp, nu este decăt o simplă copiă, reproduce numme catechismul românesc cel dela 1560.

§ 9. S'ar maĭ puté nasce cestiunea secundară: ce nevoe să fi avut óre preutul din Măhacĭu de a copia o carte deja tipărită?

La 1607 ediţiunea din 1560 cată să fi devenit de o raritate extremă.

Acéstă sórtă a avut'o de asemenea catechismul cel dela Belgrad din 1642, care, deşi deochĭat prin calvinismul seŭ, totuşĭ nu se maĭ găsĭa pe la 1657, abia peste cincĭ-spre-ḑecĭ anĭ, acăt a trebuit să se scóţă o a doua ediţiune; apoĭ astăḑĭ ambele ediţiunĭ sînt cu totul invisibile, mult maĭ rare decăt Omiliarul dela 1580 şi chĭar decăt Psaltirea luĭ Coresi.

Ajunge a spune, că d. Ciparĭu n'a fost în stare de a da un extract din acest catechism. căcĭ în deşert l'a căutat pretutindenĭ, după ce perduse la 1849 unicul exemplar cunoscut

din a doua ediţiune, ér pe cea din 1642 nicĭ a veḑut'o vre-dată.[14])

Cu atăt maĭ rar, firesce, trebuĭa să fi fost la 1607 cate-chismul cel din 1560, după o trecere de peste patru-ḑecĭ d-anĭ, şi—prin urmare—se înţelege dela sine că popa Grigori apucase cea de'ntâiŭ ocasiune ce i s'a presintat pentru ca să-şĭ tragă o frumósă copiă după vre-un exemplar străin.

§ 10. Dacă cercetările ce preced sînt corecte, atunci textul publicat maĭ la vale posedă marea valóre de a ne oferi prima carte tipărită românesce, anterióră cu 17 anĭ faĭmóseĭ Psaltiri a luĭ Coresi.

Deşi vechĭu de peste treĭ secolĭ, acest catechism este scris totuşĭ într'o limbă, care se aprópie fórte mult, şi s'ar puté dice chĭar că nu diferă de graĭul actual al sătenilor din Téra-Românéscă şi din regiunile învecinate ale Transilvanieĭ.

El ne presintă fără comparaţiune maĭ puţine dificultăţĭ fo-netice, morfologice, lexice şi sintactice, decăt limba propriă a luĭ popa Grigorie, măcar-că preutul din Măhacĭu trebuĭa să fi fost încă copil în anul când acest text eşĭa la lumină di-téscurile Braşovuluĭ.

S'ar puté dară afirma în cunoscinţă de causă, că pe la ju-mătatea secoluluĭ XVI limba română înfăţişa diverse straturĭ unele maĭ înapoĭate, altele maĭ înaintate, între carĭ exista deja stratul cel devenit astăḑĭ, aprópe fără nicĭ o schimbare, limba t i p i c ă a Românuluĭ.

In catechismul din 1560 pînă şi finalul *u* nu se maĭ vede nicăirĭ, abia-abia persistând în *cumu* şi *cându*, dar şi aci nu tot-d'a-una.

14) Ciparĭŭ, *Crestomatia*, p. XXI, XXII.

ѦТРЕБАРѢ КРЕЩИНѢСКѪ.

Ѧтребарѣ. Крещинь еши.
Ръспоунсь. Крещинь.
Ѧ. Кареле ѡмѡл крещинь.
Р. Ѡмоуль крещинь ѧсте ачела ѡмь чине ѧ хс. крѣде. ши віаѕѫ коумь сънть токмѣлеле. крѣде ертьчюнѣ пѫкателорь дела татъль сфнть домнеѕеоу къ и се ва да ѧ харь преѧ іс хс.
Ѧ. Дела чине те кеми крещинь.
Р. Дела хс.
96. Ѧ. Коу че | вери адевъра къ еши крещинь.

ÎNTREBARÉ CREŞTINÉSCÂ.

Întrebaré. Creştinŭ eşti?
Răspu*n*sŭ. Creştinŭ.
Î. Carele omo*l* creştinŭ?
R. Omulŭ creştinŭ ĭaste acela omŭ cine în Hs. créde, şi viazâ cumŭ săntŭ tocmélele; créde ertăcĭuné pâcatelorŭ dela Tatălŭ sf*ă*ntŭ Do*m*nezeŭ că i se va da în harŭ preîn Is. Hs.
Î. Dela cine te chemi creştinŭ?
R. Dela Hs.
Î. Cu ce veri adevăra că eşti creştinŭ?

Р. Коу аѫ̈ка къ м'ам котезать. Л ноумеле татълоуи фїюлоуи ши дхоулоуи сфить. ши крезъ. Л іс хс.

Л. Коу маи моулть. коу че вери адевъра.

Р. Коу аѫ̈ка къ цїоу рѫдъчина крецинѫтъцїен.

Л. Кѫте лоукроуре требоуаце сѫ цїи wмоуль крецини

Р. Чинчи лоукроуре.

198* Л. Ка|реле-сь аѫ̈кать.

Р. Де лтъи зѣче порънчѫ̈ле але лоуи домнезеоу. Я крединца крецинѫ̈ческъ. Я треа татълъ ностроу. Я п котезоуль. Я чинчѣ коуминекѫтоура.

Л. Пре чине шь дѣде домнезеѳ. зѣче коувинтеле сале фарѫ.

Р. Пре Mwvси пррокь пре доаw табле де пїатрѫ Л бръ моунтѣлъви де Синае.

Л. Зи чѣле зѣче коувенте.

199. [Р.] Де лтъи еоу сѫнть домноул | домнезеоу ал тъоу лънгъ мене домнезеи стрїини сѫ наибъ. Я доа ноу

*) Din scăpare de vedere, după pagina 196 pagina următóre s'a numerot manuscris: 198.

R. Cu acéĭa că m'*am* botezatŭ în numele Tatăluĭ şi Fiĭuluĭ şi hului sf*ă*ntŭ, şi crezŭ în Is. Hs.

Î. Cu mai multŭ, cu ce veri adevăra?

R. Cu acéĭa că ştiu rădăcina creştinătăţiei.

Î. Câte lucrure *t*rebuĭaşte să ştii omulŭ creştinŭ?

R. Cinci lucrure.

Î. Carele-sŭ acélé?

R. De întăi, zéce porâncéle ale lui Do*m*nezeu; a doa, cre creştinéscâ; a treĭa, tatălŭ-nostru; a patra, botezulŭ; a cincé, necâtura.

Î. Pre cine-şŭ déde Do*m*nezeu zéce cuvintele sale afarâ?

R. Pre Moysi pro*r*ocŭ pre doao table de piatrâ în v mun*t*élui de Sinae.

Î. Zi céle zéce cuvente.

R. De întăi: eu săntŭ Do*m*nul Do*m*nezeu al tău; pre lângâ dom*n*ezei striini să n'aibi. A doa: numele Do*m*nului Domnezeulu

домнꙋлꙋи домнезеоулоуи тъоу ѧ харь съ ноу-ль ѧи преѧ
гоура та къ невиновать ноу вери фи. А треѧ сърбѣзѫ
доуменека. А патра тать-тъоу ши моумѫ-та чинстѣще-и
съ вери съ аиби зиле моулте ши боуне пре пѫмѫнть. А
чинчѣ съ ноу оучизи. А шасе съ нꙋ фїи коурвари. А шап-
). тѣ ноу фоура. | А ѡпта съ ноу фїи мѫртоурїе стрѫмбѫ
вечиноулꙋи тъоу. А нѡа съ ноу пофтещи каса вечиноулоуи
тъоу. А зѣчѣ съ нꙋ пофтещи вечинꙋлꙋи тъꙋ нече моуѧ-
ре-и. нече фата-и. нече фечороул. нече боꙋль. нече калоуль.
нече немика че ѧсте ал лꙋи.

Ѧ. Ѧни съ гръимь депре хасна челѡр зѣче коувинте але
лоуи домнезеꙋ. дерепть че-ши дѣде домнезеꙋ зѣче коу-
1. винтеле сале афарѫ съ не прентроу ѧле | испъсимь.

Р. Ноу дерепть ачѣѧ къ нимерилѣ ноу ле поате ѧплѣ де-
плинь.

Ѧ. Дарѫ дерепче лѣꙋ дать афарѫ.

Р. Дерепть треи фолосꙋре. фолосоул дъѧтъи коум нои пѫ-
кателе ноастре. съ ле потемь кꙋноаще деѧ еи пре нои съ
не смеримь. ши съ мѣрцемь ла врачю ла іс хс. Аль доиле
фолось. коумꙋ не дѣде зѣче коувинтеле сале съ ѧвѫцьмь

ıarŭ să nu-lŭ ĭaĭ preîn gura ta, că nevinovatŭ nu veri fi. A *t*reĭa:
ézâ dumeneca. A patra : tată-tău şi mumâ-ta cinstéşte-i, să veri
ıibi zile multe şi bune pre pâmântŭ. A cincé : să nu ucizi. A
: să nu fii curvari. A şapté : nu fura. A opta : să nu fii mâr-
e strâmbâ vecinului tău. A noa : să nu pofteşti casa vecinului
. A zécé : să nu pofteşti vecinului tău nece muĭare-i, nece fata-i,
e feéoru*l*, nece boulŭ, nece calulŭ, nece nemica ce ĭaste al lui.
L. Ĭani să grăimŭ depre hasna cel*or* zéce cuvinte ale lui Do*m*-
ıeu, dereptŭ ce-şi déde Do*m*nezeu zéce cuvintele sale afarâ, să ne
entru ĭale ispăsimŭ.
R. Nu dereptŭ acéĭa, că nimerilé nu le poate înplé deplinŭ.
Ĭ. Darâ derep-ce léu datŭ afarâ?
R. Dereptŭ trei folosure. Folosu*l* dăintăi : cu*m* noi pâcatele noa-
e să le potemŭ cunoaşte, deîn ei pre noi să ne smerimŭ şi să
ırgemŭ la vracĭu la Is. Hs. Alŭ doile folosŭ : cumu ne déde zéce

202. фапте боуне крещинилѡр. | ши виацѫ боунѫ. А треѧ фолось. коум ѡамени фъкѫтори де рѫоу съ се ѫтоаркѫ кътрѫ домнезеѹ.

Ѫ. Дѣка нѣѹ дать домнезеѹ кѹвентеле сале афарѫ съ не испъсим пеѫтрѹ ѧле. дарѫ прен че не въмь испъси.

Р. Преѫ кредница дерѣптѫ.

Ѫ. Че не ѫвацѫ пре кредница дерѣптѫ.

Р. Єѵглїа.

Ѫ. Че е еѵглїа.

203. Р. Боунѫ вестире ши веселїе дела татѫль сфнть | домнезеѹ коум ноаѡ не ва ерта тоате пѫкателе дерепть іс хс.

Ѫ. Пре чине шь дѣде домнезеѹ еѵглїа са афарѫ.

Р. Пре фїю-лѹи чель сфнть. съ пре чине (?) порѫнчи ноаѡ боукоурїе ши милѫ ши ертѫчюнѣ пѫкателѡр.

Ѫ. Че е дарѫ кредница чѣѧ че ноаѡ требоуѧще съ не испъсим.

204. Р. Нѫдѣжде ѫ мила татьлѹи сфнть домнезеѹ дерепть моар|тѣ фїюлѹи чель сфнть.

---

cuvintele sale să învâţămŭ fapte bune, creştinilor, şi viaţâ bunâ. A treĭa folosŭ : cum oameni făcâtori de râu să se întoarcâ cătrâ Domnezeu.

Î. Déca néu datŭ Domnezeu cuventele sale afarâ să ne ispăsim peîntru ĭale, darâ pren ce ne vămŭ ispăsi?

R. Preîn credinţa deréptâ.

Î. Ce ne învaţâ pre credinţa deréptâ?

R. Evanghelia.

Î. Ce e evanghelia?

R. Bunâ vestire şi veselie dela Tatâlŭ sfăntŭ Domnezeu, cum noao ne va erta toate pâcatele dereptŭ Is. Hs.

Î. Pre cine-şŭ déde Domnezeu evanghelia sa afarâ?

R. Pre fiĭu-lui celŭ sfăntŭ, să pre (?) cine porânci noao bucuri şi milâ şi ertâcĭuné pâcatelor.

Î. Ce e darâ credinţa céĭa ce noao trebuĭaşte să ne ispăsim?

R. Nâdéjde în mila Tatălui sfăntŭ Domnezeu dereptŭ moarté fiĭu-lui celŭ sfăntŭ.

Ѧ. Зи крединца чѣꙋ фъкꙋть ві. апсль.

Р. Капь диѧтъи де фапта лоумїеи.:. Крезь ѧтрꙋ доумне-
зеꙋ ѧ татьль поутѣрникоуль фъкьторюл черюлꙋи ши аль
пъмѫнтꙋлꙋи възоутелѡрь ши невъзꙋтелѡр. Кап ал доиле де
скꙋмпарьт. Ши ѧтроу оуноул домнь іс. хс. фїюль лꙋи дом-
205. незеꙋ че-оу нѫскоуть диниѡрѫ. | ѧсѫ де ѧ татьль нѫскоут
маинте де тоате вѣкꙋре. лꙋминѫ дела лꙋминѫ домнезеꙋ
дерепть деѧ домнезеꙋ дерепть. нѫскоут ѧсѫ нефъкꙋть
оуноуль коу тать. преѧ чине тоате фъкоуте сънть дерепть
нои ѡаменїи. ши дерепть испъсенїе ноастрѫ ве[ни]таꙋ деѧ
черю. ши аоу нѫскоуть деѧ дхоуль сфнть. ши ѧ Марїѧ
206. фать ѡмь фоу. ръстик|нитоу-сѣꙋ дерепть нои соупть Пи-
лать деѧ Понть. киноуить ши ѧгропать ши ѧвисе а треѧ
зи. доупѫ скриптоурь ши съ соуи ѧ черю ши шъдѣ а де-
рѣпта татьлꙋи. ши ıаръ вене-ва коу славѫ а жоудека вїни
ши морцїи. къ ѧпѫрѫцїѧ лоуи ноу ѧсте ѡбръшенїе. Капь
ал треиле де сфнцїе. Ши ѧ дхоуль сфнть домнꙋл че вїи
207. фаче. ѧсѫ дела татьль вине ши ѧ татьль ши | ѧ фїюл съ
не ѧкинѫмь ши съ слѫвимь. коумь аоу гръить прорѡчїи

Î. Zi credința cêu făcutŭ 12 ap*osto*lî.

R. Capŭ diîntăi de fapta lumiei: crezŭ întru Dumnezeu în tatălŭ putêrniculŭ făcătorĭu*l* cerĭului și alŭ pământului, văzutelorŭ și nevăzutelo*r*. Ca*p* al doile de scumpară*t*: și întru unu*l* do*m*nŭ Is. Hs. fiĭulŭ lui Do*m*nezeu, ce-u nâscutŭ diniorâ, însâ deîn tatălŭ nâscu*t* mainte de toate vécure, luminâ dela luminâ, Do*m*nezeu dereptŭ deîn Do*m*nezeu dereptŭ, nâscu*t*, însâ nefăcutŭ, unulŭ cu Tată, preîn cine toate făcute săntŭ; dereptŭ noi oamenii și dereptŭ ispăsenie noastrâ, venit'au deîn cerĭu și au nâscutŭ deîn D*u*hulŭ sf*ă*ntŭ, și în Mariĭa fată omŭ fu, răsticnitu-séu dereptŭ noi suptŭ Pilatŭ deîn Pontŭ, chinuitŭ și îngropatŭ, și învise a treĭa zi dupâ scriptură, și să sui în cerĭu și șădé a-derépta Tatălui, și ĭară vene-va cu slavâ a judeca viii și morții, că înpârâțiĭa lui nu ĭaste obrășenie. Capŭ al treile de sfinție: și în D*u*hulŭ sf*ă*ntŭ Domnu*l* ce vii face, însâ dela Tatălŭ vine și în Tatălŭ și în Fiĭulŭ, să ne închinâmŭ și să slâvimŭ, cumŭ au grăitŭ prorocii, și într'una sf*ă*ntă a săborului ap*osto*lilorŭ besé-

ши ѧтр'оуна сфнть а съборꙋлоуи апслилорь бесѣрека. м
тоурисѣще оуѧ ботезь съ съ ꙗрте пѫкателе. ащепт
скоулатоуль мѡрцилорь ши вер фи вїоу ѧ вечїе аминь.

Ѧ. Че ѧсте а треѧ парте че требоуѧще крещиноулꙋи.
щїе.

Р. Ѧсте татьль ностроу че-оу ѧвъцать ѧсоушь іс. хс. пр
208. апсли. Маѳеи. ѕі. ши Лукь не. |

Ѧ. Зи ѡче-нашь рꙋмѫнѣще съ ѧцѣлѣцемь.

Р. Татьль ностроу че ещи ѧ черю. сфнцѣскѫ-се ноумеле
тъоу. съ вїе ѧпържцїе та фїе воѧ та коум ѧ черю. аша
ши пре пѫмѫнть. пита ноастрѫ съцїѡсѫ дъ-не ноаѡ астѫзи.
ши ꙗрть ноаѡ грешалеле ноастре. коум ерть[мь] ши ноі
грешицилѡр нощри. ши ноу не доуче ѧ нѫпасте че не из-
бѫвѣще пре нои де хиклѣноул. къ а та е ѧпърьцїе ши
пꙋтѣрѣ ши слава ѧ вечїе аминь.

209. Ѧ. Къте | рънд оуре де лоукроуре съ не коуприндемь ѧ
роугѫчюне.

Р. Доаѡ.

Ѧ. Кареле-сь ачѣлѣ.

---

reca, mârturiséşte uîn botezŭ, să să ĭarte pâcatele, aşteptămŭ sculatulŭ morţilor, şi ver fi viu în vecie, aminŭ.

Î. Ce ĭaste a treĭa parte ce trebuĭaşte creştinului să ştie?

R. Ĭaste tatălŭ-nostru, ce-u învăţatŭ însuşŭ Is. Hs. pre apostoli, Mathei 16 şi Luca 55.

Î. Zi oce-naşŭ rumânéşte să înţélégemŭ.

R. Tatălŭ nostru ce eşti în cerĭu, sfinţéscâ-se numele tău, să vie înpărâţie ta, fie voĭa ta cum în cerĭu aşa şi pre pâmântŭ, pita noastrâ săţiosâ dă-ne noao astâzi, şi ĭartă noao greşalele noastre cum ertămŭ şi noi greşiţilor noştri, şi nu ne duce în nâpaste, ce ne izbâvéşte pre noi de hiclénul, că a ta e înpărăţie şi putéré şi slava în vecie, aminŭ.

Î. Căte răndure de lucrure să ne cuprindemŭ în rugâcĭune?

R. Doao.

Î. Carele-sŭ acélé?

Р. Милкоуитоура ши датоул де харь.

Ѧ. Че ѧсте милкоуитоура ши датоул де харь.

Р. Милкоуитоура. ѧсте ачѣѧ кѫндь черемь чева дела домнеѯеѹ ши авемь греоу ши невоиѫ ноастрѫ. сфнть ноумеле ал лоуи пре аџоуторю сѫ-ль кемѫм.

210. Ѧ. Че е датоуль | де харь.

Р. Датоуль де харь ѧсте ачѣѧ кѫндоу не адоучемь аминте де тоате фаптеле боуне але лоуи домнеѯеоу ши дѫмь харь лоуи преѧ хс.

Ѧ. Кѫте лоукроуре требоуескь сѫ фїе ѧ роугѫчюне.

Р. Чинчи лоукроуре. Деѧтѫи порѫнчѣлеле. кѫ домнеѯеоу. аоу порѫнчить ши аоу лѫсать сѫ роугѫмь. А доаѡ фѫгѫ-
211. доуитоу-нѣоу кѫ не ва пре нои аскоулта. А треѧ креди|нца кѫ тоате фѫгѫдоуитѹриле лоуи домнеѯеѹ коу крединцѫ. ноумаи сѫ ле поутемь коупринде ла нои. А патра чѣрере греѹ ши невоие соуфлетоулоуи ши троупоулоуи. А чинчѣ ѧ ал коуи ноуме требоуѧще сѫ чѣремь сѫ вери сѫ щїи ноумаи ноумеле лоуи іс. хс.

Ѧ. Кѫте чѣрери сѫнть ѧ татьль нѡстроу.

R. Milcuitura şi datu*l* de harŭ.

Î. Ce ĭaste milcuitura şi datu*l* de harŭ?

R. Milcuitura ĭaste acéĭa, căndŭ ceremŭ ce-va dela Do*m*nezeŭ, şi avemŭ greŭ şi nevoiâ noastrâ sf*ă*ntŭ numele al lui pre ag'utorĭu să-lŭ chemâ*m*.

Î. Ce e datulŭ de harŭ?

R. Datulŭ de harŭ ĭaste acéĭa, căndu ne aducemŭ aminte de toate faptele bune ale lui Do*m*nezeu şi dămŭ harŭ lui preîn Hs.

Î. Căte lucrure trebuescŭ să fie în rugăcĭune?

R. Cinci lucrure. Deîntăi porâncélele, că Do*m*nezeu au porâncitŭ şi au lăsatŭ să rugâmŭ. A doao, făgâduitu-néu că ne va pre noi asculta. A treĭa, credinţa că toate făgâduiturile lui Do*m*nezeu cu credinţâ numai să le putemŭ cuprinde la noi. A patra, cérere greu şi nevoie sufletului şi trupului. A cincé, în al cui nume trebŭĭaşte să céremŭ să veri să ştii, numai numele lui Is. Hs.

Î. Căte céreri săntŭ în tatălŭ-nostru?

212. Р. Шапте чѣрери сънть. треи-сь диѧ ѧле де вїаца | де в
патроу чѣрере депре вїꙗца ачещїи лоуми
Ѧ. Че ѧсте а патра парте че требоуѧще съ щїе кре
ноул.
Р. Ботеѕоуль коум аоу скрись сфнтоул. мѳ. еѵг. листь (
капь маи апои. оунде ѕисе домноул доумнеѕеоуль ностроу іс
пѫсаци ѧ тоатѫ лоумѣ ѧвъцаци тоате лимбиле боте
ѧ ноумеле татьлоуи сфнть. ши ꙗръ ѕиче ѧ еѵглїе
213. Марко | капь маи апои. чине ва крѣде ши ва фи боте
испъсить ва фи. чине ꙗрѫ ноу ва крѣде перить ва ф
Ѧ. Че ѧсте а чинчѣ парте че требоуѧще крещиноулоу
щїе.
Р. Коуменекѫтоура дела прѣстоль. че ѧсте скрисѫ де сф
еѵглисти. мѳ. рѕ. мр. ѕд. лоук. рѳ. ши сфнтоуль Па
апсль.
Ѧ. Зи чѣле коувинте.
214. Р. Домноул | домнеѕеоу іс. хс. доупѫ чинѫ лѡ ѡ питѫ
блгослови. ши фрѫмсе ши дѣде оученичилѡр съи. ши
лоуаци ши мѫнкаци. къ ачеста ѧсте троупоул мїеоу.

R. Şapte céreri săntŭ: trei-sŭ diîn ĭale de viaţa de vécŭ, p
cérere depre viĭaţa aceştii lumi.

Î. Ce ĭaste a patra parte ce trebuĭaşte să ştie creştinu*l*?

R. Botezulŭ, cum au scrisŭ sf*ă*ntu*l* Math*ei* ev*an*gh*e*listŭ
mai apoi, unde zise Do*m*nu*l* Du*m*nezeulŭ nostru Is. Hs.: pâsa
toatâ lumé, învăţaţi toate limbile, botezaţi în numele Tatălui sf
şi ĭară zice în ev*an*gh*e*lie lui Marco cap mai apoi: cine va
şi va fi botezatŭ — ispăsitŭ va fi, cine ĭarâ nu va créde — p
va fi.

Î. Ce ĭaste a cincé parte ce trebuĭaşte creştinului să ştie?

R. Cumenecâtura dela préstolŭ, ce ĭaste scrisâ de sf*i*nţii ev
listi M*a*th*ei* 106, M*a*r*co* 64, Luc*a* 109, şi sf*ă*ntulŭ Pavelŭ ap

Î. Zi céle cuvinte.

R. Do*m*nu*l* Do*m*nezeu Is. Hs. dupâ cinâ lo o pitâ şi bl*a*gosl
frâmse şi déde ucenicilo*r* săi şi zise: luaţi şi mâncaţi, că acesta
trupu*l* mieu, ce se déde dereptŭ voi; aéasta faceţi căndŭ veţi

дѣде дерепть вои. ачаста фачеци кѫндь веци фаче помѣна
мѣ. ашишдере ши пѫхарь лоуѡ доупѫ чинѫ ши блгослови.
ши дѣде оученичилѡр сѫи. ши ꙁисе бѣци тоци деѧтр'ѫнсь.
15. ачеста асте син|целе мїеоу де лѣце ноаѡ. че се ва вѫрса
дерепть вои. дерепть моулци сѫ вѫ се ѧрте пѫкателе ачаста
фачеци поуроурилѣ. кѫндь веци фаче помѣна мѣ:·
Скрис'ам еѹ попа Григорїе диѧ Мѫхачю. ѧ ꙁилеле лѹи Батьрь
Боулдоужарю краю. карте чири сѫ ва ѧтреба коу алтоул сѫ
щїе рѫспѹнде. ıарѫ ноумѫроул аилѡр. дела Ѧдам. ҂ꙁ. р. еı.
16. аи. дела нащерѣ лѹи хс. ҂а. х. ꙁ. аи.

...ena mé; aşişdere şi pâharŭ luo dupâ cinâ şi bl*a*goslovi şi déde ...icilo*r* săi şi zise: béţi deîntr'ânsŭ, acesta ĭaste singele mieu de ... noao, ce se va vărsa dereptŭ voi dereptŭ mulţi să vă se ĭarte ...tele; aćasta faceţi pururilé căndŭ veţi face poména mé.

...cris'a*m* eu, popa Grigorie diîn Mâhacĭu, în zilele lui Bat*ă*rŭ Bul...ĭu craĭu, carte: ciri să va întreba cu altu*l*, să ştie răspunde; ĭară ...ăru*l* ailo*r* dela Ada*m* 7115 ai, dela naşteré lui Hs. 1607 ai.

NOTANDA

1. finalul *u* întreg numaĭ în коумъ (202) şi къндоу căte o singură dată, ér pe aĭurĭ tot-d'a-una ъ=*ŭ*.

2. ѧ întrebuinţat ca nasală vocală numaĭ în *un:* оуѧ şi 'n compusele cu *in:* деѧ (202, 206, 207), дъѧтъи дидѧтъи (205), деѧтъи (211), деѧтр'жнсь (215), предѧи 200, 203, 206, 211), пеѧтръ (203), dar şi прен (203), троу (201).

3. -ен- = actualul -*in*-: кѫвенте (199, dar 201, 214 винте), кѫвентеле (203, dar 198, 201, 202: коубинтеле менекѫтоура (214, dar 199: коуминекѫтъра), доуменека мене (200).

4. confusiunea între *o* şi *u*: доумнезеѫ (205). доумни (213) şi домнезеоу (196, 198 etc.). домнезеи (200). зеоулоуи (200), wмwлъ şi wмоулъ (196), потемь (202) темь (212).

5. ъ pentru *o:* [не] въмь [испъси] (203).

6. ѣ pentru -*e*-: дцѣлѣуемь (209)=дцелѣуемь, моу (199);

e pentru -ѣ-: черемь (210, dar 212: чѣремь);

е şi ѫ pentru -ѣ saŭ -ꙗ: невонѫ [ноастрѫ] (210), невоне [соуфлетоулоуи] (212), испъсенїе [ноастрѫ] (206), ѧпържцїе [та] (209);

е pentru -*і*: вене-ва (207), [патроу] чѣрере (213, dar 212: чѣрери);

і pentru -*е*: [съ] щїи [ѡмоуль] (197), dar pe aĭurĭ: [съ] щїе [крещиноул] (213).

7. *і* pentru ѫ după *s*: синцеле (215).

8. după ш:

ъ pentru *е*: шъдѣ (207);

й pentru *ĭ*: [чине]-шь [дѣде] (199, 204, dâr 201: че-ши дѣде), ѧсоушь (208).

9. *оа* bine conservat, afară de съцїѡсѫ (209) şi диниѡрѫ (205);

а доаѡ (211), dar şi: а доа (198, 200), а нѡа (201).

10. aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul: че-оу нѫскоуть (205), че-оу ѧвъцать (208);

hiatul înlăturat prin contracţiune: ръстикнитоу-сѣѹ (206).

11. alte particularităţĭ vocalice:

нече (201);

дѣка (203);

стрїини (200);

апостоль (205) la plural, dar şi апостоли (208);

дерепть (201, 202 etc.), дерѣптѫ (203), дерѣпта (207), дерепче (202);

а шасе (200), dar tot acolo а шаптѣ etc.

12. în catechism *n* între vocale nu trece nicĭ o dată în *r*, afară de нимерилѣ (202), cfr. maĭ sus p. 96;

în adnotaţiunea finală a luĭ popa Grigorie: чири (216)=*cine*.

13. ѕ(=*dz*) nu se întrebuinţéză nicăirĭ, ci numaĭ ꙁ (=*z*), afară de cifra ѕ=6 (208, 213).

14. *о* din *va*: лоуѡ (215) şi tot acolo chĭar лѡ [ѡ питѫ].

15. vocalisarea luĭ *n* prin următorĭul *i*: ан, анлѡр (2

16. nevocalisarea luĭ *r* în aceĭaşĭ posiţiune: вери [ад (197), вери [фи] (200) etc., ér o dată chiar dispariţiune *i*: вер' (208).

17. alte particularităţĭ consonantice:
ашишдере (215);
жоудека (207), dar аџоуторю (210):
ръстикнитоу-сѣѹ (206) cu *-cn-* = *-gn-*.

18. сънть la prima persónă singulară: [еоу] сънть şi la a treĭa plurală: [фъкоуте] сънть (206):
pluralul сънть redus la сь: треи-сь (212), кареле-сь

19. formă triplă: деѧтъи (211), диѧтъи (205), д (202).

20. nicăirĭ *lu*, ci numaĭ *luĭ*: лоуи домнеѯеѹ (199 etc.).

21. pluralul cu *-ure*: ръндоуре де лоукроуре (210), ло ре (197 de 2 orĭ, 211 de 2 orĭ), вѣкѹре (206), фолосѹре

22. genitivo-dativul femeesc cu *-iei*: лоумїеи (205). нѫтѫцїеи (198).

23. dupla articulare în construcţiunea substantivuluĭ nitivul: ноуме-ле ал лоуи (210).

24. întrebuinţarea corectă a articluluĭ *al*: аль доиле (а ѯѣчѣ (201), фъкьторюл черюлѹи ши аль пъмѫнтѹлѹи коувинте але лоуи домнеѯеѹ (201), фаптеле боуне ал (211), ал коуи ноуме (212) etc.:
articlul prepositiv *al* contopit cu substantivul ce pı ca şi când ar fi postpositiv: ѯѣче коувинте-ле сале (19 202) = *cuvinte ale sale*:
al cu sens neutral: немика че асте ал лѹи (201).

25. amplificativul *-a* lipsesce la ordinalul masculiı доиле (202,205), ал треиле (207), dar se adaugă la: рилѣ (202), поуроурилѣ (216), nu însă la ашишдере (2

26. ordinalul feminin luat în sens neutral: а треа фолось (203).

27. *ei* pentru *ele*: пѫкателе ноастре сѫ ле потемь коуноаще ѥѧ еи *(sic)* пре нои сѫ не смеримь (202).

28. participiul substantivat: датоуль [де харь] (210. 211), фапта [лоумїеи] (205), скоулатоуль [мѡрцилорь] (208): скѹмпарьт (205), prin eróre grafică pentru скѹмпьрат?

29. perfect arcaic: ѧвисе (207), дѣде (199. 204), dar nicăirĭ фѣче, ci numaĭ лоу фѫкоуть.

30. substantiv nearticulat după *tot*: тоате вѣкѹре (206).

31. construcţiunea cu pronumele enclitic: нече моуаре-и, нече фата-и (201).

32. propaginaţiunea prepositiuniĭ: ла врачю ла Ісоус (202).

33. propaginaţiunea pronumeluĭ: дѫ-не ноаѡ (209), не изъвѣще пре нои (209), не ва пре нои аскоулта (211), ноаѡ не ва ерта (204).

34. кареле ѡмѡл (196) = *care e omul.*

35. elipsa verbuluĭ ajutător: киноуить ши ѧгропать ши ѧвисе (207).

36. condiţionalul *să* nu e tot-d'a-una distins în scriere de reflexivul *se*: сѫ вѫ се ѧрте (216) lîngă сѫ сѫ ıарте (208).

37. *să* cu sensul latinuluĭ *si*: сѫ вери (200,216) = *dacă vreĭ.*

38. *pre* cu sensul ‘prin’: пре чине-шь дѣде? пре Моуси пре доаѡ табле (199), пре чине-шь дѣде домнезеѹ еѵаггелїе (204);

pre cu sensul ‘pentru’: пре аџоуторю сѫ-ль кемѫмь (210);

pre de'naintea acusativuluĭ: не ѧвацѫ пре крединца (203);

pre cu prepositiunea *de* în sens ‘despre’: чѣрере депре вїаца ачещїи лоуми (213), сѫ грѫимь депре хасна челѡр зѣче (201).

39. съ пре чине.... =? (204).

40. *cum* cu sensul ‘că, : коум ноаѡ не ва е

41. *a* = ‘ad, : шъдѣ а-дерѣпта (207).

42. *cine* cu sens ‘care, : ѧсте ачела ѡмь чин
(196).

43. адевъра = ‘adeverì, (197 de 2 orĭ).

44. маинте = ‘maĭ nainte, (206).

45. dativul pentru ablativ : [съ нꙋ пофтещи] в
нече моуѧре-и нече фата-и] (201).

46. inversiunea sintactică : съ не прентроу
(201), не ва пре нои аскоулта (211).

47. а та е ѧпърьцїе ши пꙋтѣрѣ (209).

48. *ĭani* = lat. *en*, gr. ἠνί : ѧни съ гръимь (2

49. slavisme maĭ insolite : прѣстоль ‘tron,
пита ‘pâĭne, (209,215), ѡче-нашь ‘tatăl-nostru

50. връхоул (199) = sl. връхъ ‘vîrf,, dar deja
luĭ х în *f* : пофтещи (201 de 2 orĭ) = sl. похо

51. милкоуитоура (210 de 2 orĭ) explicat prin
черемь чева дела домнеѕеꙋ, dela *a milcui*, boher
wati ‘a desmierda, caresser,.

52. ungurisme :
hasna ‘folos, = ung. *haszna* : хасна челѡр ѕ
(201), cfr. tom. 1, p. 17;
Боулдоужарю (216) = ung. *Boldizsár* ‘Baltasar

53. хиклѣноул (209), cfr. t. 1, p. 436, No. 9

54. mărturia că Românii nu înţelegeaŭ limba
sericeĭ : ѕи ѡче-нашь рꙋмѫнѣще съ ѧцѣлѣцемь (2

55. accentele sînt puse rar, generalmente cu
téză şi astăḑĭ;

accentuaţiune scădută : ачѣ'а (198), татьл'оуи (198), фїюлоу'и (198), пїатр'ж (199), а до'а (200), домнеѕеоулоу'и (200), ан'и (201), ноумел'е (212), чѣрер'е plur. (213);

accentuaţiune urcată: бо'теѕоуль (199, dar 213 : боте'ѕоуль), к'оувенте (199), к'оувинте (201), б'оукоурїе (204), ѧк'инѫмь (208), р'оугѫмь (211), р'оугѫчюне (210,211), к'оуменекѫтоура (214);

doă accente pe acelaşĭ cuvînt : крещ'иноулоу'и (214), но'стр'оу (199), ск'оул'атоуль (208);

accentarea monosilabelor de'naintea altor cuvinte neaccentate : крѣде ш'и вїаѕѫ (196), ѕ'и чѣле ѕѣче (199), ноу' фїи ѫртѹрїе (201), ноу' ле поате (202), съ л'е потемь (202), 'и чѣле коувинте (214) etc., cfr. maĭ sus p. 64, No. 56.

56. *paieric* :

după *r* şi *l*: моул'ть (198), моул'ци (216), моул'те (200), л'аѕи (201, 210), ал'коуи (212), ал'доиле (205), ал'тоул (216), скоул'та (211), мил'коуитоура (210 de 3 orĭ), Боул'доужарь 216), сър'бѣѕѫ (200), моар'тѣ (204), мор'цїи (207) мор'циюрь (208), поутѣр'никоуль (205), мѫр'тоурисѣще (208), ıар'те (208), ар'те (216), ер'тьмь (209), вер'фи (208), пар'те (208), вър'са (216);

după *n*: сън'ть (196), чин'чи (198), а чин'чѣ (200), коувин'те (199,201,202), прен'че (203), кредин'ца (203), Пон'ть (207), рън'доуре (210), мин'те (211), порѫн'чѣлеле (211), мѫн'каци (215), кън'дь (215), ѧтрѫн'сь (215), син'ѱеле (215), şi după *m* : фрѫм'се 215);

după *p* : шап'те (212), шап'тѣ (200), ѡп'та (201), дереп'ть (201, 202, 206, 207, 215, 216), дерѣп'тѫ (203), дереп'че (202), дерѣп'та (207), фап'та (205), фап'те (202,211), скрип'тоурь (207), ащеп'тьмь (208), şi după *f* : поф'тещи (201);

după *c* : ръстик'нитѹ (206).

57. ortografia Catechismuluĭ, generalmente, este maĭ consecinte decăt a luĭ popa Grigorie;

multă predilecţiune pentru оу în loc de ѹ;

ъ se întrebuinţéză d'o potrivă pentru *ă* şi *ŭ*, une-orĭ chĭ în acelaşĭ cuvînt: татьлъ=tatălŭ (196 etc.), нвжцьмъ=învâţămŭ (202), ѧщептьмъ=aşteptămŭ (208), dar la mijloc numaĭ ca şi la capăt numaĭ ca *ŭ*, afară de фапть (206), тарть (20 сфѫнть [весѣрека] (208);

fórte rar ж alternéză cu з, ca în татжлъ (203) lîngă тати (196 etc.) saŭ тарж (214) lîngă тарѫ (207, 213), în gen ж fiind preferit la finea cuvîntuluĭ, unde з apare numaĭ c ceptionalmente, dar figurând adesea şi la mijloc, bună-óră t d'a-una în cuvîntul пжкате etc.;

т şi а sînt de tot rare, cel de'ntâiŭ întrebuinţându-se stematic în тарѫ şi cel-alt în аcте, ér ambele alternând în тѧ (208) saŭ тарть (209) lîngă арте (216).

58. o comparaţiune între ortografia Catechismuluĭ şi ac a luĭ Coresi, veḑĭ maĭ jos pag. 118—119.

IV.

O PREDICA

— 1619 —

O PREDICA.

INTRODUCERE.

§ 1. Textul, pe care'l publicâm maĭ la vale, ocupă la finea manuscrisuluĭ pag. 232—46.

Este cea maĭ de pe urmă din scrierile luĭ popa Grigorie, opera bătrîneţilor sale, după aprópe patru-ḑecĭ de anĭ de preuţiă.

Ca cuprindere, nu e ce-va noŭ. Literatura teologică grécă şi cea slavică sînt pline de fel de fel de predice, omilie şi comentare asupra oraţiuniĭ dominicale. Chĭar românesce, d. Cipariŭ posedă doă foĭ de Татъл ностру ку тѫлк, într'un manuscris de pe la începutul secoluluĭ XVII.[1]) De aceĭaşĭ natură e şi lucrarea de faţă a luĭ popa Grigorie.

Ca limbă însă, acest text este de o însemnătate nespusă. E maĭ important decăt chĭar ‹Legenda Duminiceĭ›. Afară de particularităţile proprie graĭuluĭ dela Măhacĭu, el se distinge prin nesce arcaisme române generale, pe carĭ nu le póte găsi cine-va, grămădite într'un spaţiŭ atăt de restrîns, nicĭ într'un alt monument din trecutul nostru literar.

---

1) Cipariŭ, *Chrestomatia*, p. 114. — Căt pentru limba acestuĭ manuscris, cfr. *Archiv pentru filologia şi istoria*, Blaj, 1867, p. 433—6.

Deşi scrisă la 1619, acéstă predică ne presintă o lim mult maĭ veche decăt acea din publicaţiunile luĭ Coresi şi d Catechismul dela 1560.

§ 2. Dâm aci pe ‘Tatăl-nostru, al luĭ popa Grigorie în com paraţiune cu cele treĭ texturĭ române, pînă acum cunoscute, al oraţiuniĭ dominicale din secolul XVI:

1°. Din Catechismul dela 1560;

2°. Din Omiliarul luĭ Coresi;

3°. Scris cu litere latine de către marele logofăt moldov nesc Luca Stroicĭ şi comunicat la 1593 istoriculuĭ polon Sa nicki.

Din acéstă scurtă comparaţiune va resulta că:

1°. Coresi n'a făcut decăt a reproduce la 1580 pe Tată nostru dela 1560, modificându-l numaĭ în ortografiă;

2°. Textul luĭ Stroicĭ este o redacţiune moldovenéscă i dependinte, ce-va maĭ arcaică decăt cea braşovénă;

3°. Textul luĭ popa Grigorie întrece pe tóte prin conse vatism linguistic, păstrând pînă şi pe *n* din вїѧе=*vinie*=l *veniat*, pe care cele-l'alte texturĭ l'aŭ muĭat deja în вїе care — pronunţat pînă astăḑĭ în Banat şi 'n Haţeg — ne î timpină, dintre vechile nóstre tipăriture, numaĭ în Palia cea de Orăstia din 1582.[2])

CATECHISM 1560:

Татьль ностроу че еши ѧ черю. сфнцѣскѫ-се ноумеле тъоу. съ вїе ѧпържцїе та фїе воѧ та коум ѧ черю. аша ши пре пѫмѫнть. пита ноастрѫ съцїѡсѫ дъ-не ноаѡ астѫѯи. ши ꙗрть ноаѡ грешалеле ноастре. коум ертьмь ши нои грешицилѡр ноѱри. ши ноу не

CORESI 1580:

Татѫль ностр8 че еши чери сфнцѣскѫ-се ноумеле т съ вїе ѧпържцїѧ та. фїе в та коумь ѧ чери аша ши пъмѫнть. пита ноастрѫ съ ѡсѫ дъ-не ноаѡ астѣѯи. ꙗртѫ ноаѡ грешалеле ноаст коумь ертъмь ши нои грешицилѡр ноѱри. ши н8 не д

2) Cipariŭ, *Principie*, p. 144. — cfr. *Chrestomatia*, p. 79.

доуче ѧ нѫпасте че не избѫвѣще пре нои де хиклѣноул. къ а та е ѧпърьцїе ши пѹтѣрѣ ши слава ѧ вечїе аминь.[3])

ѧ нъпасте че не избѫвѣще пре нои де хитлѣнѹль. къ а та е ѧпържцїѧ ши пѹтѣрѣ ши слава ѧ вечїе аминь.[4])

STROICI 1593 :

Parintele nostru ce esti in ceriu, swincaske-se numele teu : se vie inperecia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu. Penia noastre secioase de noai astedei. Ssi iarte noae detoriile noastre, cum ssi noi lesem detorniczilor nosstri. Si nu aducze pre noi in ispite, ce ne mentuiaste de fitlanul. Ke ie a ta inperecia ssi putara ssi cinstia in veczij vecilor, Amen.[5])

POPA GRIGORIE 1619 :

Татъль нострѹ чел че ещи ѧ черюре. се сфенцѣскъ-се нѹмеле тъѹ съ вїѧе ѧпъръцїа та. ши се фїе воѧ та ка ѧ черю ши пре пѫмънтѹ. пъѧрѣ ноастръ съциwаса дъ-w ноаw астъѕи. ши ласъ ноаw грешалеле ноастре. ка ши нои лъсъмѹ грешицилѹрѹ нощри. нѹ не дѹче нои ѧ нъпасти. [че не избъвѣще де][6]) хиклѣнѹл. къ а та асте ѧпъръцїѧ ши сила. ши слава ѧ вечїѧ вѣкѹлѹи аминь.

§ 3. Dar arcaismele cele maĭ preţióse, fonetice, morfologice, lexice şi sintactice, sînt cuprinse nu în cele căte-va şirurĭ din Tatăl-nostru, unde ele nu puteaŭ să încapă, ci în explicaţiunile luĭ popa Grigorie.

Le vom vedé maĭ jos în Notanda.

---

3) Maĭ sus p. 104.

4) Cipariŭ, *Chrestomatia*, p. 43.

5) Sarnicki, *Statuta y Metrica Przywiljeow Koronnych*, Cracovia, 1597, in f., p. 1223. — Cf. studiul meŭ : *Viéţa şi scrierile luĭ Luca Stroicĭ*, Bucurescĭ, 1864.

6) Cuvintele din parentesĭ s'aŭ scăpat în textul oraţiuniĭ dominicale, dar resultă din context.

FRAŢI DRAGI.....

фраци драџи асколтаци сфнта їеѵглїе че съ гръѧще д
елꙋрꙋ вѡастре де бине сокотици ши лѡаци аменте че г
232. домнеѕеꙋ. |
домноу їс хс аша ѕисе съ роугъмꙋ-не. іеѵглїе. ѧтр
трꙋ челарюль тъꙋ ши ѧнкиде оуша та. тлъкованїе
ѕиче ѧцелѣџере аша ѕиче. се те ѧнкиѕи ѧнтр'ърел
де тоате кꙋџетеле лꙋмїеи дешарте. еѵглїе. ѕиче рѡ
татълꙋи ден черю ѧ фꙋришꙋ ши татьль тъꙋ ва ве
фꙋришꙋ да-ва цїе лѧве. ачѣ ѕиче. ши домнеѕеꙋ ва
ѧрема та фърь де хикленшꙋгꙋ. ши да-ва цїе ѧ в
тꙋтꙋрорꙋ. еѵглїе. рѡагъндꙋ-вь. съ нꙋ гръици ръꙋ к
233. лимби паре-ле амꙋ къ ѧнтрꙋ мꙋлте кꙋвен|те але
лꙋѕици ворꙋ фи. нꙋ вь асемърареци лорꙋ. аша ѕиче
ирема съ кꙋџеци алте. е кꙋ лимба се гръещи гъндии
тр'аюре. ка чеѧ фъцарничїи. къ нꙋ вере добънди.

Fraţi dragi! Ascoltaţi sfănta iev*an*ghelie, ce să grăĭaşte nieluru-voastre, de bine socotiţi şi loaţi ame*n*te ce grăĭaşte Do*m*

Do*m*nu Is. Hs. aşa ḑise să rugămu-ne, iev*an*ghelie: ‘întră celarĭulú tău şi închide uşa ta.„ Tlăcovanie, ce se ḑice înţe aşa ḑice: se te închiḑi într'ărema ta de toate cugetele lumiei d — Ev*an*ghelie ḑice: ‘roagă-te Tatălui den cerĭu în furişu, şi tău va vedé în furişu, da-va ţie aĭave„. Acé ḑice: şi Do*m*ne vedé înrema ta fără de hiclenşugu, şi da-va ţie în vedéré tu — Ev*an*ghelie: ‘roagăndu-vă să nu grăiţi rău, ca alte limbi; le amu că întru multe cuvente ale loru auḑiţi voru fi; nu v mărareţi loru„. Aşa ḑice: nu cu irema să cugeţi alte, e cu se grăeşti găndindu într'aĭure, ca ceĭa făţarnícii, că nu vere

ци татъль вострѫ че в'арѫ требои аинте ѧкѫ де чершо-
тѣа вострѫ. ци домнедѣѫ иѧрима та ши ѧнцелѣчуе тоате
кѣ ецеле тале. ши вѣде тоате фъцъриле тале. ши плекатѣа
тъѫ. аинте ѧнкѫ де кѣвынтѣа тъѫ. евгаїе. зиче. аша амѫ сѫ
бѫ рѣгаци вои. вои ботедаціїи че сеци ѧ номеле татълѣи
шиѫ фіюлѣи ши ѫхоулѣи сфинтъ. сѫ ѧнцелѣчеци че грѫници.
34. шиѫ чире кемаци. ѧнтрѫ ажюторюль тъѫ. | де нѫ кѫ ирима
се нѫ сокотеци ка чеа ѧнтѣрекаціїи. чее че ѧѫ ѧнтѣ-
рекатѣ ѧѫпѫ часта ѧѫме дешартѫ де нѫ корѫ се ѧнце-
лѣгъ кіѧреле сѫѫ. евгаїе. зиче. татъль нострѫ чел че еци
ѧ черюре. а че ши(?) ѧнцелепчѣрѣ сѣфлетѣлѣи. ши ѧ ирема
се ѧралци асѣпрѫ де черю. кѫ домнедѣѫ. елѫ ѧѫ фаптѫ черюлѣ
ши пѫ[мъ]нтѣлѣ. вѫѣтеле тоате ши невѫѣтеле. елѫ цѣкѫ датѫ
трѫпѫ. ѧнѧтр'о фърънемикъ. елѫ цѣкѫ датѫ вѫртѣте. елѫ цѣкѫ датѫ
35. wкїи. ши мъръ. ши пичоаре. спре сила лѣи ста|и ѧ пѣрѫничита
лѣи се ѧкѣлі ѧи лѣцѣк лѣи. кѫ елѫ цѣкѫ датѫ вїаца ши зиле
кѫ самѫ. ши час де морте. ши ѧкїере деѧ морте. ши
ѧтре елѫ съ стаи кѫ пелица ши кѫ софлетѣа сѫ даи рѫспѫнсѫ.
де чѣи лѣкрат кѫ пелица. нече кѫ оу кипѫ нѫ поци трѣче

---

di.— Evanghelie : ‘şti Tatălŭ vostru ce v'ară treboi, ainte încă de cerşotul vostru’. Şti Domneḑeu înrima ta, şi înţelége toate cugetele tale, şi vêde toate făţările tale şi plecatul tău, aite încă de cuvântul tău.— Evanghelie ḑice : ‘aşa amu să vă rugaţi voi.’ Voi, botedaţii ce seţi în nomele Tatălui şi Fiĭului şi Duhului sfăntŭ, să înţelégeţi ce grăiţi şi cire chemaţi întru agĭutorĭulŭ tău, de nu cu inima se nu socoteşti ca ceĭa înturecaţii, cee ce au înturecatu după ćaśa lume deşartă, de nu voru se înţelégă biînrele său. — Evanghelie ḑice : ‘Tatălŭ nostru cel ce eşti în cerĭure’. Ace şi (?) înţelepciuné sufletului şi în irema se înralţi asupră de cerĭu, că Domneḑeu ĕlu au faptu cerĭulu şi pămăntulu, văḑutele toate şi nevăḑutele; elu ţéu datu trupu diîntr'o fărănemică; elu ţéu datu vărtute; elu ţéu datu ochiĭ şi măru şi pićoare; spre sila lui stai în purăncita lui, se înveli în légé lui; că elu ţéu datu viĭaţa şi ḑile cu samă şi ćas de morte şi înviere deĭn morte; şi între elu să stai cu peliţa şi cu sofletul să dai răspunsu de céi lucrat cu peliţa. Nece cu u chipu nu poţi tróce dé acé.

дѣ ачѣ. татъл ѕиче. фїи бꙋрꙋ, ка ѕисе елꙋ де се фїи
лꙋи де се ѧпли кꙋвънтꙋл лꙋи ши фъгъдꙋита та. че с
боѡтеџюрѣ та. де се добъндеџи ѡчина ѧн черю ши д
раюлꙋи. ши каса татълꙋи тъꙋ. се те връжмашꙋл. ѧн
236. къ тотꙋ | менчꙋросꙋл татъ-и е дракꙋл. дече се те рꙋ
дела татъл тъꙋ деѧ черю дꙋче-те-вери кꙋ елꙋ. ѧ ф
нестинсꙋ. ши ѧнтрꙋ'нтꙋрѣрекꙋл дѣ афарь ѧнтрꙋ вїе
неадꙋрмици. юѡ е скърчкарѣ динцилорꙋ. ши плънџере
амарꙋ. ши тоатъ мꙋѧка. къ елꙋ кꙋ пъкатꙋл ѧнтре
гъмбосѣще ѡмꙋл. аинте пъха мъндрїа. трꙋфа. лъкомїе б
ревнирѣ. лѣнѣ. корвїе. фортꙋшаго. ши допъ ачѣа т
недерептатѣ. къ нꙋ гръеџи татъл мїеꙋ че татъл нос
237. дерепче | тоци сфнцїи лꙋи се ци фїе фраци дела ꙋн
фечори мъдꙋларе лꙋи хс. елꙋ нї-и капꙋл нострꙋ е лꙋ
капꙋл і-е ѕеꙋлꙋ. еѵглїе. ѕиче. се сфенцѣскъ-се нꙋмеле
ачѣ ѕичѣ. фъ нꙋи сфнци съ слъвѣскъ-се кꙋ нои. нꙋ
славееи тале. къ'нтрꙋ елꙋ боѡтеѕатꙋ-м'амꙋ. се сфнцѣс
ѧн сꙋфлетеле ноастре. ши ѧнтрꙋ боѡтѣџюрѣ ноастр
але ноастрѣ бꙋре лꙋкрꙋре съ прослъвѣскъ-се нꙋмеле сл
тале. нꙋ лъса нои се фим ръи се нꙋ се ѡкърѣскъ слъ

Tatăl ḑice: fii buru, ca ḑise elu de se fii fiĭulu lui, de se împ
văntul lui şi făgăduita ta, ce se ḑice bootegĭuré ta, de se dobă
ocina în cerĭu şi duléaţa raĭului şi casa Tatălui tău. Se te vrăj
înşĭa*lă*, că totu-menéurosul tată-i e dracul, dece se te rupsere
Tatăl tău deîn cerĭu, duce-te-veri cu elu în focul nestinsu şi
'nturérecul dé afară întru viermii neadurmiţi, ĭuo e scărécaré din
şi plăngere cu amaru şi toată muînca, că elu cu păcatul în
gă*m*boséşte omul; ainte păha, măndria, trufa, lăcomie, beţiĭa, re
léné, corvie, fortuşago, şi dopă acéĭa toată nedereptaté. Că nu g
Tatăl mieu, ce Tatăl nostru, derepce toţi sf*i*nţii lui se-ţi fie fraţi
un tată, feéori mădulare lui Hs. Elu ni-i capul nostru, e lu
capul i-e ḑeulu.—Ev*an*ghelie ḑi*ce*: «se sfenţéscă-se numele tău»
ḑicé: fă nui sf*i*nţi, să slăvéscă-se cu noi numele slaveei tale, c
elu booteḑatu-m'amu; se sf*i*nţéscă-se în sufletele noastre şi
bootégĭuré noastră, cu ale noastré bure lucrure să proslăvés
numele slaveei tale; nu lăsa noi se fi*m* răi, se nu se ocărésc

238. нѫмеле тѫѕ | кѕ нои че се лаѫде. нѫмеле сто ал тѫѕ спре
нои креѫнирїи. w фериката пѫрынте че аре фечори ка аче
че се лаѫде ѫн славѫ кѕ ей нѫмеле лѫи:—евгаїе. сѫ вїѧе
ѫпърацїа та. ѫпърацїа грѫѫще а доаw веѧретѫ кѕ славь
маре. чѣремѕ се вїѧе дхѕа лѫи. ши милѫи ѫтр'ѣремиле ноастре
се пътемѕ фаче пре воа лѫи. кѕ сфѣтѕ кѕрѕ. де кѕ кѕ[кѕ]рїе
се ащептѫмь веѧретѫа лѫи. ши ѫвїерѣ мwрцилорѕ. ши ѫѕ-
децѫа. нѫдѫиндѕ-не спре мила славеей лѫи. ши спре слѫжба
239. ноастрѫ. евгаїе. ши се фїе воа та ка [ш]и ѫ черю ши пре
пѫмѫнтѕ:—кѕмѕ ѫ черю ѫцерїи воа та факѕ. ши ѫпреоурѫ
сѫнтѕ аша ши нои деспре пѫмѫнтѕ воа та се фачемѕ.
домнеѳеѕ маре-и ши ѫпреоурѫ кѕ тоци сфенцїи тѫи сѫ
фїимѕ. евгаїе. пѫрѣ ноастрѫ сѫциwаса дѫ-w ноаw астѫѳи.
сащїѕ грѫѫще чѣ че аете. фирѣ ноастрѫ че е wпѕ а фи
тѫрие астѫѳи кѣкѫнтѫа лѫи домнеѳеѕ. а та-и кѫцига де
мѫѫре. пелица лѫи хс. аете пѫѫре стѫтѣтѫлѫи нострѕ. ши
240. трехѫнтѫлѫи нострѕ, ши сфтѫа ши лѣмирѫтѫа. | сѫцеле лѫи
хс. пре спсенїе ноаw, ши спре вїаца де вѣчи. рѣгѫмѕ-вѫ.
астѫѳи фѫрѫ wсѫндѫ сѫ не кѣмерекѣмѕ, кѕ ста пелица лѫи

---

vitul numele tău cu noi, ce se laude numele s*fân*tu al tău spre noi creştirii. O, fericatu părinte, ce are feĉori ca aceĭa ce se laude în slavă cu ei numele lui!—Ev*an*ghelie: ‘să viine înpărăţia ta.’ Inpărăţĭla grăĭaşte a doao veînretă cu slavă mare, cĕremu se viine D*u*hul lui, şi milui (?) într'ăremile noastre se putemu face pre voĭa lui cu sfîtu buru, de cu bucurie se aşteptămŭ veînretul lui şi învierĕ morţiloru şi g'udeţul, nădăindu-ne spre mila slaveei lui şi spre slujba noastră.—Evanghelie: ‘şi se fie voĭa ta ca şi în cerĭu şi pre pâmântu’. Cumu în cerĭu îngerii voĭa ta facu şi înpreură săntu, aşa şi noi despre pământu voĭa ta se facemu; Dom*n*eḑeu mare-i, şi înpreură cu toţi dinţii tăi să fiimu.—Ev*an*ghelie: ‘păînrĕ noastră săţioasa dă-o noao astăḑi.’ Saţiu grăĭaşte cĕ ce ĭaste firĕ noastră: ce e opu a fi tărie astăḑi cuvântul lui Dom*n*eḑeu, a ta-i căştiga de măînre; peliţa lui Hs. ĭaste păînre stătutului nostru şi trezvitului nostru; şi s*fân*tul şi luminatul sângele lui Hs. pre spasenie noao şi spre viĭaţa de vĕci; rugămu-vă astaḑi fără osândă să ne cumerecumu cu s*fân*ta peliţa lui

ши кȣратȣл сънцеле лȣи се фимȣ гата къ доаѡръ пъѧръ
мъѧре времȣ трѣче де лȣме къ ѕисе домноул ѧ тоате врѣми
съ фимь гата. еѵглїе. ши ласъ ноаѡ грешалеле ноастре. ка
ши нои лъсъмȣ грешицилȣрȣ ноѡри. дерепче ши дȣпѫ боѡте-
цюре грешимь ши допъ фъгъ[дȣ]итъ не рȣгъм се ласе ноаѡ
маи въртосȣ аратъ ноаѡ ка времȣ ръбдътори съ фимȣ. къ
241. аша ва лъса елȣ ноаѡ ка нои времȣ | лъса виновацилȣрȣ
ноѡри. се поменирем ȣ реȣ нȣ ва лъса ноаѡ. се дѣдерем ȣ
ръȣ дерептȣ ръȣ. нȣ ва лъса. аша нї-и ѕисъ ноаѡ де дом-
неѕеȣ. ка времȣ фаче нои вечирилорȣ ноѡри. аша ши ел
ва фаче ноаѡ нетрекȣтȣ. еѵглїе. нȣ не дȣче нои ѧ нъпасти
нетаре семȣ нои ѡамерїи. дерепть ачѣ нȣ ни се каде с
не дъмȣ нои кȣ воѧ-не ѧ испити. къ испителе сънтȣ а
еи ноастре крединце съ авемȣ ръбдаре. де се не рȣгъм
кънд ȣ времȣ къдѣ къ дѣѧ испите се нȣ ѧгицици фимȣ.
242. де нъпасти. че кȣ аџюторюл лȣи домне|ѕеȣ ръбдаре се авем
ши лȣкрȣ десесфършитȣ се прїимимȣ. къ чела че-ль ѧвенче
испита каде ѧ нъпасте. ши ѧгицитȣ ва фи ѧтрȣ ꙗдȣ. е
чела че ва къдѣ ши-ль ва трѣче кȣ аџюторюл лȣи домнеѕеȣ

și curatu*l* săngele lui, se fimu gata, că doaoră păînră măînre vre
trêce de lume, că ḑise Do*m*nu*l* în toate vremi să fimŭ gata.—Ev*an*-
gh*e*lie: «și lasă noao greșalele noastre, ca și noi lăsămu greșițilu
noștri». Derepce și dupâ bootegĭure greșimŭ și dopă făgăduită
rugă*m* se lase noao; mai vărtosu arată noao, ca vremu răbdători
fimu, că așa va lăsa elu noao ca noi vremu lăsa vinovațiluru noș
se pomeniremu reu, nu va lăsa noao; se déderemu rău dereptu r
nu va lăsa; așa ni-i ḑisă noao de Do*m*neḑeu, ca vremu face
vecirilor u, așa și elu va face noao netrecutu.—Ev*an*gh*e*lie: «nu
duce noi în năpasti». Neṭare semu noi, oamerii; dereptŭ acé nu
se cade să ne dămu noi cu voĭa-ne în ispiti, că ispitele săntu
ei noastre credințe; să avemu răbdare de se ne rugămu căndu vre
cădé, că déîn ispite se nu înghițiți fimu de năpasti, ce cu agĭutor
lui Do*m*neḑeu răbdare se avemu și lucru desesfărșitu se priimi
că cela ce-lŭ învence ispita cade în năpaste și înghițitu va fi
ĭadu, e cela ce va cădé și-lŭ va trêce cu agĭutorĭu*l* lui Do*m*ne

кȣ ръбдарѣ ши де ва трѣче достоиникȣ-и. ши кȣрȣръ де
славѫ. че-и гътитъ де домнеѕеȣ челорȣ че л'аȣ юбитȣ елȣ.
еѵгл҃іе. хиклѣнȣл ѧ дракȣл че кȣ хлиншигȣл съȣ къѕȣ деѧ
черю. ши скоасе Адам ѧтъи ѡмȣ деѧ раю. ши Юда дела
43. хс. ши алци мȣлци де нȣ ꙋиче | се не изъвѣскь нои
де ѡаме[ри] хиклѣне къ еи нȣ н'аръ фаче ноаѡ ниче ȣн
ръȣ. че хиклѣнолȣ връжмашȣлȣ ръдикъ ѡамерїи спре нои
ши фаче невое лорȣ ши ноаѡ. ка ръдикь шарпеле ши ѧтръ
ѧ елȣ ши прилъсти Євва. ши Євва ѧшелъ Адам. ши къ-
ѕȣрь де бȣѧрътатѣ лȣи домнеѕеȣ. ши еи ши ꙁмеȣл. ши
ръдикъ спре ѧнсȣши хс. хиклѣнȣль ши ѧтръ ѧ Фарисеи.
4. ши ѧшеларь Іоуда | спре перирѣ са. ши алцїи мȣлци де-
рептачѣ нȣ де ѡамери не рȣгъмȣ се не изъвѣскь. че де хи-
клѣнȣл връжмашȣлȣ че тоци не ꙁементѣщи. де се нȣ-ль
фъгъдȣимȣ елȣ ѧтрȣ немикь. се нȣ перимȣ кȣ елȣ. че се
оуримȣ елȣ ѧнтрȣ немикь. ши ни се каде се лȣ блъсте-
мъмȣ елȣ кȣ кȣ[вънтȣлȣ] лȣи домнеѕеȣ. къ а та ѧсте ѧ-
пъръцїѧ ши сила. ши слава ѧ вечїѧ вѣкȣлȣи аминь. ѧрал-
цъ нои ачичѣ ѧн дърнире съ авемȣ оуповъинцъ таре. къ ѧм-

---

răbdaré, și de va tréce dostoinicu-i și curură de slavă ce-i gătită
Do*m*neḑeu celoru ce l'au ĭubitu elu. — Ev*an*ghelie: "hiclénu*l*„
. . ?) în dracu*l* ce cu hlinșigu*l* său căḑu deîn cerĭu și scoase A-
m întăi omu deîn raĭu și Ĭuda dela Hs. și alți mulți; de nu gice
ne izbăvéscă noi de oameri hicléne, că ei nu n'ară face noao
e un rău, ce hiclénolu vrăjmașulu rădică oamerii spre noi și face
voe loru și noao, ca rădică șarpele și întră în elu și prilăsti Ev-
, și Evva înșelă Ada*m*, și căḑură de buînrătaté lui Do*m*neḑeu și ei
zmeu*l*, și [se] rădică spre însuși Hs. hiclénulŭ și întră în Farisei
înșelară Iuda spre periré sa și alții mu*l*ți; derept acé nu de oa-
ri *ne* rugămu se ne izbăvéscă, ce de hiclénu*l* vrăjmașulu ce toți ne
mentéști, de se nu-lŭ făgăduimu elu întru nemică, se nu perimu
elu, ce se urimu elu întru nemică, și ni se cade se-lu
stemămu elu cu cuvăntulu lui Do*m*neḑeu. — [Evanghelie :] "că
ĭaste împărățiĭa și sila și slava în veciĭa vécului aminŭ„.
alță noi acicé în dărnire, să avemu upovăință tare, că împăratu*l*

245. пъратȣл а тотȣ ꙗсте татъль нострȣ деѧ черю. ши | п
тѣрникȣ ши слъвитȣ. де се ȣповъимь кȣ крединцъ таре і
гъндиндȣ-не ши се щим къ хиклѣнȣлȣ времȣ ѧвенче і
връжмашȣл кȣ сила татълȣи нострȣ. ши не вемȣ прослъ
кȣ елȣ. апои кънд ȣ ва веѧри ѧн слава са елȣ ва да кȣи
дȣпъ лȣкрȣлȣ лȣи ѧ вечїа вѣкȣлȣи. аминь :— пис попь Г
горїе ди Мъхачю. влѣт. ҂з. р. кз. ѡт рожво. ҂а. х.
246. мсца. маи. і. днь. аминь.

---

a totu ĭaste tatălŭ nostru deîn cerĭu, şi putérnicu, şi slăvitu, de upovăimŭ cu credinţă tare, negăndindu-ne, şi se ştim că hiclém vremu învence şi vrăjmaşul, cu sila Tatălui nostru, şi ne vemu p slăvi cu elu; apoi căndu va veînri în slava sa, elu va da cui-şi du lucrulu lui în veciĭa vécului, amin. (Scris'a) popă Grigorie di M hacĭu (în anul) 7127, (dela Nascerea luĭ Crist) 1619, (luna ma 10 (ḑile), aminŭ.

NOTANDA

inalul *u* este întreg aprópe t o t - d'a - u n a, afară
când ultima consónă e aruncată d'asupra rîndului :
s (233 de 2 orĭ), тѫтѫрорѫ (233), тотѫ (236, 245),
юлѫ (244), хиклѣнѫлѫ (246), хикленшѫгѫ (233), черюлѫ
, пѫмѧнтѫ (240), пѫмѧнтѫ (240), пѫмѣнтѫлѫ (235), лѫ
), ѧлѫ (235 de 4 orĭ, 236, 237 de 2 orĭ, 238 de
, 241, 242, 243, 244, 245 de 4 orĭ, 246 de 2 orĭ),
(234 de 2 orĭ), дѧтѫ (235 de 3 orĭ, 236), дѧмѫ (242)
емѫ (242), трѫпѫ (235), ворѫ (234, 235), времѫ (241
orĭ, 242 de 2 orĭ, 246), вемѫ (246), гѧндиндѫ (234),
ѧтѫ (235), [лѫ] фантѫ (235), фачемѫ (240), факѫ a 3-a
(240), семѫ (242), сѧнтѫ a 3-a pers. (240, 242), фимѫ
de 2 orĭ, 242), фїимѫ (240), роугѧмѫ (233, 242, 245).
ѣлѫрѫ (232), рѧспѫнсѫ (236), кипѫ (236), фїюлѫ (236),
ѫ (236), диницилорѫ (237, 244), лмарѫ (237), вѣлѫ (238),
ѫ (239), ферикатѫ (239), чѣремѫ (239), пѫтемѫ (239),
(239), кѫрѫ (239), мшрцилорѫ (239), фортѫшлго (237),
240), кѧндѫ (242, 246), дерептѫ (242), вечирилорѫ (242),
ѫтѫ (242), лвемѫ (242, 243, 245), кѫмерекѫмѫ (241),
ѫ (241), грешицилѫрѫ (241), грешимѫ (241), вѧртосѫ (241),
илѫрѫ (242), помениремѫ (242), десесфѧршитѫ (243),

прїимимꙋ (243), ѧгицитꙋ (243), ıадꙋ (243), челорꙋ (243), юбит (243), ѡмꙋ (243), ѡпꙋ (240), връжмашꙋлꙋ (244), фъгъдꙋи (245), перимꙋ (245), оуримꙋ (245), блъстемъмꙋ (245), пꙋтѣ никꙋ (246), слъвитꙋ (246), лꙋкрꙋлꙋ (246), коѡтеѕатꙋ-м'амꙋ (238

une-orĭ frase întregĭ cu *u* întreg: елꙋ аꙋ фаптꙋ черюлꙋ пъмънтꙋлꙋ (235), елꙋ цѣꙋ датꙋ трꙋпꙋ (235), челорꙋ че л'а юбитꙋ елꙋ (245), нꙋ перимꙋ кꙋ елꙋ, че се оуримꙋ елꙋ (245), се лꙋ блъстемъмꙋ елꙋ (245), etc.;

numaĭ noă casurĭ peste tot cu finalul ь=*ŭ*: грешимь (241), фимь (241), татъль (234, 235), аџюторюль (234), аџептъмь (239), хиклѣнꙋль (244), [нꙋ-]ль (245), ꙋповъимь (246), челарюль (233), afară de дерепть ачѣ (242), unde ambele cuvinte sînt unite în дерептачѣ (245).

2. ѧ întrebuinţat ca vocală nasală în interiorul cuvîntului: мꙋѧка (237), вїѧе (239 de 2 orĭ);

деѧ (236, 237, 243, 245), дѣѧ (242), диѧтр'о (235), dar şi ден (233), ba chĭar cu vocalisarea totală: ди [Мъхачю] (246) şi дѣ [афарь] (237);

оу [кипꙋ] (236, dar 238: ꙋн тать, 244: ꙋн ръꙋ), аите (234, şi tot acolo: аинте);

pentru ѧ une-orĭ scris ѧн: ѧнтрꙋ (233), ѧнкиде (233), ѧнцелѣџе (234), ѧнкъ (234) etc., ér o dată prin acomodaţiune ѧм: ѧмпъратꙋл (245);

pentru grupul ѧр, veḑĭ maĭ jos No. 12.

3. -ен- = actualul *-in-*: менчꙋросꙋл (237), кꙋмерекꙋмꙋ (241), кꙋвенте (233, 234), аменте (232), ѧвенче (243, 246), сфенцїи (240), сфенцѣскъ (238), ѕементѣщи (245) = actualul *smintesce*.

4. confusiunea între *a* şi *u*:

o pentru *u*: асколтаци (232), требои (234), чершотꙋл (234), номеле (234), софлетꙋл (236), домнеѕеꙋ (232, 233 etc.), домниелꙋрꙋ (232), корвїе (237), фортꙋшаго (237), допъ (237, 241), хиклѣнолꙋ (244), dar şi хиклѣнꙋлꙋ (246), дꙋпѫ (241 etc.;

ѫ pentru *o*: грешиѫ8рѕ (241), домниѫ8рѕ (232), виновѫи-рѕ (242), пѕрѫнчита (236), нѕи (238), dar şi нои etc.

5. **оа** pretutindenĭ conservat, afară de вѡстре (232) şi морте (236 de 2 orĭ);

оа de prisos: рѡаґѫнд8-вь (233);

доаѡрѫ (241)=*doară*, ‘póte’.

6. **ѡ**=lungul *o*: бѡчтеџюре (241), бѡчтеџюрѣ (236, 238), ѡчтеѕатѕ-м'ѧмѕ (238), dar ботеѕѧціи (234);

їи=lungul *i*: [сѫ] фїимѕ (240, dar 241, 242: фимѕ).

7. **ѣ** pentru *-e*: виѣ la presinte (238, dar 236 etc.: ине), [але] ноѧстрѣ (238), дѣ [ѧчѣ] (236);

ѣ pentru *-e-* бѡчтѣџюрѣ (238);

і pentru *-e*: испити (242, dar tot acolo şi испите), из-ѣсти (242 de 2 orĭ, dar 243: изпасте), ѯементѣции la a 4-a pers. (245);

е pentru *-i*: [нѕ] вере [доБѫнди] (234), [ѡамери] хиклѣне (244), нетаре [семѕ нои] (242);

е pentru *-i-*: веѧретѫ (239), веѧретѕл (239);

е pentra *-ѧ*: чее [че] (235, dar 234, 235 etc.: чеѧ);

е pentru *-ă*: ѧнтре [ши гѫмбоскиіе] (237);

е, nu **ѣ** saŭ **ѧ**, în silaba accentată urmată de o silabă cu înalul **ѣ** saŭ **ѧ**: ѧвїерѣ (239), ѧчеѧ (239), чеѧ (234 etc).

8. **-ѕм-** pentru **-ѫм-**: кѕмерекѕмѕ (241);

-иг- pentru **-ѕг-**: хининигѕл (243)=хикленшѕгѕ (233), cu emarcabila contracţiune: хлин-=хиклен-.

9. **і** după **р** pentru **î**: оуримѕ (245).

10. **е** între **z** şi **m**: ѯементѣции (245)=*smintesce* din slav. ѕмѫтити.

11. alte particularităţĭ vocalice:

нече (236), дече (237);

дерептѕ (242), дерепче (237) etc.

12. **п** între vocale trecut în **р**: [ѧнтр']ѫрема (233), ѧ-р']ѫремиле (239), ирема (234, 235), ирими (235), [вѣ] ѧ-

семърареци (234), чире (234), ѧнтȣрекатȣ (235), ѧнт
(235), ѧнцелепчȣрѣ (235), мърȣ [ши пичоаре] (235), бȣр
239), бȣре (238), боѡтецюрѣ (236, 238), боѡтецюре
менчȣросȣл (237), [ѧнтрȣ] нтȣрѣрекȣл (237), ѧпреоурѫ (2
2 orĭ), лȣмиратȣл (240), крещирїи (239), кȣмерекȣмȣ
вечирилорȣ (242), ѡамери (245), ѡамерїи (242, 244),
(243);

n între vocale trecut în *nr*: бȣѧрътатѣ (244), в
(235), ѧралцъ (245), ѧралци (235), [ба] беѧри (246), в
(239), беѧретȣл (239), пъѧрѣ (240), пъѧре (240), мъѧре
241), пъѧръ (241), ѧрема (233), иѧрима (234);

n între vocale conservat: бине (232), ѡчина (236)
(237), поменирем ȣ (242), биновацилȣрȣ (242).

13. ѕ=*dz*: домн ѕеȣ (232, 235, 234, 235 etc.),
(238), ѕиче (233, 234, 235, 236, 238), ѕичѣ (238)
(233, 241), ѕисъ (243), кѫѕȣ (243), кѫѕȣрь (244), боѡ
(238), ботеѕацїи (234), астѫѕи (240, 241), астьѕи (240)
(236), бъѕȣтеле (235 de 2 orĭ), аȣѕиш (234), ѧнкиѕи
ȝ=*z*: ȝмеȣл (244), иȝбъвѣскь (245), ȝементѣщи
треȝвитȣлȣи (240).

14. ѕ=*dz* trecut în ц=*dj*: циче (243) lingă ѕиче
etc.).

15. цюдецȣл (239), ацюторюл (240), etc., nicăiri —ж-
vocale saŭ urmat de vocală.

16. *o* din *va*: ѧѡаци (232).

17. alte particularităţi consonantice:
скърчкарѣ (237);
ȝементѣщи (245);
десесфършитȣ (243)=*descoarşit*.

18. dupla post-articulare în construcţiunea subst
cu adjectivul: хиклѣнолȣ кръжмашȣлȣ (244), хиклѣнолȣ
машȣлȣ (245), пъѧрѣ ноастръ съцимаси (240);

acelaşi fenomen prin alipirea post-positivală către
tiv a articlului prepositiv *al* dela pronumele ce

ѫнта пелица [лȣи ши] кȣратȣл сънцеле [лȣи] (241), слъвитȣл
меле [тъȣ] (238)=пелицъ а-, сънце ал-, нȣме ал-, ceĭa-ce
se întîmplă însă atuncĭ când pronumele e preces de ad-
tiv: нȣмеле сфънтȣ ал тъȣ (239), nu: нȣмеле сфънтȣл
ȣ.

19. adjectivul pre-articulat şi post-articulat tot-o-dată: чеѧ
тȣрекацї-и (235), чеѧ фъцарничї-и (234).

20. întrebuinţarea corectă a articluluĭ *al*: нȣмеле сфънтȣ
тъȣ (239), кȣвенте але лорȣ (234), а та-и къщига (240),
е ноастрѣ бȣре лȣкрȣре (238) etc.

21. substantiv nearticulat după *tot*: ѧ тоате врѣми (241).

22. nearticulat: домноу Ісȣс Христос (233).

23. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: славееи (238 de 2 orĭ,
39);
cu *-iei*: лȣмїеи (233);
cu *-ei* deslipit şi pus de'naintea cuvîntuluĭ: испителе сънтȣ
е еи ноастре крединце (242)=але ноастре-еи крединце=але
единце-еи ноастре.

24. pluralul cu *-ure*: черюре (235), лȣкрȣре (238).

25. tematicul *-u-* din latinul *manus* conservat chĭar la plu-
l: мърȣ [ши пичоаре] (235).

26. аюре (234), fără amplificativul *-a*.

27. forma pronominală enclitică în loc de cea absolută:
тъ-и [е дракȣл] (237), [кȣ] воѧ-не (242) etc.

28. forma organică a persóneĭ a 3-a sing. *şti*=lat. *scit*, în
de forma actuală analogică *ştie*: щи татъль (234), щи
мнеѕеȣ (234).

29. [елȣ] аȣ фаптȣ (235).

30. organicul *semu*, *seţi*, pentru analogicul *sîntem*, *sînteţi*:
лȣ нои ѡамерїи (242), вои котеѕацїи че сеци (234).

31. forme arcaice ale condiţionaluluĭ: се те рȣпсер татъл тъȣ (237), се поменирем8 (242), се дѣдерем8 unde се=lat. *si*.

32. imperativ negativ cu *-re-*: н8 вь асемърарец (234).

33. reduplicarea negaţiuniĭ (?): н8 н'аръ фаче (244) nu cum-va este pentru н8 нѣръ фаче.

34. *ară*=actualul *ar*: аръ фаче (244), аръ требои

35. participie substantivate: [аша нї-и] ѕисъ [ноаѡ] чершотȣл (234), плекатȣл (234), а доаѡ веѧретъ (239), ве (239).

36. propaginaţiunea pronumeluĭ: л'а8 юбит8 ел8 (24 въ рȣгаци вои (234), ел8 нї-и капȣл ностр8 (238), лȣи Х капȣл і е ѕеȣл8 (238), съ н8-ль фъгъдȣим8 ел8 (245), н нои (242), се л8 блъстемъм8 ел8 (245), н8 не дȣче нои аша нї-и ѕисъ ноаѡ (242);

pronume pleonastic: домнеѕе8 ел8 а8 фапт8 (235), алте паре-ле (233), пъѧрѣ ноастръ съциѡаса дъ-ѡ (240).

37. *vremu*, *vemu*, *veri* în formarea viitoruluĭ: дȣче-т (237), вем8 прослъви (246), врем8 ѧвенче (246), врем (241), врем8 ръбдътори съ фим8 (241), врем8 фаче врем8 трѣче (241), врем8 къдѣ (242).

38. pentru prepositiunea *de*:

де=‹dacă›: де н8 ꙋиче (243);

де=‹ca›: де се фїи (236), де се ѧпли (236), де бъндещи (236), де се не рȣгъм8 (242) etc.;

врем8 трѣче де л8ме (241).

39. maĭ tot-d'a-una se confundă în scriere condiţiona reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* ‹dacă›, scriindu-se de trivă се: се н8 ѧгицици фим8 (242), се кȣꙋеци (234), рȣпсере (237), се те връжмашȣл ѧншаль (236), се фим8 acolo съ фим8 (241), се фаче (240), се ѕиче (233) etc.

40. conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce* se scriŭ d'o potrivă че.

41. accusativ fără *pre* : ѧшелъ Ѧдам (244), ѧшеларь Іоуда (244), оуримȣ елȣ (245), ѧралцъ нои (245), хиклѣнȣлȣ времȣ ѧвенче (246), нȣ лъса нои (238), л'аȣ юбитȣ елȣ (243) скоасе Ѧдам (243), не дȣче нои (242), тоци не ѕементѣщи (245), нȣ-ль фъгъдȣимȣ елȣ (245).

42. dissimilaţiunea sintactică : в а в е д ѣ ѧ фȣришȣ ши д а - в а цїе аѧве (233).

43. metatesa sintactică : съ прослъвѣскъ-се (238), се сфенцѣскъ-се (238), съ слъвѣскъ-се (238), се те връжмашȣл ѧншаль (236), дȣче-те-вери (237), съ роугъмȣ-не (233), времȣ рѫбдътори съ фимȣ (241).

44. specimen de fraseologiă : се те връжмашȣл ѧншаль, къ тотȣ-менчȣросȣл татъ-и е дракȣл, дече се те рȣпсере дела татъл тъȣ деѧ черю, дȣче-те-вери кȣ елȣ ѧ фокȣл нестинсȣ (236-237)=‘de te înşélă vrăjmaşul, căcĭ tatăl luĭ e dracul cel de tot mincĭunos, decĭ, dacă te va fi rupt dela tatăl teŭ din cerĭu, te veĭ duce cu el în focul nestins.’

45. фечори мъдȣларе лȣи Христос (238).

46. *netare*=‘slab’, de unde prin augmentativul *-âŭ* actualul *nătărâŭ* ‘prost’ : нетаре семȣ нои (242).

47. *stătut*=‘existinţă’, *trezvit*=‘susţinere’ : пъѧре стътȣтȣлȣи нострȣ ши трезвитȣлȣи нострȣ (240).

48. *op*=‘trebuinţă’ : е ѡпȣ а фи (240).

49. *a invence*=‘a birui’ : ачела ѧвенче испита (243), времȣ ѧвенче (246).

50. *fericat* pentru *fericit* : ферикатȣ пъринте че аре фечори (239).

51. *peliţă* cu sens de ‘corp’ : кȣ пелица ши кȣ софлетȣл (236), пелица лȣи Христос (240), пелица лȣи ши кȣратȣл сънцеле лȣи (241).

52. *celarĭu*=‘cămară‚ : ѧтръ ѧтрꙋ челарюль тъꙋ (23

53. *intre*=‘de'nainte‚ : ѧтре елꙋ сь стаи (236).

54. *cu* cu sens de ‘cum‚ : ка ши нои лъсъмꙋ (24
времꙋ ръбдътори съ фимꙋ (241), ка нои времꙋ лъса (24
времꙋ фаче нои (241), ка ръдикь шарпеле (244), ка ѕис
(236).

55. е cu sens de ‘éră‚ : кꙋ ирема се кꙋцеци алте,
лимба... (234), е чела че ва кѫдѣ (243), елꙋ нї-и капꙋл
стрꙋ, е лꙋи Христос капꙋл і е ѕеꙋлꙋ (238).

56. ѕеꙋлꙋ (238).

57. *ĭuo*=‘unde‚ : юѡ е скърчкарѣ динцилорꙋ (237).

58. ачичѣ (245)=‘aice‚.

59. *amu* cu sensul ‘etiam, enim‚: алте лимби паре-л
къ ѧнтрꙋ мꙋлте кꙋвенте (233), аша амꙋ съ въ рꙋгаци (2

60. фърьнемикь (235)=‘nemică‚.

61. аите, аинте (234)=‘înainte‚.

62. а че ши, saŭ: аче ши (235)=?

63. *plecat*=‘aplicaţiune, tendinţă‚, *făţare*=‘simula
prefăcătoriă‚ : вѣде тоате фъцъриле тале ши плекатꙋ
(234).

64. *căştigă* în loc de *căştig* : а та-и къщига де мъѧре (

65. хиклѣнꙋл (243, 244, 245), хиклѣнолꙋ (244), хик
лꙋ (246), хиклѣне (244), хикленшꙋгꙋ (233), хлиншигꙋл (
cf. maĭ sus p. 112 No. 53.

66. slavisme maĭ insolite : прилъсти (244), оуповъинцъ (
ꙋповъимь (246), нъдъиндꙋ-не (239), тлъкованїе че се ѕи
целѣцере (233), пъха (237)=sl. пыха ‘superbia‚.

67. *a gămbosi* : кꙋ пъкатꙋл ѧнтре ши гъмбосѣще (23

68. *dărnire* : ѧралцъ нои ачичѣ ѧ дърнире (245)=?

69. accentuaţiunea e fórte rară, şi generalmente cea normală : сѫ́флетѫлѧи (235), ѕ̀иче (233, 236), то́ци (240), ч̀е-о (236) etc.;

accent urcat : рѫ́гѫмѫ (241);

accent scăḍut : чѐа (235), сѫ ста̀и (236), сѫ да̀и (236), ю̀и (241, 242, 244), кецї̀а (237);

două accente : т"̀а (233), во"̀а (240);

maĭ des sînt accentate monosilabele : с̀е фимѫ (241), с̀е вкли (236), с̀е дѣдеремѫ (242), ш̀и се фїе (239), вїацл ш̀и вше (236) etc.

70. *paĭeric:* дцелеп'чѫрѣ (235), рѫспѫн'сѫ (236) рѫп'сере (237), м̀'татѫ (238), дереп'че (241), дереп'тѫ (242), дереп'тъ (242, 245), сѫн'тѫ (242), креднѝн'це (242), дѫр'нире (245), дн̀'сла-а (246).

71. în privinţa ortografică, cfr. sus p. 65 No. 58.

V.

LEGENDA SANTEI VINERI

— CIRCA 1580 —

LEGENDA SANTEI VINERI.

INTRODUCERE.

§ 1. Legenda sânteĭ Vinerĭ, pe care o dâm maĭ la vale, este bucata cea maĭ lungă din tóte lucrările, originale şi neoriginale, ale neobosituluĭ preut dela Măhacĭu.

Ea ocupă în manuscris pag. 180—195, fiind scrisă cu litere marĭ şi îngrijite, în şirurĭ drepte şi îndesate, maĭ puţin elegant însă decât Catechismul cel dela 1560, deşi titlul şi unele iniţiale sînt aci de asemenea făcute cu roşu.

§ 2. Prototipul acesteĭ legende e bizantin. Manuscrisul grec al Biblioteceĭ Imperiale din Viena pórtă titlul: Μαρτύριον τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς, şi se începe întocmaĭ ca lucrarea luĭ popa Grigorie:

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, τοῦ ἑλληνισμοῦ σφοδρῶς κατακρατοῦντος, κατῴκει ἐν κώμῃ τινὶ ἀνὴρ θεοσεβὴς, ὀνόματι Ἀγάθων etc.[1])

Ѧтр'ачѣла ꙁиле ера оу ѡмь ѧтр'ачѣ четате, крещинь доулче ши кꙋрат, ши роуга-се ѧтрꙋ аскꙋнсꙋ кътръ Домноул, е чель ѡм кема-л Ѧгатонь etc.

Cuvintele: τοῦ ἑλληνισμοῦ σφοδρῶς κατακρατοῦντος, prin carĭ pasagiul grec pare a se depărta de cel românesc, în realitate corespund în acesta din urmă ‘rugeĭ *întru ascunsu*’, adecă de frica păgânismuluĭ ce era la putere.

1) Nessel, op. cit., pars V, p. 128.

Cu tóte astea, traducţiunea română nu s'a făcut din gr
cesce, ci din slavonesce, ba încă anume după o redacţiu
bulgară saŭ serbă, precum resultă din însuşĭ numele ‘свє
Петка„, carele se dâ sânteĭ Vinerĭ nu numaĭ în titlu, ceĭa-
ar fi puţin important, de vreme ce un frontispiciŭ slavic, d
causa modeĭ, putea să figureze într'o operă curat română, d
se maĭ repetă necontenit chíar în text.

Dacă redacţiunea serbo-bulgară s'a publicat unde-va saŭ l
acésta nu scim, şi n'o cunóscem nicĭ în manuscris.

§ 3. O altă legendă a aceleĭaşĭ sânte Vinerĭ, cu mult maĭ
scurt, se găsesce în Vieţile Sânţilor pe luna luĭ iuliŭ după
diţiunea bucurescénă din 1836, unde ea se începe în urm
torul mod :

‘Sfânta cuviósa muceniţă a luĭ Hristos Paraskevi s'au n
‘scut întru un sat din cele ce era în hotarăle Romeĭ c
‘vechĭ, din părinţĭ hristianĭ, cu numele Agathon„ etc.

Fără a urmări proveninţa acestuĭ variant, tradus d'a-dre
tul din Meneele grece, precum dovedesce *Paraskevi* şi *hr*
stianĭ, cată să observâm că hagiografia numeră vr'o cincĭ sân
diferite cu numele de Παρασκευή, slavonesce Пѧтъка, după
netism serbo-bulgar *Petka*, românesce *Vinerĭ*: o sântă V
nerĭ dela Iconia, serbată la 28 octobre; o sântă Vinerĭ d
timpul luĭ Nerone, serbată la 20 martiŭ; sânta Vinerĭ ‘fiĭ
luĭ Agaton„, aceĭa ce ne interesă aci şi care se serbéză la
iuliŭ; apoĭ o sântă Vinerĭ ruséscă, serbată în luna luĭ maĭ
şi'n fine, o sântă Vinerĭ dela Tîrnova, serbată la 14 oc
bre.[2])

Legenda celeĭ dela Tîrnova, care este fórte populară pe
Milcov, ca patrónă a Iaşuluĭ, s'a scris românesce în secc
XVII de către ceĭ doĭ celebri mitropoliţĭ aĭ Moldoveĭ, Varl
şi Dosofteĭu.

In cel de'ntâiŭ ea se începe aşa :

2) Martinov, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 263.

Ачаста свѫнтѫ ши прѣкꙋвїѡасѫ фечоарѫ Параскева ера де мошїе дин Єпиват, нѫскꙋтѫ дин пѫринци крединчоши ши крещини бꙋни, ѧтрꙋ тоатѫ вїаца са кꙋ милостенїе ши кꙋ фапте бꙋне etc.[3]).

In mitropolitul Dosofteĭu, aceĭaşĭ legendă se termină cu următórea anecdotă :

Динтр'о палмѫ а свинцїий сале ѧсте ла свѫнта епископїе ла Рѡмань ѡ бꙋкѫца, ши ла Бꙋчюлещь оун дѧцеть, адꙋс дин Цариград де Дꙋмитрашко логофѫтꙋль, прекꙋмь мїаꙋ спꙋс Іѡрдаки спѫтарюль ла маса Дабижїй водѫ etc.[4]).

Ambele redacţiunĭ, a luĭ Dosofteĭu şi maĭ cu sémă a luĭ Varlam, se întemeĭază pe legenda cea bulgară a sânteĭ Vinerĭ dela Tîrnova, scrisă în secolul XIV de către patriarcul Eutimiŭ şi care se începe prin :

Сїа ꙋбо свѧтаа прѣподобнаа Петка ѡтчьство имѣꙗше Єпївати, родителе же благочьстивїи, ходещїихъ въ всѣхъ божїихъ ꙁаповѣдехъ etc.[5])

Să ne'ntórcem însă la sânta Vinerĭ ‘fiĭca luĭ Agaton’.

§ 4. Popa Grigorie n'a făcut alt ce-va decât a copiat o lucrare străină, ca şi maĭ sus cu Catechismul cel dela 1560.

El conservă cu stăruinţă limba şi chĭar ortografia originaluluĭ seŭ. Numaĭ în treĭ locurĭ îĭ scapă de a preface pe *n* între vocale în *r* : ѧтꙋрекате=*întunecate*, меѧре=*mene* şi сꙋра =*sună*; cât despre ѕ însă, este maĭ puţin scrupulos, punêndu-l adesea acolo unde originalul trebuĭa să fi avut pe ꙁ, de unde resultă scrierea neconsecinte : ꙁисе şi ѕисе, домнеꙁеꙋ şi домнеѕеꙋ, кѫꙁꙋ şi кѫѕꙋ etc., ceĭa ce nicĭ o dată nu ne întimpină în lucrările proprie ale luĭ popa Grigorie.

---

3) Varlam, *Carte românéscă de învăţătură*, Iaşĭ, 1643, in-f., part. 2, f. 12—16.

4) Dosofteĭu, *A synaxaruluĭ carte*, Iaşĭ, 1683, in-f., t. 1, f. 64—6. — Cf. C. Negruzzi, *Pecatele tinereţelor*, Bucurescĭ, 1872, p. 264.

5) Гласникъ дружества србске словесности, t. 8 (Bielgrad, 1856), p. 131—141.

§ 5. Originalul, copiat de cătră preutul din Măhaciu, ca să fi fost scris anume în regiunea Braşovuluĭ.

Un indice între maĭ multe ni se pare a fi decisiv în acéstă privinţă.

Textul de maĭ jos întrebuinţéză cuvîntul *boerésă* în sens de ‘femeiă, saŭ ‘nevastă‘, ceĭa-ce — dacă nu mĕ înşel — este o particularitate aprópe exclusivă a graĭuluĭ din partea cea b î r s é n ă a Transilvanieĭ, unde acéstă vorbă s'a contras astăḑĭ în *borésă*.

Se scie că nemuritorul nostru Anton Pann, voind să rîḑă de Braşovenĭ, le pune în gură următorĭul dialog p r o v i n c i a l despre fabricaţiunea vinuluĭ:

—Măĭ sóţe, *văzt*'aĭ tu *ghie?*
—Am *văzt,* măĭ — ḑise — ş'o mie.
—*No* da cum îĭ? de'ĭ *văzt*, spune!
—*Da aŭ îĭ*, măĭ, v'o minune?
De n'aĭ *văzt*, cred *pot* să'ţĭ pară;
No, mă, să-ţĭ spun cum îĭ dară.
Îĭ albă şi *stenchişóră,*
Răscăcănată la sóre...
—*No minţ* tu, că n'aĭ *văzt ghine*,
Să 'ţĭ spun *ĭo*, cată la mine :
Ghia ae'ĭ *pĭ*-un dél pusă,
Tot cu ţepĭ pin ea împun-ă,
Şi *cochile*, voínicĭ *tună*
Póma eĭ de ĭ-o adună,
Şi supt *chicĭóre împarcă*,
Să-ĭ *cure* zéma o calcă.
Apoĭ *pĭ*-acea zémă, dragă,
O botez *ghin* şi o bagă
În o scorbură întinsă,
Cu bete d'alun încinsă,
De-aci *mere* o *b o r é s ă*
Ce îĭ zice cărjmărésă . . . .[6])

Ceĭa ce putem afirma în cunoscinţă de causă, este că în Moldova, în Ţéra-Românéscă şi 'n munţiĭ apusenĭ aĭ Transil-

6) Pann, *Povest-a vorbeĭ*, Bucurescĭ, 1852, t. 1, p. 115—6.

vaniel *borésă=boerésă* cu sens de ‘mulere, nu există nicăiri, şi nu se vede a fi existat vre-o dată.

§ 6. Popa Grigorie nu ne spune anul, când a transcris Legenda sântei Vineri.

Din împregiurarea că ea se află legată în manuscris anume între bucata cea slavonesce din 1583 şi între Catechismul cel copiat la 1607, nu se póte conchide nemic, de vreme ce părţile volumului nu sînt aşeḑate într'o ordine cronologică.

Orí-cum ar fi, dacă nu copia, totuşi originalul trebuí să fie anterior anului 1600.

Limba diferă puţin de a luí Coresi, şi maí curând s'ar puté ḑice că e maí veche decât acea din Omiliarul dela 1580.

Din punctul de vedere curat linguistic, este un text de multă valóre, maí ales ca morfologiă şi ca sintaxă.

Nu e fără interes nicí sub raportul sociologic.

§ 7. Legenda sântei Vineri presintă tóte fantasticele peripeţie ale unuí basm, şi tocmaí de acela era predestinată a deveni fórte populară, căcí orí-care ar fi religiunea cea n o m i n a l ă a unuí popor, religiunea sa r e a l ă va remâné tot-d'a-una mitologică.

Nu este dară de mirare, că dintre atâtea şi maí atâtea legende ale sfinţilor, una din cele de'ntâiŭ traduse în românesce a fost anume acela în care ni se povestesce, bună-óră, cum : ‘sfânta Veneri apropie-se la zmeu, şi călcă cu picórul ‘spre falca zmeului, şi întră întro elu, şi trecu prin zgăul ‘lui afară, şi fără stătu înaintía zmeului.,

La acéstă popularitate a sântei Vineri a maí contribuit la Românî reminiscinţa sântei celeí pagane cu acelaşí nume, a sântei atât de v e n e r a t e la vechiî Romanî,[7]) a aceleí deiţe Venere, dela care s'a numit ḑiua *Vineri* la tóte popórele neo-latine, şi pentru care par'că ar fi făcute într'adins cu-

7) Cfr. Ackner, *Die römischen Inschriften in Dacien*, Wien, 1865, No. 33, 227, 53 şi maí ales 352 : ‘Veneri victrici pro salute imperii...,

vintele din legenda nóstră : ‘mai frumósă fată de aćasta n'am văḑut’.

Inainte de a fi cunoscut hagiografia gréca, poporul român avea deja în poveștile sale pe *sânta Vineri* cea transformată în prima epocă a creștinării din ḑeița Venere, după cum avea — cu schimbarea sexului — pe *sânta Miercuri* din ḑeul Mercuriŭ saŭ pe *sânta Joi* din ḑeul Jove.

Sânta Vineri, de exemplu, din basmul ‘Fata moșului’, încungiurată de ‘puĭ de balauri, șerpi, nevăstuĭcĭ, cĭuhureĭ, șopărle, năpărcĭ și gușteri’, și păzită de o ‘cățelușă cu dinți de fer și cu măsele de oțel’,[8]), nu póte fi — negreșit — nicĭ sânta Vineri dela Iconia, nicĭ acea dela Tîrnova saŭ de pe aĭuri, ci esențial curat antica ḑeiță Venere, născută printre monstriĭ oceanului, călătóre pe o bróscă țestósă, amica tuturor animalilor, principiŭ al procreațiuniĭ...

8) Ispirescu, *Legende și basme*. t 1, Bucurescĭ, 1872, p. 95.

СТА ПЕТКА.

Ѧтр'ачѣла ꙁиле. ера оу ѡмь ѧтр'ачѣ четате. крещинь доулче ши кꙋрат. ши рꙋга-се. ѧтрꙋ аскꙋнсꙋ. кътръ домноул. е чель ѡм кема-л Агатонь. е боерѣса лꙋи кема-ѡ Полфїа. ши фꙋ вїаца лѡр. ши лькꙋирь еи. ле. де ан фърь де фечѡри. ши роуга-се еи. ѧтрꙋ аскꙋнсꙋ. ѧ тоть часоул. аша ѕичѣ дѫ мїе хрстоасе. ѧпърате каоутѫ ши спре нои. ши дъ ши нѡаѡ плод съ фїе ши съ наскѫ. деѧтрꙋ нои. фечорел. саꙋ фечѡриць. нои да-л'ам. сфнцїе-тале. кꙋ тоать партѣ еи. ши вениа ѧцерѡл домнꙋлꙋи. спре еи ши ꙁисе лорь. аꙋꙁи ши аскꙋлтѫ домнеꙁеꙋ. рꙋгьчюне воастрь. ши е съ наскѫ. ѡ фечорѣ. диѧтрꙋ вои съ фїе. ноумеле еи сфнта Венери.
80. ши наще-ва венери. ши кънд ь ѡ веци | ботеꙁа аша съ-и

(SÂNTA VINERĬ)

Intr'acélĭa zile era u omŭ într'acé cetate, creştinŭ du*l*ce şi cura*t*, ruga-se întru ascunsu către Do*m*nu*l*. E celŭ o*m* chema-*l* Agatonŭ, boerésa lui chema-o Po*l*fiĭa; şi fu viaţa lo*r* şi lăcuiră ei 35 de ai ră de fećori. Şi ruga-se ei în*t*ru ascunsu în totŭ ćasu*l*, aşa ḑicé: mie, Hr*is*toase împărate! cautâ şi spre noi, şi dă şi noao plo*d* fie şi să nascâ deîn*t*ru noi: fećore*l* sau fećoriţă; noi da-l'a*m* ţie-tale cu toată parté ei. Şi veniĭa îngero*l* Do*m*nului spre ei şi lorŭ: auzi şi ascu*l*tâ Do*m*nezeu rugăcĭune voastră, şi e să nascâ fećoré diîntru voi; să fie numele ei sf*ă*nta Veneri; şi naşte-va veneri; cândŭ o veţi boteza, aşa să-*i* fie nomele ei. Aşa zise îngeru*l* Do*m*-

фїе номеле еи. аша ꙁисе ѧцероуа домнꙋлꙋи. ши
дела еи. ши еи дѣачїи рꙋга-се кꙋ фрикь. кътрь
ши нъскꙋ фечоара сфнта Венери. ѧ лоуна лꙋи в
ді. ꙁиле ши ботеѕарѫ сфнта Венери. ши-и поус
меле съмта Венери. ши ѡ дꙋче ѧ тоатѫ вр
ѡ ѧнкина кътрѫ бесѣрека домнꙋлꙋи. ши пѫнъ
ѧцелѣсе ѧ тоать лѧцѣ домнолꙋи. ши кънд ера
чи ани. гънди-сѫ. ѧтрꙋ синѣ. ши ѕисе нꙋ мі
де нꙋмаи ачичѣ съ фїоу ши съ лъкꙋескꙋ. че мі
съ мъ дꙋкь. съ проповедꙋескꙋ лѣцѣ. домнеѕеꙋлꙋи
приѧ тоате сателе. ши ѧ тоате чьтъциле. ши еши
диѧ кꙋртѧ тътѫнесъꙋ. ши съ дꙋсе ѧтрꙋ ѡ четат
ѡ кема. Ѧнтиѡхїе. ѧтр'ънсъ лъкꙋиѧ. оу 'мпърат м.
181. кима Ѧн|тиѡх ѧпърат. че ера Грек. ши ѧтрь сфнт
ѧ четате. че ера ѧчепꙋ а гръи кътрь ѡамини.
крѣдеци вои ѧтрꙋ свнта троицѫ. че е а татъл
фїюлꙋи. ши дхꙋлꙋи сфнть іс. хс. къ ачела ѧсте
домнеѕеꙋ. лꙋминьторю. ши сфнциторю. ши спсит
домнеѕеꙋль домнеѕеилѡр. ши ѧвъца пре еи ши моулц
ши крѣдѣ. ши алци ѡамени спꙋнѣ алтора. ши ла

---

nului, şi să duse dela ei. Şi ei déacii ruga-se cu fri*că* că*t*r
Şi născu feéoara sf*ă*nta Veneri în luna lui brumarĭu 15 z
teḑară sf*ă*nta Veneri, şi-i pusâră nomele sămta Veneri, şi
toatâ vrémĭa de o închina că*t*râ beséreca Do*m*nului; şi pâ
înţelése în toată lĭagé Do*m*nolui. Şi căndŭ era de cinci ani
întru siné şi ḑise: nu mi se cade numai acicé să fiŭ şi să lă
mi să cade să mă ducŭ să propoveduescu légé Do*m*neḑeulu
priîn toate satele, şi în toate éătăţile. Şi eşi noapté diîn cur
său, şi să duse întru o cetate mare ce o chema Antiohie. In
cuiĭa u 'mpăra*t* mare ce-lŭ chima Antio*h* înpăra*t*, ce era Gre
sf*ă*nta Veneri în cetate ce era, începu a grăi că*t*ră oamini şi
deţi voi întru sv*ă*nta troiţâ ce e a Tatălui şi a Fiĭului şi D*u*h
Is. Hs.? că acela ĭaste dédevărŭ Do*m*neḑeu, luminătorĭu şi sf
sp*ă*sitorĭu şi do*m*neḑeulŭ do*m*neḑeilo*r*. Şi învăţa pre ei, şi m
şi crédé; şi alţi oameni spuné altora, şi la beséreсă şi p

ши прид четате. ıарѫ алţи wамени. спѹнѣ ла ѧпѫратѹлѹ. ши
ѕиче домне ѧпѫрате венит-аѹ. w боерѣсь ѧ четате. де
проповедѹеще ши спѹне де фїюл Марїеи. чела че лоу рѫ-
стигнитѣ. пѫрinдţїи ноştри ѧ крѹче. ши дека аѹѕи ачелѫ
ѧпѫрат. елѣ мѫние-сѣ спре а. ши ѕисе слѹгелwр лѹи. сѫ
мѣргѣ сѫ w адѹкѣ. ѧнаинтѣ лѹи. ши кѫоута спре а. челѹ.
32. пѫрат. ши мирă-сѣ де фрѫмсециле еи. ши ѕисе слѹгилwр
сале сѫ-ми аџюте домнеѕеѕă мїѕ. чела че крѣѹ еѹ ѧтрѹ
ел. кѫ маи фрѹмоасă фатѣ де ачаста н'ам вѫѹт. ши
ѕисе кѫтрă а челѹ ѧпѫрат. че самѣ де wмѣ еşти ши коум
те кеамă. ши ѕисе а. кѫтрă елѹ. еѹ сѫмтѣ w крецинѫ бо-
тезатѫ. ѧ нѹмеле ми-е ста Петка. ши ѕисе чель ѧпѫрат.
кѣтрă а нѹ грăи аша че маи кине те пѣкѣ домнеѕеѕлѹи
мїеѹ. ши ѧкинѫ-те лѹи. де фаче-те-кою домнѫ. ши ѧ-
пърѣтѣсь спре тоате каселе меле. е сфинта Пенири. рѫспоѹнсе
ши ѕисе лѹи. анатима... меле ачелуă. че ѕиче аша ши
те... ши атѹнчи. мѫние-сѣ ачел ѧпѫрат... слѹгилwр лѹи.
предѧци-ѹ де w легаţи. ши рѫстигни-w-крем. ѧ крѹче ка
ши домнеѕеѕлѹ еи. ши ведѣ-кем че ка фолоси... атоѧ-
33. чи сфинта Пенери. рѹгă-сѣ ши | ѕисе домне домнеѕеѕлѹ

ră alţi oameni spuné la împăratulu şi zice: doa*mn*e împărate! ve-
t-au o boerésă în cetate de propovedueşte şi spune de fiiulŭ Marieci
la ce au răstignitŭ părinţii noştri in cruce; şi deca auzi acelŭ
păratŭ, elŭ mănie-să spre la, şi zise slugelo*r* lui să mérgă să o
ucă. inainté lui, şi căuta spre la celu pără*t*, şi mira-să de frăm-
ţile ei, şi zise slugilo*r* sale: să-mi agiute do*mn*ezeu*l* miu, cela
creḍu eu întru elŭ, că mai frumoasă fată de acésta n'a*m* văḍu*t*!
ḍise către la celŭ împără*t*: ce samă de omŭ eşti şi cu*m* te chea-
l? Şi ḍise la către elu: cu sămtŭ o creştină botezată in numele
e (sânta Vineri). Şi zise celŭ împără*t* către la: nu grăi aşa, ce
ă bine te plécă do*mn*eḍeului mieu şi inchină-te lui, de face-te-
u domnă şi împărătésă spre toate casele mele. E sfănta Veniri
puse şi zise lui: anatima.... mele aceluia ce zice aşa, şi te...
atunci mănie-să acel împără*t* [şi ḍise] slugilo*r* lui: preindeţi-u
o legaţi, şi răstigni-o-vre*m* în cruce ca şi do*mn*eḍeulu ei, şi vedé-
a ce va folosi.... Atoinci sfănta Veneri rugă-să şi ḍise: Doa*mn*e

мїеȣ. каȣть ши спре мене. съ но лаȣде-сь. драчїи спре мен
ши тремѧте ѧцероул тъȣ. кȣ аржтарѧ силелѡр тале. ши
милȣѧще сȣфлетȣлȣ мїеȣ. дѡамне чеѧ че ѧкȣцȣрь-мь ш
алѣце чеѧ че лȣпть-сь кȣ мене. ши ла сфрьшитȣл. рȣгъ
чюнееи ѱалѡм... скȣлѫ-сь ши ѕисе амин. ши ѧрь ѕи
апои. сь лаȣде-сь ши еи кȣ тине домне. ши атȣнчи
ачела час иви-се. оу ноѡрь диѧ черю. ши еши оуѧ
хорь маре диѧ ноѡрь ши лȣа ѡ пїатрь маре форте
ель ши ѡ пȣрта вънтȣл. ка ѡ фрȣѧѕь ши сȣра. ши
тȣѧчи. иви-се ѧцерȣл домнȣлȣи ѧнаинтѣ еи. ши рȣ
легътȣреле. диѧ мънȣле еи ши грѫи кътрь ѧ ѕисе нȣ
тѣме. че лаȣдь сила домнȣлȣи. домнеѕеȣл тъȣ. ши атȣ
чи моунчиторїи че ѡ лега. къѕȣрь цось ла пъмьнтȣ.
скȣларъ-сь ши стригарь тоци кȣ глас маре. ши ѕ
184. серь маре | ѧсте крединца крещинѣскѫ ши атȣѧчи сфи
Венери. рѫдикь мънȣле сале кътрь черю. ши рȣга-се атȣн
ѡаменїи мȣлци еи стрига ши ѕиче нȣ-и алтȣ домнеѕ
маи маре. фърь домнеѕеȣл сфинтееи Венери. ши тоате с
циле ачелȣи ѧпърат. къѕȣрь цось ѧнаиѧте сфнтееи Вен
ши ѕичѧ тоци милȣѧще-не сфнть Венери. ши но оу

Do*m*neḑeulu mieu! caută şi spre mene, să no laude-să dracii s
mene, şi tremĭate îngeru*l* tău cu arâtarĭa silelo*r* tale, şi miluĭaşte
fletulu mieu, Doamne! [de] ceĭa ce încug'ură-mă, şi alége ceĭa
luptă-să cu mene! Şi la sfărşitu*l* rugăcĭuneei psalo*m*... sculâ-să
ḑise ami*n*; şi ĭară ḑise apoi: să laude-să şi ei cu tine, Do*m*ne! Şi atu
în acela ćas ivi-se u noorŭ diîn cerĭu, şi eşi uîn vihorŭ mare d
noorŭ, şi lua o piatră mare forte în elŭ şi o purta văntu*l* ca
fruînḑă, şi sura; şi atuînci ivi-se îngeru*l* domnului înainte ei,
rupse legăturele diîn mănule ei, şi grăi că*t*ră ĭa zise: nu te tên
ce laudă sila Domnului Do*m*neḑeu*l* tău. Şi atuînci muncitorii ce
lega căḑură g'osŭ la pămăntu, şi sculară-să şi strigară toţi cu g
mare şi ziseră: mare ĭaste credinţa creştinéscâ! Şi atuînci sfă
Veneri rădică mănule sale că*t*ră cerĭu şi ruga-se. Atunci oame
mulţi, ei striga şi zice: nu-i altu do*m*niziu mai mare, fără do*m*
zeu*l* sfinteei Veneri! Şi toate slugile acelui înpăra*t* căzură g'osŭ
aiînte sfinteei Veneri, şi zicĭa toţi: miluĭaşte-ne, sfăntă Veneri, şi

фърълецилѧ нwѫстре... че рwгъ дерептъ нои ши ѧратъ ши
нowѫ сѣмне сѫ фим ши нои креѫинии кѫ ши тѳ. ши сѫ
не ѧкиньм. татълѳи. ши фїюлѳи. ши дхѳлѳи сфитъ ши ѯисерь
тоци амиь. ши скѳла-се ши ботеѳа еи. ши се дѯсе ши
лѯѯдѫ домноуѫ домнедеѳ. ши де вжѳ чель ѧпърат. ачѣлѣ
ши мъние-сь. ши кемѫ алте слѳѫи але лѳи. ши ѯисе прен-
деци-w ши w легаци. ши ѧфлаци w кѫлдаре. ши ардеци
35. петри ши ле ѯмикѫраци ши | ле бѫгаци ѧ кѫлдаре ши бѫгаци
плѳмбѳ. ши сеѯ ши смwалъ сѫ фїърбѫ ѧ шапте ѯиле. ши
ѧ шапте нопци. ши л шаптѫ ѯи бѫгаци ачѫ[с]тѫ ѧ кѫлдаре.
ши акоперици кѳ w пїатрѫ. пѫнѫ вою вени ши еѳ сѫ вжѳ.
ши ашѫ ѯисе ачель ѧпѫрат кѳ мънїе ши се дѯсе де ачиѫ.
ши слѳѫиле лѳи фѣчерь ашѫ. ши ѧ шаптѣ ѳи вене ѧпѫ-
ратѳл ши ѯисе дескоперици. кѫлдарѣ. ши w дескоперирь.
ши сфитѫ Венери скѳлѫ-се. ши стѫтѳ ѧ пичоаре ѧ кѫлдаре.
ши ѯисе маре асте спре меѧре. ши ачелѳ ѧпѫрат вжѳ. ачѳ
чюдѫ маре. ши грѫи кѫтрь сфитѫ Венери. ши ѯисе... лѳкрѳ-и
де тине. че нѳ сь приѧде де тине. ниче фокѳл. ниче апѫ.
ши атѳнчи грѫи сфитѫ Венери. кѫтрь ачелѳ ѧпѫрат.
апропїе-те де веди сила дѣдевърѳлѳи домнеѯѳ. ши нѳ сь

ă fărălegile noastre... ce rogă dereptŭ noi, şi ară*t*ă şi nooa sémne fi*m* şi noi creştini ca şi tu, şi să ne închină*m* Tatălui şi Fiĭului Du*h*ului sfă*n*tŭ; şi ziseră toţi ami*n*ŭ. Şi scula-se, şi boteḑa ei, şi duse, şi lăuda Do*m*nu*l* Do*m*neḑeu. Şi de vâḑu celŭ înpără*t* acélé, mănie-să, şi *ch*emă alte slugi ale lui, şi zise: prendeţi-o şi o leĭ, şi aflaţi o căldare, şi ardeţi petri şi le zmicuraţi, şi le băgaţi căldare, şi băgaţi plu*m*bŭ şi seu şi smoală să fiarbă în şapte zile în şapte nopţi, şi a ş̧aptĭa zi băgaţi aclastă în căldare şi acoperiţi o piatră, până voĭu veni şi eu să văḑu. Şi aşa zise acelŭ înpără*t* mănie şi se duse de aciĭa. Şi slugile lui féceră aşa. Şi a şapté vene înpără*tul* şi zise: descoperiţi căldaré. Şi o descoperiră. Şi nta Veneri sculâ-se şi stătu în picoare în căldare, şi zise: mare te spre meînre. Şi acelu înpără*t* văḑu ace cĭudă mare, şi grăi cătră nta Veneri şi zise: [ce] lucru-i de tine? ce nu să prîinde de tine ce foculu, nice apa? Şi atunci grăi sfă*n*ta Veneri cătră acelu înrat: apropie-te de veḑi sila dédevărului Do*m*nezeu. Şi nu să putĭa

186. пȣта апропїа де дȣгорѣла фокȣлȣи. ши де въѕȣ сфнта |
Венери. къ нȣ се поате апропїа ниче кȣтаѕѫ а лȣѡ апа кȣ
мъна. диѧ кълдаре ши арȣѧкь ѧ ѡбразȣл. челȣи ѧпѫрат.
ши оурби ачелȣ ѧпърат. ѧн ачела час. е сфнта Венери еши
диѧ кълдаре кȣрать ши фрȣмѡась. ши атȣѧчи ачелȣ ѧпърат
мерсе. ши се апропїе де а ши къзȣ ѧнаиѧта еи. ши рȣ-
га-се милȣаще-мъ шарба лȣи хс. а лȣи домнеѕеȣ. ши рѡть
дерепть мене. доарь ми с'арь дешкиде ѡкии мїе съ фїȣ
крещинȣ. ши еȣ ши тоате слȣцилe мѣле. ши цинȣтȣл ѧпъ-
рьцїееи мѣле.. ши милостиви-се. сфнта Венери. ши къзȣ кȣ
фаца ла пъмъѧтȣ ши плъѧсе. ши балть де лакръмиле се
фѣче. ши скȣль-се ши лѡа кȣ мъна дерѣпть. де лакрьмиле
еи. ши ȣѧсе ѡкыи. челȣи ѧпърат. ши ѕисе ѧ нȣмеле та-
тьлȣи ши фїюлȣи. ши дхȣлȣи сфнть. съ веѕи. ши атȣнчи
ачелȣи ѧпърат въѕȣ. ши алци ѡамени. мȣлци неволничи
187. веѧдекь еи. ши ачелȣи ѧпьрат. лȣминѫ ши | ведѣре маи
бине ши маи врьтось. декът маите. ши плекь-се ши лȣѡ сфнта
Венери. де лакръмиле сале. ши лȣѡ апь ши ботеѕе ачелȣ ѧ-
пърат. ши тоате слȣцилe лȣи. ши тоци ѡаменїе диѧ пъ-
рьцїа лȣи :— ши ıарь сфнта Венери гьѧди ши ѕисе дȣче-

---

apropiĭa de dugoréla focului. Şi de văḑu sf*ă*nta Veneri că nu se poate apropiĭa, nice cutĭaḑâ, ĭa luo apa cu măna diîn căldare şi arnîncă în obrazu*l* celui înpâra*t*. Şi urbi acelu înpăra*t* în acela ĕa*s*. E sf*ă*nta Veneri eşi diîn căldare curat*ă* şi frumoasă. Şi atuînci acelu înpărat merse şi se apropie de ĭa, şi căzu înaiîntĭa ei, şi ruga-se: miluĭaşte-mă, şarba lui Hs. a lui Do*m*neḑeu, şi rogă dereptŭ mene, doară mi s'ară deşchide ochii mie, să fiu creştinu, şi eu şi toate slugile mele şi ţinutu*l* înpărăţieei méle. Şi milostivi-se sf*ă*nta Veneri, şi căzu cu faţa la pămăîntu şi plăînse, şi baltă de lacrămile se féce; şi sculă-se, şi loa cu măna deréptă de lacrămile ei, şi uînse ochîi celui înpăra*t*, şi zise: în numele Tatălui şi Fiĭului şi D*u*hului sf*ă*ntŭ, să veḑi! Şi atunci acelui înpăra*t* văḑu. Şi alţi oameni mulţi nevolnici veindecă ei. Şi acelui înpăra*t* luminâ şi vedére mai bine şi mai vrătosŭ decă*t* maite. Şi plecă-se şi luo sf*ă*nta Veneri de lacrămile sale, şi luo apă şi boteḑe acelu înpăra*t* şi toate slugile lui toţi oamenie diîn părăţiĭa lui. Şi ĭară sf*ă*nta Veneri găîndi şi ḑise

мъ-вою. ꙗрьши ѧтр'алть четате. съ проповедꙋескꙋ. кꙋвьн-
тꙋл лꙋи хс. ши съ спꙋю лорь къ пъгъни-сꙋ. коум съ се
котѣѳе. ши съ се кꙋнꙋне. де ворь пери. ши съ дꙋсе. ши
мергьндꙋ ѧ пре кале. тьмпинѫ алть ѧпърат. че-л кема.
Ѧтиѕма ѧпьрат. ши ѕисе кътръ ѧ челꙋ ѧпърат. цюпьнѣсь
че ѡмь еще. ши коумꙋ те кемь. че нꙋ те ѧкини дом-
нееи меле. ѧ гръи кътрь ачела ѧпърат. ши мира-сь де
фрьмсециле еи. ши ѧтребь-ѡ ши ѕисе де оунде еще. сфнта
Венери ръспоунсе кътрь ель ши ѕисе. еоу съмтꙋ ѡ кре-
щинѫ ботеѕате. ѧ нꙋмеле мї-и ста Петка. ши ѕисе къ-
трь ѧ челꙋ ѧпърат. пась дꙋпъ мене. ши крѣде ѧ дом-
88. неѳеꙋл мїеꙋ. ши | цюра-ци-мъ-вою ѧнаинтѣ домнеѳеоулꙋи
мїꙋ. съ фїи доамнь мїе ши ѧпѫрътѣсь тоутꙋрорꙋ полате-
лѡр мѣле. е съ ноу аскꙋлтарет мене. да-те-вою спре маре
мꙋѧкъ. ши вїѧць нꙋ вере авѣ. ши атꙋѧчи сфнта Венери.
гръи кътрь елꙋ. ши ѕисе. дїаволе ѧтꙋрекате ши ꙗдꙋле слꙋга
ꙗдолꙋлꙋи (sic). ши атꙋѧчи мъние-сь ачель ѧпьрат. ши ѕисе
слꙋцилѡр сале. приѧдеци-ѡ съ ѡ дꙋчемь. ѧнаиѧтѧ челꙋи
ѕмїеꙋ. диѧ четате. де сь ѡ мънѫѧчи. е сь бирꙋире спре
ѕмїеꙋ ши съ но перире. де ель плека-не-времь ши ѧки-

---

luce-mă-voĭu ĭarăşi într'altă cetate să propoveduescu cuvăntu*l* lui Hs. şi să spuĭu lorŭ că păgăni-su, cu*m* să se botéḑe şi să se cunune, de vorŭ peri. Şi să duse şi, mergăndu ĭa pre cale, tă*m*pinâ altŭ înpăra*t* ce-l chema Atizma-înpăra*t*. Şi zise către ĭa celu înpăra*t*: gĭupănésă! ce omŭ eşte şi cumu te chemă? ce nu te închini do*m*neei mele? Ĭa grăi că*t*ră acela înpăra*t*, şi mira-să de frăm-seţile ei, şi întrebă-o şi zise: de unde eşte? Sf*ă*nta Veneri răspu*n*se că*t*ră elu şi zise: eu sămtu o creştinâ botezate în numele mi-i (sânta Vinerĭ). Şi zise că*t*ră ĭa celu înpăra*t*: pasă după mene şi créde în do*m*neḑeu*l* mieu, şi gĭura-ţi-mă-voĭu înainté do*m*neḑeu*lui* miu să fii doa*m*nă mie şi înpârătésă tuturoru polatelo*r* méle; e să nu ascultare*t* mene, da-te-voĭu spre mare muîncă, şi viĭaţă nu vere avé. Şi atuînci sf*ă*nta Veneri grăi că*t*ră elu şi zise: diavole înturecate şi ĭadule sluga adolui! Şi atuînci mănie-să acelŭ înpăra*t* şi zise slugilo*r* sale: priînde-i-o să o ducemŭ înaiîntĭa celui zmieu diîn cetate de să o mânâînci; e ă biruire spre zmieu şi să no perire de elŭ, pleca-ne-vre*m* şi închina-

на-не-врѣмь ши ной ей. ши домнезеулуи ей. къ ѧтр'ачѣ четате. оуѧ змеѫ форте маре лъкуиа ѧтръ елѫ дїаволълъ. ши тоате дѫхъреле некурате. ши ачела лъкуиъ ла ей. ши-а рѫга еей ка ши домнезеѫ. ши ачелѫ ѧпърат крѣдѣ ѧтръ ель. ши тоате слъуиле лъи. ши тоци wаменїе лъи. ши а-
189. тончи дѫсерь сфинта Венерь ѧ четате. ши дешкисерь портаа. ши w дѫсерь къторь змеѫ сѫмта Венери. къзѫ змеълъ. ши-ши фѣче къ мъна крѫче. ѧ нѫмеле лъи іс хс. ши а-тоунчи фѫуи дїаволъл. ди змеѫ ши тоате дхъреле некурате. ши атълчи сфинта Венери апропїе-се ла змеѫ. ши кълкъ къ пичорѫл спре фалка змеълъи. ши ѧтръ ѧтро елѫ. ши трекѫ при згъѫл лъи афарь. ши ларь стътѫ. ѧнаинтъ змеълъи. ши атънчи стригъ дїаволълъ. ши зисе w мишеи де ной към не рѫшинъм ной. ѧ. де бърбаци чеа че ерам ѧ четате. де w фатъ не рѫшинъм ной. акѫм ши фѫуирь афарь дин четате. тоате дѫхъреле. ши атънчи ачель ѧпърать. ши къзѫ ачалъ. ши крезѫ. ши плекарь-се тоци ѧнаинтъ сфинтеи Венери. ши зисе ачель ѧпърат. милъщіе-ни сфинть Венери. съ крѣдем ши ной ѧ хс. ѧ домнезеѫл тъѫ. ши ботезь ачель ѧпъратъ. ши тоате слъуиле лъи. ши тоци

---

ne-vrémŭ şi noi, ei şi domnezeului ei. Că într'acé cetaté uîn zmeu forte mare lâcuia, întru elu diavolulŭ şi toate duhurele necurate, şi acela lăcuiĭa la ei, şi-l ruga eei ca şi domneḑeu, şi acelu înpărat crédé întru elŭ, şi toate slugile lui şi toţi oamenie lui. Si atonci duseră sfănta Veneri în cetate, şi deşchiseră portaa, şi o duseră câtră zmeu. Sămta Veneri văzu zmeulŭ şi-şi féce cu mâna cruce în numele lui Is. Hs., şi atunci fugi diavolul di zmeu şi toate duhurele necurate, şi atuînci sfănta Veneri apropie-se la zmeu, şi călcă cu piĉorul spre falca zmeului, şi întră întro elu, şi trecu pri zgâul lui afară, şi ĭară stătu înaintĭa zmeului. Şi atunci strigă diavolulŭ şi ḑise : o, mişei de noi! cum ne ruşinăm noi 1000 de bărbaţi, cela ce eram în cetate, de o fată ne ruşinăm noi acum! Şi fugiră afară diîn cetate toate duhurele. Şi atunci acelŭ înpărat şi văzu acĭalla şi crezu, şi plecară-se toţi înaintĭa sfintei Veneri. Şi ḑise acelŭ înpărat: miluĭaşte-ne, sfănta Veneri, să crédem şi noi în Hs. în Domnezeul tău. Şi boteză acelŭ înpăratŭ, şi toate slugile lui, şi toţi oamenii

10. wамени҃н авн. ачаа а толте. крезърь ши съ ботезарь :— ши атоунчи сфнта Венери. зисе. ларь ми се каде міе се ма доук. ши се дъсе атр'ъ четате маре че лъкуиа. оуа пъ-рат маре че-л кема Аклит апърат. ши атръ сфнта Венери. а четате. шн ачепъ а грăи къtръ wамени. крѣдеци вои а нъмеле татълъи. ши фіюлъи ши дхълъи сфнтъ а лъи. іс. хс. къ ачеаа асте дѣдевърь. ши аъзи чел апърат. де а. ши кема-w ши зисе. къtръ а. че wм еци. ши коум те кѣмъ. а зисе къtръ чел апърат. еъ съмтъ w крецинь ботезатж нъмеле мі-и Петка. ши крезъ атръ сфнта троиць. ши зисе чел апърат. къtръ а. нъ зиче къ еци ботезать. че пась де рогъ домнезъла міъ. чеаа че крезъ еъ. ши църа-ци-мъ-вою. анаинтѣ домнезъласи міеъ. коум адъче-вою ши поне-вою слава мѣ. ши чинстѣ. мѣ спре капъл тъъ. ши съ фіи
11. домнж міе ши апърътѣсь. то търорь полателwр мале. е съ нъ аскълтаре мене*). еъ да-те-вою. спре маре мъдкь. ши рѣ морте wмори-те-вою. е сфнта Венери зисе. лъи анатима фіюлъ діаволоуллъи. врăжиторю ръъ. ши кане ръъ. еъ крезъ

*) Aci cu o mână posteriór㠠adaus вен d'asupra luĭ нъ, ér pe dela аскъл-тире şters şi înlocuit cu де, adecă : съ нъ вен аскълата де мене.

lui : aclaa în toate crezură şi să botezară. Şi atunci sfânta Veneri dise : iară mi se cade mie se mă duc. Şi se duse într'u cetate mare ce lăcuia uîn părat mare ce-l chema Aclit-înpărat. Şi întră sfânta Veneri în cetate şi începu a grăi către oameni : crédeţi voi în numele Tatălui şi Fiĭului şi Duhului sfântŭ a lui Is. Hs., că acela ĭaste dédevărŭ ? Şi auzi cel înpărat de Ia. şi chema-o şi zise către Ia: ce om eşti şi cum te chémă? Ia zise către cel înpărat : eu sămtŭ o creştină botezată, numele mi-i (Vineri), şi crezu într-u sfânta troiţă. Şi zise cel înpărat către Ia : nu dice că eşti botezată, ce pasă de rogă domnezeul miu cela ce crezu eu, şi g'ura-ţi-mă-voiu înainté domneţeului mieu, cum aduce-voiu şi pone-voiu slava mé şi cinsté mé spre capul tău, şi să fii domnă mie şi înpărătésă toturorŭ polatelor mele; e să nu ascultare mene, eŭ da-te-voiu spre mare muîncă, şi ré morte omori-te-voiu. E sfânta Veneri zise lui : anatima, fiĭulu diavolului, vrăjitoriu rău şi căne rău! eu crezu în Domnezeul mieu, de dereptu

Д҃ дмнезеѹл мїеѕ. де дерептѕ дмнезеѹл мїеѕ. нѕ нѣмаи
тр҃пѹл. че ши сѹфлетѹл да-л-воѹ. спре мѫнкѣ. прокле
сѫ фїе мч҃нторїи тѫи. ши дмнезеии тѫи коѹ тине. ш
ат҃нчи мѫние-сѣ ачел ѧпѫрат коѹ амарѣ. ши ат҃дчи з
мѣдчиторилѡр аѕи. сѫ адѣкѣ ѡ кѫлдаре. ши сѫ пїисезе петр
ши сеѕ ши се адѣкѣ блоѹмбѕ. ши смоалѣ ши*) бадѣ а
фатѣ. Д҃ кѫлдаре сѫ фїарѣ Д҃ трен зиле ши Д҃ трен нопц
ши**) дѧсерѣ сфнта Венери. кътрѣ фокѣ. ши кътрѣ кѫлдаре.
ши че ст҃а дѧинтрѣ. тоци ши еши ѡ пар҃ дин фокѣ маре
192. дѧтр҃ачел фок | ал лѡр. ши дѧконѹѕрѣ-и. ачеи мѕнчитор
ши арсерѣ тоци дѧтр҃ачел час. ши сфнта Венери ст҃а а
ши рѕга-се кѫ ѱалѡм дин сѫлтири. лша зичѣ милѫдѫе-м
домне кѫ спре тине оѹповѣдѫе соѹфлетѫл мїеѕ. ши ла сфр
шитѫл рѕгъчѡнїеи ѱалѡмлѫи. ѯисе амин. ши вѫзѣ ачель
пѣрат. мѫдчиторїи лѫи кѫ перирѣ. ши спѫрие-сѣ. ши фр
маре фѫ спре ель. ши кемѫ слѫжиле лѫи тоате. ши дтреб
еи. ши зисе споѹнеци-ми че воѡ фаче чеѡїи магеници. ш
зисерѣ кътрѣ елѫ. сѫ ноѹ-и тѣере капѫл. кѫрѕндѫ ачеѡи ѡамени

*) Cu o mână posterióră adaus d'asupra: сѫ.

**) Idem: ѡ.

Domnezeul mieu nu numai trupul, ce şi sufletul da-l-voiu spre muîncă; Procleţi să fie muîncitorii tăi şi domnezeii tăi cu tine! Şi atunci mănie-să acel împărat cu amarŭ, şi atuînci zise muîncitorilor lui să aducă o căldare şi să piiseḑe petri şi seu, şi se aducă blumbu şi smoală, şi bage acĭa fată în căldare să fiarbă în trei zile şi în trei nopţi. Şi duseră sfânta Veneri cătră focŭ şi cătră căldare şi ce sta înaintré toţi, şi eşi o pară diîn focŭ mare diîntr'acel foc al lor, şi încong'ură-i acei muncitori, şi arseră toţi într'acel ćas. Şi sfânta Veneri sta acii şi ruga-se cu psalom din săltiri; aşa ḑicé: miluĭaşte-mă, Domne, că spre tine upovăĭaşte sufletul micu! Şi la sfrăşitul rugăciuniei psalomului zise: amin. Şi văzu acelŭ împărat muîncitorii lui că periră, şi spărie-să, şi fricĭ mare fu spre elŭ, şi chemă slugile lui toate şi întrebă eĭ şi ḑise: spuneţi-mi, ce voĭu face ceştii magheniţi? Şi ḑiseră cătră elu: să nu-i tăere capul, curundu aceşti

тоци кътрь домнеѕеоул еи. фаче-е-ва де плека-се-вѡр. ши
атѹнчи ѕисе Аклит ѫпьрат. кътрь слѹцилe лѹи. тъѧцї-и
капоул***). ши сфнта Венери. рѹга-се ачелѡр мѹѫчитори ши
ѕисе льсаци-мь ши ѡгоди[ци]-ми съ фак рѹгьчюни. съ мъ
рогѹ кътрь хс. домнеѯиоул мїеѹ. ши ѕисерь еи рѡгь-те кѹрѹндѹ.
193. ши атѹнчи сфнта Венери. рѹга-се кѹ лакрьми. ши плънцѣ. |
ши ѕичѧ домне деспѹеторюл. пъринтеле а тоут цинотоул. фъ-
кьторюл черюлѹи. ши ал пьмьнтолѹи. аоуѕи-мь ши аскѹлть-мь.
шарба та ѫтр'ачеста час рогѹ-те съ фачи месерѣрѣ та. ши съ
даи. мърїѧ та. челора че ворь фаче. помѣнѫ мїе. ши прино-
сѹл. ши летѹргїе. ши лѹмънаре. ши вѡр чинст[и]. ачаста ѕи.
блвѣще-е домне каселе лѡр. ши фїчорїи лѡр ши холделе лѡр.
ши добиточеле лѡр тоате. ши фоугь де еи тоате дхѹриле
рѣле ши фърмькьтоареле ши сѹфлетеле лѡр съ фїе лѹми-
нате. е чела че нѹ ѡ ва чинсти ачаста ѕи Венерѣ маре.
кѹ милостенїе ши кѹ рѹгьчюне. ла бесѣрекь. ıарь чела че
ва лѹкра ѫтр'ънса ачела съ фїе блъстемат. е чела че ѡ ва
чинсти ши ѡ ва пости шапте ѕиле. съ фїе лѹи сънътате.

***) Aci un semn, şi apoĭ adaos jos la margine cu aceĭaşĭ mână: кѹрѹндо ши досерь сфнта Венери съ-и тае капоул.

oameni toţi că*t*ră do*m*neḑeu*l* ei face-e-va de pleca-se-vo*r*. Şi atunci ḑise Aclit înpăra*t* către slugile lui: tăĭaţi-i capu*l* curu*n*do. Şi doseră sfănta Veneri să-i tae capu*l*. Şi sf*ă*nta Veneri ruga-se acelo*r* muîncitori şi ḑise: lăsaţi-*mă* şi ogodiţi-mi să fa*c* rugăcĭuni, să mă rogu că*t*ră Hs. Do*m*neziu*l* mieu. Şi ḑiseră ei: rogă-te curu*n*du. Şi atunci sf*ă*nta Veneri ruga-se cu lacrămi şi plă*n*gé şi ḑicĭa: Do*m*ne despuetorĭu*l*, pări*n*te*le* a tu*t* ţinotu*l*, făcătorĭu*l* cerĭului şi al pămăntolui! auḑi-mă şi ascultă-*mă*, şarba ta, într'acesta ćas; rogu-te să faci meserére ta şi să dai măriĭa ta celora ce vorŭ fa*ce* poménâ mie şi prinosu*l* şi leturghie şi lumănare, şi vo*r* ci*n*sti aćasta ḑi, bl*agoslo*véşte-e, Do*m*ne: casele lo*r*, şi fićorii lo*r*, şi holdele lo*r* şi dobitocele lo*r* toate; şi fugă de ei toate d*u*hurile rêle, şi fărmăcătoare*le*; şi sufletele lo*r* să fie luminate; e cela ce nu o va ci*n*sti aćasta ḑi veneré mare cu milostenie şi cu rugăcĭune la besérecă, ĭară cela ce va lucra într'ă*n*sa, acela să fie blăstăma*t*; e cela ce o va ci*n*sti şi o va posti şapte ḑile, să fie lui sănătate şi ertăcĭune păcatelo*r*; şi cine nu o va ci*n*-

ши ертьчюне пъкателѡр. ши чине нȣ ѡ ва чинсти сфнта
Венери. че ѡ ва спȣрка де вое кȣ карне саȣ кȣ бръѧѕь
194. фьрь де харци. саȣ кȣ кȣрвїе. саȣ фїе кȣ че лȣкрȣ | ръȣ.
съ фȣре нетаре. е пѫринцїи лȣи съ нȣ сарь покъи. съ фїе
истȣкан. ачела грȣмаѕȣ ши кȣ мѫнȣле сале. ачела ѡмь съ
нȣ бирȣѧскь. къ сфнта Венери. ръстигнитȣ-с'аȣ хс. де вое
ѧ крȣче коу ѡцит. ши кȣ фере адьпарь-ль. ши коу сȣлица
ѧпȣсеръ-л ѧ костеле лȣи. приѧтрȣ съ ласе ноаѡ лѣцѥ. дом-
ноул нострȣ іс. хс. ши дȣпѫ аче гръи свнта Венери. ши
ѕисе мȣѧчиторилѡр фачеци коум в'аȣ ѕис воа домнȣл во-
стрȣ. ши плекь капȣл цос. мȣѧчито... ши тъе кȣ спата ка-
пȣль еи. ши лȣѡ домноул кȣрать сȣфлетоул еи. ѧ мънȣле
сале. ши-л дȣсе ѧ черю. ши фост-аȣ тъѧрѣ каполȣи еи
свнтеи Венери. ѧ лȣна лȣи коупторю. кѕ. де ѕиле ши ноу...
домноул съ-и фїе праѕникоул еи. атоѧче... льсь се-и фїе.
кънд аȣ нъскȣт. ѧ лȣна лȣи брȣмарю ді. ѕиле. дерепть ача
ѕи че блсви... ѧсте каса. ачеѧ оуѧде-и чете... сфнтееи Ве-
нери. съ ва чети ши сь... спȣне ѡаменилѡр: и пис поп
195. Григорїе ѡт Мъхачю. мсца авгоуст. в. днь.— |

---

sti sf*ă*nta veneri, ce o va spurca de voe cu carne sau cu brăîndă fără de harţi, saŭ cu curvie saŭ fie cu ce lucru rău, să fure netare, e pâri*n*ţii lui să nu s'ară pocăi, să fie istuca*n* acela [cu ?] grumaḑu, şi cu mâ*n*ule sale acela omŭ să nu biruĭască; că sf*ă*nta veneri răstignitu-s'aŭ Hs. de voe în cruce, cu oţi*t* şi cu fere adăpară-lŭ, şi cu suliţa înpuseră-*l* în costele lui, priîntru să lase noao lêge Do*m*nu*l* nos*t*ru Is. Hs. Şi dupâ ace grăi sv*ă*nta Veneri şi zi*ss* muîncitorilo*r* : face*ţi* cu*m* v'au ḑi*s* voa do*m*nu*l* vostru. Şi plecă capu*l* g'os. Muîncito.... şi tae cu spata capulŭ ei. Şi luo Do*m*nu*l* curatŭ sufletu*l* ei în mănule sale şi-*l* duse în cerĭu. Şi fost-au tăĭarê capolui ei, sv*i*ntei Veneri, în luna lui cuptorĭu 26 de ḑile, şi nu lăsâ Do*m*nu*l* să-i fie praznicu*l* ei atoînce, [ci] lăsă se-i fie când au născu*t*, în luna lui brumarĭu 14 ḑile; dereptŭ aća ḑi ce b*lagoslo*vi... ĭaste casa aceĭa uînde-i cete[şte].. sf*i*ntei Veneri, să va ceti şi să [va] spune oamenilo*r*. (Şi a scris popa Grigorie din Măhacĭu, în 2 ḑile ale lunei luĭ august).

NOTANDA

---

1. finalul *u* întreg: ачелꙋ (186, 187 de 2 orĭ, 188, 189), ѥлꙋ (182, 188 de 2 orĭ), проповедꙋескꙋ (181, 188), мергьндꙋ (188), коумꙋ, кꙋмꙋ (188, 190), съмтꙋ 1-a pers. (188), тоу-тꙋрорꙋ (189), елꙋ (183, 189 de 2 orĭ, 190, 193), фїюлꙋ (192), крезꙋ, креѕꙋ 1-a pers. (183, 192), дерептꙋ (192), блоумбꙋ, плꙋмбꙋ (186, 192), кꙋрꙋндꙋ, кꙋрꙋндо (193 de 3 orĭ), рогꙋ (193), аскꙋнсꙋ (180 de 2 orĭ), лъкꙋескꙋ (181), ѫпъратꙋлꙋ (182), домне-ѕеꙋлꙋ (183, 184), сꙋфлетꙋлꙋ (184), пъмьнтꙋ, пъмъѫтꙋ (184, 187), алтꙋ (185), фокꙋлꙋ (186), крещинꙋ (187), вѫѕꙋ, възꙋ a 3-a pers. (185, 186 de 2 orĭ), въѕꙋ 1-a pers. (186, 187).

2. ѫ ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: гьѫди (188), мꙋѫкъ, мꙋѫкь (189, 192), мꙋѫчитори (193), мꙋѫчиторилѡр (192, 195), моуѫчиторїи (192, 193), атꙋѫчи, атоѫче, атоѫчи (183, 184 de 2 orĭ, 185, 187, 189 de 2 orĭ, 190, 192, 195), приѫде (186), приѫдеци, преѫдеци (183, 189), ѫнаиѫте, ѫнаиѫтѧ, ѫнаиѫнтѧ (185, 187, 189,) оуѫде (195), мънѫѫчи (189), бръѫѕь (194), пъриѫцїи (182), фрꙋѫѕь (184), арꙋѫкь (187), пъмъѫтꙋ (187), плъѫсе (187), ꙋѫсе (187), веѫдекь (187), dar şi: ѫнаинтѧ (190), атꙋнчи (190, 192 etc.), прендеци (185), мꙋнчитори (193), пѫринцїи (195) etc.;

оуѫ [ꙁмеꙋ] (189), оуѫ [пьрат] (191), оуѫ [вихорь] (184);

дилѧ (181, 184, 187, 188, 189, 190, 192), дилѧтрѫ (180), прилѧ, прилѧн (181, 182), прилѧтрѫ (195);

vocalisarea totală a lui ѧ: оу wмь (180), оу [мпьрать] (181), оу ноwрь (184), ѧпѫсерѫ (195). ѧкѫцѫрь (184), маите (188), [фѫци дїаволѧ] ди [ѕмеѫ] (190), при ѕгьѧ (190).

3. -ен- = actualul *-in-*: мене (184 de 3 orĭ, 187, 188, 189, 192), медре (186)=*mene*, Венери, венери (180, 181 etc.), Венири (183), прендеци, преѧдеци (183, 185), веѧдекь (187).

4. confusiunea între *o* şi *u*:

o pentru *u*: но (184, 185, 189), ѧтро (190), поне (191), тотѫрорь (191), домнеѕеѧ (190 etc.), домноѧи (181), досерь (193), кѫрѫндо (193), ѧконцѫрь (193), цинотоуѧ (194), пьмьнтоѧи (194), каноѧи (195), ѧцеруѧ (180), номеле (181), атончи (189), атоѧче (195), атоѧчи (183);

u pentru *o*: [ѧтр'ѫ [четате] (191), [преѧдеци-]ѫ [де w легаци] (183), тоут (194), оурби (187)=*orbì*.

5. *e* pentru *-i*: [че wмь] еще (188, dar 191: че wмь еци), [де оунде] еще (188), [нѫ] вере [авѣ] (189), фаче-е-ва (193)=*face-i-va*, благословеще-е (194), [тоци] wаменїе (188, 189);

e pentru *-i-*: домнееи (188)=*domniei*;

i pentru *-e*: сѧлтири (193)=*psaltire*, мѫнѫчи a 3-a pers. (189), петри (185);

i pentru *-e-*: фїчорїи (194, dar 180: фечори, фечорел, фечориць), wцит (195), wѧмини (182, şi tot acolo: wамени), ким (181, şi tot acolo: кема), Венири (183, şi tot acolo: Венери), домнеѕиѫ (185), домнеѕиоуѧ (193);

e pentru *-ѣ-*: [те] кемь a 3-a pers. (188, dar 191: кѣмь şi 183: кеамь), дека (182);

e pentru *-ѣ* la imperfect: дѫче (181)=*ducea*, ѕиче (182, 185)=*zicea*;

e pentru *-ie-*: петри (185), фере (195);

ѣ pentru *-e-* крѣдѣ (182, 189), [ѧкина-не-]крѣмь (189, şi tot acolo: плека-не-врем);

ѣ pentru *-e*: [ѧтрѫ] синѣ (181);

ea pentru ѣ: кеамь (183);

дѣ ачїи (181)=*de aci*;

e într'o silabă accentată urmată de o silabă cu *-e*: пропоповедꙋеще (182), благословеще (194), меле (183 de 2 orĭ, 188, 192), мерсе (187), тьере (193), фере (195);

e pentru *-ă*, probabilmente numaĭ prin eróre grafică: [крещинѫ] ботеꙁате (188, dar 191: крещинь ботеꙁатѫ), [ши] ботеѕе (188)=ботеѕь.

6. confusiunea între *e*, ѣ, *a* după ч: аче [чюдъ] (186), [дꙋпѫ] аче (195), ача [ѕи] (195), ачѧ [фать] (192), чеѧ (184), ачаа (190) etc.

7. ы pentru *i* numaĭ în: ѡкыи (187, şi tot acolo: ѡкии);

i după *r* pentru *î*: ѡмори (192);

-i întreg după *ş*: ꙗрьши (188), [ши-]ши [фѣче] (190).

8. contracţiunea luĭ мїеꙋ (183, 188, 191) în мїꙋ (183, 189, 191).

9. *oa* adesea redus la *o*: домнѫ (183, 191), домне vocat. (193, 194, 184), рѡгь (185, 187, 191, 193), морте (193), форте (189, 184), портаа (190), костеле (195), добиточеле (194);

ноѡа (185), ноаѡ (195), dar воа (195).

10. аа=lungul *a*: портаа (190);

ее=lungul *e*: еен (189)=*illi*, cfr. maĭ jos No. 24;

їи=lungul *i*: [съ] пїисеѕе (192).

11. alte particularităţĭ vocalice:

ниче (186).

сеꙋ (186, 192)=*sebum*;

кѫне (192) fără *-i-*;

псалѡм (193);

ꙁмеꙋ şi ꙁмїеꙋ (189);

чьтъциле (181);

aferesa: [челꙋ] пѫрат (182);

дерептꙋ, дерепть (192, 195 etc.).

12. *n* între vocale trecut în *r*: ѧтꙋрекате (189), сꙋра (184);

trecut în *nr* : меѧре (186);
cfr. maĭ sus p. 141.

13. confusiune perpetuă între ѕ şi ꙁ :
scris cu ѕ : пїисеѕе (192), ѕиче (191, 195), ѕичѣ (1
193), ѕичѧ (194), ѕисе (193 de 3 orĭ, 181, 183 de 2
190, 184 de 3 orĭ, 191), ѕисерь (193 de 2 orĭ), ѕис (19
домнеѕеѹ (182, 185, 187, 189), домнеѕеоѵл (188, 189, 1
193), домнеѕеѹлѹ (183, 184), домнеѕеѹлѹи (181, 183, 19
домнеѕеѹль домнеѕеилѡр (182), ботеѕе (188), ботѣѕе (188),
теѕарѫ (181), ботеѕатѫ (183), аоѵѕи (194), ѕи (186, 1
195), ѕиле (194, 195 de 2 orĭ), бръѧѕь (194), грѹмаѕѹ (19
креѕѹ (183), вѫѕѹ, въѕѹ a 3-a pers. (185, 186 de 2
въѕѹ 1- apers. (186. 187), веѕи (186, 187), въѕѹт (183), фр
ѕь (184), къѕѹрь (184), кѹтѧѕѫ (187);
cu ꙁ : креꙁѹ 1-a pers. (191, 192), креꙁѹ a 3-a pers. (19
креꙁѹрь (191), домнеꙁеѹ, домнеꙁиѹ (180, 185, 186), дом
ꙁеоѵл, домнеꙁиоѵл (190, 191, 192 etc.), домнеꙁени (19
домнеꙁеѹлѹи (189), ꙁисе (180, 181, 182, 183 de 3 orĭ, 1
etc.), ꙁиче (182, 183, 185), ꙁисерь (184, 185), ꙁичѧ (18
ꙁи (186), ꙁиле (180, 181, 186, 192), въꙁѹ (190, 193),
теꙁа (181), ботеꙁь (190), ботеꙁать, ботеꙁатѫ, ботеꙁате (1
191 de 2 orĭ), ботеꙁарь (191), аѹꙁи (180, 182, 191), а
ꙁиѧ (182), къꙁѹ (187 de 2 orĭ), къꙁѹрь (185);
cfr. maĭ sus p. 141.

14. predilecţiunea pentru ꙋ : ꙋѹра (191), ꙋюра (189),
пънѣсь (188), ꙋось (184, 195), аꙋюте (183).

15. *o* din *va* : лѹѡ (187, 188, 195), лѡа (187, dar 1
лѹа).

16. vocalisarea luĭ *n* : аи (180), dar şi ани (189);
vocalisarea luĭ *r* : [ведѣ]-вем (183), dar tot acolo : [
стигни-ѡ]-врем etc.

17. *-mt-* pentru *-nt-* :
[еѹ] съмть (183, 188, 191);
съмта [Венери] (181, 190).

18. alăturĭ cu сѫмта (181, 190)=*sancta*, formele: сфѫнта (183, 187, 192) şi свѫнта (195), afară de serbismul pur света (188 etc).

19. alte particularităţĭ consonantice:
дїаволоуллѹи (192);
вихорь (184);
блоумбѹ (192), dar şi плѹмбѹ (186);
ѧнаинтрѣ (192);
сѫлтири (193)=*psăltire*.

20. fórte désă întrebuinţare a demonstrativuluĭ *cel* într'un mod propiat de articlul prepositiv: ачель ѧпѫрат (183, 186, 189, 190 de 3 orĭ 192, 193), ачелѹ ѧпьрат (186 de 2 orĭ, 187 de 2 orĭ, 188, 189), челѹ ѧпѫрат (188), чель ѧпѫрат (183 de 2 orĭ, 185, 191 de 3 orĭ), ачела ѧпьрат (182, 188 de 2 orĭ), ачелѹи ѧпьрат (187 de 2 orĭ), челѹи ѧпѫрат (187 de 2 orĭ), челѹи ꙁмїеѹ (189) etc., ceĭa-ce însă — negreşit prin intermediul slaviculuĭ ть saŭ сь — pare a fi o reminiscinţă din originalul grec, cfr. maĭ sus p. 139: ѧтр' а ч ѣ л а ꙁиле=ἐν ταῖς ἐχείραις ἐκείναις.

21. substantiv articulat după adjectiv nearticulat: кѹрать сѹфлетоуа (195).

22. articulare anormală: балть де л а к р ѫ м и л е се фѣче (187).

23. lipsa de articol: рѹгьчюне [воастрь] (180), ертьчюне [пѫкателѡр] (194).

24. întrebuinţarea corectă a articluluĭ *al*: фок ал лѡр (193), слѹци але лѹи (185), фѫкьторюл черюлѹи ши ал пьмьнолѹи (194) etc.

25. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: рѹгѫчюнееи (184), синтееи (185 de 2 orĭ, 195), свинтееи (190), ѧпѫрьцїееи (187), Марїееи (182);
cu *-iei*: рѹгѫчюнїеи (193);

cu *-ei* : свинтеи (195) etc.

26. nicăirĭ лȣ, ci numaĭ лȣи.

27. тътѫне-съȣ (181).

28. pluralul cu *-ure* : дȣхȣреле (189, 190, dar 194 хȣриле).

29. conservaţiunea tematiculuĭ *-u-* din lat. *manus*: м (184, 185, 195), мѫнȣле (195).

30. forma absolută în loc de cea enclitică : дѫ мїе (

31. *su* pentru *sînt* : пъгьни-сȣ (188).

32. condiţional arcaic : съ ноу аскȣлтарет (189), съ н кȣлтаре (192), съ бирȣире спре ѕмїеȣ ши съ но перире (1 съ нȣ-и тьере капȣл (193), съ фȣре (194), unde съ=lat. съ нȣ с'арь покъи (195).

33. perfect arcaic : фѣче (181, 187, 190), фѣчерь (1 вене (186)=*venit*.

34. imperfectul cu *-iea* dela infinitivul cu *-i*, dar cu dela infinitivul cu *-e* : аоуѕиѧ ши крѣдѣ (182), лъкȣиѧ (191) lîngă пȣтѧ (186), вениѧ (180) lîngă ѕичѣ (180) e

35. ablativ fără prepositiune : р ѣ м о р т е ѡмори-те (192).

36. gerunḑiŭ cu *-und-* : кȣрȣндȣ (193 de 2 orĭ), кȣ (193).

37. propaginaţiunea pronumeluĭ : преѧдеци-ȣ де ѡ л (183), прендеци-ѡ ши ѡ легаци (185), ми с'арь дешкид кии мїе (187), приѧдеци-ѡ съ ѡ дȣчемь (189), ми се кад се мь доук (191), ѧпȣсеръ-л ѧ костеле лȣи (195);

pronume pleonastic : чель ѡм кема-л Агатонь (180), рѣса лȣи кема-ѡ (180), четате маре че ѡ кема (181), с пърать че-ль кима (181), соуфлетȣл да-л-вою (192), ѧ цȣрь-и ачеи мȣнчитори (193), нȣ ѡ ва чинсти ачаста ѕи (1 каполȣи еи свинтеи Венери (195), ѡаменїи мȣлци еи с (185), мȣлци неволничи веѧдекь еи (187), ѡ дȣсерь кътрь

съмта (190), ѡ ва чинсти сфьнта Венери (104), cfr. maĭ sus nota ** dela pag. 154.

38. *vrem*, *vem* in formarea viitoruluĭ : ръстигни-ѡ-врем (183), ведѣ-вем (183), плека-не-врем (189) etc.

39. subjonctiv pentru viitor : е съ наскѫ (180)=*va nasce*, съ фїе (180)=*va fi*, съ фїи (191)=*veĭ fi*;
viitor pentru subjonctiv : че вою фаче (193)=*ce să fac*.

40. pentru prepositiunea *de* :
de=‘decăt‚ : маи фрѹмоась фать де ачаста (183);
de=‘ca‚, ‘să‚ ‘ca să‚ : де ѡ легаци (183), де сь ѡ мъ-нѫѫчи (189);
de=‘aşa că‚ : де плек..-се-вѡр (193), де дерептѹ домнеѯеоуа мїеѹ (192)=‘aşa că pentru . . . .‚, де фаче-те-вою (183), де проповедѹеще (182);
de=‘dacă‚ : де вѫѯѹ (185, 186);
de cu sens partitiv : лѹѡ де лакръмиле сале (188), лѡа ед лакрьмиле еи (187);
exclamaţiunea : ѡ мишеи де нои! (190);
фьрь де харци (194), фьръ де фечѡри (180);
перире де ель (189);
фоугь де еи (194);
лѹѯи чел ѫпьрат де а (191).

41. distincţiunea între condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* nu e strict păzită : съ ботеѯарь (191), съ ва чети (195), мъние-сь (188, 189, 192), лѹпть-сь (184), скѹль-сь (184) lîngă скѹль-се (187) şi скѹлѫ-се (186), съ лаѹде-сь (184), се мь доук (191), съ адѹкь lîngă се адѹкь etc.

42. conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce* se scriŭ d'o potrivă че.

43. accusativ fără *pre* : съ ноу аскѹлтарет мене (189), съ нѹ аскѹлтаре мене (192), ботеѯь ачель ѫпърат (190), баце ача фать (192), дѹсерь сфьнта Венери (192), досерь сфьнта (193), ѫконцѹрь-и ачеи мѹнчитори (193), ѫтребь еи (193), ботеѕа еи

(185), веѧдекь еи (187), ши-л рȣга еeи ка ши домнеѕеȣ (
дȣсерь кътрь ꙁмеȣ съмть Венери (190).

44. *spre* cu sensul latinuluĭ ‘super’ : ѧпьрьтѣсь спре
(183), кълкь кȣ пичорȣл спре фалка (190), чинстѣ мѣ сп
пȣл тъȣ (191), бирȣире спре ꙁмїеȣ (189);
spre=‘la’, ‘către’ : да-те-вою спре маре мȣѧкъ (18
фрикь маре фȣ спре ель (193).

45. *ce*=‘în care’ saŭ ‘unde’ : четате маре че лъкȣи
пьрат (191).

46. composiţiune incorporativă : да-те-вою (189, 192)
мори-те-вою (192), ꙋȣра-ци-мъ-вою (191), ꙋюра-ци-мъ
(189), фаче-е-ва (193), дȣче-мъ-вою (188), плека-не-врем (1
ѧкина-не-врѣмь (189), ръстигни-ѡ-врем (183), да-л-вою (
etc., cfr. maĭ jos No. 50.

47. subjonctivul fără *să* : баꙋе ача фать (192), фоу
еи тоате дȣхȣриле (194).

48. construcţiune de observat : ботеѕатѫ ѧ нȣмеле ми-е
Петка (183), ботеꙁатѫ нȣмеле мї-и Петка (191), ботеꙁа
нȣмеле мї-и света Петка (188), ctr. de asemenea anor
în : ѧцелѣсе ѧ тоатъ лаꙋѣ (181).

49. dissimilaţiune sintactică : прендеци-ѡ ши ѡ легаци (1
преѧдеци-ȣ де ѡ легаци (183).

50. metatesă sintactică : съ но лаȣде-сь (184), съ лаȣ
(184), че лȣпть-сь (184), скȣларь-се (184), мъние-сь (183,
192) şi aşa la tot pasul, fără a maĭ vorbi de exemplele de
sus la No. 46.

51. pleonasticul *ḑise* : ръспоѵнсе ши ꙁисе (183), ѧтре
ши ꙁисе (193), гръи кътрь ѧ ꙁисе (184), еи стрига ши
(185), гръи кътрь сфьнта Венери ши ꙁисе (186), стригѫ
волȣль ши ѕисе (190), гръи свьнта Венери ши ꙁисе (195),
се ачелѡр мȣѧчитори ши ѕисе (193).

52. construcţiunea imperfectuluĭ cu perfectul : кема-
ꙁисе (191).

53. dativ pentru nominativ: ачелꙋи ѧпърат въѕꙋ (187).

54. fraseologiă:

е съ бирꙋире спре ꙁмїеꙋ ши съ но перире де ель, плека-не-врем ши ѧкина-не-врѣмь ши нои еи (189)=‘ĭar dacă va birui pe zmeŭ şi dacă nu va peri de el, ne vom pleca şi ne vom închina şi noĭ eĭ„;

съ нꙋ-и тьере капꙋл, кꙋрꙋндꙋ ачещи ѡамени тоци кьтрь дом-неѕеоул еи фаче-е-ва де плека-се-вѡр (193)=‘dacă nu-ĭ veĭ tăia capul, încurând pe toţĭ aceştĭ ómenĭ îĭ va face să se plece către dumneḑeul eĭ„;

еши парь диѧ фокь маре, диѧтр'ачел фок ал лѡр (192).

55. е cu sens de ‘ĭară„: е съ ноу аскꙋлтарет (189), е съ аскꙋлтаре (192), е съ бирꙋире (189), е сфънта (183, 187), бъринцїи лꙋи (195), е чела че нꙋ ѡ ва чинсти (194), е че ѡ ва чинсти (194), е чель ѡм (180), е боерѣса лꙋи (180).

56. ocară: връжиторю ръꙋ ши къне ръꙋ! (192).

57. деспꙋеторюл (194)=‘stăpîn„.

58. магениць (193) = ‘fermecătóre„, paleo-sl. магесьникъ ‘magicus„ (Miklosich).

59. четате (180, 181, 182, 188, 189) tot-d'a-una cu sens de ‘oraş„.

60. *polată*, полателѡр (189, 192)=‘curte princiară„, din lat. *palatium* prin slav. полата.

61. боерѣсь (180, 182)=‘muĭere„, dela *boĭer*=slav. болꙗръ, alban. *bujar* şi *bujareşă*, cfr. maĭ sus p. 142.

62. ачичѣ (181)=‘aice„.

63. плод (180)=‘posteritate„, cfr. maĭ sus p. 63, No. 54.

64. *fecĭor*=‘copil în genere„: фьръ де фечѡри (180), de de deminutive după sex: фечорел şi фечѡриць (180) saŭ чорѣ (180).

65. *dédevăr*=‘adevărat›: дѣдевьрь домнеѕеѹ (182), вѫрѹлѹи домнеѕеѹ (186), ачела ѧсте дѣдевьрь (191).

66. numile lunelor: лоуна лѹи броумарю (181, 195)= bre›, лѹна лѹи коупторю (195)=‘iuliŭ›.

67. *meserére*=‘milă, graţiă›: рогѹ-те съ фачи месер (194).

68. шарба (187, 194)=‘sclavă›.

69. нетаре (195), cfr. maĭ sus p. 133, No. 43.

70. *istucan*=‘pétră, bolovan›: съ фїе истѹкан ачела (195), paleo-sl. истоуканъ ‘statua, simulacrum›.

71. *spată*=‘sabiă›: тъе кѹ спата (195).

72. *harţi*=‘silă, violenţă›: фьрь де харци (194), un ‘luptă, resboĭu›.

73. *cĭudă*=‘miracol›: аче чюдъ маре (186), slav. чо

74. фръмсециле (183, 188)=‘beauté›.

75. *ţinut* cu sens de ‘spaţiŭ, întindere›: цинѹтѹл ѧпъ мѣле (187), şi chĭar ‘lume, univers›: пъринтеле а тоут тоул (194).

76. маите (187)=‘maĭ ’nainte›.

77. *nevolnic*=‘bolnav›: мѹлци неволничи веѧдекь (18 leo-sl. неволꙗ ‘necessitas›, trecut la Slaviĭ meridionalĭ l nificaţiunea de ‘morbus› (Miklosich).

78. alte slavisme maĭ insolite: оуповьѧще (193), ѡ (193), дѹгорѣла (186), etc.

79. мъние-сь коу амарь (192).

80. че самь де ѡмь (183).

81. cuvintele sînt fórte rar accentate, şi maĭ tot-d'a- accentul normal;

de observat doă accente pe ѧ=*ĭa*: вени"ѧ (180), (182), "ѧ (182, 183 de 3 orĭ, 188, 191), ачи"ѧ (186), (189) pentru лѫкѹи"ѧ etc.;

accentarea monosilabelor între cuvinte neaccentate: крѣдем ш'и нои (190), ачаста ѕ'и венерѣ (194), ш'и ꙁисе (185), ш'и алѣцѥ (184) etc.

82. *paĭericul* este indicat rar, şi anume:

după *r* şi *l*: пар'тѣ (180), ар'деци (185), ар'серь (193), оур'би (187), пор'таа (190), бьр'бици (190), шар'ба (194), фър'мькьтоареле (194), кѹр'вїе (194), ал'тѹ (185), ал'ть (188), ал'ци (182 de 2 orĭ), ал'тора (182), мѹл'ци (185), къл'даре (185, 186, 192 de 2 orĭ), къл'дарѣ (186), бал'ть (187), къл'кь (190), че-л' кема (188), да-л'-вою (192);

după nasală: Ан'тиѡх (181), ѧтрьн'съ (181), кредин'ца (185), атон'чи (189), атѹн'чи (190), ѧнаин'та (190 de 2 orĭ), дин'-сватири (193), съм'та (190);

după *p*: ноап'тѣ (181), ноп'ци (192), шап'те (186 de 2 orĭ, 194), а шап'тѣ (186), дереп'ть (185, 187), лѹп'ть (184), ноп'се (184);

деш'кисерь (190);

ꙁ'мєѹ (190).

83. sub raportul ortografic, cfr. maĭ sus p. 65, No. 59.

84. ar fi important de a constata, dacă partea finală a Legendeĭ sânteĭ Vinerĭ este tot aşa în prototipul grec saŭ în textul slavic, căcĭ ea presintă, în orĭ-ce cas, o coincidinţă fórte semnificativă cu Legenda Duminiceĭ, şi anume:

LEGENDA DUMINICEĬ (p. 46):

‘Nu ştiţi, că veînreré mare ‘eu mă răstigniĭu priîntru voi? ‘cu suliţa mă înpunseră în ‘coaste, cu trestie mă ucidé ‘pre capu, e în mâru şi în ‘picĭuare ei mi bâtură gă-‘voazde, e cu oţăt şi cu fiĭare ‘mă adăpară, dereptu să lasu ‘voao lége...›

SÂNTA VINERĬ (p. 156):

‘Sfănta veneri răstignitu-‘s'au Hs. de voe în cruce, ‘cu oţit şi cu fere adăpară-lŭ, ‘şi cu suliţa înpuseră-l în ‘costele lui, priîntru să lase ‘noao lége...›

de unde resultă—după noĭ — că Legenda Duminiceĭ s'a scris sub influinţa uneĭ próspete lecture a Legendeĭ sânteĭ Vinerĭ, astfel că s'a întrodus în ea un pasagĭu cu totul străin ‹duminiceĭ›, ba încă şi un altul: ‹Nu ştiţi, neînţelepţiloru, că în vereré mare feću omu întăe Adamu...› (pag. 45), carĭ pasage lipsesc ambele în ‹Epistoliă›, unde vinerĭa nu e considerată decăt numaĭ ca o ḑi de post de o potrivă cu miercurĭa.

VI.

FRAGMENT DINTR'O CONJURAȚIUNE

— ANTE 1583 —

FRAGMENT DINTR'O CONJURATIUNE

Introducere.

§ 1. A scóte pe dracul, saŭ chiar un număr cât de mare de draci, din corpul bietului om, prin nesce rugăciuni ad-hoc însoţite de împunerea mânelor, a fost tot-d'a-una o specialitate favorită a preutului creştin. Tertullian, în elocintea sa Apologiă, mustră pe păgâni de a nu cunósce acest meşteşug; constată că ei alérgă la exorcistul creştin, de câte-ori vine draculuĭ gustul să se lege de dînşiĭ; şi-i ameninţă că creştiniĭ ceĭ persecutaţi lesne şi-ar puté resbuna, dacă ar lăsa pe persecutorĭ în stăpînirea satanei. Pînă şi muierile creştine făceaŭ să tremure infernul. Despre sânta Eufrasia ni se povestesce, de exemplu, că ea scotea pe dracul din om cu toĭagul stareţeĭ dela mănăstirea unde petrecea: "Nam si sumo baculum abbatissae, "flagellabo te; caeterum resistente daemone et exire nolente, "sumens Euphraxia abbatissae baculum, dixit ei: Exi!"[1])

Cată să mărturim însă, că niciŏ dată clericiĭ occidentalĭ, niciŏ chiar renumiţiĭ franciscanĭ, n'aŭ fost în stare de a rivalisa în acéstă privinţă cu preuţiĭ din resărit; şi niciŏ dată

1) Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, p. 265. — Cfr. art. *Dämonische* în Herzog, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie*, t. 21, p. 218 sqq.

preuții din resărit, la rîndul lor, n'aŭ reușit de a se rădic
atăt de sus în opiniunea sataneĭ, ca popiĭ noștri de pest
Carpațĭ. În Transilvania, când i se năzare unuĭ Sas saŭ U
gur că a întrat dracul intr'însul, el nu trimite după preut
seŭ confesional, ci alérgă în ruptul capuluĭ la popa românes
uĭtând că este de altă lege, întocmaĭ după cum făceaŭ păgâ
din anticitate. Venerabilul meŭ amic d. G. Bariț, într'o e
stolă dela 13 aprile 1879, ne împărtășesce din Sibiiŭ următór
căte-va fapte, fórte instructive sub raportul sociologic, desp
acéstă necontestabilă autoritate a popeĭ ardelén asupra d
culuĭ:

‹1. Pe la 1837, pe când se ținea Dieta aicĭ în Sibii
‹preutul ortodox Climente Popovicĭu din comuna vecină
‹mâno-săséscă Hristian, nemțesce Grossau, scosese dracĭ d
‹maĭ mulțĭ Sașĭ, carĭ veniaŭ la el cu convicțiunea că nec
‹ratul nu-ĭ lasă în pace, le ĭea puterile, nu-ĭ sufere să se
‹propie de nevestele lor etc. etc. Popa săsesc se plânse
‹episcopul seŭ, carele —din parte-ĭ— denunță casul la guver
‹Guvernul trase la respundere d'a-dreptul pe episcopul n
‹stru Vasilie Moga, predecesorul mitropolituluĭ Șaguna.
‹piscopul chiămâ pe popa Climente și-ĭ ḑise năcăjit: Veḑ
‹ticălosule, ce mĭ-aĭ făcut cu scóterea dracilor? să d
‹înscris, că nu veĭ maĭ cuteza să scoțĭ dracĭ din Sașĭ!—
‹Bĭetul popă Climente se rugâ de iertare și declară în scr
‹cu jurămînt, că de ar sci el că aŭ întrat o mie de dracĭ
‹Sașĭ, nu va maĭ scóte nicĭ unul din eĭ. Episcopul Moga t
‹mise declarațiunea popeĭ în original la guvern, unde se c
‹în consiliul de atuncĭ, compus din 12 membri, între ca
‹treĭ eraŭ Sașĭ. A fost un rîs cu hohote, și guvernul avu
‹tăta minte ca să pună declarațiunea *ad acta*.

‹2. În Brașov era între aniĭ 1833—1842 paroc în cetă
‹Vasilie Grecénu, socrul neuĭtatuluĭ nostru poet Andreĭu M
‹reșénu. Șése aniĭ, căt am locuit eŭ cu acel venerabil preut
‹aceĭașĭ casă, aveam destule ocasiunĭ de a vedé, cum veni
‹a el Sașĭ, și maĭ ales Săsoĭce, chĭar din burgesiă, ca s

ʻvindece prin rugăcĭuni, pe eĭ saŭ pe vre-un membru al faʻmilieĭ, căcĭ nicĭ un medic nu le póte ajuta, bóla fiind dela ʻdiavolul. Aceĭaşĭ Saşĭ saŭ Săsoĭce dà şi liturghiĭ; uniĭ cereaŭ ʻsă li se facă şi *maslu* cu 5 saŭ 7 popĭ; firesce pe ascuns, ʻca să nu afle preuţiĭ săsescĭ. Popa Vasilie se apăra, refusa, ʻdar nu putea să scape.

ʻ3. Aci în Sibiiŭ era un advocat maghiar, ale cărui doă ʻfete suferĭaŭ de o bólă cumplită, încât n'o puteă vindeca ʻnicĭ chĭar medicĭĭ din Viena. În fine părinţiĭ, auḑind că exʻorcismele popilor românĭ — *oláh popak* — vindecă, se duʻseră pe ascuns la parocul greco-catolic Antonie Vesteménu ʻca să le citéscă, ba dederă şi liturghiĭ. Ambele domnişóre s'aŭ ʻvindecat perfect; una e deja măritată, cea-l'altă e voĭnică ca ʻun grenadir.

ʻ4. Parocul dela biserica orăşenilor din Blaj, Alimpiŭ Blaʻşanu, ne spunea — în august 1877, cu ocasiunea adunăriĭ ʻgenerale a Asociaţiuniĭ Literare Transilvane — cumcă Saşiĭ ʻnicĭ acuma nu'l lasă în pace cu rugămińţile lor pentru exʻorcisărĭ. D-sa vrea să-ĭ scóţă pe uşă afară, ḑicêndu-le: ʻ ʻMergeţĭ la popa vostru, că e om cu minte şi de trébă, ʻ ʻD-ḑeŭ îl ascultă şi pe el, numaĭ voĭ să aveţĭ credinţă.„ ʻ Saşiĭ însă, năcăjiţĭ sărmanĭĭ de bóla lor cea dela diavol, ʻ nu-l slăbesc, ci-ĭ replică cam asa: ʻBun e popa al nost, ʻ ʻdomnule porintĭe, da n'are *ce-ĭ trebuĭ.*„ — ʻBine, ce să ʻ ʻaĭbă *ce-ĭ trebuĭ?* Voĭ să aveţĭ credinţă!„ — ʻNu aşa, domnule ʻ ʻporintĭe; popa al nost nu are cruce se sporie pe dracu, ʻ ʻnu are cu ce să facă fum să fugă dracul, nu scie rugăʻ ʻcĭunile potrivă de drac„.

ʻ5. Casul maĭ próspăt a fost cu popa ortodox Moldovanu ʻdin comuna rurală româno-maghiară Sân-Mihaĭu de lîngă Turda. ʻAcel preut a vindecat şi maĭ vindecă pe mulţĭ bolnavĭ prin ʻrugăcĭunile sale. Veḑênd Ungurĭĭ — calvinĭ şi sociniani antiʻtrinitarĭ — atâţĭ Românĭ vindecaţĭ, aŭ început şi dintre eĭ a ʻmerge la popa Moldovanu. In 1876 óre-cine l'a denunţat.

‹Diarele maghiare din Cluj aŭ cerut contra luĭ acțiune cri‹minală prin procuror. Eŭ l'am luat în apărare energică prin ‹*Gazeta Transilvanieĭ*. Intr'aceĭa fiĭul seŭ, advocat la Abrud, ‹ĭĭ alergă în ajutor. Procesul cel proiectat nu s'a intentat. ‹Orĭ-cum însă, eŭ creț că de aci înainte popa Moldovanu va ‹ț̆ice și el, imitând pe popa Climente dela Hristian de sînt ‹acum 40 de anĭ, că nu va maĭ scóte dracĭ din Ungurĭ și ‹Unguróĭce›.

D. Bariț maĭ adaugă cătră acéstă interesantă notiță:

‹Acest exercițiŭ al *scóteriĭ dracilor* din ómenĭ nu este la ‹noĭ ce-va noŭ. Chĭar în legile Transilvanieĭ se află urme nu ‹numaĭ de exorcisare, dar și de sorocirea dracilor ca să între ‹în vrăjmașiĭ Românilor. Legea dietală din ț̆ilele luĭ Rákoczi ‹opresce exorcismul prin cuvintele: *az oláh popak ne afuri‹száljanok*, adecă: popiĭ românescĭ să nu afuriséscă. Boierĭĭ ‹calvinĭ, veț̆ênd că se grămădesc multe nevoĭ peste familiele ‹lor și sciind, pe de altă parte, cum apăsaŭ eĭ pe preuțiĭ ‹românĭ, începuseră a crede că relele vin dela anatemele po‹pilor›.

§ 2. Nemulțumirea, ba chĭar temerea, cu care ceĭ dela putere privĭaŭ în Transilvania la exorcismele preuților românĭ, pare a fi singura causă, că în așa numitul *Molităvnicŭ*, publicat de cătră popa Ioan din Vinț în Bălgrad la 1689, ‹suptŭ ‹crăĭrĭa și biruința pré-luminatuluĭ și milostivuluĭ Domnŭ Mi‹hailŭ Apafi celŭ maĭ mare, din mila luĭ Dumneț̆ău craĭulŭ ‹Ardéluluĭ›, nu figuréză nicĭ o rugăcĭune de scóterea dracilor, deși s'ar fi cuvenit măcar una saŭ doă între ‹molitvele la tóte felĭurite de trebĭ›, carĭ sînt așeț̆ate la finea volumuluĭ.

Tocmaĭ de aceĭa însă, conjurațiunile de acéstă natură, silite a circula pe furiș, numaĭ în manuscris saŭ din memoriă, cată să fi fost maĭ numeróse, înmulțindu-se ca orĭ-ce lucru oprit, și în același timp cată să fi fost maĭ cĭudate, maĭ excentrice, ca tot ce nu se teme de control.

In cartea luĭ popa Grigorie din Măhacĭu sînt treĭ rugăcĭunĭ ferite de scóterea dracilor.

Una din ele, scrisă de o altă mână, dar tot în prima jumătate a secolului XVII, e numaĭ slavonesce şi ocupă ultimele pagine 247–250. Ea este combinată de cătră un „iereŭ popă Simeon„, póte tot din Măhacĭu, din fragmentele maĭ multor conjuraţiunĭ separate, şi are scopul de a fi servit la asigurarea personală a acestuĭ preut contra draculuĭ, ér nicĭ decum pentru a apăra de Satana pe ceĭ-l'alţĭ creştinĭ.

Despre acéstă rugă, în parte, vom maĭ vorbi maĭ jos.

Nefiind scrisă românesce, ea ne interesă într'un mod indirect.

Ca probă că popa Simeon, ca şi popa Grigorie—veḑĭ maĭ sus p.77—şi ca ceĭ-l'alţĭ preuţĭ românĭ de pe atuncĭ, scrieaŭ o slavonéscă imposibilă, maĭ imposibilă decât lătinésca preuţilor occidentalĭ din evul mediŭ, fără a se fi întărit bineşor măcar în declinaţiunea şi conjugaţiunea limbeĭ pe care o torturaŭ, tă începutul rugeĭ sale :

„Заклинаи *(sic)* те *(sic)* дїаволе. т. ии. некыи *(sic)* сти *(sic)* wць *(sic)*.

Cincĭ greşelĭ la şése cuvinte!

Cele-l'alte două ruge de scóterea dracilor, cuprinse în acelaşĭ manuscris, ne privesc de aprópe, fiind scrise românesce, anume :

1°. Un scurt fragment, pe pagina 152, eşit din mâna luĭ susĭ popa Grigorie;

2°. O lungă bucată, pe paginele 114—126, scrisă de un anonim în a doua jumătate a secolului XVI.

Pe acéstă din urmă o vom publica întrégă maĭ la vale, între monumentele literatureĭ bogomilice în România.

§ 3. Din lucrarea luĭ popa Grigorie a remas numaĭ sfîrşitul, fiindcă de 'nainteĭ lipsesce o fóiă.

Cuprinsul părţiĭ celeĭ perdute se póte cunósce, căcĭ originalul slavic, după care s'a tradus ruga, s'a conservat pe pag. 129—151, lipsindu-ĭ însă, la rîndul seŭ, câte-va şiruri finale,

carĭ se aflaŭ pe aceĭaşĭ fóiă unde era începutul traducţiu române.

Este o conjuraţiune pentru gonirea unuĭ demon special, draculuĭ din ape„ : wт рѣкы водныχ.

§ 4. Afară de limbă, care posedă tóte preţiósele particularit ale vechiuluĭ graĭu dela Măhacĭu, acest fragment, atăt de sc din nenorocire, ne maĭ presintă interesul cronologic de a cea maĭ veche din scrierile cunoscute ale luĭ popa Grigori

In josul rugeĭ, traducĕtorul adnotéză slavonesce : ‘Să ‘menescĭ, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ Dumneḑeŭ Grigorie.

La 1583 — după cum ne-am încredinţat maĭ sus în într ducerea generală—autorul nostru era deja preut în Măhaci şi de atuncĭ încóce el nu uĭta nicĭ o dată de a precede n mele seŭ cu epitetul de ‘popă„ saŭ de ‘presbiter„.

Fragmentul nostru, în care ne întimpină numaĭ ‘Grigori fără ‘popă„ şi fără ‘presbiter„, este dară anterior anu 1583.

FRAGMENT

. . . . хѡм. ши Мисахѡм. ши Аведнаг. ѡпрескꙋ-те дїаволе. кꙋ челе дѡа лꙋмири. че-ꙋ фъкꙋтꙋ домнꙋл. сѡареле ѕилееи. ши лꙋра нопцїеи. съ наиби пꙋтѣре а стрика немикь ѧ крещири. ѡпрескꙋ-те дїаволе сътанꙋ. кꙋ херовимїи. ши кꙋ серафимїи лꙋи іс. хс. ши кънтарѣ нетъкꙋть. ши кꙋ ал нострꙋ гласꙋ. сь не фїе де фолꙋсꙋ. ши де исповеданїе. ши акоум ши пꙋрꙋрѣ. ши ѧ вечїе де вѣкꙋ амин.

помѣни ги дше рабь бжїе Григорїе въ ѡставленїе грѣ-
2. хѡм. въ црство нбснїи.— |

...[Sedra]ho*m* şi Misaho*m* şi Ave*d*na*g*, oprescu-te, diavole, cu cele a lumiri ce-u făcutu Do*m*nu*l*: soarele ḑileei şi lura nopţiei, să n'aibi tére a strica nemică în creştiri; oprescu-te, diavole sătanu, cu rovimii şi cu serafimii lui Is. Hs. şi căntaré netăcută, şi cu al nostru ısu, să ne fie de folusu şi de ispovedanie, şi acu*m* şi pururé şi în cie de vécu ami*n*. (Să pomenescĭ, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ D-ḑeŭ igorie spre ĭertarea păcatelor în împărăţia ceruluĭ).

NOTANDA

1. finalul *u* întreg: гласꙋ, фолꙋсꙋ, бѣкꙋ, фъкꙋтꙋ, сътан

2. челе, nu чѣле.

3. *u* pentru *o*: фолꙋсꙋ.

4. дѡа.

5. contracţiunea: че-ꙋ [фъкꙋтꙋ].

6. *n* între vocale trecut în *r*: лꙋмири, лꙋра, крещири
n între vocale conservat: сътанꙋ.

7. genitivo-dativ cu *-eei*: ѕилееи;
cu *-iei*: нопцїеи.

8. ѕ=*dz*: ѕилееи.

9. ablativul slavic remas intact: Сидрахѡм, Мисахѡм= Sidrah„, ‘prin Misah„.

10. ал нострꙋ гласꙋ.

11. *paĭeric*: ноп'цїеи, ал'нострꙋ.

VII.

LEGENDA LUI AVRAM

— ANTE 1600 —

LEGENDA LUI AVRAM

Introducere.

§ 1. Bucata de mai jos este una din numerósele legende biblice apocrife de fabrică bizantină.

Prototipul grec se află în manuscris în Biblioteca Imperială din Vienna, sub titlul de: Διήγησις περὶ τῆς Θανῆς τοῦ Αβραὰμ.[1])

Traducţiunea română însă, fiind de popa Grigorie, s'a făcut nu din grecesce, ci din slavonesce.

Un exemplar slavon se găsesce în biblioteca Archivelor Statului, într'un manuscris fórte remarcabil, care fusese al mănăstirii Mihalu-vodă din Bucuresci şi asupra căruia, din causa importanţei sale, ne vom opri ce-va mai pe larg.

§ 2. Este un volum de 140 foi in-16, pe hărtiă grósă, fără început şi fără sfîrşit.

După cuprins, aparţine la acea interesantă categoriă de manuscrise. pe carî bibliografiî slavî le numesc *Sbornik*, adecă „adunare„ de fel de fel de scrierî scurte, omogene saŭ eterogene, sincronice saŭ din epoce diverse.

Sbornikul nostru se compune din vr'o 30 bucăţi, şi anume:

1) **Nessel**, op. cit. pars V, p. 175, MS. No. CXXVI.

1. O botanică medicală, fără început, încheĭată prin doă de cântece;

2. Разоумникъ сеѭе есть оучитель вѣсѣмь словесемь госпо нашего іс. хѵ (Înţeleptul saŭ învăţătorul tuturor cuvintel Domnuluĭ nostru Is. Hs.), în întrebărĭ şi respunsurĭ;

3. Слово w Ѧдамѣ wт начала до конца (Cuvînt despre Ada dela început pînă la sfîrşit);

4. Слово избранное святаго Григорїа Богослова w крестѣ чес нѣмь и w двою крестѣ разбоиничю (Cuvînt ales al sântuluĭ Grigor Teologul despre crucea luĭ Crist şi despre cele doă crucĭ a tălharilor);

5. Ѳ дрѳѣмь дрѣвѣ на немь же распатса разбоиникь вѣрн (Despre al doilea lemn, pe care fu restignit tălharul cel cr dinclos);

6. Ѳ третїемь дрѣвѣ на немь же распатса разбоиникь н вѣрныи (Despre al treilea lemn, pe care fu restignit tălhar cel necredinclos);

7. Повѣсть w главѣ Ѧдамовѣ (Legenda despre capul l Adam);

8. Исправленїе w двою разбоиникоу (Adaus despre celĭ tălharĭ);

9. Слово w прѣмѫдрости Соломонwвѣ и женѣ его (Cuv despre înţelepclunea luĭ Salomon şi despre nevésta luĭ);

10. Altă legendă sub acelaşĭ titlu;

11. Слово w Давидѣ цари и пророцѣ господни како родис како вѫцарисѧ (Cuvînt despre David, împărat şi proroc al Dumneḑeŭ, cum s'a născut şi cum a ajuns la domnie);

12. Слово како исписа Давидь ѱалтирь (Cuvînt despre c a scris David psaltirea);

13. Слово како исписаса святое еѵглїе (Cuvînt despre cum scris sântul evangeliŭ);

14. Слово како въздвижеса Прѣсвѧтаа (Cuvînt despre înàlţarea Pré-sânteĭ);

15. Слово како ѡсѫди Марьѳа Пїлата прѣдь Царемь Кесаремь (Cuvînt despre cum a părît Marta pe Pilat de'naintea împăratuluĭ Cesar);

16. Слово ѡ Авраамѣ ѡт ꙁачала і до конца (Cuvînt despre Avram dela început pînă la sfîrşit);

17. Исправленїе ѡ Саррѣ (Indreptare despre Sarra);

18. Слово како оучаше Сарра Авраама (Cuvînt despre cum învăţa Sarra pe Avram);

19. Слово како гости Авраамь свѧтѫѧ троицѫ (Cuvînt despre cum ospetâ Avram pe Sânta Treime);

20. Слово ѡ Исмаилѣ (Cuvînt despre Ismail);

21. Слово ѡ Исаацѣ (Cuvînt despre Isac);

22. Слово ѡ житїи и ѡ съмръти Авраамовѣ како прїиде архаггель въꙁѧти дꙋшѫ его (Cuvînt despre viéţa şi despre mórtea luĭ Avram, cum a venit arcangelul să ĭea sufletul luĭ);

23. Слово ѡ Сивилѣ і ѡ Давидѣ цари (Cuvînt despre Sibilla şi despre împăratul David);

24. Слово прѣмѫдраго Іѡсъпа како бысть жїтїе его (Cuvîntul pré-înţeleptuluĭ Iosif despre viéţa sa);

25. Дигинь царь (Împăratul Diogen);

26. Слово ѡ ветхом Алеꙁандрѣ, како оуби Іѡга царѣ и Сїѡна царѣ etc. (Cuvînt despre bătrînul Alexandru, cum a ucis pe împaratul Iog şi pe împăratul Sion);

27. Слово ѡ царѣ Фѡцѣ и ѡ братїи его, како погоуби ихь едина кръчмърица Ѳеофана въ единѫ нощь (Cuvînt despre împăratul Foca şi fraţiĭ seĭ, cum ĭ-a omorît cărşmărésa Teofana într'o nópte);

28. Слово ѡ свѧтѣмь пророцѣ Ілїи како бѣжа ѡт жены (Cuvînt despre sântul proroc Ilie, cum a fugit dela nevéstă);

29. Слово w Сапсонѣ и w женѣ его (Cuvînt despre San şi despre nevésta luĭ), fără sfîrşit;

30. O legendă, fără început, despre cum s'a vîndut dr luĭ Eladie, bărbatul Corasieĭ, şi cum l'a scăpat sântul silie;

31. Слово сватаго Iwанна Златоустa w дшевныхъ разѣ (Cuvîntul sântuluĭ Ioan Crisostom despre grijile sufletesci), maĭ câte-va şirurĭ dela început.

§ 3. Manuscrisul e scris întreg de aceĭaşĭ mână, nu tărdiŭ decât în prima jumătate a secoluluĭ XVI, dar p sale sînt copiate după nesce originalurĭ maĭ vechĭ, din di epoce şi de diferite redacţiunĭ.

Aşa bucata No. 1, de exemplu, se depărtéză de cele în limbă prin nuanţele sale r u t e n e.

Iată un specimen:

Также кто маетъ раны, столци кропивное листа ѯмасломъ старымъ, раны вычищаетъ вѣсѣ и оуѯдоровлаетъ; также кого оукоуситъ скаженаа котюга, кропивныи корень гриѯи, также оувариwши оу водѣ пїи ѯдравъ бѫдетъ . . .

Iarăşĭ cine are ran piseze frunḍă de urḍică vechĭu: curăţă tóte ran însănătoşéză; érăşĭ pe va muşca un câne turb raḍă rădăcină de urḍică s'o bé fértă în apă, şĭ sănătos . . .

In acest pasagĭu vom observa cuvîntul котюга „câne", lipsesce atât în dicţionarul paleo-slavic al luĭ Miklosich, cum şi 'n cel paleo-serbic al luĭ Danichich, şi care nu decât al nostru *coteĭu*, analisat deja în t. 1, p. 274, No. 4

Bucata No. 2 este una din cele maĭ vechĭ. Ea s'a c în secolul XII, saŭ cu puţin maĭ tărdiŭ, şi cuprinde în între altele, acea interesantă caracteristică zoomorfică a relor, pe care, după un alt manuscris, a cunoscut'o

k, şi care va fi aci la locul seŭ, de vreme ce ea n'a a da un epitet şi Românilor:

:ь: како сѫть чьсти повѣждь ми? Ѡт-ѧги есть левь. Ѧла-ic) wрель, Саракининь оурчинь ѕъмїа, Ѧрме-ерь, Индїанинь го-ѣанинь рыба, Ивере-ень, Татаринь агарь ѹманинь пардось, Рѹ-а, Литва тѹрь, Мръ-едь, Грѣкь лисица, ь быкь, Влахи котка, влъкь, Оугринь рись. ь ѕѧбрь, Рыхъ вѣвери-ь елень, Сасинь конь Лѣхь норець, Євреа-вець, Ѧрбанасинь бе-птѣнинь коѕель, Хѹ-ць, Сакоулатинь канѣ, ь биволь, Персинь жа-рватинь аспида.

Intrebare: spune-mĭ, carĭ sînt particularităţile limbilor? Respuns: Italianul e leŭ, Germanul acuilă, Arabul vĭer, Turcul balaur, Arménul guşter, Indul porumbel, Sirianul pesce, Georgianul berbec, Tătarul ogar şi câne, Cumanul leopard, Rusul vidră, Litvanul taur, Mărca (?) urs, Grecul vulpe, Bulgarul boŭ, *Românul pisică*, Sărbul lup, Ungurul panteră, Germanul zîmbru, Rîhul (?) veveriţă, Osetinul cerb, Sasul armasar, Polonul sobol, Evreul vieḑure, Albanesul castor, Egipténul ţap, Hunavul (?) iepure, Săcuĭul caiă, Circasianul bivol, Persul cocor, Croatul aspidă.

plarul luĭ Schaffarik presintă óre-carĭ variante. Aşa urs, lipsesce acolo; în loc de Рыхь este Хїѕинь (?); e Лѣхь este Чехь (Bohem); în loc de Ѧламанинь ѕѧбрь мьць сврака (Némţul — cĭóră); şi se maĭ adauge: ѧжь (Ţaconul—aricĭu).[2])

)upă acéstă caracteristică a némurilor, bieţiĭ Slavĭ meri- ‘Bulgarul boŭ, şi ‘Sărbul lup,, se află puşĭ la mij- ‘Grecul vulpe, şi ‘Românul pisică,, adecă între a- cele maĭ deştepte şi cele maĭ norocóse în viclenia lor, tica credinţă vulgară universală.

---

arik, *Slowanské starozitnosti*, Praha, 1837, p. 996.

Caracteristica Românului prin ‹pisică›, este mai cu sémă remarcabilă, căci pisica ne apare în metafórele poporane ca personificarea abilităţii de:

a surprinde pe adversarul seŭ pe neaşteptate: ‹guetter comme un chat›, ‹qui gatta ci cova›, ‹feles quidem quo silentio, quam levibus vestigiis obrepunt avibus› (Plin.);

a se preface mórtă, când acésta îĭ vine la socotélă: ‹fare la gatta morta›;

a atrage printr'o părută desmerdare: ‹des manières chattes›, ‹pisică blândă›;

a scăpa tot-d'a-una téfără dintr'o cădere: ‹le chat retombe toujours sur ses pattes›, ‹cadere in piè come il gatto› ‹eine Katze hat neun Leben›;

în fine, a sgăria reŭ, când se superă: ‹buen amigo es el gato, sino que rascuña›, ‹ne reveillez pas le chat qui dort›...

Nu mai adaugâm că pisica, adevărată antitesă a câinelui, iubesce casa, ‹patria›, de unde anevoe póte cine-va s'o scóță saŭ s'o alunge, dar nu devine nicĭ odată sclava unuĭ stăpîn.[3])

§ 5. La parentesa de mai sus, mai deschidem aci o altă parentesă.

Românii din Basarabia posedă şi eĭ o caracteristică zoomorfică a némurilor, într'un proverb ritmic, deşi nerimat, pe care'l auḑisem în copilăriă dela bătrînul boier Vasilie Cristea, unul din ceĭ mai de pe urmă g ĭ u b e l i ĭ de peste Prut:

«Léhu-ĭ vulpea,
‹Turcu-ĭ lupul,
‹Rusu-ĭ ursul,
‹Dar săracul
‹Moldovanul
«Cându-ĭ óiă,
‹Cându-ĭ vacă›.

De acelaşi categoriă sînt la noĭ epitetele de *cióră* şi *lipitóre*, ce se daŭ Ţiganilor şi Evreilor.

3) Brinkmann, *Die Metaphern*, Bonn, 1878, t. 1, p. 392—427.

Caracteristica cea analógă din manuscrisul slavic ni se pare fără a fi o simplă amplificare literară a vre-uneĭ vechĭ ḑicătorĭ poporane serbe saŭ bulgare, în care —negreşit— se menţionaŭ numaĭ popórele învecinate.

Tot aşa Saşiĭ din Transilvania aŭ un proverb ritmic despre veciniĭ lor, dar fără zoomorfiă şi — tot-o-dată — fără viper:

«Der Eanger, Blôch och der Zegun,
«Da°ôt seny gor lastig legyt.
«Der jantschi fleacht den ga°ônzen da°ôg,
«Der Moi da°ônzt mät dem botu nôch,
«Der Kere der gît na°ktig»;

adecă:

«Fraţiĭ nostri: Ungurul, Românul şi Ţiganul, sînt ómenĭ ...daţĭ! Ungurul—*Janci*—vagabundéză tótă ḑiua; Românul —*mâĭ*—jócă cu bâta luĭ; Ţiganul—*kere*—umblă despoiat».[4])

Proverbele zoomorfice de e t n o t i p i ă sînt generalmente de tot rare. Italianiĭ, de exemplu, n'aŭ nicĭ unul, deşi posedă o mulţime de ḑicătorĭ fórte muşcătóre, scurte şi lungĭ, în versurĭ şi 'n proză, despre toţĭ veciniĭ lor, externĭ şi internĭ.[5])

Dar să ne 'ntórcem la Avram.

§ 6. Istoria acestuĭ patriarc ocupă cel maĭ mult loc în Sbornik, anume NNo. 16—22, şépte bucăţĭ egalmente apocrife, respândite pintre Slaviĭ de peste Dunăre, de'mpreună cu alte sute de fabule teologice, de cătră faĭmósa sectă a Bogomililor, cărora vom consacra maĭ la vale o notiţă a-parte.

In casul de faţă ne preocupă numaĭ No. 22, pe care a ...t de cuviinţă a'l traduce românesce laboriosul preut de... Măhaciu.

Textul slavic al acesteĭ legende, întru cât scim noĭ, fiind ... acum inedit, îl publicâm faţă 'n faţă cu cel romă...

Borchgrave, *Essai sur les colonies belges en Hongrie*, La Haye, 1871, p. 110.
Giusti, *Proverbi toscani*, Firenze, 1873, p. 269—278.

Ambele diferă în câte-va puncturĭ secundare.

Popa Grigorie şĭ-a permis şi aci, după obiceĭu, de a sc şi de a adăuga, ceĭa-ce ce dâ tuturor traducerilor sale ochiĭ unuĭ linguist român, o valóre cu atât maĭ mare su portul sintactic.

In orĭ-ce cas însă, textul slavic e maĭ complet, căcĭ fi luĭ a remas netradus.

(Cuvînt despre viéţa şi mórtea lui Avram, cum a venit arcangelul să ĭea sufletul luĭ)

Кѫндо тремѣсе. домноул архаггль Михаиль. кътрѫ Аврам. ши коу бокорїе. съ ꙗ софлетол. юбиторюлꙋи ла ѡаспеци Аврам. ши дещинсе архаггль соуптꙋ кодрꙋ. ши фꙋ ка оу кълъторю. ши авѣ Аврам попꙋрѣ лѣце фърь ѡспе. съ но мърънче. ши ѧтр'ачѣа врѣмѧ. ѧкисе врѫжмашоул. тоате каиле. съ нꙋ мѣргь ѡаспе. ла каса лꙋи Аврам. ши фꙋрь. е. ѕиле де но мѫѧкѫ. немикѫ. ши гръи фїюлꙋи съꙋ. лꙋи Ісакꙋ ши ешимꙋ доарѫ врем ведѣ.
154. оундева | вр'ꙋ ѡмꙋ. съ-ль а-

Слово ѡ житїи и ѡ съмрти авраамовѣ. како прїиде архггль възѧти дшѫ его.

Авраам живѣше въ домоу своемь. и желааше видѣти въсѣ строѫщѫѧса на свѣтѣ, и ста на млтвѣ къ боу, и посла бъ архаггла михаила да възмет емоу дшѫ. въ то врѣмѣ не бѣ ѧль авраам хлѣбь. г. днїи понеже враг бѣ оудръжал въса гостѣ да никто непрїидет. архаггль сътворися ꙗк единь пѫтник. и видѣ ег авраам издалече и възрадовася и рече: приходит къ мнѣ гость. хощѫ бо и аз сънѣсти хлѣбь. изшед въ стрѣтенїе его и реч. добрѣ грѧдѫщоу ти пѫтем твоим. ѡнже тъжде емоу

Cândo tremése Do*m*nu*l* arhagghelŭ Mihailŭ cătrâ Avra*m* şi cu bocorie să ĭa sofleto*l* ĭubitorĭului la oaspeţi Avra*m*, şi deştinse arhaggelŭ suptu codru, şi fu ca u călătorĭu; şi avé Avra*m* poruré lége fără ospe să no mărănce; şi într'acéĭa vrémĭa închise vrâjmaşu*l* toate caile, să nu mérgă oaspe la casa lui Avra*m*, şi fură 5 ḑile de no mâincâ nemicâ; şi grăi fiĭului său lui Isacu: şi eşimu, doarâ vrem vedé unde-va vr'u omu, să-lŭ aducemu elu la casa noostră, că

дѣчемѫ ѥлѫ лѫ каса ноѭстрѫ. кѫ амѫ ѧпоцинѫ—се софлетол мїеѫ ѧ мере. ши еширѫ. ши вѫѕѕрѫ. арχагглѣ Михаиль ка ѕ кѫлѫторю ѭспе. ши ѧтребарѫ ѥлѫ. де оунде ещіе. арχагглѣ ѕисе де сосѫ сѫмтѫ. Ѩврам ѕисе блѫмѫ сѫ пржѧвимѫ. арχагглѣ ѕисе. маре требѫ амѫ. ши оустенитѫ сѫмтѫ. ѕисе Ѩврам сѫ юбеци домнол тѫ. арχагглѣ ѕисе слабѫ сѫмтѣ пичоареле мѫ дорѫ. ши ѕисе Ѩврам лѫи Ісакѫ фїюлѫи сѫ. до-те акась. ши адѫ калѫлѫ.
155. сѫ дѣчемѫ честѫ ѭ|спе ко ной. арχагглѣ ѕисе но оустени фечорѫл. че блѫмѫ кѫтилирѫ. грѫиндѫ мѣрсерь. кѫтрѫ оуѧ арѣѫре. ши ѧкирѫ-се пѫрѫ лѫ пѫмѫнтѫ. ши грѫи сфнть. сфнть. сфнть. грѫіе праведникѫлѫи. Ѩврам ѧи пѫрѣ кѫ дерептѫ ѥлѫ се ѧкирь лемнѫл. ши грѫи пѫнрѫ ачиѫ но цїѫ чире мѣр-

реч. авраам реч. брате прїидемь вѫ дом мои да сѫнѣми хлѣбь. ѡнь же реч брѫѕа ес мнѣ работа. авраам млщеса зовѫщи арχагглѣ реч прїидѣмь сѫ радостїѫ. и посла авраамь оуготовати трапезѫ, и реч. приведѣте ми коня да прїидем. арχагглѣ реч, легко спѣши и прїидем. грѣдѫщим же ѭѣма. прїидоше кѫ дѫбоу амврїискомоу. дѫбоу листвїе глаше. сть. сть. сть праведником и вѣке дѫбоу поклонисѧ до земла. авраам мнѣше его ради дѫбь тако творить. понеже не вѣдѣше кто ес грѣдыи сѫ ним. и доидѫста вѫ дом. и прїать сарра вѫдѫ ѡмыти ноѕѣ его. ѩкоже вѣ ѡбычаи. егда ѡсавл ноѕѣ реч. ѡ велїе чюдо и сего члка сѫть ноѕѣ, ѩкоже и тѣх. иже погубишѫ содом и гоморь. авралм вѫспрѣщлаше саррѣ сѫ

---

amu înpoţinâ-se sofletol mieu în mere; şi eşirâ şi vădurâ arhagghelŭ Mihailŭ ca u câlătorĭu ospe, şi întrebarâ elu: de unde eşte? arhagghelŭ ḑise: de sosu sămtu; Avram ḑise: blâmu să prâînḑimu; arhaggelŭ ḑise: mare trebâ amu, şi ustenitu sămtu; ḑise Avram: să ĭubeşti domnol tu! arhagghelŭ ḑise: slabu sămtŭ, picoarele mâ doru; şi ḑise Avram lui Isacu fiĭului său: do-te a-casă şi adu calulu, să ducemu cestu ospe co noi; arhagghelŭ ḑise: no usteni fecorul, ce blâmu cătiliru. Grăindu, mérserâ cătrâ uîn arbure, şi închirâ-se părâ la pâmântu şi grăi: sfăntŭ-sfăntŭ-sfăntŭ—grăĭaşte; pravednicului Avram îi pâré că dereptu elu se închirâ lemnul şi grăi; pânrâ aciĭa no

це. кȣ нѫѧсȣ. ши ѧтрарь ѧ
каса лȣи Аврам. тремѣсе А-
врам. Ісакȣ съ адокѫ. оуѧ бер-
бѣче. ши ѕисе. ши ѕисе Са-
реѥи. адȣ лѫоуторюл ши лъ
ѡспеле ачестоѧ пичоареле. къ
ѧсте оустенитȣ. ши лȣа лъоу-
торюл, ши-и спѫлѫ пичоареле.
ши въѕȣ къ фърѫ пелицѫ ѧ-
сте. ши ѕисе лȣи Аврам. а-
чѧсте пичоаре но-соу де ѡм.
че съмтȣ де чеи треи че пер-
156. дорь Содо|молȣ ши Гоморȣл.
атонче Ісакȣ ѕисе кȣ мѫние.
ѡ къче кȣ фокȣл арсе ши къче
ѡспеле. че ѧсте дела ѧпѫра-
тȣл черюлȣи. Ісакȣ фѣче мѫ-
ѧкаре. ѧр ачела час архаггль
се досе ѧ цероe р'апȣсȣл соа-
релȣи. кѫндо се адора. ѧцерїи.
ши се ѧкирь домнолȣи. грѫи
домне Аврам ва съ дѣ мїе
карне де бербѣче. де съ мѫ-
гнѣвомь гл҃ѧ. почто причитаеши
грѣшника къ стымь. егда хо-
тѧхѫ ѧсти, изыде архггль не-
видимо. и възыде на нбса оу
прѣстола и реч ги велиши ли ми
глати прѣд славоѫ. гь реч ми-
хаиле гли. и реч михаиль, а-
враам ннѣ мѧсо прѣдлагает. гь
реч, еже того видиши ѧдѫща
и ты ѧждь. въ тои же час
съниде, и сѣдше ꙗдѡшѧ. егда
быс възлещи авраамоу съ гос-
тем. ꙗко бѣ емоу обычаи.
сарра же въ инои храминѣ.
исаакь съ ревекоѫ. въ полоу-
нощи же въста ісаакь велми
плачѧщи и рыдаѫще. припаде
прѣд храминѫ къ ѡцȣ своемоу
глаше. ѡч ѡч, ѡтвръзи ми да
сѧ тебе наблюдѫ. понеже не
виждѫ тебе по сем. прїиде
сарра и ревека, и сънидѡшѧсѧ

ştiĭa cire mérge cu nâînsu. Şi întrară în casa lui Avra*m*; tremése Avra*m* Isacu să adocâ uîn berbéce; şi ḑise şi ḑise (*sic*) Sareei: adu lâutorĭu*l* şi lă ospele acestoĭa pićoarele, că ĭaste ustenitu; şi lua lăutorĭu*l* şi-i spâlâ pićoarele, şi văḑu că fărâ peliţâ ĭaste; şi ḑise lui Avra*m*: acíaste pićoare no-su de o*m*, ce sămtu de cei trei ce perdoră Sodomolu şi Gomoru*l*. Ato*n*ce Isacu*) ḑise cu mânie: o, căce cu focu*l* arse! şi căce ospele ce ĭaste dela înpâratu*l* cerĭului? Isacu féce mâincare. Înr acela ćas arhaggh*e*lŭ se dose în geroe r'apusu*l* soarelui, căndo se adora îngerii; şi se închiră Domnolui, grăi: Do*m*ne! Avra*m* va să dé mie carne de berbéce de să mârăncu; ce-mi ḑici?

*) In textul slavic: Avram.

рънкȣ че ми ѕичи. домноул ѕи-
се лȣи че ци ва поре ѧраинте
мѫрѫѧкѫ. ꙗрѫшь дещиѧсе ѧ-
ѱерȣл. ши афлѫ маса гата. ши
мѫѧкѫ Аврам. кȣ ѧѱерȣл. ши
гьтѫ патȣ де ѡспеци. ши се
колкарь. ши ѧ мїаѕѫноапте
сколъ-се Ісакȣ. диѧ патȣл съоу.
ши стѫтȣ ѧраинтѣ оушиеи ка-
сееи. гръи кȣ глас маре. пъ-
157. ринте пърин|те, дешкиде съ
сърȣтȣ. фръмсециле фѣцїеи та-
ле. къ де акомȣ ниче дириѡрѫ.
но те вою ведѣ. аȣѕи мȣмѫ-
са кȣрсе ши дешкисе. ши ла
Аврам ѧтръ. ши лȣ сърȣта ши
плънцѣ. ѕисе Аврам спȣре-ми
фѫтȣл мїеȣ. че плънци. Ісакȣ
ѕисе. пъринте пъринте. оуѧ
висȣ въѕȣю. авѣ кȣрȣрѫ ѧ
капȣ. ка соареле. ши-ми ѡ лȣа
ѡаспеле ачеста. въѕȣ пъринте
ачеста ѧсте ѧѱерȣл. ши е тре-
месȣ съ те ѧ. ши лȣ стринце

и множство людїи. авраам ѡт-
връѕе им. исаакь прїемь а-
враама ѕа выѫ плачѧ и рыдаѫ.
ѡблобыѕаѫщи лице его. въ-
прашааше его авраам что толико
рыдаеши, исаакь реч видѣа сънь.
вѣнець ꙗко слнце бѣ на главѣ
моеи. и съи гость въѕѧт ми
его. и ѡтнесе на нбса. и тако
раѕоумѣх. ꙗко тъи ес ар-
хаггль и хощеть въѕѧти дшѧ
оца моего. и начѧт плакати.
и въси въсплакаахѫ. тогда и
архаггль въсплака. и падѡша
слъѕы михаиловы. и быша ка-
менїе многоцѣнное. и припаде
авраам помлисѧ глѧ. повѣждь
ми ги, кто еси ты. что ли
пришел еси. и ѡтвѣща емоу и
реч. аѕь есмь архаггль михаиль.
и послань есмь ѡт ба прїѧти
дхь твои. авраам оубоасѧ велико.
и помлисѧ къ боу и реч. не

Do*m*nu*l* ḑise lui: ce-ţi va pore înrainte, mârâîncâ. Ĭarâşŭ deştiinse îngeru*l* şi aflâ masa gata, şi mâîncâ Avra*m* cu îngeru*l*; şi gătâ patu de ospeţi, şi se colcară. Şi în miaḑâ-noapte scolă-se Isacu diîn patu*l* său şi stâtu înraintĭa uşiei caseei, grăi cu gla*s* mare: părinte! părinte! deşchide, să sărutu frămseţile féţiei tale, că de acomu nice diriorâ no te voĭu vedé! Auḑi mumâ-sa. curse şi deşchise; şi la Avra*m* întră, şi lu săruta şi plăngé. Ḑise Avra*m*: spure-mi, fâtu*l* mieu, ce plăngi? Isacu ḑise: părinte! părinte! uîn visu văḑuĭu; avé cururâ în capu ca soarele, şi mi o lua oaspele acesta; văḑu, părinte, acesta ĭaste îngeru*l* şi e tremesu să te ĭa. Şi lu stringe în braţe, şi

л бра҆це. ши ѯ сѫрота. ши а-
маръ плѧнце. Ѥврам ѧкѫ плѧн-
це. ѧцерѕа ѧкѫ плѧнце. Сара
ѧкѫ плѧнце. лакрѫмиле ѧце-
рѕаѕи але се фѫче пїетри фѫръ
прецѕ. Ѥврам зисе домне. спо-
ѧре-ми чире еши тѕ. архагглъ
60* зисе еоу сѫмтѕ архагглъ | михаил.
ши сѫмтѕ тремесѕ. сѫ ѧѕ софле-
тѕл тѫѕ. Ѥврам зисе доамне сѫ
фїѕ дѕсѕ кѕ трѕпѕл. ла домнѕл
доамне. атонче ѧцерѕл сѕи л че-
рю. ши кѕ фрикѣ грѫи кѫтрѫ
домноул. ши-и порѫнчи домнол.
сѫ л Ѥврам кѕ трѕпѕл. ши досе
елѕ. ѧцерѕл л черю. ши мѣрсе
Ѥврам. кѫтрѫ прѣстолѕ. ши се
рѕгѫ домнолѕи. ши фѕ дѕс ла
прѣстолѕл херѕвимилорѕ. акѕлѕ
амѕ мира-се. тоате силеле че-
черюлѕи. де Ѥврам. ши зисе
домнол. кѫтрѫ ѧцерѕ до-те кѕ
поими дшѫ моѫ нинѣ. wслѧбѝ
ми владико и даждь ми видѣти
что творится по свѣтоу. тогда
wтпоусти емоу бь и рече ар-
хагглоу. да вѫзыдет на аерь
сѫ авраамомь да покажет емоу,
да видит вѫсѣ строѫщѫаса по
вѫселенинѣи. и даст емѕ власть
да еже хощет да творит. и
подт его архагглъ, и вѫзыиде
на аерь. и wтвръзе гь авраамоу
срдчнѣи wчи и видѣ вѫсѣ и
разоумѣ. и видѣ на едином
мѣстѣ на четвртѣмь нѣси
чака белелѣпна, и по малоу ра-
довашаса л по многоу плачлаше.
и вѫпроси авраамь архаггла и
рече. кто ест сѫи чакь, что ли
си толико твориѫ. архагглъ рече
тои ест пръвозданныи адам. и
проваждаетъ праведныа вѫ рай

*) In manuscris s'a intervertit aci la legat ordinea foilor.

a sărota, şi amaru plânge. Avra*m* încă plânge; îngeru*l* încă plânge; Sara încă plânge. Lacrâmile îngerului ĭale se fâce pietri fără preţu. Avra*m* ḑise: Do*m*ne, spoînre-mi, cire eşti tu? Arhagghelŭ ḑise: cu sămtu arhagghelu Mihailŭ, şi sămtu tremesu să ĭau sufletu*l* mĕu. Avra*m* ḑise: Doa*m*ne! să fiu dusu cu trupu*l* la Do*m*nu*l*, Doa*m*ne! Atonce îngeru*l* sui în cerĭu, şi cu fricĕ grăi cătrâ Do*m*nu*l*. Şi-i porânci Do*m*nol să ĭa Avra*m* cu trupu*l*. Şi dose elu îngeru*l* în cerĭu. Şi mérse Avra*m* cătrâ prêstolu şi se rugâ Do*m*nolui, şi fu dus la prêstolu*l* heruvimiloru. Aculu amu mira-se toate silele cerĭului de Avra*m*. Şi ḑise Domnol cătrâ îngeru: do-te cu ĭubitorĭu*l* mieu cu

юбиторюл мїеȣ кȣ Аврам съ
ваѕь тоате фѫптȣра. ши фїе лȣи
ка ва гръи аша. ши пȣрчѣсерѫ.
ши въѕȣ оу ѡмȣ ѧтр'ȣѧ ска-
оунȣ ѧралтȣ. шиѕѫндȣ ѧтрȣ
блѫѧѕира раюлȣи. кȣ мȣлтѫ
фрѫмсѣце. ѧтрȣ оу час. боу-
161. коура-се допѫ ач|ѣ моултȣ плѫн-
ѱе. ши ѧтребѫ Аврам ѧѱерȣл
ѕисе доамне. чеѧре ꙗсте а-
честа ѡмȣ че аша фаче. ар-
хаггль ѕисе ачеста-и фѫкотȣл
ѧтъи Адам. амȣ кънд ȣ вѣде
софлетеле. дерѣпте. трекъндо
ѧ раю атонче се весе[лѣ]ще.
кънд ȣ вѣде софлетеле греши-
цилорȣ. трекъндȣ ѧ мȣѧкѫ.
атончи врътосȣ плѫнѱе. ши ѕи-
се ѡ фецїе мїеи кȣмȣ в'аци
158. съблѫѕнитȣ . . . . . |

а грѣшныѧ въ мѫкѫ. да егда
видить праведныѧ идѫщѫѧ в
раи. тогда радоуетсѧ. а егд
видит грѣшныѧ въ мѫкѫ, тог
плачетсѧ. и пакы тоу ви
единого чл҃ка стара. и юно
съ ним. и расписȣет въсѣко
грѣхы. и видѣ двоа врата.
деснои великотѣснаа. а на л
великоширокаа. и прїиде ед
жена, и ста на срѣдѣ об
врат. и ни въ едина вр
въходѧщи. и въпроси авра
емоу. аблъкѫ и голѫба лѣ
и въѕлюби авраам сѧгнѫ
прїимет. и прѣдаст дх҃ь с
боу. мца. мрт. ке боу
шемоу слава в вкы.

Avra*m* să vaḑă toate fâptura, şi fie lui ca va grăi aşa. Şi purcés
Şi văḑu u omu într'uîn scaunu înraltu şiḑându, întru blâînḑirĭa
ĭului, cu multâ frâmséţe; întru u ćas bucura-se, dopâ acĭa m
plânge; şi întrebâ Avra*m* îngeru*l*, ḑise: Doamne, ceînre ĭaste ac
omu, ce aşa face? Arhagghe*lŭ* ḑise: acesta-i fâcotu*l* întăi Ada*m*;
căndu véde sofletele derépte trecăndo în raĭu, atonce se veselé
căndu véde sofletele greşiţiloru trecăndu în muîncă, atonci vră
plânge. Şi ḑise: o, feţie miei! cumu v'aţi săblâznitu . . . .

NOTANDA.

---

finalul *u* întreg: калꙋлꙋ (155), дꙋчемꙋ (155), адꙋчемꙋ (155), (161), [мѫ] дорꙋ (155], слабꙋ (155), соуптꙋ (154), Ісакꙋ . 155, 156, 157, 160), честꙋ (155), кътилирꙋ (156), ндꙋ (156), ешимꙋ (154), ѡмꙋ (155, 161, 162), елꙋ (155, , 161), лꙋ (160 de 3 orĭ), амꙋ (155 de 2 orĭ, 158, 1), пѫмѫнтꙋ (156), дерептꙋ (156), нѫѧсꙋ (156), Содомолꙋ 56), съмтꙋ a 3-a pers. (156), съмтꙋ 1-a pers. (155 de 2 , 160, 161), соу a 3-a pers. (156), блѫмꙋ (155, 156), ѧѕимꙋ (155), оустенитꙋ (155, 156), кънд ꙋ (158), кънд о 4, 157), грешицилорꙋ (158), трекънд ꙋ (158), трекънд о (158), ѫѕнитꙋ (158), херꙋвимилорꙋ (161), ѧцерꙋ (161), скаоунꙋ 1), ѧралтꙋ (161), шиѕѫндꙋ (161), моултꙋ (162), врътосꙋ 8), кꙋмꙋ (158), акомꙋ (160), мѫрънкꙋ (157), патꙋ (157), тꙋ (160), висꙋ (160), капꙋ (160), въѕꙋ 1-a pers. (160), месꙋ (160, 161), амарꙋ (160), прецꙋ (160), сосꙋ (155);

=*й* numaĭ în 5 casurĭ: съмть (155), архаггель (154, 155), [съ-]ль (155), сфънть (156), afară de ꙗръшь (157), le ь=*ĭ*.

2. ѧ întrebuinţat ca nasală vocală în interiorul cuvîntuluĭ: ѧсꙋ (156), мѫѧкѫ (154, 157), мѫѧкаре (157), мѫрѫѧкѫ 7), прѫѧѕимꙋ (155), дещиѧсе (157), блѫѧѕирѧ (161), мꙋ- (158);

диѧ (157), ȣѧ [скаоунȣ] (161), оуѧ [висȣ] (160), оуѧ [бȣре] (156), оуѧ [бербѣче] (156);

vocalisarea totală a luĭ ѧ: оу [кълъторю] (154), ȣ [кл торю] (155), [вр']ȣ [ѡмȣ] (155), оу [ѡмȣ] (161), оу [час] (1

ѧ nenasal: ѧи [пѫрѣ] (156).

3. *-en-*=actualul *-in-*: мере (155)=*mene*, чеѧре (16 *cine*.

4. *e* pentru *-i:* фецїе [мїеи] (158), [де оунде] еще (1

e pentru -ѣ-: требѫ (155);

i pentru *-e-* după *ş:* шиѕѫндȣ (161);

e la imperfect pentru -ѣ= şi -ѣȣ=: плънце (158, 160, =*plăngea*, стринце (160)=*stringea*, фѫче (160)=*făceaŭ*

мїаѕѫноапте (157), мїеȣ (155 etc.), мїеи (158), п (160) etc.;

e pentru *-ă* după *ţ:* фрѫмсѣце la singul. (161);

e pentru *-ă* din grăbire: тоате [фѫптȣра] (161).

5. confusiunea între *o* şi *u:*

o pentru *u:* Содомолȣ (156), ачестоѧ (156), до-те (161), досе (157, 161), адокѫ (156), къндо (154, 157), корїе (154), софлетол (154, 155), софлетȣл (161), соф (158), порȣрѣ (154) но (154, 156, 160), ѧпоцинѫ (155) (155), домнол (155, 161), домнолȣи (157, 161), ко (пердорь (156), трекъндо (158), поре (157)=*pune*, споѧре =*spune*, атончи, атонче (157, 158 de 2 orĭ, 161), (161), фѫкотȣл (158) колкарь (157), сколъ-се (157), (160), сърота (160), адора (157)=*aduna*;

u pentru *o:* акȣлȣ (161).

6. *oa* scăḑut la *o:* дириѡрѫ (160), домне voc. (157, dar 161: доамне), ѡспе (154, 155), ѡспеле (157, dar ѡаспе, ѡаспеци);

оѡ pentru оа: ноѡстръ (155).

7. alte particularităţĭ vocalice:

нече (154);

каиле (160), nu къиле.

8. *n* între vocale trecut în *r:* мѫрънкȣ (157), мърънче (154), мѫрѫѧкѫ (157), мере (155), чире (156, 160), кътилирȣ (156), ѧкирѫ (156), ѧкирь (156, 157), пърѫ (156), адора (157), поре (157), спȣре (160), кȣрȣрѫ (160), дириѡрѫ (160), ꙋерое (157), р'[апȣсȣл]=*în apusul* (157);

n între vocale trecut în *nr:* ѧраинте (157), ѧраинтѧ (157), ѧр [ачела] (157), ѧралтȣ (161), чеѧре (162), споѧре (160), пѫирѫ (165), unde este de observat şi нр pentru ѧр;

n între vocale conservat: мѫние (157), скаоунȣ (161), ѧ-поцинѫ (155);

r=*n* de maĭ multe orĭ într'o propositiune: че ци вл поре ѧраинте мѫрѫѧкѫ (157)=‘ce-ţĭ va *pune înainte*, *mănâncă*’, sau: споѧре-ми чире ещи (160)=‘*spune*-mĭ *cine* eştĭ’.

9. ѕ=*dz:* ѕиле (154), ѕисе (155, 156, 157, 160, 161), ѕичи (157), въѕȣ 1-a şi a 3-a pers. (156, 160, 161), въѕȣю (160), ваѕь (161), въѕȣрѫ (155), прѫѧѕимȣ (155), блѫѧѕирѧ (161), мїаѕѫноапте (157), аȣѕи (160), шиѕѫндȣ (161);

ꙁ=*z*: съблѫꙁнитȣ (158).

10. *-mt-* pentru *-nt-*: съмтȣ 1-a pers. (155 de 2 orĭ), съмтȣ a 3-a pers. (156), съмть (155).

11. propaginaţiunea nasaleĭ: нѫѧсȣ (156)=*însu*, cfr. t. 1, p. 411 No. 5-*a*.

12. genitivo-dativ femeesc cu *-eei:* касееи (157), Сареeи (156);

cu *-iei:* оушиеи (157), фѣцїеи (160).

13. соу (156)=*sînt*.

14. *vrem* la formarea viitoruluĭ: врем ведѣ (154).

15. *avea* pentru *aveam:* авѣ кȣрȣрѫ ѧ капȣ ка соареле (160)= în textul slavic: вѣнець ꙗко слънце бѣ на главѣ моеи.

16. perfect arcaic: фѣче (157).

17. dissimilaţiune sintactică: ѧсте ѧцерȣл ши е тремесȣ (160).

18. propaginaţiunea pronumeluĭ: съ-ль адꙋчемꙋ елꙋ (155
флетол мїеꙋ ѧ мере (155);

pronume pleonastic: лакрѫмиле ѧцерꙋлꙋи ѧле се фѫче (1

19. reduplicarea conjuncţiuniĭ: кꙋ юбиторюл мїеꙋ кꙋ
(161).

20. pleonasticul *ḑice:* ѧтребѫ Аврам ѧцерꙋл ѕисе (16

21. acusativ fără *pre*: съ ѧ Аврам (161), досе елꙋ
адꙋчемꙋ елꙋ (155), ѧтребѫ Аврам ѧцерꙋл (162), тремѣс
ноул архаггель (154), възꙋрѫ архаггель (155), ѧтреба
(155), но оустени фечорꙋл (156), тремѣсе Аврам Ісакꙋ

22. subjonctiv fără *să*: фїе лꙋи ка ва гръи (161).

23. omisiunea luĭ *şi:* стѫтꙋ ѧраинтѧ оушиеи касее
(157), ѧтребѫ Аврам ѧцерꙋл ѕисе (162).

24. pentru *de:*

de=‘ca›: де съ мѫрънкꙋ (157);

de=‘de când›: фꙋрь 5 ѕиле де но мѫѧкѫ (154).

25. pentru *la:* юбиторюлꙋи ла ѡаспеци (154).

26. *şi* pentru *să:* ши ешимꙋ (154).

27. concordarea acusativuluĭ cu dativul: лъ ѡспеле
(156).

28. *peliţă*=‘corp›: фърѫ пелицѫ ѧсте (156).

29. *a descinde*=‘a se pogorî›: дещинсе архаггель (15
щиѧсе ѧцерꙋл (157).

30. *a cură*=‘a alerga›: кꙋрсе ши дешкисе (160).

31. *codru* cu sens de ‘munte›, întocmaĭ ca la Alba
la Româniĭ din Istria: дещинсе архаггель соуптꙋ кодрꙋ
ḑicênd maĭ jos: де сосꙋ съмтꙋ (155);

cfr. din Omiliarul dela 1580 următórele pasage, în ca
vorba de ‘pogorîre›, ‘urcare› şi ‘nălţime›, este neco
bil că autorul înţelegea prin *codru* ‘munte›, ér nu
dure›:

дєцидѣндь ель дед кодрѹ (XVI, 7);

соуи-се д кодрѹ дсѣшь а се рѣга (XIX, 2);

сѣи-се ал кодрѹ сь се роще (XXXVIII, 3);

се соуи д кодрѹ Домнѣль (XXXVIII, 4);

дєцинцемь дед кѫдрѣль ачеста (XXXVIII, 5);

аре а не сѣи ши пре нои Домнѣль ал кодрѣль чела дналтѣль (XXXVIII, 7)...

32. *geroe*, veḑĭ maĭ jos Excursul dela p. 201—9.

33. калѫмѹ (155, 156)=‘să mergem’.

34. *arbure* tradus prin *lemn:* мѣрсерь кѫтрѫ оуд арбѹре ... се дкирь лємнѹл (156).

35. кѫтилирѹ (156)=‘cu încetul’, cu *-r-=-n-* din *cătilin*, în loc de unica formă pînă acum cunoscută *cătinel*, contrasă din deminutivul *cătilinel* (cfr. *niţel=neşchiţel*, t. 1, p. 295 No. 129);

posteriorul *cătinel* ne întimpină deja în tipăriturele cele vechĭ, de ex.: пре кѫтинель пре кѫтинель сѫ депринсѫрѫ wаменїи, în Cazania mitropolitului Varlam dela 1643, f. 188 retro;

primitivul *cătilin* distruge cu totul derivaţiunea cea închipuită de d. Cihac *(Dict. étym.* p. 123*)*: ‘*cătinel* écourté de *încetinel*’, imposibilă şi altmintrea prin *că->ce-<quie-*;

etimologia cea veche, propusă în Lexiconul Budan (p. 106) din ital. *catellon catellone*, capătă maĭ multă probabilitate prin forma *cătilin*, dar totuşĭ nu este fără o dificultate óre-care din causa lui *-in=—on*.

36. к л ѫ д з и р а раюлѣи (161).

37. *ca* pentru ‘cum’: фїе лѣи ка ва грѫи (161).

38. *amu:* акѣлѣ амѹ мира-се (161), амѹ кѫндѹ вѣде (158), сѫ амѹ дпоцинѫ-се (155), veḑĭ t. 1, p. 268 No. 9.

39. авѣ лѣце (154)=‘avea obiceĭu’, ‘era deprins’.

40. *căce*=‘pentru ce’: w, кѫче кѹ фокѣл арсе ши кѫче wспеле 157).

41. exclamaţiunea: съ юбещи домнол тȣ! (155)=‘să acésta, dacă ĭubescĭ pe Domnul›.

42. фръмсециле (160), cf. maĭ sus p. 166 No. 74, da la singular: [мȣлтѫ] фрѫмсѣце (161).

43. дерептȣ елȣ (156)=‘pentru el›.

44. slavisme maĭ insolite: съблѫзнитȣ (158), прѣстолȣ (1 праведникȣлȣи (156).

45. cfr. maĭ sus p. 61 No. 33, 34.

46. accentare anormală scăḑută: ѧст`е (156), ачѧст`е (1 ѕис`е (155 de 3 orĭ, 157);

accentarea monosilabelor: ш`и въѕȣ (156), ш`и фȣ (154) досе (157) etc.;

accentare duplă: щї"ѧ (156), съ те "ѧ (160), съ "ѧ (1 съ "ѧȣ (161).

47. *paĭeric*:

după nasală: дещин'се (154), мърън'че (154), пърин'те (1 трекън'до (158), стрин'це (160), съм'тȣ (155), съм'ть (1

după licuidă: пер'дорь (156), кол'карь (157);

după *p*: фѫп'тȣра (161).

48. cfr. maĭ sus p. 65 No. 58.

EXCURS

LA ‘LEGENDA LUĬ AVRAM„.

GENUNE. — GENOE. — GEROE.

PARADISUL LA ROMÂNI.

Următórele cuvinte din Legenda luĭ Avram, aşa după cum refăcut'o popa Grigorie din Măhacĭu: се досе ѧ ц е р о е ѧпѹсѹл сѡарелѹи, nu se pot explica prin originalul slavic, în care arcangelul se duce de asemenea, dar nu într'o *geroe* occidentală, ci se urcă drept la cer: възыде на небеса.

Este dară un adaus românesc, care merită pe deplin de a fi studiat de aprópe.

Vom avé aci treĭ întrebărĭ de deslegat:

1°. Ce însemnéză cuvîntul *geroe*?

2°. Care este originea luĭ?

3°. Cum trebuĭ să înţelegem întregimea pasagĭuluĭ, a căruĭ inserţiune cată să fi avut un motiv în consciinţa luĭ popa Grigorie?

I.

După fonetismul dela Măhacĭu, care preface regularmente pe între vocale în *r*, cuvintele: цероe р'апѹсѹл trebuesc transcrise prin: ‘genoe în apusul„.

Dar ce să fie *genoe*?

Textul nostru ḑice maĭ departe, că acolo се адора ѧцерїи adecă—érăşĭ cu trecerea luĭ *n* în *r*,— locul unde ‘se adu naŭ îngeriĭ’.

Este, prin urmare, un fel de paradis, ‘o gură de raĭu, după expresiunea cânteculuĭ poporan.[1])

Acésta formézǎ primul pas la constatarea semnificaţiun cuvîntuluĭ.

Genoe diferă numaĭ dóră prin sufix de *genune*, o vor despărută şi ea din graĭul poporuluĭ, dar care ne întimpi fórte des în psaltirea cea versificată a mitropolituluĭ Dosofte unde lesne putem urmări diferitele sale nuanţe de semnifi ţiune.

Şi anume:

1. Ꙗръ пиꙁмашїй вор да'н ц е н ȣ н е,
Ȣрници де Домнȣл ѧн пȣтрецȣне...,

acolo unde psaltirea cea în proză tot a mitropolituluĭ Dosoft ḑice: тȣ даръ, дѕъȣ, пȣгорѫ-й-вей пре ѧшь ѧ п ȣ ц ȣ л ст кърїй, adecă—comparându-se texturile grec şi latin: *genun* φρέαρ=*puteus*.

2. Виворȣль апей съ нȣ мѫ трагѫ,
Съ мъ 'нгицѫ ц е н ȣ н ѧ чѣ ларгѫ....,

unde psaltirea în proză: съ нȣ мѫ ѧнѧче волбȣра апей ничі мъ соарбѫ а д ѫ н к ȣ л, adecă: *genune*=βυθός=*profundum*.

3. Престе лȣчїȣ де ц е н ȣ н е
Трек корабїй кȣ минȣне,
Ꙗколо ле вине тоанѫ
Де фак кицїй цок ши гоанѫ...,

în psaltirea în proză: ачаста м а р е че-й маре ши латѫ, а ло-с жигънїй кърора нȣ ѧсте нȣмър, вите мичй ши кȣ м аколѡ корабїиле ноатѫ, adecă: *genune*=θάλασσα=*mare*.

1) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 1.

4. Карїй ѧмблѫ 'н корабїй пре маре,
Де-ш фак лѫкрѫ преcте ц е н ѫ н й таре,
Ѩчеа маѫ взѫт де минѫне
Чаѫ лѫкрат Дѫмнезѫ ѧн ц е н ѫ н е...,

în psaltirea cea în proză: карїй деѱиндь ѧ маре ѧ корабїй, фѣкѫндь лѫкраре ѧтр' а п е м ѫ л т е, ачеѧ взѫрѫ лѫкрѫриле Домнѫлуй ши мирателе луй ѧ ц е н ѫ н е, adecă: *genune*=βυθός, ἐν ὕδασι πολλοῖς=*profundum*, *in aquis multis*.

5. Дѣѫ трекѫт прин ц е н ѫ н е
Ишраиль кѫ минѫне...,

unde psaltirea în proză pune: ачѧ рошїе м ѧ р е. [2])

De aci resultă, că sensul general al cuvîntuluĭ *genune* este: ‹mare adîncime›, ér sensul specificat: ‹vastă întindere de apă›, ‹ocean›.

In primul din aceste doă sensurĭ îl cunósce încă, chĭar în secolul nostru, dar póte numaĭ din cărţĭ, faĭmosul Prale în glosarul la comica sa psaltire: ц е н ѫ н е, болболѫ, а д ѫ н к н е ф ѫ н д о с. [3])

In acelaşĭ sens, un punct la Dunăre, unde se lua vama de-la pescuit, se numĭa *Genune* deja sub Mircea cel Mare, care — printr'un crisov din 28 martiŭ 1415—hărăzesce venitul aceleĭ localităţĭ mănăstirĭĭ Cozia: ѧѧ ест томѫ сватомѫ храмѫ вама ѿт Г е н ѫ н е. [4])

Intr'un sens metaforic, Cantemir întrebuinţéză acéstă vorbă ca ‹mare mulţime›: Ласлѫ краюл ѫнгѫреск вѫѯѫнд, кѫ кѫ че сѫ стѫ ѧнпотрива ѧтѫта ц е н ѫ н е де Тѫтарй нѫ ва пѫте . . .[5]), e-va după cum Shakspeare, într'un celebru vers din Hamlet (III, I), pune ‹o mare de grijĭ› în loc de ‹o mulţime›:

‹. . . a sea of troubles.›

---

2) Dosofteĭu, *Psaltire pre cerşurĭ*, Uniew, 1681, ps. LIV,LXVIII, CIII, CVI, XXXV.—*Psaltiré de 'nţăles*, Iaşĭ, 1688, f. 685, 84 v, 133 v., 141 r., 173 v.

3) Prale, *Psaltiré*, Braşov, 1827, f. 90 r.

4) Archiva Statuluĭ din Bucurescĭ. *Docum. Cozia litt. A.*—Cf. ibid. *Condica* MS de Vasilie Dascăl, 1757.

5) *Chronicul*, Iaşĭ, 1835, t. 1, p. 155.

Maĭ pe scurt, pasagĭul: архаггель се досе ѫ ц е р о е р'апѹ— сѹл соарелѹи — însemnéză: ‘arcangelul se duse în adîncul la apusul sóreluĭ„, saŭ chĭar maĭ d'a-dreptul: ‘a plecat în părţile oceanuluĭ atlantic„.

II.

Am spus maĭ sus, că *geroe=genoe* diferă de *genune* numaĭ dóră prin sufix.

Acéstă diferinţă póte să nu fie decăt aparinte.

Lucrul s'ar limpeḑi fórte lesne, dacă noĭ am sci, cum anume pronunţa popa Grigorie un alt cuvînt cu acelaşĭ final: *minune*, adecă dacă'ĭ ḑicea мироє, orĭ мирѹрє.

În casul de 'ntâiŭ, dacă pronunţa *miroe* pentru *mirure*, atuncĭ finalul *-oe*, maĭ corect *-oĭe*, ar fi şi 'n *geroe* din *gerure=genune* un simplu resultat al muĭariĭ luĭ *r*, însoţit de trecerea luĭ *u* în *o* întocmaĭ ca în досе=*duse* şi адора=*aduna* din acelaşĭ pasagĭu.

Dacă însă, din contra, popa Grigorie pronunţa *mirure*, nu *miroe*, atuncĭ nicĭ *geroe* nu maĭ póte fi pentru *gerure*, ci ar trebui considerat, aprópe nu siguranţă, ca o contracţiune dissimilativă din augmentativul *geruróe=genunoe* ‘genune mare„; un augmentativ fórte potrivit pentru a exprime ideia de ‘ocean„.

Pînă la o probă contrariă, noĭ am fi dispuşĭ a preferi casul al doilea: *genóe=genunóe*.

O contracţiune dissimilativă analógă ne întimpină adesea în Cazania mitropolituluĭ Varlam în privinţa cuvîntuluĭ *ascultoĭu =ascultătorĭu*, de ex.: пре виса Домнѹлѹи стътѹрѫ а с к ѹ л т о и [6]). In *ascultoĭu* s'aŭ dissimilat $t+t=t$; în *geróe* saŭ *genóe* s'aŭ dissimilat $r+r=r$ saŭ $n+n=n$; în ambele casurĭ contracţiunea dissimilativă s'a întămplat într'o posiţiune identică sub raportul accentuluĭ.

6) Varlam, *Carte de învâţâturâ*, Iaşĭ, 1643, f. 311 r.

O a treĭa posibilitate, care nu trebuĭ nicĭ ea exclusă, este admiterea uneĭ scăpărĭ din vedere curat grafice: ꙋєроє în loc de ꙋєрорє=*genune*, cu *-or-* pentru *-un* ca în порє=*pune* şi адора=*aduna* în aceĭaşĭ legendă a luĭ Avram (cfr. maĭ sus Notanda No. 8). O literă saŭ o silabă uĭtată, nu este ce-va rar în scrierile luĭ popa Grigorie. Aşa în Legenda Duminiceĭ el a pus din grabă рѫоусє pentru рѫплоусє (p. 52) saŭ дедевь pentru дедевьрь (ibid.), în Legenda sânteĭ Vinerĭ: ѡгоди-ми pentru ѡгодици-ми (p. 155) saŭ чинст pentru чинсти (ib.), în Legenda luĭ Avram: весеще pentru веселѣще (p. 194) etc.

Nu cuteḑâm dară a ne rosti cu încredinţare, dacă *geroe* e simplul *genune* saŭ augmentativul *genunóe*. In orĭ-ce cas însă, nu póte a nu fi una din doă, ér prin urmare cuprinde aceĭaşĭ parte fundamentală.

Acuma, separând elementul formativ, fie *-oe*, fie *-une*, noĭ căpătâm fondul *gen-*, ген- în crisovul luĭ Mircea cel Mare, care póte fi radicală, dar póte fi nu maĭ puţin şi o vorbă, un cuvînt gata de formaţiune primară, cu sufixul *-n-*.

Acestuĭ *gen-*, ér nu elementuluĭ seŭ formativ secundar, orĭ-care ar fi, îĭ aparţine semnificaţiunea de ‹adîncime› saŭ ‹ocean›.

Eĭ bine, la Elinĭ, într'un mod dialectic, exista cuvîntul γήν, ὠγῆνος, ὠγενός, într'un manuscris al luĭ Hesychius γῆν, cu sensul precis de ‹ocean›.[7])

Apropiarea între românul vechĭu *gen-une* ‹ocean›, sub forma mirciană nepalatalisată генѹне, şi între elenicul ὠ-γεν-ός ‹ocean› este ademenitóre sub tóte puncturile de vedere.

Iniţialul ὠ- în ὠγενός ar fi putut proveni la Grecĭ dintr'o etimologiă poporană a cuvîntuluĭ dela ὠκεανός, cu care el n'are a face etimologicesce, de vreme ce κ între vocale nu alternéză cu γ.

Chĭar dacă am recunósce însă că ὠ- este organic, şi tot încă el n'ar puté să împedece comparaţiunea metodică a luĭ ὠγενός cu al nostru *genune*.

7) Cfr. *Hesychius* ed. M. Schmidt, t. 4, p. 317.

In adevăr, să admitem cu Pott derivaţiunea luĭ ὠγένος din radicala *vagh*, de unde şi sanscritul *vahâ* 'fluviŭ'[8]). Atunc vom avé pentru *genune* un prototip *vagen-*. In acéstă form silaba iniţială *va-* se vocaliséză la noĭ în *o-*, ca în *oraş*=*város*, *o* fi=*va* fi, *orĭ*=*vare* în vechile texturĭ române et O dată trecut *va-* în *o-*, acest *o-* dispare apoĭ cu totul d *ogenune* prin confuşiune cu artielul feminin nedefinit *o*, întocm a după cum a dispărut în *strachină*=*ostrachină*=ὀστράκινη.

Ipotesa adausuluĭ inorganic al luĭ ὠ- este însă maĭ prob a-bilă, nu numaĭ din causa neregularităţiĭ γ=*gh* în loc de χ= *gh*, după cum vedem chĭar într'un derivat al radicaleĭ *vagh*: ὄχος=scr. *vahas*, dar maĭ cu sémă din causa caracteruluĭ aşa ţicênd exotic al luĭ ὠγενός la Grecĭ. El nu ne întimpină nicăirĭ în monumente literare, saŭ măcar pintre arcaisme poetice, ci abia în vr'o glossă saŭ doă. Dacă am presupune dară, că Greciĭ l'aŭ împrumutat dela vecinĭ, bună-óră dela Tracĭ, atuncĭ nemic n'ar fi maĭ natural decât o modificare după o analogiă indigenă, precum se întîmplă maĭ tot-d'a-una în asemenĭ casurĭ.

Cuvîntul este el în adevăr tracic?

In limba albanesă actuală, întru cât o cunóscem, el nu există.

Acésta însă, negreşit, nu este o probă decisivă contra ipoteseĭ tracice, de óră ce astă-ḑĭ şi la Românĭ vorba *genune* s'a perdut de-mult, deşi în secoliĭ trecuţĭ se întrebuinţa în tóte provinciele Dacieĭ luĭ Traian.

Este interesant, că o localitate dacică, menţionată de Dione Cassiŭ şi pusă tocmaĭ lîngă Dunăre, ca şi Genunea luĭ Mircea cel Mare, se numĭa *Genucla*, Γενούκλα, ceĭa-ce ar puté érăşĭ să nu fie decât *genune*, dar cu un alt sufix.

Orĭ-care ar fi acuma neajunsul datelor de maĭ sus pentru obţinerea uneĭ soluţiunĭ positive, totuşĭ între românul *genunc*

8) Pott în Kuhn's *Zeitschrift f. vergl. Sprachf.*, t. 5 (1856), p. 262.—cfr. Pictet, *Les origines indo-européennes*, Paris, 1878, t. 1, p. 138, t. 3, p. 383.

i grecul ὠγενός nu se póte contesta o coincidinţă remarcabilă, care nu se pare a fi datorită numaĭ azarduluĭ.

Dacă însă ar fi să renunţâm la etimologia tracică, maĭ ales din causa lipseĭ cuvîntuluĭ în albanesa, atuncĭ ni s'ar presinta o analogia celtică fórte seriósă.

Orĭ-unde aŭ locuit Celţiĭ, găsim din anticitate numirĭ locale ca: *Genabum*, *Genua*, *Geneva* etc.

Tóte aceste localităţĭ se află lîngă ape marĭ saŭ chĭar pe un ţerm maritim.

Linguiştiĭ derivă cuvîntul dela celticul *genu* ‘gură’, ceĭace se potrivesce de minune în privinţa uneĭ adîncimĭ’.[9])

Un lac, o mare, un ocean, se înfăţişézĕ naturalmente imaginaţiuniĭ poporane ca o ‘gură’ a pămîntuluĭ.

Românul *genune* să nu fie óre un vestigiŭ al amesteculuĭ Tracilor cu Celţiĭ pe teritoriul Dacieĭ?

Întrebarea e fórte legitimă.

Astfel *genune* stă şovăind la respânte între elenicul ὠγενός şi celticul *genu*.

Ne grăbim a trece la un teren maĭ solid.

III.

Am veḑut maĭ sus, că misteriósa ‘genoe în apusul sóreluĭ’, colo unde ‘se adună îngeriĭ’, este un adaus propriŭ din partea ul popa Grigorie, fără nicĭ o legătură cu originalul slavic.

Paradisul creştin se află la resărit, după care—precum se ştie—se o r i e n t é z ă înseşĭ bisericele nóstre.

Aşa cred toţĭ creştiniĭ, fără deosebire de rit saŭ chĭar de secta.

‘Des règlements—ḑice abatele Martigny—remontant, pense-t-on, à l'origine même de l'Eglise, et qui furent fixés par la suite dans les Constitutions apostoliques (II. 57), prescrivaient

9) Glück, *Die bei Caesar vorkommenden keltischen Namen*, München, 1857, p. 45.—Cfr. Le Gonidec, *Dict. breton-français*, ed. Villemarqué, Saint-Brieuc, 1850, 331.

‹que les églises fussent disposées de façon que la porte
‹gardât l'occident, et que l'abside présentât sa convexi
‹l'orient: ainsi les fidèles, en priant, avaient le visage to
‹vers l'orient; et la principale des nombreures raisons
‹stiques qu'on a données de cette disposition, c'est que
‹devons diriger nos yeux vers le paradis terrestre, que
‹avait placé à l'orient, afin d'entretenir en nous le regr
‹l'avoir perdu, ainsi que le désir d'arriver au ciel, qui e
‹véritable Eden.› [10])

Cum dară popa din Măhacĭu cutézã de a pune para
la apus?

La apus era numaĭ paradisul păgân.

Acolo, și anume în oceanul atlantic, ‹genoe în apusul
reluĭ›, era după vechiĭ Grecĭ locuința fericiților, ‹unde
duna îngeriĭ›, οἱ Μάκαρες; acolo ne întimpină Hesperidele,
siul, Atlantida, în Homer, în Hesiod, în Platone.[11])

Este evidinte, că popa Grigorie nu s'a luat după clasicit
elenă, ci după o credință poporană curat românéscă.

Creștinismul, altoit abia pe d'asupra, n'a fost în stare,
ḑecimĭ de secolĭ, de a șterge din memoria strămunilor n
paradisul cel păgân.

Și acésta — observați bine — numaĭ la Românĭ dintre
popórele neo-latine.

Iată de ce la noĭ, la noĭ exclusivamente, apusul se num
sfințit, adecă ‹consacrat›, ceĭa-ce ar fi inexplicabil fără
sagĭul luĭ popa Grigorie.

In balada poporană ‹Inelul și năframa›, ceĭ doĭ a
sînt îngropațĭ în direcțiunĭ opuse:

‹Și 'n biserică ĭ-aŭ dus,
‹Și 'n doă racle ĭ-aŭ pus,

10) Martigny, *Dict. des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, p. 487.

11) Cfr. Vinet, *Paradis profanes de l'Occident*, în *Revue de Paris*, 1856, 15 j
Die homerischen Phaeaken und die Inseln der Seligen, în Welcker, *Kleine Sc*
Bonn, 1845, t. 2.—Th. Martin, *Traditions sur le séjour des morts*, în *An*
l'association pour l'encouragement des études grecques, Paris, 1878, t. 12.

«Racle mândre 'mpărătescĭ
«Purtând semne letinescĭ,
«Şi pe dînsul l'a zidit,
«In altar la resărit,
«Pe ca 'n tindă la *sfinţit* . . .,[12])

Cudată contradicţiune! Altarul, porţiunea cea maĭ sacră a bisericeĭ, se află «la resărit»; şi totuşĭ nu resăritul, ci tocmaĭ apusul, partea contrariă, unde nu este decât modesta «tindă» a templuluĭ, se numesce *s f i n ţ i t*.

Este o eclectică fusiune între paganism şi creştinism în conşciinţa poporuluĭ . . .

Şi ḑicênd acésta, noĭ nu avem în vedere paganismul grec saŭ latin, ci paganismul în genere, care—aprópe pretutindenĭ, în regiunile cele maĭ diverse şi la popórele cele maĭ eterogene —stă în divergínţă cu tradiţiunea creştină specifică asupra poziţiuniĭ paradisuluĭ.

Selbatecul din Australia, întocmaĭ ca bătrînul Homer, crede că edemul se află pe o insulă în oceanul dela apus.

Şi nu este greŭ de a ghici originea cea antropologică a acesteĭ credinţe pagane generale. Imaginaţiunea popórelor primitive, în orĭ-ce epocă şi 'n orĭ-ce ţéră, vede un intim paralelism între m ó r t e a s ó r e l u ĭ, când se isprăvesce ḑiua, şi între a p u s u l o m u l u ĭ. când se curmă viéţa. Ochiul privesce luminosul glob dispărênd în undele oceanuluĭ. Tot într'acolo dară, spre o bine-cuvîntată insulă din sînul depărtatuluĭ occidinte, călătoresce şi sufletul reposatuluĭ:

Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
Ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην.
Ὄλβιοι ἥρωες, τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν
Τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα...

(Hesiod., *Op. et dies* 165)

12) **Alexandri**, *Poesiĭ populare*, p. 21.

Tot așa la Românĭ, paradisul ‘în genoe în apusul sórelui, este un product indigen, un rest paganic, pe care creștinismul l'a găsit înpetrit pe pămîntul Dacieĭ, și pe care nu numaĭ n'a putut să-l restórne, dar a maĭ fost silit de a lăsa occidintelui caracteristicul nume de *sfințit*...

VIII.

FRAGMENT LITURGIC

— CIRCA 1600 —

FRAGMENT LITURGIC

Introducere.

§ 1. Fragmentul, publicat mai la vale, nu este scris de popa Grigorie, şi nici de către elevul seŭ de sub No. II, ci de un al treilea Măhăcén, saŭ cel puţin un Român din vecinătatea Măhacîului, căci în limba lui ne întimpină acelaşi fenomen dialectic al treceriĭ lui *n* între vocale în *r*.

Ţic: ‘din vecinătatea Măhacîului’, fiindcă rotacismul *n*=*r* nu este aci atăt de consecinte ca în scrierile lui popa Grigorie: ş'apoĭ mai figuréză în acest text o altă particularitate fonetică de tot nouă, aşa ţicênd *ne-grigoriană*, anume trecerea grupului *ft* între vocale în *şt*.

§ 2. La 1619 fragmentul aparţinuse deja lui popa Grigorie, căci pe pagina 221, unde el se termină, se începe immediat o altă bucată—veḑi-o mai jos sub No. IX—, care se sfîrşesce pe pagina 233, şi apoĭ din dosul acesteĭ pagine urméză predica cea scrisă la 1619 şi reprodusă mai sus sub No. IV. De aci resultă nu numai că predica s'a scris mai tărḑiŭ decăt fragmentul, dar mai decurge încă consecinţa, că mai 'nainte de a fi aparţinut lui popa Grigorie, fragmentul în cestiune, începênd dela pagina 217, aparţinuse unui alt individ, aceluia ce scri-

sese bucata cea intermediară şi care nu era Măhăcén, vreme ce nu preface nicăirĭ pe *n* în *r*.

Este dară cu putinţă, ca doxologia de maĭ jos, care —da ne-am informat bine—face parte din serviciul de diminéţă duminicele păresimelor—să se fi scris chĭar cu mult înainte 1600.

глас. и҃. слава.

слава татьлꙋи ши фїюлꙋи ши дх҃ꙋлꙋи сф҃нть. оуша де покъинць дескише-не. де вїѧаць дътътѡаре. мърекѫ амꙋ соуфлетолꙋ мїеꙋ. кътрѫ бесѣрека сф҃цїееи тале. бесѣрека нѡастрѫ. трꙋпорерѡрь кꙋрѫцирѣ. де тѡате спꙋркѫчюриле. ѧсъ бъть ефщинь кꙋрьцитѡрю. ши дꙋлче ѡгѡдитѡрю. ши ми-
лѡсирдꙋ :— | ши акѡм ши поурꙋре ѧ вечїѧ де вѣкꙋ. ла спѫсънїе къраре дерѣсъ-не. а лꙋи домнеѕеꙋ нѫскѫтѡре. ѧ поуркѫчюне амꙋ споуркѫмꙋ-не соуфлетоул ѧ пъкате. ши ѧ пърьсире амꙋ лъконть. тѡть чѣрем а та роугьчюнѣ съ не изъбѫвѣскѫ де тѡатъ некоуръцїѧ : — глас ѕ҃. милꙋѧще-не домне дꙋпѫ маре милостѣ та ши дꙋпѫ моултоул ещинсоугꙋлꙋи тъоу. милꙋѧще нои :—моултоул а лѡрꙋ мѣле лакрѫми. кꙋцетат-ам ѧтроу ментѣ. треморaю ѧ фрика та ѕи де цюдецꙋ. ѧсѫ не нѫдъждои[м] милостиеи доулче ѡгѡдееи тале.
ка Дв҃дꙋ стригь. милꙋѧще-не домне допѫ маре милꙋсте та ши дꙋпѫ моултоул ещин[сꙋ]гꙋлꙋи тъоу. коурѫцѧще моул-

---

Glas 8, slava. Slava Tatălui şi Fiĭului şi D*u*hului sf*ă*ntŭ, uşa de [illegible] deschişe-ne, de viĭaaţă dătătoare; mărecă amu sufletolu mieu [illegible] besêreca sf*i*nţieei tale, besêreca noas*t*râ, truporerorŭ curâţiré [illegible] spurcâcĭurile; însă cătŭ efştinŭ curăţitorĭu şi ogoditorĭu şi [illegible], şi aco*m* şi purure în veciĭa de vécu la spâsănie cărare [illegible] a lui Do*m*neḑeu nâscătore; în [s]purcâcĭune amu spurcâ[illegible] sufletu*l*, în păcate şi în părăsire amu lăcoitŭ, totŭ cére*m* a [illegible] să ne izbâvéscâ de toată necurăţiĭa.—Glas 6. Miluĭa*ş*te-[illegible]ne, dupâ mare milosté ta şi dupâ mu*l*tu*l* eştinsugului tău; [illegible] noi, multu*l* a loru méle lacrâmi; cugetat'a*m* întru menté; [illegible] în frica ta, ḑi de gĭudeţu; însâ ne nâdăjdoi*m* milostiei du*l*-[illegible] tale; ca D*a*vidu strigă: miluĭaşte-ne, Do*m*ne, dopâ mare [illegible] ta şi dupâ mu*l*tu*l* eşti*n*sugului tău; curâţĭaşte mu*l*tu*l* gréşaleloru

тоул грѣшалелорꙋ ноастре: —слава. глас. в҃. дерептꙋ апс҃лы
рѡгѫм моултоу милостивь домноул. коурѫцѣще моултꙋл пѫ-
кателорꙋ ноастре: и҃ н н҃ѣ. дерептꙋ а лꙋи домнеѕеꙋ. нѫскѫ-
тѡарѣ рѡгѫм моултоу милостивь доноул. коурѫцѣще тѡате
грешалелорꙋ ноастре. ши милꙋѧще нои: — милꙋѧще нои дом-
не. допѫ маре мила та ши допѫ моултолꙋ ещинсоугꙋлꙋи
220. тъꙋ коурѫцѣще тоате грешалеле ноастре. | ши милꙋѧ[ще]
нои:. ісоус ѧвисе*) деѧ мормѫнтꙋ. коум ѕисе маинте. ши
221. дърꙋи лꙋме коу маре месерѣре: |

*) Aci la margine adaus: глас.

noastre!—Slava, glas 2. Dereptu ap*ostol*î rogâ*m* mu*l*tu-milostivŭ Domnu*l*, curâţéşte mu*l*tu*l* pâcateloru noastre нинѣ (şi acuma?). Dereptu a lui Do*m*neḑeu nâscâtoaré, rogâ*m* mu*l*tu-milostivŭ Donu*l*, curăţéşte toate greşaleloru noastre şi miluĭaşte noi; miluĭaşte noi, Do*m*ne, dopâ mare mila ta şi dopâ mu*l*tolu eşti*n*sugului tău; curâţéşte toate greşalele noastre şi miluĭaşte noi! Isu*s* învise deîn mormântu, cu*m* ḑise mainte, şi dărui lume cu mare meserére....

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: милwсирдѹ (218), вѣкѹ (219), соуфлетолѹ (218), ꙗюдецѹ (219), лмѹ [лѫконить] (219), Давидѹ (220), грѣшалелорѹ (220). грешллелорѹ (220), дерептъ (220), моултѹ (220), вѫкателорѹ (220), моултолѹ (220), мормѫнтѹ (221), лwрѹ (219).

2. confusiunea între *o* şi *u*:

o pentru *u*: соуфлетолѹ (218), лкwм (219). треморлю (219), нѫдѫждоим (219), допѫ· (220, şi tot acolo: дѹпѫ), моултолѹ (220), рwгѫм (220 de 2 orĭ), трѹпорерwрь (218), лѫконить (219).

u pentru *o*: милѹсте (220).

3. *e* pentru *-i*: дескише-[не] (218):

ѣ pentru *-e-*: грѣшалелорѹ (220, şi tot acolo: грешалелорѹ);

i pentru *ă* dupĕ *s*: милwсирдѹ (218):

ы pentru *i*: апостолы;

ă pentru *-e-*: спѫсѧніе.

4. *oa* redus la *o*: домне voc. (219. 220), нѫскѫтwре (219, dar 220: нѫскѫтwлрѣ).

5. *aa*=lungul *a*: вїлаць (218)=*viiaţă*.

6. alte particularităţi vocalice:

дєѧ (221);
мєнтѣ (219);
дєрєптꙋ (220):
дєрѣсъ (219):
мїєꙋ (218).

7. *n* între vocale trecut în *r*: мърєкѫ (218), спꙋркѫчюрилє (218);

n conservat: поуркѫчюнє (219), роугьчюнѣ (219).

8. ѕ=*dz*: домнєѕєꙋ (219, 220), ѕи (219), ѕисє (221);

ꙁ=*z*: иꙁбѫвѣскѫ (219).

9. *-ft-* trecut în *-şt-*: єщинсоугꙋлꙋи (219, 220)=*eftinşugu-luĭ*, unde în acelaşĭ timp, prin dissimilaţiune cu *ş* din nou *şt*, anteriorul *ş* a trecut în *s*;

-ft- trecut în *-fşt-*: єфщинь (218);

cfr. trecerea luĭ *n* în *r* şi tot-o-dată în *nr*, adecă:

n: r: nr:: f: ş: fş.

aceste fenomene sînt absolutamente de aceĭaşĭ natură cu trecerea, la Moldovenĭ şi 'n unele graĭurĭ române din Transilvania, a luĭ *pi* în *ki* şi 'n *pki*, precum şi a luĭ *bi* în *ghi* şi 'n *bghi*, de ex.:

lupĭ=lukĭ=lupkĭ,
copil=cokil=copkil,
stupină=stukină=stupkină,
bine=ghine=bghine,
cerbĭ=cerghĭ=cerbghĭ etc.;

d. Lambrior s'a silit a petrunde, dar n'a reuşit a înţelege acest interesant fenomen, pe care 'l explică—nu scim cum—prin trecerea luĭ *ĭ* (*j*) în guturală şi apoĭ dispariţiunea labialeĭ;[1])

causa fenomenuluĭ este pur şi simplu co-existinţa în localităţĭ învecinate a formelor diverginţĭ *copil* şi *cokil*, *bine* şi *ghine*

1) Lambrior, *Du traitement des labiales p, b, v, f dans le roumain populaire*, în *Romania*, 1877, p. 445—6. — cfr. Gaster, in *Zeitschr. f. romanische Philologie*, t. 2 (1878), p. 190.

tc., de unde—prin incertitudinea de a sci, care din doă să e cea maĭ bună—poporul le împacă printr'o a treĭa formă e compromis: *copkil=copil+cokil*, *bghine=bine+ghine*;
întinḑênd dară proporţiunea de maĭ sus, noĭ putem ḑice cu certitudine matematică:
n : *r* : *nr* : : *f* : *ş* : *fş* : : *p* : *k* : *pk* : : *b* : *g* : *bg*....
este absolutamente unul şi acelaşĭ fenomen;[2])
cf. maĭ jos p. 223—4.

10. alte particularităţĭ consonantice:
трȣпорерѡрь (218);
цюдецȣ (219);
оноуа (220)=*domnul*, probabilmente printr'o scăpare din ere grafică;
e asemenea în поуркѫчюне (219)=*spurcăcĭune*.

11. omisiunea articluluĭ postpositiv femeesc: милȣсте [та] 0), [дъръи] лȣме [коу] (221).

12. articulare de prisos: [а та] роугьчюнѣ (219), [а лȣи неѕеȣ] нѫскѫтѡарѣ (220).

13. antipatia articluluĭ postpositiv pentru adjectiv: маре а та (220), милостивь домноуа (220 de 2 orĭ).

14. genitivo-dativ femeesc cu *eei-*: сфинцїееи (218), ѡгѡдееи 9);
cu *-iei*: милостиеи (219).

15. perfect arcaic: ꙗвисе (221), дескише (218)=*deschişĭ*.

16. cuvinte compuse: доулче-ѡгѡдееи (219), моултоу-мило- (220 de orĭ).

17. acusativ fără *pre*: милȣѧще нои (219, 221).

18. genitiv după *mult* şi *tot*: моултоул ещинсоугȣлȣи (219,), моултолȣ ещинсоугȣлȣи (220), моултȣл пѫкателорȣ (220),

---

espre acest interesant fenomen, pe care'l numesc *syllexis*, eŭ vorbesc pe a mea *Enciclopediă linguistică*, actualmente sub presă.

O PREDICA

Introducere.

§ 1. Bucata de mai jos, fiind pusă în manuscris între doă bucăţi m ă h ă c e n e şi tot-o-dată—după cum ne-am încredinţat mai sus la pag. 213—fiind scrisă la mijloc între puncturile de timp când s'aŭ scris ele înseşĭ, adecă după fragmentul liturgic de pe la 1600 şi înainte de predica dela 1619, este mai mult decât probabil că s'a compus şi ea în vre-un sat nu tocmai departe de Măhacĭu, căcĭ altmintrea ar trebui să presupunem o călătoriă pré-lungă înainte şi 'ndărît pentru bietul caiet de vr'o 15 foĭ, pe care popa Grigorie, umplênd paginele cele-albe dela sfîrşit, l'a legat apoĭ la un loc cu alte manuscrise ale sale.

Iată de ce vom publica anume aci, între „Texturĭ măhăcene„, acéstă bucată, deşi prin limbă ea diferă de ele cu desăvîrşire: nu preface nicĭ o dată pe *n* între vocale în *r*; nu cunósce pe ѕ=*dz*, ci numaĭ pe ȝ=*z*; nu are preferinţă pentru ѹ, ci mai mult pentru ѫ; nu confundă pe *o* cu *u* etc.

Se va întreba cine-va, dacă nesce asemenĭ deosebirĭ fonetice puteaŭ exista între doă localităţĭ apropiate? Noĭ credem că nu *puteaŭ*, ci *trebuiaŭ* să existe. In adevăr, numaĭ prin contactul Măhăcenilor cu sate române fără *r*=*n* saŭ fără *dz* se explică transiţiunea de compromis *n*=*nr* saŭ conservarea luĭ

n în unele cuvinte ca *scaunul*, *mănie* etc., precum şi şovăirea între ѕ şi ꙁ, pe care o vedem la elevul luĭ popa Grigorie de sub No. II.

Maĭ pe scurt, regiunea Măhacĭuluĭ formă ca un fel de oasis dialectic, apărat de suflul din afară în curs de secolĭ prin poziţiunea sa topografică, precum am constatat'o maĭ sus în Introducerea generală; dar care cu încetul, rărindu-se pădurile de'npregĭur, a fost adus pe nesimţite a se nivela şi el, din ce în ce maĭ mult, cu cea-l'altă Românime dintre rîurile Arieş şi Mureş.

Acéstă nivelare se pare a se fi început abia pe la finea secoluluĭ XVI.

§ 2. Orĭ-unde să se fi scris, textul de maĭ jos este fórte interesant.

Ca şi Catechismul dela 1560, el nu cunósce aprópe de loc pe finalul *u* întreg; dar alăturĭ cu acéstă modernisare ne întîmpină pe neaşteptate arcaismele cele maĭ remarcabile, ca *iuo* ‘unde, şi altele.

Apoĭ este de ajuns a arunca o cătătură asupra textuluĭ, pentru a ne convinge, că avem de'naintea ochilor nu o simplă traducere, ci o compunere originală, o predică improvisată, în care autorul, nu îndestul de cărturar, se repetă necontenit, deşi pe icĭ-colea o observă el-însuşĭ şi şterge ceĭa-ce scrisese.

Literele sînt fórte urîte. Forma luĭ ч séměnă maĭ mult cu francesul ç.[1]) Pentru ѡ se pune pretutindenĭ latinul N. ca şi'n unele crisóve vechĭ din Moldova şi din Ţéra-Românéscă, ba une-orĭ şi 'n paleografia curat slavică.

Despre altele—veḑĭ maĭ la vale Notanda.

1) Întocmaĭ ca al doilea ч dela 1143 în Episcopus Sabas, *Specimina palaeographica codicum slavonicorum*, Moscva, 1863, Supplem. tab. VIII.

ZISE DOMNUL...

Зисе домнѡул. кьндь ва вени фїюл ѡменескь. диѧтроу
слава са. ши тоци сфнцїи. ѧцеры коу ель. ѧтрȣ щирѣ а
тоате лимбиле. ши а тоатѫ лоумѣ. ѧтрȣ ꙁȣа де жоудець.
атоунче коу трȣпоул. ши коу соуфлетоул сьнѫтошь ста-
ворь. ѧнаинтѣ лоу хс. съ дѣ рѫспȣѧсь. чинешь де пѫка-
теле сале де чѣлѧ че аȣ лоукрать коу трȣпоул сьȣ. дечи
чеѧ че аȣ юбить дȣмнеꙁеȣ. асȣпрѫ де тоть кь порѫнчителе
лоу доумнеꙁеȣ таре лѣȣ циноуть. ши воѧ кȣцетелорь сале.
1. бирȣитȣ | ѧ сине. ши аȣ пьрѫсить тоате рѣлеле. ши по-
рѫнчителе лоу дȣмнеꙁеȣ таре лѣоу циноуть ѧ виѧца са
ѧтрȣ тоатѫ лѣцѣ лȣ дȣмнеꙁеȣ. ши аȣ сьврьшить крединцѫ
кȣратѫ. ши ньдѣжде дерѣптѫ ши ѧ ибосте десьврьшить.
трекȣт-аȣ дин ачѧста лȣме. ачеѧ вѡр ста тоци дѣдерѣпта

Zise Domnu*l*: căndŭ va veni fiĭu*l* omenescŭ diîntru slava sa şi toţi
ţii îngerî cu elŭ întru ştiré a toate limbile şi a toatâ lumé, în-
zua de judeţŭ, atunce cu trupu*l* şi cu sufletu*l* sănâtoşŭ sta-vorŭ
nté lu Hs. să dé râspuînsŭ cine-şŭ de pâcatele sale de célĭa ce
lucratŭ cu trupu*l* său. Deci ceĭa ce au ĭubitŭ Dumnezeu asu-
de totŭ, că porâncitele lu Dumnezeu tare léu ţinutŭ, şi voĭa
etelorŭ sale biruitu în sine, şi au părâsitŭ toate rélele, şi po-
citele lu Dumnezeu tare lèu ţinut în viĭaţa sa întru toatâ légé
Dumnezeu, şi au săvrăşitŭ credinţâ curatâ şi nădéjde deréptâ, şi
boste desăvrăşită trecut'au din acĭasta lume, aceĭa vo*r* sta toţi

лȣ х҃с. дечи ѕиче кь вѡр ста чине кȣм аȣ кьщигать. кȣи
каци дать кȣ порѫнчитѫ ѧтрȣ д҃хь. ачелора ва ѕиче х҃с.
веници бл҃свицїи татѫлȣи мїеȣ. де добѫндици чѣлѧ че-с
гьтите воаѡ. ѧпьрѫцїѧ черюлȣи. ѧкь диѧ токмѧла лоумїен.
ши ачїишь ѧтроу клипитоул ѡкюлоуи. тѡци дерепцїи коу
222. сȣфлетоуль. ши троу[поу]ль ста-ворь. ѧтроу ѧ|пьрѫцїѧ че-
рюлоуи. тоци вѡрь ста. чинешь коу месерѣрѣ са. че ѧсте
гътить лѡр ѧ вечїа вѣкоулȣи. ши амѡу дѣчїа кȣ боукȣрї
несфрьшитѫ. бȣкȣра-се-ворь. ши амȣ дѣчїа грѣцѫ де ни-
менилѧ нȣ ворь авѣ. нече ѡ мѫхнире. че ноумаи чѣлѧ ѧтр
чѣлѧ боукȣрїи ши веселїи. ѧтроу нетрекȣцїи вѣчи фьрѫ д
доурѣре. нече дьнѫѡарѫ. ѧрѫ тѡци чеѧ че ѧтр'ачѣста лȣм
де дȣмнеѕеȣ ноу сѣȣ темоуть. ши порѫнчителе лоу доумнеѕе
н'аȣ сокѡтить. оурѫте лаȣ (оурѫт ле аȣ?) фѡсть. ши а
аскоулта. ши лѣцѣ лȣ доумнеѕеоу н'аоу юбить ѧн чѣст
лȣме. фьрѫ крединцѫ коуратѫ. ши фъръ нѫдѣжде дерѣпт
223. ши тоате похтеле троупȣлоуи н'аȣ пъръсить. | ачеѧ тѡ
коу сȣфлетоул. ши коу троупȣль ста-вѡр дѣстѫѧга лȣ х
ачеѧ ѕѫчѣ-ворь жѡсь. ѧтроу локоул чела де плѫѧцере.
фѡкоуль чела мареле чела че ва арде ачѣста лоуме. ко

---

déderépta lu Hs.; deci zice că vo*r* sta cine cum au căştigatŭ; cui ca*ţi* (?) datŭ cu porâncitâ întru d*u*hŭ, acelora va zice Hs.: veniţi, bl*agos-lo*viţii tatâlui mieu, de dobândiţi célĭa ce-*s* gătite voao, înpărâţiĭa cerĭului, încă diîn tocmĭala lumiei. Şi aciişŭ întru clipitu*l* ochĭului toţi derepţii cu sufletulŭ şi trupulŭ sta-vorŭ, întru înpărâţiĭa cerĭu-lui toţi vorŭ sta cine-şŭ cu meseréré sa, ce ĭaste gătită lo*r* în vecia vécului, şi amu décia cu bucurie nesfrăşitâ bucura-se-vorŭ, şi amu décia gréţâ de nimenilĭa nu vorŭ avé, nece o mâhnire, ce numai cé-lĭa între célĭa bucurii şi veselii întru netrecuţii véci, fără de durére nece dănâoară. Ĭarâ toţi ceĭa ce într'acésta lume de Dumnezeu nu séu temutŭ şi porâncitele lu Dumnezeu n'au socotitŭ, urâte l'au (u-râ*t* *le*-au?) fostŭ şi a le ascu*l*ta, şi légé lu Dumnezeu l'au ĭubitŭ în césta lume, fără credinţâ curatâ şi fără nâdéjde deréptâ, şi toate po*h*tele trupului n'au părâsitŭ, aceĭa toţi cu sufletu*l* şi cu trupulŭ sta-vo*r* dé-stâînga lu Hs., aceĭa zâcé-vorŭ josŭ întru locu*l* cela de plâ-îngere, în foculŭ cela marele, cela ce va arde acésta lume cu toată

ньрѫсирѫ тоци. ши тѣи ѧплꙋть плинь де амарꙋл адоулꙋи.
27. ши адекѫ доупѫ лꙋкрꙋреле тале | плѫтѣще-ци-се. ши ва
ꙁиче соуфлетоул кьтрѫ трꙋпь блѫстематѫ фїе врѣмѣ чѣѧ
че нои ѧтрꙋ ѧ нѣмь ѧпреꙋунать блѫстемаци сь фїе ши
пѫринцїи ноѡри чеѧ че нѣꙋ нѫскоуть кꙋмоу е[и] спре бꙋнѫ-
татѣ лꙋи доумнеꙁеꙋ нꙋ нѣꙋ ѧвьцать. блѫстемате фїе тоате
ꙁилеле чѣлѣ че нои ѧтрꙋ ѧле амь вись депреоунѫ. атоунче
ва ꙁиче троупоул кьтрѫ сꙋфлетоул сьоу. блѫстемать фїи
ши тꙋ сꙋфлете дерепть че тоу мїе ѧгѫдꙋиши а фаче рьоу
щїиндь тоу мїне стрьвь ѧпоуцить ши поутрежоуне. блѫ-
стемате фїе тоате ꙁилеле чѣлѧ че нои ѧтрꙋ ѧле амь вись
28. депре|оунѫ. кь аꙋ фость сь нꙋ-ми ѧгьдоуещи. че аꙋ фѡсть
сь мѫ деспоуи коумꙋ-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са. кꙋ
фрикѫ ши аша нои депреоунѫ н'амь вроуть пери. атꙋѧче
драчїи апꙋка-и-ворь ачеѧ че аꙋ ѧблать рѫꙋ дѣꙋ перить кꙋ
кыѡть маре. ши кꙋ кыноуль чела че е скрись маинте ши
коу кыноул адꙋлоуи. кь тоть ꙁикьндꙋ-ле кꙋ моулть амарь
сь-и батѫ ши дѣчеѧ-и ворь гони. спѫргѫндꙋ-и коу киноуль
чела мареле. оучигѫндоу-и кꙋ оучидериле чѣлѣ че н'аꙋ
моарте. ши арꙁѫндꙋ-и кꙋ кьрбоуни вїи де фокь. не-

[illegible] înplutŭ plinŭ de amarul adului; şi adecâ dupâ lucrurele tale [illegible]-ţi-se. Şi va zice sufletul cătrâ trupŭ: blâstematâ fie vrémé [illegible] ce noi întru ĭa némŭ înpreunatŭ! blâstemaţi să fie şi pârinţii [illegible] ceĭa ce nêu nâscutŭ, cumu ei spre bunâtaté lui Dumnezeu nu [illegible] învăţatŭ! blâstemate fie toate zilele célé ce noi întru ĭale amŭ [illegible] depreunâ! Atunce va zice trupul cătrâ sufletul său: blâstematŭ [illegible] tu, suflete, dereptŭ ce tu mie îngâduişi a face rău, ştiindŭ tu [illegible] strâvŭ înpuţitŭ şi putrejune! blâstemate fie toate zilele célĭa [illegible] întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! că au fostŭ să nu-mi îngădu-[illegible] ce au fostŭ să mâ despui, cumu-şi despune o doamnâ roba sa: [illegible]; şi aşa noi depreunâ n'amŭ vrutŭ peri! Atuînce dracii apu-[illegible] aceĭa ce aŭ înblatŭ râŭ, déu peritŭ cu kîotŭ mare şi cu [illegible] cela ce e scrisŭ mainte şi cu kînul adului, că totŭ zicându-[illegible] multŭ amarŭ să-i batâ, şi déceĭa-i vorŭ goni, spârgându-i cu [illegible] cela marele, ucigându-i cu uciderile célé ce n'au moarte, şi [illegible]-i cu cărbuni vii de focŭ nestinşi, mestecându-i în râşinâ cu

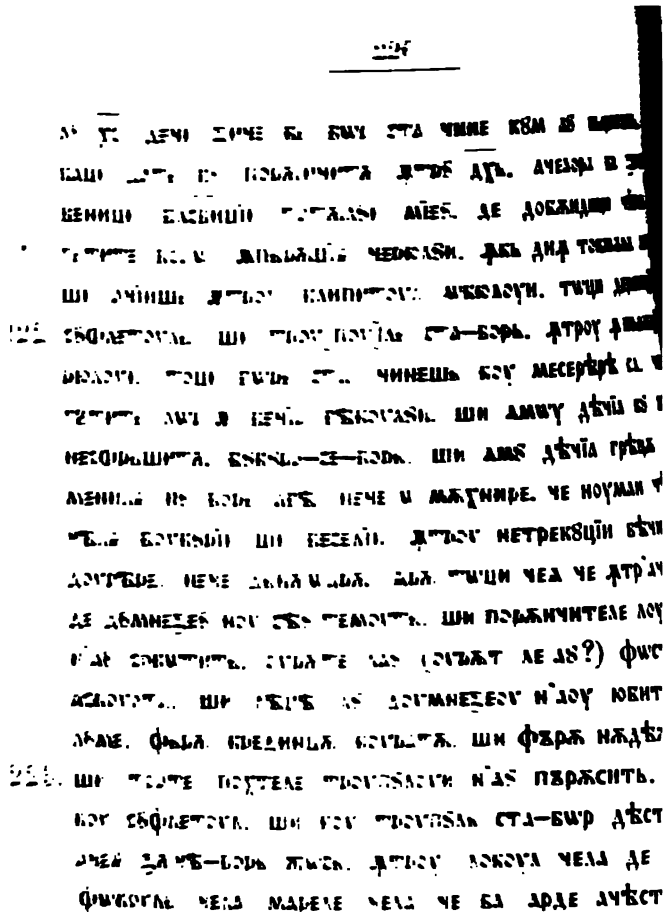

[illegible] ДЕЧИ [illegible] БЫ [illegible] СТА ЧИНЕ КȢМ АȢ [illegible]
[illegible] ДХЪ. АЧЕЛОРА [illegible]
[illegible] МІЕȢ. ДЕ ДОБЖИДИ [illegible]
[illegible] ЧЕРЮЛȢИ. ЖБЪ ДИЖ [illegible]
ШИ [illegible] ЖТРОУ [illegible] МѢЮЛОУИ. ТЩИ [illegible]
[illegible] ШИ [illegible] СТА-БОРЬ. ЖТРОУ [illegible]
[illegible] ЧИНЕШЬ КОУ МЕСЕРѢРѢ СА [illegible]
[illegible] ШИ АМШУ ДѢЧІА [illegible]
[illegible] ШИ АМȢ ДѢЧІА ГРѢЦ [illegible]
[illegible] НЕЧЕ И МЖЖНИРЕ. ЧЕ НОУМАИ [illegible]
[illegible] ШИ [illegible] ЖТРОУ НЕТРЕКȢЦІИ БѢЧИ
[illegible] ЧЕА ЧЕ ЖТР'А
ДЕ ДȢМНЕЗЕȢ НОУ [illegible] ШИ ПОРЖИЧИТЕЛЕ ЛОУ
[illegible] (ОУРЖТ ЛЕ АȢ?) ФШС
[illegible] ШИ [illegible] ДОУМНЕЗЕОУ Н'АОУ ЮБИТ
[illegible] ШИ ФЪРЖ НЖДѢ
[illegible] ШИ [illegible] ПЪРЖСИТЬ.
[illegible] СТА-БШР ДѢСТ
[illegible] ЖТРОУ [illegible] ЧЕЛА ДЕ
[illegible] ЧЕЛА МАРЕЛЕ ЧЕЛА ЧЕ БА АРДЕ АЧѢСТ

[illegible] Hs. [illegible] cum au căş
[illegible] porâncitâ [illegible] acelora va zice Hs.:
[illegible] de [illegible] celia ce-s gătite vo
[illegible] toemiala lumiei. Şi aciişŭ întru cl
[illegible] şi trupulŭ sta-vorŭ, întru în
[illegible] cine-şŭ cu mesererĕ sa, ce iaste gătit
[illegible] décia cu bucurie nesfrăşitâ bucura-se
[illegible] nimenilia nu vorŭ avé, nece o mâhnire
[illegible] bucurii şi veselii întru netrecuţii véci.
[illegible] Iară toţi ceia ce intr'acésta lume de
[illegible] porâncitele lu Dumnezeu n'au socotitŭ,
[illegible] fostŭ şi a le ascu*l*ta, şi légé lu Dumne
[illegible] lume, fără credinţâ curată şi fără nâdéjde de
[illegible] trupului n'au părăsitŭ, aceia toţi cu sufletu*l* şi c
vor dé stăinga lu Hs., aceia zâcé-vorŭ josŭ întru loc
ingere, în foculŭ cela marele, cela ce va arde acésta

пьрѫсирѫ тоци. ши тѣи ѧплꙋть плинь де амарꙋл адоулꙋи.
227. ши адекѫ доупѫ лꙋкрꙋреле тале | плѫтѣще-ци-се. ши ва
ꙁиче соуфлетоул кьтрѫ трꙋпь блѫстематѫ фїе врѣмѣ чѣѧ
че нои ѧтрꙋ а нѣмь ѧпреꙋунать блѫстемаци сь фїе ши
пѫринцїи иощри чеѧ че нѣꙋ нѫскоуть кꙋмоу е[и] спре бꙋнѫ-
татѣ лꙋи доумиеꙁеꙋ нꙋ нѣꙋ ѧвьцать. блѫстемате фїе тоате
ꙁилеле чѣлѣ че нои ѧтрꙋ але амь вись депреоуиѫ. атоунче
ва ꙁиче троупоул кьтрѫ сꙋфлетоул сьоу. блѫстемать фїи
ши тꙋ сꙋфлете дерепть че тоу мїе ѧгѫдꙋиши а фаче рьоу
щїиндь тоу мїне стрьвь ѧпоуцить ши поутрежоуне. блѫ-
стемате фїе тоате ꙁилеле чѣлѧ че нои ѧтрꙋ але амь вись
228. депре|оуиѫ. кь аꙋ фость сь нꙋ-ми ѧгьдоуещи. че аꙋ фѡсть
сь мѫ деспоуи коумꙋ-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са. кꙋ
фрикѫ ши аша нои депреоуиѫ н'амь вроуть пери. атꙋѧче
драчїи апꙋка-и-ворь ачеѧ че аꙋ ѧблать рѫꙋ дѣꙋ перить кꙋ
кыѡть маре. ши кꙋ кыноуль чела че е скрись маинте ши
коу кыноул адꙋлоуи. кь тоть ꙁикьндꙋ-ле кꙋ моулть амарь
сь-и батѫ ши дѣчеѧ-и ворь гони. спѫргѫндꙋ-и коу киноуль
чела мареле. оучигѫндоу-и кꙋ оучидериле чѣлѣ че н'аꙋ
моарте. ши арꙁѫндꙋ-и кꙋ кьрбоуни вїи де фокь. не-

şi téi înplutŭ plinŭ de amarul adului; şi adecâ dupâ lucrurele tale plâtéşte-ţi-se. Şi va zice sufletul cătrâ trupŭ: blâstematâ fie vrémé céĭa ce noi întru ĭa némŭ înpreunatŭ! blâstemaţi să fie şi pârinţii noştri ceĭa ce néu nâscutŭ, cumu ei spre bunâtaté lui Dumnezeu nu néu învăţatŭ! blâstemate fie toate zilele célé ce noi întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! Atunce va zice trupul cătrâ sufletul său: blâstematŭ fii şi tu, suflete, dereptŭ ce tu mie îngâduişi a face rău, ştiindŭ tu mine străvŭ înpuţitŭ şi putrejune! blâstemate fie toate zilele célĭa ce noi întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! că au fostŭ să nu-mi îngăduești, ce au fostŭ să mâ despui, cumu-şi despune o doamnâ roba sa: cu fricâ; şi aşa noi depreunâ n'amŭ vrutŭ peri! Atuînce dracii apuca-i-vorŭ aceĭa ce aŭ înblatŭ râŭ, déu peritŭ cu kîotŭ mare şi cu kînulŭ cela ce e scrisŭ mainte şi cu kînul adului, că totŭ zicăndule cu multŭ amarŭ să-i batâ, şi déceĭa-i vorŭ goni, spârgându-i cu chinulŭ cela marele, ucigându-i cu uciderile célé ce n'au moarte, şi arzându-i cu cărbuni vii de focŭ nestinşi, mestecându-i în râşinâ cu

229. стинши местекѫндȣ-и ѧ рѫшинѫ кȣ пїѧтрѫ поу|чѡасѫ. ши топиндȣ-и ѧ арцинть ши ѧ аоурь ши ѧ чюаи. ши ѧ а-раме. адьпѫндоу-и коу ачѣлѧ ѧ лѡкь де бѣре ѧ киноуль чела мареле. фьрѫ милѫ моунчиндоу-и кь пьнѫ аȣ фѡсть ѧ воѧ са н'аȣ вроуть сь кȣноскѫ доумнезеȣ. ши лѣцѣ лȣи фостоу-в'аȣ оурьтѫ сь вь ѧтоарчеци ши сь аци вроуть вїе ѧ вечїѧ вѣкȣлȣи пре чѣстѫ лȣме. ѧкѫ н'аци вроуть пьрѫси нѫравоуриле трȣпоулȣи. чѣлѧ рѣлеле. кариле сьнть ньравоу-риле трȣпȣлоу[и] чѣл[ѧ] рѣлеле. мьрїиле троуфеле мѫнїиле оучидериле. коурвїиле. ѧкоуреле. сѫлтѫтоуриле. кьнтечеле.

230. коу чиѧпои. гласȣриле. бец[ї]иле. оурцїиле. клеветеле. | ши тоате ересоуриле. чѣлѧ рѣлеле. дескѫнтечеле. фармечеле. врѫ-жиле. м[и]нчюниле. ши фоуртоушагȣриле ши ѧшьлѫчюниле. ши фьртѫчюниле недерѣпте. ачеѧ каде-ль-се. сь се моу-ѧчѣскѫ коу маре кынь ѧ вѣчи нетрекоуци. ши неслѡбѡзици. нече диниѡарѫ дерепть ачѣѧ тѡци крещинїи сь се пречѣ-пѫ. коувьнтȣлȣи лȣ хс. чела че се зиче ѧтрȣ сфнта еѵглїе :.

231. ла Бȣлдȣрь Некола аȣ дать ма к л.

---

piĭatrâ pućoasâ, şi topindu-i în argintŭ şi în aurŭ şi în cĭuai şi în arame, adăpându-i cu acélĭa în locŭ de bére în chinulŭ cela marele; fără milâ muncindu-i, că pănâ au fostŭ în voĭa sa n'au vrutŭ să cunoscâ Dumnezeu, şi légé lui fostu-v'au urătâ să vă întoarceţi, şi să aţi vrutŭ vie în veciĭa vécului pre céstâ lume, încâ n'aţi vrutŭ părâsi nâravurile trupului célĭa rélele. Carile săntŭ năravurile trupului célĭa rélele? măriile, trufele, mâniile, uciderile, curviile, încurele, sâltâturile, căntecele cu ciînpoi, glasurile, beţiile, urgiile, clevetele şi toate eresurile célĭa rélele, descântecele, farmecele, vrâjile, mincĭunile şi furtuşagurile şi înşălâcĭunile şi fărtâcĭunile nederépte, aceĭa cade-lă-se să se muîncéscâ cu mare kînŭ în véci netrecuţi şi nesloboziţi nece dinioarâ; dereptŭ acéĭa toţi creştinii să se precépâ cuvăntului lu Hs. cela ce se zice întru sfănta ev*anghe*lie.

La Buldurŭ Necola au datŭ . . . . . ?

NOTANDA

1. finalul *u* nu e întreg nicăirĭ, afară de: кѫмоу (228), гѫ (226), сѣнтоу (227), бирѫнтѫ (221).

2. finalul ъ=*ŭ* usurpéză locul luĭ *-i* după *ş:* сѣнжтошь 21), чинешь (221, 223), ачĭишь (222), синешь (227), сеѫ-шь 27);
după *ţ:* [ѭw-]ць [сѣнтоу] (227);
în patru casurĭ lipsesce chĭar ъ=*ŭ*, deşi ultima consónă nu scrisă d'asupra rînduluĭ: дѣка-л [ва зиче] (225), [дтѫнѣре-а] алес (226), [маре] нелѫминат (226), кѫм [ад кѣцигать] 22).

3. ѧ întrebuinţat ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: ѧкжрилє (227), плжѧцере (228) диѧтроу (221), ржспѫсь 21), стжѧга (228), приѧсеть (224), моуѧкж (227), моуѧ-жж (231), атоуѧче (229), чиѧпои (230);
диѧ (222, 227), dar şi дин (222).

4. ы pentru *i*: ѧцеры (221), кыwть (229), кынь (231), юуль (229 de 2 orĭ, şi tot acolo: киноуль).

5. -їе-, -їѧ- din *-e-*: мїеѫ (222), зѣїаржтеле (225), фїер-ите (226), пїатрж (229), деѯмїердать (225 de 2 orĭ), деѯ-рѯїиле (227), деѯмїердаи (227).

6. confusiunea între *-e-* şi *-ѣ-*: чеѧ че (221) şi чѣѧ (227) etc.;

-i- pentru *-e-*: ѡмини (227).

7. *oa* redus la *o:* ѡмини (227), кȣноскѫ (230), роба (229

8. forme divergințĭ: дьнѫѡарѫ (223), диниѡарѫ (225, 2 динѫоарь (226);

дѣчїа (223) şi дѣчеѧ (229) etc.

9. alte particularităţĭ vocalice:

дѣка (225);

нече (223, 225 etc.);

сѣȣ [темоуть] (223);

дерѣптѫ (222, 223), дѣдерѣпта (222), дерепцїи (222 репть (228) etc.;

каде-ль-се (231)=‹cade-li-se›;

ꙁȣа (221).

10. predilecţiune pentru ж, nu ц: жоудець (221), (224), поутрежоуне (228).

11. nicăirĭ ѕ, ci numaĭ ꙁ, cfr. maĭ sus p. 223.

12. *vare* pentru actualul *orĭ:* варе-че (226 de 3 *orĭ-ce.*

13. *r* nemuĭat în вери (226 de 3 orĭ)=*veĭ.*

14. коу нȣшїи (227)=‹cu înşiĭ›, cfr. t. 1, p. 411.

15. *sînt* redus la *s*: че-с гьтите (222).

16. dupla articulare în construcţiunea substantivuluĭ ‹ jectivul: ересȣриле чѣлѧ рѣлеле (231), фѡкоуль чела мареле 225), бȣнѫтатѣ еи чѣѧ дешарта (224), веселїиле чѣлѧ л (227), сѡцїа та чѣѧ юбита (227), киноуль чела мареле 230), нѫравоуриле трȣпоулȣи чѣлѧ рѣлеле (230 de 2 orĭ

17. pentru articlul *al:* але мѣле ньравоуре (225).

18. articularea luĭ ‹nemo›: нименилѧ (223).

19. genitivo-dativ femeesc cu *-iei:* лоумїеи (222).

20. лоу доумнезеѹ (221, 222 de 2 orĭ), лоу Христос (221, 22, 224), şi numaĭ odată: лѹи доумнезеѹ (228).

21. pluralul cu *-ure:* ньравоуре (225), данцоуреле (225), ѹкроуреле (227).

22. dela infinitivul arcaic а вїе (230)=‘lat. *vivere*›, perfectul: амь вись (228 de 2 orĭ).

23. infinitivul cu *-ere-*: дѣ ноу ле пѹтѣрѣ спѹне (227).

24. imperfectul compus cu *vrut:* сь аци вроуть вїе ѧ вечїѧ ѣкѹлѹи пре чѣстѫ лѹме, ѧкь н'аци вроуть пьрѫси нѫравоуриле 230)=‘dacă *trăiaţĭ* (saŭ: *aţĭ fi trăit*) o eternitate în acéstă me, totuşĭ *nu părăsĭaţĭ* (saŭ: *n'aţĭ fi părasit*) năravurile›, de tot o-dată сь=‘daçă›;
н'амь вроуть пери (229)=‘nu perĭam› saŭ ‘n'am fi pe-t›;
cf. t. 1, p. 428 No. 79.

25. perfect arcaic: приѧсеть (224)=‘aţĭ prins›.

26. гътисе la 1-a pers. (224 de 3 orĭ)=*gătisem.*

27. conjunctivul *să* bine distins pretutindenĭ de reflexivul : сь се моуѧчѣскѫ (231), сь се пречѣпѫ (231) etc.

28. cfr. maĭ p. 61 No. 38.

29. omisiunea verbuluĭ ajutător: воѧ кѹцетелорь сале бирѹитѹ 21).

30. propaginaţiunea pronumeluĭ personal: те пьрѫсирѫ тине 27), коумѹ-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са (229), юѡ-ць итоу цїе (227), cfr. maĭ jos No. 32;
maĭ remarcabil decât tóte: троупѹл сеѹ-шь (227)=‘corpus um-suum›, cu care cfr. сине-шь (227), lat. *sese.*

31. pronumele personal pleonastic: ачеста кѹвънть дѣка-л ѕиче (225), апѹка-и-ворь ачеѧ (229), фокоул доарь-ль гь-се (224), ачеѧ каде-ль-се (231) etc., cfr. maĭ jos No. 35.

32. pronumele relativ pleonastic: фѡкоуль чела мареле чела ва арде (224), фокоул де вѣкь чела че ѧсте гьтить (224),

ѡмѫль чела че аша фаче (225), де пѫкателе сале де чѣла ч[illegible] аѳ лоукрать (221), кыноуль чела че е скрись (229), пѫринцїи ноцри чел че нѣѳ нѫскоуть (228), unde este tot o dată propaginaţiunea pronumeluĭ personal;

cfr. maĭ jos No. 35.

33. prepositiunea pleonastică: л льѳунтрѳ лтрѳ адь (226 de 2 orĭ), де пѫкателе сале де чѣла (221).

34. acusativ fără *pre*: сь кѳноскѫ доумнезеѳ (230), пьрѫсирѫ тине (227), тине пьрѫсирѫ (227), цїиндь тоу мїне (228), апѳка-и-ворь ачел (229), аѳ юбить дѳмнезеѳ (221).

35. *ce*=‹în care›: врѣмѣ чѣла че нои лтрѳ а (228), ѯилеле чѣлѣ че нои лтрѳ але (228 de 2 orĭ);

cfr. чѣла че тоу коу нѳшїи (227)=‹aceĭa cu carĭ tu›, şi: лтѳнѣрекь грwсь че те поци рѫѯима де ель (226)=‹întunerec aşa de gros încât...›

36. construcţiunea incorporativă: апѳка-и-ворь (229), каде-ль-се (231), вѳкѳра-се-ворь (223), лепьда-се-вwр (225), плѫттѣце-ци-се (228), фостоу-в'аѳ (230) etc.

37. singularul *seĭ* pentru pluralul *lor*: вилца са (222), вода сл (230).

38. *cele între cele* servind a exprime ideia de ce-va superlativ: чѣла лтре чѣла боукѳрїи (223) мѫлкѫриле чѣла лтре чѣла (227).

39. construcţiunea nominativuluĭ cu dativul: ачел каде-ль-се (231).

40. dissimilaţiune sintactică: оурѫтоу-лѣци ши лѣци лепѫдать (225).

41. fraseologiă: глась маре де оурцїе фьрѫ де мѫсѳрѫ (224), кинь коумплить ши дѳрѣре неспѳсѫ (226), амарь фїербинте ши дѳрѣре фьрѫ сѣмѫ (226), сwць ши рьплоусь дракоулоуи (225), лтѳнѣрекь грwсь че те поци рѫѯима де ель (226), acéstă din urmă frasă cuprinḑênd o admirabilă metaforă.

42. фьртѫчюниле недерѣпте (231)=‘associaţiunĭ perniciόse„, *fărtăcĭune* dela *fărtat*, cfr. t. 1, p. 280 No. 63.

43. маинте (229)=‘maĭ nainte„.

44. *e* cu sens de ‘éră„: е тине пьрѫсирѫ (227).

45. *a despune*=‘a stăpîni„: сь мѫ деспоуи (229), коумȣ-ни деспоуне ѡ дѡамнѫ роба са (229), cfr. maĭ sus p. 87 No. 6 şi p. 165 No. 57.

46. organicul араме (230)=lat. *aeramen*, nu analogicul *a-mă*.

47. чюли (230)=‘bronz„, cfr. t. 1, p. 273 No. 36.

48. exclamaţiunea: де пре ꙁеȣ! (227), cfr. maĭ sus p. 62 . 40.

49. асȣпрѫ де тоть (221)=‘maĭ pe sus de tot„.

50. месерѣрѣ (223), cfr. maĭ sus p. 166 No. 67.

51. адекь амȣ акмоу (227)=literalmente: ‘enim-vero nunc„, fr. maĭ sus p. 134 No. 59 şi p. 199 No. 38.
амȣ дѣчїа (223 de 2 orĭ)=‘éră d'aci„;
ѧни амоу (227 de 2 orĭ)=‘ĭată dară„, cfr. maĭ sus p. 112 o. 48.

52. *derept*=‘pentru„: дерепть че (228), дерепть ачѣа (231).

53. клипитоул ѡкюлоуи (222) şi клипѣла ѡкюлȣи (226).

54. *făţare*=‘ipocrisiă„: минчюниле ши фьцѫриле (225).

55. неспȣнериле ши немилеле (225)=‘nesinceritate şi cru-me„?

56. *au*=interogativul ‘óre„: аȣ еȣ фокоул доаръ-ль гьтисе 24).

57. *a prinde nărav*=‘a contracta o deprindere„: приѧсеть авȣль дракȣлȣи (224);
prinde=‘a începe„: ва принде а ципа (227).

58. цивлете ши ципете (227).

59. *ĭuo*=‘unde›: ѥѡ-ць сьнтоу цїе мѫндрїиле (227), цї-е лѫкомїѧ (227), cfr. maĭ sus p. 134 No. 57.

60. *glas* cu sens de ‘cântare din gură›: кынтечеле чиѧпои, гласꙋриле, бецїиле (230).

61. *încură*=‘întrecere la joc›: коурвїиле, ѧкоуреле, сѫл тоуриле (230).

62. стрьвь (228)=*stărv*, paleosl. стръвь ‘cadaver›.

63. . . *aŭ fost*=trebuĭa›: аꙋ фость сь нꙋ-ми ѧгьдоуещи аꙋ фость сь мѫ деспоуи (229)=‘*trebuĭa* să nu-mĭ îngădu ci *trebuĭa* să mĕ stăpănescĭ›.

64. *judeţ*=‘judecată›: ꙁꙋа де жоудець (221).

65. *gréţă*=‘greutate›: грѣцѫ де нименилѧ нꙋ ворь (223).

66. slavisme: ибосте (222), похтеле (223) etc.

67. cuvintele nu sînt nicăirĭ accentate.

68. *paĭericul* figuréză numaĭ în дерѣп'тѫ (223), dar îl locuesce vocala irraţională în льоуньтроу (226)=*lăunătru*.

APENDICE

LA

„Texturĭ Măhăcene“

DOA FRAGMENTE DIN ARGEŞ

— 1626 —

DOA FRAGMENTE DIN ARGEŞ

Introducere.

1. Distinsul meŭ elev d. I. Bianu îmĭ comunică doă mente fórte interesante, scrise românesce pe Evangeliarul ic manuscris de sub No. 258 al Bibliotecei Centrale din uresci.

Ele îşĭ vor găsi aci locul cel maĭ potrivit, de óră-ce ne intă un noŭ fenomen de *syllexis*, pe lîngă cele constatate sus sub No. IX.

2. Primul fragment e scris chĭar pe scórţa manuscrisucel-l'alt este intercalat în întru după evangeliul luĭ Mateĭu. Ambele sînt de aceĭa-şĭ mână, adecă tot de ‘popa Stanu ot Negraşŭ’.

3. Satul Negraş se află în plasa Gălăşescĭ din districtul geş la cóstele Muscelului.

Nu e dară de mirare, că în aceste fragmente noĭ întâlnim acelaşĭ parasitic *h*, pe care în tomul I îl veḑusem deja în multe texturĭ de proveninţă muscelénă [1]).

Comunicaţiunea d-luĭ Bianu, prin urmare, întăresce şi 'n tă privinţă conclusiunile nóstre de maĭ 'nainte.

[1]) t. 1, p. 98, 99, 230.

§ 4. Datul fragmentelor nu póte fi pus la îndoélă, cel pu-
ţin al celuĭ de 'ntâiŭ, care indică nu numaĭ anul 7134
(=1626), dar maĭ adaugă şi un eveniment istoric bine cuno-
scut, anume ‹aducerea trupuluĭ luĭ Radu-vodă din Moldova de
cătră fiĭu-seŭ Alexandru›. [2])

§ 5. Ne vom opri acum un moment asupra fenomenuluĭ syl-
lexeĭ, pe care l'am menţionat maĭ sus în §-ful I şi în care se
cuprinde principalul interes al celor doă fragmente.

Popa Stancĭul preface pe iniţialul *fi* în *hvi:* хви, хвне.

Pe iniţialul *fo*, *fă* şi *fe*, el preface în *fv-*, şi odată în *hv-*
фвечорь, фверь, фвость, хвост.

In limba română în genere, *fi-* nu trece directamente în *vi-*
dar fórte des în *hi-*, ér *hi-* póte să trécă în *vi-*, ca în *viclé*
din *hiclén* [3]), adecă *fi=hi=vi.*

Trecerea iniţialuluĭ *f* în *v* de'naintea vocalelor dure este la
noĭ tot aşa fără exemplu, ca şi a luĭ *fi-* în *vi-*, dar şi a-
érăşĭ trecerea luĭ *f* în *h* de'naintea vocalelor dure nu este
normală, întimpinându-ne în *hîd*=lat. *foedus*, *horn*=lat. *fur-*
nus etc., ér *h* în acéstă posiţiune lesne se confundă în gura
poporuluĭ cu *v*, ca în *hulpe=vulpe*, *hultóre=vultóre*, *hotru=*
votru, *holburĭ=volburĭ* etc., adecă *fo,fă=ho,hă=vo,vă.*

Maĭ pe scurt, *fi-* prin *hi-* póte să trécă în *vi-*; *fo-* saŭ *fă-*
prin *ho-* saŭ *hă-* pot trece în *vo-* saŭ *vă-;* aceĭaşĭ transiţi-
une devine admisibilă pentru *fe-*, dacă *-e-* va fi pronunţat în-
tr'un mod dur, aprópe ca *-ă-*, după cum îl şi pronunţa de
s i g u r popa Stancĭul, de vreme ce scrie фверь=*fără.*

Sciindu-se acuma că syllexa presupune neapărat co-existinţa
formelor fonetice divergínţĭ în nesce localităţĭ învecinate — vedi
maĭ sus pag. 218—, noĭ putem afirma că 'n Argeş, în timpul
luĭ popa Stancĭul, se ḑicea d'o potrivă pentru ‹fie›, *hie* şi
vie, de unde forma syllectică *hvie*; apoĭ se auḑĭa érăşĭ *fost*
vost şi *host*, de unde formele syllectice *fvost* şi *hvost*; de a-
făćor şi *văćor*, de unde *fvăćor; fără* şi *vără*, de unde *fvără.*

2) Cfr. Şincai, *Cronica*, t. 3, p. 16, ann. 1626.
3) Cfr. t. 1, p. 436 No. 92.

Formele intermediare *hăćor* şi *hără*, prin carĭ singure se explică *văćor* şi *vără*, dacă ele nu vor fi perit cum-va maĭ 'nainte de a se fi putut desfăşura din ele *hvăćor* şi *hvără*, totuşĭ nu ni le-a transmis popa Stanclul.

Revenind acum asupra celor constatate la pagina 219, noĭ căpătăm următorul lanţ de forme syllectice:

v: r: nr:: f: ş: fş:: p: k: pk:: b: g: bg:: h: v: hv....

In acest lanţ nu póte să între numaĭ *fv*–, care este o syllexă s ă r i t ă:

$$\underbrace{f{=}h{=}v}_{fv.}$$

§ 6. Dacă noĭ însistăm atâta asupra syllexeĭ, causa este că acest important fenomen a scăpat pînă aci cu desăvîrşire din vederea linguistilor.

El constitue o varietate fórte originală a reduplicăriĭ fonetice:

$$nr(r{=}n){=}nn\ ;$$
$$pk(k{=}p){=}pp\ ;$$
$$hv(v{=}h){=}hh\ \text{etc.}$$

Ceĭa-ce noĭ am verificat prin şése casurĭ sigure asupra limbeĭ române, s'ar puté descoperi, negreşit, şi 'n alte limbe, maĭ mult saŭ maĭ puţin, împlêndu-se astfel o însemnată lacună în fonologia generală.

Ne vom mărgini a da un singur exemplu.

Ţeraniĭ din Mehedinţĭ întrebuinţéză cuvîntul 'pétră, sub treĭ forme: *pĭatră*, *tĭatră* şi *ptĭatră*, dintre carĭ trépta cea intermediară *tĭatră* a început să dispară. *Ptĭatră* este o învederată syllexă din *pĭatră*+*tĭatră*. Eĭ bine, în limba elenă ne întîmpină formele omerice πτόλεμος şi πτόλις lîngă cele obicĭnuite πόλεμος şi πόλις[4]). De ce óre n'ar fi şi aci o syllexă

[4]) Cfr. Curtius, *Grundzüge d. griech. Etymol.* [3], p. 453—455, unde se află şi alte exemple analóge, tóte n e e x p l i c a t e.

din πόλις+*τόλις şi πόλεμος+*τόλεμος? Nicĭ în limba romî trecerea cea prealabilă a lui *p* în *t* nu este ce-va normal, forma mehedinţénă cea derivată *ptîatră* este un fapt posi o r e a l i t a t e. Tot aşa în elena πτό- lîngă πό- nu îndémnă óre de a recunósce perderea unuĭ τό-=πό-?

I.

+ исписахь попъ станчюлꙋ ѡт неграшь | съ си щиеи кь с'аꙋ прыстьвить преѡтѣса | мариа ла пьрѣсими. ѧ ꙁꙋѡаа де крьсто|поклоненїе. ши аѡ рьмасꙋ попа съракꙋ | ши ꙁ кокони сахира де | ѕї аани ши добра де | гї аани ши воика де ѳ аани ши агглъ де и аан ши добрѣ д аи ши марина ѕ аи ши ꙁахариїи | де три лони много плачит на сего | врѣмѣ ,ꙁрлд | исписах ши а фвость домно алиꙁандрꙋ воив[о]де ши аꙋ морито ши радоло воиводе аточе | . . . оꙋ адось морто дела молдова ш[и] хвост . . . ость ръꙋх фверь саме.

II.

+ скрис-амь еꙋ попа станч[ю]лꙋ де рьдоулꙋ ачещи крьци дꙋпѫ морта мѣхь сь хви лꙋ аггилꙋ съ хвие помѧнѫ ꙗь-ми ѧсте фвечорь сь ꙁикѫ вечна емꙋ памѧт.

I.

+ (am scris) popă Stancĭulu (dela) Negraşŭ, să si ştiei că s'au prîstăvitŭ preotésa Mariĭa la părésimi în zuoaa de (închinarea cruciĭ), şi ao rămasu popa săracu şi 7 coconi: Sahira de 16 aaii şi Dobra de 13 aaii şi Voica de 9 aaii şi Agghelŭ *de 8 aai* şi Dobré *4 ai şi* Marina *6 ai* şi Zahariii *de tri loni* (mult plânge pentru acésta). Vrémé 7134 (am scris), şi a fvostŭ domno Alixandru voivode; şi au morito şi Radolo voivode atoce [de l'] ou adosŭ morto dela Moldova, şi hvost . . . [hv]ostŭ răuh fveră same.

II.

Scris'am eu popa Stancĭulu de rădulu aceşti crăţi: după mortĭa méhŭ să hvi lu Agghilu să hvie pomĭanâ că-mi ĭaste fveéorŭ, să ḑică: (fieĭ memoria eternă).

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: Станчюлъ (de 2 orĭ), рѣмасъ, сѫракъ, д но, морито, морто, Радоло, Йггилъ, рѣдоулъ.

2. *o* pentru *u:* ѡw [рѣмасъ], лони, домно, морито, мор Радоло, аточе, адось ;

o pentru *a* prin acomodaţiune cu *u:* оъ [адось].

3. аа şi ии pentru *a* şi *i:* ѕѣwаа, ааии=*ani* de 3 orĭ, dată ааи, de 2 orĭ: аи, cfr. t. 1, p. 34—6.

4. *-ei* pentru *-e:* [сѫ си] цииеи ;
-ii pentru *-e:* ѕаχариiи ;
-i pentru *-ei:* три, ачеци [крьци] ;
-i pentru *-ie:* [сѫ] χви ;
-i pentru *-e* după *s:* [сѫ] си [цииеи] ;
-e pentru *-ă:* воиводе (de 2 orĭ), саме ;
-e- pentru *-ă-:* фверь ;
ы=*i*: прыстъвить.

5. *n* vocalisat: ааии, ааи, аи=*ani*, аточе, рѣдоулъ.

6. metatesa luĭ *r:* крьци=*cărţi*.

7. parasiticul *-h:* рѣъχ=*rău*, мѣχъ=*mé*, cfr. maĭ sus p. 2

8. trecerea luĭ *f-* în *fv-* şi *hv-*, veḑĭ maĭ sus p. 240.

9. лъ Йггилъ.

10. distincţiunea între conjunctivul *să* şi reflexivul *se:* си [цииеи].

11. *sărac*=‹văduv›: ѡw рѣмасъ попа сѫракъ.

12. *cocon*=‹copil›: 7 кокони.

13. numĭ proprie: Станчюлъ, Сахира=*Safira*, Добра (fem Воика, Добрѣ (masc.). . .

14. amestec de locuţiunĭ întregĭ slavice: исписахъ (de 2 or крьстопоклонениѥ, много плачит на сего, вечна емъ памат.

PARTEA II.

TEXTURI BOGOMILICE.

— 1550—1580 —

TEXTURI BOGOMILICE.

INTRODUCEREA GENERALA.

§ 1. O mare parte din preţiosul volum, care aparţinuse luĭ popa Grigorie, anume intervalul dela pag. 21 pînă la pag. 126, cuprinde bucăţĭ scrise cu o altă mână şi 'ntr'o altă localitate.

La 1600 acest manuscris s t r ă i n se afla deja în mânile preutuluĭ din Măhacĭu, căcĭ pe ultima'ĭ pagină 126 el a înscris atuncĭ în códă titlul proprieĭ sale lucrărĭ: "Повѣстѧ сфинтее доумиречи".[1])

Manuscrisul în cestiune datéză dară, în tótă puterea cuvîntuluĭ, din secolul XVI: ba chĭar—după cum ne vom încredinţa treptat maĭ la vale—el s'ar puté considera ca cel maĭ vechĭu text cunoscut în limba română, cam de pe la 1550, dacă nu şi maĭ de'nainte, cel puţin în unele părţĭ ale sale.

În adevăr, acest manuscris este omogen numaĭ în privinţa grafică şi a tendinţeĭ generale, nu însă şi sub raportul compuneriĭ. Diferitele bucăţĭ, carĭ s'aŭ transcris într'însul de către unul şi acelaşĭ individ înainte de 1600, sînt copiate după nesce originalurĭ compuse în diverse timpurĭ şi—probabilmente—în

1) Cfr. maĭ sus p. 43 nota.

diverse locurĭ, deşi tóte provenind dela o singură direcţiu religiósă.

§ 2. Intre lucrările proprie ale luĭ popa Grigorie, am veḑ maĭ sus figurând în frunte ‘Legenda Duminicel’, care nu es alt ce-va decăt un apocrif favorit, un fel de stindart al sect Flagellanţilor din secolul XIII.

De astă dată vom avé a face nu cu ereticiĭ pribegĭ d Occidinte, ci cu un eres maĭ apropiat de noĭ, de o origine cur orientală, născut în Persia, renăscut în Bulgaria, crescut pe chĭar în Romănia, respăndit apoĭ din Balcanĭ şi Carpaţi pî la pólele Pireneilor.

Este m a n i c h e o - p a v l i c i a n i s m u l asiatic, deve b o g o m i l i s m lîngă Dunărea de jos şi transformat de a în lunga'ĭ călătoriă spre Proveṇţa, în C a t a r ĭ, în P a t r e n ĭ, în A l b i g e n s ĭ etc.[2])

Româniĭ avuseseră a face numaĭ cu forma *bogomilică* pr priŭ ḑisă, care însă diferĭa atât de puţin de formele cele c cidentale, încât episcopiĭ ereticĭ din Bulgaria trimiteaŭ că dogmatice celor din Italia şi din Francia [3]).

§. 3. In secolul XIII toţĭ sectariĭ neo-manicheicĭ din întrĕ Europă eraŭ cunoscuţĭ sub numele de ‘Bulgarĭ’.

Deja Du Cange adunase în acéstă privinţă maĭ multe t turĭ decisive.

Aşa călugărul Mateĭu Paris ḑice sub anul 1238: ‘Ip ‘autem nomine vulgari Bugaros appellavit, sive essent Pa ‘rini, sive Joviniani, vel Albigenses, vel aliis haeresibus n ‘culati’.

Un alt cronicar din aceĭaşĭ epocă sub anul 1207: ‘Pe ‘dem tempus Bulgarorum haeresis execranda, errorum om ‘um faex extrema, multis serpebat in locis, tanto nocenti

2) Despre istoria generală a secteĭ dualistice în Europa, cu diferitele eĭ s secte, veḑĭ maĭ cu sémă pe Hahn, *Geschichte der neu-manichäischen Ketzer*, Stu gart, 1845, in-8, şi pe adversarul seŭ Schmidt, *Histoire et doctrine de la so des Cathares*, Paris, 1848—9, 2 vol. in-8.

3) Schmidt, op. cit. t. 2, p. 275.

‘quanto latentius, sed invaluerat maxime in terra Comitis To-
‘losani et Principum vicinorum’.

Guilelm de Nangis ḑice sub anul 1223 despre regele Filip-August: ‘Envoia son fils en Albigeois pour destruire l'he-
‘resie des Bougres du pays’.

Un episcop catolic afirma chiar atunci, că Albigensii erau supuşi unui papă din Bulgaria: ‘quem haeretici Albigenses Papam suum appellant, habitantem in finibus Bulgarorum’.[4])

Printr'o scădere semasiologică, fórte obicinuită în istoria tuturor limbelor[5]), cuvîntul *Bulgarus* ‘eretic’ a ajuns în Occidinte, sub forma francesă contrasă de *bougre* şi *bougresse*, a însemna viţiele cele mai ruşinóse[6]).

Dar o sórtă analógă a avut tot acolo şi numele de *Vlachus*, *Blachus* ‘Român’.

Spaniolesce, începênd din secolul XIV, cuvîntul *vellaco*, *vellaco*, *bellaco* însemnéză ‘maraud, coquin, fourbe’: la Francesi acelaşi termen este *blaische*, *blesche*, *blêche*—‘trompeur, homme de mauvaise foie’. Deja bătrînul Huet recunoscuse, că acéstă vorbă nu este alt ce-va decât o formă medievală a numelui *Valaque*, ceia-ce constată de asemenea Francisque Michel, mai adàogând că 'n argotul frances pînă astăḑi *blêche* vrea să ḑică ‘vagabond, gueux’.[7])

Dacă *bougre*=*Bulgarus* datéză din epoca Albigensilor, de ce ore să nu fie tot de atunci *blêche*=*Blachus*, cu atât mai mult că cuvîntul este popular numai în Francia şi 'n Spania, de ambele laturi ale Proveneţei?

De aci ar resulta, că Românii, în secolii XII—XIII, vor fi luat o parte aprópe egală cu Bulgarii la respândirea bogomilismului în Europa.

Dar mai este ce-va.

---

4) Du Cange, *Gloss. med. Latin.*, ed. Firmin Didot, t. 1, p. 800—1, v. Bulgari.
5) Cfr. Marsh, *Lectures on the english language*, New-York, 1862, p. 180, 255.
6) Cf. Littré, *Dictionn.*, ad voc.
7) Fr. Michel, *Etudes de philologie comparée sur l'argot*, Paris, 1856, p. 52—4.

§ 4. Am spus mai sus, că doctrina bogomilică este o tr formaţiune a manicheo-pavlicianismului.

Insuşi Schmidt, care se încércă din res-puteri a separa alismul european de cel asiatic, este silit a nu ascunde c secolul IX Paulicianii din Armenia făceau o activă propa dă în Bulgaria [8]), că manicheismul a exercitat de timpuri durabilă influinţă asupra mănăstirilor grecesci [9]), şi că 'n T cia, în fine, tărîmul bogomilismului fusese bine preparat cu sémă printr'o colonia arména pavliciană, pe care împăr Ion Tzimisces — Armén el-însuşi — o stabilise pe la 970 prejmetele Filipopolii.[10])

Teologul rus Golubinskii se rostesce fără şovăire, că sul bogomililor nu este decât o ‘continuare modificată’ (upo женіе и видоизмѣненіе) a eresului Armenilor pavlicieni, a ror aşeḑare în Bulgaria se începuse, cu mult înainte de misces, deja sub împăratul Constantin Copronim între 741—775. [11])

Istoricul cel mai recinte al vecinilor nostri de peste nare, d. Jireček, nu vede de asemenea în bogomilism d cel mult ‘o reformă a aceluĭ pavlicianism armén’, care pe la secolul X era deja atât de înrădăcinat în Tracia, cât poseda acolo şése centruri bisericesci în diferite di ţiuni. [12])

Nu mai puţin categoric se pronunţă, în acelaşi sens, cel nou istoric al bogomilismului, d. Korolev.[13])

Mai pe scurt, acéstă proveninţă a r m e n é s c ă a trinei bogomilice ni se pare a fi mai pe sus de controve resultând dintr'o înlănţuire firéscă a unor fapte istorice contestabile.

8) Schmidt, op. cit. t. I, p. 3.

9) Ibid. p. 8.

10) Ib. p. 12.—cfr. ib. p. 113.

11) Golubinskii, Очеркъ исторіи церквей болгарской, сербской и румын Moscva, 1871, p. 155.

12) Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 155, 174, 175.

13) За Богомилство-то, in Периодическо списание, Braila, 1871, t. 4, p. 61, 66.

Dar propaganda pavliciană mărginitu-s'a ea numaĭ d'a-drépta Dunărĭĭ? Nu se găsesc óre, dacă nu probe, cel puţin unele indicĭ, óre-carĭ motive de bănuélă, despre trecerea eĭ în Dacia luĭ Traian?

Nu punem mult temeĭu pe faptul, că pe la 1355 se menţionéză în Transilvania un ‹episcopus Armenorum de Tulmachy›,[14]), căcĭ el nu era eretic. ci catolic, vicar al arhiepiscopuluĭ unguresc dela Strigonia.

Există alt ce-va maĭ semnificativ.

Se scie că pavlicianiĭ aveaŭ o veneraţiune specială pentru apostolul Paul, considerându-se ca urmaşĭ directĭ aĭ celuĭ maĭ liberal dintre discipoliĭ luĭ Crist. Eĭ pretindeaŭ a fi ‹creştinĭ de aĭ sântuluĭ Paul›, de unde —póte— însuşĭ numele de Paulicianĭ.[15])

Eĭ bine, întocmaĭ aceĭa-şĭ pretensiune aveaŭ Românĭĭ pînă 'n secolul XVI şi maĭ încóce, deşi altmintrea păreaŭ a fi fórte corecţĭ în credinţele lor religióse.

La 1527, venind în Moldova Sasul Georgiŭ Reicherstorffer, ca ambasador din partea regeluĭ unguresc Ferdinand,[16]) a aflat aci că Românĭĭ se cred a fi conservat intactă religiunea anume a sântuluĭ Paul: ‹gens ista Moldavica — S. Pauli, ut ‹ipsi volunt, religionem hactenus iam inde ab initio non sine ‹summa veneratione et pietate coluit›.[17])

Tot aşa un boier moldovenesc încredinţa pe la 1536 pe un diplomat german, că Petru-vodă Rareş este creştin de legea ‹Sancti Pauli›.[18])

---

14) Eder, *Exercitationes diplomaticae*, Hermannstadt, 1802, MS. în Biblioteca Evangelică din Braşov, No. 26 *b*, in—4, copiă după un document aflător în original în Archivul Săsesc Naţional din Sibiĭu, No. 12.

15) Gieseler, *Untersuchungen über die Geschichte der Paulicianer*, în *Theologische Studien und Kritiken*, Hamburg, 1829. — cfr. articlul *Paulicianer* în Herzog, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie*, t. XI. p. 225 etc.

16) Actele oficiale ale acesteĭ ambasade, veḑĭ în Aretin, *Beiträge zur Geschichte und Literatur*, München, 1806, t. 6. p. 629—68. Acéstă împrejurare, din întâmplare, a remas necunoscută tuturor istoricilor nostri.

17) Reichersdorf, *Chorographia Moldaciae*, 1511, în Papiŭ, *Tesaur de monumente*, t. 3. p. 137.

18) *Monumenta Hungariae historica*, Diplomataria t. 1, Pest, 1857, p. 368.

Pînă pe la 1699 existaŭ în Transilvania Românĭ, carĭ neaŭ pe apostolul Paul maĭ pe sus de toţĭ sfinţiĭ,[19]) ér proverb săsesc ḑice pînă astăḑĭ în bătaiă de joc: ‘er hat verlassen, wie Sanct-Paul die Bloch, (el ĭ-a părăsit, *ca sá tul Paul pe Românĭ*).

Acéstă extremă preferinţă pentru marele apostol al gin lor, preferinţă care —la adecă— s'ar puté explica in mul feluriĭ, să nu fie óre o reminiscinţă a pavlicianismuluĭ în Da luĭ Traian?

Orĭ-cum ar fi fost, saŭ că ideele dualistice se vor fi într dus la Românĭ deja în cursul evuluĭ mediŭ, orĭ nu,—să arı câm acum o privire asupra fonduluĭ doctrineĭ bogomilice.

§ 5. Aşa numitele eresurĭ ne sînt cunoscute, în gene numaĭ după apreciările adversarilor lor, căcĭ biserica domnit avea tot-d'a-una grijă de a nimici orĭ-ce cărţĭ eterodoxe, n ales pe cele dogmatice.

Cam tot aşa a păţit'o şi bogomilismul.

Principalele doă fântîne contimpurane despre fondul aces eres, aş puté ḑice chĭar unicele fântîne, sînt Grecul Eutim Zygadenos, care trăise pe la începutul secoluluĭ XII[20]), şi pr utul bulgăresc Cosma de pĕ la finea secoluluĭ X.[21])

După aceştiĭa, bogomiliĭ credeaŭ că Dumneḑeŭ avusese fiĭ: pe cel maĭ mare, Satanail, carele s'a resculat contra T tăluĭ şi a devenit astfel elementul cel reŭ, şi pe un fiĭu maĭ m arcangelul Mihail, pe care dînşiĭ îl identificaŭ cu Crist. Satan în urma căderiĭ sale, a zidit pămîntul şi întréga natură ṿ ḑută. Numaĭ omul represintă în lume un fel de compromis int Dumneḑeŭ şi Satanail, datorind celuĭ de'ntâiŭ sufletul, ér luĭ-l'alt corpul.

19) Illia, *Ortus et progressus variarum in Dacia gentium et religionum*, Kl senburg, 1764, p. 15.

20) *Narratio de Bogomilis*, ed. Gieseler, Gottingae. 1842.

21) Слово святаго Козмы на еретики, în Kukuljević Sakcinski, *Arkiv za povjes nicu jugoslavensku*, t. 4, Zagreb, 1857, p. 69—97.

Predomnirea corpului asupra sufletului, adecă a lui Satanail asupra lui Dumneḑeŭ, a durat pînă la întruparea arcangelului Mihail sub numele de Crist. Cea mai mare parte a Vechiului Testament nu e decât apoteosa lui Satanail. Satanail, ér nu Dumneḑeŭ, este acela pe care'l adora Moisè.

Prins de către Crist, Satanail a fost aruncat în tartar şi despuiat de finalul *-il*, remânênd de aci înainte numai Satană. Puterea Satanei n'a încetat însă prin acéstă victoriă momentană a fratelui seŭ mai mic. Însăşi restignirea lui Crist a fost o machinaţiune a dracilor. Mai mult decât atâta, întréga biserică ortodoxă, cu icónele sale, cu móştele sfinţilor, cu sacramentele, cu ierarchia, cu totalitatea instituţiunilor, este opera Satanei.

Provocând nesupunere contra ori-căriĭ autorităţi, eclesiastice saŭ civile, bogomilii se priviaŭ numai pe sine ca adevăraţi creştini. Afară de ‘Tatăl-nostru’, pe care'l ţineaŭ în mare onóre, ei respingeaŭ cele-l'alte rugăciuni creştine, înlocuindu-le prin ale lor proprie. Nesocotiaŭ liturgia şi serbătorile ortodoxe, dar postiaŭ luni, mierculia şi vineria. Fie-care biserică se compunea dintr'un învăţător cu 12 ‘apostoli’, şi tot-o-dată fie-care membru al secteĭ, chiar ceĭ de sexul femeiesc, se considerau ca preuţi saŭ diaconi.

Ca urmare morală rigurósă a dogmaticeĭ lor, bogomilii condamnaŭ tot ce place corpului saŭ servă a întări acest element diabolic: căsătoriă, vin, carne, avuţiă.

Aprópe toţi purtaŭ haine călugăresci, şi eraŭ în fapt mai papi decât papa.[22])

Ceia-ce deosebia mai cu sémă pe bogomilii de către fraţii lor din Occidinte, era dreptul de a minţi la trebuinţă, pe când ramura albigensă, din contra, era celebră prin ura minciuniĭ. Eĭ atribuiaŭ lui Crist monstruósa autorisaţiune de a înşela pe inamicĭ prin viclenià: ‘τρόπῳ σώθητε, τουτέστι, μετὰ μηχανῆς

22) Ca resumat fórte consciinţios al doctrineĭ Bogomilice, vedĭ Догматическо-то учение на Богомили-тѣ, în Периодическо списание, Braila, 1873, t. 7—8, p. 75—106.

καὶ ἀπάτης„.[23]) Acéstă maximă se unĭa la dînşiĭ cu cea mai nestămpărată patimă de propagandă, de proselitism, fie-care bogomil voind cu orĭ-ce preţ să fie dascăl, predicator, „apostol„: „не бо состоятсѧ рѣчи ихъ вкупѣ, но разновлекѫтсѧ, аки „гнила свита, дрѹгъ дрѹга прехитрити творѧшесѧ и своимъ ко„мѫждо оумышленїемъ има творатъ (învăţăturele lor nu se impacă împreună, ci se risipesc ca o haĭnă putredă, unul pe altul dorind a întrece, şi fie-care să-şĭ facă un nume prin propria sa născocire)[24]).

De aci a izvorît acea mulţime de cărţĭ bogomilice apocrife, dintre carĭ unele atăt de dibace, atăt de mascate, încăt au reuşit a scăpa de obicĭnuita nemicire a literatureĭ eretice, şi a-deveni chĭar cu timpul, precum vom vedé maĭ jos, cea mai favorită lectură a creştinuluĭ.

D. Jireček observă fórte bine, că bogomiliĭ se silĭaŭ în genere a se apropia în aparinţă de ortodoxĭ, pentru ca astfel să-ĭ pótă atrage maĭ cu înlesnire. Unĭĭ dintre eĭ primĭaŭ chiar Testamentul Vechiŭ întreg saŭ făceaŭ alte concesiunĭ, maĭ mult saŭ maĭ puţin importante.[25])

§ 6. Literatura apocrifă a bogomililor nu este tocmaĭ originală.

Eĭ s'aŭ mărginit, în cea maĭ mare parte, a preface după chipul lor din grecesc diferite apocrifurĭ de fabrică bizantină, alegênd maĭ de preferinţă pe acelea, în carĭ pe de o parte figurézā arcangelul Mihail, ĭubitul secteĭ, ér pe de alta se cuprinde antagonismul între suflet şi corp, saŭ lupta între bine şi reŭ, saŭ contrastul între paradis şi infern, maĭ în sfîrşit ce-va în spiritul doctrineĭ dualistice.

Pe unul din asemenĭ apocrifurĭ bogomilice greco-slavice, anume „Legenda luĭ Avram„, noĭ am studiat deja maĭ sus sub No. VII între „Texturĭ măhăcene„, unde am indicat totodată în Introducere, după Sbornikul paleo-slavic manuscris

23) Zygadenos, *Narr. de Bogomilis*, p. 30.
24) Kozma, ed. cit. p. 86.
25) Jireček, op. cit. p. 214.

Archivelor Statuluĭ din Bucurescĭ, maĭ multe alte bucăţĭ babilmente de aceĭaşĭ proveninţă.

D. Golubinskiĭ, dând o listă a scrierilor apocrife de nuanţa omilică, a scăpat din vedere o enumeraţiune mult maĭ npletă, cuprinsă într'un Sbornik din secolul XVI al Biblioeĭ Sinodale dela Moscva, sub titlul de: ‘Cărţĭ de ale Veuluĭ şi Nouluĭ Testament, pe carĭ ortodoxiĭ nu trebuĭ să le ścă.›

Iat'o întrégă:

‘Nu trebuĭ să le citéscă ortodoxiĭ, căcĭ ereticiĭ le-aŭ scris in mintea lor, ér nu din Duhul sfînt, după cum sînt:

‘Povestea despre Enos, cum a fost în al cincilea cer şi a cris 300 de cărţĭ:

‘Cărţile luĭ Lamech:

‘Rugăcĭunile luĭ Seth;

‘Testamentul luĭ Moise:

‘Psalmiĭ luĭ Salomon:

‘Povestea luĭ Iacob:

‘*Îmblarea Maĭceĭ Domnuluĭ pe la munce*:

‘Despre fruntea luĭ Adam cu cele 7 biserice într'însa:

‘Despre liturgia, la care a întărdiat preutul;

‘Despre judecăţile luĭ Salomon şi enigme:

‘Despre sórele, pe care'l învărtesc 300 de îngerĭ, şi cocoşul e stâ în mare;

‘Despre Chitovras (Centaur):

‘*Rugăcĭunĭ de frigurĭ* şi de buba cea rea (? ѡ нежидехъ);

‘Despre cele 7 frigurĭ;

‘Apoĭ alte rugăcĭunĭ mincĭunóse de frigurĭ, pe carĭ le scriŭ e nafure şi pe mere (на ꙗблоцехъ), ca să scape de bólă;

‘Şi fel de fel de născocirĭ eretice de ale filosofilor, lecture, anóne, rugăcĭunĭ mincĭunóse, pentru a seduce pe ceĭ simpli, intre carĭ mulţĭ, necunoscênd bine Sânta Scriptură, pier din esciinţă, păstrând în casele lor din părinţĭ şi din moşĭ nesce crierĭ eretice, furişate în cărţĭ de predice şi de rugăcĭunĭ,

‘pe carĭ trebuĭa să le arḑă, căcĭ ele depărtéză dela Dumn
‘şi aduc victime dracilor, precum sînt:

‘Vrăjirĭ de noroc şi altele multe;

‘Despre ḑilele luneĭ, şi că 'n ḑiua de'ntăiŭ a luneĭ fu
‘creat Adam;

‘Despre norócele şi césurile bune şi rele;

‘Citirea în stele, în care cred ómeniĭ ceĭ fără minte,
‘tând în ele ḑiua nasceriĭ, şi căpătarea slujbelor, şi de
‘traĭu şi mórte, şi despre semne de pe corp, şi despre c
‘părăture şi vînḑărĭ, şi altele urîte luĭ Dumneḑeŭ şi blăsten
‘de sfinţiĭ apostolĭ şi sfinţiĭ părinţĭ.

‘Eresul este a doua idolatriă, semenată în dauna suflete
‘şi acela ce ţine la sine scrierĭ eretice şi crede în vrăjile
‘să fie blăstemat cu toţĭ ereticiĭ, ér cărţile acelea să se
‘pe fruntea lor.

‘*Făptuitoriĭ cărţilor eretice aŭ fost în ţéra bulgăréscă p*
‘*Ieremia şi popa Bogomil*, şi Isidor Italianul, şi érăşĭ Itali
‘Iacov Tzentzal (?) şi alţĭ mulţĭ, însemnaţĭ în marele No
‘canon, carĭ aŭ falsificat regulele sânţilor părinţĭ şi aŭ s
‘lucrurĭ eretice, canóne, lecture şi rugăcĭunĭ.,[26])

Din lunga listă de maĭ sus, cam confusă pe a-locurĭ,
bucăţĭ, anume cele indicate prin cursivă, se regăsesc maĭ
românesce între ‘Texturĭ bogomilice,.

O altă enumeraţiune analógă a scrierilor eretice, în n
parte bogomilice, sub titlul: ‘Despre cărţĭ adevărate şi f
şi despre superstiţiunĭ,, se află într'un codice slavic, publ
deja în secolul XVII[27]), unde se menţionéză, maĭ pe d'asu
Visiunea luĭ Isaia, Intrebările luĭ Ion Teologul, Dialog î
sântul Bartolemeŭ şi Maĭca Domnuluĭ, Nomenclatura înge
etc. etc., şi se atribue personalmente luĭ ‘popa bulgăresc l
mia, (Єреміа попъ Болгарьскій) o legendă a Cruciĭ şi—m

26) Gorskiĭ et Nevostruev, Описаніе славянскихъ рукописей, t. 2, se
Moscva, 1862, p. 640—1, No. 322, f. 265.

27) Сборникъ именуемый книга Кириллова, Moscva, 1644, in-f.—cf. Kal
vicz, Іоаннъ екзархъ Болгарскій, Moscva, 1824, in-f., p. 208—12.

sémă—acea rugăciune de frigurĭ, pe care o vom publica maĭ la vale.[28])

§ 7. O imagine fórte poetică, dar nu mult exagerată, a totalităţiĭ literatureĭ bogomilice, religióse şi nereligióse, nĭ-o dă d. Lombard în cartea cea maĭ próspătă despre sectele dualiste din evul-mediŭ:

‘De ce mouvement religieux naquit toute une littérature. ‘À l'origine elle revêt un caractère religieux, naïf et popu‘laire. Peu à peu ce qu'elle a de spécialement bogomile s'efface. ‘les couleurs riches et variées, les fantaisies merveilleuses et ‘bizarres de l'Orient font irruption dans son sein; elle perd ‘de plus en plus les contours précis et nettement terminés des ‘récits bibliques. La littérature profane, ainsi graduellement ‘préparée et annoncée, paraît finalement sous la forme de tra‘ductions des romans byzantins du moyen-âge et d'oeuvres ‘originales telles que chroniques, lois expliquées par des exem‘ples, etc. C'est à ce moment que la littérature atteint l'apogée ‘de son développement; elle s'émancipe à la fois de l'ancienne ‘langue slovaque et de l'influence grecque; par la Bosnie, elle ‘se répand chez les Croates, par la Roumanie chez les Russes; ‘elle devient ainsi le canal par lequel l'antique culture de ‘l'Orient et le monde fabuleux de l'Arabie et de l'Inde pénè‘trent chez les Slaves du sud et du nord; et tandis que la ‘doctrine des Bulgares remuait toute l'Europe occidentale, leurs ‘livres faisaient luire quelques rayons de lumière dans l'Europe ‘orientale›.[29])

Vom constata maĭ jos, în Apendice, că una din cele maĭ frumóse balade poporane ale Romănieĭ a străbătut la noĭ tocmaĭ din Persia pe calea bogomilismuluĭ.

---

28) Cfr. despre literatura bogomilică: Jagić, *Historija književnosti naroda hrvatskoga*, Zagreb, 1867, t 1, p. 82—93: Jeremija pop bugarski i tako zvane lazne knjige.

29) Lombard, *Pauliciens, Bulgares et Bons-hommes*, Genève, 1879, p. 78.—cfr. Franzos, în *Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, 1877, No. 297, 298, 299.

Acésta confirmă pînă la un punct entuziastic
de d. Lombard.

Ceĭa-ce se póte ḑice fără cea maĭ mică exa
că nicĭ o sectă, nicĭ un eres din vécul de mijlo
atăt de departe ca bogomiliĭ fusiunea în fond
teorielor teologice cu credinţele vulguluĭ. De ac
gomilică se apropiă în tóte de literatura popor
puncturĭ ambele se confundă chĭar, se identifi
indissolubil, astfel că ar fi peste putinţă a deci
cutare saŭ cutare va fi trecut dela popor la bo
versa.

Acuma însă, maĭ întâiŭ de tóte, să ne între
să fi fost ceĭ doĭ ‘făptuitorĭ aĭ cărţilor eretice
réscă„, popa Jeremia şi popa Bogomil?

§ 8. Făntînele grece menţionéză numaĭ pe
unele făntîne slavice atribue luĭ popa Jeremia
se dâ luĭ popa Bogomil, pe când lista de maĭ
eretice face din Jeremia şi Bogomil, după cum
individualităţĭ separate; presbiterul Kozma îns
maĭ importantă dintre tóte, nu cunósce de loc pe
ci numaĭ pe popa Bogomil: ‘въ лѣта православн
бысть попъ именемъ Богꙋмилъ„ (în aniĭ ortod
Petru trăia un popă numit Bogomil).[30])

Criticiĭ aŭ ajuns de aci la conclusiunea, că
gomil nu sînt decăt unul şi acelaşĭ personagĭu,
ca mirén şi Jeremia ca monac. Pentru a înlătu
ţiune, vom adăuga că slavonesce ‘popă„ se ḑi
lor, după cum românesce de asemenea ‘a popì
cronice ‘a călugări„. Vornicul Ureche, vorbind
moldovenesc Alexandru Lăpuşnénul, ḑice: ‘дакъ
с'лꙋ въꙁꙋт кълꙋгър, съ хїе ꙁис, къ де се ва ск
ши ел пре ꙋнїи„.[31])

30) Kozma, op. cit. p. 72.
31) *Letopiseţele Moldoveĭ*, t. 1, p. 189.

Acest eresiarc trăia dară sub împăratul bulgăresc Petru, între aniĭ 927—968. Un manuscris paleo-slavic dela 1210, aşa ḑisul ‘Sinodic al tzaruluĭ Boris„, ne spune anume, că popa Bogomil ‘a respăndit în Bulgaria eresul manicheic„ (въспрїемшаго манихеискѫа сїѫ ересь и въ блъгарстѣи земли разсѣавшаго), şi ne maĭ dâ şi numile primilor seĭ elevĭ saŭ ‘apostolĭ„: Mihail, Todur, Dobri, Stefan, Vasilie şi Petru, carĭ vor fi îmmulţit şi eĭ, neapărat, literatura cea apocrifă a secteĭ.

§ 9. Intemeĭat în secolul X, bogomilismul a durat peste Dunăre maĭ pînă 'n ḑilele nóstre. Clerul bulgar nu poseda nicĭ dibăcia grécă, nicĭ inquisiţiunea romană, pentru a sci să pună capăt eterodoxieĭ. Guvernul turc, maĭ cu deosebire, nu avea nicĭ o raţiune de a o persecuta. Abia pe la 1650 un mare număr de bogomilĭ, carĭ îşĭ dedeaŭ eĭ-însişĭ numele de Paulicianĭ, aŭ fost convertiţĭ la catolicism. Eĭ ocupaŭ Nicopolea şi 14 sate de'mpregĭur, adecă locuĭaŭ tocmaĭ la cóstele nóstre.[32])

Dela 950 pînă la 1650, în curs de şése secolĭ, bogomilismul a putut să exercite o influinţă óre-care, maĭ mare saŭ maĭ mică, dar tot-d'a-una directă, asupra învecinaţilor Românĭ. Dacă acésta nu s'a resimţit la noĭ într'un mod sgomotos, causa principală este cunoscuta toleranţă a cleruluĭ român, carele se prefăcea că nu vede abaterile cele mărunte, ér în parte şi ignoranţa dogmatologică a acestuĭ cler, carea nu-ĭ permitea a stabili o distincţiune precisă între eres şi ortodoxiă, între ‘credendum„ şi ‘non credendum„.

Popa Grigorie din Măhacĭu, care totuşĭ nu era om prost şi nu era nicĭ eretic, căcĭ n'ar fi copiat cu atăta îngrijire un catechism fórte ortodox, propaga tot felul de apocrifurĭ eretice, numaĭ şi numaĭ din lipsa uneĭ solide instrucţiunĭ teologice.

Cu atăt şi maĭ lesne trebuĭaŭ să se alunece preuţiĭ ceĭ de rînd.

In acest mod, în cursul secoluluĭ XVI, s'aŭ tradus românesce o mulţime de scrierĭ bogomilice.

32) Jireček, op. cit. p. 464.

Pe la 1580 un amator de lucruri miraculóse, probabilment cleric, s'a apucat a le aduna, a le transcrie şi a le grup într'o singură colecţiune, din care o parte a nimerit apoi î mânile luĭ popa Grigorie.

Nicĭ traducătoriĭ, nicĭ colectorul, nicĭ preutul din Măhaci nicĭ unul din eĭ nu-şĭ închipuĭa, de sigur, că respăndesce c tot dinadinsul pintre aĭ seĭ afurisitul eres al luĭ Bogomil!

§ 10. După cum am făcut în privinţa 'Texturilor măhăcene, de asemenea şi aci vom indica la marginea textuluĭ paginel după manuscris, prevenind pe lectorĭ că la ele se referă cifrel cele între parentesĭ din *Notanda*.

I.

RUGACIUNE DE SCOATEREA DRACULUI

RUGACIUNE DE SCOATEREA DRACULUI

Introducere.

§ 1. In ‘Texturi măhăcene’, sub No. VI, am vorbit pe lung despre exorcismul în genere, şi mai ales la Românî.

Cela ce légă fragmentul de conjuraţiune, publicat acolo, cu întréga conjuraţiune, pe care o dâm aice, este nu numai că ambele de o potrivă sînt menite a goni pe dracul, dar încă anume pe dracul cel mai periculos în România, cel mai destrugător: f r i g u r i l e.

Acolo, bietul creştin afurisesce pe ‘dracul din ape’ (p. 176), adecă —în limbagiu mai prozaic— alungă dela sine *miazmele palustre*, nesecata sorginte a frigurilor şi chiar —dacă ar fi să credem pe d. dr. Obedenaru— izvor aprópe al tuturor bólelor din România. Aice, vom avé a face érăşi cu friguri, ba încă cu vr'o doă-ţecî de varietăţi febrile, demonisate sub fel de fel de numî, care de care mai fantastic.

Intr'un studiŭ a-parte, noî ne-am încercat a demonstra, că Românii din Temeşiana, deja în epoca Gepiţilor, considerau febra ca cea mai teribilă ‘drăcóică’, pe care de atuncî şi pînă astăţi ei o personifică cu grózâ sub numele gotic de *Filma*.[1]) Cantemir ne spune, pe de altă parte, că—după credinţa Moldovenilor — dracul locuesce în bălţi, saŭ cel puţin o speciă

1) Veţi studiul meŭ: *Dina Filma, Goţii şi Gepiţii în Dacia*, Bucurescî, 1877.

drăcéscă: ‹*dracul in valle*, daemones appellant, quos aquas habitare credunt›[2]).

Câmpia Bulgarieĭ suferă însă de frigurĭ tot aşa de mult ca şi câmpia Romănieĭ. Este o prerogativă a ambelor laturĭ ale Dunărĭĭ de jos. Să nu ne mirâm dară, că marele reformator bulgar din secolul X, popa Bogomil, s'a socotit dator a înzestra el-însuşĭ pe sectarĭĭ seĭ cu o rugăcĭune specială contra acestuĭ puternic demon; şi acea rugăcĭune, prefăcută apoĭ şi reprefăcută, a trecut maĭ târdĭŭ la Românĭ, ca un fel de recetă febrifugă.

§ 2. A doua din cele doă liste ale scrierilor slavice eretice, despre carĭ am vorbit maĭ sus în Introducerea generală (pag. 256–7), cuprinde, după unul din manuscrise, următorul pasagĭu:

‹. . . Sînt fabule ale blăstematuluĭ Jeremia, popă bulgăresc, ‹care spune cum şedea sântul Sisinie pe muntele Sinaĭa, şi ‹menţionéză şi pe îngerul Mihail, ca să înşele maĭ bine mul‹ţimea, şi bărfesce că frigurile sînt şépte fiĭce ale luĭ Irod, ‹deşi evangelistiĭ şi sfinţiĭ părinţi nu le pun şépte, ci numaĭ ‹pe una, care ceruse capul Botezătoruluĭ, ba nicĭ aceĭa nu ‹era fiĭca luĭ Irod, ci a luĭ Filip. Despre tóte acestea, marele ‹Sisinie, patriarcul de Constantinopole, ne spune în scrierile ‹sale: să nu credeţĭ că eŭ aş fi Sisinie cel mincĭunos, de‹scris de nebunul popă Jeremia spre amăgirea ómenilor...›[3])

Pasagĭul e cam obscur. Este evidinte însă, că popa Jeremia, adecă eresiarcul Bogomil—veḑĭ maĭ sus p. 258—recurgea în acea ‹fabulă› la un sânt Sisinie pentru a goni prin el frigurile, personificate în cele pretinse şépte fiĭce ale luĭ Irod.

Străbătênd în Rusia, acéstă operă a luĭ Bogomil a luat forma următoruluĭ descântec, după un manuscris din secolul XVII:

2) *Descriptio Moldaviae*, ed. Bucur. 1872, p. 141.
3) Kalaydovicz, op. cit., p. 210, nota 8.

„Lîngă Marea-roşiă stă un stîlp de pétră. Pe stîlp şéde „sântul apostol Sisinie, şi privesce cum se turbură marea pînă „la norĭ, eşind din ea doă-spre-ḑecĭ muierĭ pletóse. Muierile „ḑiceaŭ: Noĭ sîntem frigurile, fetele împăratuluĭ Irod. Întrebă „atuncĭ sântul Sisinie: Dracĭ blăstemaţĭ, de ce aţĭ venit aice? „Respunseră ele: Am venit să muncim némul omenesc, pe a„celĭ ce se scólă tărḑiŭ, nu se închină luĭ Dumneḑeŭ, nu pă„zesc serbătorile, béŭ şi mănîncă de diminéţă. Se rugă atuncĭ „sântul Sisinie luĭ Dumneḑeŭ: Dómne! Dómne! mântuesce né„mul omenesc de aceştĭ blăstemaţĭ dracĭ! Şi ĭ-a trimis Crist „doĭ îngerĭ, pe Sihail şi Anos, şi pe ceĭ patru evangeliştĭ; şi „s'aŭ apucat eĭ a bate frigurile cu patru vergĭ de fer, făcên„du-le câte 4000 de rane pe ḑi. Şi aŭ început a se ruga fri„gurile: Nu ne chinuiţĭ, căcĭ orĭ-unde vom auḑi noĭ sfintele „numĭ ale vóstre şi orĭ-unde se cinstesce numele vostru, de „acolo noĭ vom fugi cale de treĭ poste. Şi le-a întrebat sân„tul Sisinie: Carĭ sînt numile vóstre cele drăcescĭ? Cea de'n„tăiŭ ḑise: Mĕ chĭamă Tremurice (Трясея). Ḑise a doua: Mĕ „chĭamă Focósă (Огнея), căcĭ ard corpul omenesc, ca şi când „ar arde lemne smolite. Ḑise a treĭa: Mĕ chĭamă Ghieţósă „(Лядея), căcĭ înghieţ némul omenesc, de nicĭ focul nu-l maĭ „încălḑesce. Ḑise a patra: Mĕ chĭamă Apăsătóre (Гнетея), „căcĭ mĕ las pe om la cóste şi la stomah etc.„[4])

Din acest vechĭu descântec s'a născut în Rusia un descântec noŭ, cu mult maĭ lung, în care însă a despărut la înce-put „stîlpul de pétră„.[5])

Între prototipul luĭ Bogomil şi redacţiunea ruséscă cea veche, deosebirea în fond şi 'n formă trebuĭ să fie cel puţin tot aşa de mare ca şi deosebirea între cele doă redacţiunĭ rusescĭ.

4) Buslaiev apud Jagić, *Historija knjizevnosti*, t. 1, p. 85—6.

5) Veḑĭ Maykov, Великорусскія заклинанія, în Записки Русскаго Географ. Общества. sect. etnograf., t. 2, Petersburg, 1869, No. 103, p. 462—64, unde citézĕ şi alte texturĭ rusescĭ ale acestuĭ descântec: Вѣстникъ географическаго общества, 1859, t. XXVI, sect. V, p. 155; Библіотека для чтенія. 1848. t. XC, sect. III, p. 51—2; Пермскій сборникъ, t. 2, apend. p. XXXVI etc.

Nu este de mirare de a găsi o deosebire şi mai pronunţată între redacţiunile cele slavice şi între redacţiunea românéscă saŭ —mai bine — redacţiunile românescĭ.

Nu avem trebuinţă de a mai repeta aice ceĭa-ce am desvoltat la începutul volumuluĭ de faţă: biblioteca poporană se modifică necontenit sub péna fie-căruĭ noŭ redactor, întocmaĭ după cum literatura poporană se modifică necontenit în gura fie-căruĭ noŭ cântăreţ saŭ povestitor, astfel că une-orĭ, după un şir de generaţiunĭ, abia se mai póte recunósce prototipul.

§ 3. Textul, pe care'l dâm mai la vale, conservă patru particularităţĭ caracteristice ale originaluluĭ bogomilic:

1. Pe sântul Sisinie;

2. Stîlpul de pétră saŭ ‘de marmure’, pe malul mărieĭ;

3. Alungarea draculuĭ;

4. Promissiunea draculuĭ că: ‘orĭ-unde vom auḑi noĭ sfinte-‘le numĭ ale vóstre şi orĭ-unde se cinstesce numele vostru, ‘de acolo noĭ vom fugi...’

Tóte cele-l'alte elemente aŭ perit, pînă şi menţiunea febreĭ, înlocuindu-se cu alte amărunte, fórte poetice.

Lunga nomenclatură a frigurilor: *Tremurice, Focósă, Ghieţósă* etc., n'a despărut însă cu desăvîrşire, ci numaĭ s'a deslipit de tulpina'ĭ primitivă pentru a forma un corp separat, după cum vom vedé mai jos în §-fiĭ 10—12.

Aci ne vom mărgini d'o cam dată numaĭ cu textul cel cuprins, pe pag. 114—126, în volumul luĭ popa Grigorie.

§ 4. Am spus că acéstă redacţiune este românéscă.

Cu tóte acestea, ea s'a tradus din slavonesce, şi textul slavic figuréză în manuscris alăturĭ cu cel românesc, după fiecare frază slavónă urmând fraza română corespundinte, întocmaĭ ca în Psaltirea luĭ Coresi, saŭ în bucata cea publicată sub No. II între ‘Texturĭ măhăcene’.

Va ḑice dară cine-va, cu drept cuvînt la prima vedere: redacţiunea nu este românéscă.

Ba este, şi ĭată cum.

Textul slavon, după care s'a făcut traducerea română, fu-se compus şi el de către un Român, şi anume de către un mân care nu sciea slavonesce, de unde a pro-nit că numaĭ vorbele sînt slavóne, numaĭ lexiologia, ér nicĭ cum morfologia şi sintaxa.

Slaviştiĭ aŭ constatat de-mult existinţa unor texturĭ slavi-scrise de către Românĭ contra regulelor celor maĭ elemen-re ale gramaticeĭ slavice, dar în deplină conformitate cu ritul limbeĭ române.

Cel maĭ celebru din asemenĭ texturĭ este o parte din aşa mitul 'Texte du Sacre, dela Reims, căruĭa nu ne desplace a-ĭ consacra aci o notiţă a-parte.

§ 5. Un monument, a căruĭ istoriă este un romanţ întreg, n de complicaţiunĭ, de peripeţie, de epizóde, de elemente tetice şi comice, şi presintând, în fine, un desnodămînt atăt neaşteptat, încăt ar crede cine-va a citi pe Peter Schlemil luĭ Chamisseau!

In catedrala dela Reims se găsĭa un evangeliar, d'asupra ruĭa regiĭ Francieĭ depuneaŭ jurămîntul lor la ceremonia oronăriĭ, şi care de aceĭa căpătase numele de Textul Sa-luĭ, Texte du Sacre, deşi nemine nu sciea, nicĭ de de provine acea carte, nicĭ epoca apariţiuniĭ sale, nicĭ măcar ba în care este scrisă.

Tzarul Petru cel Mare, călătorind prin Francia, se ḑice a declarat cel de'ntâiŭ pe la 1717, cum-că monumentul este vic. De atuncĭ încóce s'aŭ scris sute de diferite monografie pra cestiuniĭ, dintre carĭ însă, tocmaĭ pînă la 1836, nicĭ a nu era basată pe inspecţiunea oculară a manuscrisuluĭ, căcĭ turburările revoluţiuniĭ francese el despăruse din catedrala la Reims, şi aŭ trebuit apoĭ ḑecimĭ de anĭ pentru ca să se descopere tot acolo în fundul bibliotecеĭ municipale.

La 1843 o superbă ediţiune în fac-simile, executată din dinea Curţiĭ Imperiale Ruse, permise filologilor a'l studia maĭ aprópe.

Kopitar, Berednikov, Hanka, Kunik, Miklosich, Paplonski, afară de Germanĭ, se aruncară cu aviditate asupra uneĭ prade atăt de seducătóre, adresăndu'şĭ fie-care o seriă de întrebărĭ: când, unde, în ce dialect să fie scris preţiosul evangeliar, pe care juraŭ Burboniĭ?....

O împregiurare maĭ cu deosebire servi a îngreuĭa óre-cum perspicacitatea specialiştilor.

Manuscrisul întreg se compune din doă porţiunĭ diferite, dar legate la un loc: o porţiune cu litere cirilice, şi o altă scrisă cu alfabetul propriŭ dalmatin, cunoscut sub numele de glagolitic, pe care nu l'aŭ întrebuinţat nicĭ odată decăt numaĭ Slavĭ de rit catolic de pe litoralul Măriĭ Adriatice.

In acéstă ultimă porţiune, între altele, se vede următóre curiósă indicaţiune, tot cu litere glagolitice, dar în dialectu boem:

ᶜAnul Domnuluĭ 1390. Evangeliele şi epistolele de fa ᶜ(adecă partea glagolitică), scrise în limba slavică, se cân ᶜla serbătorĭ marĭ de peste an, când egumenul servesce liturgi ᶜîn mitră, ér cea-l'altă parte a acestuĭ volum (adecă porţiune ᶜcirilică), scrisă după credinţa legiĭ rutene, a scris'o sânt ᶜProcopiŭ egumen cu însăşĭ măna sa, şi pe acest manuscri ᶜruten reposatul Carol IV, împăratul roman, îl dede spre glori ᶜacesteĭ mănăstirĭ şi celebrarea fericituluĭ Ieronim şi a sântulu ᶜProcopiŭ. Dómne, acórdă-ĭ o pace eternă! Amin.»

In presinţa acesteĭ inscripţiunĭ, atăt de clare, slavistiĭ s'aŭ desbinat în doă tabere antagoniste.

Uniĭ, cu Hanka în frunte, ĭĭ dederă încrederea cea maĭ absolută, afirmând că porţiunea cirilică a monumentuluĭ este scrisă de cătră sântul Procopiŭ, egumenul monastiriĭ de Sazawa în Boemia înainte de anul 1053, ér la 1347 a fost dăruită de cătră împăratul german Carol IV mănăstiriĭ Emmaus în Praga, încăt este o proprietate boemă în tótă puterea cuvîntuluĭ: un evangeliar sazawo-emmausian.

Alţiĭ, sub conducerea luĭ Kopitar şi a luĭ Kunik, respunseră prin o mulţime de obiecţiunĭ, şi anume:

1. Adnotatorul din 1390 nu este o autoritate pentru cele petrecute înainte de 1053, adecă cu trei secoli şi jumătate înainte;

2. El nu presintă nici o probă despre adevărul aserţiunii sale, afară numai de o góla afirmare, care putea să fi fost o simplă consecinţă a patriotismului seu local boem;

3. Impăratul Carol IV, dăruind în 1347 acest manuscris mănăstirii dela Emmaus, în credinţă că ar fi o reliquiă procopiană, putea să fi fost victima unui înşelător;

4. Semnele paleografice şi filologice ale evangeliarului în cestiune nu sînt nici de cum din secolul XI, ci posterióre cu trei saŭ cel puţin cu doi secoli;

5. Limbagiul porţiunii cirilice nu înfăţişéză nici o umbră de dialectul boem, în care este scrisă numai şi numai adnotaţiunea cea din 1390, căci chiar porţiunea glagolitică este ţără...

Lupta a remas nedecisă pînă la 1848, când un filolog rus, Petru Biliarski, scóse la lumină o disertaţiune specială de 300 pagine despre porţiunea cirilică a evangeliarului dela Reims.

Academia din Petersburg o cređu demnă de un premiŭ, ér ilustrul Vostokov, cea mai mare autoritate slavistă de atunci, recunoscu justeţa conclusiunilor autorului.[6])

Confruntând cu amănunţime ortografia şi stilul fragmentului cirilic dela Reims cu ortografia şi stilul tuturor monumentelor analóge de prin alte regiuni, pe unde va fi fost vre-o dată în us oficial limba paleo-slavică, ér în privinţa Românilor consultând mai în speciă crisóvele moldovene şi muntene din colecţiunea lui Venelin, Biliarski a ajuns la conclusiunea că manuscrisul în cestiune este îndoit românesc, adecă o copiă făcută de către un Muntén pe la începutul secolului XIV după un exemplar scris de către un Moldovén.

6) Семнадцатое присужденіе учрежденныхъ Демидовымъ наградъ, Petersburg, 1848, p. 103—106.

Nesciind românesce, el n'a fost însă în stare de a arăta d'a-dreptul r o m ă n i s m e l e textuluĭ slavic.

Completând acéstă lacună, noĭ vom indica aci vr'o doă-trei maĭ remarcabile.

Biliarski citézĕ pasagele: памать стмꙋ бєѕмьздникома иѕьмы и демьяна şi памать стмꙋ оцма аѳанасиа и кꙋрила, observând că ele manifestă o învederată nesciinţă a scriitoruluĭ de a distinge casurile dativ şi genitiv, precum şi de a întrebuinţa numărul dual.

Eĭ bine, confusiunea dativuluĭ cu genitivul este propriă graiuluĭ român, în carc ambele se finesc egalmente prin *-luĭ* saŭ prin *-eĭ:* casa o m u l u ĭ, dă o m u l u ĭ, haĭna m a m e ĭ, spune m a m e ĭ... La Slavĭ genitivul şi dativul nu se confundă nicĭ o-dată, avênd nesce desininţe cu totul diferite.

In căt se atinge de numărul dual, este lucrul şi maĭ firesc că Românul, scriind slavonesce, nu'l putea înţelege, de órăce nu'l are nicĭ în limba sa propriă, nicĭ în limbele surorĭ, nicĭ în limba latină...

Biliarski reproduce apoĭ următórele pasage, nu maĭ puţin curióse: сьнѣмь стхъ аггль Михаилꙋ и Гаврилꙋ... страстъ стмоꙋ истратиа... стхъ г отрокъ ананиа · азариа и мисаилꙋ и даниилꙋ..., în carĭ numile proprie Истратиа, Ѧнаниа, Ѧзариа, Михаилꙋ, Гаврилꙋ, Мисаилꙋ, Даниилꙋ, sînt puse la nominativ în loc de a fi la genitiv, însă nu la nominativ slavic, ci curat românesce, adică *-u* şi *-ie*: Mihail-u, Gavril-u, Misail-u, Daniil-u, Azar-ie, Anan-ie, Istrat-ie, ceĭa-ce filologuluĭ rusesc i se părea a fi o galimatiă inexplicabilă, fiindcă nu cunoscea limba română.

In dialectele slavice, ca şi grecesce saŭ lătinesce, tóte cuvintele concordate se declină de o potrivă, ér nu numaĭ cuvîntul cel de'ntâiŭ al fie-cărĭ serie, ca în graĭul nostru şi în cele-l'alte romanice. Aşa dară, frasele de maĭ sus trebuiaŭ să fie slavonesce cam aşa: chorus s a n c t o r u m a n g e l o r u m M i c h a e l i s et G a b r i e l i s... s a n c t o r u m t r i-

um adolescentium Ananiae Azariae Misaelis et Danielis... passio sancti Eustratii, pe când scriitorul porţiuniĭ cirilice a evangeliaruluĭ dela Reims, stăpînit de spiritul limbeĭ sale naţionale, ḑice: chorus sanctorum angelorum Michael et Gabriel, passio sancto (*sic*) Eustratius, sanctorum trium adolescentium Ananias Azarias Misael et Daniel, — fiindcă românesce el nu putea să ḑică decăt numaĭ: chorul sănţilor îngerĭ Michail şi Gavriil, patima sântuluĭ Eustratiŭ, a sânţilor treĭ adolescinţĭ Ananie, Azarie, Misail şi Daniil...

Biliarski observă, că fragmentul cirilic dela Reims pune лоу, ноу, acolo unde regula cere: лю, ню, întrebându-se apoĭ, dacă acésta n'ar fi cum-va un fonetism serb.

Iarăşĭ un pur românism, ba încă anume din Moldova saŭ din Ţéra-Românéscă, ér nu de peste Carpaţĭ saŭ de peste Dunăre!

Românul de ambe laturile Milcovuluĭ nu póte suferi sonurile *lĭu* şi *nĭu*, pe carĭ le móiă tot-d'a-una în *ĭu*, atăt în cuvintele de origine latină, precum şi în cele slavice: ĭubi, muĭere, cuĭu, ĭute, fiiŭ, aiŭ, întâiŭ etc. din люд, *mulier*, *cuneus*, лют, *filius*, *allium* şi altele, în carĭ, de pildă, Bănăţeniĭ conservă pe *n*: *întânĭu*, ér Macedoneniĭ pe *l*: *hilĭu*.

Astfel nu este de mirare, dacă scriitorul porţiuniĭ cirilice a evangeliaruluĭ dela Reims, născut în România dunărénă, nu putea admite nicĭ măcar într'un text slavic sonurile nelocale лю, ню, preferind a le preface în лоу şi în ноу, ceĭa-ce se părea atăt de curios luĭ Biliarski.

O asemenea fonetică este cu totul imposibilă la Slavĭ, după cum a arătat'o deja Dobrowski.[7])

Pe lîngă cele de maĭ sus, am maĭ puté indica în Textul Sacruluĭ unele contracţiunĭ, neobicĭnuite în limbele slavice, precum mărturesce însuşĭ Biliarski; de exemplu: аще единого în loc de аще единого saŭ ничимьньши în loc de ничимь мьньши, ca

[7]) *Institutiones linguae slavicae*, p. 30.

O asemenea ipotesă ar simplifica succesiunea celor treĭ m mente cronologice: compunere, traducere şi copiare,—reduc du-le numaĭ la doă.

O inspecţiune atentivă a ambelor texturĭ, celuĭ slavic celuĭ român, probéză însă imposibilitatea identificăriĭ aut luĭ cu traducătorul.

Vom da un singur exemplu.

Textul slavic ḑice: начет его ȣ б и т и=românesce: ѧ а-л б а т е (122). Slavonesce оубити însemnéză numaĭ ‹ morî›, nicĭ o dată ‹a bate›. Unirea sensurilor ‹omorî› şi te› se găsesce însă în vechĭul român *ucide*=lat. *occi* Chĭar în texturile cele publicate de către noĭ am veḑut: мѣсе воиничїи тоци ши боꙗрїи съ се ȣ ч и г ѫ кȣ Тȣрчїи (p. 379), saŭ: кȣ трестїе мѫ о у ч и д ѣ пре капȣ (t. 2 46). Autorul dară dâ cuvîntuluĭ slavic оубити un sens ne vic, ci curat românesc. Dar atuncĭ este învederat că traducerea românéscă, dacă ar fi făcut'o tot dînsul după priul seŭ original slavic, n'ar fi pus: бате, ci ar fi lăsat: чиде.

Trebuĭ să admitem, prin urmare, că autorul şi traduc rul aŭ fost doă individualităţĭ distinse, remănênd astfel tacte cele treĭ momente cronologice de maĭ sus:

1. Pe la 1580 *minimum*, s'a făcut copia cea ajunsă, inte de 1600, în mânile luĭ popă Grigorie din Măhacĭu;

2. Pe la 1550, *plus-minus*, s'a făcut traducerea rom scă din slavonesce;

3. Redacţiunea, scrisă slavonesce de către un Român care de aceĭa noĭ o numim românéscă, ar puté să fie de pe la 1500.

§ 8. In prototipul luĭ Bogomil sântul Sisinie este un nic, ba încă ‹stylites›, petrecênd viaţa pe un stîlp de p ca sânţul Simeon, cu care—póte—l'a şi confundat eresia bulgar din causa nasceriĭ luĭ Simeon într'o localitate numită *san*. Sântul Sisinie din redacţiunea românéscă, din contra,

un voĭnic, un armaş ca sânţiĭ Georgiŭ saŭ Demetriŭ, ceĭa-ce se potrivesce maĭ bine cu datele hagiografice, căcĭ sântul Sisinie cel adevărat, născut în Armenia, fusese ostaş în armata împăratuluĭ Liciniŭ la 320. [9]) Numele luĭ se serbéză la 10 martiŭ. Să observâm însă, că maĭ există în calendarul creştin alţĭ vr'o cincĭ saŭ şése sfinţĭ cu acelaşĭ nume, afară de ceĭ doĭ sfinţĭ Sisoe, despre carĭ vom vorbi maĭ jos.

In redacţiunea românéscă stîlpul de pétră capătă o altă destinaţiune. El servă de locuinţă nu sântuluĭ Sisinie, ci suroreĭ sale Melantia, despre care prototipul luĭ Bogomil nu scie nemic. Sântul Sisinie, cavaler în tótă puterea cuvîntuluĭ: ка-ла лѹи вьпѫи дихнїа ши аве ѧ мѫнѫ ѡ сѹлицѫ де фокѹ, — merge a alunga pe dracul din casa suroriĭ sale.

Nu este maĭ puţin caracteristic în redacţiunea românéscă episodul celor treĭ arborĭ: salce, rug şi maslin, ceĭ de'ntăiŭ afurisiţĭ, cel al treilea bine-cuvîntat de către sântul Sisinie.

Blăstemurĭ şi bine-cuvîntârĭ analóge se găsesc la tot pasul în legendarul paganic şi eretic al tuturor popórelor. Ne vom mărgini aci de a cita, avêndu-l maĭ la îndămână în momentul de faţă, următorul pasagiŭ din legenda medievală a sânteĭ Barbare:

‘ . . . duo pastores erant pascentes oves suas, et illi con‘sideraverunt, quod beata Barbara a facie patris extra petram ‘fugeret. Pater autem ejus quaeritando discurrens venit ad ‘praedictos pastores inquirendo, utrum vidissent Barbaram fi‘liam suam; *unus autem eorum cousiderans iram patris ju‘ravit, se nescire, alter vero digito eam prodidit. Beata au‘tem Barbara proditori suo maledixit, et subito ipse versus ‘est in statuam marmoream* etc.„ [10]).

9) Pétin, *Dictionnaire hagiographique*, Paris, 1850, t. 2, p. 1033, in Migne, *Encyclopédie théologique*, t. 41.

10) Köhler în Wolf, *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, t. 3, Göttingen, 1855, p. 299.

Intr'un cântec poporan bulgar, Maïca Domnuluï afurisesc plopul ‘ca să n'aibă umbră„, bradul ‘ca să nu înflorésca„, iedera ‘ca să facă roduri negre„[11]); ér amicul meŭ Angelo de Gubernatis ne spune, că într'o legendă poporană italiană, Fecióra Maria, din contra, bine-cuvîntéză maï multe plante: ‘Pour soustraire son fils aux sicaires d'Hérode, la Vierge le ‘cache sous des plantes et des arbrisseaux que, naturellement, ‘elle bénit...„ [12])

§ 9. Maï pe scurt, redacţiunea românéscă se află într'o legătură necontestabilă cu prototipul luï Bogomil—veḑi mai sus §-ful 3—, dar în acelaşï timp este fórte independinte.

Dela acea veche redacţiune din secolul XVI trebuï să facem acum o săritură, peste treï vécurï, pînă la o redacţiune de tot nouă, care —cam între anïï 1860–70— s'a tipărit pentru prima óră în Iaşi, şi apoï —dela 1870 încóce— s'a reprodus în Bucurescï maï de multe orï de către tipograful Teodor Mihăescu.

Noï posedăm numaï ultima ediţiune bucurescénă, 1878, în-16, pagine 16, sub titlul: *Minunile sfîntuluï Sisoe.*

Afară de text, ea cuprinde la capăt o grosolană gravură, represintând pe ‘Sft. Sisoe„, îmbrăcat călugăresce, răzimat de o stâncă şi arătând cu mâna dréptă la ‘Satana„, sub forma tradiţională de ţap, pe care ‘Arh. Mihail„ îl ţine cu o mână de chică, ér cu cea-l'altă îï împlântă în gît vîrful sabieï, curgênd din gura draculuï voluminóse picături de sânge.

Intre cele-l'alte particularităţï ale acesteï noue redacţiuni, să constatăm maï întâiŭ de tóte schimbarea întâmplată chiar în numele sântuluï: din *Sisinie* s'a făcut *Sisoe.*

Calendarul creştin cunósce doï sfinţï *Sisoes*, ambiï Egiptenï de nascere şi ambiï serbaţï în luna luï iuliŭ.

Despre cel dela 6 iuliŭ, Sisoe supranumit cel mare, Me-

11) Miladinovtzi, Бьлгарски народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 36, No. XXXVI.
12) Gubernatis, *La mythologie des plantes*, Paris, 1868, t. 1, p. 216.

mele ne spun anume că: ‘putérnică era rugăciunea luĭ spre gonire dracilor’.[13])

Iată de ce, prin asemenare de numĭ şi prin asociaţiune de idei tot-o-dată, sântuluĭ Sisoe ‘gonitorul de dracĭ’ ĭ-a fost lesne de a înlocui în noua redacţiune românéscă pe sântul Ssinie ‘gonitorul de dracĭ’ din redacţiunea cea veche.

Între cele doă redacţiunĭ maĭ există şi alte diferinţe secundare, precum dispariţiunea ‘stîlpuluĭ de marmure’ şi adaosul ‘paltenuluĭ’ pe lîngă ‘salce’, ‘rug’ şi ‘măslin’; în totalitate însă, identitatea ambelor este atât de învederată, încât noĭ ne-am crezut datorĭ a reproduce pe cea nouă în josul celeĭ vechĭ, întocmaĭ după cum am făcut în ‘Texturĭ mărgene’ la No. I în privinţa celor doă redacţiunĭ române a Legendeĭ Dumineeĭ.

§ 10. Dar cărticica, întitulată ‘Minunile sfîntuluĭ Sisoe’, prinde nu numaĭ textul cel modernisat al vechiĭ redacţiunĭ românescĭ. După acest text urméză în ea: ‘Visul Maĭceĭ Domnului’, asupra căruĭa vom reveni maĭ jos la No. II; de aci o sentinţă a luĭ Ponţiŭ Pilat contra Mântuitoruluĭ; şi 'n fine, o fantastică enumeraţiune a suspinelor, lacrimelor etc. etc. ale luĭ Crist; carĭ tóte ar merita de a fi studiate maĭ de aprópe, ca nesce apocrifurĭ fórte populare în tótă Europa, dacă ar fi în vre-o legătură cu texturile ce ne preocupă.

In casul de faţă, fără comparaţiune maĭ importantă este lucrata cea pusă în cărticică chĭar la început, înainte de ceea-ce noĭ am numit redacţiunea românéscă cea nouă.

Iată'o întrégă:

‘Eu robul luĭ Dumneḑeŭ sfîntul Sisoe, pogorîndu-mĕ din muntele Sinaiuluĭ, adecă din măgura Eleonuluĭ, veḑuĭ pe Arhanghelul Mihail, voevod îngeresc, întîmpinând pe Avestiţa, aripa Sataneĭ, şi era pĕrul capuluĭ eĭ lung pînă la călcâe, şi ochiĭ eraŭ ca focul, şi din gură-ĭ eşĭa foc şi din tot trupul eĭ, şi mergea fórte strălucită cu trupul schimonosit. Şi o întâlni Arhanghelul Mihail şi o în-

[13]) *Vieţile sfinţilor din luna luĭ Iulie*, Bucurescĭ, 1836, in-f., f. 69.

«trebâ: de unde vĭĭ tu, Satano, duh necurat, şi unde te ducĭ, =
«cum îţĭ este numele? Ĭar ea ḑise: eŭ sînt duh necurat, aripa S=
«taneĭ. Atuncĭ Arhanghelul o luâ de pĕr şi o bâtu cumplit; ĕr e=
«striga cu glas mare, şi ḑicea ca să maĭ înceteze îngerul de bătae
«că i le va spune tóte pe rînd; şi încetând îngerul de bătae, e=
«începu a i le spune: — Auḑit'am de o fecĭóră Maria, fata luĭ Ioa
«chim şi a Aneĭ, pe care a vestit'o Arhanghelul Mihail prin tót
«cetăţile, vrînd Maria să nască pe Isus Nazarinénul; şi eŭ merg
«cu ale mele diavolescĭ meşteşugurĭ ca s'o smintesc pe dînsa. Ia
«Arhanghelul a ḑis: pînă 'n ḑiua de astăḑĭ, aceste meşteşugurĭ a
"tale să mi le spuĭ. Şi o luâ de pĕrul capuluĭ, începu a o bate re
«şi o junghia; ĕr ea ḑise îngeruluĭ: lasă-mĕ că ţi le voĭu spun
«tóte pe rînd: — Eŭ mĕ fac muscă, eŭ mĕ fac paĭanjene, eŭ m
«fac ogar, şi tóte nălucirile vĕḑute şi nevĕḑute, şi merg de smin-
«tesc femeile, şi ĭeaŭ copiĭ, şi smintesc feţile (fetele?) lor prin
«somn greŭ dormind; şi eŭ am 19 numĭ ale mele: Avestiţa, Navo-
«dar, Salomnia, Zurina, Nicara, Aveziha, Scarbola, Miha, Puha, Cri-
«pa, Zlia, Nevaţa, Pesia, Cilipina, Igra, Fosfor, Luţifer, Avie, Ber-
«zebuti; dar unde se vor găsi numile mele scrise, eŭ acolo nu m
«voĭu apropia de 7 mile de loc de acea casă, nicĭ de nimenĭ că
«vor fi întru acea casă, pînă va fi cerul şi pămîntul, în vecĭ =
«min.»

Noĭ scim — veḑĭ pag. 254 § 6 — că bogomilĭĭ aveaŭ o de-osebită veneraţiune pentru arcangelul Mihail, şi avem tot-o-dată o mărturiă positivă — maĭ sus § 2 — cumcă acest «voe-vod al îngerilor» figura anume în rugăcĭunea luĭ Bogomil ce cu sântul Sisinie. Cu tóte astea, nicĭ în redacţiunile rusescĭ, pe câte le cunóscem, nicĭ în cele doă românescĭ, despre carĭ am vorbit pînă aci, arcangelul Mihail nu se află; şi ĭată că pe neaşteptate noĭ îl găsim acum alăturĭ cu sântul Sisinie devenit Sisoe, şi alăturĭ cu nomenclatura cea lungă din pr= totipul luĭ Bogomil şi din redacţiunile rusescĭ.

Din acésta ar trebui să conchidem una din doă:

Saŭ că Bogomil va fi scris diferite rugăcĭunĭ contra fri= rilor, tóte cu sântul Sisinie, dar numaĭ una cu arcange= Mihail;

Orĭ că din prototipul luĭ Bogomil se vor fi desfăşurat =

târdiŭ doă saŭ maĭ multe varianturĭ, din carĭ numaĭ într'unul s'a conservat arcangelul Mihaĭl.

Prima ipotesă pare a fi întărită prin acea împregiurare, că în lista scrierilor bogomilice—maĭ sus pag. 255—figuréză alăturĭ: ‘rugăcĭuniĭ de friguriĭ, şi ‘despre cele 7 friguriĭ, ca doă saŭ maĭ multe bucăţĭ deosebite; cea-l'altă ipotesă este totuşĭ nu maĭ puţin probabilă, de óră-ce în redacţiunea românéscă cea veche noĭ nu vedem nomenclatura cea diabolică, care ar fi trebuit să figureze şi acolo, după cum figuréză în redacţiunea cea veche ruséscă, ambele redacţiuniĭ fiind legate prin punctul comun al ‘stîlpuluĭ de pétră,.

Orĭ-cum ar fi, mărginindu-ne în sfera variantelor românescĭ, ‘Sisinie cu Mihail,, adecă redacţiunea cea scurtă, este tot atât de bogomilic ca şi ‘Sisinie cu stîlpul,, adecă redacţiunea cea lungă.

§ 11. După cum în Rusia opera luĭ Bogomil a ajuns la répta unuĭ simplu descântec poporan, tot aşa şi 'n România, cel puţin unul din cele doă varianturĭ.

D. S. F. Marian a publicat de-mult următorul descântec din Bucovina:

‘Pogorîndu-se arhanghelul Mihail din muntele Eleonuluĭ, a întim-
‘pinat pe Avezuha, aripa Sataneĭ, şi era fórte grozavă. Pĕrul capuluĭ
‘eĭ era pînă 'n călcâe, şi ochiĭ eĭ eraŭ ca stelele, şi mânile de fer,
‘şi unghile la mânĭ şi la picĭóre eraŭ ca secerea, şi din gura eĭ eşia
‘pară de foc. Şi ĭ-a ḑis arhanghelul Mihail, maĭ marele voevod pu-
‘terilor cerescĭ:

‘—De unde viĭ tu, duh necurat, şi unde te ducĭ?

‘—Eŭ merg în Vifleemul Iudeeĭ, că am auḑit că are să se nască
‘Isus Hristos din Maria fecĭóră, şi merg ca s'o smintesc pe ea.

‘Atuncĭ o luă arhanghelul Mihail de pĕrul capuluĭ, şi o legă cu
‘lanţurĭ de fer, şi ĭ puse paloşul în cóste, şi începu a o bate fórte
‘tare, ca să spună tóte meşteşugurile sale.

‘Iară ea începu a spune:

‘—Eŭ mĕ fac ogar, mîţă, muscă, păingăn, cĭóră, fată gróznică,
‘şi aşa într în casele ómenilor de le smintesc femeile, şi le smintesc
‘pruncĭi, şi le aduc pripaşiĭ, şi eŭ am 19 numĭ: I. Vestiţa; II. No-
‘vadaria; III. Valnomia; IV. Sina; V. Nicozda; VI. Avezuha; VII.

«Scorcoila; VIII. Tiha; IX. Miha; X. Grompa; XI. Slaló; XII. Ne-
«causa; XIII. Hatav; XIV. Hulila; XV. Huva; XVI. Ghiana; XVII.
«Gluviana; XVIII. Prava; XIX. Samca. Și unde sînt aceste numĭ scrise,
«eŭ acolo de casa aceĭa nu mĕ pot apropia de 3000 de pașĭ.

«Atuncĭ îĭ ḑise arhanghelul Mihail, maĭ marele voevod puterilor
«cerescĭ:

«—Iată 'ţĭ ḑic ţie și te jur, să n'aĭ putere a te apropia de casa
«robuluĭ luĭ Dumneḑeŭ N. N., nicĭ de averea luĭ, nicĭ de dobitócele
«luĭ, nicĭ de tóte căte sînt ale luĭ, ci să te ducĭ în munţiĭ ceĭ pustiĭ,
«unde nime nu locuesce, acolo să 'ţĭ fie locuinţa ta. Amin.»[12])

Nu avem nevoe de a insista asupra perfecteĭ identităţĭ a acestuĭ descântec cu bucata cea introductivă la «Minunile sfîntuluĭ Sisoe», cu acea deosebire fundamentală însă, că aci s'a perdut deja orĭ-ce urmă, directă saŭ indirectă, de sântul Sisinie din prototipul luĭ Bogomil.

§ 12. Acelașĭ variant, érășĭ fórte modificat și érășĭ fără sântul Sisinie, se află slavonesce între exorcismele luĭ popa Simeon, pe cele doă foĭ adause la finea volumuluĭ luĭ popa Grigorie din Măhacĭu, despre carĭ noĭ am vorbit în trécăt între «Texturĭ măhăcene» la pag. 175.

Iată'l literalmente, cu lipsurĭ din causă că hărtia e rósă pe la margine:

Аꙁь архаггль михаиль ходих
по горѣ елеѡнстѣи и ѡбрѣтох
вѣщицъ именим авиꙁою и рекох
еи ти еси ꙁлоплемен и проклетое
вѣ.... ѡна бо бѣше прострѣла
власи свои до петꙋ. и рече еи
архаггль михаиль не имам поу-
стити. аще ми сѧ не клънеши
и повѣжди ми родꙋ своемꙋ. и

Eŭ, arcangelul Mihail, îmblat'am pe muntele Eleonuluĭ și am aflat pe Veștița numită Avizoe, și ĭ-am ḑis: tu eștĭ ném reŭ și blăstĕmat... căcĭ ea îșĭ întinsese pletele pînă la călcâe. Și-ĭ ḑise arcangelul Mihail: nu te voĭu lăsa, dacă nu te veĭ jura și

12) Marian, *Descântece din Bucovina*, in *Traian*, 1869, No. 87, p. 252.

ѣе рече емѫ нашь родмо	nu-mĭ veĭ spune némul teŭ
ѣе (?). а мора. в вѣ-	şi numile: éră dînsa a ḑis:
ахоха. д пладница.	numile némuluĭ meŭ sînt: 1.
. з члкоу... дица. ѕ	Mora; 2. Véştiţa; 3. Ahoha;
ница. и свебела. ѳ дѣ...	4. De-mĭaḑi-ḑi; 5. Lecta; 6.
ыца. і нерадостна. аі	A-omuluĭ... 7. De-mĭaḑi-nópte;
. нигде да не сам бил	8. Svevela; 9. . . . . 10. Ne-
ися. архгглѣ михаиле.	bucurósa; 11. Négra.....
стоит матви сїе вѣ	arcangele Mihaile, unde în
	casă va fi acéstă rugăcĭune...

ste putinţă de a nu vedé, dela cea de'ntâiŭ aruncătură
, intima legătură a acesteĭ pretinse rugăcĭuni cu redac-
ea din ‘Minunile sfîntuluĭ Sisoe’, şi cu descântecul ro-
din Bucovina pe de o parte, ér pe de alta cu cele
cântece rusescĭ, tóte acestea izvorîte, pe diverse pogo-
din unul şi acelaşĭ prototip al luĭ Bogomil.

. Redacţiunea cea scurtă şi cele doă rusescĭ conservă
istinţă nomenclatura dracilor, pe care a perdut'o redac-
ea lungă, veche şi nouă.

desbinare însă în numĭ şi chĭar în numere!

ogomil sînt numaĭ 7 dracĭ, în redacţiunile rusescĭ—12;
în exemplarul slavic al luĭ popa Simeon; apoĭ 19 în
nea românéscă cea scurtă şi 'n descântecul din Buco-

ginţa numilor se póte constata maĭ bine prin următorul

acţiunea mână:	Descântec:	Popa Simeon:	Redacţiunile ruse:
ţiţa	Vestiţa	Вѣщицѣ	Трясея
iha	Avezuha	Явизоа	Огнея
nia	Valnomia	Морл	Ледея
dar	Navadaria	Пладница	Гнетея
ola	Scorcoila	Полоношница	Хрипуша

Miha	Miha	Лекта	Глухая
Puha	Tiha	Ѣхоха	Ломея
Cripa	Grompa	Чрѣна	Унея
Zlia	Slaló	. . . . .	Желтея
Nicara	Nicozda	Свевела	Коркуша
Zurina	Sina	. . . . .	Гледея
Nevaţa	Necauza	Нерадостна	Невея.
Fosfor	Hatav		
Luţifer	Hulila		
Berzebuti	Ghiana		
Avie	Huva		
Cilipina	Gluviana		
Igra	Prava		
Pesia	Samca		

Afară de *Avestiţă* (=*Vestiţă*=Вѣщица) şi *Avezuhă* (=*A zihă*=Ѣвизома), carĭ figuréză în treĭ liste; afară de *Salom* (=*Valnomia?*), *Miha*, *Tiha* (=*Puha?*), *Scarbola* (=*Scorcoi Năvodar* (=*Navadaria*), *Grompa* (=*Cripa*) şi *Zlia* (=*Slal* din cele doă liste românescĭ; afară de o apropiare posibilă tre românul *Nevaţă* şi rusul Невея; tóte cele-l'alte numĭ s în disarmonia cea maĭ infernală, astfel că nomenclatura d céscă se urcă nu la 7, nu la 12, nu la 19, ci la un mi mum de 50!

Să nu ne închipuim însă, că numaĭ Româniĭ şi Slaviĭ a nesce naşĭ atăt de darnicĭ în privinţa Sataneĭ.

In dosarele faĭmóselor procese de fermecătoriă din Germa dracul pórtă maĭ multe ḑecimĭ de numĭ: *Bickelhut*, *Breitk Bolomolo*, *Federbusch*, *Fröhlich*, *Gerlach*, *Grünwald*, *Hun kopf*, *Kehrauss*, *Limper*, *Lucifer*, *Moritz*, *Pompernickel*, *S tenfroh*, *Strule* etc. etc. Aprópe fie-care fermecătorésă cu scea pe acest gentleman sub un altfel de nume, când se nificativ, când cabalistic, când fără nicĭ un căpătâĭu [13]).

In Francia, o demonologiă din secolul XVI ne spune de semenea, că statul major al infernuluĭ se compune din: *L cifer*, *Belzebut*, *Astarot*, *Lucifugé*, *Satanachia*, *Fleuretty*, *L*

13) Wolf, *Zeitschr. f. deutsche Mythol.*, t. 2, p. 64.

biros, *Baël*, *Agares*, *Marbas*, *Pruslas*, *Aamon*, *Barbatos*, *Buer*, *Gusoyn*, *Botis*, *Bathim*, *Pursan*, *Abigar* etc. etc.[14])

Incă o probă, că bogomilismul căuta să se identifice în tóte cu pornirile cele instinctive, aşa dicênd antropologice, fie bune saŭ rele, ale poporuluĭ.

§ 14. Desvoltările de maĭ sus ne permit a stabili un paralelism fórte instructiv între apocriful eretic, cu care începusem „Texturile măhăcene„, şi apocriful cesta-l'alt, tot aşa de eretic, cu care începem acuma „Texturile bogomilice„, adecă între „Legenda Duminicei„ şi între ceĭa-ce am puté numi: „Legenda Frigurilor„.

Aci, ca şi acolo, un singur prototip se bifurcă din capul locului în doă redacţiunĭ, diferite nu numaĭ prin scurtimea saŭ lungimea lor relativă, dar încă prin punctul de plecare, prin óre-carĭ amărunte şi —pînă la un punct— chĭar prin intenţiune.

Aci, ca şi acolo, ambele redacţiunĭ, născute printr'o timpuriă bifurcare dintr'una şi aceĭaşĭ sorginte, încep apoĭ a se încrucişa la o-l'altă, a se amesteca, a se împleteci, dar fără a se identifica, fără a perde fie-care propria sa existinţă separată, astfel că une-orĭ ele figuréză împreună în aceĭaşĭ broşură, ca şi când ar fi doă legende deosebite.

In fine, aci ca şi acolo, după secolĭ de adîncă uĭtare, apocriful recăştigă d'o dată vechĭa'ĭ popularitate, re'noindu-se în limbă sub raportul formeĭ, şi adaptându-se —în privinţa fondului— la situaţiunea momentuluĭ. . . .

14) *Le grand grimoire ou l'art de commander aux esprits, sur un manuscrit de 1522*, Paris, 1845, in-12, passim.

Млтва стго Сїсина ѡт диавола проклета:	(Rugăcĭunea sântuluĭ Sisin contra afurisituluĭ drac).
кто воинь бист ꙗкож сти Сисинь.	кареле воиникь фꙋ ка сти Сїсинъ.
иже многимъ воемъ ѡдолеѧтъ.	че мꙋлте ощи бирꙋи.
пръво Сирианомъ, и втора Исмаилтеном, и три Тартаромъ.	ѧтъю Сїриꙗнїи. аи доии Тꙋрчїи, аи треїи Тътаръи.
114. егда млтвꙋ твораше възвратись сти Сїсинь ѡт въстока въ Равїю.	е дека-ш фѣпсе рꙋгъ, ѧтоарсесѣ сти Сисїнъ де ръсърит ла Равїѧ.
и прїиде къ немꙋ аггль, гспднъ вь съне и рече емꙋ.	ши вине кътрѫ елꙋ ѧцерꙋл домнꙋлꙋи ѧ вис ши ѕисе лꙋи.
иди Сисине къ сестри свое Мелинтию.	дꙋ-те Сисине кътрѫ сорꙋта Мелинтїе.

Carele voin*i*cŭ fu ca s*ve*ti Sisinŭ, ce mu*l*te oşti biru*i*? înt*ă*ĭu Siriĭanii, a*i* doii Tu*r*cii, ai treii Tătarăi. E deca-ş fépse rugă, întoa*r*sesé s*ve*ti Sisinŭ de răs*ă*ri*t* la Raviĭa; şi vine cătrâ elu îngeru*l* Domnului în vi*s* şi ḑi*se* lui: Du-te, Sisine, cătrâ soru-ta Melintie, că ş'au

MINUNILE SFÎNTULUĬ SISOE.

Atuncea in vremea Sfîntuluĭ Sisoe, plecară cu un impărat la vînătóre şi dimpreună cu fraţiĭ mulţĭ; iar când fu intr'o pădure mare, cu voia luĭ Dumneḑeŭ dete o furtună mare, şi se risipiră toţĭ pe faţa pămintuluĭ. ne-sciind nimenĭ care in cotro a apucat. Iar Sfîntul Sisoe, cu voia luĭ Dumneḑeŭ, nemeri drept la chilia sori-seĭ Meletia, in marginea Măriĭ. Şi stând la uşă, striga cu glas mare ca să-ĭ deschiḑă uşa. Iară Meletia il intrebâ: cine eştĭ tu, că eŭ nu te cunosc pe tine? El érăşĭ ḑise: deschide-mĭ uşa, soru-mea Meletia, că n'am unde să scap de furtuna Măriĭ; iar

понеж ест родила, е дети, и възел их ест дїаволъ. и ѕ хощеть възети.

не сътворити ловцꙋ дїаволꙋ томꙋ.

15. ꙗко тебѣ | радї ѡтженет гь дїаволꙋ того.

Мелинтїиа же сестра своа роди сътвори стлпь, мраморень.

и ꙁаковала гвоꙁдїемъ, и ѡловомъ ꙁилиꙗна (*sic*).

и поет, в, ѡтроковице на слꙋжбꙋ себе брашно ꙁа леть.

16. и прїиде сти Сїси[нъ] къ стльпꙋ и рече.

сестро Мелинтїе ѡтвръꙁи ми стлпь да вьнидꙋ.

ѡна же рече, не смеѧю ти ѡтвръсти, ꙗкож боѧсе врага Вараха.

кь ш'аꙋ нъскꙋт чинчи кокони. ши ꙗꙋ лꙋать дракꙋлъ ши аль шаселе ва се и-лъ ꙗ.

съ нꙋ фачи вънат ачелꙋ[ꙗ] дракъ.

къ пентрꙋ тине гонеще дꙋмнꙋл прѣ ачела дракь.

Мелинтїа сора лꙋи, нъскꙋ де фѫкꙋ стльпꙋ де мармꙋре.

ши-л ферекѫ кꙋ пироане де фїерꙋ, ши коперит кꙋ плꙋмбꙋ.

ши лꙋѡ доѡ фете съ-и слꙋжаскѫ кꙋ хранъ ѫтрꙋ ань.

ши мерсѧ сти Сисин | къ-тръ стльпꙋ ши ꙁисе.

соро Мелинтїе дешькиде-ми стльпꙋл съ ѫтрꙋ.

ѧ ꙁисе нꙋ кꙋтеꙁ съ-ци дешкиꙁ, къ мѫ темꙋ де дракꙋл ѫшельторюл.

...*t* cinci coconi, și ĭ-au luatŭ dra*cu*lŭ, și alŭ șasele va se i-lŭ ĭa, ... faci văna*t* aceluĭa drac; că pentru tine goneşte Dumnu*l* pré a-... dracŭ. Melintia, sora lui, născu de fâc*u* stlăpu de ma*r*mure, și-*l* ... cu piroane de fieru, și coperi*t* cu plu*m*bu, și luo doo fete să-i ... *cu* hrană întru anŭ. Și me*r*sĭa s*v*eti Sisi*n* către stlăpu, și ... soro Melintie, deșăchide-mi stlăpu*l* să întru. Ĭa zise: nu cute*z* ... deșchi*z*, că m*â* temu de d*r*cau*l* înșelătorĭu*l*. E*l* zise: soro Me-

---

... Meletia respunse ḑicênd: nu-ţĭ voĭu deschide uşa, că mĕ tem de Diavolul ... m'mĭ iea şi pe copilul acesta, ea încă n'aŭ împlinit 40 de ḑile. Ĭar Sfîntul ... deschide uşa, că pe mine m'a orînduit Dumneḑeŭ după vînătoriĭ de diavolĭ. ... soru-sa, îndată ĭ-a deschis uşa, şi intrând Sfîntul cu calul în casă, iar ... se făcu grăunte de meiŭ şi se lipi supt copita caluluĭ, şi întră şi el cu ... casă. Ĭar Meletia soru-sa, singură fiind fără de ajutor, cu o mână bu-... şi cu altă mână copilul ţinea; apoĭ cinară şi se culcară; iar când fu ... nopţiĭ, se sculă Diavolul şi fură copilul din légăn şi fugi cu el. Ĭar

ѡнь же рече ѡтврьꙁи ми стлъпь да вьнидꙋ ꙗк велїа ест вьнꙋ ꙁима.

и велїа въалица (*sic*), нест главꙋ подклонити.

117. аꙁь есмъ ловцꙋ дїавола томꙋ, мене радї ѡтженет гь дїаволꙋ того.

тогда ѡана (*sic*) ѡврьꙁи (*sic*) его стлпь.

и вьниде дїавол же подмичеса просеною лоспою под копитом коню Сисина.

и вьсхити ѡтрок и побеже къ морю.

ѡна же рече, ѡ брате мою еж ти рех се ми быст.

тогда сти Сисин вьседи на кон свою, и потече вь след дїаволꙋ того.

ел ꙁисе, соро Мелинтие дешкиде-ми стльпꙋл съ ѧтрꙋ, кѫ афарѫ маре фригꙋ ѧсте.

ши маре вихор, н'ам капꙋл оунде-ми ѧкина.

еꙋ синтꙋ вьнѫторꙋл ачелꙋа драк, пентрꙋ мене гонеще домнꙋль прѣ ачела драк.

атꙋнче ѧ дешкисе лꙋи стльпꙋл.

ши ѧтрѫ дракꙋл питꙋлиш ка ѡ грьꙋнце де мею сꙋптꙋ копита калꙋлꙋи лꙋ Сисин.

ши ръпи коконꙋл ши фꙋци кътръ маре.

ѧ ѕисе ѡ фрателе меꙋ, кꙋмци ѕиш аша фꙋ.

атꙋнче сти Сисин ѧкѫлекъ прѣ калꙋл лꙋи ши алергъ прѣ ꙋрма ачелꙋꙗ драк.

---

li*n*tie, deşchide-mi stlăpu*l* să întru, c*â* afarâ mare frigu ĭaste ş*i* mare viho*r*: n'a*m* capu*l* unde-mi închina; eu si*n*tu vănâtoru*l* aceluĭa dra*c*: pe*n*tru mene goneşt*e* Domnulŭ pr*é* acela dra*c*. Atu*n*ce ĭa deşchise lui stlăpu*l*. Şi întrâ dracu*l* pituliş ca o grău*n*ţe de meĭu suptu copita calului lu Sisi*n*, şi răpi coconu*l*, şi fugi către mare. Ĭa ḑise: o, fratele meu! cu*m* ţi ḑiş, aşa fu. Atunce s*ve*ti Sisi*n* încâlecă pré calu*l* lui şi ale*r*gă pré u*r*ma aceluĭa dra*c*. Calu*l* lu*i* văpăi dihniĭa;

---

copilul ţipând tare, Meletia îl auḑi prin somn şi se deşteptâ, şi puse mâna în légăn, şi găsi légănul gol şi începu a plânge cu glas mare, şi cu multă jale strigâ: scólă, fratele meŭ Sfinte Sisoe, că şi pre acest copil mi l'a furat Diavolul! Ĭar Sfîntul se deşteptâ şi ḑise: ce este acésta? iar soru-sa ĭ-a spus luĭ pricina. Decĭ el îndată se sculâ şi încălecâ pe cal şi'şĭ luâ paloşul în mână, şi plecâ după Diavolul ca să'l găséscă. Şi mergênd pe drum, aflâ pe marginea Măriĭ o salce, şi stătu în loc şi descălecâ de pe cal jos, şi se rugâ luĭ Dumneḑeŭ cu lacrimĭ ca să'ĭ grăéscă salcea, şi începu a o întreba: sfîntă salce a luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ

кон же его | пламеном дихаша имееи вь рȣкахь пламено копїе.

и погна къ връбе.

и рече древо бж҃їи връбо. видѣли врага бежаща и ѡтрокȣ носеща.

и беше връба видела и рече не видех.

и рече ст҃и Сисин, да цветеш а плод да не сътвориш.

паки потече и виде иное древо кȣпино.

и рече ст҃и Сисинъ древо бж҃їе кȣпино, видели врага бежеща и ѡтроче носеща.

и кȣпино беше видел и рече не видех.

и рече имъ (*sic*) Сисин, да

калȣл лȣи вьпъи дихнїѧ, ши аве ѧ мънѫ ѡ сȣлицъ де фокȣ.

ши-л гони прѣ ла ѡ салче.

ши ѕисе лемнȣл лȣ дȣмнеѕеȣ салче, вьѕȣш дракȣл фȣциндȣ ши ѧȣ коконȣ дȣкъндȣ.

ши салче-л фȣсесѧ вьѕȣт ши ѕисе нȣ л'ам вьѕȣт.

ши ѕисе ст҃и Сисин, съ ѧфлȣрещи ꙗръ поаме съ нȣ фачи.

ꙗръши кȣрсе ши вьѕȣ алтъ лемнȣ рȣгь.

ши | ѕисе ст҃и Сисинь, лемнȣл лȣ дȣмнеѯеȣ рȣгȣле. вьѕȣш дракȣл фȣциндȣ, ши ȣѧ кокон дȣкьндȣ.

ши рȣгȣл фȣсесѧ вьѕȣт ши ѕисе нȣ л'ам вьѕȣт.

ши ѯисе лȣи съ фїи блѫ-

---

ave în mănâ o suliţă de focu. Şi-*l* goni pré la o sa*l*ce, şi ḑi*se*: nu*l* lu Dumneḑeu sa*l*ce! văḑuş dracu*l* fugi*n*du şi înu coconu du-du? Şi sa*l*ce-*l* fusesĭa văḑu*t*, şi ḑi*se*: nu l'a*m* văḑu*t*. Şi ḑi*se* s*ve*ti *in*: să înflureşti, ĭară poame să nu faci. Ĭar*ă*şi cu*r*se, şi văḑu lemnu, rugŭ; şi ḑi*se* s*ve*ti Si*si*nŭ: lemnu*l* lu Dumnezeu rugule! ḑuş dracu*l* fugi*n*du şi uîn coco*n* ducăndu? Şi rugu*l* fusesĭa văḑu*t*, ḑi*se*: nu l'a*m* văḑu*t*. Şi zi*se* lu*i*: să fi*i* blâstema*t*! un*de*-ţi e rădâ-

---

t pe Diavolul fugind cu copil în braţe? iar salcea vĕḑuse, şi ḑise că n'a vĕ-decĭ Sfîntul, cunoscênd vicleşugul dintr'însa, ĭ-a ḑis: să fiĭ blestemată de neḑeŭ, ce veĭ înflori să nu legĭ; şi fu aşa. Şi Sfîntul tot alergâ după Dia-l, şi vĕḑênd în cale un rug, îĭ ḑise: rugule al luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ vĕḑut pe volul fugind cu un copil în braţe? ĭară rugul vĕḑuse, şi ḑise că n'a vĕḑut; şi pe acesta, ca şi pe salce, l'a blestemat ḑicênd: unde 'ţĭ este rădăcina, să'ţĭ vîrful, şi să fiĭ împedecarea ómenilor; şi fu aşa. Iar Sfîntul tot alergâ după lul, şi vĕḑu în marginea Măriĭ un paltin, şi ḑise: sfinte paltine al luĭ Dum-

си проклета. гдеж ест коренъ твои. тȣ бѫдеть и връх твои.	стемат, ȣнде цї-е ръдѫчїна — аколе съ-ци фїе връхȣл тѫ-
кто хощет мимо ити к тебѣ, а ты потькнетї е. а себе на проклетїе.	чине ва трече прѣ льнг тине. тȣ съ-и ѧпеадечи, ва еи съ те бластемѣ.
и потече и виде маслинȣ прї мора стоеща.	ши маи алергь ши възȣ о маслинъ стьндȣ льнгь маре.
120. и рече сти Сисинъ | древо бжїи маслино. видели врага бежаща, и ѡтроче носеща.	ши ѕисе сти Сисин, лемнȣл лȣ дȣмнеѕеȣ маслинȣ. вьѕȣши дракȣл фȣциндȣ, ши кокон дȣкьндȣ.
и рече маслинȣ, видѣх вь морю пориношасе.	ши ѕисе маслинȣл, възȣю-л ѧ маре афȣньдъндȣ-се.
и рече сти Сисин. да иси блсвенно и ѡсщенно древо бжїи маслинȣ.	ши ѕисе сти Сисин. сь фїи блсвитȣ и ѡсветит. лемнȣл лȣ дȣмнеѯеȣ маслинъ.
и бȣдеше вьсем црквам на просщенїе, а члком на спасенїе.	ши съ фїи ла тоате бесѣречилѣ де лȣминѫ; ши ѡаменилѡр де спсенїе.
тако быст.	аша фȣ.

cina ta, acole să-ţi fie vrăhul tâu! cine va trece pré lăngâ tine, tu să-i înpeadeci, ĭară ei să te blastemé. Şi mai alergă, şi văḍu uin maslinŭ stându lăngă Mare, şi ḍise sveti Sisin: lemnul lu Dumneḍeu maslinu! văḍuşi dracul fugindu şi u cocon ducându? Şi ḍise maslinul: văḍuĭu-l în Mare afunădându-se. Şi ḍise sveti Sisin: să fii blagoslovitu şi osvetit, lemnul lu Dumnezeu maslinŭ! şi să fii la toate besérecilé de luminâ, şi oamenilor de spasenie. Aşa fu. Şi vine la

neḍeŭ, n'aĭ vĕḍut pe Diavolul fugind cu un copil în braţe? iar el spuse drept, că l'a vĕḍut, dară a şi auḍit copilul ţipând pe cale; decĭ Sfîntul iĭ ḍise: să fiĭ blagoslovit de Dumneḍeŭ, şi să staĭ înaintea bisericeĭ cu păcătoşiĭ la pocăinţă şi cu drepţiĭ la spăsenie; şi fu aşa. Ĭar Sfîntul tot alergă după Diavolul, şi vĕḍu în marginea Măriĭ un maslin şi ḍise: sfinte masline al luĭ Dumneḍeŭ, n'aĭ vĕḍut pe Diavolul fugind cu un copil în braţe? ĭar maslinul spuse drept: l'am vĕḍut, s'a afundat în Mare, şi se juca cu pesciĭ Măriĭ şi cu copilul împreună; iar Sfîntul ḍise: să fiĭ blagoslovit de Dumneḍeŭ, diu tine să fie mirul, şi fără de tine să nu

1. прїиде къ морю и вражѣ ѕиницѫ свою въ море, изѵлече мрежѫ врага на сѫхо.

и начет его ѕбити, ѡѵ. палицю желѣзною.

и гла емѫ даждь ми. ѕ. дѣти Мѣлинтїани сестре мои.

и рече дїаволъ, не им чесо дати изѣль ихъ есмъ.

и рече Сисин. изѵѕ (*sic*) ихъ проклете дїаволе.

дїаволъ же рече, изѵлю и ти млеко матерно на длань, еж еси сѫсал млад.

тогда сти Сисин сѫтвори матѵѕ къ бѕ.

и ѕѵлѣва млеко матерно на длану.

тогда дїаволъ изѵлюва, ѕ. дѣти Мелинтиѧнїи.

ши вине ла маре | ши-шъ арѕнкъ ѕинца лѕи ѧ марѣ, ши скосе дракѕл ла ѕскат.

ши ѧчепѕ а-л бате кѕ. ѡѵ де бѕѯдѕгане де фїерѕ.

ши грьи лѕи, дь-ми ѕ фечори ли сѕрори-ме Мѣлинтїеи.

ши ѕисе дракѕл, н'ам че-ци да къ л'ам мънкат.

шї-и ѕисе лѕи Сисинъ, борещеи проклете драче.

дракѕль ѕисе. бораще-ци ши тѕ лаптеле мъни-та ѧ палмѫ чела че-и сѕптѕ ѧ тинерецеле.

атѕнче сти Сисин, елѕ-ши фече рѕгѫ къгрь | дѕмнезеѕ.

ши кори лаптеле мъни-са ѧ палмѫ.

атѕнче ши дракѕл кори, ѕ фечори ли Мелинтїеи.

---

are şi-şŭ arun*c*ă undiţa lu*i* în mar*é*, şi sco*se* dracu*l* la uscа*t*, şi în-gu a-*l* bate cu 802 (82?) de b*uzd*ugane de fieru; şi grăi lui: -mi 6 feċori ai surori-me Mél*in*tiei. Şi ḍi*se* dracu*l*: n'a*m* ce-ţi da, l'a*m* măncа*t*. Şi-i ḍi*se* lu*i* Sisinŭ: boreşte-i, proclete dra*ce*! Dra-lŭ ḍi*se*: boraşte-*ţi* şi tu laptele măni-ta în pa*l*mâ, cela ce-i suptu tinereţe*le*. Atunce s*ve*ti Sisi*n* elu-şi fe*ce* rugă că*t*ră Dumneḍeu, şi ri laptele măni-sa în pa*l*mâ. Atunc*e* şi dracu*l* bori 6 feċori ai Me-

---

boteze omul, şi fu aşa. Atuncea sfîntul Sisoe descălecă de pe cal în marginea rîŭ şi îngenunchiă cu faţa la pămînt şi se rugă luĭ Dumneḍeŭ ca să-ĭ dea pe avolul în mână. Şi rugându-se sfîntul cu lacrimĭ de foc luĭ Dumneḍeŭ, a a-cat cârligul în Mare, şi îndată a prins pe Diavolul, şi apucându-l de céfă l'a a afară din Mare, şi l'a bătut cu bătăĭ de usturime şi cu paloşul de toc în gul trupuluĭ. Şi ḍicea Diavolul sfîntuluĭ: ce aĭ cu mine, sfinte Sisoe, de mĕ ĭ? iar sfîntul ḍise: să daĭ, Diavole, copiiĭ soru-me Meletia carĭ i-aĭ luat; iar e: n'am de unde să ţi-ĭ daŭ, că i-am înghiţit; iar sfîntul ḍise: dacă i-aĭ it, borasce-ĭ; ĭar Diavolul ḍise sfîntuluĭ: borasce şi tu laptele, care l'aĭ dela maĭcă-ta. Ĭar sfîntul se rugă luĭ Dumneḍeŭ cu lacrimĭ, şi îndată vĕr-

и рече им Сисин, живь гь бь наш нбсы и на ꙁемле, не имами пꙋстити (*sic*) дїаволе докле ми съ не кльниши.

и начеть диꙗвол клетисе, тако ми сил страшнаго
123. прстола.

идеже млва сїиꙗ глетсѧ име мое (?) въспоминанїе те тꙋ дїавол не настигнет.

живь гь бь нашь нбсни и на ꙁемле, не имам тебе пꙋстити дїаволе. аще не кльниш ми съ.

и начет дїꙗволъ съ сльꙋами клетисѧ.

тако ми сил страшнаго прѣ-
124. стола и мишца високаго.

шї-и ꙋисе лꙋи Сиси
дꙋмнеꙋеꙋ домнꙋл нос
черюлꙋи ши алъ пъмъ
н'ам а те льса драче
нꙋ те вери цꙋра.

ши ѧчепꙋ дракꙋл а
съ мъ парде де търїа ѧ
тꙋлꙋи ска|оунь.

юѡ рꙋга ачаста гржі
ши нꙋмеле тъꙋ помени
аколе дракꙋл съ нꙋ-л ако

вїꙋ дꙋмнеꙁеꙋ домнꙋл
ал черюлꙋи ши ал пъмън
н'ам а те льса драче
те вери цꙋра.

ши ѧчепꙋ дракꙋл кꙋ ла
а сѫ цꙋра.

съ мь парде де търїа ѧ
катꙋлꙋ|и скаꙋнꙋл ши де б
ѧналте.

---

li*n*tiei. Şi-i ḑi*se* lui Sis*in*: viu Dumneḑeu, Domnu*l* nostru a*l* c
şi alŭ pămăntulu*i*! n'a*m* a te lăsa, drace, pânâ nu te veri g'u
începu dracu*l* a se g'ura: să mă pa*r*de de tăria înfricatului s
ĭuo ruga aćasta grâi-se-va ş*i* numele tău pomeni-se-va, acole
să nu-*l* acopere. Viu Dumnezeu, Domnu*l* nostru a*l* cerĭu*lui* şi
măntului! n'a*m* a te lăsa, dra*ce*, să nu te veri g'ura. Şi încep
cu*l* cu lacrâmi a sâ g'ura: să m*ă* pa*r*de de tăria înfriicatu*lui* s

---

sâ laptele care l'a supt dela maĭcă-sa. Atuncea Diavolul se speriâ fórt
şi de frică borî şi el copiiĭ soru-seĭ pe câte şése. fiind nevătămaţĭ. Atunce
volul s'a rugat sfîntuluĭ Sisoe ca să'l lase, iar sfîntul îĭ ḑise: ba, Diavole
nu te veĭ jura ca să nu maĭ aibĭ putere asupra creştinilor, să le facĭ vre
utate. Atuncea Diavolul neputênd scăpa într'alt chip din mâĭnele sfîntulu
dat zapis la mână, că unde se vor găsi aceste foiţe orĭ în ce casă, la orĭ-
şi în orĭ-ce loc, să nu se apropie Diavolul de şépte mile de loc. Atuncea
încă tot îl bătea şi 'l chinuia şi 'l tăvălĭa, şi l'a apucat cu cărligul de g
şi cu mâna de păr, şi'l bătea şi'l căsnĭa, şi ḑicea sfîntul: să te ducĭ în mun
vecĭ şi în pustiă, unde e dat ţie; şi i-a tăiat capul, şi i-a spintecat piept

и чистаго порфїра ѡсѫнеищи прѣчстиѧ его врьх.

и сиа тѫх, м, поповь иже ѡбстоить вишнии Іеросалим.

и млтвꙋ творит днъ и нощ.

идеж млтва сїа глѫце (*sic*) име твое вьспоминанїе те.

125. стое ти никоторїи дїаволь не настигнѫт, ни къ дꙋмꙋ (*sic*) бжїю, мр.

абїе посла его под мраком.

а ѕде славитсѧ име ѡца и сна, и стго дха и нинѣ и прсно и вь веки веком амин.

ши чинститꙋл вешьмѫнтꙋл че акопере чинститꙋл капꙋл лꙋи.

ши де търїаѫ челор. м. де попи челора че цинъ ѧналтꙋл Іерслмꙋлꙋи.

ши рꙋгѫ фак ши ѕꙋа ши ноапте.

юѡ рꙋга ачаста гръи-съ-ва ши нꙋмеле тьꙋ помени-се-ва.

свѫнтꙋл ачела нꙋ сокоти | прѣ дракꙋл ниче-л амънѫ. ниче кътрѫ каса лꙋ дꙋмнеѕеꙋ.

ачиеши-л тремесе елꙋ сꙋптꙋ ѧнтꙋнерек.

ıарь чичѧ слъвим нꙋмеле татълꙋи свнтꙋлъи дхь ши акмꙋ ши пꙋрꙋре ши ѧ вечии векꙋлꙋи. адъвърат амин. |

[illegible] de braţe*le* îna*l*te, şi ci*n*stitu*l* veşămâ*n*tu*l* ce ac*o*pere cinstitu*l* capu*l* [illegible] şi de tăriaâ celo*r* 40 de p*o*pi celora ce ţinŭ îna*l*tu*l* Ier*usa*l*i*mu-[illegible] şi r*u*gâ fa*c* ş*i* ḍua şi no*a*pte, ĭuo r*u*ga aćasta grăi-să-va şi nume*le* [illegible] pomeni-se-va. Svântu*l* acela nu socoti prê dracu*l*, nice-*l* amănâ, [illegible] cătrâ casa lu Dumnezeu, acieşi-*l* treme*se* elu suptu întunere*c*; [illegible] cicĭa slăvi*m* numele Tatălui, Sv*ă*ntulăi d*u*hŭ şi acm*u* şi purure [illegible] vecii vecului adăvăra*t*, ami*n*.

[illegible] grumaz pînă la buric. Şi atuncea l'a aruncat în Mare, şi l'a blăstemat ca să [illegible] iasă de acolo. Atuncea sfîntul Sisoe a luat copiiĭ sori-seĭ pe câte şése şi [illegible] la chilia unde şedea Meletia. Şi ḍise sfîntul: ţine, soru-mea Meletio, co-[illegible] ţi-a furat Diavolul; iar ea cu multă bucuriă şi cu mare dragoste îĭ pri-[illegible] pe Dumneḍeŭ lăudâ.

[illegible] unde se va găsi acéstă carte, fraţilor, să nu aĭbă putere Diavolul şi vrăş-[illegible] nicĭ o silă asupra creştinilor acelora; la carĭ se va găsi acéstă carte, să nu [illegible] nicĭ să se apropie de casa aceĭa, nicĭ de femeĭa omuluĭ acela, nicĭ de [illegible] lor, să nu se apropie de nimica ale creştinilor acelora; şi mila luĭ Dum-[illegible] să fie cu dumné-vóstră în vecĭ, amin

NOTANDA.

---

1. finalul *u* întreg: елꙋ (115), лемнꙋ (119), фꙋциндꙋ (1
120, 121), дꙋкьндꙋ (119, 120, 121), стьндꙋ (120), маса
(121), благословитꙋ (121), стльпꙋ (116, 117), сꙋптꙋ pre
(118, 126), сꙋптꙋ particip. (122), фїерꙋ (116, 122), [мѫ] т
(117), фригꙋ (117), [еꙋ] синтꙋ (118), фокꙋ (119), коконꙋ (1
плꙋмбꙋ (116);

finalul *u* întreg, băgat în textul slavic: ловцꙋ (115, 1
=paleo-sl. ловьць ‹venator› şi маслинꙋ (120, 121 de 2 or
paleo-sl. маслина ‹oliva›, cfr. maĭ sus p. 273, § 6;

finalul *u* jumătăţit în ъ saŭ ь: воиникь (114), лꙋать (1
дракъ (115, 116), дракꙋль, дракꙋлъ (115, 122), аль [ша
(115), [и-]лъ [ꙗ] (115), ань (116), домнꙋль (118),
(119), маслинъ (120, 121), скаоунь (124), цинь a 3 pers.
(125).

2. *-en-* pentru actualul *-in-*: мене (118).

3. ѫ ca vocală nasală numaĭ în ꙋѫ [кокон] (120), оуѫ [
линъ] (120), într'un loc prin metatesă grafică ѫꙋ=ꙋѫ [кок
(119), şi 'ntr'un alt loc prin vocalisare totală: ꙋ [кокон] (121

4. ѣ şi ѧ pentru *-e:* прѣ [ꙋрма] (118), прѣ [дракꙋл] (1
прѣ [ачела] (116, 118). прѣ [калꙋл] (118), прѣ [ла ѡ са

119), прѣ [льнгѫ] (120), ѧтоарсесѣ (115), мерса (116), [съ 'е] бластемѣ (120), бесѣречилѣ (121), [ѧ] марѣ (122), фȣсеса 119, 120).

5. *e* pentru vechĭul -ѣ- acolo unde şi astăḑĭ se pronunţă *e*-: гонеще (116, 118), фече (122), тинерецеле (122)=тинерецеле, бореще (122, şi tot acolo: бораще), фете (116), мерса (116), тремесе (126), трече (120), ѧнтȣнерек (126);
[сȣрори-]ме (122);
дека (114), векȣлȣи (126)=вѣкȣлȣи.

6. descompunerea luĭ ѣ în *ea:* ѧпеадечи (120)=ѧпѣдечи, cfr. maĭ sus p. 159 No. 65, şi t. 1, p. 40.

7. -їи- pentru -*i*-: ѧфрїикатȣлȣи (124, dar 123: ѧфрикатȣлȣи).

8. *ă* pentru *i* după *r*: Тътаръи (114), dar şi *i* pentru ѫ după *r:* бори (123 de 2 orĭ);
e pentru *e* după *r*: бораще lîngă бореще (122).

9. ъ=*ŭ* pentru *i* după *ş:* (ши]-шъ [арȣнкъ] (122), dar şi: ъши (119), вьѕȣши (121).

10. *i* pentru ъ saŭ ѫ după *s:* [еȣ] синтȣ (118).

11. *e* pentru ъ după *ţ*: [ѡ] грьȣнце (118).

12. *oa* generalmente bine păzit: тоате (121), ѡаменилѡр (121), ѧтоарсесѣ (115), поаме (119), пироане (116) etc., a-ră de: скосе (122);
oa pus pentru *o* în textul slavic: ѡана (118)=ѡна, cfr. maĭ sus p. 273 § 6.

13. contracţiunea: чела че-и сȣптȣ(122)=‘*ce ai* supt›.

14. alte particularităţĭ vocalice:
адъвърат (126);
свънтȣлъи (126), probabilmente numaĭ prin scăpare din vechea grafică pentru свънтȣлȣи;
ѕмнȣл (116)=домнȣл;
ерȣ (116, 122), dar меȣ (118), nu мїеȣ;
търїаѫ (125)=търїа;

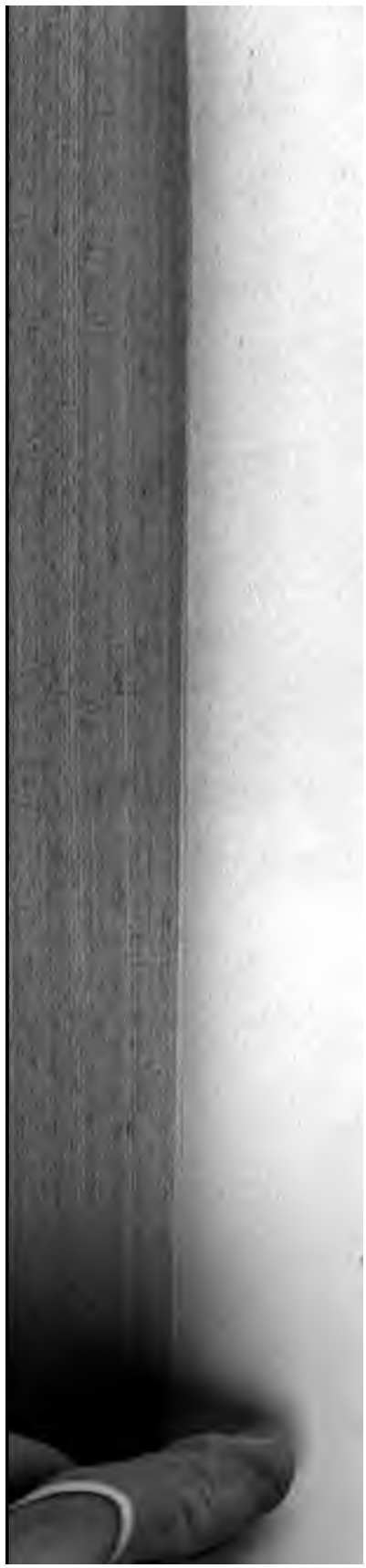

ѕѕа (125)=*ḑioa*.

15. predilecţiune pentru ѱ, nu ѫ: ѱѕра (1 de 2 orĭ).

16. confusiune perpetuă între ꙁ (=*z*) şi ѕиш (115, 118 de 2 orĭ, 119 de 3 orĭ, 12 122 de 3 orĭ, 123) şi ꙁисе (117 de 2 orĭ дѕмнеѕеѕ (119, 121, 123 de 2 orĭ) şi дѕмн 124, 126), вьѕѕю, вѫѕѕ, вьѕѕши, вьѕѕт etc 120 de 3 orĭ, 121) şi вьꙁѕт (120), adecă preponderinţă a luĭ ѕ;

numaĭ cu ꙁ: дешкиꙁ (117), кѕтеꙁ (117), şi numaĭ cu ѕ: ѕѕа (125), dar fie-care din întrebuinţéză o singură dată.

17. *o* din *v-*: лѕw (116).

18. metatesa: стльпѕ (116, 117), врѫхѕа

19. alte particularităţĭ consonantice:
виχор (117)=*vifor* şi врѫхѕа (120)=*vîrful*
вери (123, 124)=*veĭ*;
дешкиꙁ (117).

20. dupla post-articulare în construcţiun cu adjectivul: дракѕл ѧшельторюл (117), ѧфр (125, dar 123: ѧфрикатѕлѕи скаоунь), чинст (125), cfr. maĭ sus p. 130 No. 18;

în: чинститѕл капѕл лѕи (125) prin contra ститѕл кап ал лѕи, reduplicarea articluluĭ pos maĭ aparinte.

21. nearticulare anormală la feminin: [ѕѕа салче[-л фѕсеса вьѕѕт] (119).

22. pentru articlul *al:* домнѕл нострѕ ал ч мѫнтѕлѕи (123, 124), аль шаселе (115), феч (123), фечори аи сѕрори-ме (122), ли дони (114).

23. ordinalul fără amplificativul *-a:* [дль] шаселе (115), ca adverbul пѫрѫре (126).

24. лѫ дѫмнезеѫ (120, 126), лѫ дѫмнеѫеѫ (119, 121), лѫ син (118).

25. genitivo-dativ femeiesc contras şi apocopat: сѫрори-ме 22), мѫни-та (122), мѫни-са (123);
сорѫ-та (115), dar сора лѫи (126).

26. duplul perfect dela *a face*: фжкѫ (116) şi фече (122);
mai-mult-ca-perfect: фѣисе (114)=actualul *făcuse.*

27. alte perfecturi arcaice: вине (115, 121)=în textul vic пріинде ‹veni›:
зиш (118).

28. mai-mult-ca-perfect: фѫсеса вьзѫт, фѫсеса вьѫѫт (119, 0).

29. *-e* pentru *-ѣ* la imperfect: аве [дѧ мѫнж] (119).

30. imperfectul cu *-iea* dela infinitivul cu *-i*: диχнїа (119).

31. viitorul cu ‹habeo›: н'ам а те лъса (123, 124)=‹nu voĭu lăsa›.

32. ва се и-лъ ма (115)=‹i-l va lua›.

33. propaginaţiunea pronumelui personal: шї-и висе лѫи 2, 123), лчиеши-л тремесе елѫ (126), съ-ци фїе врѣχѫл ѫ (120), ѫнде цї-е рѫджчїнл та (120), ши-шъ арѫнкъ ѫн-ца лѫи (122).

34. pronumele personal pleonastic: свети Сисин елѫ-ши фе- (122).

35. propaginaţiunea lui *cel:* челор 40 де попи челора че цинъ 25).

36. acusativul fără *pre:* скосе дракѫл (122), рѫпи коконѫл 18).

37. infinitivul fără *a*: н'ам капѫл оунде-ми дкина (117) м че-ци да (122).

aci faţă 'n faţă pasagele corespunḑĕtóre din textul de maĭ su şi din cântecul bulgar citat în trécăt la pag. 276 § 8:

да цветеш [връбо], а плод да не сътвориш...

да си проклета [древо кȣпино], гдеж ест коренъ твои, тȣ бѫдеть и връх твои...

Тонка евла тонка да бидит,
Ни цȣт да цȣтит, ни род да родит...
Тонка ѧсика тонка да бидит,
Тонка да бидит, сенка да немат...
Зелени бѫршлен ȝелен да бидит,
Зелен да бидит ȝиме и лете,
Цȣт да ми цȣтит, род да ми родит,
Род да ми родит цѫрни ѧглєнꙗ...

unde e fórte caracteristic, din ambele părţĭ, că negaţiunea, adecă blăstemul propriŭ ḑis, este precésă de o întroducere afirmativă, care constată şi confirmă o calitate positivă a arboreluĭ în cestiune: ‹*să înflorescĭ*, dar...›, ‹*să fiĭ verde*, dar...›, ‹*să fiĭ subţire*, dar...›;

să se observe, că un variant al cânteculuĭ bulgar blastemă anume salcea, ca şi 'n textul nostru al rugăcĭuniĭ sântuluĭ Sisinie:

Крива-на бѫрба крива да бидит...

56. *a acoperi* cu sensul ‹a ajunge, a apuca›: съ нȣ-л ако-
іере (124)=în textul slavic: не настигнет, diferit de *coperi:*
:оперит кȣ плȣмбȣ (116, dar 125: акопере чинститȣл капȣл
ȣи).

57. slavism maĭ insolit: wсветит (121).

58. *să mă parde*=? съ мъ парде де търїа (123, 124), unde
n ambele locurĭ luĭ *să-mă-parde* îĭ corespunde în textul slavic
dverbul тако ‹aşa›.

59. е cu sensul ‹éră›: е дека-ш фѣпсе рȣгъ (114).

60. sub raportul accentuaţiuniĭ, este de observat duplul
ccent:

pe diftongĭ: ѧтъ"ю (114), "ꙗ (115), "ѧ (117, 118), "ꙗръ
119, 120, 126), "wаменилwр (121), "ю"w, (124);

pe vocale graficesce lungĭ: "w салче (119), "wсветит (121),
"w (125);

maĭ tot-d'a-una pe ѧ=*în*, isolat saŭ în composiţiune;

pe vocale finale: ф"ȣ (114, 121), ш"и (123), бор"и (123),
ȣр"а (124), лȣмин"ѫ (121), ȣндиц"а (122), акопер"е (124).

61. *paĭeric*:

după *n*: ȣн'дица (122), Мелин'тїе (115, 116, 117), дȣкьн'дȣ
120, 121), льн'гѫ, льн'гь (120), стьн'дȣ (120), атȣн'че (122),
ıъмън'тȣлȣи (123), чин'ститȣл (125);

după *p*: фѣп'се (114), лап'теле (123), ноап'те (125);

după *r*: алер'гь (120).

62. vocala irraţională:

după *n*: афȣньдъндȣ-се (121);

după *ş*: вешьмѫнтȣл (125), дешькиде (117, şi tot acolo:
дешкиде).

63. fiind posibil, ca epizodul celor treĭ arborĭ (patru în
redacţiunea cea modernă) să fi existat deja în vre-un variant
bogomilic bulgar al rugăcĭuniĭ sântuluĭ Sisinie, fără a fi nea-
pĕrat o innovaţiune curat românéscă, este interesant de a pune

CALATORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD

ÎNTRODUCERE.

§ 1. Vom indica aĭurĭ, sub No. III, cu ocasiunea aşa numitului ‘Apocalips al apostolului Paul’, mulţimea legendelor antice şi medievale despre fel de fel de excursiunĭ în împărăţia Iadului, dintre carĭ cea maĭ faĭmósă, fără îndoélă, este ‘Infernul’ luĭ Dante.

Aci ne vom mărgini strict la ceĭa-ce se atribue Sânteĭ Fecióre.

§ 2. ‘Cuvântu de înblare pre la munci’, ocupă în volumul al popă Grigorie din Măhaciu paginele 31—73.

Este scris cu aceĭaşĭ mână ca şi cele-l'alte texturĭ bogomilice, adecă copiat tot pe la 1580 după un original maĭ vechiu, pe la 1550 saŭ şi maĭ de'nainte.

§ 3. Sorgintea acestuĭ apocrif este bizantină.

Sînt cunoscute pînă acum patru exemplare grece: unul la Oxford, al doilea în biblioteca imperială din Viena, al treilea biblioteca San-Marco la Veneţia, al patrulea la Paris în biblioteca naţională, fie-care diferind maĭ mult saŭ maĭ puţin

de cele-l'alte, astfel că d. Gidel are tot dreptul de a ḑice în privinţa lor:

‹Il était difficile que des ouvrages de cette nature demeu‹rassent dans une forme rigoureusement la même. L'idée une ‹fois trouvée, chacun s'en servait à son gré, selon l'intention ‹présente qui le dirigeait. C'était un cadre commode où l'auteur ‹insinuait les conseils, les reproches, les paroles d'édification ‹que lui inspirait la nécessité du moment. C'est ainsi qu'au ‹moyen-âge toutes les nombreuses descentes aux enfers inven‹tées par les moines avaient toujours, au milieu d'incidents ‹forcément semblables, quelques traits particuliers qui s'appli‹quaient d'une manière plus précise. C'est ainsi que Dante, qui ‹résume et éclipse toutes ces élucubrations monacales, se ser‹vait de cette machine commode pour satisfaire sa colère; ‹c'est ainsi que, de nos jours même, Lammenais, dans les ‹*Paroles d'un Croyant*, foudroyait le pape et les rois,. [1])

Ne-am convins adesea, în cursul opereĭ de faţă, că acéstă indefinită v a r i a b i l i t a t e a fondului primitiv este proprie tuturor *cărţilor poporane*, carĭ se modifică necontenit, din copie în copiă şi maĭ ales din limbă în limbă, întocmaĭ ca şi producţiunile cele nescrise ale poporuluĭ.

§ 4. Afară de exemplarele bizantine, cunoscute d-luĭ Gidel şi al căroŕa prototip se urcă cam pînă la secolul VIII, mai există o redacţiune grécă de tot modernă, în privinţa căreĭ ĭată ce ne spune d. Politês:

‹Acéstă cărticică este lectura cea maĭ favorită a poporuluĭ ‹grec şi a exercitat o influinţă nespusă asupra concepţiunilor ‹poporane despre viaţa după mórte. Când aud citindu-se căr‹tecica Maĭceĭ Domnuluĭ, mi se rumpe inima în patru,—îmi ‹ḑicea o femee din popor. Noĭ nu cunóscem prima ediţiune ‹a acestuĭ apocalips al Sânteĭ Fecĭóre, pe care nu-l menţio-

1) Gidel, *Etude sur une apocalypse de la Vierge Marie*, în *Annuaire de l'asso. pour l'encouragement des études grecques*, t. 5, 1871, p. 99.—cfr. Tischendorf, *Apocalypses apocryphae*, Leipzig, 1866, p. XXVII-XXX.

'néză de loc Papadopulos-Vretos în bibliografia sa neo-eleni-'că; scim însă, că el s'a tipărit într'o mulţime de ediţiunĭ 'de câte 16 pagine în formatul 24,.[2])

§ 5. Exemplarul românesc nu s'a tradus din grecesce, ci din slavonesce, după cum —la adecă— s'ar puté recunósce chĭar după titlu:

ѧбларе пре ла мѹнчи=хоженїе по мѹкамъ.

Apocriful bizantin a fost din cele de'ntăiŭ cărţĭ traduse slavonesce: pînă astăḑĭ s'a conservat un manuscris tocmaĭ din secolul XII, reprodus întreg de către Sreznevskiĭ faţă 'n faţă cu textul grec dela Viena, pe care l'a reveḑut cunoscutul elenist Destunis.[3])

Intre exemplarul slavic şi traducerea română se observă însă nesce deosebirĭ marĭ, cel puţin tot atăt de simţite ca şi deosebirile între traducerea slavică şi originalul bizantin.

§ 6. Una din particularităţile cele maĭ remarcabile ale textuluĭ slavic, este următorĭul pasagĭu mitologic:

. . . Троꙗна Хърса Велеса Перѹна. на бы ѡкратиша бѣсомъ ꙁлыимъ вѣроваша . . .	. . . pe *Troĭan*, Hărs, Veles, Perun, şĭ-aŭ făcut ḑeĭ, în draciĭ ceĭ reĭ credeaŭ . . .

Hărs saŭ Hors, Veles saŭ Volos şi Perun sînt divinităţĭ slavice cunoscute, menţionate nu o dată în străvechea cronică a luĭ Nestor.[4])

Ce caută însă pintre aceştiĭa, ba încă maĭ pe sus de ceĭ-'alţĭ treĭ, numele luĭ *Troĭan*, pe care nu'l descrie şi nu-l scie nicĭ un mitograf al Slavilor?[5])

Un alt monument paleo-slavic, făcênd parte de asemenea din literatura teologică apocrifă: 'Cuvîntul şi revelaţiunea

2) Πολίτης, Νεοελληνικὴ Μυθολογία, t. 2, Athenis, 1874, p. 374.

3) Извѣстія Академіи Наукъ по отдѣленію русскаго языка, t. 10, Petersburg-1863, p. 551—574.

4) Veḑĭ texturile reproduse în Saharov, Сказанія русскаго народа, t. 1, Petersburg, 1841, part. 1. p. 11—12.

5) Cfr. ibid. p. 10—11 lista divinităţilor slavice cunoscute.

sfinţilor apostolĭ„, după un manuscris din secolul XVI, as pe acelaşĭ *Troĭan*, deşi nu la primul loc, între diferite di nităţĭ slavice:

. . . мнѧще богы многы, Пе-роуна и Хорса Дыѩ и Троѩна и инїи мноѕи . . .	. . . închipuindu-şĭ mulţĭ ḑ Perun şi Hors, Dîĭu şi *Tr ĭan*, şi alţĭ mulţĭ . . .

şi maĭ adaugă:

. . . Пероунь въ Єлинѣхъ а Хорсь въ Кѵпрѣ, Троѩнь бѧше црь въ Римѣ . . .	. . . Perun la Elinĭ, Ho la Cipru, ĭar *Troĭan fus împărat la Roma* . . .[6])

Aci este deja de tot învederată identitatea saŭ —cel pu ţin— identificarea ḑeuluĭ slavic *Troĭan* cu marele împărat *Tr ĭan*, ‘Trajanus„, întemeiătorul Dacieĭ romane.

Archeologul rus Kotliarevskiĭ combină tóte acestea cu urm tórele patru puncturĭ:

1. numele luĭ *Troĭan* figuréză de maĭ multe orĭ în vesti poemă rusă medievală despre Expediţiunea luĭ Igor ‘la D năre„, dintre carĭ o dată ca ‘drumul luĭ Troĭan„ (въ тро Троѩню) şi o dată ca ‘ţéra luĭ Troĭan„ (въ ѕемлю Троѩню);

2. Serbiĭ şi Bulgariĭ conservă pînă astăḑĭ în legendele lor poporane memoria unuĭ ‘împărat Troĭan„ (царь Троjан);

3. aşa numitùl val saŭ şanţ ‘al luĭ Troĭan„, care se în cepe la noĭ în România, se prelungesce apoĭ departe în Rusi sudică, unde poporul îĭ conservă acelaşĭ nume, maĭ existân acolo chĭar o tradiţiune că fundatorul acesteĭ immense construc ţiunĭ ar fi fost un ‘Troìan împărat rîmlenesc„ (Троѩна цар Єрманланскаго=Римлѩнскаго).

Kotliarevskiĭ trage de aci conclusiunea, că ḑeul *Troĭan* pót

6) Vostokov, Словарь церковно-славянскаго языка, Petersburg, 1861, t p. 232.

7) Матерьялы для археологическаго словаря, p. 13—14, în Древности, t Moscva, 1865—7.

să nu fie în realitate decât divinisarea de către Slavii meridionali a împăratului roman *Traian.*[7])

O divinisare—credem noi din parte-ne—, pe care Slavii o vor fi împrumutat, în cursul evului mediu, anume dela Români.

În ori-ce cas. este românéscă de origine următórea tradiţiune din Bosnia, pe care a reprodus'o Vuk Karag'ić:

‹Craiul Troian în fie-care nópte pleca în Sirmia, unde se ‹iubia cu o nevéstă saŭ fată, şi se întorcea de acolo înainte ‹de zorĭ, căci ḑiua el se temea a eşi la lumină, ca să nu-l ‹topéscă sórele. Cum sosia la iubita sa, îndată dedea cailor ‹ovăs, şi apoi petrecea drăgostindu-se, pînă ce caiĭ isprăviaŭ ‹mâncatul şi pînă ce cocoşiĭ începeaŭ a cânta. Într'o nópte ‹însă, fratele saŭ bărbatul acelei muĭeri a legat limbile tu- ‹turor cocoşilor, ca să nu pótă cânta, şi a dat cailor năsip ‹în loc de ovăs. Când dară craiul, simţind vremea de plecare, ‹întrebă dacă caiĭ aŭ isprăvit ovăsul, sluga i-a respuns că nu. ‹Mai târḑiŭ, înţelegênd cursa în care a căḑut, craiul a încă- ‹lecat în pripă ca să fugă spre oraşul seŭ, dar în cale l'a a- ‹juns sórele. Ca să scape de raḑe, el s'a ascuns sub un stog ‹de fin; însă vitele, din nenorocire, aŭ împrăştiat finul, şi ‹astfel sórele a topit pe Troian›.[8])

Peste Olt, în districtul Romanaţi, există la noi pînă astăḑi acelaşi tradiţiune. Împăratul cel topit de raḑele sórelui se numesce aci ‹Domnul-de-rouă›, şi poporul asigură că drumul cel roman de pétră, care duce dela Dunăre la Olt prin Caracal, fusese făcut anume de către dînsul, ‹ca să pótă merge mai lute la amanta sa›.[9])

Se scie că reposatul Bolintinénu a transformat acéstă tradiţiune olténă într'o frumósă baladă:

8) Karag'ić, *Lexicon.* p. 750 v. Трojан. — cfr. idem, Живот народа српскаго, Viena, 1867, p. 244, unde după *Troian* urméză o legendă serbă despre un alt împărat roman: Дукљан=*Diocletianus.*

9) Bolintinénu. *Poeniile vechĭ şi noue.* Bucurescĭ, 1855. p. 80 nota.

. . . . . .
Cum se face nópte, dela Istrul mare
Cătră Olt te duci,
Ca să ştergi de lacrimi, cu o sărutare,
Ochii ei ceĭ dulci!
Află că o dată sórele pe cale
De te va găsi,
Intr'o rouă dulce cu ţilele tale
Te va răsipi!
. . . . . .

Tot aşa cunoscutul scriitor rus Weltmann a compus din tradiţiunea serbă o poemă întrégă sub titlul de ‘Troĭan şi Angeliţa’.[10])

In ce mod legenda română a putut să străbată în Bosnia, ni-o lămuresc ultimele cercetări ale d-luĭ C. Jireček, cari demonstră, că acea ţéră poseda în vécul de mijloc o numerósă populaţiune curat românéscă, slavisată mai în urmă[11]): pe când nemic nu dovedesce, din contra, existinţa colonielor serbe în Oltenia.

Numele *Troĭan*, în care bogata imaginaţiune a poporuluĭ se va fi legat de silaba *-ro-*, pare a fi dat nascere mituluĭ întreg despre ‘Domnul-de-*rouă*’: sórele sórbe roua; deci Domnul-de-rouă putea să trăéscă numaĭ nóptea, desmierdându-se pe 'ntunerec—amant fericit—pe sînul fraged al flóriĭ, şi trebuĭa să péră vrênd-nevrênd la cele de 'ntâiŭ rade ale dimineţeĭ.

Orĭ-cine a luat ostenéla de a se familiariza cu noua sciinţă a mitologieĭ comparative, scie bine că tot aşa, prin profusiunea sensurilor unuĭ singur cuvînt saŭ a unuĭ grup de sunete, adecă prin *homonymiă* şi *polysemasiă*, s'aŭ desfăşurat cele maĭ multe şi cele maĭ frumóse mituri poporane....

§ 7. Ca şi ‘Legenda Duminiceĭ’, ca şi ‘Rugăciunea de scóterea draculuĭ’, a Sântuluĭ Sisinie, tot aşa ‘Călătoria Maiceĭ Domnuluĭ la Iad’, ni se presintă în doă exemplare românescĭ:

10) Вельтманъ, Троянъ и Ангелица, Moscva, 1846.

11) Jireček, *Die Wlachen und Mauroclachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag. 1879, p. 7–8.

unul vechĭu, din secolul XVI, cuprins în volumul luĭ popa Grigorie din Măhacĭu; cel-alt noŭ, chĭar din ḑilele nóstre.

Acesta din urmă se publică tot-d'a-una în aceĭaşĭ broşură cu redacţiunea modernă cea lungă a Legendeĭ Duminiceĭ, figurând pe planul al doilea în tóte ediţiunile eĭ, începênd dela cea transilvană din 1862.

In acest chip, s'a învrednicit şi el de a avé pînă acum vr'o 20 de ediţiunĭ!

In forma sa cea nouă, Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este cusută la un loc—ca să ḑicem aşa—şi cusută anume într'un mod fórte stângacĭu, cu redacţiunea cea scurtă a Legendeĭ Duminiceĭ, pe care noĭ am reprodus'o şi am analisat'o pe larg la 'Texturĭ Măhăcene, sub No. I, şi cu 'Visul Maĭceĭ Domnuluĭ, căruĭ îĭ vom consacra maĭ la vale un Excurs a-parte. Tóte acestea pórtă împreună un singur titlu de 'Epistolia Maĭceĭ Domnuluĭ,, printr'un fel de paralelism cu redacţiunea cea lungă a Legendeĭ Duminiceĭ, care se intituléză: 'Epistoliă a Domnuluĭ nostru Isus Hristos,. Sînt doă E p i s t o l i e: dela Dumă şi dela Fiĭu.

Separându-se fără nicĭ o dificultate de cele doă bucăţĭ eterogene, cu carĭ l'a înlănţuit bunul plac al nouluĭ seŭ redactor, textul modern al Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ se deosebesce de redacţiunea cea veche, sub raportul fonduluĭ, maĭ mult numaĭ dóră prin aceĭa că este fórte prescurtat, maĭ ales la început şi la sfîrşit, deşi nu fără óre-carĭ adaosurĭ la mijloc.

Aşa, ca să nu dâm decât un singur exemplu, lungul şir de 'Secură-te, (=радꙋиса=χαῖρε), prin care se începe convertirea Sânteĭ Fecióre cu arcangelul Mihail în tóte redacţiunile grece şi slavice şi pe care d. Gidel îl numesce: 'échange de politesses graves et saintes,, a despărut cu desăvîrşire din noua redacţiune română.

§ 8. Pentru ca reproducerea de maĭ jos să pótă întruni condiţiunile uneĭ ediţiunĭ critice, noĭ publicâm textul rotunc modern dedesuptul celuĭ vechĭu, după cum am maĭ făcut deja în privinţa Legendeĭ Duminiceĭ şi a Rugăcĭuniĭ

Sântului Sisinie; dar tot-o-dată punem în faţa lor textul s
vic cel din secolul XII, în care lipsurile sînt completate
către Sreznevskiĭ după un manuscris maĭ noŭ,[12]) apoĭ textul bi
zantin din recensiunea luĭ Destunis, şi'n fine pe cel neo-gre
după ediţiunea luĭ Politês.

§ 9. Să nu ne închipuim însă, că ideia călătorieĭ Maĭceĭ Dom
nuluĭ la Ĭad a fost prelucrată numaĭ în proză şi numaĭ di
condeĭu.

Prin intima legătură a cărţilor poporane cu literatura p
porană, o legătură asupra căriĭ noĭ am insistat nu o dată în
cursul acestor studie, pogorîrea Sânteĭ Feclóre în Infern s'
transformat la Serbĭ, póte şi pe aĭurĭ, într'o curiósă baladă,
unde arcangelul Mihail, favoritul bogomililor, este înlocuit prin
apostolul Petru.

Ĭat'o întrégă, după cum o găsim în colecţiunea luĭ Karagjić

«Pe Dumneḑeŭ rógă luminósa Mariă: — Dă'mĭ, Dómne, cheile ra-
«iuluĭ, — ca să deschid ale raĭuluĭ porţĭ — şi prin raĭu să ajung
«Ĭad, — să'mĭ věḑ pe bătrîna mea maĭcă, — dóră voĭu puté s
«scap sufletul. — Aşa rugâ pe Dumneḑeŭ, şi-ĭ fu ascultată ruga: —
«ĭ-a închinat Dumneḑeŭ cheile raĭuluĭ — şi a trîmis cu dînsa pe a
«postolul Petru, — ca să-ĭ deschiḑă ale raĭuluĭ porţĭ. — Astfel pr
«raĭu eĭ aŭ sosit la Ĭad. — In Ĭad se plimbă treĭ tovarăşĭ: — unul
«din eĭ ardea picĭorul, — ĕră celuĭ-l'alt mâna pînă la umĕr, — ĕr
«celuĭ al treilea îĭ ardea capul. — Şi întrébă Maria pe apostol: —
«Cu ce, Petre, păcătuit-aŭ eĭ luĭ Dumneḑeŭ — de se chinuesc cu mune
«atât de cumplite? — Să-ţĭ spuĭu eŭ, luminósă Mariă! — Dacă
«nuĭa îĭ arde bălanul cap, — este că n'a dăruit pe naşă-sa, — pe ace
«ce-ĭ dede pe sântul Ion, — ĭar el nu ĭ-a dat nicĭ o pară, nicĭ u
«ban; — dacă celuĭ-l'alt îĭ arde mâna cea drépră, este că tăia
«ea oile de pripas; — dacă celuĭ al treilea îĭ arde picĭorul, — e
«că a isbit cu el în tată şi'n mumă. — Aŭ trecut pe lîngă ceĭ tr
«şi s'aŭ dus înainte. — Ĭată şed doĭ moşĭ bătrînĭ, — cărora le a
«şi bărbile şi capetele; — ĭar Maria întrébă pe Petru: — Spune'mĭ
«Petre, cu ce aŭ păcătuit aceştiĭa? — Îţĭ voĭu spune, dragă surióră.
«— Aceştiĭa fuseseră judecătorĭ pămîntescĭ, — eĭ împăcaŭ resbunărĭ

12) Necompletat, acest text s'a publicat în Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2, p. 23—30, unde este reprodus
o-dată, p. 30—39, o redacţiune serbă din secolul XV.

ntru morţĭ şi rânĭ, — dar judecaŭ cu strâmbătate — şi luaŭ blă-
ematâ mită, — încât tot încâ nu sînt pedepsiţĭ cum s'ar cădé — unor
mătarĭ, surioro, şi celor ce se vînd, — căcĭ sînt, o Dumneḑeule,
ĭ marĭ blăstemaţĭ! — Apoĭ trecură ce-va înainte, — acolo găsiră
nevestică, — cărĭĭ ĭĭ ardeaŭ şi mânile şi picĭórele, — ĭar limba
era eşită pintre fălcĭ — şi atărnaŭ şerpĭ de ţîţele eĭ. — Când
vĕḑu luminósa Mariă, — întrébă cu necaz pe apostol: — Cu
a păcătuit luĭ Dumneḑeŭ acéstă căţea — de se chinuesce cu mun-
aşa de cumplite? — Îţĭ voĭu spune, dragă surióră! — Acéstă
cătósă a fost cărşmărésă, — şi tot amesteca apă în vin — de lua
nĭ pentru apă; — ea avea un bărbat cu cununiă, — dar trăia
alţĭĭ pe d'alăturĭ; — şi când dînsa cu el s'a cununat, — făcuse
upră-şĭ fermece — ca să nu aîbă copiĭ, — dar Dumneḑeŭ ĭ-a scris
facă şépte feciorĭ — de-ĭ veḑĭ, soro, atărnaţĭ de ţîţele sale,
şi cu dînşiĭ are să mérgă înaintea Domnuluĭ. — Apoĭ aŭ maĭ
ers ce-va înainte — de aŭ găsit o babă bătrînă, — care era mu-
a luminóseĭ Marie: — acesteĭa ĭĭ ardeaŭ şi mâĭnele şi picĭórele,
— şi-ĭ maĭ ardea şi pĕrul în vîrful capuluĭ. — A stat Maria lîngă
umă-sa, — şi întrébă pe bătrîna sa mumă: — Spune'mĭ, maĭcă,
ĭ ce aĭ păcătuit? — Ore n'aş puté eŭ să-ţĭ scap sufletul? — Îĭ re-
unde Marieĭ maĭcă-sa: — Nu e nicĭ un folos, dacă'ţĭ voĭu spune! —
ând ajunseĭ eŭ fată de măritat, — într'o diminéţă în ḑi de pascĭ
— mumă-mea s'a dus la biserică, — lăsându-mĕ a-casă să gătesc
rânḑul; — când mumă-mea s'a întors dela biserică, — m'a găsit gólă
ră haĭne, — şi mĕ lovi cu mâna şi cu inelul, — ĭar eŭ am isbit'o
e zidul turleĭ! — Atuncĭ m'a blăstemat mumă-mea — de măritiş
ă n'am parte. — M'am măritat eŭ de treĭ-patru orĭ, — dar n'am
st cinstită de'naintea luĭ Dumneḑeŭ, — şi nicĭ de un bărbat n'am
ut parte; — apoĭ când m'am măritat, fă, d'al patrulea, — am gă-
t la bărbat doĭ copiĭ vitregĭ, — unul era ca de doĭ anĭ, — cel-l'alt,
împlinise patru anĭ. — Aceştĭ copiĭ mĕ luară drept maĭca lor în
mneḑeŭ. — Când veniră copiiĭ dela joc, — către mine amîndoĭ s'aŭ
ns; — plângênd cel maĭ mare, mĭ-a ḑis: — fă-mĭ, maĭco, o cămaşă
ă, — ĭar eŭ ĭ-am croit'o să nu maĭ créscă; cel maĭ mic mĭ-a ḑis: dă-mĭ,
ĭco, o bucată de pâĭne, — ĭar eŭ ĭ-am dat o bucată de pămînt negru...
Încă baba voĭá să se maĭ plângă, — dar n'a lăsat'o apostolul
ru, — ci a apucat'o Petru de mânĭ — şi a împins'o pintre dracĭ:
Iat'o, diavole! ţineţĭ-o, dracilor! — Aşa s'a întâmplat, şi acum
mneḑeŭ să ne ajute!»[13])

[13]) Karagić, Српске народне пјесме, Viena, 1845, t. 2, p. 11—14.

§ 10. Este învederat, că balada de mai sus a confundat, nu fără dibăciă, călătoria Maicei Domnului la Iad, remasă ca fond naraţiunii, cu alte motive poporane, mai ales cu acela din colinda „Loc în raiu„, unde — după cum se cântă în Ardél — apostolul Petru ḑice mumei sale:

"Loc în raiu,
"Maicuţă, n'ai,
"Căci săracii ţi-au lucrat,
"Séra plată nu li-ai dat,
"Făr' neghina grâului
"De pe fundul ciurului;
"Birtăşiţă când erai,
"Cupa mică măsurai,
"Vin cu apă ai vîndut,
"Nici un bine n'ai făcut„ etc.[14])

Acéstă colindă nu este necunoscută Slavilor de peste Dunăre. Într'o redacţiune bulgară, ce-va mai scurtă decât cea românéscă, apostolul Petru respunde mameĭ sale:

Надзад, надзад, стара мале:
Ты не можешь у рай д'идешь:
Твоя душа грѣховита,
Че си была механджійка,
Ексик вино продавала
И водица придавала...[15])

Amestecul „Călătoriei Maicei Domnului„ cu „Locul în raiu„, pe tărîmul literaturei poporane celeĭ nescrise, este paralel amesteculuĭ aceluiaşi apocrif cu „Legenda Duminicei„ şi cu „Visul Maicei Domnului„, în sfera cărţilor poporane: într'o parte ca şi'n cea-l'altă, poporul procede pe aceĭaşi cale a fusiunii mai mult saŭ mai puţin intime a elementelor eterogene, îngreuind astfel peste măsură sarcina criticuluĭ, care—dacă nu-l vor ajuta nesce cunoscinţe prealabile tot atât de eterogene — este amenințat a rătăci fără scăpare în complicaţiunile abirintuluĭ.

14) Marienescu, *Colinde*, Pesta, 1859, p. 74—6.
15) Чолаков, Българскый народен сборник, Belgrad, 1872, p. 341 No. 90.

Aci se aplică pe deplin admirabila comparaţiune a luĭ Ozanam:

‹Comme des plantes touffues ne peuvent croître ensemble sans se mêler, s'envelopper, se nuire peut-être; de même, dans cette forte végétation poétique, chaque fable pousse des branches qui vont s'entrelacer avec les rameaux voisins›.[16])

§ 11. Terminând, atragem tótă atenţiunea asupra mareĭ importanţe linguistice a vechĭuluĭ text românesc al ‹Călătorieĭ laicеĭ Domnuluĭ›.

Observâm aci tot-o-dată, că copistul cel de pe la 1580 a transcris într'un mod maĭ ne'ngrijit decât pe Rugăcĭunea sfântuluĭ Sisinie, omiţênd une-orĭ, din grăbire, litere şi silabe întregĭ, pe carĭ noĭ le restabilim în reproducerea cirilică în-tre [ ].

Semnele ѫ şi ѧ, ѫ şi ѣ, sînt scrise astfel, încât de multe orĭ este a-nevoe de a le puté deosebi una de alta.

[16]) Ozanam *Les poëtes franciscains en Italie*, Paris, 1859, p. 370.

Коувънтꙋ де ѧбларе пре ла мꙋнчи сфнта марїа вра съ вазѫ коум се мꙋнческꙋ рѡдꙋль крещинескꙋ ѡче бл҃сви.:—

Сфнта ши прѣ-слѫвитаа дѡамна родитоарѣ нꙋ аи митрече а лꙋ дꙋмнезеꙋ маика лꙋ христос ши мерсе сь вазъ тоате мꙋнчила. ши мерсе ѧ мъгꙋра елеѡнꙋлꙋи ши сь рꙋгь лоу доумнезеꙋ. фїюлꙋи сеꙋ лꙋ іс хс. ши ѕисе ѧ нꙋмеле татѫлꙋи шї фїюлꙋи ши ал сфнтꙋлꙋи дхꙋ. съ дещїнгѫ кътръ мине архагель михаилъ съ ми спꙋе дин черꙋ*) ши де пре пѫмѫнтꙋ. ши ера ачела час дещинсъ архаггле (*sic*)
31. михаил кꙋ патрꙋ сꙋта де | ѧцерї кꙋ елꙋ. ѡ сꙋтѫ деспре ръсъритꙋ. алтъ сꙋтѫ**) деспре

Cuvântu de înblare pre la munci: sfănta Maria vrĭa să vaḑâ cum se muncescu rodulŭ creştinescu. (Părinte bine-cuvintéză!)

Sfănta şi pré-slâvitaa doamna roditoaré nu-ai-mitrece a lu Dumnezeu, maica lu Hristosu [se sculâ?] şi merse să vază toate muncilĭa: şi merse în măgura Eleonului şi să rugă lu Dumneḑeu fiĭului seu lu Is. Hs. şi ḑise: în numele Tatâlui şi Fiĭului şi al Sfăntului duhu! să deştingà cătră mine arhaghelŭ Mihailŭ, să mi spue din ceru şi de pre pâmântu. Şi era acela éas: deştinsă arhagghele Mihail cu patru sutĭa de îngeri cu elu: o sutâ despre răsăritu, altă sutâ despre apusu, altâ sutâ despre amiaḑâḑi, altâ sutâ despre meaḑânoapte. Şi săru-

*) D'asupra luĭ ꙋ e pus ю, ca şi când scriitorul ar fi vrut să arate, că se póte ḑice d'o potrivă: черꙋ şi черю.

**) După acésta a maĭ fost scris: альтъ с[ꙋтѫ], dar s'a şters cu aceĭaşĭ mână.

Acéstă carte arată muncile creştinilor, ce le-a arătat arhanghelul Mihail Pré-sfinteĭ Născătóreĭ de Dumneḑeŭ, ca să véḑă unde se muncesc creştiniĭ cu suflete. Şi ḑise Maĭca Domnuluĭ: Spune'mĭ, Mihaile,

оженіе пресвятыя бца по
мѹкамъ.
ново пресвятыя Богородицы
велми душеполезно. о
юкои (покаи? покании?)
го мира. Ги блгви отче.

Хотѣ св. Богородица по-
итися къ гду бу наше-
на горѣ Еліоньстѣй.
Во имя оца и сна и св. дха.
идеть архангелъ Михаилъ.
100 ангелъ съ нимъ. 100
востока. 100 отъ запада.
0 отъ полудня. 100 отъ
ѹнощь.
И цѣлова благодатную Ми-
лъ со англы. и рече. Ра-
іся отче исполненіе. радуй-
сыновне пребаваніе. ра-
іся св. духа (....) похвало.
ѹйся Хви и утвержденіе.

Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας
Θεοτόκου περὶ τῶν κολάσεων
καὶ πῶς καὶ ὅποι (οἰπὶ)
κολάζονται καὶ περὶ μετανοίας·
δέσποτα εὐλόγησον.

Ἔμελλεν ἡ παναγία Θεοτόκος πορεύεσθαι ἰδεῖν τὰς κολάσεις καὶ ἦλθεν ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν προσεύξασθαι· προσευχομένης δὲ αὐτῆς πρὸς κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν εἶπεν:

ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, κατελθέτω ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, ὅπως εἴποι μοι (μι) περὶ τῶν κολάσεων. καὶ ἅμα τῷ λόγῳ αὐτῆς κατῆλθεν ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῆς ἀνατολῆς ἑκατὸν, καὶ τῆς μεσημβρίας ἑκα-

---

Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἥτις κατέβη εἰς τὸν Ἅδην καὶ εἶδε πῶς κολάζονται οἱ ἁμαρτωλοί.

ῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτε ἔμελε νὰ μετασταθῇ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, ἀνέβη τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν διὰ νὰ προσευχηθῇ, καὶ εἶπεν «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ ἔλθῃ ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, διὰ νὰ δείξῃ τὰς κολάσεις ὁποῦ καλάζονται οἱ ἁμαρτωλοὶ κάτω εἰς τὸν ᾅδην·» πάραυτα ἦλθεν ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ μὲ τετρακοσίους ἀγγέλους καὶ

[illegible] ... [illegible] maica [illegible]
[illegible] ... bucură-tia, ci
[illegible] ... bucură-tia, viața
[illegible] ... bucură-tia, că la por
[illegible] ... bucură
[illegible] ... și cerul s
[illegible] ... bucură-tia p
[illegible] ... ce se-a proro
[illegible] ... bucură-tia, că la deschi
[illegible] ... până la scaunul lu dumne
[illegible] ... Și dise pré-sfânta maica
[illegible] ... Hs. cătră arhagghelă Mi
[illegible] ... bucură-te, arhaghele Mih
[illegible] ... că e povelenia sfântului d
[illegible] ... bucură-te, arhagghele, că l
[illegible] ... lăudatu cu ceia câte ș
52. [illegible] ... ripi, cu heruvimii și cu
[illegible] ... rafimii! bucură-te, arhag
[illegible] ... călcătoriu munciloru și [ca
[illegible] ... stai nai[te], inaite despu
[illegible] ... ruliui Tatâlui stai! bucur
[illegible] ... arhagghele Mihaile, că
[illegible] ... pururé luminâ nestinsâ!
[illegible] ... curâ-tia, arhaghele, că tu
[illegible] ... bucina la g'udețu și veri
[illegible] ... ștepta adurmiții din v
[illegible] ... bucură-te, arhaghele, că
[illegible] ... toți ești tu mai susŭ la
[illegible] ... unul lu Dumnedeu! Așa
[illegible] ... îngerii lăudară pré maic
[illegible] ... Hs. Și se rugâ maica lu

---

câte munce sînt? Ĭară Mihail dise: ce voĭu spune, fără numĕr
Atuncea deschiseră îngeriĭ ĭadul, și vedură acolo mulțime de s
muncindu-se, noróde multe, bărbațĭ și muierĭ, și era plânsurĭ și c

Давидово пророченіе.
святое поклоненіе.
пророческое пропо-
радуйся превышняя
престола божія.
же благодатная ко
у Михаилу. Радуйся
истратиже. радуйся
е первый воинства.
дха повелѣніе. радуй-
стратиже. шестокрыль-
хвала. Радуйся Ми-
рхистратиже. мучите-
оправіе. а престолу
достойно стоиши.
і Михаиле (свѣтиль-
росвѣщенія никако же
Радуйся архистрати-
ый воине хотя вос-
и убудити отъ вѣка
я. Радуйся Михаиле
всѣмъ небснымъ силамъ
же и до престола
ся англи прославль-

τὸν καὶ τῆς οὐσεως ἑκατὸν καὶ τοῦ βορρᾶ ἑκατὸν (καὶ τῆς μεσημβρίας ἑκατόν).

καὶ ἠσπάσαντο (εἰσπάσαντο) τὴν κεχαριτωμένην καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν· χαῖρε κεχαριτωμένη, τοῦ πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, χαῖρε τοῦ κυρίου ἡ κατοίκησις, χαῖρε τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ κέλευσμα. χαῖρε τῶν ἐξαπτερύγων ὁ ἔπαινος, χαῖρε τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν τὸ στερέωμα, χαῖρε τῶν δεκατεσσάρων στερεωμάτων τὸ ὀχύρωμα, χαῖρε τῶν ἀγγέλων τὸ προσκύνημα· χαῖρε πάντων ὑψηλοτέρα ἕως τῶν Θρόνων τοῦ Θεοῦ.

εἶπε δὲ καὶ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ παναγία· χαῖρε καὶ σύ, Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, τῶν ἐξαπτερύγων ὁ ἔπαινος, χαῖρε Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, ὁ τὸν τύραννον καταπατῶν καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀξίως παριστάμενος, χαῖρε Μιχαὴλ ἀρ-

---

ν τὴν Παναγίαν καὶ εἴπασι τούτους τοὺς λόγους· «Χαῖρε τοῦ Πατρὸς σμα. Χαῖρε τοῦ Υἱοῦ ἡ κατοίκησις· χαῖρε τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν τὸ στε- ῖρε τῶν δεκατεσσάρων ἀσμάτων τὸ ὀχύρωμα· χαῖρε τῶν ἐξαπτερύγων χαῖρε τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα· χαῖρε τῶν τοῦ Θεοῦ ποιημάτων καὶ πάσης κτήσεως τιμιωτέρα· χαῖρε καὶ ἕως τοῦ Θρόνου τοῦ Θεοῦ » Καὶ ἡ Παναγία εἶπε πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· «Χαίροις καὶ σὺ, Ἀρχιστράτηγε, καὶ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς λειτουργέ. καὶ τοῦ υἱοῦ μου χαῖρε ὁ τὸν διάβολον καταισχύνας, καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ στολὴν ἀφεδμοίως καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀγγέλους ἐχαιρέτησεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε καὶ ἐσεῖς ἅγιοι ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ μου·» καὶ

АПѢСѢ АЛТѪ СѢТѪ ДЕСПРЕ АМЇА-
ѢѪѢИ. АЛТѪ СѢТѪ ДЕСПРЕ МЕА-
ѢѪНОАПТЕ. ШИ СЪРѢТАРЬ ПРѢ-
СВНТАА МАИКА АѢ ХС ШИ ВИСЕРѪ
БѢКѢРѪ-ТѪ ЧИНСТИТА АѢМЇЕИ.
БѢКѢРѪ-ТѪ ВЇАЦА ФЇЮАѢИ. БѢ-
КѢРЬ-ТѪ КѪ А ПОРѪНКА СВНТѢ-
АѢИ ДХѢ. БѢКѢРѪ-ТѪ ТѪРИЕ ЧЕ-
РЮАѢИ. ШИ ЧЕРЮЛ СѪ ѦКИНѪ ЦЇЕ.
БѢКѢРѪ-ТѪ ПРОРОЧЕСТВЇЕИ ЧЕ СЕ-Ѣ
ПРОРОЧИТЬ. БѢКѢРѪ-ТѪ КѪ А ДЕШ-
КИС ЦЇА ПѪНѪ ЛА СКАѢНѢА АѢ
ДѢМНЕВЕѢ. ШИ ВИСЕ ПРѢ-СФНТА
МАИКА АѢИ ХС КѪТРѪ АРХАГГЛЬ
МИХАИЛ. БѢКѢРѪ-ТЕ АРХАГЕЛЕ МИ-
ХАИЛЕ. КѪ Е ПОВЕЛЕНЇА СФНТѢАѢИ
32. ДХѢ. БѢКѢРѪ-ТЕ АРХА|ГГЛЕ КѪ ѦЦИИ
ЛѪѢДАТѢ КѢ ЧЕѪ КѪТЕ ШАСЕ АРИ-
ПИ. КѢ ХЕРѢВИМИИ ШИ КѢ СЕ-
РАФИМИИ. БѢКѢРѪ-ТЕ АРХАГЕЛЕ
КѢЛКѪТОРЮ МѢНЧИЛОРѢ. ШИ СТАИ
НАИ ѦНАНТЕ ДЕСПѢТОРѢЛЮИ ТА-
ТѪЛѢИ СТАИ. БѢКѢРѪ-ТЕ АРХАГГЛЕ
МИХАИЛЕ КѪ ЕЦЇ ПѢРѢРЬ ЛѢМИНѪ
НЕСТИНСѪ. БѢКѢРѪ-ТѪ АРХАГЕЛЕ.
КѪ ТѢ ВЕРИ БѢЧИНА ЛА ЦѢДЕЦѢ,
ШИ ВЕРИ ДЕЦІЕПТА ѦДѢРМИЦЇИ
ДИИ ВЕКѢ. БѢКѢРѪ-ТЕ АРХАГЕЛЕ.
КЬ ДЕ ТОЦИ ЕЦИ ТѢ МАИ СѢСЬ
ЛА СКАѢНѢА АѢ ДѢМНЕВЕѢ. АША
ТОЦИ ѦЦЕРЇИ ЛЬѢДАРѪ ПРѢ МАИ-

tară pré-svăntaa maica *Iu Hs.*
şi ḑiseră: bucură-tĭa, cinstĭta
lumiei! bucură-tĭa, viaţa fiiu-
lui! bucură-tĭa, că ĭa porânca
svăntului duhu! bucură-tĭa,
tărie cerĭului, şi cerĭu*l* să în-
chină ţie! bucurâ-tĭa proro-
cestviei ce se-u prorocitŭ!
bucură-tĭa, că ĭa deşchis ţîn
până la scaunu*l* lu dumneḑeu!
Şi ḑise pré-sfănta maĭca lui
Hs. cătră arhagghelŭ Mihail:
bucură-te, arhaghele Mihaile,
că e povelenia sfăntu*lui* duhu!
bucură-te, arhagghele, că ĭaşi
lăudatu cu ceĭa căte şase a-
ripi, cu heruvimii şi cu se-
rafimii! bucură-te, arhaghele
călcătorĭu munciloru şi [carĕ?]
stai nai[te], înaite despuĕto-
rulĭui Tatâlui stai! bucură-te,
arhagghele Mihaile, că eşti
pururé luminâ nestinsâ! bu-
curâ-tĭa, arhaghele, că tu veri
bucina la g'udeţu şi veri de-
ştepta adu*r*miţii din vecu!
bucurâ-te, arhaghele, că de
toţi eşti tu mai susŭ la sca-
unu*l* lu Dumneḑeu! Aşa toţi
îngerii lăudară pré maica lu
Hs. Şi se rugă maica lu Hs.

---

căte munce sînt? Ĭară Mihail ḑise: ce voĭu spune, fără numĕr sînt! Atuncea deschiseră îngerii ĭadul, şi veḑură acolo mulţime de suflete muncindu-se, noróde multe, bărbaţi şi muieri, şi era plânsuri şi chiote

хотящи дабы видѣ-
о ся душа мучать.
Михаилу архистрати-
овѣжды ми. яже суть
и всяческая.
че къ ней Михаилъ.
речеши благодатная.
ческая тебѣ исповѣмъ.
че къ нему св. бца.
сть мукъ идѣ же му-
одъ христіаньскіи.
че къ ней архистра-
изрекомыи суть мукы.
же къ нему благо-
Исповѣжды ми на нб-
земли.
а повелѣ архистра-
итися ангеломъ отъ
. и отверзеся адъ. И
ь адѣ мучащаяся и
у множество мужь и
вопль многъ бяше.
проси благодатная ар-
нга. Кто си суть.
че архистратигъ. Сіи

χιστράτηγε, ὁ μέλλων σαλπίσαι καὶ ἐξυπνίσαι τοὺς ἀπ' αἰώνων κεκοιμημένους· χαῖρε Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, ὁ πρῶτος πάντων τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων ἕως τῶν Θρόνων τοῦ Θεοῦ.

ὁμοίως καὶ πάντας τοὺς ἀγγέλους εὐφημήσασα (εὐφημήσας) ἡ κεχαριτωμένη, ἐδέετο διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἶπεν πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· ἀνάγγειλόν μοι πάντα τὰ ἐπὶ γῆς.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἐγώ σοι ἀναγγέλλω πάντα.

καὶ εἶπεν ἡ κεχαριτωμένη· πόσαι κολάσεις (κολασαὶ) εἰσὶν, ὅπου κολάζονται τὸ γένος τῶν ἁμαρτωλῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἀναρίθμητοι κολάσεις (κολάσαι) εἰσίν, παναγία.

καὶ εἶπεν· ἀνάγγειλόν μοι πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

ιν ἡ Παναγία πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· «Χαίροις Μιχαὴλ, Ἀρχιστράτρεσβεύων ὑπὲρ τοῦ κόσμου καὶ πάσης τῆς κτίσεως· καὶ παρὰ τὸν ΘρόΘεοῦ ἀξίως παριστάμενος,» καὶ εἶπε· «δεῖξαί μου ὅλους τοὺς ἁμαρτωὶ κολάζονται κάτω εἰς τὸν ᾅδην·» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπε «Μετὰ ρᾶς εἶπε μὲ ἐρωτήσεις Παναγία μου, ἐγὼ Θὰ σοῦ τὰ εἰπῶ ὅλα·» καὶ α εἶπε «πόσαις κόλασαις εἶναι τῶν ἁμαρτωλῶν;» ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος λαὶς καὶ ἀμέτρητες εἶναι· ἀμὴ εἰς ποῖον τόπον ὁρίζεις νὰ ὑπάγωμεν;» ναγία εἶπε· «εἰς τὸ δυτικὸν μέρος·» καὶ τότε ὥρισεν ὁ ἀρχιστράτηγος ἅλους, καὶ ἔφεραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος· καὶ ἄνοιξεν ὁ στόμα του· καὶ ἐφάνησαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες πλῆΘος πολὺ, »

въѕѹ мѹнка ачаста. ши ѕисе ар-
хаггль нѹ поци веде мѹнка ача-
ста. ши ѕисе ѧцерѹл чела че стре-
35. жоуиѧ мѹнка ачеѧ. ѡпрїт'а|ѹ
татъль невъѕѹт сѫ нѹ ваѕѫ
ачѧще лѹминѫ. пьнь кънд ѹ се
ва лѹмина фїюл тъѹ ѧ черю.
врьтосѹ маи лѹминосѹ де шап-
те ѡрї декътъ соареле. ши
желѹи пре-сфнта марїеѫ ши ръ-
дикѫ ѡкїи еи кътрѫ черю. ши
ѕисе ѧ нѹмеле татѫлѹи ши фї-
юлюи ши а сфнтѹлѹи дхь съ
вѫѕѹ ачаста мѹнкѫ. ши се лѹѡ
ѧтѹнерекѹл де прѣ мѹнкѫ ши
акопери шапте черюре. ши ѕъче
ачии нѫрѡд мѹлтѹ бьрбаци ши
мѹери ши плънцере маре ѧшиѧ
диѧ еи. ши лъкрѫмъ прѣ-
сфнта марїѧ ши ѕисе че аци
36. лѹкрать мишеилѡр | ши еи нѹ
лѹѕирѫ гласѹл еи. ши ѕисе ѧ-
церѹл чела че стрежѹиѧ моун-
ка. кѫче нѹ грѫици кътрѫ
сфнта маика лѹ хс. кь диѧ векѹ
се мѹнчиѧ еи. ши нѹ пѹте
веде лѹмина ши нѹ пѹтѹрь кь-

culŭ acesta să redice să
ḑu munca aćasta. Şi ḑ
arhagghelŭ: Nu poţi v
munca aćasta. Şi ḑise în
rul cela ce strejuiĭa mu
aceĭa: Oprit-au Tatălŭ ne
ḑut să nu vaḑâ acĭaşte
minâ până căndu se va
mina fiĭul tău în cerĭu v
tosu, mai luminosu de şa
ori decătŭ soarele. Şi je
pre-sfănta Marieâ, şi rădi
ochii ei cătrâ cerĭu, şi ḑi
în numele Tatâlui şi Fiĭul
şi a sfăntului Duhŭ, să v
ḑu aćasta muncâ! Şi se
întunerecul de pré muncâ
acoperi şapte cerĭure; şi ḑi
acii nârod multu, bărbaţi
mueri, şi plăngere mare ĭaş
diîn ei. Şi lăcrâmă pré-sfăn
Mariĭa, şi ḑise: Ce aţi
cratŭ, mişeilor? Şi ei nu
ḑirâ glasul ei. Şi ḑise în
rul cela ce strejuiĭa mun
Câce nu grâiţi cătrâ sfă
maica lu Hs.? Că diîn v

jale mare. Şi veḑură în tartar întunerec mare, şi ḑise maĭca Domnul
Mihaile, ce le sînt păcatele acestora, de se muncesc într'atât în
nerec? Mihail ḑise: aceştia nu s'aŭ temut de Dumneḑeŭ, şi păc
aŭ făcut, şi trupul luĭ aŭ răstignit; şi ḑise Mihail: nu e învăţăt
la acéstă muncă să se ridice întunerecul să veḑĭ, că sînt de Ta
nevěḑuţĭ (*sic*), şi i-aŭ băgat aicea ca să nu véḑă lumina lumiĭ.
se milostivi maĭca Domnuluĭ, şi căutâ la cer, şi se rugâ Fiĭuluĭ
Duhuluĭ sfînt; atuncea se ridicâ intunerecul, şi věḑură acolo mulţi

не вѣроваша въ
и сто дха. нъ
и вѣроваша. юже
рь бъ на рабо-
ъ. то то они все
ша. слнце и мць
доу. звѣри и га-
ые и члвчьска ме-
ıм Гроиана Хърса
оуна. на бы w-
ъомъ злыимъ вѣ-
и доселѣ мракъмь
жими соуть. того
ко моучатьсѧ.
а друзѣмь мѣстѣ
оу. и рече стаıа гжа.
ма си и кто соуть
ея въ ніеи.
кистратигъ. многы
ваютъ въ мѣстѣ

аıа бца. да wти-
ıа си. да быхъ
у моукоу.
ша англи стрѣгоу-

τότε ἐκέλευσεν ὁ ἀρχι-
στράτηγος τοῖς ἀγγέλοις τοῖς
ἐπὶ δυσμὰς καὶ ἔχανεν ὁ ᾅδης
καὶ εἶδεν ἡ παναγία τοὺς κο-
λαζομένους.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν
ἀρχιστράτηγον καὶ εἶπεν· τίνες
εἶσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα
αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος·
οὗτοι εἰσὶν οἱ εἰς πατέρα καὶ
υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα μὴ πι-
στεύοντες καὶ διὰ τοῦτο οὕτως
κολάζονται.

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον
σκότος μέγα καὶ εἶπεν ἡ πα-
ναγία· τί τὸ σκότος τοῦτο καὶ
τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι εἰς τὸ
σκότος;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος·
πολλαὶ ψυχαὶ κατάκειντσι ἐν
τῷ σκότει τούτῳ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία ἀρθήτω
τὸ σκότος, ὅπως ἴδω τὴν κό-
λασιν ταύτην.

ἤκουσε φωνὰς καὶ θρήνους πολλοὺς, καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «ποῖοι
εἰ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος «ἐτοῦτοι
ἐφύλαξαν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καὶ διὰ
τι.» Καὶ εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον σκότος πολὺ καὶ μέγα
χιστράτηγος· «αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σκότος, καὶ πολλαὶς ψυχαὶς εὑρί-
ἰς αὐτό·» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία «σηκώσατε τὸ σκότος αὐτὸ διὰ νὰ ἰδῶ
ὺς πῶς κολάζονται·» τότε ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε, «ἡμεῖς δὲν ἔ-
· νὰ σηκώσωμεν τὸ σκότος αὐτό·» καὶ οἱ ἄγγελοι ὁποῦ ἐφύλα-
σαις εἶπαν· «ἡμεῖς ἔχομεν παραγγελίαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, διὰ νὰ
ἐτοῦτοι οἱ κολασμένοι ἕως εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ

въѕѹ мѹнка ачаста. ши ѕисе ар-
хаггль нѹ поци веде мѹнка ача-
ста. ши ѕисе ѧцерѹл чела че стре-
35. жоуиѧ мѹнка ачеѧ. ѡпрїт'а|ѹ
татъль невъѕѹт съ нѹ ваѕѫ
ачѧще лѹминѫ. пьнь кънд ѹ се
ва лѹмина фїюл тъѹ ѧ черю.
врьтосѹ маи лѹминосѹ де шап-
те ѡрї декътъ соареле. ши
желѹи пре-сфнта марїеѫ ши ръ-
дикѫ ѡкїи еи кътрѫ черю. ши
ѕисе ѧ нѹмеле татѫлѹи ши фї-
юлюи ши а сфнтѹлѹи дхь съ
вѫѕѹ ачаста мѹнкѫ. ши се лѹѡ
ѧтѹнерекѹл де прѣ мѹнкѫ ши
акопери шапте черюре. ши ѕъче
ачии нѫрѡд мѹлтѹ бьрбаци ши
мѹери ши плънцере маре ѧшиѧ
диѧ еи. ши лъкрѫмъ прѣ-
сфнта марїѧ ши ѕисе че аци
36. лѹкрать мишеилѡр | ши еи нѹ
аѹѕирѫ гласѹл еи. ши ѕисе ѧ-
церѹл чела че стрежѹиѧ моун-
ка. кѫче нѹ грѫици кътрѫ
сфнта маика лѹ хс. кь диѧ векѹ
се мѹнчиѧ еи. ши нѹ пѹте
веде лѹмина ши нѹ пѹтѹрь кь-

culŭ acesta să redice să [illegible]
ḑu munca aćasta. Şi ḑi[illegible]
arhagghelŭ: Nu poţi ve[illegible]
munca aćasta. Şi ḑise înge-
rul cela ce strejuiĭa munca
aceĭa: Oprit-au Tatălŭ nevă-
ḑut să nu vaḑâ acĭaşte lu-
minâ până căndu se va lu-
mina fiĭul tău în cerĭu vră-
tosu, mai luminosu de şapte
ori decătŭ soarele. Şi jelui
pre-sfănta Marieâ, şi rădică
ochii ei cătrâ cerĭu, şi ḑise:
în numele Tatâlui şi Fiĭului
şi a sfăntului Duhŭ, să vă-
ḑu aćasta muncâ! Şi se luo
întunerecul de pré muncâ şi
acoperi şapte cerĭure; şi ḑâce
acii nârod multu, bărbaţi şi
mueri, şi plângere mare iaşiĭa
diîn ei. Şi lăcrâmă pré-sfănta
Mariĭa, şi ḑise: Ce aţi lu-
cratŭ, mişeilor? Şi ei nu au-
ḑirâ glasul ei. Şi ḑise înge-
rul cela ce strejuiĭa munca:
Câce nu grâiţi cătrâ sfănta
maica lu Hs.? Că diîn vecu

jale mare. Şi veḑură în tartar întunerec mare, şi ḑise maĭca Domnuluĭ: Mihaile, ce le sînt păcatele acestora, de se muncesc într'atât întunerec? Mihail ḑise: aceştia nu s'aŭ temut de Dumneḑeŭ, şi păcate aŭ făcut, şi trupul luĭ aŭ răstignit; şi ḑise Mihail: nu e învăţătură la acéstă muncă să se ridice întunerecul să veḑĭ, că sînt de Tatăl nevĕḑuţĭ (*sic*), şi i-aŭ băgat aicea ca să nu véḑă lumina lumiĭ. Şi se milostivi maĭca Domnuluĭ, şi căutâ la cer, şi se rugâ Fiĭuluĭ şi Duhuluĭ sfînt; atuncea se ridicâ întunerecul, şi vĕḑură acolo mulţime

щеи мѹкоу. поручено ны іесть. да не видять свѣта. донъдеже ꙗвиться снъ твои блгыи паче. ѕ. слнчь свѣтьлѣешь.

и прискърбьна быс стаꙗ бцѧ. и къ англомъ възведе очи свои. и възрѣ на невидимыи прѣстолъ оцѧ своіего и рече. въ имѧ оцѧ и сна и стго дха. [да отъиме]тьсѧ тьма си. да быхъ видѣла [сию мѹкѹ].

и ѡтъꙗся тьма. и ѕ. нбсъ ꙗвися и [тѹ пребы]ваше множьство народъ моужь и женъ и въпль многъ быс. и гласъ великъ исхожаше.

и видѣвъши ꙗ пртаꙗ бцѧ. и рече к нимъ. плачющисѧ съ сльзами. что сътвористе бѣдьницї оканьнии недостоинии. како въ семь постигос-

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὐκ ἔστι δυνατὸν ἵνα ἐίδῃς (ἤδεις) τὴν κόλασιν ταύτην.

καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτοὺς καὶ εἶπον· παραγγελίαν ἔχομεν ἐκ τοῦ ἀοράτου πατρός, ἵνα μὴ ἴδωσιν οὗτοι φῶς ἕως οὗ λάμψῃ ὁ υἱός σου ὁ εὐλογημένος παρὰ ἑπταπλάσιον τοῦ ἡλίου λαμπρότερος.

καὶ ἐν λύπῃ γενομένη ἡ παναγία ἀνέστησε τὸ ὅμμα αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀρθήτω τὸ σκότος, ὅπως ἴδω τὴν κόλασιν ταύτην.

καὶ εὐθέως ἐπήρθη τὸ σκότος ἐκεῖνο καὶ τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς ἐκάλυψεν καὶ ὀδυρμὸς μέγας ἐγένετο καὶ βοὴ μεγάλη ἀνήρχετο.

του, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.» καὶ τότε ἡ Παναγία ἐσήκωσε τὰς χεῖρας της εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ σηκωθῇ τὸ σκότος αὐτό·» καὶ πάραυτα μὲ τὸν λόγον τῆς Παναγίας ἐσηκώθη τὸ σκότος αὐτὸ ὡσὰν σύννεφον καὶ ἐσκέπασε τὸν οὐρανὸν, καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ ἤρχετο πολὺς ἀναστεναγμὸς ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ βλέποντάς τους ἡ Παναγία εἶπε· «τί ποιεῖτε, ἄθλιοι, καὶ πῶς ἔχετε, ταλαίπωροι;» καὶ κἀνένας δὲν ἀπεκρίθηκε· καὶ οἱ ἄγγελοι λέγουσιν αὐτοῖς· «διατί δὲν ἀπεκρίνεσθε εἰς αὐτὸ ὁποῦ σᾶς ἐρωτᾷ ἡ κεχαριτωμένη;» καὶ τότε ἀπηλογήθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εἴπασιν, «ἡμεῖς ἀφ' ὅτου ἤλθαμεν ἐδῶ δὲν εἴδαμεν φῶς, ἀλλὰ εἴμεθα μέσα εἰς τὴν πίσσαν ὁποῦ βράζει καὶ κοχλάζει ἡμέραν καὶ νύκτα» καὶ λέγουσι πρὸς τὴν Παναγίαν· «ὁ Υἱός σου ὁ εὐλογημένος ἦλθε καὶ δὲν μᾶς ἐλυπήθηκε οὔτε ὁ Ἀβραάμ, οὔτε ὁ Μωϋσῆς, οὔτε ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· οὔτε ἄλλοι τινὲς ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ ἁγίους· καὶ ἐσὺ Θεοτόκε τὸ τεῖχος τῶν Χριστιανῶν, πῶς ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;»

ѕѫ ѧтѹнерекѹль ка ка (*sic*) ши
деинте ши кьѕѹ пре ѧи ши
38. ѕисе архаггль. ѧкътрѹѡ вери| съ
мерци прѣ-сфнть маика лѹ хс.
спре апѹс аѹ спре амеаѕѫѕи.
ши ръспѹнсе сфнта марїѧ ши
ѕисе. блѫмѹ спрѣ амїаѕъѕи.
ши вениръ патрѹ сѹте де ѧ-
церї херѹвимїи ши сърафимїи.
ши лѹаръ прѣ-сфнта марїѧ
шї ѡ дѹсерѫ спре амїаѕеѕи.
оунде ера ѹнъ рѫѹ*) де фокь.
ши ешиѧ парѫ де фокѹ ши ера
ѧтр'ънсь мѹлтѹ ньрод, бьрбацї
ши мѹери. оунїи арде пънѫ ѧ
брьѹ. альцїи арде пънѫ ѧ пї-
ептѹ. алцїи пънѫ крещетѹ ал-
цїи ера акоперици ѧ фок. ши
39. сѹсьпинѫ прѣ-сфнта маи|ка лѹ
хс. ши ѧтребѫ чине синтѹ а-
чеще ши че пькате аѹ фѫкѹт.
чеѧ че ардѹ пьнѫ ѧ брьѹ. ши
ѕисе архаггль михаил. ачеще
синтѹ карїи н'аѹ аскѹль[тать де]

Şi ḑi*se* pre-sv*ă*nta Mariĭa să caḑâ întunereculŭ ca şi de'inte, şi căḑu pre ĭai. Şi ḑi*se* arhagghelŭ: Incătruo veri să mergi, pré-sf*ă*ntă maica lu Hs.: spre apu*s* au spre ameaḑâḑi? Şi răspunse sf*ă*nta Mariĭa şi ḑi*se*: Blâm*u* spr*é* amiaḑăḑi. Şi veni*ră* pa*t*ru sute de îngeri, heruvimii şi sărafimii; şi luară pr*é*-sf*ă*nta Mariĭa şi o duseră spre amiaḑeḑi, unde era una râŭ (saŭ: u nuoru) de focŭ, şi eşiĭa parâ de foc*u*, şi era într'ănsă multu năro*d*, bărbaţi şi mueri: unii arde pănâ în brău, alăţii arde pănâ în pieptu, alţii pănâ [în] creşt*e*tu, alţii era acoperiţi în fo*c*. Şi susăpinâ pré-sf*ă*nta ma*i*ca lu Hs. şi în*t*rebâ: cine sintu aceşte, şi ce păcate au fâcu*t* ceĭa ce ardu pănâ în brău? Şi ḑi*se* arhagghelŭ Mihai*l*: Aceşte

*) Inainte era scris: ѹ нѹѡрѹ.

de sînt întru atâta muncă de răşină şi de smólă cu foc? Şi respunse Mihail: aceştia n'aŭ creḑut în sânta Troiţă, şi cuvintele proorocilor n'aŭ ascultat că veĭ nasce pre Hristos din tine. Şi lăcrămâ maica Domnuluĭ şi ḑise: oh! săracilor, cum v'aţĭ înşelat de n'aţĭ creḑut că voiŭ nasce pre Hristos din mine! Şi atuncea éră căḑu întunerecul pre dînşiĭ. Şi ḑise Mihail: Dómnă, merge-vom la resărit saŭ la méḑă-nópte, unde 'ţĭ este voĭa? Şi o luară îngeriĭ şi o duseră spre 'aḑi-ḑi. Şi veḑu eşind rîul de foc, şi sta în el noróde multe, bărbaţi şi muierĭ, uniĭ pînă la grumaz în foc, éră alţiĭ pînă la brâŭ,

=како вы семо при-

ы гласа wт нихъ. ни

.

коша англи стрѣгущеи
не глѣте.

коша моучащеися***
гьнаа, wт вѣка нѣсмь
видѣли. да не можемъ
и горѣ.

зьрѣвъши на нѣ стаа
въсплакаса вельми. и
пе ю моучащаися ре-
ъ ниеи. како ны іеси
ила стаа бце. нъ снъ
годатьныи. на землю
и и не въпроси насъ.
Аврамъ прадѣдъ. ни
пррькъ. ни Иwанъ крь-
. то ни аплъ Павелъ.

καὶ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· τί ποιεῖτε, ἄθλιοι, καὶ πῶς ἐνταῦθα εὑρέθητε.

καὶ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις.

καὶ εἶπον οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτούς· τί οὐ λαλεῖτε τὴν κεχαριτωμένην;

καὶ εἶπον οἱ κολαζόμενοι· ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ εἴδομεν φῶς καὶ οὐ δυνάμεθα ἀνανεῦσαι. καὶ κατέκειτο πίσσα κολάζουσα ἐπ' αὐτούς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἔκλαυσεν, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὴν οἱ κολαζόμενοι· πῶς ἡμᾶς κατηρώτησας, παναγία δέσποινα; ὁ υἱός σου ὁ εὐλογημένος ἦλθεν καὶ οὐκ ἐπερώτησεν ἡμᾶς, οὔτε

ησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ βάτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι ὁποῦ δὲν ἐπίστευσαν εἰς Πατέρα Υἱὸν καὶ ευμα καὶ ἐσένα δὲν ὡμολόγησαν Θεοτόκον, καὶ πῶς ἐγεννήθη ὁ Χρι- ἐσένα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται»· καὶ ἡ Παναγία εἶπε πρὸς τοὺς ά- ς· «διατί ἐπλανήθητε ταλαίπωροι; δὲν ἠκούσατε πῶς ἐγεννήθη ὁ Κύριος τοῦς Χριστὸς ἀπὸ ἐμένα, καὶ ὅλος ὁ Κόσμος τὸν τιμᾷ καὶ τὸν μακα- καὶ πάλιν ἔπεσε τὸ σκότος ἐκεῖνο καὶ ἐσκέπασέ τους ὡσὰν καὶ πρῶτα. Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «ποῦ ὁρίζεις, Παναγία μου, νὰ ὑπάγωμεν;» καὶ α εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν εἰς τὸ βόρειον μέρος· καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ χερουβικὸν, καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν ρειον μέρος ἐκεῖ ὅπου εὑγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς· καὶ ἦτον ἐκεῖ πολὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ἦτον ἐκεῖ μέσα εἰς τὸν πύρινον ποταμὸν ἄλλοι ὡς τὰ γόνατα, ἄλλοι ὡς τὸ στῆθος, ἄλλοι ἕως τὴν μέσην, ς τὸν λαιμὸν καὶ ἄλλοι ἕως τὴν κορυφήν· καὶ ὡς τοὺς εἶδεν ἡ Πα- στέναξε, καὶ εἶπε· «ποῖοι εἶναι τοῦτοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὰ γόνατα χω- καὶ λοιποὶ, καὶ τί εἶναι τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπεν·

ѕѫ ѧтѹнерекѹль ка ка (*sic*) ши
деинте ши кьѕѹ пре ѧи ши
38. ѕисе архаггль. ѧкътрѹѡ вери| съ
мерци прѣ-сфнть маика лѹ хс.
спре апѹс аѹ спре амеаѕѫѕи.
ши ръспѹнсе сфнта марїѧ ши
ѕисе. блѫмѹ спрѣ амїаѕъѕи.
ши венирѫ патрѹ сѹте де ѧ-
церї херѹвимїи ши сърафимїи.
ши лѹаръ прѣ-сфнта марїѧ
шї ѡ дѹсерѫ спре амїаѕеѕи.
оунде ера ѹнъ рѫѹ*) де фокь.
ши ешиѧ парѫ де фокѹ ши ера
ѧтр'ънсь мѹлтѹ ньрод, бьрбацї
ши мѹери. оунїи арде пънѫ ѧ
брьѹ. альцїи арде пънѫ ѧ пї-
ептѹ. алцїи пънѫ крещетѹ ал-
цїи ера акоперици ѧ фок. ши
39. сѹсьпинѫ прѣ-сфнта маи|ка лѹ
хс. ши ѧтребѫ чине синтѹ а-
чеще ши че пькате аѹ фѫкѹт.
чеѧ че ардѹ пьнѫ ѧ брьѹ. ши
ѕисе архаггль михаил. ачеще
синтѹ карїи н'аѹ аскѹль[тать де]

Şi ḑi*se* pre-sv*ă*nta Mariïa să caḑâ întunereculŭ ca şi de'inte, şi căḑu pre ïai. Şi ḑi*se* arhagghelŭ: Incătruo veri să mergi, pré-sf*ă*ntă maica lu Hs.: spre apu*s* au spre ameaḑâḑi? Şi răspunse sf*ă*nta Mariïa şi ḑi*se*: Blâm*u* spr*é* amiaḑăḑi. Şi veni*ră* pa*t*ru sute de îngeri, heruvimii şi sărafimii; şi luară pr*é*-sf*ă*nta Mariïa şi o duseră spre amiaḑeḑi, unde era una râŭ (saŭ: u nuoru) de focŭ, şi eşiïa parâ de foc*u*, şi era într'ănsă multu năro*d*, bărbaţi şi mueri: unii arde pănâ în brău, alăţii arde pănâ în pieptu, alţii pănâ [în] creşt*e*tu, alţii era acoperiţi în fo*c*. Şi susăpinâ pré-sf*ă*nta ma*i*ca lu Hs. şi în*t*rebâ: cine sintu aceşte, şi ce păcate au fâcu*t* ceïa ce ardu pănâ în brău? Şi ḑi*se* arhagghelŭ Mihai*l*: Aceşte

*) Inainte era scris: ѹ нѹѡрѹ.

de sînt întru atâta muncă de răşină şi de smólă cu foc? Şi respunse Mihail: aceştia n'aŭ creḑut în sânta Troiţă, şi cuvintele proorocilor n'aŭ ascultat că veï nasce pre Hristos din tine. Şi lăcrămâ maïca Domnuluï şi ḑise: oh! săracilor, cum v'aţï înşelat de n'aţï creḑut că voiŭ nasce pre Hristos din mine! Şi atuncea éră căḑu întunerecul pre dînşiï. Şi ḑise Mihail: Dómnă, merge-vom la resărit saŭ la méḑă-nópte, unde 'ţï este voïa? Şi o luară îngeriï şi o duseră spre miaḑi-ḑi. Şi veḑu eşind rîul de foc, şi sta în el noróde multe, bărbaţï şi muierï, uniï pînă la grumaz în foc, éră alţiï pînă la brâŭ,

възлюбленикъ бжіи. нъ ты
прстаа бце и застоупьнице.
ты іеси родоу крьстьаньскоу
стѣна. ты молїши ба. како
іеси насъ приситила бѣдь-
ныхъ.

тъгда рече стаа бца. къ ар-
хистратигѣ [Михаилу]. что
іесть съгрѣшеніе тѣхъ.

и [рече Михаилъ:] си соуть
иже не вѣроваша въ [отца
и сына и] стго дха. то пи
въ та стаа бца. и не хотяша
проповѣдати имени твоіего.
ихоже wт тебе родиса гь нашь
іс Хъ. плъть приимъ ости
землю крьщеніемь. да того
дѣла томь мѣстѣ моучатьса.

и пакы прослъзащиса стаа
бце. и рече къ нимъ. почто
съблазнистеса. не вѣсте ли

ὁ Ἀβραὰμ ὁ προπάτωρ, οὔτε
ὁ μέγας Μωϋσῆς, οὔτε ὁ ἀπό-
στολος Παῦλος, καὶ σὺ, παναγία, τὸ τεῖχος τῶν χριστιανῶν (τῆχος τὸν χριστιανὸν) ἡ παρακαλοῦσα τὸν Θεὸν διὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, πῶς ἡμᾶς κατηρώτησας;

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τό ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ εἰς (εἰσὶν εἰς) πατέρα καὶ υἱὸν μὴ πιστεύσαντες καὶ σὲ Θεοτόκον μὴ ὁμολογήσαντες, ὅτι ἐκ σοῦ ἐτέχθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ σάρκα προσελάβετο, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ

τόποι ὅπου εἶναι ἕως τὰ γόνατα χωσμένοι, εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου παρήκουσαν τὸ βύζιμα τῶν γονέων των καὶ τοὺς ὕβριζαν καὶ τοὺς ἀντιλογοῦσαν· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου εἶναι ὡς εἰς τὴν μέσην, εἶναι ὅπου ἐκληρονόμησαν τὸν βίον τῶν γονέων τοῦ. καὶ τὰ ἔφαγαν μὲ πορνείας καὶ ἀσωτείας καὶ δὲν ἔδωκαν ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς διὰ τὴν ψυχὴν τῶν γονέων τους, οὔτε τοὺς ἐμνημόνευσαν καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου εἶναι ἕως τὸ στῆθος, εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου ὕβριτα τους συντέκνους τους καὶ τοὺς ὠνείδισαν· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου εἶναι ἕως τὸν λαιμόν, εἶναι ὅσοι ὕβρισαν τοὺς διδασκάλους τους, καὶ τοὺς ἔδειραν, ὅπου τοὺς ἐμίσησαν. λέγω τὰ Θεῖα καὶ ἱερὰ γράμματα, καὶ ὁμοιάζουν τὸν προδότην Ἰούδαν. καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου εἶναι ἕως τὴν κορυφήν, εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου τρώγουν μετὰ ἀπίστων μαγαρισμένα φαγητὰ, καὶ ὅσοι ἐφάγασιν ἀνθρώπινα κρέατα» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἄκουσον Παναγία· ἐκεῖνοι ὅπου πνίγουν τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ῥίπτουν καὶ τὰ τρώγουν τὰ σκυλία καὶ ὅσοι παίρνουν τοὺς ἀδελφούς τους εἰς τὰ χέρια τῶν ἀσεβῶν καὶ τοὺς τιμωροῦν καὶ τοὺς βασανίζουν, ἐκεῖνοι εἶναι ὅπου τρώγουσιν ἀνθρώπινον κρέας· καὶ ὅσοι κρα-

ши пъринте пре фечорꙋ. ши
соцꙋ пре соцꙋл сеꙋ де-лъ вь-
дескꙋ ѧнаите домнилѡр. ши
41. наите жꙋдецелѡр. ачеѧ мън-
[ь]ѧкь карне де ѡм. дерептꙋ
аче се мꙋнческꙋ. ши ѕисе пре-
сфнта марїе. дарь чеѧ че сънтꙋ
ѧгрꙋпаци пънѫ де тоат ѧ фо-
кꙋ чине синтꙋ ачеѧ. шї ѕисе
архагел ачеѧ сꙋ чеѧ че-ꙋ цꙋ-
ратꙋ прѣ чинстита кроуче. ши
ѕикꙋ аша-ми ацꙋте дꙋмнеѕъꙋ
ши сила крꙋчиеи. атꙋнче ѧ-
церїи тремꙋрѫ ѧнаите крꙋчїеи.
арь ѡменїи ѡ цинъ а амѫнѫ
ши цꙋрѫ прѣ ѧ стръмбꙋ. де-
рептꙋ аче съ мꙋнческꙋ. ши въѕꙋ
прѣ-сфнта маика лꙋ хс. ꙋѧ
ѡм. спьнѕꙋрат де пичоаре. ши-
42. лъ | мънка вермїи. ши ѕисе
прѣ-сфнта чине ѧ ачеста ши
че пъкатѣ аре. ши ѕисе ар-
хаггль ачела аꙋ коумпърат а-
ꙋр стръмбꙋ. дерептꙋ ачеѫ съ
мꙋнчеще. ши ıаръ въѕꙋ прѣ-
сфнта. ѡ мꙋере спънѕꙋратѫ де
ꙋреки. ши ѧтребъ прѣ-сфн-
та че пъкате аꙋ фькꙋт. ши
ѕисе архагел. ачаста ѧсте чеѧ
че че(*sic*)-ꙋ аскꙋлататꙋ фꙋришꙋ

te pre frate, şi părinte pre fećoru, *şi* soţu pre soţu*l* seu, de-lŭ vădescu înaite domnilo*r* şi na*i*te judeţelo*r*, aceĭa mănăîncă carne de o*m*, dere*p*tu ace se m*u*ncescu. Şi ḑi*se* pre-sf*ă*nta Marie: Dară ceĭa ce săntu îngrupaţi până de toa*t* (*sic*) în focu, cine sintu aceĭa? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceĭa su ceĭa ce-u g'uratu pr*é* cinstita cru*ce*, şi ḑicu: ‘aşa-mi ag'ute Dumneḑău şi sila cruciei, atunce îngerii *t*remurâ înaite cruciei, ară omenii o *ţi*nŭ a-mânâ şi g'urâ pr*é* ĭa străm*bu*, dereptu ace să muncescu. Şi văḑu pré-sf*ă*nta maica lu Hs. uîn om spănḑura*t* de pićoare, şi-lŭ mănca vermii, şi ḑi*se* pr*é*-sf*ă*nta: Cine ĭa acesta şi ce păca*t*e are? Ş*i* ḑi*se* arhagghelŭ: Acela au cu*m*păra*t* au*r* străm*bu*, dereptu aceâ să munceşte. Şi ĭară văḑu pr*é*-sf*ă*nta o muere spănḑuratâ de urechi. şi întrebă pr*é*-sf*ă*nta: Ce păca*t*e au făcu*t*? Ş*i* ḑi*se* arhaghe*l*: Aćasta ĭaste ceĭa ce-u a-

---

aceĭa aşa se vor munci în vecĭ. Şi éră veḑu maĭca Domnuluĭ o muiere spănḑurată de unghiĭ, şi ḑise maĭca Domnuluĭ: acéstă ce a făcut? Acésta a ascultat pe la ferestrele altora, şi a învrăjbit pre alţĭ de s'aŭ omorît, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi plânse maĭca

выи мко же моіе имa чтеть
всѳ съзьданиѣ.

то рекъши стаѧ бцa. и
паκы тьма паде на нихъ.

и рече къ нiеи архистратигъ. коудѣ хощеши блгодатьнаѧ. да изидемъ. на полоудне или на полоунощь.

и рече блгодатьнаѧ. да изидемъ на полоудне.

и тъгда обратишасѧ хѣровими и серафими. и .у. англъ изведоша бцю на полоудне.

иде же рѣка исхожаше огньна. и тоу баще (=баше) множьство моужь и женъ. и бахоу погроужени. ови до пояса. ови до пазоухоу. ови до шиѧ. а дроузии до вьрха.

и видѣвъши стаѧ бцa. вътὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς. καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· διατί οὕτως ἐπλανήθητε, ταλαίπωροι, οὐκ ἠκούσατε, ὅτι τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐπικαλεῖται πᾶσα κτίσις;

καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἡ παναγία, ἔπεσε τὸ σκότος ἐπάνω αὐτοῖς ὡς ἦν ἀπ' ἀρχῆς.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· ποῦ θέλεις ἡ κεχαριτωμένη ἐξελθεῖν, ἐπὶ δυσμὰς ἢ ἐπὶ μεσημβρίαν;

καὶ εἶπεν ἡ κεχαριτωμένη· ἐπὶ μεσημβρίας ὅπου ὁ ποταμὸς ὁ τοῦ πυρὸς ἐξέρχεται· καὶ εὐθέως παρέστησαν τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐξήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ μεσημ-

---

τοῦσι τὸν Τίμιον Σταυρὸν, καὶ δμνοῦσι ψεύματα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλο μέρος ἄνθρωπον ὅπου ἐκρέμετο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ τὸν ἔτρωγον τὰ σκωλήκια τῆς κολάσεως· καὶ εἶπεν ἡ Παναγία· «ποῖος εἶναι τοῦτος, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς εἶναι ὅπου ἔδιδε τὰ ἄσπρά του μὲ τόκον ἤγουν μὲ διάφορον καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα ὅπου ἐκρέματο ἀπὸ τὰ αὐτία, καὶ τὰ θηρία ἔτρωγαν τὰ βυζία της, καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «ποία εἶναι τούτη, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» Καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, «ἐτούτη εἶναι ὅπου ἐπαραφουγκράζετο εἰς τὰ σπίτια τῶν γειτόνων της, καὶ ἔπερνε λόγια ἀπὸ ἕνα ὀσπῆτι καὶ ἐπήγαινεν εἰς ἄλλο καὶ ἔβαλλε σκάνδαλα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε, «κάλλιον νὰ μὴ ἤθελε γεννηθῇ»· καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, «ἀκόμη δὲν εἶδες, Παναγία μου, ταὶς μεγάλαις κόλασαις·» καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν νὰ ταῖς ἰδοῦμεν»· καὶ παρευθὺς οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι τὴν ὑπῆγαν καὶ εἶδεν ἐκεῖ σκαμνία πυρωμένα καὶ ἐκάθονταν ἐπάνω ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἐφλογίζονταν, καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε· «πικρὰ κόλασις εἶναι αὕτη, καὶ τί εἶναι τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστρά-

ла вечинꙋл сеꙋ ши лꙋ пꙋртат кле-
ветеле фечорꙋлꙋи съꙋ. дерептꙋ
аче се мꙋнꙋчеще. ши лъкръмъ
прѣ-сфнта. ши ѕисе бине лꙋ
врꙋт фї съ нꙋ фїе нъскꙋтꙋ а-
43. честа ѡм. | ши ѕисе архагел
прѣ-сфнтѫ. ѧнкъ н'аи въѕꙋт
мꙋнчиле чѧле марї шї ѕисе ар-
хагел прѣ-сфнтѫ ѧкѫтрꙋѡ вери
сь ѧшимꙋ. ши ѕисе прѣ-чин-
стита. съ ешим спре апꙋс. ши
съ апропиꙗръ херꙋвїимїи ши
сърафимии патрꙋ сꙋте де ѧцерї.
ши лꙋаръ прѣ-чинстита маика
лꙋ хс. ши ѡ дꙋсеръ спре апꙋс. ши
въѕꙋ прѣ-сфнта. оуѧ нꙋѡрь
де фокꙋ тинсꙋ. ши прѣ миж-
локꙋл нꙋѡрꙋлꙋи ера патꙋре ѧ
парѫ де фокꙋ ши спрѣ ѧле
ѕъче ньрѡд мꙋлтꙋ бърбаци ши
44. мꙋерї. ши въѕꙋ | прѣ-сфнта
ши сꙋспинѫ ши ѧтребѫ пре
архагел михаил. чине синтꙋ а-
чеще ши че пъкате лꙋ фькꙋт.
шї ѕисе архагел. ачеще сьнтꙋ
чеѧ че нꙋ се-ꙋ скꙋлат сфн-
та дꙋминекѫ дѧ диминецъ де

scu*l*tatu furişu la vecinu*l* seu şi au pu*r*ta*t* clevetele fe-ćorului său, dereptu ace se m*u*nuceşte. Şi lăcrămă pré-sf*ă*nta şi ḑi*se*: Bine au vru*t* fi să nu fie născutu acesta o*m*. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: pré-sf*ă*ntâ! încă n'a*i* văzu*t* muncile cĭale marĭ. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: pré-sf*ă*ntâ! încâ*t*ruo veri să ĭaşi*mu*? Şi ḑi*se* pré-cinstita: Să eşi*m* spre apu*s*. Şi să apropiĭară heruviimii şi sărafimii pa*t*ru-sute de îngeri, ş*i* luară pré-cinstita maica lu Hs. şi o duseră spre apu*s*. Şi văḑu pré-sf*ă*nta uîn nuorŭ de focu tinsu, şi pré mijlocu*l* nuorului era pature în parâ de focu, şi spré ĭale ḑăce năro*d* mu*l*tu, bărbaţi şi mueri. Şi văḑu pré-sf*ă*nta, şi suspinâ, şi în*t*rebâ pre arhaghe*l* Mihai*l*: Cine sintu aceşte şi ce păcate au făcu*t*? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: aceşte săntu ceĭa ce n*u* se-u scula*t* sf*ă*nta

---

Domnuluĭ şi ḑise: maĭ bine de nu s'ar fi născut să véḑă aşa! Şi ḑise Mihail: încă nu aĭ văḑut muncele cele marĭ şi amare! Şi se duseră la apus; şi veḑu maĭca Domnuluĭ un nor alb şi luminat şi mare, şi în mijloc şi pre laturĭ zăcea mulţime de ómenĭ şi muierĭ, şi umbla şerpĭ peste eĭ, şi focul ardea peste eĭ; şi întrebâ maĭca Domnuluĭ: dar acestora ce le sînt păcatele? Ḑise Mihail: aceştia n'aŭ vrut să se scóle duminica să se ducă la biserică, şi aşa se vor munci în vecĭ. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: dar de vor fi bolnavĭ şi

гласъмь великъмь. и въ-
и архистратига. котории
оуть иже до поꙗса въ
погроужени.
рече къ нiеи архистра-
. си соуть иже оцю и
(ню) клѧтвоу приꙗша.
а то сде моучатьсѧ ꙗко
оклѧтии.
пакы рече бцѧ. иже
ь подъ пазоусѣ въ огни.
рии сꙋть.
рече къ нiеи архистратигъ.
оуть иже присныꙗ кꙋмы
корѧще ꙗ. а блоудъ дроу-
творѧхоу. да за то ти
моучатьсѧ.
рече прстаꙗ бцѧ. а иже
до шиꙗ. въ пламени
котори соуть.

βρίας, κἀκεῖ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ μὲν ἕως ζώνης, οἱ δὲ ἕως στήθους, ἄλλοι δὲ ἕως τραχήλου, ἕτεροι δὲ ἕως κορυφῆς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως ζώνης;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οἱ κατάραν πατρὸς καὶ μητρὸς κληρονομήσαντες καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως στήθους εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οἱ τοὺς ἰδίους συντέκνους ὑβρίσαντες καὶ εἰς πορνείαν ἐμπεσόντες.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες

«αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἐδέρνασι τοὺς ἱερεῖς ἄδικα, καὶ χωρὶς πταίσιμον, καὶ
ῦτο κολάζονται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον κρεβάτια
ωμένα καὶ ἐκοίτουνταν ἐπάνω πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ
σεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστρά-
εἶπεν, «ἐτοῦτοι εἶναι ὁποῦ ἐκοιμοῦνταν τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς
ὲν ἐπήγαιναν εἰς τὴν ἐκκλησίαν»· καὶ ἡ Παναγία εἶπεν· «ἀμὴ ἂν δὲν ἠ-
νὰ σηκωθῇ τότε πῶς νὰ κάμῃ;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἄκουσον,
ία· ἐὰν εἶναι ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ἀσθενὴς ὅτι νὰ ἀνάψῃ τὸ σπῆτί του
ι καίεται ἀπὸ ταὶς τέσσαρες γωνίαις, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ σηκωθῇ νὰ
τὴν φωτίαν, ἔχει συμπάθειαν·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «καλὰ παθαίνουσιν
μελοῦσι τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Κυριακῆς.» Καὶ πάλιν εἶδεν εἰς ἄλλον
δένδρα σιδερένια ἀμέτρητα, καὶ εἴχασι κλαδία σιδερένια καὶ ἐκρέμουνταν
εἶνα πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ ταὶς γλώσσαις· καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι
καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «αὐτοὶ εἶναι οἱ
ημοι, οἱ καταλαλητάδες, οἱ πόρνοι, οἱ κλέπται, οἱ λῃσταὶ, οἱ φονιάδες, οἱ

ла вечинꙋл сеꙋ ши аꙋ пꙋртат кле-
ветеле фечорꙋлꙋи съꙋ. дерептꙋ
аче се мꙋнꙋчеще. ши лъкръмъ
прѣ-сфнта. ши ѕисе бине аꙋ
врꙋт фї съ нꙋ фїе нъскꙋтꙋ а-
43. честа ѡм. | ши ѕисе архагел
прѣ-сфнтѫ. ѧнкъ н'аи въѕꙋт
мꙋнчиле чѧле марї шї ѕисе ар-
хагел прѣ-сфнтѫ ѧкѫтрꙋѡ вери
сь ѧшимꙋ. ши ѕисе прѣ-чин-
стита. съ ешим спре апꙋс. ши
съ апропиѩръ херꙋвїимїи ши
сърафимии патрꙋ сꙋте де ѧцерї.
ши лꙋаръ прѣ-чинстита маика
лꙋ хс. ши ѡ дꙋсеръ спре апꙋс. ши
въѕꙋ прѣ-сфнта. оуѧ нꙋѡрь
де фокꙋ тинсꙋ. ши прѣ миж-
локꙋл нꙋѡрꙋлꙋи ера патꙋре ѧ
парѫ де фокꙋ ши спрѣ ѧле
ѕъче ньрѡд мꙋлтꙋ бърбаци ши
44. мꙋерї. ши въѕꙋ | прѣ-сфнта
ши сꙋспинѫ ши ѧтребѫ пре
архагел михаил. чине синтꙋ а-
чеще ши че пъкате аꙋ фькꙋт.
шї ѕисе архагел. ачеще сьнтꙋ
чеѧ че нꙋ се-ꙋ скꙋлат сфн-
та дꙋминекѫ дѧ диминецъ де

scu*l*tatu furişu la vecinul seu şi au pu*r*ta*t* clevetele fe-ćorului său, dere*p*tu ace se m*u*nuceşte. Şi lăcrămă pré-sf*ă*nta şi ḑi*se*: Bine au vru*t* fi să nu fie născutu acesta o*m*. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: pré-sf*ă*ntâ! încă n'a*i* văzu*t* muncile cĭale marĭ. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: pré-sf*ă*ntâ! încâ*t*ruo veri să ĭaşi*mu*? Şi ḑi*se* pré-cinstita: Să eşi*m* spre apus. Şi să apropiĭară heruviimii şi sărafi*m*ii pa*t*ru-sute de îngeri, ş*i* luară pré-cinstita maica lu Hs. şi o duseră spre apus. Şi văḑu pré-sf*ă*nta uîn nuorŭ de focu tinsu, şi pré mijlocu*l* nuorului era pature în parâ de focu, şi spré ĭale ḑăce năro*d* mu*l*tu, bărbaţi şi mueri. Şi văḑu pré-sf*ă*nta, şi suspinâ, şi în*t*rebâ pre arhaghe*l* Mihai*l*: Cine sintu aceşte şi ce păcate au făcu*t*? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: aceşte săntu ceĭa ce n*u* se-u scula*t* sf*ă*nta

---

Domnuluĭ şi ḑise: maĭ bine de nu s'ar fi născut să vêḑă aşa! Şi ḑise Mihail: încă nu aĭ văḑut muncele cele marĭ şi amare! Şi se duseră la apus; şi veḑu maĭca Domnuluĭ un nor alb şi luminat şi mare, şi în mijloc şi pre laturĭ zăcea mulţime de ómenĭ şi muierĭ, şi umbla şerpĭ peste eĭ, şi focul ardea peste eĭ; şi întrebâ maĭca Domnuluĭ: dar acestora ce le sînt păcatele? Ḑise Mihail: aceştia n'aŭ vrut să se scóle duminica să se ducă la biserică, şi aşa se vor munci în vecĭ. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: dar de vor fi bolnavĭ şi

и рече къ неи англъ се соуть иже мѧса ꙗша члвча. да за то ти сде моучатьсѧ тако.

и рече стаꙗ а си до вьрха соуть въвьржени въ пламени огньныи. котории соуть се.

и рече архистратигъ. соуть си гже иже крьстъ ченыи (= чьстьныи) дьржаще кльноуть-сѧ лъжами. тако ми силы чстьнаго крьста. іего же ан-гли зьраще трепещють. и съ страхмь покланꙗються іемоу. того же члвци дьржаще кль-ноутьсѧ вь нь. не вѣдоуще какова моука ожидаіеть ихъ. того ради тако мꙋчатьсѧ.

и оувидѣ стаꙗ бца моу-жа висѧща. за нозѣ. и чьрвьіе ꙗдахоу іего.

εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως τραχήλου εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ κρέα ἀνθρώπων φαγόντες.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· καὶ πῶς ἐστὶν δυνατὸν ἄνθρωπος ἀνθρώπου κρέα φαγεῖν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἄκουσον, παναγία, κἀγὼ σοὶ ἀναγγέλλω περὶ τούτου· οὗτοι εἰσὶν οἵτινες κατέφερον (κατήφερον *n*) τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τῆς κοιλίας αὐτῶν καὶ ἔῤῥιψαν αὐτὰ βρώματα τοῖς κυναρίοις, καὶ οἵτινες παρέδωκαν ἀδίκως τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν ἔμπροσθεν βασιλέων καὶ ἀρχόντων, οὗτοι ἔφαγον κρέα ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες

ψευδομάρτυρες· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ χωρίζουν ἀνδρόγυνα, καὶ παιδία ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, καὶ ἀδέλφια ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς· καὶ ὅσοι κάμνουσιν ἁμαρτίαν μὲ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται,» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἀπὸ τὰ εἴκοσι ὀνύχια καὶ ἦτο δεμένη ἡ γλῶσσά του ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ εἰπῇ τὸ Κύριε ἐλέησον. καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ ἐπαρεκάλεσε τὸν Θεὸν, καὶ ἦλθεν ὁ Ἄγγελος ὁποῦ εἶχεν τὴν γλῶσσαν του δεμένην καὶ τὴν ἔλυσε καὶ εἶπε τρεῖς φοραὶς τὸ Κύριε ἐλέησον· καὶ εἶπεν ἡ Παναγία· «ποῖος εἶναι τοῦτος, καὶ τί τὸ ἁμάτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «αὐτὸς ἦτον οἰκονόμος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, καὶ δὲν τα ἔσκαπτεν, οὔτε τὰ ἐκαλλιέργει, μόνον τὰ ἔτρωγε, καὶ τὰ ἐχαλνοῦσε, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «κακὸς δοῦλος καὶ κακῶς κριθήσεται·» καὶ πάλιν ἔδεσεν ὁ ἄγγελος τὴν γλῶσσάν του· καὶ εἶδεν ἡ Παναγία ἄνθρωπον ὁποῦ ἐκρέματο ἀπὸ τὰ εἴκοσιν ὀνύχια καὶ εὔγενεν πῦρ ἀπὸ τὴν κεφαλήν του, καὶ ἐκατάκαιεν αὐτόν· καὶ ἠρώτησε «ποῖος εἶναι τοῦτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς εἶναι παπᾶς καὶ ἐλειτούργα ἀναξίως, καὶ ἐκαταφρόνει καὶ ἐμέλιζε τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ ἔπεφταν οἱ μαργαρίται ἀπὸ τὰ χέρια του· καὶ ὁ φοβερὸς

сфнта оун копачю де фїерꙋ.
ши стлъпꙋреле лꙋи де фїерꙋ.
ши де стлъпꙋриле ѧра спънѕꙋ-
рацїи нърѡд мꙋлтꙋ. бърбацї ши
мꙋерїи де лимби. ши лъкрѫмъ
пре-сфнта ши ѧтребѫ пре ар-
хагел михаил, чине синтъ а-
чеще ши че пъкатѣ лꙋ. ши
47. ѕисе архагел. аче'ще синтꙋ ѡ-
кърѫтории. ши блъстемъторїи.
ши клеветничїи. ши менчюно-
шїи. ши тлъхарїи. ши чеѧ че
деспартꙋ фраци де фраци. ши
ѕисе прѣ-сфнта. чине поа-
те деспъ[р]ци фрате де фра-
тѣ. ши ѕисе архагел. аскꙋлтъ
прѣ-сфнтѫ. де ва вени оунъ
ѡмꙋ неботеѕатꙋ ши спꙋркатꙋ
ши ва вени кътрѫ крещини.
ши арь врѣ съ сѣ ботеѕе.
ѩрѫ крещиноуль ва ѕиче къ
ещи спꙋркатꙋ. дечи чел небо-
тѣѕатꙋ нꙋ ва прїими ботеѕꙋл
че-л ва ѧтоарче ши нꙋ-л ва
48. ботеѕа. ачела деспаръте | фра-
те де фрате. дерептꙋ аче съ

dereptu ace se muncescu. Şi văḑu pré-sfănta un copaciu de fieru şi stlăpurele lui de fieru. şi *de* stlăpurile ĭara spănḑuraţii năro*d* mu*l*tu, bărbaţi şi muerii, de limbi: şi lăcrâmă pre-sfănta, şi întrebâ pre arhaghe*l* Mihai*l*: Cine sintŭ aceşte şi ce păcaté au? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşte sintu ocărâtorii şi blăstemătorii şi cleve*t*nicii şi mencĭunoşii şi tlăharii şi ceĭa ce despa*r*tu fraţi de fraţi. Şi ḑi*se* pré-sfănta: Cine po*a*te despărţi frate de fraté? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Ascu*l*tă, pré-sfăntâ! de va veni unŭ om*u* nebotezatu şi spu*r*catu, şi v*a* *ve*ni cătrâ creştini şi ară vré să sé boteḑe, ĭarâ creştinulŭ va ḑice că eşti spu*r*catu, deci ce*l* nebotéḑa*tu* nu va priimi boteḑu*l*, ce-*l* va înto*a*rce şi nu-*l* va boteḑa, acela desp*a*răte frate de frate, dereptu ace să muncescu.

---

mare, şi avea dinţĭ de fier, şi de dinţĭ eraŭ bărbaţĭ şi muierĭ spănḑuraţĭ de limbĭ; şi lăcrămâ maĭca Domnuluĭ şi întrebâ pre Mihail: acestora ce le sînt păcatele? Aceştia aŭ fost volnicĭ de s'aŭ sfădit frate cu frate şi vecin cu vecin, şi aşa se vor munci în vecĭ. Şi veḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc ómenĭ spănḑuraţĭ de unghiĭ şi de limbĭ, şi eraŭ toţĭ legaţĭ, şi le eşĭa foc din gure şi nu puteaŭ ḑice: «Dómne, miluesce-ne»; şi ḑise maĭca Domnuluĭ: ce le sînt păcatele acestora? Şi ḑise Mihail: Aceştia nu s'aŭ închinat icónelor, ci aŭ rîs de ele, şi de biserică n'aŭ găndit; şi cum aŭ făcut, aşa şi plată îşĭ

и въпроси англа кто сь iесть. что ли грѣхъ сътворилъ iесть.

и рече к нiеи архистратигъ. сь iесть иже приклады имаше на злато своiе и на сребро. да за то на вѣкы моучитьса.

и видѣ женоу висащю по зоубы. и различьным змiм исхожахоу из оусть iем и ядахоу тѣло ем.

и видѣвъши престам въпроси англа что iесть жена си что ли грѣхъ iем.

и wтвѣща архистратигъ и рече. та iесть гже iеже хожаше по ближьнам своiм и по соусѣдомъ послоушаюши что глть. и слагающи словеса непримазнна. съважающи на

εἰσὶν οἱ ἕως (εἰσίν ἕως *n*) ἄνω κεχωσμένοι εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν κρατοῦσιν καί ὃ οὐκ οἴδασιν μαρτυροῦσιν, ὃν ἄγγελοι τρέμουσιν, οἱ ἄνθρωποι κρατοῦσιν καὶ ὑμνοῦσιν, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἐκ τῶν ποδῶν καὶ σκώληκες κατεσθίουσιν αὐτόν.

καὶ ἠρώτησεν τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ παναγία, τίς ἐστιν οὗτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτος ἐστὶν ὁ τόκον λαμβάνων ἐκ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ.

καὶ εἶδεν γυναῖκα κρεμαμέ-

ὀρθὸς τοῦ Θεοῦ ἐσαλεύετο, καὶ τὸ ὑποπόδιον αὐτοῦ ἔτρεμε καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται.» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄλλον ἄνθρωπον εἰς μεγάλα βάσανα, καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία, «ποῖος εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς ἦτο διάκονος καὶ ἐδίδασκεν ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτόν του δὲν ἐδίδασκεν, καὶ ἀγαποῦσε τὴν φυλαργυρίαν καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται· καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα βάσανα καὶ ἐρώτησε ποῖος εἶναι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του· καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· αὐτὸς εἶναι ἀναγνώστης καὶ δὲν ἐδίδασκε τοὺς ἀνθρώπους, οὐδὲ ἔκαμνεν ἐκεῖνα ὁποῦ ἔλεγαν αἱ γραφαῖς καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται. Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἂς ὑπάγωμεν καὶ εἰς ἄλλον τόπον·» καὶ ὅταν ἐπῆγασιν ἐκεῖ εἶδε πύργον μέγαν καὶ σκοτεινὸν πολλά, καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ τοὺς ἔτρωγαν τὰ σκωλήκια τῆς κολάσεως· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι οἱ καλόγεροι ὁποῦ δὲν ἐτήρησαν τὸ Ἀγγελικὸν σχῆμα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ πολλοὶ Πατριάρχαι καὶ Μητροπολῖται εἶναι αὐτοῦ μέσα, καὶ πολλοὶ ἄδικοι βασιλεῖς καὶ κολάζονται, καὶ

мѫнческѫ. ши вѫѕѫ пре-кѫрата ши алѣте мѫлте мѫнчи wмени спѣнѫѕрацї де оунги ши ле кѫра сѣнџеле дин оунги. ши лимба лорѫ ера легатѫ ѧ парѣ де фокѫ. ши нѫ пѫте грѣи домнѣ милоуѣще-не. ши пре-сфинта сѫ рѫгѣ лѫ дѫмнезеѫ сѣ сѫ дезлеџе лимбиле лор. ши сѣ дезлегарѣ лим[би]ле лор. ши ѧтребѣ чине синтѫ ачеџе ши че пѣкате аоу. ши зисе архагел ачеџе синтѫ чеѧ че н'ѫѕ фѫкѫтѫ вое лѫ дѫмнезеѫ. ши мѫлт лѫ хѫлитѫ прѣ слѫжиторїи вѣсереченилорѫ. парѣ дин-
49. тр|е|нсе сѣѕ ѫдѫпатѫ слѫџиле лѫ дѫмнезеѫ. ши зисе. пре-сфинта кѫм лѫ фѣкѫтѫ аша сѫ ле фие. ши ара сѫ легѫ лим-ба лор. ши зисе архагел клѣмѫ пре-сфинтѫ сѫ-ци ѫрѫтѫ ю̆ѡ се мѫнческѫ пречѫцїи. ши вѫѕѫ пре-сфинта пречѫцїи спѣнѫѕрацїи де оунги. ши фокѫ ешїѧ дин крецетѫлѣ лорѫ шї-и ѫрде

Şi văḑu pre-curata şi alăte multe munci: omeni spănḑuraţi de unghi, şi le cura sângele diîn unghi, şi limba lor era legată în pară de focu, şi nu pute grăi: Doamnĭa, miluĭaşte-ne!, şi pre-sfănta să rugă lu Dumneḑeu să să dezlege limbile lor, şi sé dezlegară limbiĭle lor; şi întrebă: cine sintu aceşte şi ce păcate au? Şi ḑise arhaghel: aceşte sintu ceĭa ce n'au făcutu voe lu Dumneḑeu, şi mult au hulitu pré slujitorii bésereciloru, ĭară dintr'ănse séu adâpatu slugile lu Dumnezeu. Şi ḑise pre-sfănta: cum au făcutu, aşa să le fie! şi ară să legă limba lor. Şi ḑise arhaghel: Blămu, pre-sfântă, să-ţi arâtu ĭuo se muncescu preoţii. Şi văḑu pre-sfănta preoţii spănḑuraţii de unghi, şi focu eşiĭa din creştetulŭ loru şi-i arde. Şi întrebă pré-sfăn-

---

ieaŭ. Şi ḑise Mihail cătră maĭca Domnuluĭ: Să mergem să vedem unde se muncesc preoţiĭ. Şi merseră, şi veḑură preoţiĭ spînḑuraţi de limbi şi de degete, şi dedesupt îĭ ardea focul. Şi ḑise maĭca Damnuluĭ: ce aŭ făcut aceştĭ preoţi? Mihail ḑise: aceştia aŭ spurcat liturghia, şi le-aŭ căḑut fărămiturĭ printre degete pe pământ, şi aşa se vor munci în veci. Şi veḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc un om de-l mănca o gadină mare, cu aripĭ şi cu noă capete; cu doă capete era pre ochiĭ luĭ, ĕră cu patru era pre gura luĭ, şi cu treĭ capete îl sugea de ţiţă. Şi întrebă maĭca Domnuluĭ: ĭar acestuĭa ce sînt păcatele? Mihail ḑise:

сваръ. да того ради сице моучитьсѧ.

и рече стаѧ бца. добръ (=добрѣ) бы было члвкоу томоу да сѧ бы не ражалъ.

и рече к нѣи Михаилъ. и ѣще стаѧ бце нѣси видѣла великыхъ моукъ.

и рече стаѧ къ англоу изидѣмъ да походимъ. да видимъ вса моукы. и рече Михаилъ. коудѣ хощеши блгодатьнаѧ. да изидемъ. и рече стаѧ на полоунощь.

и обратишасѧ хероувими и серафими. и. у. англъ изведоша блгодатьноую на полоунощь.

и бысе облакъ огньнъ. распростьртъ по срѣдѣ іего. и оудрове ѩко и пламень и огнь

νην ἐκ τῶν δύω ὠτίων αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐξήρχοντο θηρία καὶ ἔτρωγαν αὐτήν.

καὶ ἠρώτησεν ἡ κεχαριτωμένη τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ἐστιν αὕτη;

καὶ εἶπεν· αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπακροαμένη τῶν πλησίων (τὸν πλησίων *n*) καὶ συμβάλλουσα μάχας πρὸς τὸ ποιεῖν σκάνδαλα καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζεται.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἔκλαυσεν πικρῶς καὶ εἶπεν· καλὸν (καλ. *n*) ἦν τὸν ἄνθρωπον ἵνα μὴ ἐγεννήθη.

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· ἀκμήν, παναγία, οὐχ ἑώρακας τὰς μεγάλας κολάσεις.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ἂς ἐξέλθωμεν, ἵνα ἴδωμεν αὐτάς.

εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα ὅπερ ἐκρέμετο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ ἔβγαινε φωτία καὶ κατέκαιεν αὐτὴν, καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία, «ποία εἶναι ταύτη, κι τί τὸ ἁμάρτημά της;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν, «αὐτὴ εἶναι παπαδιὰ κι δὲν ἐφύλαττε τὴν τιμήν της, ἀλλὰ ἐπορνεύετο καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» κι πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄλλην γυναῖκα ὅπου ἦτον εἰς μεγάλα βάσανα καὶ ἐκλαυσε. «ποία εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὴ ἦτον διακόνισα, καὶ δὲν ἐτίμα τὸν ἄνδρα της, ἀμὴ ἐπορνεύετο καὶ ἔλεγεν, ὅταν γεννῇ ὁ ἄνδρας μου παπᾶς τότε θέλω τὸν τιμήσει, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται.» Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε, «ποῦ ὁρίζεις, Παναγία μου νὰ ὑπάγωμεν;» κι εἶπεν ἡ Παναγία, «εἰς τὸ νότιον μέρος.» Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελλοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ στὸ μέρος ἐκεῖ ὅπου ἔβγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἐκόχλαζεν ὡσὰν φωτιὰ, κι ἔκαμνε κύματα ὡσὰν ἄγρια θάλασσα, καὶ ἐξεβύθιζε τοὺς ἁμαρτωλοὺς δέκα χιλιάδες ὀργυιᾶς· καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι ὅπου ἐπαραμόσαν, ὅπου ἐπαραζύγιαζαν, καὶ οἱ κάπηλοι ὅπου ἔβαλλαν νερὸν εἰς τὸ κρασὶ

ши ѧтребѫ прѣ-сфнта чине
синтꙋ ачеще ши че пъкате аꙋ
фькꙋт. ши ѕисе архагел аче-
ще сънтꙋ попїи чеѧ че-ꙋ стѫ-
тꙋ[т] ѧнаинтѣ ѧфрїкатꙋлꙋи
скаꙋнꙋлоуи [лꙋ] хс. ѧнаитѧ та-
50. тълꙋи невъѕꙋт. | кънд ꙋ ꙁробе-
ско*) трꙋпꙋл лꙋи хс. шї чин-
ститꙋл синцеле лꙋи ши н'аꙋ
пъѕїтꙋ че-ꙋ къѕꙋт фърьме
цосꙋ ка стелеле лꙋминате. ши
де фрика ачеѫ черюл сѫ ѧнал-
цѫ сꙋптꙋ пїичоареле лꙋи хс
ши сѫ кꙋтремꙋра. ıаръ еи н'а[ꙋ]
ѧцелесꙋ. дерептꙋ ачеѫ се мꙋн-
ческꙋ аша. ши въѕꙋ пре-
сфнта неще ѡамени мънкъ-
дꙋ-и неще ферї кꙋ арепи ши
треи капете ши кꙋ доаѡ ка-
пете. шї-и мънка де ѡки, кꙋ
ал треиле де гꙋрѫ кꙋ парѫ де
фѡкꙋ. ши ѕисе архагел. аче-
щѣ| сънтꙋ четецїи чеѧ че-ꙋ
четитꙋ ши н'аꙋ ѧцелесꙋ. ши
н'аꙋ фъкꙋт кꙋм ѕиче сфнта

ta: cine sintu aceşte şi ce păcate au făcu*t*? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşte săntu popii ceĭa ce-u stâtu*t* înai*n*té înfricatului scaunulu*i* lu Hs., inaitĭa Tatălui nevăḑu*t*, căndu zrobes*c*u trupu*l* lui Hs. şi ci*n*stitu*l* singele lui, şi n'au păḑitu, ce-u căḑu*t* fărăme g'osu ca stelele luminate; şi de frica aceâ cerĭu*l* sâ înalţâ suptu piićo*a*rele lui Hs. şi *sâ* cutremura, ĭară *ei* n'*au* înţelesu, dereptu aceâ se muncescu aşa. Şi văḑu pre-sf*ă*nta neşte oameni măncădu-i neşte feri cu arepi şi *t*rei capete, şi *cu* doao capete şi-i mănca de ochi, cu al *t*reile de gurâ cu parâ de focu. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşté săntu ceteţii ceĭa ce-u cetitu şi n'au înţelesu, şi n'au făcu*t* cu*m* ḑi*ce* sf*ă*nta ev*an*ghelie. Şi văḑu pré-sf*ă*nta neşte oameni spăn-

*) Inainte era scris din grăbire: ꙁробитꙋ.

aceştia sînt cărturariĭ, carĭ aŭ cetit la evanghelie, şi cuvintele luĭ Hristos n'aŭ ascultat cum a spus la cărţĭ, şi-ĭ va mănca gadina aceĭa în vecĭ. Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ un cărturar muncindu-se, şi ḑise: dar acesta ce a greşit? Acesta n'a spus cum este scris în cărţĭ, ci a spus alte mincĭunĭ, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi ḑise Mihail: să mergem, maĭca Domnuluĭ, unde se muncesc fraţiĭ apostolilor. Şi eşi într'alt loc, şi vĕḑu maĭca Domnuluĭ mulţime de ómenĭ, şi-ĭ măn-

на нихъ лежаше множьство моужь и женъ.

и видѣвъши стаꙗ и въздъше. и рече къ архистратигоу. кто сї соути (= соуть) что соуть съгрѣшили.

и рече архистратигъ. си соуть гже иже въ стоую недѣлю на заоутрьню не въстають. нъ лѣнащеса лежать. ꙗко и мьртви. да за то ти моучатьса.

и рече стаꙗ бца. да аще кто не можеть въстати. что да створили.

и рече Михаилъ. послоушаи прстаꙗ. аще комоу загориться храмина на четверо. и обидеть и огнь. и съгорить не мога въстати. то таковы не имать грѣха.

и видѣ на дроузѣмъ мѣстѣ столы огньны. и на нихъ множьство народа. и моужь и женъ. изгарахоу на нихъ. и въпроси архистратига прстаꙗ....

— иже поповъ не чьтоуть то ни въстають имъ. ıегда приходать ѡт црквe бжиѣ. да того ради моучатьса.

и оувидѣ стаꙗ древо желѣзно. имѣющь отрасли и вѣтвие желѣзно (=желѣзныи).

καὶ εὐθὺς παρέστη τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ ἐξήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ δυσμάς.

καὶ εἶδεν νεφέλην πυρὸς καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς κλινάρια (κληνάρια) ὡσεὶ φλόγα πυρὸς καὶ ἐκεῖ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ πύρινοι δράκοντες ἐπάνω αὐτῶν καὶ φλὸξ πυρὸς κατέτρωγεν αὐτοὺς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπάνω τῶν κλιναρίων (τὸν κλιναρίον).

καὶ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ παναγία θεοτόκος ἀνεστέναξεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν ὄρθρον τῆς ἁγίας κυριακῆς κοιμῶνται ὡσεὶ νεκροὶ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ἐάν τις οὐ δύναται ἐγερθῆναι τί ποιήσει;

καὶ εἶπεν· ἄκουσον, παναγία, περὶ τούτου. ἐάν τινος ἐξάψει ὁ οἶκος ἐκ τεσσάρων γονιῶν αὐτοῦ καὶ οὐ δύναται ἐγερθῆναι, ἔχει συγχώρησιν;

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον

[illegible] τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὅσοι μεθοῦν καὶ παραλογίζουν· καὶ ὅσοι κάμνουν [illegible]. καὶ τρώγουν τοὺς ξένους κόπους, καὶ ὅσοι ἔχουσι καὶ εἶναι πλούσιοι [illegible] δὲν δίδουν ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ τρώγουν καὶ πίνουν ὡσὰν [illegible] ζῶα· καὶ οἱ ἄδικοι βασιλεῖς, καὶ κριτάδες, καὶ ὅλοι οἱ ἀσεβεῖς ὅσοι [illegible] ἁμαρτίαν μὲ παπαδιαῖς καὶ καλογριαῖς, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται»· καὶ

ши ѧтребѫ прѣ-сфнта чине
синтꙋ ачеще ши че пъкате аꙋ
фькꙋт. ши ѕисе архагел аче-
ще сънтꙋ попїи чеѧ че-ꙋ стѫ-
тꙋ[т] ѧнаинтѣ ѧфрїкатꙋлꙋи
скаꙋнꙋлоуи [лꙋ] хс. ѧнаитѧ та-
50. тълꙋи невъѕꙋт. | кънд ꙋ ꙁробе-
скъ*) трꙋпꙋл лꙋи хс. шї чин-
ститꙋл синцеле лꙋи ши н'аꙋ
пъѕїтꙋ че-ꙋ къѕꙋт фърьме
цосꙋ ка стелеле лꙋминате. ши
де фрика ачеѫ черюл сѫ ѧнал-
цѫ сꙋптꙋ пїичоареле лꙋи хс
ши сѫ кꙋтремꙋра. ıаръ еи н'а[ꙋ]
ѧцелесꙋ. дерептꙋ ачеѫ се мꙋн-
ческꙋ аша. ши въѕꙋ пре-
сфнта неще ѡамени мънкъ-
дꙋ-и неще ферї кꙋ арепи ши
треи капете ши кꙋ доаѡ ка-
пете. шї-и мънка де ѡки, кꙋ
ал треиле де гꙋрѫ кꙋ парѫ де
фѡкꙋ. ши ѕисе архагел. аче-
щѣ| сънтꙋ четецїи чеѧ че-ꙋ
четитꙋ ши н'аꙋ ѧцелесꙋ. ши
н'аꙋ фъкꙋт кꙋм ѕиче сфнта

ta: cine sintu aceşte şi ce păcate au făcu*t*? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşte săntu popii ceĭa ce-u stâtu*t* înai*n*té înfricatului scaunulu*i* lu Hs., înaitĭa Tatălui nevăḑu*t*, căndu zrobes*c*u trupu*l* lui Hs. şi ci*n*stitu*l* singele lui, şi n'a*u* păḑitu, ce-u căḑu*t* fărăme g'osu ca stelele luminate; şi de frica aceâ cerĭu*l* sâ înalţâ suptu piićo*a*rele lui Hs. şi *sâ* cutremura, ĭară *ei* n'*au* înţelesu, dereptu aceâ se muncescu aşa. Şi văḑu pre-sf*ă*nta neşte oameni măncădu-i neşte feri cu arepi şi *t*rei capete, şi *cu* doao capete şi-i mănca de ochi, cu al *t*reile de gurâ cu parâ de focu. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşté săntu ceteţii ceĭa ce-u cetitu şi n'au înţelesu, şi n'au făcu*t* cu*m* ḑi*ce* sf*ă*nta ev*an*ghelie. Şi văḑu pré-sf*ă*nta neşte oameni spăn-

*) Inainte era scris din grăbire: ꙁробитꙋ.

aceştia sînt cărturariĭ, carĭ aŭ cetit la evanghelie, şi cuvintele luĭ Hristos n'aŭ ascultat cum a spus la cărţĭ, şi-ĭ va mănca gadina aceĭa în vecĭ. Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ un cărturar muncindu-se, şi ḑise: dar acesta ce a greşit? Acesta n'a spus cum este scris în cărţĭ, ci a spus alte mincĭunĭ, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi ḑise Mihail: să mergem, maĭca Domnuluĭ, unde se muncesc fraţiĭ apostolilor. Şi eşi într'alt loc, şi vĕḑu maĭca Domnuluĭ mulţime de ómenĭ, şi-ĭ măn-

и вьршиіе вѣтвиꙗ того. имѣꙗше оуды желѣзны. и бѧше тоу висѧщихъ множьство. моужь и женъ за ꙗзыкы.

и видѣвши стаꙗ просльзисѧ. и въпроси Михаила кто си соуть. что ли съгрѣшениіе ихъ.

и рече архистратигъ. се соуть клеветьници съвадьници. и іеже разлоучиша брата ѡт бра[та] и моужѣ ѡт женъ своихъ.

и рече Михаилъ послоушаи прстаꙗ. да ти азъ скажю о сихъ. аще кто хотѧше крститисѧ. или покаꙗтисѧ грѣхъ своихъ. то ти разглахꙋ (=разглаголахꙋ) и не пооучахоу спсению. да того ради тако сѧ моучать сѧ (=сьдѣ) на вѣкы.

и видѣ стаꙗ на дроузѣмь мѣстѣ висѧща моужа за четверо. за всѧ краꙗ ногътии іего. исхожаше кръвь вельми зѣло. и ꙗзыкъ іего вѧзашесѧ ѡт пламене огньнаго. и не можаше въздъхноути ни рещи. ги помилоуи мѧ.

и видѣвъши іего прстаꙗ бцѧ и въсплакасѧ. и рече ги помилоуи .г. и створи млтвоу.

σκαμνία πύρινα καὶ ἐπ' αὐτὰ ἐκάθηντο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ ἐκαίοντο. καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, οἵτινες τῷ πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπεγειρόμενοι (ἐπηγειρόμενοι) ὅτε εἰσέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία δένδρον σιδηρὸν καὶ ἐκρέμοντο ἐπ' αὐτῷ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκ τῆς γλώσσης.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν βλάσφημοι, κατάλαλοι, ἐπίορκοι καὶ οἵτινες ἐχώρησαν ἀδελφὸν ἀπὸ ἀδελφοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· καὶ πῶς ἐστιν δυνατὸν ἀδελφὸς ἀπὸ ἀδελφοῦ χωρισθῆναι;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἄκουσον, παναγία, περὶ τούτου· ἐάν τις ἀπὸ ἔθνους ἦλθεν βαπτι-

---

πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα καὶ ἐκαίετο εἰς τὴν φωτιά· καὶ ἐρώτησε «ποία εἶναι τούτη καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της,» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὴ ἦτο καλογριὰ καὶ δὲν ἐφύλαξε τὴν παρθενίαν της ἀλλὰ ἐπορνεύετο κρυφίως καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν ὑπῆγεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἦτον ἐκεῖ ποταμὸς μέγας καὶ σκοτεινὸς πολὺ, ὁ λεγόμενος Τάρταρος καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος

ѥѵгл҃їе. ши въѕꙋ пре-сфнта не-
ще ѡамени спънѕꙋрацїи. ши
ѧтребѫ прѣ архагел чине синтꙋ
ачеще. ши ѕисе архагел ачеще
синътꙋ чеꙗ че-ꙋ ѧвѫцат прѣ
алъцїи, ꙗръ ѧшишї поръника
лꙋ х҃с н'аꙋ пъѕитъ. дерептꙋ
ачеѫ сѫ мꙋнческꙋ. ши ѕисе
архагел ѧблѫмꙋ прѣ-сфнтѫ де
веѕи ѡѡ съ мꙋнческꙋ кълꙋгъ-
52. рїи. ши мер|се ши въѕꙋ мѫн-
кѫндꙋ-и вермїи неадꙋрмици. ши
ѧтребъ пре-сфнта че пькате
аꙋ фѫкꙋт. ши ѕисе архагел.
сънтꙋ чеꙗ че-ꙋ пꙋртатꙋ пре
пъмънтꙋ ѡбраѕꙋ ѧцерескꙋ ши
апслѣскꙋ. патриꙗршїи. слѫви-
цїи, ши слꙋжиторїи черюлꙋи,
с'аꙋ аꙋѕитꙋ. ши н'аꙋ фькꙋтꙋ
кꙋмꙋ-и ѧцереще ши апслеще.

ḑuraţii, şi în*t*rebâ pr*é* arha-
ghe*l*: Cine sintu aceşte? Şi
ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşte sinătu
ceĭa ce-u învâţa*t* pr*é* alăţii,
ĭară înşişi porănca lu Hs.
n'*a*u păḑitŭ, dereptu aceâ sâ
muncescu. Şi ḑi*se* arhaghe*l*:
Înbl*â*mu, pr*é*-sf*ă*ntâ, de veḑi
ĭuo să muncescu călugării. Şi
me*r*se, şi văḑu mâncându-i
vermii neadu*r*miţi, şi în*t*rebă
pre-sf*ă*nta: Ce păcate au fâ-
cu*t*? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Săntu
ceĭa ce-u pu*r*tatu pre pămăntu
obraḑu îngerescu şi ap*osto*-
léscu, pa*t*riĭarşii slâviţii şi
slujitorii cerĭului, s'au auḑitu
şi n'au făcutu cumu-i înge-
reşte şi ap*osto*leşte, dereptu
ace să muncescu. Şi văḑu pre-

ca vermiĭ ceĭ neadormiţĭ, şi ḑise maĭca Domnuluĭ: dar aceĭa ce aŭ greşit? Şi ḑise Mihail: aceştia sînt patriarhiĭ, carĭ s'aŭ purtat ca apostoliĭ, şi în cinul lor nu s'aŭ chemat preoţĭ pe pămînt, şi n'aŭ purtat cinurile lor al călugărieĭ [?], şi aŭ făcut cum n'a fost la legea lor, pentru aceĭa aşa se vor munci în vecĭ. Şi éră vĕḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc muierĭ multe, şi le mănca viermiĭ ceĭ neadormiţĭ, şi le eşĭa văpae din gurĭ, şi strigaŭ: miluesce-ne, maĭca Domnuluĭ, că ne muncim maĭ reŭ decăt tóte sufletele! Şi plânse maĭca Domnuluĭ cătră Mihail şi'l întrebâ: dar acestora ce le sînt păcatele? El

и приде къ ніеи англъ. иже обладаше моуками. отрѣши[ти] ꙗзъкъ (= ꙗзыкъ) моужеви томоу.

и въпроси прстаꙗ кто сь іесть бѣдьныи члвкъ приіемлꙗи сию моукоу.

и рече англъ сь іесть иконамъ и црквн слоужитель. и не творѧ волꙗ божиꙗ. нъ да продаꙗше съсоуды имѣниіе црквноіе и глше иже црквн работаіеть. то ѡт црквe питаіеться. и того ради моучиться сде.

и рече прстаꙗ ꙗко же іесть сътворилъ тако и приіемліеть.

и пакы іемоу англъ съвѧза іемоу ꙗзыкъ.

и рече архистратигъ. поиди гсже. да ти покажю, къдѣ моучать иіереи.

и видѣ попы висѧща. ѡт краи ногътии исхожаше огнь ѡт тѣмене ихъ и опаліеше ꙗ.

и видѣвъши престаꙗ и рече. кто си соу[ть] что ли съгрѣшениіе ихъ.

и рече Михаилъ. се соуть литоургии слоужитіели. и престоꙗще престолоу бжию. и достоини сѧ творѧще. да іег-

σθῆναι καὶ εἴπῃ αὐτῷ· τίς εἶ σύ, μιαρόφαγοι ἔθνος ἄπιστον. ἀδιαλείπτως λήψεται τὴν τιμωρίαν.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἐκ τῶν ποδῶν, καὶ ἐκ τῶν ὀνύχων αὐτοῦ ἐξήρχετο αἷμα σφοδρῶς καὶ ἐκ τῆς γλώσσης αὐτοῦ πῦρ καὶ οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν· κύριε, ἐλέησόν με.

καὶ ποιήσας εὐχὴν ἡ παναγία.

ἦλθεν ὁ ἄγγελος ὁ ἐπὶ τῆς μάστιγος ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἔλυσεν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ἐστιν οὗτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ; ὁ ἐλεεινὸς οὗτος ὁ ἔχων ταύτην τὴν τιμωρίαν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτός ἐστιν οἰκονόμος τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔτρωγε τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔλεγεν. ὁ δουλεύων ναὸν ἐκ τοῦ ναοῦ τραφήσεται· και διὰ τοῦτο οὕτως κολάζεται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ὡς

ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· καὶ ἐκυμάτιζεν ὁ ποταμὸς ὡσὰν ἄγρια θάλασσα, καὶ ἐξεβύθιζε τοὺς ἁμαρτωλοὺς σαράντα χιλιάδας ὀργιαῖς. καὶ δὲν ἐσώνασι νὰ εἰποῦν τὸ κύριε ἐλέησον· καὶ οἱ ἄγγελοι ὅπου ἐφύλαγαν τὰς κολάσεις. ὅταν εἶδον τὴν Παναγίαν εἶπον, «Χαῖρε κεχαριτωμένη Θεοτόκε παρθένε, χαίροις καὶ σὺ Μιχαὴλ Ἀρχιστράτηγε καὶ παραστάτα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «χαίρετε

ческꙋ. ши ѕисе архагел пасѫ
пре-сфнтѫ де веѕи оунде съ
мꙋнческꙋ фър де нꙋмърꙋ нѫ-
роаде пъкѫтоши. ши мерсъ ши
въѕꙋ ньроаде бѫрбаци ши мꙋ-
ери. ши ръꙋ де фокꙋ ши па-
рѫ ешиѧ диѧ еи. ши арде ши
пре фаца пъмънтꙋлꙋи. ши лъ-
крѫмѫ пре-сфнта. ши ѕисе
чине синтꙋ ачестѣ ши че пъ-
кате аꙋ. ши ѕисе архагел. а-
55. чеще си|синтꙋ (*sic*) светничїи
ши хꙋлиторїи. ши ѡкърѫторїи.
ши клеветиторїи. ши свъдито-
рїи. ши кꙋ клеветеле сале аꙋ
спартꙋ касе. ши соци де соци
аꙋ деспърцитꙋ. ш'аꙋ спартꙋ
постꙋриле. ши бецивїи. ши скꙋм-
пїи. ши немилостивїи. ши ꙗю-
дечїи. ши епискꙋпїи. ши па-

Pasâ, pre-sf*ă*nt*â*, de veḑi unde *să* muncescu făr de *nu*măru nâroade păcâtoşi. Şi mersă, şi văḑu năroade, b*â*rbaţi şi m*u*eri, şi rău de focu şi parâ eşiĭa diĭn ei, ş*i* arde şi pre faţa pămăntului; şi lăcrâmâ pre-sf*ă*nta şi ḑi*se*: Cine sintu acesté şi ce păcate au? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşte sintu sve*t*nicii şi hulitorii şi ocărâtorii şi cleve*ti*torii şi svăditorii, şi cu clevetele sale au spa*r*tu case, şi soţi de soţi au de*s*pă*r*ţitu, ş'au spa*r*tu posturile; şi beţivii, şi scu*m*pii, şi nemilostivii; şi gĭudecii, şi ep*is*cupii, şi pa*t*riarşii; şi înpăraţii ceĭa ce n'a*u* fâcu*t* voeâ lu Hs.; şi cu*r*varii, şi

---

carĭ n'aŭ vrut să facă voĭa luĭ Dumneḑeŭ, saŭ săracul saŭ bogatul saŭ ĭubitorul de argint şi care n'a vrut să facă milă. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: oh, vaĭ de voĭ, cum v'a înşelat lumea cea deşartă şi trecătóre! Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc, unde se munciaŭ Domniĭ şi ardeaŭ în foc ḑioa şi nóptea; şi lăcrămâ maĭca Domnuluĭ pentru creştinĭ, şi ḑise către arhanghelul Mihail: dar acestora ce le sînt păcatele? Mihail ḑise: Aceştia sînt Domniĭ şi judecătoriĭ pămîntuluĭ ceĭ nemilostivĭ, carĭ aŭ judecat în făţărniciĭ, şi aşa se vor munci în veciĭ vecilor, amin.

да проскоумисахоу проскоуроу. и не хранахоу. и ронахоу кроупиць на землю. ако и звѣзды бжиа. тогда страшныи престолъ колѣбашеса. и подъножиие бжиие трепеташе. да того ради тако моучатьса.

и видѣ стаа моужа и змиа крилать имѣющь три главы. іедина же бѣ глава къ очима моужю. а в. къ оустомъ іего....

и рече [пръстаа] архистратигъ[=—оу. кто] сь іесть бѣдьныи члвкъ. ако не можеть wтдъхноути wт змиа сего.

и рече архистратигъ. сь іесть гже и[же] стыа гнигы (=книгы) прочиташе и еуаглиа самъ не послоушаше. люди оучаше а самъ не твораше волиа бжиа. блоудъмь и всѣмь безаконіемь.

и рече архистратигъ силы гня. поиди престаа да ти покажю кде са моучить чинъ англьскыи и апсльскыи.

и оувидѣ стаа къ[дѣ лежахоу на пламени огненемь. и ядяше ихъ червь неусыпая.

И рече стаа. Кто си суть.

И отвѣща Михаилъ. Си

ἐποίησεν, γενηθήτω (γεννηθήτω) αὐτῷ (αὐτό).

καὶ πάλιν ἐδέσμευσεν ὁ ἄγγελος τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ.

καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο. παναγία, καὶ ὑποδείξω σοι. ποῦ κολάζονται οἱ ἱερεῖς.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ εἶδεν ἐκεῖ πρεσβυτέρους κρεμαμένους, καὶ ἐκ τῶν εἴκοσιν ὀνύχων αὐτοῦ πῦρ ἐξήρχετο καὶ κατέκαιεν αὐτούς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἠρώτησεν τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ λέγει· τίνες εἰσὶν οὗτοι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ ἱερεῖς οἱ τῷ φοβερῷ θρόνῳ παριστάμενοι τοῦ ἀοράτου πατρὸς, καὶ ὅτε ἐμέλιζον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξέπευτον οἱ ἀστέρες κάτω καὶ ὁ φοβερὸς θρόνος τοῦ δεσπότου ἐσαλεύετο καὶ τὸ ὑποπόδιον τοῦ σωτῆρος ἔτρεμε καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐσυνήκουσαν καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ σεῖς ἅγιοι Ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν» καὶ οἱ ἄγγελοι εἶπον· «ἡμεῖς δὲν ἤλθαμεν. Παναγία μου, πρὸς ἐσὲ, καὶ ἐσὺ πῶς ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;» καὶ εἶπον οἱ ἄγγελοι· τὸ Κύριε ἐλέησον τρεῖς φοραῖς καὶ παρευθὺς ἔπαυσεν ἡ φουρτοῦνα τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐβράγησαν τὰ κύματα καὶ ἐφάνησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά

тридршїи. ши дпъраціи чеа че
н'а[8] фжкѳт воеж лѳ хс. ши
кѳрваріи. ши юбиторіи де ар-
ціитѳ. ши чеа че-ѳ кѣмпъ-
ратѳ мархж стрѣмъбж. ши
некѳраціи. ши аѳзи прѣ-кѳрата-
56. ши лъкржмж | ши зисе. ѡ ван
де во[и] пъкътошилѡр. шї зисе
архангел аскѳлтж прѣ-сфнтж дн-
кж н'ан вѣзѳт мѳнка чеа маре.
ши зисе пре-сфнта. блѣмѳ ми-
хаиле цюдекъторю съ ведемѳ
мѳнчиле челе мариле. ши со-
сирѣ херовимии ши сърафимии,
пътрѳ сѳте де дцерїи. ши рѣ-
дикарѣ пре прѣ-чинстита л лѳ
хс маикж. ши ѡ дѳсърж дна-
стѣнга. ши вѣзѳ аколо ѳнѣ рѣѳ
де фокѳ ши днтѳнерек маре.
ши виерѣмии неадѳрмиці. ши
смоаль клокотиндѳ ка фо-

lubitorii de argintu, şi ceĭa ce-u
cumpăratu marhâ strămâbă,
şi necuraţii. Şi auḑi pré-cu-
rata şi lăcrâmâ, şi ḑise: o,
vai de voi, păcâtoşilor! Şi
ḑise arhaghel: Ascultâ, pré-
sfântâ! încâ n'ai văḑut mun-
ca ceĭa mare. Şi ḑise pre-
sfănta: Blâmu, Mihaile gĭu-
decătorĭu, să vedemu muncile
cele marile. Şi sosiră herovi-
mii şi sărafimii, patru sute
de îngerii, şi rădicară pre pré-
cinstita a lu Hs. maicâ, şi
o dusără în-a-stânga; şi vă-
ḑu acolo unŭ rău de focu şi
întunerec mare, şi vierămii
neadurmiţi, şi smoală cloco-
tindu ca focul spr'inşii, şi ca
mare sfrărăiĭa. Şi era acii
năroade şi strigare, şi se a-

τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι οἱ Ἑβραῖοι ὅπου ἐσταύρωσαν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ὅλα τὰ ἔθνη τὰ ἄπιστα· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου φαρμακεύουν ἀνθρώπους καὶ ἀποθαίνουν, καὶ γυναῖκες ὅπου πνίγουσιν τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ῥίχνουν· καὶ μαντεύουσι καὶ μαγεύουσι·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «καθὼς ἔκαμνον ἠὗρον·» καὶ πάλιν ἤρχισεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἔκαμνε τὰ κύματά του ὡς καὶ πρῶτα· καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ὅποιος βαλθῇ εἰς τοῦτην τὴν κόλασιν, δὲν βγαίνει πλέον· ἀλλοίμονε, ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅτι πάντοτε ἔχουσι τὴν κόλασιν.» Καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν καὶ εἰς ἄλ-

сѫть. иже образъ англски носять и апостольски на землѣ. величающи(ся) патриархи и епспи славныи имены. и словяху благословити отцы святіи. но на небеси не звашася святіи. не сотвориша бо ѩко бо ангельскій и апельскій образъ носиша. да того ради тако мучаться.

И видѣ прстая жены висяща за вся нѫгти. и пламени исхожаше изъ устъ ихъ и опаляше вся. и змія исхожаше изъ пламени того. и прилѣпяхоу къ нимъ. и вопіяху. глагола(въ)ше. помилуйте насъ. яко мы едины мучимся паче всѣхъ мукъ.

И рече святая прослезивмися. Что есть согрѣшеніе тѣхъ.

И рече архистратигъ. То сѫть попадьи иже поповъ своихъ не почьтоша. и по смерти ихъ идоша за мужь. да того ради мучаться.

И видѣ другія жены во огни лежаща. и различныя змія ядяху ихъ.

И рече святая. Что согрѣшеніе ихъ.

И отвѣща Михаилъ. То сѫть монастыря черницы. яже телѣса своя продаша на блудъ. да того ради здѣ мучатся.

И рече архистратигъ. Поди пресвятая. и покажу ти гдѣ (ся) мучитъ множество грѣшьникъ.

И видѣ святая рѣку ог-

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον ἄνθρωπον καὶ θηρίον πτερωτὸν ἔχοντα τρεῖς κεφαλὰς ὡς φλόγα πυρός· αἱ μὲν δύο κεφαλαὶ πρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ ἡ τρίτη κεφαλὴ πρὸς τὸ στόμα αὐτοῦ.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον. τί τοῦτο, ὅτι οὐ δύναταί τις ἐξελέσθαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δράκοντος;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτος ἐστὶν ἀναγνώστης, ὅστις τὸν λαὸν ἐδίδασκεν, αὐτὸς δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ οὐκ ἐποίησεν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο. παναγία. καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται οἱ τὸ ἀρχαγγελικὸν καὶ ἀποστολικὸν σχῆμα φοροῦντες. ἐπὶ τῆς γῆς πατριάρχαι ἐκαλοῦντο καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ᾔδεσαν. ἐπὶ τῆς γῆς ἅγιοι ἐκλήθησαν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ἅγιοι οὐκ ἐκλήθησαν· οὐ γὰρ ἐποίησαν. ὡς τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα φοροῦντες. καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν γυναῖκας κρεμαμένας ἐκ τῶν ὀνύχων αὐτῶν. καὶ θηρία κατέτρωγαν αὐτάς. καὶ στενάζουσαι ἐβόουν· ἐλεήσατε ἡμᾶς, ὅτι ἡμεῖς μόναι (ὑμεῖς μόνη) κολαζόμεθα ὑπὲρ πάντας τοὺς χριστιανούς.

кѣл спр'иншїи. ши ка маре,
57. сфрьѣнѫ. ши ерл лчии нѫ-
рwлде ши стрїгаре. ши се л-
фѳнда пѫкѫтошїи. ши нѳ пѳ-
те зиче милѳеще-не дwамне.
ѱѳдекѫторю дирептѳ. шї-и мѫн-
ка вїермїи неадѳрмици. ши
скрѫшка кѳ диницїи. ши вьѳѳ-
рѫ пькѫтошїи дин мѳнкѫ. ши
стригарѫ кѳ глас. ши висерѫ
дwамне милостиве фїюлѫ тл-
тѫлѳи. н'ам вѫѳѳтѳ лоуминѫ
дедѫ векѳ. че акѳм ведемѳ ти-
не родїтоаре домнѳлѳи. ши стри-
гарѫ тоци дѫерїи кѳ глас кѳ-
кѳрѫ-те пре-бласловитѫ роди-
тоаре домнѳлоуи. пѳрѳре фе-
чюрице. бѳкѳрѫ-те лѳминѫ не-
58. стинсѫ. бѳ|кѳрѫ-те ши тѳ ар-
хагеле михаиле. рѳгѫторюль де-
рептѳ сѳфлетеле тѵтѳрор. ши

funda păcâtoşii şi nu pute zice ‘miluieşte-ne Doamne. g'udecătorĭu direptu›, şi-*i* mănca viermii neadurmiţi, şi scrâşca cu dinţii; şi vădu*ră* păcâtoşii din muncâ şi strigară cu glas şi ḑisc*ră*: Doamne milostive, fiĭulŭ Tatălui! n'a*m* vădutu lumin*á* deîn vecu, ce acum ved*e*mu tine, ro*di*toare Domnului! Şi strigară toţi îngerii cu glas: Bucură-te, preblag*oslo*vită roditoare Domnulu*i*, pururе fecĭuriţe! bucură-te, luminâ nestinsâ! bucură-te şi tu, arhaghele Mihaile. r*u*gătorĭulŭ dereptu sufletele tuturoru! Şi vădură păcâtoşii şi jâluiră; şi vădu pré-cinstita jelaniĭa îngeriloru printru păcâtoşii, şi lăcrămă;

λον τόπον·» καὶ ὅταν ὑπῆγαν ἐκεῖ ἤτον ὅλῳ λίμναι πύρινας· καὶ εἶχον ῥόμμαν μεγάλην καὶ ἔκαιον πίσσα, κατράμι, θειάφι· καὶ ἤτον ἐκεῖ μέσα πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ ἄλλοι ἐφαίνοντο, καὶ ἄλλοι μόνον ὅσον ἠκούοντο αἱ φωναῖς των· καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος· «τοῦτοι εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου ἔκαμνον ἁμαρτίαν μὲ τὰς ἀδελφάς τους, καὶ μὲ ταῖς ἐξαδέλφαις καὶ μὲ ταῖς πενθεραίς τους, καὶ μὲ ταῖς μητριαίς τους καὶ μὲ ταῖς συντέκνισσαίς τους, καὶ ἄλλοι ὅσοι παρηύρισκαν μὲ ξέναις γυναῖκες, καὶ πλέον σωσμὸν δὲν ἔχουσι· καὶ ὅσοι ἀκούωσι τὰς ἡτις

ю. и видѣніе рѣки тоя
огнь текущи. и пояда
землю. и посредѣ волны
множество грѣшьникъ.

видѣвши бця прослезися
че. Что есть согрѣшеніе

ече архистратигъ. То суть
ници и любодѣицы татіе.
послуша(ша) и о таи. что
ніи гть. свадници. и кле-
ници. иже чужіе нивы у-
ху или урояху. иже брени
стани дожидають. иже
ь труды чужи и мя(л)-
и разлучають пьяницы.
лостиви князи. епископи
тріарси. и цари. иже не
ориша воля божія. среб-
бци. иже лихву емлють.
коньници.

ышавше то прстая бца
лезися и рече. О лютѣ
никомъ.

рече ко архистратигу.
ко согрѣшающимъ (лѣпѣ
было) дабы ся не ражалѣ.

рече къ ней Миха-
Почто ся плачеши. свѧ-
нѣси ли видѣла великъ
ь.

рече пресвята]ѧ. поведи
да вижю вса моукы.

рече къ нѣи Михаилъ.
ѣ хощеши блдатьнаѧ да
емъ на въстокъ ли. или
ападъ. или въ раи. на
о ли или на лѣво. иде
оуть великыѧ моукы.

рече прстаѧ изидѣмъ
лѣвоу страноу....

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· αὗται εἰσὶν πρεσβυτέρισσαι (πρεσβυτέρησσαις), αἵτινες τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῶν οὐκ ἐτίμησαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ἔλαβον ἄνδρας, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν τὸν αὐτὸν τρόπον ἀρχιδιακόνισσαν, καὶ θηρίον δικέφαλον κατέτρωγεν τοὺς μασθοὺς αὐτῆς.

καὶ εἶδεν ἕτερον τόπον γυναῖκας κρεμαμένας εἰς τὸ πῦρ, καὶ θηρία κατέτρωγαν αὐτάς.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν αὗται; καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· αὗται εἰσὶν μονάστριαι, αἵτινες εἰς τὴν πορνείαν ἔδωκαν ἑαυτὰς (ἑαυτοὺς) καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο, παναγία, καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτωλῶν.

καὶ εἶδεν ποταμὸν πυρὸς καὶ ἦν ἡ ἰδέα (εἰδέα) τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου ὡς αἷμα, καὶ ἐξερχόμενος κατέτρωγεν τοὺς κειμένους ὑπὸ τῶν κυμάτων αὐτοῦ.

вьѕѹрѫ пъкѫтошїи. ши жѫлѹ-
иръ. ши вьѕѹ прѣ-чинстита
желанїѧ ѧцерилорѹ. прїнтрѹ пъ-
кѫтошїи ши лъкръмъ. ши стри-
гаръ пъкѫтошїи ши ѕисерѫ
бине а[и] венит. прїнтрѹ нои.
къ сем ѧтѹнерекѹл деѧ векѹ.
ши ѕисе пре-кѹрата ѡ ва[и]
де вои пъкѫто[ши]лорѹ. ши
ѧтребѫ пре архагел. че ръѹ е
ачеста. ши чине есте ѧтрѹ елѹ.
ши ѕисе архагел. ачаста ѧсте
смоалъ кѹ оунде де фокѹ. ши
се мѹнческѹ ѧтр'ѧсѹ жидовїи.
59. чеѩ че-ѹ ръстигнїт | прѣ дом-
нѹль нострѹ іс хс. ши тоци
чеѧ че н'аѹ креѕѹт. ѧ татѫл
ши ѧ фїюл ши дхѹл сфнтѹ.
ши с'аѹ лепѫдат де чинстита
крѹче ши де сфнтѹл котеѕѹл.
ши аѹ фѫкѹт кѹръвїѧ кѹ кѹ-

şi strigară păcâtoşii şi ḑise-
râ: Bine ai venit printru noi,
că sem [în] întunerecul deîn-
vecu: Şi ḑise pre-curata: O,
vai de voi, păcâtoşiloru! Şi în-
trebâ pre arhaghel: Ce rău e
acesta şi cine este întru elu?
Şi ḑise arhaghel: Aćasta ia-
ste smoală cu unde de focu,
şi se muncescu într'însu Ji-
dovii ceĭa ce-u răstignit pré
Domnulŭ nostru Is. Hs. şi
toţi ceĭa ce n'au creḑut în
Tatâl şi în Fiĭul şi Duhul
sfăntu, şi s'au lepâdat de
cinstita cruce şi de sfăntul
boteḑul, şi au făcut curăviĭa
cu cumâtrâ-sa şi vecinii sei
şi cu apropele seu, şi otrâ-
vitorii, şi tălăharii, şi-u ne-
cat fećorii mici. Şi ḑise pré-

γραφὰς καὶ γελοῦν, καὶ ὅσοι ψευδομαρτυροῦν· καὶ ὅσοι ἀγαποῦν τὰ ξένα, καὶ ζημιόνουν τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰς χήρας, καὶ ὅσοι ἀποθαίνουν ἀμετανόητοι καὶ δὲν ἀγάπησαν τὴν δικαιοσύνην, καὶ ὅσοι δὲν ἐλεοῦν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ξένους καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται. Καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «νὰ συνάξω τὰς στρατιὰς τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων, καὶ ὅλων τῶν ἁγίων, ἵνα παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία ταῦτα πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἡμεῖς, Παναγία μου, ὅταν τὸν Ἀρχαγ-
ν ποιοῦμεν ὕμνον ἀναφέρομεν καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἑπτὰ φοραὶς τὴν

и слово рекши престѣи и обратишаса хѣровими и серафими. и .у. англъ. изведоша прстоую. wт въстокъ на лѣвоую страноу.

.... близь рѣкы тоа баше тьма мрачьна. и тоу лежаше множьство моужь и женъ. и клокотахоу wко въ котьлѣ. и wко морьскыа вълны и ображаютьса надъ грѣшьникы. да егда вълны въсхожахоу и погроужахѕ грѣшьникы тысащю лакътъ. и не можахѕть рещи. помилоуи ны правьдьныи соудии. wдаше же и чрвь неоусыпаа и скрьжьтъ зоубомъ.

и видѣвъше прстоую англи стрѣгѫщии [ихъ] възъпиша вси единѣми оусты глюще. стъ стъ стъ іеси бе. и ты бце благословимъ та и сна бжиа родивъшаго та (=са) wт тебе. wко бо wт вѣка не видѣхомъ свѣта. и днь видимъ свѣтъ тебе ради бце. и паы възъпиша вси единѣмь гласъмь глюще. радоуиса благодатьнаа бце. радоуиса просвѣщениие вѣчьнаго свѣта. радоуиса и ты архистратиже Михаиле. моляса влдцѣ за ысь миръ. мы бо видимъ грѣшьныа моучащаса. и зѣло скърбимъ.

и видѣвъши бца англы скърбьны оуныли грѣшьникъ ради. і въсплакаса прстаа.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν.;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος. οὗτοι εἰσὶν πόρνοι. μοιχοί, μάχιμοι, κλέπται. παρακροαταί. παραθερισταί, κατήγοροι. καταλαληταί, βλάσφημοι καὶ οἱ πρώτην ὥραν καταλύοντες τῆς νηστείας καὶ οἱ τρώγοντες ἀλλοτρίους καμάτους, οἱ χωρίζοντες ἀνδρόγυνα (ἀνδρώγυνα), μεθυσταὶ. παρακαμπανισταί (παρακαμπανίσται), οἱ ἀνελεήμονες ἄρχοντες καὶ ἐπίσκοποι ἀμετάδοτοι (ἐπίσκοποι. ἀμετάδοτοι), καὶ οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μὴ ποιήσαντες τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καταφρονοῦντες εἰς αὐτόν, οἱ φιλάργυροι. οἱ τόκον λαμβάνοντες ἐκ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ.

καὶ ἀκούσασα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· οὐαὶ τοὺς ἁμαρτωλούς!

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος τί κλαίεις, δέσποινα, ἀκμὴ οὐκ ἑώρακας τὰς μεγάλας κολάσεις.

καὶ λέγει ἡ παναγία· δεῦρο, Μιχαὴλ ὁ μέγας ἄρχων, ὑπάγωμεν εἰς τὰς μεγάλας κολάσεις· (καὶ λέγει· παναγία, δεῦρο, Μιχαὴλ ὁ μέγας ἄρχων, ὑπάγωμεν εἰς τὰς μεγάλας κολάσης).

καὶ λέγει πρὸς τὴν κεχαριτωμένην ὁ ἀρχιστράτηγος· ποῦ

мѫтрѫ-са. ши бечинии сеи. ши
кȣ апропеле сеȣ. ши ѡтрѫви-
торїи ши тълъхарїи. ши-ȣ не-
кат фечорїи мичи. ши ѕисе прѣ-
сфнта. дȣпъ крединца лорȣ съ
ле фиѧ аша. ши се акопери
ѧтȣнерекȣлъ ıарѫш. ши ѕисе
архагел кътрѫ сфнтѫм (*sic*) ма-
риѫ. чине ѧтрѫ ѧи ачаста мȣн-
кѫ н'аре ачела а веде лȣминъ ѧ
60. векȣ, | ши ѕисе прѣ-свтна (*sic*)
ѡ ва[и] де вои пъкѫтошилорȣ
къ фѫрѫ де съвръшире ве вецї
мȣнчи. ши ѕисе архагел блъмȣ
пре-чиститѫ съ-ци арѫтȣ. оунъ
ѧзерȣ. де фокȣ. оунде се мȣнческȣ
ꙋинтȣлъ ѡминескȣ. крецїинескȣ.
ши ѕисе пре-сфнта. ѧблъмȣ
амȣ съ ведемȣ. ши въѕоу оун-
де арде ши се мȣнчиѧ фѫръ
самѫ мȣлци. ши ѕисе прѣ-

sf*ă*nta: După credinţa loru
să le fiĭa aşa; *şi se* acoperi
întunereculŭ ĭarâ*ş*. Şi ḑi*se*
arhaghe*l* cătrâ sf*ă*ntâ*m* Mariâ:
Cine în*t*râ în aćasta m*u*ncâ,
n'are acela a vede lu*mi*nă
în vecu. Şi ḑi*se* pr*é*-sv*ă*tna:
o, va*i* de voi, păcâtoşiloru,
că fârâ de săvrăşire ve veţi
m*u*nci. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Blă-
mu, pre-ci*s*titâ, să-ţi arâtu
unŭ ĭazeru de focu, unde se
muncescu gintulŭ ominescu
creştinescu. Şi ḑi*se* pre-sf*ă*nta:
Înblâm*u* amu să vedemu. Şi
văḑu unde a*r*de şi *se* mun-
ciĭa fârâ samâ mu*l*ţi, şi ḑi*se*
pr*é*-sf*ă*nta: C''au greşitu a-
ceşte? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: A-
ceşte sintu ceĭa ce s'au bo-
teḑa*t* şi séu făgăduitu cruci-

ἡμέραν, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀκούει·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «πάρετέ μοι νὰ ὑπάγω-
μεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ·» καὶ παρευθὺς τὴν ἐπῆραν· καὶ εἶπεν· «ἐλέησον, Δέσποτα,
τοὺς ἁμαρτωλοὺς, διότι πολλὰ τοὺς ἐλυπήθηκα εἰς τὰ βάσανα ὅπου εἶδα καὶ
ἔχουν εἰς τὴν κόλασιν·» καὶ ἤκουσε φωνὴν ὅπου ἔλεγεν οὕτω· «Δὲν θέλω νὰ
τοὺς ἐλεήσω, διότι δὲν ἔκαμον καλὸν εἰς ὅλην τους τὴν ζωὴν, δὲν ἐτίμησαν
τοὺς ἀδελφούς των, πτωχοὺς δὲν ἐλέησαν· ἀλλὰ οὔτε εἰς ξένους ἔκαμαν κα-
λοσύνην διὰ τὸ ὄνομά μου, δὲν ἐκρατοῦσαν τὰς παραγγελίας μου, δὲν ἐτίμησαν

и възъпиша вси іединѣмь гласмь глюще. добрѣ іесте пришли въ тьмоу сию. да ны видить како ны іесть мѹка.

и помолиса прстаꙗ съ архангльмь. и слыша плачь грѣшьныихъ.

и възвигоша гласъ свои въпиюще и глюще. ги помилоуи ны.

да ꙗко опростиша млтвоу. оустависа боура рѣчьнаꙗ и вълны огньныꙗ. и ꙗвишаса грѣшьници. ꙗко и зьрна горюшичьна.

ї видѣвъши стаꙗ просльзиса и рече. что іесть рѣка си и вълны іеꙗ.

и рече къ ніеи архистратигъ. си рѣка вса смольна. а вълны іеꙗ вса огньны. а иже са моучать. то то соуть Жидове. иже моучиша га нашего Ісъ Ха сна бжиꙗ. и вси ꙗзыци. иже крьстишаса въ имѧ оца и сна и стго дха. иже крьстиꙗне соуще ти вѣроують въ дѣмоны. и ѡтвергошаса ба ї стго крщениꙗ. и іеже блоудъ сътвориша о стѣм крьщении. съ коумы своими и съ мтерьми своими и съ дъщерьми своими. и отравьници (и)же ꙗдъше оуморають члвкы. и ороужиемъ оубиваю(ть). иже давать дѣти своꙗ. и того ради моучатьса противоу дѣломъ своимъ.

и рече стаꙗ. по дѣломъ ихъ боуди тако.

θέλεις ἡ κεχαριτωμένη ἐξελθεῖν, ἐπὶ ἀνατολὰς ἢ ἐπὶ δυσμάς, ἢ εἰς τὰ ἀριστερά, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν;

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· ἂς ἐξέλθωμεν, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν.

καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰποῦσα εὐθέως παρέστη τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἀπήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ τὰ ἀριστερά, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν.

καὶ εἶδεν ἐκεῖ ποταμὸν πυρὸς καὶ ἦν ἡ ἰδέα (εἰδέα) τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου σκοτεινοτέρα πίσσης καὶ ἐπ' αὐτῷ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἐκόχλαζεν γὰρ τὸ πῦρ ὡς χαλκίον καὶ ὡς ἄγρια θάλασσα ἐβύθιζεν τοὺς ἁμαρτωλοὺς μυρίας (*sic*) πήχεις καὶ οὐκ ἠδύναντο εἰπεῖν· ἐλέησον ἡμᾶς, δίκαιος κριτής· ἔτρωγεν γὰρ αὐτοὺς ὡς σκώληξ ὁ ἀκοίμητος καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

καὶ ἰδόντες τὴν παναγίαν οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτούς, ἀνεβόησαν μίαν φωνήν, λέγοντες· ὁ σπλαγχνιζόμενος (ὡς πλαγχνιζόμενος) διὰ τῆς θεοτόκου.... ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ εἴδομεν φῶς.

сфнта чаȣ грешїтȣ ачеще. ши
ѕисе архагел. ачеще синтȣ чеѧ
че с'аȣ ботеѕат ши сѣȣ фъ-
гъдȣитȣ крȣчїеи. ıарѫ еи аȣ
фѫкȣтȣ лȣкрȣл дїаволȣлȣи. ши
ш'аȣ пїердȣтȣ време де покъ-
61. и|инцѫ (*sic*). дерептȣ ачеѧ съ
мȣнческȣ. ши ѕисе пре-чинстита
маика аȣ хс кътрѫ архагел.
фаче-вою ѡ черерѣ дела тине съ
мъ ши еȣ мȣнческȣ кȣ крещї-
инїи къ се-ȣ грешитȣ фїии аȣ
дȣмнеѕеȣ, ши ıарѫ грѫи прѣ-
сфнта. кътрѫ архагел. роагѫ-
те ши те ѫнаацъ ѫн аа шап-
теле черю. ши кȣ тоци вои-
ничии ѫцерещи. де те роагъ
дерептȣ пѫкътоши. доаръ не
ва аскȣлта домнȣл нострȣ іс
хс. съ милȣıаскѫ пѫкътошїи.
ши ѕисе архагел вїю дȣмнеѕеȣ

ei, ĭarâ ei au fâcutu lucrul
diavolului şi, ş'au pierdutu
vreme de pocăinţâ, dereptu
aceĭa să muncescu. Şi ḑise
pre-cinstita maica lu Hs. că-
trâ arhaghel: Face-voĭu o
cereré dela tine, să mă şi
eu muncescu cu creştiinii, că
se-u greşitu — fiii lu Dum-
neḑeu. Şi ĭarâ grâi pré-sfân-
ta cătrâ arhaghel: roagâ-te
şi te înalţă în al şaptele ce-
rĭu, şi cu toţi voinicii înge-
reşti, de te roagă dereptu
pâcătoşi; doară ne va ascul-
ta Domnul nostru Is. Hs. să
miluĭascâ pâcătoşii. Şi ḑise
arhaghel: viĭu Dumneḑeu Hs.
al lumiei mare numele lui,
şi laudu de şĭapte ori în ḑi
şi de şepte ori în nopté;

τὴν ἁγίαν Κυριακὴν, δὲν ἐτιμοῦσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων μου ἀλλὰ ἐδούλευον εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου δὲν ἐπήγαιναν, μόνον εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς καὶ παιγνίδια ἔτρεχον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω·» καὶ πάλιν εἶπεν ἡ Παναγία «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ πλάσμα τῆς χειρός σου, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰσὶ, συγχώρησέ τους διὰ λόγου μου ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τοὺς βλέπω νὰ βασανίζωνται, διότι πᾶς χριστιανὸς τὸ ὄνομά μου ἐπικαλεῖται καὶ λέγει τὸ Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι·» καὶ πάλιν ἤκουσε φωνὴν

и пакы наиде на нꙗ боурьнаꙗ рѣка и огньныꙗ вълны. и тьма покры ꙗ.

и рече Михаилъ къ бцı аще сѧ кто затворить въ тьмѣ сеи. нѣсть памати о нıемь ѡт ба.

и рече прстаꙗ о лютѣ грѣшьникомъ. ꙗко не оусыпаıемыи ıесть пламы огнꙗ сего.

и рече къ нıеи архистратигъ. поїди прстаꙗ да ти покажю езеро огньно. да видиши. кде сѧ моучить родъ крстиꙗньскъ.

видѣ и оуслыша плачь и въпль ѡт нихъ. а онѣхъ не бѣ видѣти.

и рече. котории се соуть что ли съгрѣшениıе ихъ ıесть.

и рече къ нıеи Михаилъ. се соуть иже крьстишасѧ. и крстъ словъмь нарицѧхоу а диꙗволꙗ дѣла творѧще. и погоубиша врѣмѧ поканию. и того ради тако сде моучатьсѧ.

и рече прстаꙗ къ архистратигоу. при ıединои млтвѣ молю ти сѧ. да въпидоу и азъ да сѧ моучю съ крстьꙗны. понıеже чада нарекошасѧ сна моıего.

и рече архистратигъ. почиваи въ раи.

и рече прстаꙗ молю ти сѧ подвїгни воиньства. ѕ нбсъ и всѧ воиньства англ. да сѧ молимъ за грѣшьныꙗ. не бы ли насъ оуслышалъ гь бъ. и помиловалъ ихъ.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία τοὺς ἀγγέλους τεταπεινωμένους καὶ στυγνοὺς ἐδάκρυσεν, καὶ ἐβόησαν οἱ ἐν σκότει, λέγοντες· καλῶς ἤλθατε δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς· καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία τοὺς ἁμαρτωλοὺς ᾖραν (ἐίραν) μιᾷ φωνῇ λέγοντες· κύριε ἐλέησον· καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν ἐκτενήν, ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ὁ ποταμὸς οὗτος καὶ τί τὰ κύματα ταῦτα; καὶ τίνες κατάκεινται ἐν αὐτῷ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· τοῦτο ἐστὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον καὶ οἱ βασανιζόμενοι ἐν αὐτῷ εἰσὶν οἱ σταυρώσαντες τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος τὸν ἐκ σοῦ τῆς ἁγνῆς θεοτόκου σαρκωθέντα καὶ πάντα τὰ μὴ πιστεύσαντα εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐκ τῶν χριστιανῶν οἱ (*sic*) ἐξαγορασόμενοι τοὺς δαίμονας καὶ ἀρνούμενοι τὸν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ οἱ πορνεύοντες εἰς τὸ ἄφθεκτον τῆς συντεκνίας καὶ οἵτινες εἰς μητέρα καὶ θυγατέρα ἐπιβαίνοντες καὶ οἱ ἀποκτένοντες (*sic*) τοὺς ἀνθρώπους μετὰ ξίφους καὶ οἱ φάρμακοι καὶ οἱ πνίγοντες τὰ βρέφη.

сфнта чаѹ грешїтѹ ачеще. ши
ѹисе архагел. ачеще синтѹ чеѧ
че с'аѹ ботеѹат ши сѣѹ фъ-
гъдѹнтѹ крѹчїеи. ꙗрѫ еи аѹ
фѫкѹтѹ лѹкрѹл дїаволѹлѹи. ши
ш'аѹ пїердѹтѹ време де покъ-
61. и|инцѫ (*sic*). дерептѹ ачеѧ съ
мѹнческѹ. ши ѹисе пре-чинстита
маика лѹ хс кътрѫ архагел.
фаче-вою ѡ черерѣ дела тине съ
мъ ши еѹ мѹнческѹ кѹ крещї-
инїи къ се-ѹ грешитѹ фїии лѹ
дѹмнеѹеѹ, ши ꙗрѫ грѫи прѣ-
сфнта. кътрѫ архагел. роагѫ-
те ши те ѫналцъ ѫн ал шап-
теле черю. ши кѹ тоци вои-
ничии ѫцерещи. де те роагъ
дерептѹ пѫкътоши. доаръ не
ва аскѹлта домнѹл нострѹ іс
хс. съ милѹꙗскѫ пѫкътошїи.
ши ѹисе архагел вїю дѹмнеѹеѹ

ei, ĭarâ ei au fâcutu lucrul diavolului ş*i*. ş'au pierdutu vreme de pocăinţâ, dereptu aceĭa să muncesc*u*. Şi ḑise pre-cinstita ma*i*ca lu Hs. că*t*râ arhaghe*l*: Face-voĭu o cereré dela tine, să mă şi eu muncesc*u* cu creştiinii, că se-u greşitu — fiii lu Dumneḑeu. Şi ĭarâ grâi pré-sfânta cătrâ arhaghe*l*: roagâ-te şi te îna*l*ţă în a*l* şaptele cerĭu, şi cu toţi voinicii îngereşti, de te roagă dereptu pâcătoşi; doară ne v*a* ascul*t*a Domnu*l* nos*t*ru Is. Hs. să miluĭascâ pâcătoşii. Şi ḑise arhaghe*l*: viĭu Du*m*neḑeu Hs. a*l* lumiei mare numele lui, şi lau*du* de şĭapte ori în ḑi şi de şepte ori în nopté;

τὴν ἁγίαν Κυριακὴν, δὲν ἐτιμοῦσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων μου ἀλλὰ ἐδούλευον, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου δὲν ἐπήγαιναν, μόνον εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς καὶ παιγνίδια ἔτρεχον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω·» καὶ πάλιν εἶπεν ἡ Παναγία «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ πλάσμα τῆς χειρός σου, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰσὶ, συγχώρησέ τους διὰ λόγου μου ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τοὺς βλέπω νὰ βασανίζωνται, διότι πᾶς χριστιανὸς τὸ ὄνομά μου ἐπικαλεῖται καὶ λέγει τὸ Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι·» καὶ πάλιν ἤκουσε φωνὴν

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς.

καὶ εὐθέως ἔδωκεν ὁ κλύδων καὶ ἔπεσαν τὰ κύματα ἐπάνω αὐτῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὴν παναγίαν· ἐάν τις βληθῇ ἐν τῷ σκότει τούτῳ οὐκέτι μνεία αὐτοῦ γίνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία, ὅτι ἀτελεύτητος ἐστὶν ἡ φλὸξ τοῦ πυρός.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο παναγία, ὅπως ὑποδείξω σοι τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ ἤκουσεν τὸν ὀδυρμὸν καὶ τὸν δὲ (*sic*) οὐκ ἤκουεν.

καὶ ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, παναγία, οἱ (ἡ) βαπτισθέντες καὶ ὀγῳ συνταξάμενοι, τὰ δὲ τοῦ διαβόλου ποιήσαντες. ὅλεσαν τὸν καιρὸν τῆς

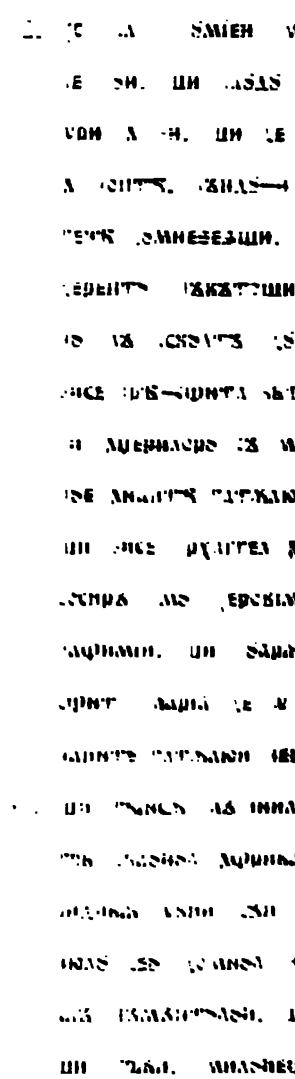

cându-i aducu cântecé dumnedeĭești, rogu-mă și derepta păcătoși, și nu mă ascultă Dumnedeu. Și ḑise pré-sfînta cătră arhaghel: Ḑi îngeriloru să mâ ia să mă pue înaité Tatâlĭui nevăḑutu. Și ḑise arhagghel îngerilor, și sosiră amu herovimii și serafimii, și luară pré pre-sfînta Maria de o puseră înaiste Tatâlĭui nevăḑutu; și-și thsă mâinile sale cătră scaunul înfricat, și-și ridică ochii sĭi cătră fiĭulu seu Domnul cerĭului și alŭ pământului, și să rugă și grăi: Milueșce, Doamne despuĭatoare, creștinii! că vâḑulu muncă de m o poću răbda,—și eu mă voiu

... живъ гь бъ има іего велико. ѕ шды на днь. и ѕ. на нощь. іегда хвалоу приносимъ владцѣ. и за грѣшьникы гже гви покланаіемъса. да ни хоудѣ насъ послоушаіеть влдка.

и рече пръстам бца. молимъ ти са. повели воиньствоу англьскомоу. и възнесеть ма на высотоу нбсьноую. и поставите ма. прѣдъ невидимымь. оцьмь.

и повелѣ архистратигъ. и предъсташа хѣровимъ и серафимъ (= херувими и серафими). и възнесоша блгодатьноую на высотоу нбсьноую. (=нбсьноую). и поставиша ю прѣдъ невидимымь оцмь оу прѣстола.

и възведе (= въздѣ) роуцѣ свои. къ блгдатьномоу сноу своіемоу. и рече. помилоуи владко грѣшьныма. ако видѣхъ а и не могоу тьрпѣти. да са моучю и азъ съ крьстьяны.

и приде гласъ къ ніеи гла. ако хощю тыа помиловати. а вижю гвоздиа. въ дланьхь сноу моіемоу. да не имамъ како ѣ тѣхъ помиловати.

и рече. владко не молюса за невѣрныа Жиды. нъ за крьстьяны молю твоіе мльрдіе.

и приде къ неи гласъ гла аз вижю ако братиа моіема

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς.

καὶ εὐθέως ἔδωκεν ὁ κλύδων καὶ ἔπεσαν τὰ κύματα ἐπάνω αὐτῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὴν παναγίαν· ἐάν τις βληθῇ ἐν τῷ σκότει τούτῳ οὐκέτι μνεία αὐτοῦ γίνεται ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία, ὅτι ἀτελεύτητος ἐστὶν ἡ φλὸξ τοῦ πυρός.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο παναγία, ὅπως ὑποδείξω σοι τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ ἤκουσεν τὸν ὀδυρμὸν καὶ τὸν δὲ (*sic*) οὐκ ἤκουεν.

καὶ ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, παναγία, οἱ (ἡ) βαπτισθέντες καὶ τῷ λόγῳ συνταξάμενοι, τὰ δὲ γαρ τοῦ διαβόλου ποιήσαντες, καὶ ἀπόλεσαν τὸν καιρὸν τῆς

деспꙋѧтоаре крещинїи. къ вѫ-
ѕꙋю мꙋнкѫ де нꙋ ѡ почꙋ ръб-
да. ши еꙋ мъ вою мꙋнчи кꙋ
еи. ши вени глас ши грьи.
кꙋмꙋ-и вою милꙋи. ши ѕисе
прѣ-сфнта. аꙋ нꙋ се-ꙋ боте-
ѕатꙋ ѧ нꙋмеле тьꙋ. нꙋ мъ
рогꙋ деспꙋѧторю дерептꙋ не-
крединчошїи жидовїи. ши ръ-
спꙋнсѫ хс ши ѕисе. кꙋм се
64. аибꙋ еꙋ а-и милꙋи. кънд ꙋ фра|
фрацїи (*sic*) съи ши мишеи
меи н'аꙋ милꙋитꙋ. ши ꙗръ
ѕисе пре-сфнта марїе. милꙋ-
еще доамне крещинїи. ши ка-
ꙋтѫ прѣ фаптꙋл мѫинилѡр
тале. къ ѧ тоатѫ време с'аꙋ
мъритꙋ нꙋмеле тьꙋ прѣ пъ-
мънтꙋ. аша ꙗръ гръи прѣ-
чинститаа. аꙋꙋтѫ-ми доамне.
ши ѕисе дꙋмнеѕеꙋ кътрѫ ѧ.

munci cu ei! Şi veni glas şi grăi: Cumu-*i* voĭu milui? Şi ḑi*se* pré-sf*ă*nta: Au nu se-*u* boteḑatu în numele tău? nu mă rogu, despuĭatorĭu, dereptu necredi*n*ćoşii Jidovii. Şi răspunsâ Hs. şi ḑi*se*: Cu*m* se aibu eu a-i milui, căndu fraţii săi şi mişei mei n'au miluitu? Şi ĭară ḑi*se* pre-sf*ă*nta Marie: Milueşte, Doamne, creşt*i*nii, şi cautâ pré faptu*l* mâinilo*r* tale, că în toatâ vre*me* s'au măritu numele tău pré pămăntu. Aşa ĭară grăi pré-ci*n*stitaa: ag'utâ-mi, Doamne! Şi ḑi*se* Dumneḑeu cătrâ ĭa: Nu ĭaste o*m* pre pământu cela ce mâ va chema, să nu-*l* *eu* ascu*l*tu; ĭarâ ei n'au vrutu

---

κοντάρι· καὶ ἐποτίσασί με χολὴν καὶ ὄξος οἱ παράνομοι Ἑβραῖοι καὶ ἐθάψασί με εἰς τὸν τάφον, καὶ πάλιν εἰς τρεῖς ἡμέρας ἀναστήθηκα καὶ ἀνάστησα καὶ ἄλλους νεκροὺς καὶ ὕστερον πάλιν ἀπὸ σαράντα ἡμέρας ἀνέβην εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔκαμα ἐγὼ ὅ, τι τοὺς ἔταξα· καὶ αὐτοὶ δὲν ἔκαμαν ἐκεῖνα ὅπου τοὺς ἐπαρήγγειλα καὶ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς λυποῦμαι νὰ τοὺς ἐλεήσω.» Καὶ ὅταν ἤκουσε τούτους τοὺς λόγους ἡ Παναγία εἶπε μὲ μεγάλην φωνήν· «Ποῦ εἶναι τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ὅλων τῶν ἁγίων; ποῦ εἶναι

не помиловаша. да нѣсть ми
како тѣхъ помиловати.

и рече пакы прстаꙗ. по-
милоуи влдк. грѣшьныꙗ. по-
милоуи ги тварь роукоу сво-
іею. ꙗко по всеи земли. твоіе
имѧ нарицають. и въ моукахъ
и на всѧкомь мѣстѣ. и по
всеи земли глюще. прстаꙗ
гже бце помагаи намъ. и іег-
да ражаіеться члвкъ и глеть.
стаꙗ бце помози ми.

тъгда рече къ ніеи гь.
послоушаи прстаꙗ бце влдчце.
нѣсть того члвк иже не мо-
лить имене твоіего. азъ же
не оставлꙗю тѣхъ. то ни на
нбси ни на земли.

и рече прстаꙗ бцѧ. кде
іесть Моиси прркъ. кде ли
соуть вси пррци. и вы оци
иже грѣха не твористе ни-
коли же. къде ли Павелъ
възлюбліеникъ бжии. кде лї
іесть недѣлꙗ. похвала крсть-
ꙗньскаꙗ. кде ли іесть сила
чьстьнаго крста имьже Адама
и Іевъгоу ѡт клѧтвы избави.

тъгда Михаилъ архистра-
тигъ. и вси англи рекоша.
помилоуи влдко грѣшьныꙗ.

тъгда Моиси възъпи глꙗ.
помилоуи влдко. ꙗко азъ за-
конъ твои дахъ имъ.

тъгда Иѡнъ възъпи глꙗ.
помилоуи влдко. азъ еуанглиіе
твоіе проповѣдахъ имъ.

тъгда и Павелъ възъпи

μετανοίας καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· δέομαί σου μίαν αἴτησιν· αἰτοῦμαι παρὰ σοῦ, ἃς ἐξέλθω κἀγὼ καὶ ἃς κολάζωμαι μετὰ τοὺς χριστιανούς.

καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἀρχιστράτηγος· σὺ παναγία ἐν παραδείσῳ ἀναπαύσει.

δέομαί σου, ἀρχιστράτηγε τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, κίνησον τὰ δεκατέσσαρα στερεώματα καὶ τοὺς ἑπτὰ οὐρανούς, ὅπως ἐπακούσῃ κύριος ὁ θεὸς καὶ ἐλεήσει (*sic*) αὐτούς.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ζῇ κύριος ὁ θεός, τὸ ὄνομα τὸ μέγα ἑπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ ἑπτάκις τῆς νυκτὸς τὸν τρισάγιον ὕμνον προσᾴδομεν τῷ δεσπότῃ ἀλλ' εἰς οὐδὲν λογίσεται ἡμᾶς ὁ κύριος.

δέομαί σου, κέλευσον τὰ στρατεύματα τῶν ἀγγέλων καὶ ἄρατε εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ῥίψατέ με ἔμπροσθεν τοῦ ἀοράτου πατρός.

καὶ εὐθέως ἐκέλευσεν ὁ ἀρ-

нȣ ѧсте ѡм пре пъмѫнтȣ. че-
ла че мѫ ва кема сь нȣ-л еȣ
аскȣлтȣ. ıарѫ еи н'а[ȣ] врȣтȣ
се кеме нȣмеле мїеȣ. ши се ѧ-
тоарсѧ прѣ-чинстита ши ѕисе.
65. оунде есте пророчествїа | лȣ
мȣисїи пророкȣ. оунде сȣ про-
рочїи ши пъринцїи чѧе че н'аȣ
грешитȣ нече динѡрь немикѫ.
оунде ѧ сфнтȣл апостоль па-
вел. юбитȣл лȣ дȣмнеѕеȣ. оун-
де ѧ сфнта дȣменекъ лаȣда
крещинилѡр. оунде ѧ пȣтерѣ
чинститееи крȣчи. чеѧ че ада-
мȣ ши ева избѫви деѧ бль-
стемȣ. атȣнче архагел михаил
ши тоци сфнцїи ѧцери стри-
гаръ ши гръирѫ. милȣеще доам-
не крещинїи. ши ѕисе дȣм-
неѕеȣ. н'аȣ ѧблатȣ прѣ леце
66. лȣ моисуи пророкь ши прѣ |
еѵглиѧ мѧ. ши пре ѧвъцътȣ-
ра лȣ павелъ апостоль. ши
ачеѧ цюдека-се-ворȣ. еи нȣ
авȣръ че маи ръспȣнде сфнцїи.
нȣмаи че ѕисерь милȣеще кре-
щинїи пъкѫтошїи доамне къ
леце та ѡ-ȣ пъѕитȣ че пъкѫ-

se cheme numele mieu! Şi se întoarsĭa pré-cinstita şi ḑise: Un*d*e este pr*o*r*o*ces*t*via lu Muisii pr*o*r*o*cu? unde su prorocii şi părinţii cĭae ce n'au greşitu ne*ce* di*n*oră nemică? unde ĭa sf*ă*ntu*l* ap*ost*olŭ Pave*l*, ĭubitu*l* lu Dumneḑeu? unde ĭa sf*ă*nta Dumenecă, lauda creştinilo*r*? unde ĭa puteré cinstite*e*i cru*ci*, ceĭa ce Ada*m*u şi Eva izbâvi deîn blăstem*u*? Atunce arhaghe*l* Mihai*l* şi toţi sf*i*nţii îngeri strigară şi grăirâ: Milueşte, Doamne, creştinii! Şi ḑise Dumneḑeu: N'au înblat*u* pré lege lu Moisy*i* pr*o*r*o*cŭ şi pré ev*an*gheliĭa mĭa şi pre învăţătura lu Pavelŭ ap*ost*olŭ. şi *a*ceĭa gĭudeca-se-voru. Ei nu avură ce mai răspunde sf*i*nţii, numai ce ziseră: Milueşte creştinii păcâtoşii, Doamne, că lege ta o-u păḑitu, ce păcâtoşi sintu. Şi ḑise Dumneḑeu: Ascu*l*tâ, pre-cinstită!

глꙗ. помилоуи влдко. како (= ꙗко) азъ іепистолиꙗ твоꙗ принесохъ црквамъ.

и рече гь бъ послоушаите вси вы. аще [іесть] по еунглью моіемоу. или по законоу моіемꙋ. и аще іесть по іеунгльскомоу проповѣданию. іежэ проповѣда Иоанъ [и по] іепистолиꙗмъ. ꙗже принесе Павьлъ. то такъ соудъ примоуть.

и оумѣшь (= не оумѣша) чсо ради рещи англи. толико. помїлоуи правьдьнь іеси ги.

и рече прстаѧ бцѧ. помилоуи влдко грѣшьныꙗ. ꙗко ти еунлиіе твоіе приꙗша. и законъ твои съхраниша.

тъгда рече къ ніеи гь. послоушаи прстаꙗ. аще кто тѣхъ сътвори зло не покаꙗсѧ. нї ѡт работы да добрѣ глієши. ꙗко же законꙋ твоіемоу пооучишасѧ. и пакы сътвориша зло іегда не ѡтдаша злаго. азъ что да рекоу ꙗко іесть речено: дасть тѣмь противоу злобѣ ихъ.

тъгда и вси стии слыша-

χιστράτηγος καὶ παρέστησαν τὰ χερουβὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἦραν τὴν κεχαριτωμένην εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔστησαν αὐτὴν ἔμπροσθεν τοῦ ἀοράτου πατρός.

καὶ ἐξέτεινεν τὰς χεῖρας αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, οἵτινες τὴν σφραγίδα ἔλαβον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἔπιδε (ἔπηδε) ἐπὶ τὰς κολάσεις,

ὅτι πᾶσα κτίσις ὀνομάζεται διὰ τοῦ ὀνόματός μου, ὅτι ὅταν ἄνθρωπος γεννᾶται, λέγει· παναγία δέσποινα, βοήθει μοι· καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος λέγουν (*sic*) κύριε βοήθει μοι.

καὶ λέγει αὐτῇ ὁ κύριος· ἄκουσον, παναγία, ὅστις τὸ ὄνομά σου ἐπικαλεῖται (ἐπικαλῆται), ἐγὼ αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπω οὔτε ἐν τῷ οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς.

ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς καὶ ὁ Πρόδρομος; ποῦ εἶναι οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἄλλοι ἑβδομήκοντα; ποῦ εἶναι οἱ προφῆται καὶ οἱ μάρτυρες, καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι ὅσοι ἔχουσι παρρησίαν εἰς τὸν Θεόν; Ἐλᾶτε νὰ προσπέσωμεν καὶ νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν μήπως εἰσακούσῃ τῆς δεήσεώς μας διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ μὴ ἀποδώσῃ αὐτοῖς κατὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἐλέη του ἐλεήσῃ αὐτούς·» καὶ ἤκουσαν φωνὴν ὁποῦ ἔλεγεν ἔτσι· «διατί μὲ παρακαλεῖτε;» καὶ ἀπελογήθηκαν καὶ εἶπον, «διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ τοὺς ἐλεήσῃς·» καὶ ὁ

тоши синтꙋ. ши ѕисе дꙋмнеѕеꙋ.
аскꙋлтѫ пре-чинститъ. сѣꙋ фѫ-
кꙋтꙋ рѫꙋ рѫи синтꙋ. нꙋ ли се'рѫ
да дꙋпѫ протива лорꙋ. че пре
дирептꙋ ле ѧсте къ пъкътоши
синтꙋ. къ грънцї къ ѧ леџе
лꙋ моѵисї сѧꙋ ѧвѫцат. ши кꙋ-
вьнтꙋл еѵглїе-мелѧ н'аоѵ пъ-
67. ѕитꙋ. че съ ли сь де рѫꙋ де|-
рептꙋ рѫꙋ. аша сѫ грѫѧскꙋ къ
пъкѫтоши синтꙋ. акмꙋ ли съ
дѫ дꙋпѫ лꙋкрꙋлъ лорꙋ. ши
сфнцїи аскꙋльтарѫ кꙋвьнтꙋл
лꙋ хс. ши нимикѫ нꙋ кꙋте-
ѕаръ грѫи. ши въѕꙋ прѣ-
сфнта марїе кътѫ рꙋгѫчюне
фꙋ а сфнцїилорꙋ. ши ѕисе ѩтѫ
въѕꙋ деспꙋеторю къ се ѡпри
рꙋгьчюнѣ. ши се ѧторсѧ къ-
тръ сфнцїи. ши ѕисе оѵнде
ѧсте архагел гавриил. чела че-ми
спꙋсе бꙋкꙋрїе ши дꙋлче весте.
къ се ва наще фїюлꙋ татѫлꙋи.
акмꙋ нꙋ се роагѫ дерептꙋ пъ-
кѫтоши. ши ѕисе веници тоцї
68. | ѧџерїи чеѩ че виѧ ѧ че-
рюре. ши тоци дерепцїи чеѧ
че сꙋ дерепцїи лꙋ хс. ѧпърѫ-

séu fâcutu râu, râi sintu: nu li se'râ da dupâ protiva loru, ce pre direptu le ĭaste, că păcătoşi sintu; că grăiţi că în lege lu Muisi sĭ-au învâţat şi cuvăntul evanghelie-melĭa n'au păḑitu, ce să li să de rău dereptu rău, aşa sâ grăĭascu, că păcâtoşi sintu; acmu li să dâ dupâ lucrulŭ loru. Şi sfinţii asculătarâ cuvăntul lu Hs. şi nimicâ nu cuteḑară grâi. Şi văḑu pré-sfănta Marie, cătâ rugâcĭune fu a sfinţiiloru, şi ḑise: Ĭatâ văḑu, despuetorĭu, că se opri rugăcĭuné! Şi se întorsĭa către sfinţii şi ḑise: Unde ĭaste arhaghel Gavriil, cela ce-mi spuse bucurie şi dulce veste, că se va naşte fiĭulu Tatâlui? acmu nu se roagâ dereptu păcâtoşi. Şi ḑise: Veniţi, toţi îngerii, ceĭa ce viĭa în cerĭure, şi toţi derepţii, ceĭa ce su derepţii lu Hs. [în] înpărâţia lui şi au îndrăznire a se ruga dereptu

въше влдкоу. не съмѣша что ѡтвѣщати.

и видѣвъши прстаꙗ. ꙗко вси не оуспѣша ничсо же. и гь стыхъ не послоуша. нъ оудалꙗіеть млсть свою ѡт грѣшьникъ. и рече прстаꙗ кде іесть архистратигъ. Гаврилъ же (= иже) възъвѣсти мнѣ. радоуиса. ꙗко же прѣже всѣхъ вѣкъ въиемлꙗше оца. и нынѣ на грѣшьникы не призираіеть. кде іесть великыи. иже градъ носить на вьрсѣ своіемь. и на іединои земли. за неприꙗзнина дѣла члвча съкалꙗна быс землꙗ. и посла гь бъ [сына] своіего. и оутвьрди плодъ земьныи. кде соуть слоужители престолоу. кде іесть Иѡанъ бословьць. почто не ꙗвистеса съ нами. мольбоу влдцѣ за крьстиꙗныꙗ грѣшьникы. не видите ли мене плачющюса за грѣшьныꙗ. придѣте вси англи соущии на нбсьхъ. придѣте вси правьдьнии: ꙗже гь оправьди. вамъ дано іесть молитиса за грѣшьныꙗ. приди и ты Михаиле. ты іеси

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ποῦ ἡ προφητία Μωϋσέως, ποῦ εἰσὶν πάντες οἱ προφῆται, ποῦ ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ ἠγαπημένος τοῦ θεοῦ, ποῦ ἡ ἁγία κυριακή, τὸ τεῖχος τῶν χριστιανῶν, ποῦ ἡ δύναμις τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὁ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν λυτρωσάμενος ἐκ τῆς ἀρχαίας κατάρας;

τότε Μιχαὴλ ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι ἦραν μίαν φωνὴν λέγοντες· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς.

τότε ἐλάλησεν καὶ ὁ προφήτης Μωϋσῆς· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, ὡς ἐγὼ τὰς ἐπιστολάς σου ἔφερον ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις.

καὶ εἶπεν κύριος ὁ θεός· (θεὸς· ἐὰν) κατὰ τὸν νόμον, ὃν ἔδωκεν Μωϋσῆς καὶ κατὰ τὸ εὐαγ-

---

Πανάγαθος Θεὸς εἶπε· «διὰ τὴν ἄχραντόν μου Μητέρα, καὶ διὰ τὰ πλήθη τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ὅλων μου τῶν ἁγίων, δίδω ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἡμέρας πεντήκοντα ἑπτά· ἤγουν ἀπὸ τὴν Λαμπρὰν ἕως τῶν ἁγίων Πάντων». Καὶ ὅταν ἤκουσαν οἱ ἅγιοι ταύτην τὴν φωνὴν, εὐχαρίστησαν καὶ εἶπον· «εὐχαριστοῦμεν σοι Υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ὁποῦ μᾶς ἐχάρισες τέτοιον ζήτημα, καὶ ἔδωκες ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς· καὶ πάλιν ἠκούσασι φωνὴν ὅπου ἔλεγεν οὕτως· «ἐπάρετε τὴν Παναγίαν, καὶ ὑπάγετέ την εἰς τὸν Παράδεισον,

цна лȣи. ши аȣ ѧдръзнире а
се рȣга дерептȣ пъкѫтоши. ши
ѕисе вино ши тȣ архагеле ми-
хаиле. чела че ещи ма[и] сȣсȣ
де тоате силеле черȣлȣи. ши ѕи
тȣтȣрорȣ се кѫдемȣ ѧнаите лȣ
хс. ши се нȣ не скȣлѫм пънѫ нȣ
се ва милостиви дȣмнеѕеȣ. ши се
аскȣлте прѣ нои. ши архагель
ѕисѫ тȣтȣрорȣ. ши къѕȣ ѧсȣши
прѣ фаца са. ши кȣ тоцї ѧцерїи.
ши кȣ тоате чинȣреле сфнцилорȣ
сфнте ши кȣ милъ маре. ши ѕисе
прѣ-лȣмїната фиюлȣи сеȣ. фиююл
69. меȣ че|ла пре-юбитȣл. дещинце
ши веѕї рȣгьчюне дерептȣ пъкѫ-
тоши. ши дещинсѫ фїюль татѫ-
люи домнȣлъ хс. дела сфнтȣль
(*sic*) престолъ. ши вьѕȣрь ши
мȣнчицни диѧ мȣнкѫ. ши стри-
гаръ кȣ глас ши гръиръ. ми-
лȣеще-не фїюль лȣ дȣмнеѕеȣ ми-
лȣаще-не ѧпѫрать вечниникȣ
(*sic*). ши ѕисе дȣмнеѕеȣ аша. а-
скȣ[л]тацї тоци ѡаменїи. къ фе-
чю адам ѧ кипȣл меȣ ши-л пȣш
ѧ раю. ши-и дедȣ виꙗца де векȣ.
ꙗръ ель кълькѫ порънка ме, ѧ

păcâtoşi! Şi ḑise: Vino şi tu arhaghele Mihaile, cela ce eşti mai susu de toate silele cerului, şi ḑi tuturoru se câdemu înaite lu Hs. şi se nu ne sculâm pănâ nu se va milostivi Dumneḑeu şi se ascu*l*te pré noi. Şi arhaghelŭ ḑisâ tuturoru, şi căḑu însuşi pré faţa sa şi cu toţi îngerii şi cu toate cinurele sfinţiloru, sfinte şi cu milă mare. Şi ḑise pré-luminata fiĭu*l*ui seu: Fiĭuĭu*l* meu cela pre-ĭubitu*l*! deştinge şi veḑi rugăciune dereptu păcâtoşi. Şi deştinsă fiĭulŭ Tatâlĭui Domnulŭ Hs. dela sfăntu*l* prestolŭ. Şi văḑură şi munciţii diîn muncă, şi strigară cu glas şi grăiră: Milueşte-ne, fiĭulŭ lu Dumneḑeu! miluĭaşte-ne, înpăratŭ većnicu! Şi ḑise Dumneḑeu aşa: Ascu*l*taţi, toţi oamenii! că fecĭu Ada*m* în chipu*l* meu şi-*l* puş în raĭu, şi-*i* dedu viĭaţa de vecu, ĭară elŭ că lăcâ porănca me în păcatele

пьрвыи бесплътьныимъ. до прѣстола бжиꙗ. повели и всѣмъ да припадемъ предъ невидимымь оцьмь. и не подвижимь себе. дондеже послоушаіеть насъ бъ. и помилоуіеть грѣшьныꙗ.

тъгда падеса Михаилъ ниць лицьмь своимь предъ престолъмь и вса лилы (= силы) нбсьныꙗ. и вси чини бесплътьныихъ.

и видѣ влдка мольбоу стыихъ. и оумїлосьрдиса сна ради своіего іединочадаго. и рече. съниди сноу мои възлюбліеныи. и вижь мольбꙋ стыихъ. и ꙗви лице своіе на грѣшьникы.

и съшьдъ гь. ѡт ніевидимаго престола. и оувидѣша и въ тьмѣ соущии. и възъпиша вси іединѣмь гласъмь. глюще. помилоуи ны сне бжии помилоуи ны цьсарю всѣхъ вѣкъ.

и рече влдка. слышите вси. раи насадихъ и члвка съзьдахъ по образоу своіемоу. и поставихъ и гна раіеви. и

γέλιον, ὃ εὐαγγελίσατο Παῦλος καὶ κατὰ τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἔφερον οὗτοι, οὕτως καὶ ἃς κριθῶσιν.

καὶ οὐκ ἔχων τι εἰπεῖν, εἰ μὴ· δίκαιος εἶ σύ, κύριε.

τότε ἰδὼν ὁ δεσπότης τὴν δέησιν των ἁγίων καὶ τῆς θεοτόκου λέγει· κάτελθε υἱέ μου ἀγαπητὲ καὶ ἴδε τὴν δέησιν τῶν ἁγίων καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλούς.

τότε κατῆλθεν ὁ δεσπότης ἐκ τοῦ ἀχράντου αὐτου θρόνου καὶ εἶπεν· ἀκούσατε πάντες τῆς φωνῆς· παράδεισον ἐφύτευσα καὶ ἄνθρωπον ἔπλασα κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, αὐτὸς παρέβη καὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι θανάτῳ παρεδόθη, ἐγὼ δὲ οὐκ

διὰ νὰ ἰδῇ τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ἁγίους μου νὰ χαρῇ.» Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τὸ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι Ἄγγελοι, καὶ ἐπῆγαν τὴν Παναγίαν εἰς τὸν Παράδεισον· καὶ εἶδεν ἐκεῖ Πατριάρχας καὶ Μητροπολίτας, ἱερεῖς καὶ διακόνους, καλογέρους καὶ καλογριάδες, ψάλτας καὶ ἀναγνώστας ὅπου ἔλαμπαν ὑπὲρ τὸν ἥλιον· εἶδε βασιλεῖς καὶ αὐθεντάδες, καὶ ἄρχοντας, ὅπου ἔφεγγαν ὡς τὸ ῥῶς· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία· «ποῖοι εἶναι, καὶ τί ἀρεταὶς ἔκαμαν ὁποῦ ἔχουσι τέτοιαν χάριν;» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἐκάμασι τὰ καλὰ

пѫкателе сале. ши морцїи сѫ
дедѣрѫ ѭдѫлюи. ѭарѫ ев вѣвю
ши нѫ пѫтю рѫбда фаптѫл
мѫинилор меле сѫ-и мѫн-
70. чѫ|скѫ дїаволѫлѫ. че венїю, ши
лѫлю пелиць ди прѣ-чинстита
фечѫрице марїа. ши ла їор-
данѫ мѫ ботедлю. ши избѫ-
вїю адам, дин мѫнкѫ ши мѫ
рѫстигнию прѣ крѫча. врѫю
сѫ вѣ словозѣескѫ де блѫсте-
мѫлѣ дин ѧтїю. апѫ черѫю
ши-ми дедерѫ ѡцетѫ. кѫ фере
местекатѫ. кѫ мѫна мѫ зидїю
ѡмѫ. е вои ѧ гроапѫ мѫ пѫ-
сетѫ. ѭарѫши, сѫ мершѫ ла ѭа-
дѫл брѫжьмашѫл кълкаю. ши
ллешии мей ѧвишѫ. дедѫ-ле
сѣ сѫ ботеде. ши ѧ кѫвѫнтѫ
71. сѫ фѣгѫдѫлскѫ нѫман | ѭарѣ
лѫкрѫ нѫ флкѫ. ачея сѫ торѫнѫ
ѧ мѫнка ачаста. дерептѫ ачея
н'ам а вѣ милюи. че дерептѫ
мила маичеи мѣле. ши дерептѫ
а ѧнерилорѫ рѫгѫчюне кѣ мѫлтѫ
мѫ рѫгарѫ пинтрѫ пѫкѫтоши.
ѭатѫ да-вою воаѡ ши алтора
а мѫлци. дела ѧнере мѣ. дин
сѫ ле пѫци пѫнѫ ла дѫми-

sale, şi morţii sâ dedérâ ĭa-
dulĭui; ĭarâ eu vădu̯ĭu şi nu
putu̯ĭu răbda faptu̯l mâinilor
mele să-i munćascâ diavolulu,
ce veniĭu şi luaĭu peliţă di
pré-cinstita fećuriţe Mariĭa,
şi la Iordanu mă botedaĭu,
şi izbâviĭu Adam diin muncâ,
şi mă răstigniĭu pré crucĭa:
vruĭu să vă slobozescu de
blâstemulŭ din întaĭu. Apâ
ceruĭu, şi-mi dederâ oţetu cu
fere mestecatu; cu mâna mĭa
zidiĭu omu, e voi în groapâ
mâ pusetu; ĭarăşi eu merşu
la ĭadu̯l, vrăjămaşu̯l călcaĭu şi
aleşii mei învişu; dedu-le să
sâ botedę, şi în cuvântu sâ
făgâduĭascâ numai, ĭară lucru
nu facu. Aceĭa să torănă în
munca aćasta. Dereptu aceĭa
n'am a vă milĭui; ce dereptu
mila maicei méle şi dereptu a
îngeriloru rugâcĭune, că multu
mâ rugarâ pintru păcâtoşi, ĭatâ
da-voĭu voao şi altora a mulţi:
dela înviere mé diin dua de pa-
şti până la dumineca maré, du-

животъ вѣчьныи дахъ имъ. они же ослоухоу створиша. и въ своіемь хотѣнии съгрѣшиша. и предашаса съмьрти. азъ же не быхъ хотѣлъ обоузьрѣти дѣла роукоу своіею моучима ѡт диꙗвола. и сънидохъ на земл(ю) и въплътихъса двци. възнесохъса на крстъ. да свобожю а ѡт работы. и ѡт пьрвыꙗ клатвы. водыи просихъ. и даша ми зълычї (=зълъчи) размѣшены съ оцьтъмь. роуцѣ мои съзьдаста члвк(а). и въ гробъ въложиша ма. да и въ адъ сьнидох(ъ) и врага своіего попьрахъ. избраныꙗ своꙗ въскрѣсихъ. и Іерданъ блгословихъ. да вы прощю ѡт пьрвыꙗ клатвы. и вы не брегосте са покаꙗти своихъ грѣхъ. нъ крстьꙗне са твораще словъмь тъчию. а заповѣдии моихъ не съблюдосте. да того ради обрѣтостеса въ огнї негасимѣмь. да не имамъ васъ помиловати. нынѣ же за млсрдиіе оца моіего. ꙗко посла ма к вамъ. и за млтвы мтре моіеꙗ. ꙗко плакаса много за

ἔφερον (ἤφερον) ὁρᾶν τὸ πλᾶσμα τῶν χειρῶν μου τυραννούμενον ὑπὸ τοῦ διαβόλου, κατῆλθον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ σάρκα ἐφόρεσα ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας καὶ ἐβαπτίσθην καὶ ἐσταυρώθην, ὄξος ἐποτίσθην καὶ ἐτάφην καὶ ἀνέστην, πάντα ταῦτα ἔπαθον διὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ οἱ βαπτισθέντες μόνῳ λόγῳ συνετάξαντο, τὰ δὲ ἔργα τοῦ διαβόλου ἐποίησαν καὶ οὐκ ἔχω πῶς αὐτοὺς ἐλεῆσαι, νῦν δὲ διὰ τὴν κατάνυξιν τῆς μητρός μου, ὅτι ἔκλαυσεν πολλὰ καὶ διὰ Μιχαὴλ τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς διαθήκης μου, ὅτι ἐδυσώπησέν με πολλὰ καὶ διὰ τῆς τῶν προφητῶν μου δεήσεως, ἰδοὺ δίδωμι ὑμῖν τοῖς κολαζομένοις ἔχειν ἀνάπαυσιν τὴν ἁγίαν μου πεντηκοστὴν ἕως τὸ δοξάζειν πατέρα, υἱὸν ἅγιον πνεῦμα.

ἔργα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐμίσησαν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ ὅλα τὰ κακὰ ὁποῦ γίνονται εἰς τὸν κόσμον καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον καὶ ἀλλοίμονο εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἰς τοὺς πόρνους, ὅτι τιμωροῦνται αἰωνίως· ἀλλοίμονο εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν τιμῶσι τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς καὶ τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων· ἀλλοίμονο εἰς ἐκείνους ὁποῦ ὑβρίζουν τοὺς γονεῖς, ὅτι αἰωνίως θέλουν τιμωροῦνται· καὶ μετὰ ταῦτα ἔφερον τὴν Παναγίαν οἱ Ἄγγελοι πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, οἵτινες συνέγραψαν ὅσα ἤκουσαν καὶ τὰ ἄφησαν εἰς τὸν κόσμον πρὸς

нека марѣ дꙋминека. а тоци
сфнцїи. съ лькꙋици ѧ раю.
дꙋп'аче ꙗръ се мергь ѧ мꙋн-
кѫ. ши сфнцїи тоци сльвирь
ѧ дꙋмнеѕеꙋ. ши аще[п]та-
72. рѫ ѧвїерѣ | лꙋ Хс, слава та-
тѫлꙋи ши а фїюлоуи ши а дхꙋ-
лꙋи сфнтꙋ. ши акмоу ши поу-
рꙋрѧ ѧ вечїиѧ векꙋлꙋи аде-
73. вьръ :—:.—. |

mineca a toţi sfinţii, să lăcuiţi [redacted] i
în raĭu; dup'ace ĭară se mer[redacted]
gă în muncâ. Şi sfinţii to[redacted]i
slăviră în Dumneḑeu şi a[redacted]
te*p*tarâ învieré lu Hs. Sla[redacted]a
Tatâlui şi a Fiĭulu*i* şi a D[redacted]
hu*lui* sf*ă*ntu, şi acmu şi pu-
rurĭa în veciiĭa vecului, a-
devărŭ.

васъ. и за Михаила архистратига. завѣтоу. и за множьство мчнкъ моихъ.. ꙗко много троудишаса за васъ. і се даю вымъ (=вамъ). моучащиимъса днь и нощь. ѿ великаго четвьрътка до стыꙗ пантикостїꙗ имѣти вы покои. и прославити оца и сна и стаго дха.

и ѡтвѣщаша вси. слава мїлосьрдию твоіемоу. слава оцю и сноу и стомоу дхꙋ. нынꙗ и присно и въ в.:.

Τότε οἱ ἅγιοι πάντες ἦραν μίαν φωνὴν λέγοντες· δόξα τῇ βασιλείᾳ σου, δόξα τῇ οἰκονομίᾳ (τῆς οἰκονομίας) σου, δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ ὑιῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων.

νουθεσίαν ἐδικήν μας καὶ καλότυχοι ἐκεῖνοι ὁποῦ τὰ ἀκούουσι καὶ φυλάγονται καὶ δὲν κάμνουσιν ἁμαρτίας καὶ ἀτυχίας εἰς τὴν ζωήν τους, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουσιν αὐτὴν τὴν ἁγίαν Ἀποκάλυψιν, καὶ τὴν ἀναγινώσκουσι μετὰ φόβου καὶ τρόμου, θέλουν πάρει ἄξιον μισθὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

NOTANDA

---

1. finalul *u* întreg: апꙋсꙋ (32), аꙋѕитꙋ (38, 53), аибꙋ (64), ардꙋ (40 de 3 orĭ), аскꙋлтꙋ (65), аскꙋлтатꙋ (43), адѫпатꙋ (50), арѫтꙋ (50 61), апостолѣскꙋ (53), арцинтꙋ (56), Адамꙋ (66), адꙋкꙋ (63), бѣсеречилорꙋ (49), блъмꙋ, бльмꙋ, блѫмꙋ (50, 57, 61), ѧблѫмꙋ (52, 61), ѧблатꙋ (66), бльстемꙋ (66), ботеѕатꙋ (64), неботеѕатꙋ, неботѣѕатꙋ (48 de 2 orĭ), дꙋхꙋ (31, 32 de 2 orĭ), дерептꙋ, дирептꙋ, дирѣптꙋ, adv. şi adj. (33, 35, 40, 41 etc.) деспартꙋ (48), деспьрцитꙋ (56) датꙋ (55), дїаволꙋлꙋ (71), елꙋ (32, 59), лорꙋ (49, 50, 54, 60, 67, 68), ѧшимꙋ (44), фокꙋ, фѡкꙋ (39, 40 de 2 orĭ, 44, 46 de 3 orĭ etc.), фокꙋлꙋ (45), фечорꙋ (41), фꙋришꙋ (43) фостꙋ (45) фїерꙋ (47 de 2 orĭ), факꙋ (72), фѫкꙋтꙋ, фькꙋтꙋ (49, 50, 53, 61, 67), фїюлꙋ, фїиюлꙋ (64, 68), фъгъдꙋитꙋ (61), грешїтꙋ, грешитꙋ (38, 62, 66), гръѧскꙋ (68), грѫитꙋ (40), цꙋдецꙋ (33), цинтꙋ (34), цꙋратꙋ (42), цосꙋ (51), Христосꙋ (31), хꙋлитꙋ (49) ꙗдꙋ (34), Іѡрданꙋ (71), ѧѕерꙋ (61), ивитꙋ (37), ѧтоунерекꙋ (35 de 2 orĭ), ѧцелесꙋ (51, 52), ѧсꙋ (59), ѧцерескꙋ (53), ѧцерилорꙋ (59, 63, 72), кꙋвънтꙋ, коувънтꙋ (31, 71), кънд ꙋ (36, 47, 51, 64), крещинескꙋ (31, 61), креѕꙋтꙋ (38), кꙋмꙋ (37), крещетꙋ (39, 40), кꙋмпъратꙋ (56), клокотиндꙋ (57) кѫдемꙋ (69) четитꙋ (52), лаꙋдꙋ (63), лъꙋдатꙋ (33), лꙋминосꙋ (36), лѡкꙋ (46), милꙋитꙋ (65), мъритꙋ (65), местекатꙋ (71), мꙋнческꙋ (31, 34, 35, 40 de 2 orĭ, 41, 42 de 2 orĭ etc.), мꙋнчи-

лорѕ (33), мѕлтѕ (36, 39, 44, 72), мѫритатѕ (54), нѕwрѕ (39), нѕмѫрѕ (34, 55), нѫскѕтѕ (43), wмѕ (41 de 2 orĭ, 44, 48, 71), wменескѕ, wминескѕ (34 de 2 orĭ, 61), wцетѕ (71), wкрадѕ (53), почѕ (64), пѫмѫнтѕ, пѫмѫнтѕ, пѫмѫнтѕ (31, 34, 53, 65 de 2 orĭ), пророкѕ (66), пѕвїтѕ, пѫѕнтѕ (51, 67 de 2 orĭ), пѫкѫтошилорѕ (59, 61), пїердѕтѕ (61), пїептѕ (39, 40), прїимитѕ (40), пѫринцилорѕ (40), пѕртатѕ (53), рогѕ (64), рѫсѫритѕ (32), сѫнтѕ, сьнтѕ, синтѕ, синѫтѕ (34 de 3 orĭ, 41 de 3 orĭ, 42 de 2 orĭ, 67 de 3 orĭ etc.), сфѫнтѕ (60, 73), сфинцилорѕ (69), сфинцїилорѕ (68), словоѯескѕ (71), сѕсѕ (37, 69), соцѕ (41), стрѫмкѕ (42, 43), сѕптѕ (46, 51), скѕлатѕ (47), спѕркатѕ (48 de 2 orĭ), спартѕ (56 de 2 orĭ), тотѕ (38, 41), тѕтѕрорѕ (59, 69 de 2 orĭ), тинсѕ (44), ворѕ (40, 67), врѕтѕ (65), векѕ (58, 59, 60, 70), вечникѕ (70), вѫѕ, вѫѕѕ (35, 36), вѫѕѕтѕ (58), невѫѕѕтѕ (63 de 2 orĭ), ведемѕ (57, 58, 61), вѫдескѕ (41), врѫтосѕ, врьтосѕ (36, 54), вѫндѕ (41), винсѕ (55), викѕ (42), ѯробескѕ (51), влкѕ (35), вѫкѕтѕ (45), векѫндѕ (54);

adesea finalul *u* e privit ca atăt de esenţial, încăt scriitorul îl adauge d'asupra şiruluĭ, anume în: кльстемѕ (66), ѧблатѕ (66), синтѕ (67), ѧблѫмѕ (61), лядѕ (63), мѕнческѕ (62 de 2 orĭ), фокѕ (39), ѫшимѕ (44), кѣсеречилwрѕ (49), wмѕ (48) etc., unde — după pronunciaţiunea actuală—ajunge consóna finală: лядѧ, ѧблѫм etc.;

une-orĭ o frasă întrégă presintă maĭ de multe orĭ pe finalul *u* întreg, de ex.: блѫм-ѕ пре-чиститѫ сь-ци ѧрѫт-ѕ оунъ ѧѯер-ѕ де фок-ѕ оунде се мѕнческ-ѕ цинтѕлъ wминеск-ѕ ши крецинеск-ѕ (61), saŭ: пѕртат-ѕ пре пѫмѫнт-ѕ wкрад-ѕ ѧцереск-ѕ ши апостолѣск-ѕ (53) etc.;

ne întimpină totuşĭ şi *u* jumătăţit, expres prin ъ şi ѣ: алѣ (64), Павелѣ апостоль (67), лѕкрѕлѣ (68), фїюлѣ, фїюль (35, 58, 70), домнѕлѣ, домнѕль (59, 70), престолѣ (70), ѧпѫрать (70), ель (70), блѫстемѕль (71), оунѣ (39, 48, 57, 61), цинтѕлѣ (61), рwдѕль (31), архагель (31, 32 etc.), пророчить (32), сѕсь (33), фwкѣ (39), татъль (36), декатѣ (36), дѕхъ (36),

лѣкрать (36), дтѣнерекѣлѫ, дтѣнерекѣль (35, 38, 60), дтр'ѫнсь (39), сфѫнть (35), мѣнческѫ (35), цинѫ (42), де-лѫ (41), ши-лѫ (42), нѣwрь (44), синтѫ (47), крециноуль (48), крещетѣлѫ (50), пѫѣитѫ (52), рѣгѫторюль (59), адевьрѫ (73), ceĭa-ce însă revine la fórte puțin față cu profusiunea finalului *u* întreg, care nu apare, bună óră, de 19 orĭ în фокѣ lîngă un singur фwкѫ de 22 de orĭ în мѣнческѣ lîngă un singur мѣнческѫ, de 41 de orĭ în синтѣ saŭ сѫнтѣ lîngă un singur синтѫ, de unde resultă pînă la ultima evidință, că scriitorul nu pronunța întreg saŭ chĭar de loc pe finalul *u* numaĭ într'un mod excepțional;

finalul *u* perit, fără ca ultima consónă să fie scrisă d'asupra șirului: кѣм [дѣ фькѣтѣ] (50).

2. д întrebuințat ca vocală nasală: мѫньдкѫ (41, 42), ѣд [wм] (42), оуд [нѣwрь] (44), dar și оун (47), оунѫ (48);

дед (58, 59, 66), дид (36, 37, 49, 54, 55, 70, 71, 72), dar și дин (31, 37, 50, 58, 71);

динтрѣ (38), принтрѣ (38), прĭнтрѣ (59 de 2 orĭ), пинтрѣ (72);

vocalisarea totală a nasalei: дналитѣ (63, și tot acolo: дналинте), дналитѫ (50, și tot acolo: дналинтѣ), дналите (33, 41, 42, 69), налите (41), мѫнкѫдѣ-и (51, dar 53: мѫнкѫндѣ-и), мѣческѣ (34, pe aĭurĭ: мѣнческѣ), дтр'ѫшĭи (46), чиститѫ (61), ди (71);

după д, de'naintea vocaleĭ și de'naintea consóneĭ tenue, adaos н: дн дл [шаптеле] (62), днастѫнга (57), дн ачаста (60), днкѫ, днкѫ (44, 57), днтѣнерек (57)...

3.-ен-=actualul *-in-*: дѣменекѫ (66, dar 72: дѣминека, 45: дѣминекѫ, și tot acolo: диминецѫ), менчюношĭи (48).

4. nicăirĭ nu se confundă *o* cu *u*, afară de епископĭи (56), херовĭмĭи (63)=херѣвĭимĭи (44) și numele propriŭ Мѣисĭи (66), Моисуи (66), Моуисĭ (67);

oa e pretutindeni bine păzit, afară de: нопть (63), меазѫнопте (32), [се] дторсѫ (68), дwрѫ (41), wменĭи (42), wменĭи (49), морте (54);

тѣте (45)=*toate*, dar *oa* de prisos: де тоат (42);

нwа ‘nobis, (37), dar воаw ‘vobis, (72), cfr. доаw (51).

5. fórte adesea se pune -*e*- în grupul *e*+cons.+*e* saŭ *e*+cons.+ѣ, după cum se pronunţă astăḑĭ, dar unde cărţile vechĭ pun generalmente -ѣ-: весте (68), леце (66, 67 de 2 orĭ), пȣтерѣ (66), меле (70), мела (67), милȣеще (54, 58, 65, 66, 67, 70 şi tot acolo: милȣаще), милȣиеще (64), ботеѕе (48, 71), време (61, 65), есте (35, 59 şi tot acolo: асте, 65 şi tot acolo: асте), шепте (63, şi tot acolo: шапте, ér 36: шапте, cfr. 33: шасе), кеме (65), мерсе (31 de 2 orĭ, 52, ér 55: мерсъ), креде (38), ѧнтȣнерек, ѧтоунерекȣ (35 de 2 orĭ, 57), ѧтȣнерекȣл (35, 36, 38, 60), мȣнчеще, мȣнȣчеще (43 de 2 orĭ), деѕлеце (49), преȣтеселе (54), апостолеще (53), ѧцереще (53), стелеле (51), челе (57), челѣ (54), ачеле (41), бесерекъ (45, dar 46: бесарекъ), бесерека (47), бѣсеречилорȣ (49), ѧвїерѣ (72), ѧвиере (72), фетеле (41), еле (46, dar 44: але), фере 71) etc.;

-+- anormal pentru -ѣ-: [се] мергь, [съ] мергѫ (45, 72), векȣ (33, 37, 58, 59, 60)=*véci*, векȣлȣи (73), диминецъ(54);

[съ ли сь] де (67)=‘să li se *dea*,;

[порънк.] ме (70) lîngă: [евглиа] ма (67), ѧ[виере] мѣ (72);

la superlativ пре: пре-юбитȣл (70), пре-сфънта (33, 34 de 2 orĭ, 35 etc.), dar maĭ adesea прѣ.

6. ѣ saŭ а pentru -*e*: прѣ [маика] (33), прѣ [леце] (66), прѣ [евглїа] (66), прѣ [нои] (69), прѣ [фаца] (69), прѣ [крȣча] (71), прѣ [слȣжиторїи] (49), прѣ [пъмънтȣ] (65, şi tot acolo: пре пъмънтȣ), прѣ пре-сфънта (63), прѣ [алъцїи] (52), прѣ [фаптȣл] (65), прѣ [мȣнкѫ] (36), прѣ [архагель] (34), спрѣ [амїаѕъѕи] (39), спрѣ [але] (44), [ѧ] ноптѣ (63), кънтечѣ (63), [w] черерѣ (62), дешкиса (34), [дешкис] цїа (32), мела (67, dar 70: меле, 72: мѣле), бȣкȣръ-та (32 de 5 orĭ, 33 şi tot acolo: бȣкȣръ-те), [тоате] мȣнчила (31), [патрȣ] сȣта (31), пъкатѣ (43, 47), [чеа че] виа (69), лимбила (49), доамна vocat. (49), [фрате де] фратѣ (48, dar 49: фрате де фрате, cu doă accente grave pe -е), [съ ле] фна (60), [се] ѧторса (68, dar 65: ѧтоарсѫ), [мȣери] спьнȣȣратѣ (53), [чеа че] биа [ѧ черюре] (69);

maĭ rar ѣ saŭ ѧ pentru *-e-*: дедѣрѫ (70, dar 71: дедерѫ), дерѣптꙋ (45, pe aĭurĭ дерептꙋ, дирептꙋ), дꙋмнеѕеѧщи (63, unde însă se póte citi şi: дꙋмнеѕеѫщи), бѣсеречилѡрꙋ (49), деспꙋѧторю, деспꙋѧтоаре (64, dar 37: деспꙋитоаре, 68: деспꙋеторю, 33: деспꙋеторꙋлюи), гръѧскꙋ (67), неботѧѕатꙋ (48, şi tot acolo: неботеѕатꙋ), апостолѣскꙋ (53);

ѧ pentru *e-*: ѧшнѧ (36, dar 53, 55: ешїѧ, ешиѧ), ѧшимꙋ (44, şi tot acolo: ешим), ѧщи [лъꙋдатꙋ] (33, şi tot acolo: ещї, ещи), [пре] ѧи (38), ѧра [спьнѕꙋрацїи] (47, pe aĭurĭ: ера);

ѧ=*e* din *este*: ѧ [дешкис] (32), ѧ [порънка] (32), [чине] ѧ [ачеста] (43), [оунде] ѧ [сфънтꙋл] (66), [оунде] ѧ [сфънта] (66), [оунде] ѧ [пꙋтерѣ] (66);

сѣ=*se*: съ сѣ ботеѕе (48), ши сѣ деѕлегаръ (49), pe aĭurĭ pretutindenĭ: се, сь, съ, сѫ, cfr. maĭ jos No. 45;

чѧе че (66) pe aceĭa-şĭ pagină cu: чеѧ че;

дѧ [диминецъ] (45).

7. пїептꙋ (39), фїерꙋ (47 de 2 orĭ, o dată cu ї adaos d'asupra), мїеꙋ (65), пїердꙋтꙋ (61), амїаѕѫѕи, амїаѕеѕи (32, 39 de 2 orĭ), фїерїи (54), вїермїи, виеръмии (57, 58), dar şi: меꙋ (38, 69, 70), меи (65, 71), кеме (65), фере=lat. *fel* (71), фери=lat. *ferae* (51), вермїи (43, 53, 54).

8. reduplicarea vocalelor:

a) -аа: слѫвитаа (31), свънтаа (32), чинститаа (65);

b) -їи-:

пїичоареле (51), unde numaĭ prin acest -їи- se póte explica forma poporană *kicĭórele=pĭicĭórele*, cfr. maĭ sus p. 159 No. 10;

крещїинїи (62), unde -їи-=*ia* din *christianus*, dar şi contras крещинїи (67), крещиноуль (48);

вечїиѧ (73), фїиюлꙋ (64, cfr. 69: фиююл), херꙋвїимїи (44), cfr. милꙋиеще (64);

c) -їи la pluralul nearticulat: [патрꙋ сꙋте де] ѫцерїи (57), [неще ѡмени] спънѕꙋрацїи (51), [ѧра] спънѕꙋрацїи [нърѡд мꙋлтꙋ] (47), [бърбацї ши] мꙋерїи (47), неще фїерїи (54), [преѡцїи] спънѕꙋрацїи (50);

cfr. lungirea vocaleĭ finale fără reduplicare: Марїае (34), Марїеѫ (36), воеѫ (56), cfr. maĭ sus p. 293 No. 14;
pentru -ее- veḑĭ maĭ jos No. 29.

9. pluralul masculin *aceştĭ* saŭ *aceştiĭa* scris tot-d'a-una cu -е: ачеще (34 de 2 orĭ, 38 de 2 orĭ, 40 de 2 orĭ, 45 de 2 orĭ, 46, 47 de 2 orĭ, 48, 49 de 2 orĭ, 50 de 2 orĭ, 52 de 2 orĭ, 55, 61), ачаще (35), afară de ачещѣ (51, 55), ceia-ce pare a proba că finalul *i* din *aceşti* se pronunţa întreg, nu ca *ĭ*.

10. ъ trecut în *i* după *s*:
синтꙋ, синтъ, синътꙋ (34, 38, 40 de 2 orĭ, 41 de 3 orĭ, 42, 45, 47 de 2 orĭ, 48, 49 de 2 orĭ, 50, 52 de 2 orĭ, 54 de 2 orĭ, 55 de 2 orĭ, 61, 67 de 3 orĭ, 68), dar şi: сънтꙋ, сьнтꙋ (34 de 2 orĭ, 42, 45, 46, 50, 52, 53, 54);
синцеле (51), dar şi сънцеле (49).

11. ъ trecut în *e* după ц: троице (38), фечꙋрице (71) saŭ фечюрице (58), unde este de observat tot-o-dată -чꙋ-,-чю- pentru *-cĭo-*, cfr. maĭ sus p. 293 No. 11.

12. ъ trecut în *e* după *z*: ѕекъндꙋ (54), амїаѕеѕи (39, şi tot acolo: амеаѕѫѕи).

13. *ea* pentru *ia*: меаѕѫнопте (32), амеаѕѫѕи (39), lîngă амїаеѫѕи (32), амїаѕъѕи (39), cfr. maĭ sus p. 393 No. 6.

14. ею цꙋ вою спꙋне (34, dar 41: тотꙋ ци вою спꙋне), cu ciudata metatesă a vocalelor: ею цꙋ=еꙋ ци, deşi într'un mod isolat цꙋ s'ar puté explica prin *tiu* din lat. *tib-i*, ér ею prin acomodaţiune vocalică, analógă cu acea din вїю (62)=*viŭ*.

15. аръ=*ĭară* prin dissimilaţiune cu finalul *i* din cuvîntul precedinte: ши аръ съ легѫ лимба лwр (50), ѧцерїи тремꙋрѫ ѧпаите крꙋчїеи, аръ wменїи w цинъ (42).

16. *-e-au* se contrage prin aferesa luĭ *a-* în *-e-u*: че-ꙋ [illegible] (59), се-ꙋ скꙋлатꙋ (45, 47), че-ꙋ ѕѫкꙋтꙋ (45), че-ꙋ [illegible]ратꙋ (56), че-ꙋ пꙋртатꙋ (53), че-ꙋ висꙋ (55) се-ꙋ датꙋ (55

дерептȣ ачаѧ (41), дерептȣ ачеѧ (35, 40, 43, 51, 52, 61), дерептȣ ачеѫ (51, 52, cfr. 51: фрика ачеѫ), дерептȣ аче (40, 42 de 2 orĭ, 43, 47, 49, 53, 54 etc.), tóte=‘pentru aceĭa›.

18. -люи pentru -лȣи: татѫлюи (63 de 2 orĭ, 70), ꙗдȣлюи (70), фїюлюи (36), деспȣеторȣлюи (33), [н'ам а вь] милюи (72);

-лю pentru -лȣ: ботеѕъторȣлю (37);

fenomen curios, anormal în fonetica română — cfr. maĭ sus p. 271 — dar prin care se explică forma enclitică -ĭ pentru *luĭ* prin intermediul *lĭuĭ=ĭuĭ=ĭ*.

19. distincţiunea între ѕ (=*dz*) şi ꙁ (=*z*) nu este tot-d'a-una păzită:

ꙁ pentru ѕ: креꙁȣт (35, 38, şi tot acolo de 2 orĭ: креѕȣтȣ), бъꙁȣт (44), ваꙁъ (31, şi tot acolo: ваѕѫ), ꙁиче (58), ꙁисерь (67), спънꙁȣрацїи (49), дȣмнеꙁеȣ (50), неботеꙁатȣ (48, şi tot acolo неботѣѕатȣ), ботеꙁъторȣлю (37), în cele-l'alte locurĭ pretutindenĭ se întrebuinţéză corect ѕ;

ѕ pentru ꙁ: обраѕȣ (53), пъѕитȣ (51, 67);

întrebuinţat corect numaĭ ꙁ: ѧдръꙁнире (69), иꙁбѫви (66), иꙁбѫвїю (71), слобоꙁескȣ (71), ꙁидїю (71), ꙁробескȣ (51), ѧꙁерȣ (61), деꙁлеце (49), деꙁлегаръ (49).

20. predilecţiune pentru ц=lat. *j*: ацȣтѫ (65), ацȣте (42), цюдекъторю, цȣдекъторю (57, 58), цȣратȣ (42), цȣрѫ (42), цȣдецȣ (33), цюдечїи (56), цосȣ (51), цюдека (67), dar într'un loc: жȣдецелѡр (41).

21. metatesa licuideĭ: тлъхарїи (48, cfr. 60: тълъхарїи), стлъпȣреле, стлъпȣриле (47), врьтоасе (34), врътосȣ (36, 54).

22. alte particularităţĭ consonantice:

вери [бȣчина] (33), вери [дещепта (33), вери [съ мерци] (38); ѧкѫтрȣѡ, ѧкътрȣѡ (38, 44), лȣѡ (36), cfr. maĭ sus p. 59 No. 17; офънтѫм Марїѫ (60);

почȣ (64).

23. *su*=lat. *sunt*: ачеѧ сȣ чеѧ че-ȣ цȣратȣ (42), чеѩ че сȣ дерепцїи (69), оунде сȣ пророчїи (66).

24. pentru articlul *al*: домнȣл черюлȣи ши алъ пъмънтȣлȣи (64), а ѧцерилорȣ рȣгѫчюне (72), родитоарѣ нȣ-аи-митрече а лȣ дȣмнеѕеȣ (31), кътѫ рȣгѫчюне фȣ а сфинцїилорȣ (68), а лȣ христос маикѫ (57)...
cfr. maĭ jos No. 54.

25. ordinalele ал треиле (51), ал шаптеле (62), fără amplificativul *-a*;
de asemenea пȣрȣре (58, dar 73: поурȣрѧ).

26. adjectivul post- şi pre-articulat în construcţiune cu substantivul post-articulat: мȣнчиле челе мариле (57, dar pe aceĭaşĭ pagină la singular: мȣнка чеѧ маре, ér 44: мȣнчиле чѧле марї), фїюлȣи тъȣ чела благословитȣл (37), фїюл меȣ чела пре-юбитȣл (70).

27. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: сфънтȣл ботеѕȣл (60), некрединчошїи жидовїи (64), ѧфрїкатȣлȣи скаȣнȣлоуи (50), крещинїн пъкѫтошїи (67), cfr. maĭ sus p. 130 No. 18, p. 294 No. 20;
în дȣминека марѣ (72) şi дѡамна родитоарѣ (31), finalul -ѣ ar puté să nu fie datorit articluluí, cfr. maĭ sus No. 6;
pentru чинститȣл синцеле лȣи (41), veḑĭ p. 131 No. 18.

28. лȣ христос (31 de 2 orĭ, 32, 33 etc.), лȣ дȣмнеѕеȣ (31 de 2 orĭ, 32, 33 etc.), лȣ Мȣисї (66 de 2 orĭ, 67), dar şi лȣи христос (32, 51 de 2 orĭ).

29. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: чинститееи (66), cu unul din ceĭ doĭ *e* pus d'asupra şiruluĭ;
cu *-iei*: крȣчїеи (42, 61), лȣмїеи (32, 63).

30. pluralul cu *-ure*: патȣре (44), чинȣреле (69), юнгюреле (45), черюре (36), стлъпȣреле (47, şi tot acolo: стлъпȣриле), dar постȣриле (56).

31. nearticulare:

a) cu sens partitiv: съ мꙋческꙋ ц҃интꙋ ѡменескꙋ (34)=‘se muncesc mulţĭ *din* némul omenesc,, dar într'un alt loc: се мꙋнческꙋ рѡдꙋлъ крещинескꙋ (31), се мꙋнческꙋ ц҃интꙋлъ ѡменескꙋ (61);

b) după *tot*: толтѫ време (65), cfr. maĭ sus p. 111 No. 30, p. 131 No. 21.

c) în construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul, prin analogiă cu dativul: търиe черюлꙋи (31), леце лꙋ Моѵисї (67), морте попїлѡр (54);

d) în construcţiunea substantivuluĭ cu posesivul: ѧвиере мѣ (72), леце та (67), мишеи меи (65), prin analogiă cu мошꙋ-ностръ (37), кꙋмѫтрѫ-са (60);

e) în construcţiunea genitivuluĭ cu posesivul: еваггелїе-мелѧ (67), prin analogiă cu: ‘domnie-tale, etc.;

să observâm însă că'n treĭ casurĭ de maĭ sus: ц҃интꙋ, мишеи şi еваггелїе, ar puté să fie o simplă uĭtare curat materială din partea copistuluĭ de a pune un л şi un и d'asupra ultimelor litere.

32. propaginaţiunea pronumeluĭ personal: се-ꙋ датꙋ пре сине (55).

33. pronume personal pleonastic: челѣ че дꙋпъ морте попїлѡр ѧ л е с'лꙋ мъритатꙋ (54), е и нꙋ авꙋръ че маи ръспꙋнде сфинцїи (67).

34. perfectul simplu arcaic:

a) prima pers. sing.: фечю (70), пꙋш (70), дедꙋ (70), дедꙋ-ле (71), ѧвишꙋ (71), мершꙋ (71);

b) a doua pers. plur.: пꙋсетꙋ (71);

c) a treĭa pers. plur.: дедѣрѫ (70), дедеръ (71).

35. perfectul compus arcaic: *a vis*=actualul ‘a vieţuit,: сѫлꙋгѫрицеле че-ꙋ висꙋ ѧ мънъстире (55), cfr. чеꙗ че виѧ ѧ черюре (69);

nicăirĭ perfectul compus arcaic *a fapt*, ci: лꙋ фѫкꙋтꙋ, лꙋ фѫкꙋтꙋ (49, 50 etc.), *fapt* fiind conservat numaĭ în participiul substantivat: фаптꙋл мѫинилѡр (65, 70).

36. la imperfect se păzesce o strictă deosebire între *-ĭa* la verbele cu *-ire* şi *-e* din- ѣ=*-ea* la verbele cu *-ere*:

imperfectul cu *-ĭa*: ешїа, ашиа, ешиа (36, 39, 50 etc.), мѫнчиа (37), стрежоуиа (35, 37), сфрьрѫиа (58);

imperfectul cu *-e*: пѫте (37, 49, 58 etc.), арде (39 de 2 orĭ, 50 etc.), ѫчѣ (36, 44, dar 37: ѫчѣ), шеде (46), întocmaĭ după cum se pronunţă astăḑĭ în Moldova;

ambele forme faţă'n faţă: де-и арде ши мѫнчиа (46), арде ши се мѫнчиа (61).

37. imperfectul compus cu *vrut*: бине аѫ врѫт фї съ нѫ фїе нѣскѫтѫ ачеста wм (43), cfr. maĭ sus p. 233 No. 24.

38. infinitivul verbelor cu *-ere*, ca şi imperfectul lor, are *-e* în loc de *-ѣ*: нѫ поци веде (35), нѫ пѫте веде (37), а веде (60);

н'арѫ пѫте еши (45), н'арѫ аве пѣкат (46).

39. infinitivul fără *a*: нѫ кѫтезарѫ гржи (68), еи нѫ авѣрѫ че маи рѫспѫнде (67).

40. acusativ fără *pre*: избѫвию ѩдам (71), чеа че ѩдам ши Ѳва избѫви (66), фечю ѩдам (70), ведемѫ тине (58), зидїю wмѫ (71), фрацїи сѫи ши мишеи меи н'аѫ милѫитѫ (64-5).

41. organicul *sem*=actualul analogic *sîntem*: сем дтѫнерекѫа (59), cfr. maĭ sus p. 131 No. 30.

42. *ară*=actualul *ar*: арѫ пѫте (45), арѫ арде (45), арѫ аве (46), серж да (67), серж апрїнде (45), сѣрж траце (46) etc., unde ortografia cu *-ж* nu lasă nicĭ o îndoélă asupra valorilĭ fonetice *-ă*, cfr. maĭ sus p. 132 No. 34.

43. се аибѫ (64)=actualul ‘să am’.

44. *a*=lat. *ad*: воаw ши алтора а мѫлци (72), w цинѫ а мжнж (42).

45. condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* ‘dacă’, se confundă tot-d'a-una graficesce, fie-care scriindu-se în tóte

modurile posibile, astfel, de exemplu, că se vede alăturĭ: се мȣнческȣ (40, 42 etc.), съ мȣнческȣ (40, 42 etc.) şi сѫ мȣнческȣ (41, 52 etc.), се рȣгѫ (33) şi сь рȣгь (31) etc.

46. omisiunea dissimilativă a prepositiuniĭ *în* de'naintea cuvîntuluĭ începător cu *în*— : сем ѧтȣнерекȣл (59)=‘sîntem *în* *în*tunerecul›, дерепцїи лȣ христос ѧпържциа лȣи (69)=‘drepţiĭ luĭ Hristos *în* *în*părăţia luĭ›, мȣлте ѕакȣ ѧтȣнерекȣл ачеста (35) =‘multe ḑac *în* *în*ţunerecul acesta›.

47. pleonasticul *ḑise* : ръспȣнсе сфънта Марїѧ ши ѕисе (39), стригаръ пъкѫтошїи ши ѕисерѫ (59), стригаръ кȣ глас ши ѕисерѫ (58, ĭar 70 : стригаръ кȣ глас ши гръиръ), cfr. maĭ sus p. 164 No. 51, p. 198 No. 20.

48. *să* cu sensul ‘dacă›: с'аȣ аȣѕитȣ ши н'аȣ фькȣтȣ (53), сѣȣ фѫкȣтȣ рѫȣ, рѫи синтȣ (67), се-ȣ грешитȣ фїии лȣ дȣмнеѕеȣ (62), съ серѫ апрїнде каса (45) etc.

49. е=‘ĭară› : е вои ѧ гроапѫ мѫ пȣсетȣ (71).

50. verbul la plural concordat cu numele colectiv la singular: се мȣнческȣ рѡдȣлъ крещинескȣ (31), съ мȣнческȣ ꙋинтȣ ѡменескȣ (34), се мȣнческȣ ꙋинтȣлъ ѡменескȣ (61), нȣ пȣтȣю ръбда фаптȣл мѫинилѡр меле съ-и мȣнчаскъ дїаволȣлȣ (70).

51. *nărode* cu sensul de ‘mulţĭ› : нѫроаде пъкѫтоши (55), ньроаде бѫрбаци ши мȣери (55).

52. *mare* întrebuinţat ca adverb? плънꙋери маре врьтоасе (34).

53. dissimilaţiunea sintactică: роагѫ-те ши те ѧналцъ (62), дерептȣ мила маичеи мѣле ши дерептȣ а ѧꙋерилорȣ рȣгѫчюне (72), че ръȣ е ачеста ши чине есте ѧтрȣ елȣ (59), cfr. maĭ sus p. 197 No. 17.

54. construcţiune eliptică: се-ȣ грешитȣ—фїии лȣ дȣмнеѕеȣ (62)=‘şi dacă aŭ greşit, totuşĭ sînt fiiĭ luĭ Dumneḑeŭ› (=în contextul slavic: понїеже чада нарекошаса сына моїего), unde totuşĭ maĭ curînd s'ar puté admite omisiunea curat materială a vre-unuĭ cuvînt la mijloc, ca şi 'n frasa nu maĭ puţin ob-

scură pe aceĭaşĭ pagină: вїю дȣмнеѕеȣ христос аа лȣмїеи маре нȣмеле лȣи=slav. живъ господь богъ, имѧ іего велико=gr. ζῆ κύριος ὁ θεός, τὸ ὄνομα τὸ μέγα...

55. pentru fraseologiă:

съ серѫ (= dacă s'ar) апрїнде каса ачелора де тȣте патрȣ юнгюреле ши съ ѡ ѧкȣнцȣре фокȣлȣ ши н'аръ пȣте еши афаръ, че аръ арде ачиѧ, ачеѩ нȣмаи че н'аръ аве пъкат, ѩръ кȣм сѣрѫ (=s'ar) траце де сȣптȣ фокȣ сь ѩсѫ афарѫ, аша съ сѫ трагь ши ла бесѧрекъ (45—6);

кȣ мѫна мѧ ѕидїю ѡмȣ, е (=ĭară) вои ѧ гроапѫ мѫ пȣсетȣ (=puserăţĭ), ѩръши еȣ мершȣ (=merseĭ) ла ѩдȣл, връжьмашȣл кьлкаю ши алешии меи ѧвишȣ (=am înviĭat), дедȣ-ле (=le deduĭ) сь сѫ ботеѕе (71);

фечю (=făcuĭ) (pe) Ѧдам ѧ кипȣл меȣ ши-л пȣш (=puseĭ) ѧ раю ши-и дедȣ (=deduĭ) виѩца (70);

сѣȣ (=dacă aŭ) фѫкȣтȣ рѫȣ, рѫи синтȣ, нȣ ли серѫ (=s'ar) да дȣпѫ противa (=în contra) лорȣ, че пре дирептȣ ле ѧсте, къ пъкътоши синтȣ (67);

кȣм се аибȣ (=am) еȣ а-и милȣи, кънд ȣ (pe) фрацїи сѫи (=lor) ши (pe) мишеи меи н'аȣ милȣитȣ? (64—5);

нȣ ѧсте ѡм пре пъмѫнтȣ чела че мѫ ва кема сь нȣ-л еȣ аскȣлтȣ (65);

вѫѕȣю мȣнкѫ де нȣ ѡ почȣ ръбда (64);

пасѫ, пре-сфънтѫ, де веѕи (55);

въѕȣ пре-сфънта неще ѡамени мънкъдȣ-и неще фери (51);

аȣ н'аци креѕȣт? (38) — аȣ дѡрѫ поате мънка? (41);

доаръ аȣ фостȣ бетецї (45) — доаръ не ва аскȣлта (62);

аша-ми ацȣте дȣмнеѕеȣ ши сила крȣчиеи! (42).

56. construcţiunea incorporativă: цюдека-се-ворȣ (67), нъскȣтȣ-се-ȣ (38).

57. composiţiune lexică fórte remarcabilă: родитоарѣ нȣ-а и-м и т р е ч е а лȣ дȣмнеѕеȣ (31), care la prima vedere s'ar păré a fi literalmente: ‹genitrix *non-habes-matricem*›, unde митрече=lat. *matricem*=it. *matrice* ‹uterus›.

să se observe însă, că митрече presupune accentul pe prima silabă, căcĭ altfel ar fi мътриче, după cum se şi găsesce în vechile nóstre tipăriture, de exemplu în Psaltirea cea versificată a mitropolituluĭ Dosofteĭu, ps. XXI:

Дин мътриче ши дин скълдътоаре
Ши дин фаше м'аи пȣс пре пичоаре...

şi în tóte limbele romanice de asemenea, ca şi 'n prototipul latin *matricem*, accentul cade tot pe a doua silabă;

dacă dară, în adevăr, митрече este=*matricem*, atuncĭ schimbarea intonaţiuniĭ şi chĭar a vocalismuluĭ (ми=*ma*) nu s'ar puté datori decăt numaĭ dóră influinţeĭ sinonimuluĭ *mitră*=gr. μήτρα, adecă митрече=мътриче+митръ.

58. *gintu*=lat. *gentem*: ꙋинтȣ ѡменескȣ (34), ꙋинтȣлȣи ѡменескȣ (34), ꙋинтȣлъ ѡминескȣ (61), adecă din punct în punct ‘*gens humana*’, în contextul slavic: родъ христіаньскій=γένος τῶν ἁμαρτωλῶν;

gintu nu ne întimpină nicăirĭ în vechile tipăriture române, şi a despărut cu desăvîrşire din graĭul poporuluĭ;

d. Cihac (Dict. p. 109) aduce *ghintă*, *gintă*, fără a ne spune de unde a scos aceste doă forme, din carĭ *ghintă* este un macedo-romănism, ér *gintă* un neologism din ḑilele nóstre, datorit —pare-ni-se—reposatuluĭ Asaky, nicĭ una din amîndoă nefiind o vorbă poporană în Dacia luĭ Traian;

arcaicul *gintu*, pe care 'l vom maĭ găsi maĭ jos cu o altă nuanţă de semnificaţiune în textul No. IV, nu derivă însă direct din lat. *gentem*, de unde noĭ am avé femininul *ginte*, ci trebuĭ să-ĭ presupunem vre-un intermediŭ, bună-óră:

1°. saŭ masculinisarea latină rustică a luĭ *gentem* sub influinţa sinonimuluĭ *genus*=γένος, trecut ca masculin în tóte limbile romanice, adecă *gintu*=*gentem*+*genus*;

2°. saŭ existinţa ante-romană la Tracĭ a unuĭ sinonim masculin, prin reacţiunea căruĭa se va fi masculinisat termenul latin, ceĭa-ce convergesce, pînă la un punct, cu acea împre-

gĭurare că albanesul *ghĭind* ‘ginte„ este de asemenea masculin;

3°. saŭ, în fine, înriurirea posterióră specifică daco-română a sinonimilor latinĭ şi ne-latinĭ ca: *popor*, *norod*, *rod*, *ném* etc., ceĭa-ce ni se pare a fi maĭ probabil decăt tóte.

59. *ĭuo*=‘unde„: къте мѹнчи сънтѹ юѡ съ мѹческѹ цинтѹ ѡменескѹ (34), съ-ци аржтѹ юѡ се мѹнческѹ преѡцїи (50), веѕи юѡ съ мѹнческѹ кълѹгърїи (52), cfr. maĭ sus p: 296 No. 50

60. *a descinde*=lat. *descendere*: съ дещїнгж кътръ мине (31), дещинсъ архаггеле (31,) дещинце ши веѕї (70), дещинсж фїюль татжлюи (70), cfr. maĭ sus p. 198 No 29.

61. *peliță*=‘corp„ : лѹаю пелиць (71), а прїимит пелицж (38), cfr. maĭ sus p. 198 No. 28.

62. фечѹрице (71), фечюрице (58)=‘virgo„, cfr. p. 165 No. 64.

63. *a sfrărăi*, expresiune onomatopoetică pentru ‘sgomotul valurilor măriĭ, φλοῖσβος„ : к. маре сфрьръиа 57 ;

bătrînul Aristia care. în traducerile sale homerice, a întrebuinţat — dacă ne aducem bine a-minte — grecismul ‘marea *flisvăindă*„, ar fi spus curat românesce şi mult maĭ energic: ‘marea *sfrărăindă*„.

64. блжмѹ (39, 57), бльмѹ (61), блъмѹ (50)=imperativul ‘să mergem„, dar şi fără aferesa luĭ *în-*: ѫблъмѹ (61), ѫблжмѹ (52).

65. ши ера ачела час (31)=‘şi chĭar în acel moment„.

66. *ĭa* în loc de *ĭanĭ*: а ѫтѹнерекѹль ачеста съ редиче (35).

67. *despuetorĭu*=‘stăpân„ : деспѹеторю (68), деспѹаторю (64), доамне деспѹатоаре (64), дѹспѹетоаре (37), деспѹеторѹлюи (33), cfr. maĭ sus p. 235 No. 45.

68. бѹчина (33)=actualul *bucĭumà*.

69. амѹ (61, 63), veḑĭ maĭ sus p. 220 No. 21.

70. акмȣ (68 de 2 orĭ, 73), dar şi акȣм (58).

71. *măgură*=‘munte›: мъгȣра Ѳлеѡнȣлȣи (31).

72. ꙁробескȣ (51)=*sdrobescu*? cfr. Miklosich v. съдробити: хлѣбы съдробивъ, сьдробліена пльть.

73. кѫче (37)=‘pentru ce›, cfr. maĭ sus p. 199 No. 40.

74. *marhă*=actualul *marfă*: че-ȣ кȣмпъратȣ мархѫ стръмъбѫ (56), învederat ung. *marha* ‘vită›, ceĭa-ce probézǎ că comerciul de căpeteniă al Românilor consista în vite.

75. ꙋюдечїи [ши епискȣпїи], unde în contextul slavic: княꙁи, епископи=gr. ἄρχοντες καὶ ἐπίσκοποι, adică *gĭudece*=‘principe›.

76. *judeţ*=lat. *judicium* cu sens de ‘tribunal›: ѧнаите домнилѡр ши наите жȣдецелѡр (41), cfr. maĭ sus p. 236 No. 64.

77. *scump*=‘avar, sgărcit›: скȣмпїи ши немилостивїи (56), slav. скѫпъ (Miklosich).

78. slavisme maĭ insolite: пророчествїа (65), повеленїа (32), locuţiunea întrégă: ѡтче благослови (31)=‘părinte bine-cuvintézǎ›.

79. sub raportul accentuaţiuniĭ, maĭ cu sémă se observă duplul accent:

pe diftongĭ: д"ѡамна (31), "юбиторїи (56), чер"ю (36 de 2 orĭ), чер"юре (69), чер"юлȣи (32), че"ꙗ, че"ѧ, аче"ѧ (33, 35, 41 etc.), менч"юношїи (48), кълкътор"ю (33), ботеꙁъторȣл"ю (37), еши"ѧ (39), "ѧꙁерȣ (61), фї"юлюи (36), ꙋ"юдекътор"ю (57), ꙋ"юдека (67,) съ мѫ "ѧ (63), кътрѫ "ѧ (65), деспȣѧт"оаре (64), деспȣѧтор"ю (64, 68) etc.;

pe vocale graficesce lungĭ: "ѡ сȣт"ѫ (32), нȣ"ѡрь (44), "ѡкїи (36, 64), пре"ѡцїи (50), пре"ѡтȣлȣи (47), "ѡмȣ (48), ю"ѡ (50), "ѡкьрѫторїи (56) etc.;

pe ѧ: "ѧꙋерї (32), "ѧꙋерїи (42), "ѧ черю (34), "ѧ фокȣ (4[illegible] ди"ѧ (36), "ѧкътрȣ"ѡ (38), "ѧтребѫ (50), "ѧтоарче (4[illegible]

pe vocala finală, maĭ ales neaccentată: ваѕ"ѫ (3[illegible]

(31 de 2 orĭ), дȣмнеѕе"ȣ (31, 62, 66), дещїнг"ѫ (31), пѫмѫнт"ȣ (31), бȣкȣрѫ-т"ѧ, бȣкȣрь-т"е (32, 33 de 2 orĭ), пѫн"ѫ (32), ачещ"е (45, 46, 50), ачаст"а (35), ест"е, аст"е, (35, 43), лȣмин"ѫ (36), мѫньѧк"ѫ (41), бьрбац"и (36), мȣер"и (36), пелиц"ѫ (38), мерг"ѫ (45), фач"е (45), фрат"е (49), мȣнческ"ȣ (49), оунг"и (49), капет"е (51), рȣг"ь (49), треил"е (51), вое"ѫ (56), дȣсьр"ѫ (57) etc.;

căte doă accente duple pe acelaşĭ cuvînt: еле"ѡнȣлȣ"и (31), "аче"ѧ (35), Мар"и"ѫ (60);

căte doă accente duple şi unul simplu: "ѧв`иер"е мѣ (72);

căte un accent duplu şi unul simplu: амїаѕ`ѫѕ"и (32), аче́щ"е (34), аи́ч"е (35), т"атѫл`юи (63), со́арел"е (36);

căte doă accente simple: т`атѫлȣ`и (31), мȣнч`и`ѧ (61), аче́ст`а (35), ѧтре́б`ѫ (40), а-м`ѫн`ѫ (42), феч`юр`ице (58), кр`ещ`инилѡр (66) etc.

80. *paĭeric*:

după licuidă: мер'се, мер'съ (31, 55), мер'гь (72), ар'хаггелъ (31, 32, 33 etc.), бър'баци (34, 39, 44, 47, 55), ар'де (39 de 2 orĭ, 46, 50, 55), ар'дȣ (40 de 3 orĭ), кȣр'ви (40), кȣр'вие (40), вер'мїи, вїер'мїи (43, 53, 58), пїер'дȣтȣ (61), патриѩр'шїи (53, 56), ѧтоар'сѫ (65), мар'хѫ (56), адȣр'мицї (57), кьл'каю (71), къл'къторю (33), ал'те (54), ал'тора (72), ал'цїи (39 de 2 orĭ), мȣл'те (49), ѧнал'цѫ (51), ал'треиле (51);

după nasală: син'тъ (47), син'тȣ (34, 38, 40, 41, 45, 49, 61, 68), юн'гюреле (45), мȣн'кѫ (36, 71), мȣн'ка (57, 72), мȣн'чиѧ (37, 46), мȣн'ческȣ (40 de 2 orĭ, 49, 52, 61, 62), мȣн'чеще (43), мȣн'чи (64), мен'чюношїи (48), спън'ѕȣрацї (49), спън'ѕȣратѫ (43), спън'ѕȣрацїи (52), сън'ѱеле (49), дин'крещетȣлъ (50), дин'векȣ (33), дин'мȣнкѫ (37, 58), дин'ѧтью (71), мън'ка (43, 51, 54, 58), мѫнкѫн'дȣ (53), дещїн'гѫ (31), дещин'ѱе (70), порън'ка (32, 52, 70), нестин'сѫ (33, 58), ѱин'тȣ (34), ѱин'тȣлъ (61), плън'ѱере (36), пърин'те (41), пърин'цїи (66), пърин'цилорȣ (40), тин'сȣ (44), тын'сѫ (63), оун'ги (53), ѕекън'дȣ (54), арѱин'тȣ (56), ѧн'кѫ (57), стън'га (57), сприн'шїи (57), прїн'трȣ (59 de 2 orĭ), кредин'ца (60), оун'де (61, 66), сфън'та

61), пъмън'тȣлȣи (64), атȣн'че (66), чин'ститъ (67), чин'стита 42, 44, 57, 60, 62, 65, 71), дин'цїи (58), афȣн'да (58);

după *p*: шап'теле (62), дереп'тȣ (54);

după *s*: пос'тȣриле (56);

după *ş*: деш'кис (32), деш'киса (34).

81. **în loc de** *paĭeric*:

vocala irraţională ъ **saŭ** ь: аскȣльтарѫ (68), аскȣльтатъ (40), ъльк ѫ (70), торънѫ (72), връжьмашȣл (71, cfr. t. 1, p. 17: ръжимашїи), кȣръвїа (60), тълъхарїи (60), альтъ (32), альтȣ (35), алъте (49), алъцїи, альцїи, (39, 52), мънъка (54), стръмъбѫ (56), синътȣ (52), виеръмии (57), деспаръте (48), арьхаггелȣл (34), сȣсьпинѫ (39);

vocala irraţională *u*: мȣнȣчеще (43).

EXCURS

LA

„CĂLĂTORIA MAĬCEĬ DOMNULUĬ LA ĬAD".

Crist și Tudor Vladimirescu.

§ 1. Nu de-mult, profesorul A. Wesselofsky dela Petersburg, unul din ceĭ maĭ agerĭ scrutatorĭ contimpuranĭ aĭ credințelor poporane, a publicat, în ‘Ḍiarul ministeriuluĭ Instrucțiunĭ Publice, din Rusia, un șir de articolĭ sub titlul comun de: ‘Încercărĭ despre istoria desvoltărĭĭ legendeĭ creștine,.

Grațiă amabilităților d-luĭ profesor A. Potebnia dela Kharkov, la care am recurs în acéstă privință, de vreme ce pe calea librărieĭ n'am reușit de a ne procura câte-va volume isolate dintr'o colecțiune de vr'o 200 tomurĭ, noĭ avem astădĭ de'naintea ochilor o parte din acea interesantă lucrare, și anume aceia care se referă la ‘Legenda Dumineeĭ, și la ‘Visul Maicei Domnuluĭ,.

Regretâm de a nu fi avut la îndemână maĭ de timpurĭŭ, atunceĭ când studiam noĭ înși-ne ‘Legenda Dumineeĭ,, monografia d-luĭ Wesselofsky asupra aceluĭ apocrif. O regretâm, deș d-sa n'a cunoscut — afară de Fabricius, Closener, Jerlicz ș

Ianka — pe nicĭ una din cele-l'alte fântîne ale nóstre: nicĭ redacţiunile orientale, nicĭ redacţiunea din Gerlach, nicĭ redacţiunea maghiară, nicĭ pe cea francesă etc. E şi maĭ curios, că -a scăpat cu totul din vedere antica redacţiune slavică, care menţionéză pe Pecenegĭ; nu maĭ puţin redacţiunea cea din biblioteca Societăţiĭ Archeologice dela Moscva; ba pînă şi întecul bulgar cel cu ‹doă foĭ din cer›.

Orĭ-cum ar fi însă, d. Wesselofsky completéză întru căt-va lacunele nóstre prin unele puncturĭ secundare, maĭ ales printr'o sémă de redacţiunĭ germane, între carĭ prin vechime ocupă primul loc cele anglo-saxone.[1])

Maĭ multe am putut învăţa din monografia d-luĭ Wesselofsky despre ‹Visul Maĭceĭ Domnului[2])›; o altă mistificaţiune religiósă fórte respândită, căriĭ sîntem datorĭ cu tot dinadinsul de a-ĭ consacra aci o notiţă a parte, căcĭ:

1. Fórte scurt prin sineşĭ, acest apocrif figuréză tot-d'a-una la un loc cu alte bucăţĭ omogene, maĭ cu sémă cu ‹Legenda Duminiceĭ› şi maĭ mult încă cu ‹Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad›;

2. Rare-orĭ se arată pe alĭurĭ maĭ la lumină intima legăturĭ între cărţile poporane şi literatura cea nescrisă a poporului, o legătură une-orĭ fără nicĭ o strictă linĭă de demarcaţiune, o legătură aşa dicênd indissolubilă, care ne-a preocupat mereŭ şi nu va înceta de a ne preocupa în cursul volumuluĭ de faţă.

Sîntem veselĭ dară de a profita, cel puţin acum, de cercetările d-luĭ Wesselofsky, completându-le la rîndul nostru prin cele-ce le lipsesce.

§ 2. ‹Visul Maĭceĭ Domnuluĭ›, aşa după cum este intercalat în redacţiunea română cea modernă a ‹Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ›, sună în următorul mod:

1) Wesselofsky, Эпистолія о недѣлѣ, in Журналъ мини т. Народнаго Просвѣщенія, 1876 martiŭ, p. 50 - 116.

2) Idem, Сонъ Богородицы и сводныя редакціи Эпистоліи, ibid., 1876 aprile, p. 341 - 363.

«Visul pré-curateĭ Născătóreĭ, când a adormit în muntele Masli-
«nilor şi când veni către dînsa Domnul Hristos în vedeniă şi dise:—
«Oh, maĭca mea iubită! Dormĭ? — Şi dacă s'a deşteptat sfînta, a
«respuns luĭ Isus Hristos şi a dis: — Adormiĭ, fiĭul meŭ iubite, şi
«éră mĕ deşteptaĭ; şi pe tine te-am veḑut însuţi legat şi vîndut
«şi la stîlp legat, bătut şi pe cruce ristignit, şi din pré-curat şi
«sfîntul teŭ trup ca un lemn cojit, şi sângele curgênd. — Respunse
«Isus Hristos şi dise: — Oh, maĭca mea iubită! Adevărat că visul,
«care l'aĭ visat, voĭu să'l paţ eŭ pentru nêmul omenesc şi pentru
«păcatele norodului acestuĭa . . . Cine o va arăta saŭ o va scrie
«acéstă carte, acel om va avé milă dela Dumneḑeŭ şi privinţă dela
«toţi ómeniĭ, şi la césul morţiĭ luĭ mĕ voĭu arăta eŭ singură şi mĕ
«voĭu ruga cu toţi îngeriĭ către fiĭul meŭ, pentru sufletul aceluĭ om
«care va scrie saŭ o va arăta şi altora, saŭ o va purta la sine a-
«céstă sfîntă carte, şi-l voĭu duce întru împărăţia ceruluĭ, amin.,

Prin «muntele Maslinilor», acest apocrif se aprópiă de începutul redacţiuniĭ celeĭ scurte a Legendeĭ Duminicei; prin «rugăciunea pentru păcătoşi a Sânteĭ Fecióre cu toţi îngeriĭ», se aprópiă, pe de altă parte, de porţiunea finală a Călătoriei Maĭceĭ Domnuluĭ. Dacă Legenda Duminicei este A+B; dacă Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este C+D; atuncĭ Visul s'ar puté formula prin A+*x*+D. Astfel se explică de ce poporul, care nu face nemic fără a avé un pretext óre-care, un fel de raţiune a sa— obscură pentru noĭ căte o dată, căcĭ este *a sa*, ér nu *a nóstră* — a lăsat să se lege pe tóte într'un singur mănuchĭu.

§ 3. Am observat pînă acum adesea, că cărţile poporane circuléză maĭ tot-d'a-una în căte doă redacţiunĭ: una lungă şi una scurtă.

Redacţiunea de maĭ sus a Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ este cea scurtă.

Pe cea lungă o aflăm:

1°. In broşurica ce se publică chĭar sub titlul de *Visul Născătóreĭ de Dumneḑeŭ*, unde o însoţesc maĭ multe rugăciunĭ «găsite la sfîntul mormînt al Pré-sfinteĭ», şi din care noĭ avem doă ediţiunĭ bucurescene din 1878, una editată de L.

Alcalay, cea-l'altă fără numele editorului, ambele de pagine 64 in-32 ;

2°. In broşurica intitulată *Carte de închinăciune către Născătórea de Dumnedeŭ*, care nu este decât o travestire de speculă a celei de'ntâiŭ şi din care noĭ avem o ediţiune craiovénă tot din 1878, editată de Ph. Lazar, 44 pagine in-16.

Ambele cărtecele aŭ avut o mulţime de ediţiunĭ de câte 5000 de exemplare în cursul ultimilor dece anĭ, câte doă şi treĭ pe an. pe lîngă carĭ maĭ adăogându-se cele vr'o 80,000 de exemplare din *Epistolia*, ar resulta că cĭudatul apocrif, în cele doă redacţiunĭ ale sale, s'a respândit în poporul român în nu maĭ puţin de vr'o 300,000 exemplare!

Prima ediţiune bucurescénă se făcuse la 1846; a doua la 1847[3]; cele maĭ multe dela 1862 încóce.

Nu există şi nu va exista — póte — nicĭ o dată o carte românéscă maĭ poporană, deşi în fond este tocmaĭ cea maĭ sărăcăciósă din tóte, cea maĭ lipsită de interes şi de învăţămînt, fără un grăunte de hrană pentru minte saŭ pentru imaginaţiune.

Cată să constatâm însă, că poporul nu atât o citesce, pe cât o ţ i n e, femeile maĭ cu sémă purtând'o la sîn saŭ punênd'o sub perină.

Am fost nu puţin surprins, aflând într'o dĭ că fetiţa mea, de noă anĭ şi câte-va lune, dar deja elevă în a trela clasă gimnasială, nu se culcă fără a avé lîngă dînsa Visul Maĭcei Domnului, imitând în acésta pe amicele sale de aceĭaşĭ vrîstă; şi mărturisesc fără sfială, că nicĭ eŭ, nicĭ soţia mea, n'am voit a o desamăgi asupra puterii pretinsului talisman, căcĭ copilul-indivĭd, ca şi poporul-copil, are trebuinţă de a trece prin credinţă pentru a ajunge la sciinţă. Din acest punct de vedere aşa dicênd pegagogic, clerul nostru n'a făcut reŭ de a lăsa pe Romînĭ să se desfete în pace cu o nevinovată mincĭună.

---

3) Iarcu, op. cit., p. 52, 55.

§ 4. Iată acum redacţiunea românéscă cea lungă:

«Dormind Prè-sfînta Fecióră Născătóre de Dumneḑeŭ în muntele
«Eleonuluĭ, când a fost în cetatea Vitleemuluĭ, unde ar fi venit la
«sfinţia sa Domnul nostru Isus Hristos şi a întrebat'o: Maĭca mea
«prè-sfîntă, dormĭ? Iară ea a ḑis: Fiĭul meŭ prè-dulce, prè-frumóse
«Isuse, am fost adormită, şi iată că am vĕḑut strașnic vis pentru
«tine! Şi a ḑis Domnul: Spune, maĭca mea, visul ce aĭ vĕḑut.
«Şi ea a ḑis: Fiĭul meŭ prè-dulce! Am vĕḑut pe Petru în Roma
«şi pe Pavel în Damasc, éră pe tine te-am vĕḑut în cetatea Ieru-
«salimuluĭ, răstignit pe cruce între doĭ tâlharĭ. Cărturariĭ şi Farisei
«şi necredincioşiĭ Jidovĭ defăimându-te, fórte te-aŭ batjocorit, şi cu
«fiere te-aŭ hrănit, şi cu oţet te-aŭ adăpat, cu trestiă şi cu toiag
«peste cap te-aŭ bătut, şi în sântul obraz te-aŭ scuĭpat, şi cununa
«de spinĭ pe capul teŭ aŭ pus, şi unul din ostaşĭ cu suliţa în cóstă
«te-a împuns, din care îndată a eşit sânge şi apă. Sórele s'a întu-
«necat, luna în roşéţă s'a schimbat, catapetézma Bisericeĭ de sus până
«jos în doă s'a despicat, întunerec mare s'a făcut peste tot pământul
«dela al şaselea până la al nouălea cés. Iosif şi cu Nicodim mi se
«părea că te pogóră de pe cruce, şi cu gĭulgĭu curat te-aŭ înfăşurat,
«şi în mormînt noŭ te-aŭ pus. Şi în Iad te-aĭ pogorît, şi uşele cele
«de aramă le-aĭ sfărămat, şi zăvórele cele de fer le-aĭ zdrobit, pe
«Adam şi pe Eva scoţéndu'ĭ afară. Şi înviind a treĭa ḑi, te-aĭ înălţat
«la cerurĭ şi te-aĭ pus d'a-drépta Tatăluĭ. Iar Domnul a ḑis; Maĭca
«mea prè-sfîntă, adevărat vis aĭ vĕḑut! Şi aceste tóte eŭ voĭu să le
«pătimesc pentru némul omenesc. Şi de va scrie cine-va visul teŭ
«şi-l va ţinè, şi la sine îl va purta, şi în casa sa îl va avè, de acea
«casă dracul nu se va apropia, şi pe duhul cel necurat îl va goni,
«şi îngerul luĭ Dumneḑeŭ va sta tot-d'a-una lîngă dînsul d'a-drépta.
«şi de năvălirile despre ómenĭ cei reĭ va fi mântuit; şi la drum de
«va călători şi va avè acest vis pe lîngă sine, acel om nu se va
«teme de grindină, de tunet, de fulger, şi de tótă mórtea grabnică
«va fi ferit; arhanghelul Mihail va fi lîngă dînsul, îndreptând calea
«luĭ orĭ în cotro va merge; la drépta judecată va afla milă, şi la
«eşirea sa din viéţă mĕ voiŭ arăta luĭ om de'mpreună cu tine, maĭca
«mea; şi îngerul meŭ va lua sufletul luĭ, ducêndu'l întru împărăţia
«cerurilor, veselindu-se acolo cu toţĭ dreptiĭ, carĭ din vèc bine aŭ
«plăcut mie, amin.»

§ 5. D. Wesselofsky cunósce o mulţime de redacţiuni ru-
sescĭ ale Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ, în proză şi'n versurĭ: apoĭ

o redacţiune polonă în proză; o redacţiune italiană şi una portugesă, ambele versificate; în fine, o imitaţiune serbă.

Pe lîngă acestea, afară de cele doă redacţiunĭ române şi afară de o imitaţiune spaniolă, noĭ maĭ cunóscem una maghiară în proză, una rutenă tot în proză, una proveņţală în versurĭ.

Să începem dela cele prozaice.

§ 6. Nu vom reproduce aci redacţiunea polonă, căcĭ ea nu diferă de cea românéscă scurtă decât numaĭ dóră prin aceĭa că adaugă ‘Britania’ (=Bethania) pe lîngă ‘muntele Maslinilor’ (w Brytanii na górze Oliwnéj), ceĭa ce am maĭ veḑut maĭ sus — ‘Texturĭ măhăcene’ No. I — în redacţiunea cea scurtă maghiaro-ruteno-polonă a Legendeĭ Duminicelĭ; apoĭ menţionéză ca judecătorĭ aĭ luĭ Crist pe ‘Anna, Caiafa, Pilat şi Erod’; în sfîrşit, maĭ anină pe icĭ pe colea căte un cuvinţel fără consecinţă.[4])

Nu este totuşĭ fără interes datul cronologic, cu care se încheiă acéstă redacţiune polonă: ‘S’a scris în anul 1545...’.

De aceĭaşĭ natură este şi redacţiunea rutenă, pe care însă o termină următorul adaos eterogen:

‘Aceste sfinte cuvinte, însuşĭ Domnul nostru Isus Hristos le a trimis în lumea acésta luĭ Leone, patriarculuĭ dela Ierusalim; ĭar Leone, sfinţindu-le, le-a trimis fratelui seŭ regeluĭ, care era atuncĭ în resbelu şi, cu ajutorul lor, a isbutit a birui pe duşmanĭ; căcĭ acéstă carte avea atăta putere, încât dacă se afla într’o casă, acea casă nu se temea de foc, nicĭ de fermece, nicĭ de vorbele cele rele; omul care o va purta pe sine, va dovedi pe toţĭ vrăjmaşiĭ seĭ şi va avé iertare de păcate pentru patru-ḑecĭ de ḑile; ĭar femeia, de va fi însărcinată şi va purta acéstă carte, va avé facere uşóră, ḑicênd următórele cuvinte: Hristos cu mine, Hristos d’asupra mea, Hristos mĕ păzesce ḑi şi nópte şi’n tot cĭasul de orĭ-ce reŭ. Rogute, Dumneḑeule meŭ, prin patima ta, pe care aĭ îndurat’o pentru noĭ păcătoşiĭ, apără-mĕ de orĭ-ce năpaste şi ispită drăcéscă. Sfinte Ióne Botezătorule, apără-mĕ de tóte relele!’[5])

4) Jerlicz, op. cit., t. 2, p. 41-5.
5) Dragomanov, op. cit., p. 168.

Acest adaos, asupra căruia nu credem de trebuinţă a ne opri mai mult, este un fel de *mixtum-compositum* din Legenda Duminicei, dintr'un descântec şi din alte motive analóge.

E mai originală redacţiunea maghiară, publicată, împreună cu redacţiunea cea scurtă a Legendei Duminicei, în: *A hét mennyei sz. zárok*, broşurică despre care noi am vorbit mai sus la No. I între „Texturi măhăcene„.

Ea sună în următorul mod:

„A boldogságos szüz Anyának álma: Hogy a kegyetlen zsidók megfogták és megkötözték, Jeruzsálem városában utczáról utczára Annáshoz, Kaifástól Pilátushoz megkötözve kegyetlenül hurczolták szent testedet, Pilátusnál mezitelen oszlophoz kötözték, kegyetlenül megostoroztak, töviskoronát szent fejedre tevén, kezedbe nádat adtak, mint király ugy csufoltak; hogy szent testedből bőven vért vertek s folyattak ki, s iszonyu halálra ítéltek; hogy szent válladra nehéz keresztfát adtak, a városból egy nagy magas hegyre kisértek; hogy a te szent testedet a keresztfára szörnyüképen kétfelé húzták, vas szegekkel hozzá szegezték, és hogy szent szádat epével, eczettel s méreggel itatták, szent oldaladat általverték, hogy abból szörnyü és iszonyu vér és viz csurgott, és terólad mind énreám cseppegett; annakutána hogy téged koporsóba tettek és az én kezeimből kivettek, a min az én szivem igen megszomorodott, és szegény lelkem, testem ellankadott. A mi Urunk Jézus Szüz Máriának igy felele, mondván: Kedves szerelmes Anyám, igazán való álmot láttál; mert valaki arról az álomról gondolkozik, vagy magával hordozza, vagy házánál tartja, megszabadul minden gonosztól, és valamire tégedet vagy engemet kér, mindenben meghallgattatik, hirtelen halállal meg nem hal, és semmi fogyatkozás házánal nem lészen, szent gyónás és áldozat nélkül meg nem hal; és én és te, szerelmes Anyám! készek leszünk a lelket halála óráján mennyországba vinni, hogy örvendezzen az angyalokkal s megdicsőült szentekkel mindörökön örökké. Amen„.

Adică:

„Visul bine-cuvîntatei Fecióre Născătóre: Nemiloşii Jidovi te-au „prins şi te-au legat în oraşul Ierusalim, sfîntul teu corp legat l'au „purtat fără milă dela Ana la Caiafa şi Pilat; la Pilat te-au legat gol „de stîlp, te-au bicîuit fără milă, punênd pe sfîntu'ţi cap cunună de „spinî, ţi-au dat în mână o bucată de trestiă şi te-au batjocorit de

«rege; din sfîntu'ţĭ corp aŭ stors prin bătaiă de a curs cu îmbel-
«şugare sânge; osândindu-te la mórte gróznică, pe umărul teŭ sfînt
«aŭ pus o cruce grea, şi te-aŭ scos din oraş pe un deal mare şi
«înalt; sfîntul teŭ corp l'aŭ întins pe cruce în doă părţĭ, ca pe
«un monstru; l'aŭ pironit acolo cu piróne de fer, ĭar sfînta ta gură
«aŭ adăpat'o cu fiere, oţet şi venin; ţĭ-aŭ străpuns sfînta cóstă,
«ast-fel că din ea a curs grozav de mult sânge şi apă, care de
«pe tine a picurat pe mine, după ce te-aŭ aşeḑat în coşcĭug, luându-
«te din braţele mele, ceĭa-ce a întristat fórte inima mea, ĭar săr-
«manul meŭ corp şi suflet şĭ-aŭ perdut simţirea. — Domnul nostru
«Isus a respuns Fecĭóreĭ Maria ast-fel: Dragă şi ĭubită mamă, aĭ
«avut un vis adevărat, şi dacă se va gândi cine-va la acel vis, saŭ
«il va purta cu sine, saŭ îl va ţinè în casa sa, va scăpa de tot rĕul,
«şi dacă s'ar ruga de ce-va la mine saŭ la tine, va fi ascultat întru
«tóte; nu va muri de mórte grabnică şi nu va suferi nicĭ o scădere
«în casa sa; nu va muri fără sfînta spovedaniă şi comunicare, ĭar
«eŭ şi tu, ĭubita mea mamă, vom sta gata în ciasul morţiĭ a-ĭ duce
«sufletul în raiŭ, ca să se bucure cu îngerii şi cu sfinţiĭ glorificaţĭ
«în vecĭ vecilor, amin».

§ 7. Trecem la redacţiunile în versurĭ.

Din cele rusescĭ, lungĭ şi scurte, alegem pe cea următóre, pe care d. Wesselofsky o citéză numaĭ în trécăt:

Что во церкви, во соборѣ,
На правой рукѣ, на престолѣ
Стоитъ Дѣва Марія,
Молится Богу со слезами
И проситъ своего сына:
—Оже Ты, Сынъ,
Я видѣла про Тя сонъ,
Страшенъ, ужасенъ;
Поведутъ Тя къ Богу, къ императору,
Станутъ руки и ноги распинати,
Голову крестомъ убивати,
Потечетъ Твоя кровь, что быстрая рѣка,
Запечется Твое тѣло, что еловая кара.
—Оже Ты, Мать,

Iată în biserică, în catedrală,
La mâna drèptă, pe altar,
Stă Fecĭóra Maria,
Se'nchină luĭ Dumneḑeŭ cu lacrime
Şi se rógă fĭĭuluĭ seŭ:
—O tu, fĭĭule!
Eŭ te-am veḑut în vis,
Înfricoşat, gróznic:
Te vor duce la Dumneḑeŭ, la împărat;
Îţĭ vor răstigni mânele şi picĭórele;
Cu crucea te vor ucide la cap;
Va curge sângele teŭ, ca rîul cel repede;
Se va închega corpul teŭ, ca scórţa de brad...

Я самъ про то знаю,	—O tu, mamă!
Я самъ про то вѣду,	Însumĭ o cunosc,
Что поведутъ Меня къ Богу...	Însumĭ o sciŭ,
Кто этотъ сонъ въ день три раза проговоритъ,	Că mĕ vor duce la Dumneḑeŭ! Cine va rosti acest vis de trĕĭ orĭ pe ḑi,
Съ тѣмъ человѣкомъ будетъ ангелъ ходить.	Cu acel om va umbla îngerul.
O, Господи, слава Тебѣ!	O, Dómne! gloriă ţie!
Дѣва Богородица, слава Тебѣ![6])	O, Fecĭóră născătóre! gloriă ţie!

Iată acum redacţiunea cea italiană, descoperită de d. Wesselofsky într'un manuscris tocmaĭ din secolul XIV, şi 'n care ‘pétra de marmură, amintesce ‘stîlpul de marmură, din Textul nostru bogomilic No. I, p. 266, § 3.

‘Questa seguente orazione è una visione che fecie la Nostra Don‘na del suo figliuolo Gesù Cristo, ed è di grande vertude a dirla e ‘grande perdonanza:

Siedesi, siedesi madre Maria
In su pietra marmoria;
Il su'bel figlio di là si venia
E dicie: che fate voi qui, madre mia,
Madonna Santa Maria?
—I'ò dormito e so isvegliato
D'un forte songnio che i'ò songniato:
In sul monte Chalvano che io ti vedea a menare,
Le mani e i piedi ti vedea inchiavellare,
Corone di spine ti vedea incoronare,
D'acieto e di fiele ti vedea abeverare,
Il tuo bel fianco vedieti lanciare,
Latte e sangue vedie versare.
—Madre mia, cotesto nom'è songnio,
Anzi è ben verità.

‘Dì l'oggi e dì lo sempre. Che sappia tutta giente, chi per lo mio ‘amore tre volte il die il dira, le pene dello'nferno giamai non vedrà, ‘le sedoria del paradiso mecho le riempierà, nè in acqua chorrente, ‘nè in fuoco arezente, nè in podestà potente non perirà. Amen, amen. ‘amen, amen, amen.,

6) Maykov, op. cit. p. 516, No. 246.

E mult mai poetică următórea redacţiune portugesă de pe sulele Açore, unde Maĭca Domnuluĭ ne apare ‘cu pĕr de aur’, unde ea ‘nicĭ veghĭază, nicĭ dórmè, ci speră în venirea ĭ Crist’, după ce visase despre el un vis ‘cum mai bine nu’l fi visat’:

Senhora Santa Maria,
Seu cabello de ouro fino!
Perguntou seu bento filho,
Se velava ou dormia?
Respondeu Nossa Senhora:
—Filho, perguntas se vélo?
Eu não velo e não durmo,
Pela vossa vinda espero!
Sonhei esta noite um sonho,
Mais valera não sonhal'o:
Que o meu filho era morto,
N'uma cruz crucificado!
Seus sagrados pés e mãos
N'uma cruz estão pregados!
A sua sagrada bocca
Cheia de fel e vinagre!
—Calae vos, oh minha mãe,
Senhora Santa Maria,
Não valera não sonhar,
Que isso verdade seria!
Quem esta oração souber,
Quando este mundo largar,
As portas de céo abertas
De par em par acharà,
Pelas portas do inferno
Nunca por là passarà.

Iată, în fine, şi redacţiunea provenţală, în care conversaţiunea între Crist şi Sânta Fecĭóră se face prin intermediul arcanelului Gabriele şi unde nu sînt fără frumseţă ‘suspinele stelor’ şi ‘picăturele de sânge ale sóreluĭ’, puse în locul proiceĭ relaţiunĭ despre crucificarea Mântuitoruluĭ:

Au bouesc doou mount des Ouliviers
Ounte Jesus a fach soun liech,

Jesus un tant grand cris a gitat,
Que Gabriel s'est reveillat.
—Gabriel, veilletz ou dourmetz ?
—Iou ni n'en douerme ni n'en veille.
—Anetz au bouesc de Jerusio
Li trouvaretz ma Mero Mario,
Li diretz: Diou vous douno lou bouen jour.
—Mero, boueno Mero, n'en siatz tristo,
Que marri pantai n'avetz-vous fach?
—Ai fach un pantai que les estellos
S'en ananavoun en souspirant,
Que lou sourcou doou ciel saunavo
Et n'en degoutavo de sang.
—Ah! Mero, boueno Mero,
N'es pas un pantai qu'avetz fach,
Es la puro realita.
Qu aquest ouresoun saura
Tous les divendres lou dira,
Jamai soun amo perira,
Diou de l'Infer la tirara . . .[7])

§ 8. Ceĭa-ce ni se pare a fi semnificativ în redacţiunea proventală, este prescripţiunea de a se recita ‘Visul Maicei Domnului’, nu în tóte ḑilele, ci anume ‘în tóte *vinerile*’.

Să nu fie óre acésta, în reminiscinţa Latinilor din Provenţa, o remăşiţă a cultului paganic al *Venerei*, confundat cu adoraţiunea creştină a Sânteĭ Feclóre?

Pe lîngă cele ce am spus deja într'un alt loc—veḑĭ maĭ sus pag. 143 § 7—asupra persistinţeĭ Venereĭ în panteonul creştin, vom mai adàoga următórea observaţiune generală a unuĭ cugetàtor engles:

‘Creştinismul a devenit în lume o putere intelectuală cen-
‘trală nu atât prin învingerea şi înlocuirea religiunilor rivale,
‘cât prin absorbirea şi transformarea lor. Vechile sisteme, ve-
‘chile riturĭ, vechile imaginĭ s'aŭ altoit cătră noul creḑ, re-
‘ţinènd mult din anticul lor caracter, dar luând alte numĭ

7) Arbaud, *Chants populaires de la Provence*, Aix, 1862 t 1, p. 13-14.

‹saŭ altă nuanță. În Sânta Fecĭórà se maĭ recunósce ce-va ‹și din simbolismul gnosticilor, și din Isis a Egiptenilor, și ‹din Cibela . . ., [8]).

De ce nu și din Venere?

D. Wesselofsky, căruĭa ĭ-a scăpat din vedere redacțiunea proventală, ar fi în astă privință — credem noĭ — de o altă opiniune. Vinerea era o ḑi de predilecțiune a faĭmóseĭ secte a Flagellanților, cărora — din acéstă causă — savantul Rus le atribue intercalarea eĭ în Legenda Duminiceĭ. De aci însă ar resulta, pe acelașĭ temeĭu, amestecul Flagellanților și în redacțiunea proventală a Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ.

Ambele ipotese sînt de o potrivă ademenitóre. E maĭ probabil totușĭ, că Proventaliĭ aveaŭ în vedere nu atăt pe antica Venere, dar nicĭ calendarul flagellantic, pe căt pur și simplu acea împregĭurare că răstignirea luĭ Crist s'a întămplat într'o ḑi de vineră, de unde consecința naturală că nicĭ o altă ḑi nu se potrivesce maĭ bine cu aducerea a-minte a Patimeĭ Măntuitoruluĭ la creștinĭ de orĭ-ce rit și de orĭ-ce ginte.

Acésta nu exclude însă cu desăvîrșire pe cele-l'alte doă ipotese. Tóte împreună aŭ putut concurge în casul de față, maĭ mult saŭ maĭ puțin, la preferința Proventalilor pentru ḑiua de vineră. In privința credințelor poporane în genere, trebuĭ să ne ferim cu stăruință de a le atribui într'un mod exclusiv căte uneĭ singure cause, căcĭ studiul maĭ profund ni le arată, aprópe tot-d'a-una, desfășurându-se dintr'o causalitate fórte multiplă, din împletecirea influințelor celor maĭ eterogene și adesea anacronistice.

§ 9. Tóte redacțiunile de maĭ sus se aprópiă maĭ mult de redacțiunea românéscă cea scurtă, cu care unele din ele se chĭar identifică. Redacțiunea românéscă cea lungă remâne órecum singuratecă, cuprinḑênd în sine căte ce-va din alte apocrifurĭ, bună-óră mențiunea luĭ Petru la Roma și Pavel la Damasc.

8) Lecky, *History of the rise and influence of the spirit of rationalism*, London, 1865, t. 1, p. 231.

Care din doă să fie cea mai veche?

Ne mărginim a pune înainte acéstă întrebare, fără să ne încercâm a o resólve.

Deşi nu avem la mână din cele doă redacţiuni române nici un text anterior secolului XIX, totuşi nu ne îndoim, că strămoşii noştri aŭ cunoscut Visul Maicei Domnului între anii 1500-1600, póte chiar mai de'nainte.

Este nu mai puţin probabil, că Românii, Slavii, Ungurii, Italianii, Portugesii şi Proveţalii nu sînt singurele popóre în Europa la carî a circulat vre-o dată saŭ mai circuléză acest apocrif; ba încă cine scie dacă, asemenea Legendei Duminicei, el nu va fi străbătut cum-va pînă şi la creştinii din Asia şi din Africa.

Este curios totuşi, în orî-ce cas, că nici d. Wesselofsky, nici noi înşi-ne, n'am putut găsi o redacţiune gréco, deşi mai tóte cărţile poporane religióse ale Slavilor şi ale Românilor, după cum am constatat'o adesea în cursul acestui volum, se datoresc fabricei bizantine.

N'ar trebui óre să bănuim de aci, că Visul Maicei Domnului, printr'o excepţiune din regulă, va fi fost un ἄπαξ λεγόμενον născut în Occidinte?

Iată încă o întrebare, pe care érăşi o lăsâm fără soluţiune.

§ 10. Orî-care ar fi originea primitivă şi respândirea relativă a misteriosului Vis, el a reuşit a prinde cele mai adânci rădăcine în consciinţa poporului român; rădăcine mai adânci — póte — decât orî-unde aiurî, căci numai la noi — întru cât am putut afla pînă acum — acest apocrif a isbutit din sfera „cărţilor poporane„ a trece cu desăvîrşire, printr'o transfiguraţiune totală, în sfera „literaturei poporane nescrise„.

Tóte redacţiunile, menţionate saŭ reproduse mai sus, cele în proză ca şi cele versificate, sînt de proveninţă c ă r t u r a r ă, saŭ mai bine p o p é s c ă. Tóte aŭ fost compuse pentru popor, dar nu de cătră popor, măcar-că după gustul poporului.

Unica prelucrare pe jumătate poporană a Visului, pe care o aduce d. Wesselofsky, este următorul frumos cântec serbesc:

«Pe sântul munte stâ o sântă biserică, îngrădită cu mir, afumată «cu tămîe. In sânta biserecă sântul Ilie şi sântul Penteleŭ cântă li-«turgia, chĭamă pe fecĭóra Maria: —Veghezĭ tu óre, saŭ dormĭ? saŭ «pe Domnul Hristos îl ţĭĭ pe braţe? — Nicĭ veghez eŭ, nicĭ dorm, «ci ţin în braţe pe Domnul Hristos. — Aŭ năvălit Jidoviĭ, ĭ-aŭ «răpit pe Hristos, l'aŭ răstignit pe cruce, sub unghĭ ĭ-aŭ bătut cuĭe, «unde aŭ bătut cuĭe — acolo a ţîşnit sângele, unde a ţîşnit sânge-«le — acolo aŭ resărit florĭ: sburaŭ îngerĭĭ, culegeaŭ florile, le le-«gaŭ în mănuchĭuĕĭ, le împletĭaŭ în cununc, le duceaŭ de'naintea lui «Dumneḑeŭ.»

Şi apoĭ adaos în proză:

«Dumneḑeŭ a ḑis: cine va ceti acéstă rugăcĭune de treĭ orĭ dimi «néţa şi séra, eŭ îĭ voĭu fi în ajutor şi-ĭ voĭu ierta păcatele.»

Acest cântec însă, după cum am spus, este abia pe jumătate poporan, nu numaĭ din causa adaosuluĭ celuĭ prozaic dela sfîrşit, dar pînă şi prin amăruntele sale pré-bisericescĭ, carĭ par'că nu se împacă pe deplin cu admirabila metamorfosă a sângeluĭ în florĭ.

Maĭ poporan este următorul descântec spaniol, pe care nu l'a cunoscut d. Wesselofsky:

A la puerta del Cielo
Polonia estaba;
Y la Virgen Maria
Alli pasaba:
— Diz, Polonia, que haces?
Duermes o velas?
— Señora mia, ni duermo ni velo,
Que de un dolor de muelas
Me estoy muriendo.
— Por la estrella de Venus
Y el sol poniente,
Por el santisimo sacramento
Que tuve en mi vientre,
Que no te duela mas ni muela ni diente.[1])

[1]) Nisard, *Hist. des livres populaires*, t. 2, p. 95.

Aci totul s'a schimbat. Crist s'a prefăcut în *Polonia*, adecă *sânta Apollonia*, care se plânge de durerea de măsele. S'au păstrat numaĭ tonul general, forma dialoguluĭ şi tipica expresiune:

Duermes o velas...,

pe care noĭ am vedut'o deja maĭ sus în redacţiunile portugesă şi proventală ale Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ şi chĭar în cântecul serbesc.

Nu e fără interes tot o dată de a vedé pe Sânta Feclóră jurând pe „stéua Venus„, ceĭa-ce confirmă pînă la un punct observaţiunile nóstre de maĭ sus—pag. 143 şi 396—despre désa amalgamare a credinţelor creştine cu cele paganice.

Nu se póte îndoi cine-va, că descântecul spaniol procede directamente din Visul Maĭceĭ Domnuluĭ.[10]) Ca descântec, el este tot ce póte fi maĭ poporan. In privinţa estetică însă, nu s'a făcut nicĭ un pas înainte, nu s'a adaos nemic roditor către originalul cel arid. Este curat poporan, şi totuşĭ mult maĭ pe jos de cântecul serbesc cel pe jumătate poporan.

Numaĭ Româniĭ aŭ isbutit a plăsmui din prozaicul Vis o creaţiune pe deplin poporană, fără nicĭ un amestec cărturar, şi fórte poetică în acelaşĭ timp, deşi ea a remas maĭ credinciósă ideeĭ prototipuluĭ decât descântecul spaniol şi decât cântecul serbesc.

Iată o balădă română din Oltenia:

— Tudor, Tudor, Tudorel,
Dragul mameĭ voĭnicel!
Decând mama ţĭ-aĭ lăsat
Şi Olteniĭ ţĭ-aĭ adunat
Pe cĭocoĭ să-ĭ prindĭ în ghĭară
Şi s'alungĭ Greciĭ din ţéră,
Mult la faţă te-aĭ schimbat

10) Indirectamente se légă cu acelaşĭ apocrif un descântec săsesc din Transilvania, citat de d. Wesselofsky după Schuster, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder*, p. 307—8, unde Crist şéde pe o „pétră de marmură„, ca Maĭca Domnuluĭ în redacţiunea italiană, ér rugăciunea „trebuĭ citită în tóte vinerile„, ca în redacţiunea proventală; dar ideĭa visuluĭ şi dialogul aŭ despărut acolo cu desăvîrşire.

Şi mi-te-aĭ întunecat!
Spune, maĭcă, ce te dóre?
Că m'oĭu face vrăjitóre,
De alén să te descânt:
Să calcĭ vesel pe pământ!

— Aleĭ, maĭcă! aleĭ, dragă!
Curând visul mi-l deslégă!
Că sciĭ, maĭcă? am visat
Buzduganu-mĭ fărîmat,
Sabia-mĭ cea bună nouă
Am visat'o ruptă 'n două,
Puşca mea cea ghintuită
Am visat'o ruginită;
Maĭcă! pistólele mele
Le-am visat făr' de oţele;
Apoĭ înc'am maĭ văḑut
Şérpe galben prefăcut,
Ce purta córne de ţap
Şi créstă roşiă 'n cap;
El avea ochĭu vînḑător,
Avea graĭu linguşitor,
Şi mĕ tot ruga mereŭ
Să mĕ duc la cuĭbul seŭ!

— Ba, feréscă Dumneḑeŭ!
Să nu te ducĭ, fătul meŭ,
C'acel şérpe veninos
E vr'un duşman ticălos,
Vre-un hoţ volintiraş
Şi la inimă vrăjmaş.

— Maĭcă, măiculiţa mea!
Cum să scap de cursă rea?
Căcĭ un glas prevestitor
Îmĭ tot spune c'am să mor...

— D'aĭ să morĭ, drăguţul meŭ,
Facă ce-a vrea Dumneḑeŭ!
Dar să sciĭ tu dela mine,
C'un Român voĭnic ca tine,
Pîn'ce cade, pîn'ce móre
Calcă şerpiĭ în picĭóre,

Căci d'un şérpe 'nveninat
I se ĭértă un păcat![11])

Crist, ‘măntuitorul, omeniriĭ, a devenit aci Tudor Vladimirescu, ‘măntuitorul, Românieĭ. Dialogul între mumă şi fiŭ, ideĭa visuluĭ profetic, fatala luĭ realisare, tóte astea aŭ remas intacte. S'a conservat la sfîrşit pînă şi caracteristica ‘iertare a păcatelor,. Deosebirea esenţială este numaĭ că viséză fiŭl, ĭar nu muma. Imitaţiunea saŭ — maĭ bine — l o c a l i s a r e a ‘Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ, e învederată; şi totuşĭ cătă distanţă, sub raportul poetic, dela sarbedul original pînă la strălucita luĭ resfrângere!

Se scie că August Comte, părintele aşa numituluĭ Positivism, propunea introducerea unuĭ noŭ calendar, în care numile cele obscure din Menee să fie înlocuite prin illustraţiunile omeniriĭ, prin Dante, prin Shakspeare, prin Guttemberg, prin Cesar etc., remânênd însă neatinşĭ giganţiĭ creştinismuluĭ: un Paul saŭ un Augustin.[12]) Românul, în acest sens, a fost maĭ de mult p o s i t i v i s t, fără a înceta totuşĭ un singur moment de a respecta religiunea. El n'a renegat pe Crist, dar ĭ-a făcut cu propriele sale mijlóce o icónă, o imagine, o representaţiune locală, un tip maĭ familiar din răstignitul eroŭ naţional. Nu Crist s'a pogorît pînă la Tudor Vladimirescu, ci Tudor Vladimirescu s'a rădicat pînă la Crist...

11) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 216.—*Revista Română*, 1863, p. 308, unde sînt varianturĭ.

12) Caro, *La religion positiviste*, în *Etudes morales sur le temps présent*, Paris, 1855, p. 83.

III.

APOCALIPSUL

APOSTOLULUI PAUL

APOCALIPSUL APOSTOLULUI PAUL.

INTRODUCERE.

§ 1. Neuitatul Ozanam, într'un studiŭ „Despre fântînele poetice ale Comedieĭ Divine„, a analisat un lung şir de „călătorie la Iad„, antice şi medievale, începênd dela un pasagiu din Mahâbhârata pînă la Infernul lui Dante.[1])

Lista, deşi fórte lungă, este totuşĭ departe de a fi fără lacune; şi nu noĭ vom lua asupră-ne sarcina de a o completa, ba nicĭ măcar de a o reproduce.

Cele maĭ celebre visiunĭ antice de acéstă natură sînt a luĭ Ulisse în Homer şi a luĭ Enea în Virgiliŭ, pe lîngă carĭ ar fi păcat de a uĭta parodia muşcătoruluĭ Lucian, unde ne arată pe marele rege Filip redus în Iad la modestul rol de a-şĭ cărpi nesce vechĭ papucĭ.

La Romanĭ imaginile muncelor din Infern erau atăt de comune, atăt de respândite în popor, încăt Plaut ḑice unde-va:

> Vidi ego multo saepe quae Acherunti fierent
> Cruciamenta.... ;

iar la Grecĭ Aristotele ne spune că, din cele patru felurĭ de tragedie, unul este anume acela în care acţiunea se petrece în Tartar.

---

1) **Ozanam**, *Des sources poétiques de la Divine Comédie*, în *Les poètes franciscains*, p. 351—469. — Cfr. Alfred Maury, *Enfer*, în *Encyclopédie moderne*, t. 14 1851), p. 76—115.

Cu tóte astea, nicĭ o dată capitala Sataneĭ n'a fost maĭ frecuentată ca în cursul véculuĭ de mijloc. In literatură cel puţin, acea epocă ne-a lăsat maĭ multe pelerinagĭurĭ la Ĭad decăt la Ierusalim; şi 'n orĭ-ce cas, nesce pelerinagĭurĭ cu mult maĭ citite. Să ĭea cine-va Vieţele Sânţilor, cele grece saŭ cele latine, şi o să se sperie de mulţimea visiunilor infernale. Altele, tot pe atăt de numeróse, nu s'aŭ cuprins în Hagiografiă. Cele maĭ renumite sînt: a luĭ Patrick, a luĭ Guerino Meschino, a luĭ Tindal, a luĭ Wettin, a luĭ Bernold, a luĭ Alberic, a luĭ Owen, a luĭ Winfred, a sântuluĭ Ansgar, a sânteĭ Terese, a regeluĭ Carol Pleşuvul, a marchesuluĭ Hugo de Brandeburg, a landgrafuluĭ Ludovic de Turingia etc.[2]), ĭar la Bizantinĭ: a luĭ Timarion şi a luĭ Mazari. Se găsesc printre ele pînă şi bucăţĭ comice, ca: 'Jongleur qui va en enfer, şi altele, carĭ ne amintesc, prin lipsă de respect pentru cele ne-sfinte, pogorîrea în Infern a luĭ Bacchus în Aristofan.

Nu maĭ menţionâm drăciele ne-creştine, bună-óră călătoria la ĭad a poetuluĭ evreesc Immanuel ben Salomo pe la 1330, pe care'l călăuzĭa profetul Daniele, întocmaĭ ca Virgiliŭ pe Dante.[3])

§ 2. Multe şi diferite cause, unele generale, altele proprie evuluĭ mediŭ, aŭ concurs la producerea acestuĭ fenomen.

Pe de o parte, don-quichotismul era la ordinea ţileĭ. Toţĭ, pînă şi sfinţiĭ, dorĭaŭ a fi cavalerĭ. Pe apostolul Paul — veţĭ maĭ jos §-ful 4 — trubadurĭĭ îl numĭaŭ 'baronul Paul': *Pol le ber*; ĭar pictorĭĭ şi sculptorĭĭ bisericescĭ îl înarmaŭ ca pe un vitéz mergênd la bătăliă.[4]) Erà spiritul timpuluĭ. Pe când unĭĭ provocaŭ la duel pe falniciĭ paladinĭ, alţĭĭ chiămaŭ la trîntă

2) Cfr. Delepierre, *L'Enfer, essai philosophique et historique sur les légendes de la vie future*, Londres, 1876, passim.

3) Steinschneider, *Apocalypsen mit polemischer Tendenz*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 28 (1874), p. 628.

4) St. Laurent, *Iconographie de St. Pierre et St. Paul*, în Didron ainé, *Annales archéologiques*, t. 25, p. 217: 'Or saint Paul n'était, assurément, revêtu d'aucun caractère militaire, sa mission était purement civile; et cependant, dès le Moyen-Age, l'usage avait prévalu de l'armer de pied en cap, comme un guerrier...'

pe însuşi dracul, ba încă mergeaŭ chiar la el a-casă, pentru a-i arunca mănuşa drept între córne.

Pe de altă parte, teribilul e frumos: „fair is foul and foul is fair„, după expresiunea fermecătoreselor luĭ Shakspeare. Poporul alérgă nebun după cela ce'l îngrozesce: aci, la arena gladiatorilor; dincolo, la auto-da-fè; dincóce, la lupta taurilor; pretutindenĭ, la guillotină saŭ la spînzurătóre, negreşit nu pentru a fi victimă, dar pentru a privi în siguranţă suferinţele altora, pentru a vĕrsa o lacrimă, pentru a simţi o bătaiă de inimă. Şi ce óre póte fi maĭ teribil ca Infernul, construit ad-hoc prin fantasia omuluĭ din tot ce însuflă teróre?

Nu maĭ vorbim de alte cause maĭ secundare. Frica ĭaduluĭ înlesnĭa stăpînuluĭ ţinerea în frâŭ a celor stăpîniţĭ, dar şi pe cei stăpîniţĭ îĭ apĕra adesea de desfrâul stăpînuluĭ; frica ĭaduluĭ umplea pînă'n vîrf punga clerulŭĭ, dar împedeca în acelaşĭ timp abusurile clericale; frica ĭaduluĭ funcţiona ca un fel de lege penală preventivă în sînul superstiţióseĭ barbarie a véculuĭ de mijloc; maĭ în sfîrşit, frica ĭaduluĭ era bună atuncĭ pentru toţĭ şi pentru fie-care.

§ 3. Crist, Maĭca Domnuluĭ şi Apostoliĭ staŭ în capul religiuniĭ creştine, conducĕtorĭ vĕduţĭ cătră cele nevĕdute, elastică trăsură de unire între om şi Divinitate.

Călătoriele lor la ĭad trebuĭaŭ să serve de model pentru excursiunile posterióre maĭ mărunte.

Cea maĭ puţin poporană a fost pogorîrea în Infern a luĭ însuşi Crist, descrisă, nu fără scânteĭ de adevărată poesiă, dar pré pe scurt, maĭ mult ca o aparițiune decât ca o „umblare„, în pretinsul evangeliŭ al luĭ Nicodem, de unde a trecut pe de'ntregul în Messiada luĭ Klopstock.

Dacă acest apocrif a fost saŭ n'a fost cunoscut Românilor, nu scim. Între cărțile bogomilice, în orĭ-ce cas, el nu figuréză. Mult gustat nu era nicĭ în Occidinte. Puţinătatea amăruntelor infernale se pare a-ĭ fi stricat în opiniunea publică a ómenilor din vécul de mijloc, cărora le plăceaŭ grozăviele grămă-

dite una peste alta într'o panoramă pe cât se póte mai prelungită.

Să nu uităm totuşi, că din evangeliul lui Nicodem episodul lui Crist în Infern a fost intercalat într'un alt apocrif mai norocos, mai poporan, certamente familiar Bogomililor — vedi mai sus p. 256 —, anume în aşa numitele „Intrebări ale apostolului Bartolemeŭ cătră Maica Domnului", de care există manuscrise slavice fórte vechi.[5])

Despre pogorîrea Maicei Domnului, de tot lungă, plină cu fel de fel de „quae Acherunti fierent cruciamenta", şi tocmai de acela fórte poporană în tóte ţerele creştine medievale, noi am vorbit pe larg în introducerea la textul precedinte.

Dintre Apostoli, pogorîrea în iad a fost reservată celui mai de frunte, celui mai vorbitor şi mai umblător tot-o-dată: Paul, a cărui călătoriă, în adevăr, dacă n'a întrecut în popularitate pe a Maicei Domnului, dar cel puţin n'a remas nici decum în urmă.

Este remarcabil, că însuşi Dante o citéză într'un mod indirect în cântul II din „Infern":

Andòvvi poi lo vas d'elezione . . .,

unde o glossă adauge: „Paolo apostolo, lo quale fu vaso d'elettione, andò al inferno".[6])

§ 4. Textul grec al acestui apocrif, publicat întreg de cătră Tischendorf, de'mpreună cu variante dintr'o redacţiune siriacă, şi a cărui compunere nu este cu mult posterióră epocei lui Teodosiŭ cel Mare, pórtă titlul de: Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Παύλου.[7])

El a fost prelucrat în evul mediŭ, în proză şi'n versuri, în mai tóte limbele europeane, începênd dela cea latină.

Reproducênd un fragment dintr'o redacţiune versificată francesă, d. Paul Meyer îl precede de următórea notiţă:

5) Tichonravov, op. cit., t. 2, p. 18—22.
6) Ozanam, op. cit. p. 375.
7) Tischendorf, *Apocalypses*, p. 34—69.

‹Je ne m'étendrai pas sur ce poëme, ayant l'intention de ‹l'étudier, avec d'autres sur le même sujet, dans un mémoire ‹sur les légendes pieuses dans la littérature française, dont ‹je rassemble les matériaux depuis bien des années. Je me ‹bornerai à dire qu'il est fondé sur un apocryphe dont nous ‹possédons *deux rédactions latines*. . .›

Şi apoĭ adauge:

‹Je connais *en français cinq réductions rimées* de cette légende . . .›[8])

Şi acésta nu e încă tot.

O *a şesea redacţiune francesă rimată*, compusă în 334 versurĭ de către călugărul anglo-normand Adam de Ros în secolul XIII, a publicat'o întrégă Ozanam:

Seignors freres, ore ecoutez,
Vos qui estes à Deu nummez.
Et aidez-moi à translater
La visiun saint Pol le ber . . .[9])

Tot în versurĭ, maĭ este cunoscută o veche traducţiune englesă,[10]) ér în proză—una proveņţală[11]) şi una italiană.[12])

N'am avut ocasiunea de a da peste redacţiunile medievale spaniólă saŭ portugesă şi peste cele germane; dar nĭ-ar fi greŭ a ne îndoi despre existinţa lor; ba încă nu ne sfiim a bănui, că fericitul apocrif va fi fost tradus óre-când pînă şi ungurésce.

Din cele orientale, afară de redacţiunea siriacă, Du Pin citéză una coptică, ér Assemani una arabă.[13])

Pe noĭ însă, după ce am indicat respândirea aşa numituluĭ Apocalips al luĭ Paul, în cursul evuluĭ mediŭ, pînă la marginile extreme ale creştinătăţiĭ spre apus şi spre resărit, ne

8) P. Meyer, *Descente de St. Paul en Enfer*, în *Romania*, t. 6 (1877), p. 11—16.
9) Ozanam, *Dante et la philosophie catholique*, Paris, 1859, p. 413—423.
10) Warton, *History of poetry*, I, 19, ap. Ozanam, *Les poëtes franciscains*, p. 375.
11) Gidel, *Apocalypsè de Marie*, în *Annuaire des études grecques*, t. 5 (1871), p. 102.
12) Villari, *Antiche legende e tradizioni che illustrano la Divina Comedia*, ap. Wesselofsky, Берта, Анастасія и Пятница, în Журналъ Мин. Нар. Просвѣщенія. 1877 februariŭ, p. 188.
13) Tischendorf, op. cit. Proleg. p. XVI.

interesă mai cu sémă, în casul de faţă, anume redacţiunile cele slavice.

Apostolul Ginţilor bucurându-se, de'mpreună cu arcangelul Mihail, de cea mai deosebită favóre din partea Bogomililor, este învederat că aceştiia, mai mult ca orî-cine altul, nu puteaŭ să nu-şî însuşéscă cu grabă un apocrif care, din tóte punctele de vedere, se potrivîa de minune cu propria lor doctrină.

Să observâm că Apocalipsul luî Paul, chîar în evul mediŭ, era considerat de cătră ortodoxiî ceî riguroşî ca o operă eretică a Paulicianilor,[14]) iar prin urmare ca ce-va fórte bogomilic, din causa intimeî legături între ambele aceste secte de nuanţă manicheică.

Dela Bogomilî apoî, el a trecut la Românî.

§ 5. Apocalipsul luî Paul a avut sórtea tuturor cărţilor poporane: redacţiunile sale, une-orî chîar copiele aceleîa-şî redacţiunî, diferă una de alta.

Un exemplu.

Biblioteca Imperială din Viena posedă treî redacţiunî latine manuscrise ale acestuî apocrif (NNo. Rec. 3129, Theol. 745 şi Lunael. F. 11), dintre carî:

cea de'ntâîu se începe cu: ‹Paulus vero cum erat in carne›;

cea a doua: ‹Dies dominicus dies est electus›;

cea a treîa: ‹Oportet nos timere›...[15])

Generalmente însă, lăsându-se la o parte deosebirile specifice din limbă în limbă şi din timp în timp, prototipul s'a diferenţiat într'o redacţiune lungă şi o redacţiune scurtă.

Vechîa redacţiune slavică cea lungă, cu variante după doî copie, s'a reprodus de cătră profesorul Tichonravov dela Moscva

14) Bekker, *Anecdota graeca*, t. 3, p. 1165, ap. Tischendorf, op. cit. p. XV: «ἀλλὰ καὶ ὁμωνύμως ψευδῆ συγγράμματά εἰσιν, οἷον ἡ λεγομένη ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Παύλου· οὐ γὰρ ἔστι τοῦ ἁγίου Παύλου, ἀλλ' ἑτέρου, αἱρετικοῦ, τοῦ Σαμωσατέως, ὃν οἱ Παυλικιανοὶ κατάγονται».

15) *Tabulae codicum MS-rum in Bibliotheca Vindobonensi asservatorum*, t. 1, p. 147, 265, t. 3, p. 110.

sub titlul de: Слово о видиньи свѧтаго апостола Павла (Cuvînt despre visiunea sântuluĭ apostol Paul).[16])

Ea diferă pré-puţin de textul grec publicat de Tischendorf:

Бысть слово господне ко мнѣ глаголѧ. рчи людемъ симъ. доколѣ согрѣшаете и прилагаете грѣхы на грѣхы. и прогнѣваете господа бога створшаго небо и ꙁемлю. и вы нарѣчаютесѧ божьꙗ чада. а дѣла дѣꙗвольскаꙗ дѣлающе....

Ἐγένετο λόγος κυρίου πρός με λέγων· εἰπὲ τῷ λαῷ τούτῳ. ἕως πότε ἁμαρτάνετε καὶ προστίθεσθε τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ παροργίζετε τὸν θεὸν τὸν ποιήσαντα ὑμᾶς, λέγοντες εἶναι τέκνα τῷ Ἀβραὰμ, τὰ δὲ ἔργα τοῦ σατανᾶ πράττοντες....

De aci însă nu urméză că redacţiunea slavică cea lungă este maĭ veche. Şi la Bizantinĭ putea să fi existat o redacţiune scurtă, alăturĭ cu cea lungă, dintr'o epocă medievală căt de depărtată. Slaviĭ, după tótă probabilitatea, aŭ tradus ambele din grecesce.

Redacţiunea slavică cea scurtă, reprodusă de curînd de profesorul Stoĭan Novaković dela Bielgrad, după ce fusese publicată pentru prima óră deja la 1520 în Veneţia de către Bojidar Vuković, se intituléză: Слово светаго Павла апостола ѡ исходѣ доушевнѣмь (Cuvîntul sântuluĭ apostol Paul despre eşirea sufletelor).[17])

§ 6. Deosebirea între ambele redacţiunĭ este mare.

Redacţiunea cea lungă cuprinde întréga istoriă p o s t u m ă a sufletuluĭ uman, consistând din treĭ momente:

1° Judecarea sufletuluĭ de către Dumneḑeŭ;

2° Resplătirea sufletuluĭ celuĭ bun în Paradis;

3° Pedépsa sufletuluĭ celuĭ reŭ în Infern.

Secţiunea Paradisuluĭ este maĭ mică decăt a Infernuluĭ, nu numaĭ pentru că 'n raĭu nemeresc maĭ puţinĭ, dar maĭ cu sé-

16) Tichonravov, op. cit., t 2. p 40—58.

17) Novaković, Примери књижевности и језика старога и српско-словенскога, Bielgrad, 1877, p. 437—40.

mă—raţiune retorică—pentru că fericirea se descrie maĭ cu anevoe decăt durerea.

Din cele treĭ momente, în redacţiunea cea scurtă găsim abia pe cel de'ntăiŭ. Paradisul şi maĭ ales Infernul, atăt de voluminos prin natura sa, sînt lăsate la o parte. Totul se reduce la porţiunea cea introductivă, la ‘judecarea sufletuluĭ de cătră Dumneḑeŭ, saŭ—după titlul puţin corect ce şi-l'a ales acéstă redacţiune—la ‘eşirea sufletelor,.

Nu maĭ este dară o călătoriă la Iad, ci numaĭ, ca să ḑicem aşa, strîngerea gĭamantanuluĭ, aşeḑarea saculuĭ cu care sufletul se pregătesce a pleca în lumea cea-l'altă.

Dacă redacţiunea cea scurtă ar fi cronologicesce posterióră Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad, atuncĭ ea s'ar puté considera ca resultatul uneĭ d i s s o c i a ţ i u n ĭ d e i d e ĭ, în puterea căriĭa din Apocalipsul luĭ Paul s'a şters tot ce sémenă pré-mult cu cuprinsul celuĭ-l'alt apocrif.

§ 7. Redacţiunea cea lungă a fost cunoscută şi ea strămoşilor noştri în secolul XVI.

O traducere română nu s'a descoperit încă; dar în textul, pe care'l vom publica maĭ la vale sub No. IV, se află o indicaţiune fórte precisă în astă privinţă, şi anume:

. . . спȣсе ѧцерȣл лȣ Павел апостолъ, къ-ль портѫ де-и арѫть тоате мȣнчиле, къ аръ фи оунь воинникȣ де треи-ѕечи де ани де аръ прѣвѫли ѡ пїатрь ши ѡ арѫ слобоѕи ѧ цос съ ѕбоаре ѧ треи ани съ каѕѫ аколо, аколо есте мȣнка пъкѫтошилорȣ.

Acest pasagĭu corespunde celuĭ următor din redacţiunea slavică cea lungă:

. . . аще кто възметь камень и ввержеть в кладѧзь глȣбокъ ѕѣло, и по мноѕѣ доидеть дна, тако есть глȣбина...

. . . dacă va lua cine-va o pétră şi o va svîrli într'un puţ fórte adînc, încăt să ajungă la fund după mult timp aşa este acéstă adîncime...

Intre redacţiunea slavică cea lungă şi redacţiunea corespunḑĕtóre românéscă, pe care nĭ-o indică pasagĭul de maĭ sus, exista, prin urmare, o însemnată diferinţă în amărunte; fondul însă era identic. În redacţiunea cea scurtă, fie slavică, fie românéscă, pe care o dâm întrégă maĭ jos, nu ne întimpină nicăirĭ, din contra, ‹o piatră prăvălită› saŭ ce-va analog.

§ 8. Nicĭ redacţiunea românéscă cea scurtă n'a ajuns pînă la noĭ completă.

In volumul luĭ popa Grigorie din Măhacĭu, ea cuprinde paginele 21-30; dar între paginele 24-25 lipsesce o fóiă întrégă, adecă $^1/_6$ din totalitate.

Graţiă contextuluĭ slavic, pe care, după ediţiunea d-luĭ Novaković, noĭ îl reproducem în josul textuluĭ românesc, am putut completa, sub raportul sensuluĭ, acéstă regretabilă lacună.

§ 9. Textul de faţă ne procură o indicaţiune cronologică fórte preţiósă, deşi indirectă.

Ca şi contextul slavic, el cuprinde începutul luĭ Tatăl-nostru pînă la: ‹şi pe pămînt›.

Noĭ cunóscem deja acéstă rugăcĭune — veḑĭ maĭ sus pag. 118-19 — după patru exemplare dintre aniĭ 1560-1619, în carĭ pasagĭul în cestiune sună în următorul mod:

1560:	1580:	1593:	1619:
татьль ностроу че ещи ѧ черю, сфинцѣскѫсе ноумеле тъоу, съ вїе ѧпърѫцїе та, фїе воѧ та коум ѧ черю аша ши пре пѫмѫнть. . .	татѫль ностр8 че ещи ѧ черю, сфинцѣскѫсе ноумеле тъ8, съ вїе ѧпърѫцїѧ та, фїе воѧ та коумь ѧ чери аша ши пре пъмѫнть. . .	parintele nostru ce esti in ceriu, swincaskese numele teu, se vie inperecia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu . . .	татъль ностр8 чел че ещи ѧ черюре, се сфенцѣскъ-се н8мелe тъ8, съ вїѧе ѧпъръцїа та ши се фїе воѧ та ка ѧ черю ши пре пѫмънт8. .

Prin urmare, între texturile din 1560 şi 1580 nu este nicĭ o deosebire, ĭar texturile din 1593 şi 1619 se depărtéză pré-

puţin de acelaşĭ tip comun al luĭ Tatăl-nostru, tip ce se
a se fi respăndit la toţĭ Românii în a doua jumătate a s
luluĭ XVI.

Cu totul altfel, mult maĭ imperfect, maĭ rudimentar,
dibuitor, maĭ primitiv, este pasagĭul corespunḑĕtor în textu
maĭ jos, şi anume:

татьл ностр8 челл че ѧщи ѧ черю, свънт8 н8мелє тъ8,
д8 вери вени динтр8 ѧпърьциє тл, фїє волѧ тл к8м ѧ
лшл прѣ пре пьмънт8...

De aci este legitim de a conchide, că traducerea romă
scă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul s'a făcut în prima jumătate a
coluluĭ XVI, pînă a nu se fi născut tipul cel cu ‘sfinţés
se, şi ‘să vie,, pe care'l găsim aşa ḑicênd stereotipat
1560 încóce.

Să se alăture cu acésta cele spuse deja de noĭ la pag. 2
despre epoca generală a ‘Texturilor bogomilice, din volu
luĭ popa Grigorie.

Кȣвънтȣл свтȣлȣи Павел апсль дѣ еширѣ сȣфлетелѡр.

фъръ де старе. въ рȣгаци фрацилѡр кътръ хс. ѧ тоатѣ часȣриле. ши ѕȣа ши нѡапте. ши блсвнци дȣмнеѕеȣ. къ ѧ тѡте ѕїле дека апȣне сѡареле то[ци] ѧцерїи ѡменилѡрȣ. а бърбацилѡр ши а мȣерилѡр. мергȣ ла дȣмнеѕеȣ съ се ѧкине. ши дȣкȣ лȣкрȣреле тѡате ѧнаинтѣ лȣ хс. дела тоци ѡаменїи. е дхȣл свнтȣ асе дела хс. ѧ тъмъпинарѣ лорȣ. ши

Cuvântul svăntului Pavel apostolŭ dé eşiré sufletelor.

Fără de stare vă rugaţi, *fraţilor*, cătră Hs. în toaté ćasurile, şi ḑua şi noapte, şi bla*goslo*viţi Dumneḑeu. Că în tote ḑile, deca ap*u*ne soarele, to*ţi* îngerii omeniloru, a bărbaţilo*r* şi a muerilo*r*, mergu la Dumneḑeu să se închine, şi ducu lucrurele toate înainté lu Hs. dela toţi oamenii; e D*u*hu*l* svăntu ĭase dela Hs.

СЛОВО СВЕТАГО ПАВЛА АПОСТОЛА Ѡ ИСХОДѢ ДОУШЕВНѢМЬ.

Сынове чловѣчьсцїи, благословите Господа безьпрѣстани на ьсе часи дьнь и нощь; на вьсе бо дьни заходещоу сльнцоу и вси аггелы людьсцїи, моужьсци же и жен'сцїи, вьсходеть кь Богȣ покланяють се и приносеть когождо дѣла еже сьдѣвають чловѣци ѡть ютра и до вечера, любо добраа, любо злаа. Єсть бо гель добраго чловѣка, и идеть радоуіе се кь Богȣ; есть же гель злаго чловѣка, и идеть плаче се кь Богȣ; и вьси сходеть

грѣщіе де оунде веници дѹерїи меи де адѹчеци лѫкле сарчине юшоаре ши рѹгѣчюни кѹ алте дарѹре дѹлчи ши чинстите

21. ѩ|рѫ ен рѣспѹндѹ аша. нѡи венимѹ дела чеа че с'ау лѣсатѹ де дѹлчаца лѹмїен. дерептѹ свнтѹл нѹмеле тѣѹ. ши сѣ рѡагь аша. татъл нострѹ чела че ешти ѫ черю свнтѹ нѹмеле тѣѹ. кѣндѹ вери вени динтрѹ ѫпъръціе та. фїе вола та кѹм ѫ черю аша прѣ пре пѣмѣнтѹ. де сѣ мѹнческѹ ѫ пѹстїе, ши ѫ мъгѹри ши ѫ пещіери. ши сѣ дѹкѹ ѫ врашѣ ши ѫ четъци. де-и гонескѹ шї-и хѹлескѹ. ши-и ѹчигѹ. ши скѹепескѹ спре ѧи. ен ѫ тоате часѹриле плѣнгѹ, ши сѣ флѣмѫнзескѹ. ши сѣ ѫсетошаѳѫ. ѩрѫ ен ѫблѫндѹ ѫ четъци. дерѣптѹ сфнтѹ кѹвънтѹл тѣѹ. ши сѫнтѹ ѹчиши, ши ѳѹл ши ноапте. ѩрѣ инима

în tămăpinaré loru şi grăĭaşt
De unde veniţi, îngerii m
de aduceţi acéle sarcine
şoare şi rugăcĭuni cu alte d
rure dulci şi cinstite? Ĭarâ
răspundu aşa: Noi venim
dela ceĭa ce s'au lăsatu d
dulćaţa lumiei dereptu svân
tul numele tău şi să roagă
aşa: ‘tatăl nostru cela ce
„ĭaşti în cerĭu, svântu nume-
„le tău, căndu veri veni din-
„tru înpărăţie ta, fie voaĭa ta
„cum în cerĭu aşa pré pre pă-
„măntu„, de să muncescu in
pustie şi în măguri şi în peşteri,
şi să ducu în oraşé şi în cetăţi,
de-i gonescu şi-i hulescu şi-i u-
cigu şi scuepescu spre ĭai: ei în
toate ćasurile plăngu şi să flă-
mănzescu şi să însetoşaḑâ; ĭară
ei înblându în cetăţi deréptu
sfântu cuvăntul tău şi săntu

---

wтвѣтъ дающіе Богѹ w дѣлѣхъ чловѣчьскыхъ. Ишьдѣ же дохъ на срѣтенїе имь wтъ Бога и рече имь: wтъ коѹдѹ прїидосте, аггелы мои, носещіе врѣмена благыхъ дѣль и молитвы чьстные? Они же wтвѣщаше: мы wтъ wнѣхъ прїидохwмь wтрекшихъ се сластїи мир'скыхъ имени ради светаго твоего и глаголющїихъ: „wче нашь, иже иеси на небесы, да светытъ се име твоіе и да прїидѣтъ царьство твое, и да боудетъ волꙗ твоꙗ, ꙗко на небеси и на ѯемли“, скитающїихъ' се въ градѣхъ, изгонимїи и хоулимїи, биемы и wплеваемїи по вьсе часи, плачющіе се и жеждоущіе,

2. лwр астѣ милwасѫ. ноі сем | дѵерї дпкѫ не мирѫмѵ де рѫбдре лор. ші грѫі глас кътрѣ еі. ші зісѣ ачеа сѫ-и ціці. кѫ воі аіче сеці кѵ мине. ѩрѫ дѵлчаца ме астѣ аколо кѵ еі. кѣ сѫнтѵ ачеа фїі меі чеа пре-юбїцїі. стаці д тоате часѵрнае де слѫжіці, лwр. нече диніwрѫ нѵ лѫсаре пре еі. кѫ лwк де веселїе аіча астѣ ачелора тѵтѵроръ.*) ѩрѫ се дѵкѵ дѵерії. ші слѫжескѵ лwрѵ, ші ѩрѣ дѵерії wменілор челwра че н'ѵ фапте бѵне. мергѵ сѫ сѣ дкінѣ ла скаѵнѵл тѵтѫлѵі. еі мергѵ тѫнгѵіндѵсе кѣ дѵкѵ нѵмаі, стрѫмбѫтѫці дела wменїі сѫі. дхѵл свнтѵ асе д тімѫпінаре лwрѵ. шї грѫі глас кѫтрѫ еі. ші зісе

ucişi şi ḑua şi noapte, ĭară inima lor ĭaste miloasă; noi sem îngeri, încă ne mirâmu de răbdare lor! Şi grăi glasu către ei şi ḑisé: Aceĭa să-i ştiţi, că voi aice seţi cu mine, ĭară dulcaţa me ĭaste acolo cu ei, că săntu aceĭa fii mei ceĭa pre-ĭubiţii; staţi în toate ćasurile de slujiţi lor; nece dinioră nu lăsare pre ei, că loc de veselie aicĭa ĭaste acelora tuturoru. Ĭară se ducu îngerii şi slujescu loru. Şi ĭară îngerii omenilor celora ce n'au fapte bune mergu să să închiné la scaunul Tatălui; ei mergu tănguindu-se, că ducu numai strămbătăţi dela omenii săi. Duhul svăntu ĭase în timăpinare loru, şi grăi glas

*) Era scris: тѵтѵроръ, apoĭ s'a adaus de aceĭaşĭ mână un o d'asupra luĭ р.

ѣходеще изъ' града въ градъ за слово твое светоіе и прѣпокасани нь и нощь, въ роукахъ имоуще милостиню; мы же, аггелы ихъ, одинъ' се, зреще трьпѣнїа ихъ. И се бысть глась къ нимь глаголе: се іесте ако да вѣдоуще, ако здѣ вамъ стоещїимъ моа благодѣть съ ными іесть, ако сынъ мои вьзлюблен'ныи прѣдстоить вьсе часи слоуже имь, никогда же wставлаю ихъ, ако мѣсто веселїе ихъ здѣ іесть всѣхъ. И пакы идоше аггелы слоужити ь. И се дроузы аггелы прїидоше wть нѣхъ прѣдъ прѣстоль цїн. Ты же покланяхоу се и рыдахоу, и доухъ божїи изыде

де унде вѣници дїерїи меи
23. де адучеци ачеле | сарчинѣ грѣле. ши вениці поносиці. еи
рѣспунсѣ ноі веним дела wмени ботезаці ѧ нѣмеле тѣѣ.
ѩрѣ еи фак вое трупълуи сеѣ. де грѣмѣдеск пѣкате пре пѣкате. де сѣ спѫркѫ кѫ реле лѣкрѫре. прѣ-юбире. ши клеветеск. ши мѣнтѣ оунии кътрь алцїї. кѣ фѫртѫшагѫре. ши кѣ кѫрвїе. ши кѣ зависті. ши-
шь варсѣ сѫнцеле. ши-сѣ грьбитори ѧ фьрѣ-де-леџи. ши калкь порѫнка та. ши тоате лѣкрѫрела сѣ спѫркѫ. крѫче wцинь ѧ мѫнилє сале ѩрѣ дин рwстѫл лорѣ грьеџа дїаволѫл. ѩрѣ свнтѫл ботеѫл нѣ-л пѣзеск. ши праѕничеле свнте але тале. ши л шлпте сї свнта дѣ-
24. минакь еи нѣ w пѣзеск. ши |

cătră ei şi ḑise: De unde véniţi, îngerii mei, de aduceţi acele sarciné grele şi veniţi ponosiţi? Ei răspundu: Noi venim dela omeni botezaţi în numele tău, ĭară ei facu voe trupului seu de grâmădesca păcate pre păcate, de să spurcâ cu rele lucrure: pré-lubire, şi clevetescu, şi mântu unii cătră alăţi, cu furtuşagure şi cu curvie şi cu zavistii, şi-şi varsă sângele, şi-sŭ grăbitori în fără-de-legi, şi calcă poruncа ta, şi toate lucrurelĭa să spurcă; cruce o ţinŭ în mănile sale, ĭară din rostul loru grăeştĭa diavolul, ĭară svântul botedŭl nu-l păzescu şi praznicele svinte ale tale, şi a şapte ḑi svânta Dumineĭacă ei nu o păzescu. Şi

---

на срѣтенїе имь, и бысть глась къ нымь глаголіе: wть коудоу прїидосте, аггелы мои, носеще теш'ка врѣмена? Сни же глаголаше: мы прїидохомь wть wнѣхь нарицающїихь име твоіе, паче оугодиа твореще и прикладающе грѣхъ къ грѣхѹ и нинеднюе молитвы чистимь срьдцемь не сътвор'ше; что бо потрѣбѣ намь слоужить таковымь грѣшникомь? И рече Господь: идѣте, не прѣстающе, слоужити имь, дондеже wвратеть се и поклють се, и прїидоуть къ мнѣ, и азь тогда соуждѹ имь.

Видите оубо, сынове человѣчьсцїи, ако вьса дѣла человѣчьскыа на земли аггелы вьзносеть на небеса прѣдь Бога, любо добрѣ,

[dise Dumneḑeŭ: Duceţi-vă, fără încetare, de le slujiţĭ lor pînă ce se vor întórce şi se vor pocăi şi vor veni la mine, şi atunci eŭ îĭ voĭu judeca.—Vedeţĭ dară, fiĭ omenescĭ, că tóte faptele ómenilor de pe pămînt îngeriĭ le duc în cer de'naintea luĭ Dumneḑeŭ, fie cele bune, fie cele rele; şi sciind acésta, nu încetaţi de a lăuda pe Dumneḑeŭ. Căcĭ ĭată eŭ, Pavel, am fost în Duhul sfânt şi am veḑut acestea. Şi la întrebarea mea, îngerul ce mĕ purta îmĭ ḑise: Urmézĕ după mine, Pavele, de'ţĭ voĭu arăta locaşul sfinţilor şi veĭ cunósce locaşul celor drepţĭ, unde sînt duse sufletele celor drepţĭ. Şi veḑuĭ acolo bunătăţĭ nepovestite. Şi apoĭ ne-am pogorît sub pămînt, unde este întunerecul şi ĭadul, şi aci mĭ-a arătat sufletele păcătoşilor şi locaşul unde ele sînt duse. Şi ĭarăşĭ am mers sus la tăriă, unde veḑurăm pe Satana cu îngeriĭ luĭ, cu puterile şi cu maĭ mariĭ luĭ; şi eraŭ aci lupte şi rescóle, vrênd reŭ unul altuĭa; şi eraŭ sufletele cele pizmaşe, clevetitóre, desfrânate şi mănióse; şi'n fruntea lor eraŭ sufletele cele viclene, carĭ întră în inimele puternicilor de'ĭ aţîţă la mórtea unul altuĭa. Şi am întrebat eŭ pe înger: Cine sînt aceştiĭa? Şi-mĭ ḑise îngerul: Sînt stăpînirĭ pămîntescĭ şi domnirĭ lumiĭ aceştiĭa; sînt ceĭ ce se trimit asupra sufletelor ómenilor necredincioşĭ în clasul morţiĭ, căcĭ n'aŭ avut credinţă în Dumneḑeŭ, n'aŭ avut nădejde în Dumneḑeŭ, nicĭ în numele luĭ. Şi căutaĭ spre cer, şi veḑuĭ acolo alţĭ îngerĭ, ale căror feţe luminaŭ ca sórele, şi eraŭ încinşĭ cu brâne de aur, şi eraŭ fórte cinsteşĭ în haĭnele lor, şi era scris numele]

аюко злаа; да вѣдоуще сїи вьса, беспрѣстани благословите Господа. Азъ же Пав'ль, бывь вь доусѣ светѣ и сїа видѣхь. Паки же отѣшавь аггель водеи ме, и рече ми: послѣдоуи ми, Павле, и покажоу ти мѣсто светыхь, и познаеши мѣсто правед'ныхь, идѣже носимїи соуть доуше праведныхь. И видѣхомь тоу неизъречен'ные ѣвроти, и паки сьнидоховѣ вь пѡдземльные, идѣже тма есть адь. И тоу показа ми доуше грѣшныхь, и вь коіе мѣсто носеть

лꙋ хс. пре еи. ши ера ѧ тоа-
тъ фрѫмсеце ши милоши. ши
ѧтребаю ѧцерꙋл. че ѧцерї синтꙋ
ачеще. ши-ми ръспꙋнсь ѧце-
рꙋл ши ѕисе. ачеще синтꙋ ѧ-
церїи ѡаменилѡр дирепци. ши
ѕиш кътрь ѧцерꙋ. тоцї дерепцїи
ши пъкътошїи. щиꙋ-се кьндꙋ
морꙋ. ши-ми ѕїсе ѧцерꙋл каꙋ-
ть пре пьмъньтꙋ. шї къꙋтаю
шї вьѕꙋю тоатѫ лꙋме. ши фꙋ
ка ѡ нимика. ши ѕисе ѧцерꙋл
чела че мь пꙋрта. аколо есте
мърїае. ши юбирѣ ѡменилор
чеꙗ дешарта. ши вьѕꙋю оуѧ
нꙋѡрꙋ де фокꙋ преспрѣ тотꙋ
пьмѫнтꙋл. ши ѕїшꙋ че ѧсте
25. доамне ачела. ши| ши(*sic*)-ми
ѕисе ѧцерꙋл. ачела нꙋѡр де
фокꙋ ѧстѣ а ѡменилѡр небꙋни.

lu Hs. pre ei, şi era în toată frâ*m*seţe şi miloşi. Şi în*t*rebaĭu îngeru*l*: ce îngeri sintu aceşte? Şi-m*i* răspunsă îngeru*l* şi ḑise: Aceşte sintu îngerii oamenilo*r* direpţi. Şi ḑi*ş* că*t*ră îngeru: Toţi derepţii şi păcătoşii ştiu-se căndu moru? Şi-mi ḑise îngeru*l*: Caută pre pămănătu. Şi căutaĭu, şi văḑuĭu toatâ lume, şi fu ca o nimica. Şi ḑi*se* îngeru*l* cela ce m*ă* pu*r*ta: Acolo este măriae şi ĭubiré omenilo*r* ceĭa deşa*r*ta. Şi văḑuĭu uîn nuoru de focu prespré totu pământu*l*, şi ḑişu: Ce ĭaste, Doamne, acela? Ş*i*-mi ḑi*se* îngeru*l*: Acela nuo*r* de focu ĭasté

се. И пакы идоховѣ вь пѡднебеснаа на тврьдь, и тоу оузрѣховѣ сотонꙋ, и аггелы его, и власти и старѣишины его. И бѣꙗхоу браны и ѡпльченїа, дроугь дроугꙋ ꙁавидеще, и бѣхꙋ тоу доуси ꙁавистливи, клеветливїи и блоудны и напраснивїи, и тоу бѣхꙋ дрьжателіе лоукавїи доуси, вьлаꙁеще вь срьдца властемь, да оубиіеть дроугь дроуга. И въпросихь аггела: кто сїи соуть? И рече ми аггель: се соуть властеліе ꙁемльны и кнеꙁы мира сего, сїи соуть послаіемыи по доуше невѣрныихъ чловѣкь вь врѣме съмрьти, не іеше бо вѣры Богꙋ, ни оуповаше на Бога, ни на име іего. И възрѣхь на небо, и видѣхь инїи аггелы, их' же лица свьтѣхꙋ се ꙗко сльнце, и поꙗсани поꙗси ꙁлатими, имоуще почьсть великоу на риꙁахь своихь, и написано бѣше име божїе на ныхь, испльнь

чеа че се местекъ ши съ л-
пребиж л рѫгъчюнѣ перицилwр.
ев плжнш8 ши вишв кътрж
дѵероу. вою сѫ кѣв8 сѫфлетеле
wаменилwр, дирепѣцилор8 ши
а пѫкѫтошилор8. л че кип8
ас8 дин лчаста лѧме. шї-ми
рѫспѹнсж дѵерѕл ши-ми вице.
каѕтѫ л цос8 ши кѫѕтаю л
цос8 пре пѣмѫнт8. ши кѣвѣю
8. wм8 мѫринд8. ши-ми вице
дѵерѕл. лчела ест8 дн дерепт8.
ши кѫѕтаю ши бѫвѣю фанпеле
лѣи че-8 фѫкѫт8 л нѫмеле л8
дѧмнедеѕ*) л тоатж вїаца са
чеа че-8 вис8 пре пѫмѫнт8.
26. шї тоате фанпеле ста лнаин-
те лѣи дн лчела час. ши кѣ-
вѣю кж л фанте бѣне кѫ сѫ-
вршит8. ши ш'л8 фѫкѫт8 w-
дихнале сѫфлетѣлѣи сѣ. ши кѫ
юбїре ши кѫ дѣлчацж. лнаин-

a omenilor nebuni, ceĭa ce se
mestecă şi să înpreună în
rugăcĭune periţilor. Eu plânşu
şi ḑişu cătră îngeru: Voĭu
să văḑu sufletele oamenilor,
direpăţiloru şi a păcâtoşiloru,
în ce chipu ĭasu din acásta
lume. Şi-mi răspunsâ îngerul
şi-mi ḑise: Caută în g'osu.
Şi căutaĭu în g'osu pre pă-
măntu, şi văḑuĭu u omu mu-
rindu. Şi-mi ḑise îngerul: A-
cela ĭasté di dereptu. Şi că-
utaĭu, şi văḑuĭu faptele lui
ce-u făcut*u* în numele lu Dum-
neḑeu, în toată viaţa sa ceĭa
ce-u visu pre pâmântu; şi
toate faptele sta înainte lui
în acela ćas, şi văḑuĭu că în
fapte bune cu săvrăşitu, şi
ş'au făcutu odihnĭale sufletu-

*) Aci mai era scris o dată: фапте, şi apoĭ şters.

с'сеіе красоти и милости. И въпросихъ аггела: которїи сы соуть? И отвѣщавъ рече ми: сїи соуть аггелы праведныхъ человѣкъ. И рѣхъ емоу: вьси ли праведници и грѣшници знаютъ се, егда оумираютъ? И рече ми аггель: зри на землю! И видѣхъ в'съ миръ, и вѣяше прѣдъ мною ни въ что же. И рѣхъ аггелоу водящемоу ме: се ли есть величьство человѣче высоуіе метъщіе се? И оузрѣхъ wблакъ wгньнь, распростръть надъ въсѣмъ миромъ И рѣхъ: что се есть, Господи? И рече ми: се есть безаконїе снѣшено съ молитвами грѣшныхъ человѣкъ. Аз' же въсплакахъ се и рекохъ къ аггелу: хотѣл' быхъ видѣти доуше праведныхъ

те-и ста ѧ҆ерѵ҃а, лѵ҃ дѵ҃мнезеѵ҃. ши депреѵ҃нѫ҃ кѵ҃ ѧ҆ерии дрѫ҃чещи. ши кѣѵ҃тарѫ҃ толте фаптеле wмѵ҃лѵ҃и. ши де чеде рела нѵ҃ афларѫ҃ немикѫ҃ ла елѵ҃. ши вѣѵ҃ю wмѵ҃л кѫ҃ кѵ҃ тоатѫ҃ дѵ҃лчица ѧ҆ерїи сокотиа ши пѫ҃зїе сѵ҃флетѵ҃л лѵ҃и пѫ҃нѫ҃ кѫ҃ндѵ҃-л лѵ҃арѫ҃ ди трѵ҃пѵ҃. ши де трей wрї грѫ҃рѫ҃ лѵ҃и. сѵ҃флє[те] кѵ҃ноще-цї трѵ҃пѵ҃л тѫ҃ѵ҃ де ли ешит. достоникь ецїї. ши ѫарѫ҃ те вери ѧ҆торче ѧ҆ трѵ҃пѵ҃л тѣ҃ѵ҃ ла ѵ҃ѵ҃а де ѧ҆вїере. де сѣ прїимещи че ци е гѣ-
27. титѫ҃ кѵ҃ | тоцїи дїрепцїи. ши лѵ҃арѫ҃ сѵ҃флетѵ҃л дї трѵ҃пѵ҃. ши-л сѫрѵ҃тарѫ҃ ши сѫ҃ кѵ҃носкѵ҃рѫ҃. ши вїсерѫ҃ сѵ҃флетѵ҃лѵ҃и рѵ҃гатѵ҃-не-и. дѵ҃п'лчеѫ҃ ли фѣкѵ҃тѵ҃ воѫ҃ лѵ҃ дѵ҃мнезеѵ҃ прѣ пѫ҃мѫ҃нтѵ҃. ши веніѫ҃. ѧ҆ерѵ҃л ши пѫ҃вѫ҃ пре пѣмѫ҃нтѵ҃ ѧ҆ толте вилє. ши

lui său; şi cu ĭubire şi cu dulćaţâ înainte-i sta îngerul lu Dumneḑeu şi depreună cu îngerii drăceşti; şi căutară toate faptele omului, şi de cele relĭa nu aflară nemică la elu. Şi văḑuĭu omul că cu toată dulćaţa îngerii socotiĭa şi păzie sufletul lui, până cându-l luară di trupu; şi de trei ori grâirâ lui: Sufletе, cunoşte-ţi trupul tău de ai eşit, dostonică eşti şi ĭară te veri întorce în trupul tău la ḑua de înviere, de să priimeşti ce ţi e gătitŭ cu toţii direpţii. Şi luară sufletul di trupu, şi-l sărutară şi să cunoscură, şi ḑiseră sufletului: Rugatune-i, dup'aceĭa ai făcutu voĭa lu Dumneḑeu pre pământu, şi veniĭa îngerul şi păḑiĭa pre

---

и грѣшниχь человѣкъ, кымь wбразомь исχодеть wть мира сего? И wтвѣщавь аггель, и рече ми: вьзри долоу! И вьзрѣχь долоу. И видѣχь человѣка оумирающа. И рече ми аггель: се праведникь бѣ. И вьзрѣвь, и видѣχь дѣла его, еже сътвори за име божіе въ в'сѣмь житїи своемь, иеже пожить, и вьса прѣдсташе прѣдь нимь въ ть час. И видѣχь юже скоп'чав'ша се, и wбрѣте покои и дрьзновенїе. И прѣдсташе блази аггелы коупно же и зълы, и видѣше и такоже и вьсе человѣкы: зълы же не wбрѣтоше мѣста въ ниемь. И видѣше іе человѣкь вьсе. Блази же аггелы вьзеше доушоу его, и бѣχоу χранеще ю, дон'дѣже изыде wть тѣлесе,

висе дѹерѕл. бѫкѕрѫ-те сѕфлете кѫ ев мѫ бѫкѕрѕ де тине кѫ ли фѫкѕт воа лѕ дѕмнеѕеѕ пѫнѫ а[и] вис пре пѫ[мѫ]нтѕ. ев амѕ дѕче фапте бѕне л тоѡте вїле кѣтрѫ хс. аша ѩрѫ ешї дхѕл сфнтѕ л тѫмпинаре сѕфлетѕлѕи ши висе лѕи сѕфлете сѫ нѕ те чюдещи нече сѫ те свиещи. кѫ берї мерце л локѕль чела че н'ли мли вѫѕѣть нече динїwарѫ аша. шї
28. фи-ци-вою ев лтр'ѧѕторю, кѫ амѫ афлат ев лтрѕ тине wдїхнелѫ кѫтѫ амѫ фостѕ лтрѕ тине. дхѕл сфнтѫ мерце лнаинте соуфлетѕлѕи. л черѕ. ѩрѫ лтрѕ дхѕл сѕсь ен ста драчїи де департе ши сѫ тѣнгѕиа ши грѫиа. w кѕ кѫтѫ славѫ те-и сподобитѕ сѕфлете кѕ адевѫрѕ кь фѣцїли де ноп. шї дека лтрѫ сѕфлетѕл пре порта черѕлюи. л льѕтрѕ кѕ

pămăntu în toate ḑile. Şi ḑise îngerul: Bucură-te, suflete, că eu mă bucur*u* de tine, c*ă* ai făcu*t* voĭa lu Dumneḑeu până a*i* vis pre p*ă*m*ă*ntu: eu amu duce (?) fapte bune în toote ḑile către Hs. Aşa ĭară eşi Du*h*ul sf*ă*ntu în tămpinare sufletului şi ḑise lui: Suflete, să nu te cĭudeşti, nece să te sviești, că veri merge în locu*l*ŭ cela ce n'ai mai văḑutŭ nece dinioară aşa, şi fi-*ḑi*-voĭu eu în*t*r'ag´utorĭu, că amŭ afla*t* eu în*t*ru tine odihănelă cătŭ amŭ fostu în*t*ru tine. Du*h*ul sf*ă*ntŭ merge înaite sufletului în ceru, ĭară în*t*ru Du*h*ul susŭ ei sta dracii de departe, şi *să* tănguĭa şi grăĭa: O, cu cătâ slavâ te-i spo*d*obitu, suflete! cu adevăru că fugĭi*a*i de noi. Şi deca în*t*rà sufletu*l* pre porta cerulĭui în lăutru,

---

и три кратїи рекоше їеи: доуше, позна тѣло свое, wтноудѕ же изыде, достоить бо ти пакы въ тѣло твоіе въскратити се въ дьнь въскрьсенїа, да въспрїимеши оуготованїа съ въсѣми праведными. И въспріемъ'ше доушѕ тоу wть тѣла, и целоваше ю јако знаема соуща и рѣше ен: молим' ти се, понеже иесн сътворила волю божїю соущїи на земли. И прїиде аггель хранивї ю на земли по в'се дьни, и рече їеи: радоуи се, доуше, аз' бо радоую се w тебѣ, јако сътворїи волю божїю, живоущїи на земли, аз' бо по въсе дьни възношахь дѣла твоа блага къ Богѕ. Такожде же и доухъ изыде на срѣтенїе іее и глаголл ен: доуше, не съмоущаи

тѫрїе ꙁисе ши кꙋ глас маре
рьспꙋнсе лорꙋ ши ѕисе аша. де
ѡкьрѫле воастре фꙋцию еꙋ. ши
кꙋ пꙋтере ши сила лꙋ хс мѫ
ѧгрьдию. аша мѫ пꙋрть ѧцѧ-
рꙋл ши-ми арьтѫ. де сѫ щици
тоци кѫ нꙋ ласѫ дꙋмнеѕеꙋ шер-
бии, ши слꙋциле сале ѧ по-
нослꙋл некꙋрацилѡр. чела че
слꙋжаще лꙋ дꙋмлеꙁеꙋ (*sic*) де-
29. ре|птꙋ сꙋфлетꙋл сеꙋ ѧ тоате
ѕилеле вїецїеи сале. ачеѧ спꙋю
воаѡ фрации мен прѣ-юбици.
аша шї вои сѫ арѫтацї лꙋкрꙋре
бꙋне. дестоиничи сь фици ѧ-
пѫрѫцїе черꙋлꙋи*) пꙋнеци ѧ-
тр'ѫнимиле воастре фрика лꙋ
дꙋмнеꙁеꙋ. нꙋ де негѫндире ши
де лене воастрѫ сѫ пердеци
дꙋлчаца че-ꙋ гьтит воаѡ дом-

cu tărie zi*se* şi cu gla*s* mare răspu*n*se loru şi ḑi*se* aşa: De ocărâle voas*t*re fugiĭu eu şi cu put*ere* şi sila lu Hs. mă îngrădiĭu.—Aşa mâ pu*r*tă îngĭaru*l* şi-mi arătă, de *să* ştiţi toţi că nu la*să* Dumneḑeu şe*r*bii şi slugile sale în ponoslu*l* necuraţilo*r*, cela ce slujaşte lu Dumlezeu dereptu sufletu*l* seu în toate ḑilele vieţiei sale. Aceĭa spuĭu voao, fraţii mei pr*é*-ĭubi*ţi*; aşa şi voi să arâtaţi lucrure bune, desto*i*ni*ci* să fiţi înpârăţie cerului. Puneţi într'ănimile voas*t*re frica lu Dumneze*u*, nu de negăndire şi de lene voastrâ să perdeţi dulćaţa ce-u

*) D'asupra lui -рꙋ- scris cu aceĭaşĭ mână ю pentru a se puté citi şi: черюлꙋи.

се ни оусоумни се, нь прїиди на мѣсто, егоже не видѣ николиже, боудꙋ ти и азь помощникь, ѡбрѣтох' бо и азь вь тебѣ покои, елико врѣме быхь вь тебѣ. И доухь идѣше прѣдь нїею на небеса. Въздоушни же бѣсы, далече стоіеще, рыдахоу глаголюще: ѡ каковѣи славѣ сподобила се іеси, доуше, по истинѣ иꙁ'бѣже ѡть нась! Іегда же бысть вьноутрь врать небесныхь крѣп'чаишимь гласомь ѡтвѣщаеи рече: кьꙁны ваше иꙁ'бѣгль есмь, Христа моего силою ѡграждаема.

Сїе сказа ми аггель водеи ме. Да вѣсте, ꙗко не ѡставить Господь рабь своихь вь поношенїе нечьстивомоу, иже искрьно ра-

нꙋл нострꙋ іс. хс. ачелꙋѧ е слава ши ѧпѫрѣцїе ши цинꙋтꙋлꙋ кꙋ татьлꙋ ши кꙋ дхꙋл сфнтꙋ де акꙋм. ши пꙋрꙋрѣ ѧ
30. векꙋ:— адевѣрꙋ:—

gătit voao Domnul nostru Is. Hs., aceluĭa e slava şi *în*pârăţie şi ţinutulu cu Tatălu şi cu D*u*hu*l* sf*ă*ntu de acu*m* şi pururé în vecu, adevăru.

ботающїихь емꙋ вьсе дьни живота своего. Сїа сказахь вамь, чеда моꙗ вьзлюбліен'наа, да и вы покажете плоди достоины небеснаго царствїа, и вьложить Богь страхь вь срьдца наша, да не небрѣжениіемъ и лѣностїю погоубимь оуготован'наа намь благаа ѡть Господа нашего Іус. Христа, іемоуже слава и дрьжава сь ѡцемь и светымь доухѡмь и нынꙗ и присно и въ вѣкы вѣкѡмь аминь.

NOTANDA

---

1. finalul *u* întreg: мꙋнческꙋ (22), гонескꙋ (22), хꙋлескꙋ (22), ꙋчигꙋ (22), скꙋепескꙋ (22), пльнгꙋ (22), фльмѫнѕескꙋ (22), ѧблѫндꙋ (22), мергꙋ (21, 23 de 2 orĭ), дꙋкꙋ (21, 22, 23 de 2 orĭ), сфѫнтꙋ, свѫнтꙋ, (21, 22, 23, 30), лорꙋ, лѡрꙋ (21, 23 de 2 orĭ, 24, 29), рѫспꙋндꙋ (22, 24), лѫсатꙋ (22), дерептꙋ (22, 30), кѫндꙋ, кьндꙋ (22, 25), мирѫмꙋ (23), тотꙋ (25), тꙋтꙋрорꙋ (23), слꙋжескꙋ (23), грѫмѫдескꙋ (24), клеветескꙋ (24), пѫѕескꙋ (24 de 2 orĭ), ѧцерꙋ (25, 26), морꙋ (25), черꙋ (29), мꙋриндꙋ (26), кипꙋ (26), дерепьцилорꙋ (26), пѫкѫтошилорꙋ (26), вьѕꙋ (26), фокꙋ (25, 26), нꙋѡрꙋ (25), сподобитꙋ (29), цосꙋ (26 de 2 orĭ), адевѫрꙋ (29, 30), ѡмꙋ (26), ѡменилѡрꙋ (21), фькꙋтꙋ, фѫкꙋтꙋ (26, 27, 28), висꙋ (26), сьврьшитꙋ (27), елꙋ (27), ѕишꙋ (25, 26), плѫншꙋ (26), векꙋ (30), трꙋпꙋ (27, 28), фостꙋ (29), мѫнтꙋ (24), татьлꙋ (30), цинꙋтꙋлꙋ (30), пьмѫнтꙋ, пѫмѫнтꙋ, пѫмѫнтꙋ, пѫмѫнтꙋ, пьмѫньтꙋ (22, 25, 26 de 2 orĭ, 28 de 2 orĭ), ѧсꙋ (26), сѫнтꙋ, синтꙋ (22, 23, 25 de 2 orĭ);

finalul *u* scris d'asupra şiruluĭ: факꙋ (24), фѫкꙋтꙋ (26), гласꙋ (23), бꙋкꙋрꙋ (28), венимꙋ (22), cfr. maĭ sus p. 369 No 1;

frasa cu *u* întreg maĭ de multe orĭ: еꙋ плѫншꙋ ши ѕишꙋ кьтрѫ ѧцероу вою сѫ вьѕꙋ (26), кьꙋтаю ѧ цосꙋ пре пьмѫнтꙋ ши вьѕꙋю ꙋ ѡмꙋ мꙋриндꙋ (26) etc.;

dar şi *u* jumătăţit în ъ saŭ ь: въѕѹть (28), локѹль (28), сѹсь (29), кътъ (29)=*cătŭ*, сфънтъ (29)=*sfăntŭ*, амъ (29 de 2 orĭ), цинь (24), достоникь (27).

2. ѧ întrebuinţat ca vocală nasală: оуѧ [нѹѡрѹ] (25);
vocalisat cu desăvîrşire: ѹ [ѡмѹ] (26), ѧнаите (29), льѹтрѹ (29), ди [трѹпѹ] (27, 28);
trecut în н: дин [ачаста] (26), ѧн [ачела] (27), дин [рѡстѹл] (24)...

3. confusiunea între *o* şi *u*: тѹтѹрѹрѹ şi тѹтѹрорѹ (23);
o pentru *oa*: диниѡрь (23, dar 28: диниѡаръ), порта (29), кѹноще (27), тѡте (21), ѡменилѡрѹ, ѡменилор (21, 23, 25, 26, dar 25, 26: ѡаменилѡр), ѡменїи (23), ѧторче (27);
oa pentru *o*: воаѧ (22, dar 28 de 2 orĭ: воѧ);
oo pentru *oa*: тоѡте (28).

4. есте (25, şi tot acolo: ѧсте), фрѫмсеце (24), челе (27), ачеле (23, dar 21: ачѣле), грьещѧ (24, dar 21: гръѧще), греле (24), реле (24), релѧ (27), лене (30), ѧвїере (27), мерце (28, 29), пѹтере (29);
ѡдїхънелъ (29, dar 27: ѡдїхнѧле), векѹ (30), дека (21, 29);
[дѹлчаца] ме (23);
cfr. pentru tóte aceste maĭ sus p. 371 No. 5.

5. ѧкинѣ (23, dar 21: ѧкине), сарчинѣ (24, dar 21: сарчине), астѣ (26 de 2 orĭ, dar 25: ѧсте), ѕисѣ (23, şi tot acolo: ѕисе), грьещѧ (24, dar 21: гръѧще), лѹкрѹрелѧ (24, dar 21: лѹкрѹреле), дѣ [еширѣ] (21), тоатѣ [часѹриле] (21, dar 22, 23: тоате часѹриле), ѡрашѣ (22), прѣ [пѫмънтѹ] (28, şi tot acolo: пре пъмънтѹ), релѧ (27, dar 24: реле), преспрѣ (25);
ѧщи (22), [спре] ѧи (22, şi tot acolo: еи);
дерѣптѹ (22, pe aĭurĭ: дерептѹ), дѹминѧкь (24), вѣници (23, pe aĭurĭ: веници), ѧцѧрѹл (29)...
cfr. maĭ sus p. 371 No. 6.

6. ъ trecut în *e* după ц: [тоатъ] фрѫмсеце (25), cfr. p. 373 No. 11, p. 200 No. 42.

7. се-ѕ съвръшитѕ (27), че-ѕ фъкѣтѕ (26), че-ѕ гътит (30), че-ѕ висѕ (26), те-и сподобитѕ (29), рѕгатѕ-не-и (28), cfr. p. 373 No. 16.

8. alte particularităţi vocalice:
мънтѕ (24)=*mințesc*;
червлѕи şi черюлѕи (30);
пердеци (30), меи (21, 23 etc.) fără *-ic-*;
синтѕ (25 de 2 ori) şi сънтѕ (22, 23), cfr. p. 373 No. 10;
скѕепескѕ (22);
дирепци (25) şi дерепцїи (25);
мънилє (24) fără *-i-*;
нѕwрѕ (25), нѕwр (26), cfr. p. 374 No. 17;
ачеще (25 de 2 ori)=*aceşti*, cfr. p. 373 No. 9;
ши—шь [варсъ] (24);
мъріле (25)=*măria*, cfr. p. 373 No. 8;
слѕжаще (29);
wкьржле (29);
юшодре (21);
ѕѕл (21, 22, 27).

9. -люи pentru -лѕи: червлюи (29), cfr. mai sus p. 375 No. 18.

10. confusiune perpetuă între ѕ (=*dz*) şi ꙁ (=*z*), fiind scris alături: ꙁисе şi висе (29), пъꙁїе (27) şi пъѕил (28), ботеѕѕл şi ботеꙁаци (24) etc., cfr. p. 375 No. 19.

11. alte particularităţi consonantice:
дѕмлеꙁѕ (29), probabilmente numai prin eróre grafică;
ѱосѕ (26 de 2 ori), лѱѕторю (28), cfr. p. 375 No. 20;
вери [вени] (22), верї [мерце] (28), вери [лторче] (27);
ѕчигѕ (22).

12. *să*=lat. *sunt:* ши-съ грьбитори (24).

13. articolul *al*: празничеле свинте лле тале (24), dar numai *a* pentru *ai*: [лѱерїи] л бърбацилwр ши л мѕерилwр (21), pentru

al: нѫwр де фокѫ астѣ л wменилwр (26), pentru *ale*: [сѫфлетеле] дирепѣцилорѫ ши л пѫкѫтошилорѫ (26);

л шанте [сї] (24), fără amplificativul *-a*.

14. adjectivul post- şi pre-articulat în construcţiune cu substantivul post-articulat: юбирѣ wменилор чеѣ дешартл (25);

pentru фїи меи чеѣ преюбїцїи (23), cfr. mai jos No. 20.

15. dupla post-articulare în construcţiunea substantivului cu adjectivul: свѫнтѫл котесѫл (24), тоцїи дїрепцїи (28), cfr. mai sus p. 376 No. 27;

pentru свѫнтѫл нѫмеле тѫѫ, cfr. p. 131 No. 18, p. 376 No. 27.

16. adjectiv nearticulat de'naintea substantivului articulat: сфѫнтѫ кѫвынтѫл [тьѫ] (22), unde însă scriitorul a putut să uïte de a pune un л d'asupra lui ѫ.

17. genitivo-dativ femeesc cu *-iei*: лѫмїеи (22), вїецїеи (30).

18. лѫ христос (25, 29), лѫ дѫмнезеѫ (26, 27, 28 etc).

19. pluralul cu *-ure*: фѫртѫшагѫре (24), дарѫре (21), лѫкрѫре (24, 30), лѫкрѫреле (21), лѫкрѫрела (24), dar: часѫриле (21, 22, 23).

20. nearticulare:

după *tot*: тоатѫ лѫме (25), тоатѫ фрѫмсеце (25), тwте вїле, тоwте вїле, тоате виле (21, 28 de 2 ori), dar: тоате часѫриле (21, 22, 23), тоате вилеле вїецїеи (30) etc.;

în construcţiunea substantivului cu genitivul şi cu posesivul: рѫбдаре лор (23), фїи меи (23), тимѫпинаре лwрѫ (23), тѫмпинаре сѫфлетѫлѫи (28), вое трѫпѫлѫи (24), лпѫрьцие тл (22), лене волстрѫ (30), cfr. mai sus p. 377 No. 31;

[дестоиничи съ фици] лпѫрѫцїе черѫлѫи (30);

вѫа ши нwапте (21, 22).

21. pronume personal pleonastic: ен стл драчїи (29), крѫче w цинь (24), котесѫл нѫ-л пѫѯескѫ (24) etc.

22. perfectul simplu arcaic: еꙋ плѫнишꙋ ши ѕишꙋ (26), ѕиш, ѕїшꙋ (25 de 2 orĭ).

23. perfectul compus arcaic: [чеѧ че]-ꙋ висꙋ (26), аи вис (28), cfr. p. 377 No. 35.

24. imperativul negativ arcaic: нꙋ льсаре [пре еи] (23).

25. *-iĭa* la imperfectul verbelor cu *-ire*: сокотиѧ (27), пъѕиѧ (28), тьнгꙋиѧ (29), гръиѧ (29), фꙋцїѧи (29);
-iiĭa: венїиѧ, cfr. p. 372 No. 8;
-ïe: пъѕїе (27).

26. нои сем (22), вои сеци (23), cfr. p. 378 No. 41.

27. pleonasticul *ḑise*: рьспꙋнсе лорꙋ ши ѕисе (29), ръспꙋнсѫ ѫцерꙋл ши-ми ѕисе (26), ръспꙋнсь ѫцерꙋл ши ѕисе (25), cfr. p. 379 No. 47.

28. е=‘ĭară›: е дꙋхꙋл свънтꙋ ѧсе (21)=în contextul slavic: изыде же доухь, adecă е=же.

29. *nu* cu sensul lat. *ne*: нꙋ де негъндире ши де лене воастрѫ съ пердеци (30)=în contextul slavic: да не . . .

30. *de* cu sens partitiv: де челе релѧ (27);
ачела ѧсте ди (?) дерептꙋ (26)=în contextul slavic: се праведникь бѣ.

31. *de*=‘ca›: де сь прїимещи (27)...

32. construcţiunea incorporativă: фи-ци-вою еꙋ (28), рꙋгатꙋ-не-и (28).

33. construcţiunea metatetică: щиꙋ-се [кьндꙋ морꙋ] (25)...

34. еꙋ амꙋ дꙋче (28)=?
аша прѣ пре пьмънтꙋ (22)=?

35. pentru fraseologiă: вьѕꙋю ѡ м ꙋ л къ кꙋ тоатѫ дꙋлчаца ѫцерїи сокѡтиѧ ши пъзїе сꙋфлетꙋл л ꙋ и (27)=veḑuĭu că îngeriĭ cu tótă dulcéţa socotĭa şi păzĭa sufletul *omuluĭ*.›

36. *a se svii*=actualul *sfii* şi chĭar *sii*: сѫ те свиеци (28)= în contextul slavic: оусоумни се, cfr. t. 1, p. 303 No. 171.

37. *a se ciudi*=‹a se mira›: сѫ нѫ те чюдеци (28)= paleo-sl. чоудити-сѧ ‹mirari›, totuşĭ în contextul slavic: не смоуцѣлн се=‹nu te turbura›.

38. прѣспрѣ=actualul *peste*, cfr. t. 1, p. 111 nota 2, p. 114, p. 296 No. 136.

39. *măgură*: ѧ пѫстїе ши ѧ мѫгѫри ши ѧ пецїери (22), cfr. t. 1, p. 288 No. 105.

40. цинѫтѫлѫ (30)=‹putere›=literalmente din contextul slavic дрьжава ‹*tenere*›, cfr. totuşĭ p. 166 No. 75.

41. поносици (24)=‹ruşinaţĭ›, поносла (29)=‹ruşine›, paleo-sl. поносити, поносъ, ĭar pentru -л- cfr. paleo-sl. поносливъ.

42. ш е р б и и ши слѫциле (29)=în contextul slavic numaĭ рабь.

43. wдїхѫнела (29), wдїхнале (27), paleo-sl. отъдъхнѫти.

44. фѫрѫ де старе (21)=‹ne'ncetat›, literalmente după contextul slavic: безь прѣстани.

45. pentru accentuaţiunea, cfr. maĭ sus p. 383 No. 79, nefiind de adaus ce-va nou.

46. *paĭeric*:

după nasală: рѫспѫн'дѫ (22, 24), рѫспѫн'сѫ (26), кьн'дѫ (22), дин'трѫ (22), фльмѫн'ѯескѫ (22), сѫн'тѫ, син'тѫ (22, 23, 25), дн'кѫ (23), пьмѫн'тѫл (25, 26, 28), плѫн'шѫ (26), мѫрин'дѫ (26), дналин'те (27), тьн'тѫнл (29), гѫн'дире (30), тѫм'пи-нире (28);

după licuidă: спѫр'кѫ (24), фѫр'тѫшагѫре (24), мер'ѫе (28), нор'тл (29), пер'деци (30);

după labială: шап'те (24), диреп'ци (25), дереп'тѫ (26, 30), фап'те (26).

47. vocala irraţională ъ saŭ ь: ѡдїхънелъ (29), дерепьцилорꙋ (26), пьмъньтꙋ (25), альцї (24), тъмъпинарѣ (21) şi тимъпинаре (23), numaĭ într'un loc din treĭ simplul paĭeric: тъм'пинаре (28).

48. ca specimen de ortografiă, un singur cuvînt din treĭ silabe scris în cincĭ modurĭ: пьмънтꙋ, пъмънтꙋ, пѫмънтꙋ, пѫмѫнтꙋ şi пьмъньтꙋ (22, 25, 26, 28).

IV.

CUGETĂRI ÎN ÓRA MORȚII.

Cugetări în óra morţii.

Introducere.

§ 1. Textul, pe care'l publicâm mai la vale, ocupă în vo-
nul lui popa Grigorie paginele 73—114, terminându-se pe
gina unde se începe Rugăciunea Sântului Sisinie şi începên-
-se pe pagina unde se termină Călătoria Maicei Domnului
Iad.
Neavênd nici un titlu separat, el pare, la prima vedere, ca
când ar fi o simplă continuare a celora ce'l preced.
Acésta este cu atât mai semnificativ, cu cât tóte cele-l'alte
exturi Bogomilice, sînt i n t i t u l a t e.
E ce-va neisprăvit, nerevĕdut, la care nu s'a pus *la dernière*
in.

§ 2. Unele bucăţi din acest text pot fi copiate, altele sînt
tamente traduse; unele şi altele însă, de'mpreună cu pasa-
e proprie ale autorului, formézĕ o compilaţiune óre-cum
ginală; originală — negreşit — nu prin tóte părţile sale
stitutive, ci prin distribuirea lor, prin combinarea elemen-
r celor disparate, a cărora grupare, dacă s'ar mai fi nete-
ntru cât-va puncturile unde ele sînt întrecusute, ar presinta
corp compact şi armonios.

Scriitorul se pare a fi cunoscut el-însuşĭ imperfecţiunea operei sale. Une-orĭ el îşĭ îndreptézĕ stilul. Aşa la pag. 75 al manuscriptuluĭ, după ce scrisese: ва ер..., adecă începutul din: ертл, îl şterge şi pune sinonimul: милѕи. La pag. 76 suprimă pe: кѕмѕ лж є, punênd în loc: кѕм петрек wлменїи кѕ рѣгл ѧѕ ѧѕмнеѕеѕ. La pag. 78, după ce pusese: спѕркате сннтѕ, a şters aceste cuvinte, înlocuindu-le d'asupra prin: трекѕржѫ ка ѕмкрл, din carĭ apoĭ a şters: ка ѕмкрл, remănênd numaĭ: трекѕржѫ. Şi aşa maĭ încolo. Aceste corecţiunĭ totuşĭ nu s'aŭ atins de cusutura diverselor fragmente, din carĭ se compune întregul.

Însuşĭ compilatorul indică pînă la un punct, póte numaĭ pînă la o redacţiune ulterióră definitivă, independinţa diferitelor sale materialurĭ, punênd după fie-care din ele nesce steluţe şi începênd pe fie-care cu căte o literă majusculă scrisă cu roşu. Într'un loc, la pag. 90, noua bucată pórtă chĭar un fel de titlu deosebit: Дарѕриле шин фржмскце дерепцилорѣ ма ѕѕ ае ѵодецѕ.

§ 3. Din cele de maĭ sus resultă, că textul nostru, în totalitatea sa, nu este o copiă după o operă anterióră a unuĭ alt autor, şi nu este ĭarăşĭ o traducere dintr'o limbă străină, ci trebuĭ considerat ca o lucrare propriă a necunoscutuluĭ cărturar român de pe la 1550, căruĭa îĭ datorim interesanta colecţiune de apocrifurĭ bogomilice din volumul luĭ popa Grigorie.

Citind mereŭ şi transcriind la cărţĭ poporane, se vede că s'a încercat o dată a croi şi el, bine-reŭ, o nouă carte poporană, tot aşa cum s'aŭ croit atătea altele maĭ 'nainte saŭ maĭ în urmă: printr'o amalgamare, maĭ mult saŭ maĭ puţin dibace, a unor rapsodie eterogene.

Este o adevĕrată fericire pentru noĭ, că autorul n'a reuşit pe deplin în acéstă dorinţă, păcătuind nu numaĭ prin lipsa de ciment între părţile constitutive ale întreguluĭ, dar încă mai cu sémă prin c i t a ţ i u n ĭ. O carte ajunsă a fi poporană nu citézĕ maĭ nicĭ o dată. Tocmaĭ de aceĭa este maĭ anevoiósă descurcarea fântînelor sale. Textul nostru, din contra, ne spune

el-însuşĭ, de unde a luat cutare saŭ cutare pasagĭu, deşi nu tot-d'a-una.

§ 4. Ca şi generalitatea literaturei bogomilice, lucrarea ce ne preocupă are în vedere, maĭ pe sus de tóte, eternul antagonism între principiul binelui şi principiul reului, între Paradis şi Infern, între Dumneḑeŭ şi Satana. Dar şovăirile sufletului omenesc între aceste doă extreme nu se desfăşură aci obiectivamente, ca în Apocalipsul luĭ Paul saŭ în Călătoria Maĭcei Domnului, unde drama se jócă de'naintea unuĭ spectator pus în afară, ci într'un mod subiectiv: sufletul în agonia cugetă cu îngrijire la ceĭa-ce i se póte întâmpla luĭ însuşi.

Literatura medievală numĕră o mulţime de opere şi opuscole analóge, ortodoxe şi eretice, în proză şi 'n versurĭ, dintre carĭ cea maĭ frumósă, póte, este o poemă francesă din secolul XIV, compusă din 60 strofe, terminate tóte prin desperatul: «Je vois morir»:

«Je vois morir. Venez avant
«Tuit cil qu'encore estez vivant.
«Et jeune et viel et feble et fort,
«Vous estez tous jugez a mort.
«S'en poves dire sanz mentir
«Chascun de vous: je vois morir . . .»[1])

Străbunii nostri aŭ cunoscut doă lucrărĭ de acest fel, asupra cărora cată să ne oprim un moment.

§ 5. Homilia sântuluĭ Ciril de Alexandria «despre eşirea sufletului»: περὶ ἐξόδου ψυχῆς,[2]) a fost adesea tradusă slavonesce sub titlul de: Слово о исходѣ дѹши wт тѣла (Cuvînt despre eşirea sufletuluĭ din corp).[3])

Grecesce, afară de ediţiunĭ separate, ea s'a intercalat în Μεσολόγιον, publicat în Veneţia la 1535 şi 1553,[4]) unde s'a pus la sfîrşit, ca un fel de apendice la rugăciuni.

1) **Varnhagen**, in *Zeitschr. f. romanische Philologie*, t. 1 (1877), p. 549.
2) **S. Cyrillus**, *Opera omnia*, Lutetiae, 1638, t 1, part. 2, p. 404.
3) **Cfr. Kalaydovicz-Stroev**, Опис. рукописей гр. Толстова, p. 107, 396.
4) **Fabricius**, *Biblioth. graeca*, ed. Harles, t. 9, p. 485.

Tot aşa noĭ o găsim românesce în *Molitvennicul* episcopuluĭ Mitrofan dela Buzăŭ din 1701 sub lungul titlu de:

Кȣвънть пентрȣ еширѣ сȣфлетȣлȣй ден трȣпь ши пентрȣ ѧфрикошата а доаѡа венирѣ лȣй хс. ал челȣй дентрȣ сфинцй пъринтеле нострȣ Кѵриль архїепископȣл Алеѯандрїей, фоарте де фолос сȣфлетȣлȣй, кареле адȣче ла оумилинцъ ши ла покъинцъ; скоасъ ѧтѫй ден еллїнїе пре лимба словенѣскъ, ши ꙗръ пре лимба чѣ проастъ рȣсѣскъ, ши акȣм пре лимба рȣмънѣскъ.[5])

Iată începutul:

‘Темȣ-мъ де моарте, къ амаръ мїе ѧмй ѧсте. Ѧгроѯескȣ-мъ ‘де фокȣль ꙗдȣлȣй, къ фър’ де сфѫршить ѧсте. Спъймѫнтеѯȣ-‘мъ де скършнирѣ динцилор, кънй нȣ ѧсте ѧпъртъшитъ кълдȣрїй. ‘Ѧгроѯескȣ-мъ де ѧтȣнѣрекь, къ нȣ аре парте кȣ лȣмина. Темȣ-‘мъ де вїѧрмеле чел венинать, etc.

Se póte ca anonimul nostru să fi cunoscut acest opuscol al sântuluĭ Ciril; dar noĭ uniĭ nu sîntem în stare de a da vre-o probă în astă privinţă, căcĭ alăturarea ambelor texturĭ nu ne presintă nicĭ un indice sigur, nicĭ un paralelism destul de convingĕtor.

Nu se póte contesta, negreşit, o mare asemenare în următorul şir de întrebărĭ:

Anonimul:	*Ciril:*
Оунде-цї ѧ атȣнчи авȣцїа ши богѫцїꙗ ши скȣмпїѧ?	Ѧтрȣ ачель часъ оунде ва фи лаȣда лȣмїй ачецїїѧ?
Оунде-цї ѧ ꙋинтȣл тѫȣ ши фрацїи тѫи ши пъринцїи тъи ши сѡцїи тъи?...	Оунде мърирѣ дешартъ? оунде деѯмїердъчюниле? оунде ѡбичнȣинцеле рѣле?
Оунде ци-сь месѧлѣ кȣ бѣȣтȣриле ши кȣ мѫнкѫриле...?	Оунде ѡспѣцеле чѣле ѧдъстȣлите? оунде нълȣчириле? оунде ѡдихнеле? оунде подоабеле? оунде авȣцїиле? оунде нѣмȣл чел маре...?

5) *Euchologhionŭ adecă molitvennicŭ acum tipăritŭ al doilé rândŭ*, Buzăŭ, 1701, in-4, foile 245-262. — Regretăm de a nu cunósce prima ediţiune, care cată să fi fost din secolul XVII.

Acéstă asemĕnare însă, fie cât de isbitóre în aparinţă, póte să nu fie resultatul unei cunoscinţe directe cu Homilia lui Ciril, de vreme ce pasage analóge ne întimpină adesea pe alurĭ, şi mai ales într'o altă scriere despre ‘eşirea sufletuluĭ’, pe care — după cum vom vede îndată — este aprópe sigur că o citise anonimul nostru.

§ 6. Nu e aci locul de a schiţà biografia lui Négoe Basarab, acest Marc-Aureliŭ al Ţereĭ-Românescĭ, principe artist şi filosof, care ne face a privi cu uimire, ca o epocă excepţională de pace şi de cultură în mijlocul uneĭ întunecóse furtune de mai mulţĭ secolĭ, scurtul interval dintre anĭ 1512-1521.

Se ḑice, că el însuşĭ şĭ-ar fi descris viéţa; dar manuscrisul acesteĭ preţióse auto-biografie, depus în vechĭa mitropoliă din Tîrgovisce, cine mai scie de când nu se mai pomenesce.[6])

S'a conservat totuşĭ într'o copiă cu mult posterióră, ĭar prin urmare fórte desfigurată, o altă operă a luĭ Négoe Basarab, asupra căriĭ atrăsese óre-când atenţiunea d. Cogălnicénu, pe care o citase în trécăt reposatul Bălcescu, şi care s'a şi reprodus în Bucurescĭ la 1843 sub titlul de: *Învăţăturile bunului şi credinciosului Domn al Ţerii-Românescĭ Négoe Basarab Vv. către fiul seŭ Teodosie Vv.*, pagine II, 336 in-8, cu portretul autoruluĭ.

Acéstă ediţiune s'a executat după un manuscris din 1654, care între 1714-1716 fusese în posesiunea luĭ Stefan-vodă Cantacuzino şi pe care în ḑilele nóstre spătarul Antonie Sion l'a dăruit Bibliotecei Centrale din Bucurescĭ, unde l'am veḑut noĭ înşi-ne şi'n parte l'am şi utilisat la 1865.[7]) Ediţiunea s'a făcut sub îngrijirea ‘Sfinţieĭ sale Părinteluĭ Ioan Eclisiarhul Curţiĭ’, care se laudă în prefaţă că: ‘a îndreptat'o’. In realitate însă, acest pretins ‘îndreptător’ şĭ-a dat tótă silinţa posibilă de a strica ediţiunea, schimbând fără milă limba o-

6) Engel. *Gesch. d. Walachey*, p. 199.

7) Veḑĭ a mea *Archivă Istorică a Românieĭ*, t. 1 part. 2, p. 111 sqq.

riginaluluĭ; un vandalism cu atăt maĭ de regretat, cu căt manuscrisul a perit de vr'o căţi-va anĭ, nu se scie cum, din Biblioteca Centrală.

Ultimul capitol din aceste „Invăţături„ este intitulat: *Rugăciunea luĭ Ioan Négoe Basarab care a făcut la eşirea sufletuluĭ seŭ.* In ediţiunea din 1843, după care l'am consultat noĭ, el ocupă paginele 320-336.

Şi aci ĭarăşĭ ne întimpină un fel de cestionar, ca acela pe care l'am veḑut maĭ sus în opuscolul sântuluĭ Ciril.

Bună-óră:

„Spune-mĭ acum, ticălóse suflete, unde este domnia nóstră? Unde „este muma nóstră? Unde sînt fecĭorĭ şi fetele nóstre? Unde este „slava cea deşartă a lumiĭ aceştiĭa şi bucuria eĭ? etc. etc.„

Pe acéstă coincidinţă însă, dacă ea ar fi singură, noĭ n'am pune mult preţ, nefiind ce-va caracteristic, deşi nu trebue să-ĭ refusăm o însemnătate óre-care.

După tótă probabilitatea, Négoe Basarab va fi cunoscut opuscolul περὶ ἐξόδου ψυχῆς, la care pare a face allusiune în doă pasage, unde vorbesce despre trecerea sufletuluĭ „prin vămile cele infricoşate„ şi „prin vămile cele nefăţarnice„, ceĭa-ce se explică din Homilia sântuluĭ Ciril:

„... цинь сѳфлетѣлѣ сфинцїи дцери трекжиндь лл кѫмилє чєлоѵл „чє пѫзескь кѫилє шн wпрескь шн нѫ лласѫ сѳфлетєлє сѫ сѫ сѵ. „кѫ фіецце-каре кѫмѫ дй ддѣче лѣй дианите толте фѣкѵрилє „де пѫкате оусибите„ etc.

In acest cas, cestionarul de maĭ sus, imitat de Négoe după Ciril, va fi fost imitat apoĭ după Négoe de către anonimul român de pe la 1550.

Este mult maĭ semnificativ, că însuşĭ începutul textuluĭ nostru, saŭ maĭ bine ḑicênd întregul întâiŭ fragment are aerul de a fi i n s p i r a t d'a-dreptul din ultima învăţătură a luĭ Négoe Basarab; şi anume:

Anonimul:

eți-mâ fără glas și fă-
ḑăcându. Plângeți du-
fraților și soții miei
i cunoscuții mei, (*b*) că
rî al-alta sérâ cu
, și de năprasnâ-mi
sosi ćasul de mortĭa.
niți să ne ertămu, că
e voastră. Sărutați-mâ
e apoi, că cu voi de
'oĭu mai înbla. (*d*) Că
eu unde acolo fă-
ste: slugile amu și cu
preună stau, înpărații
, mișeii cu bogații;
mene vor sta, cine-și
e păcate vor sta: unii
slăvi, alții să vor ru-
Ce vă rugați dereptu
gați-vâ către Domnul
, (*f*) să nu mă jude-
va lucrului meu în lo-
le muncâ, ce se mă
este luminată viață

Négoe:

(*a*). Iată acum mi se apropie
césul morții; ci păsați de che-
mați pre iubiții meĭ coconĭ și
pre dragele mele cocóne și pre
dragiĭ meĭ boĭerĭ și slugĭ. Iară
eĭ veniră toți la mine și stătură
înaintea ochilor meĭ, și le ḑiseĭ:
Veniți, iubiții meĭ . . .

b). . Astădĭ limba mea, cu
care d'a-pururé vă îndulcĭam și
de'npreună cu voĭ petreceam și
ne veselĭam, acum se amărî și
se încuiâ, și de acum nicĭ o
vorbă dulce nu vă póte respun-
de și să vă grăéscă...

(*c*) . . . Și de acum nu maĭ pot
lungi cuvinte către voĭ, că s'a
apropiat césul și vremea sfîrși-
tuluĭ meŭ, ci numaĭ veniți de
vă iertați cu iertarea cea de
apoĭ . . .

d) . . . Merg la judecătorul
cel nefățarnic, unde vor sta toți
într'o potrivă și întocmaĭ: împă-
rații și domniĭ, boieriĭ și slugile,
bogații și săracii, toți vor fi în-
tr'un chip; și saŭ se vor osîndi,
saŭ se vor proslăvi, fiesce-care
după lucrul seŭ...

e) . . . Bucurați-vă și voĭ, boi-
eriĭ meĭ și slugile mele cele
credinclóse, carĭ mĭ-ați slujit
bine; bucurați-vă toți și rugați
pre Dumnedeŭ pentru mine . . .

f) . . . După păcatele mele nu
mĕ voĭu puté izbăvi, ci acum
tótă nădejdea mea spre tine pun,
Dumneḑeul meŭ...

cu un asemenea paralelism, maĭ ales la litera *d*, ar
n noĭ, maĭ cuteḑător de a tăgădui legătura între am-
urĭ, decât de a recunósce că compilatorul de pe la
nsultase 'învățătura la eșirea sufletuluĭ, cea curat

românéscă, scrisă numaĭ cu vr'o 30 de anĭ înainte. Să nu se uĭte maĭ pe d'asupra, că opera luĭ Négoe a ajuns pînă la noĭ într'un manuscris abia de pe la 1654 şi într'o ediţiune fórte coruptă. Un text al eĭ din secolul XVI s'ar apropia şi maĭ mult de textul nostru anonim.

Vom maĭ adăoga, că fragmentul al doilea, maĭ lung decât cel de maĭ sus, aduce şi el a Négoe, dacă nu în trăsăturele isolate, cel puţin în fisionomia sa totală.

Maĭ pe scurt, cunoscinţa anonimuluĭ nostru cu ‹Învăţăturele› luĭ Négoe trece peste marginile uneĭ simple probabilităţĭ.

Pentru noĭ în parte, ea este maĭ pe sus de îndoélă.

§ 7. Ultima învăţătură a luĭ Négoe Basarab, ca şi celelalte ale sale, ne oferă unele trăsure de cea maĭ înaltă poesiă, pe carĭ nu putem a nu le atinge aci măcar în trécăt.

Ce póte fi maĭ frumos, bună-óră, ca următórea comparaţiune:

‹... astădĭ, fiiĭ meĭ, vă depărtaţĭ de mine şi *săriţi dela inima ‹mea ca o scîntee când sare pre faţa apeĭ în adîncurile cele întune‹cate şi în valurile cele cumplite.*›

Şi maĭ remarcabil este pasagĭul:

... ‹ca turturéua ceĭa ce se desparte şi-ĭ pere soţia; multă jale ‹şi dor are pentru dînsa, şi *nicĭ o dată pre copacĭu verde nu se pune, ‹ci tot pre uscat; şi când va să bé apă, întâiŭ o turbură cu piciórele ‹şi atuncĭ bea*; şi nicĭ o dată inima eĭ nu dobândesce veseliă...›

Este învederat, că Négoe Basarab nu face aci decât a reduce în proză vechĭul nostru cântec poporan:

Amărîtă turturică,
Căt remâne singurică,
Sbóră tristă pin pustie,
Maĭ mult mórtă decât vie!
Căt trăesce, tot jelesce;
Cu alta nu se 'nsoţesce!
Trece pin pădurea verde,
Dar ea pare că n'o vede.
Sbóră, sbóră pîn' ce cade,
Şi pe lemn verde nu şéde,

Iar când stâ câte o dată,
Stâ pe ramură uscată,
Orĭ se pune pe o stîncă,
Şi nicĭ bea, nicĭ nu mănîncă!
Unde vede apă rece,
Ea o turbură şi trece!
Unde vede-un vînător,
Cătră el se duce 'n sbor...[8])

Acest cântec, prin urmare, cată să fi fost la noĭ fórte ĭubit pe la începutul secoluluĭ XVI.

Cât despre filiaţiunile sale externe, mĕ voĭu mărgini de a reproduce ceĭa-ce'mĭ scriea neuĭtatul meŭ părinte, sînt acum 20 de anĭ, într'o epistolă din 10 februariŭ 1859:

„Bagă bine de sémă, că doĭna nóstră ţerănéscă despre „*Turturica* îşĭ are surorĭ gemene în multe alte ţerĭ. Ĭată ce „dice, de pildă, sărmana turturică într'o romanţă spanióla din „vécul al XIV-lea, pe care veḑĭ-o în *Cancionero de Romances*, „Antverpia, 1550, p. 245:

Que ni poso en ramo verde,
Ni en prado que tenga flor.
Que si hallo el agua clara
Turbia la bevio yo...

„Apoĭ o baladă danesă cu acelaşĭ înţeles a pus'o vestitul „Oelenschläger în tragedia sa *Axel und Walbor*, după cum „nĭ-o spune şi Ampère în *Littérature et voyages*. In sfîrşit, „îmĭ aduc aminte că Serbiĭ aŭ şi eĭ o doĭnă fórte aseménată „cu a nóstră.„

In secolul trecut, pe timpul Banuluĭ Ianăchiţă Văcărescu, cest cântec poporan se cănta ce-va altfel, cu óre-carĭ vaianturĭ ce'l aprópie şi maĭ mult de romanţa spanióla şi de extul luĭ Négoe Basarab:

Amărîta turturea
Când remâne singurea,

8) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p 364.

Căcĭ soţia şĭ-a repus,
Jalea eĭ nu e de spus.
Căt trăesce, tot jelesce
Şi nu se maĭ însoţesce!
Trece prin florĭ, prin livede;
Nu se uită, nicĭ nu vede.
Şi când şéde căte-o dată,
Tot pe ramură uscată.
Umblă prin dumbrav'adîncă;
Nicĭ nu bea, nicĭ nu mănâncă.
Unde vede apă rece,
Ea o turbură şi trece;
Unde e apa maĭ rea,
O maĭ turbură şi bea.
Trece prin pădurea verde
Şi se duce de se perde;
Sbóră pînă de tot cade,
Dar pe lemn verde nu şéde.
Unde vede vînătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o véḑă, s'o lovéscă,
Să nu se maĭ pedepséscă...

Remânênd văduv, Văcărescu îşĭ aplicase acest frumos tec poporan, maĭ adăogând dela sine următórele doă str

Când o bĭétă păsărică
Atăt inima îşĭ strică,
Incăt doresce să móră
Pentru a sa soţióră;
Dar eŭ, om de naltă fire,
Decăt ca maĭ cu simţire,
Cum póte să'mĭ fie bine?
Oh! amar şi vaĭ de mine!

Din causa acestuĭ adaus, cântecul nostru poporan, unu cele maĭ vechĭ, a ajuns maĭ târḑiŭ a fi atribuit luĭ Văcăre deşi cele doă strofe eşite în adevăr din péna luĭ se deos

9) *Revista Română*, 1861, p. 510-11.

cu desăvîrşire prin artificialitate, prin ‘a sa soţióră„, prin ‘naltă fire„ etc., de mersul nemeşteşugit al operei poporului, care la rîndul seŭ diferă érăşĭ tot pe atâta de felul celor-l'alte poesie ale nemuritorului Ban Ianăchiţă...

§ 8. Primul fragment din textul de maĭ la vale, ba şi fragmentul al doilea, se par a fi dat nascere compilaţiunii întregĭ prin adaosul succesiv al unuĭ şir de alte bucăţĭ omogene.

Dacă dară acest început este imitat după Négoe Basarab, atuncĭ totalitatea póte fi privită ca un reflex prelungit al scrierii nemuritorului principe român, pe care totuşĭ compilatorul nu-l citéză.

Citaţiunile sale, afară de Noul Testament şi afară de Crisostom, se reduc la doă apocrifurĭ bogomilice: Apocalipsul apostolului Paul în redacţiunea cea lungă şi Pseudo-apocalipsul evangelistului Ioan.

Iată pasagiul în cestiune:

. . . кѫ сп8сѫ хрістос лѣи іеѵлггелистоу Іѡанѫ богословѫ ши сп8се ѧцерѧ лѣ Павел апостолѫ, кѫ-лѣ портѫ де-и арѫть тоате мѹнчиле, кѫ арѫ фи оунь воиникѣ де требечи де лни де арѫ пржвжлн ѡ пїатрь ши ѡ арѫ слобозн ѧ ѵос сѫ ѯкоаре ѧ трей лни сѫ клвѫ аколо, аколо есте мѹнка . . .

Acéstă naraţiune, aşa cum este scrisă: ‘spuse îngerul lu Pavel apostolŭ că..„, se referă maĭ mult, dacă nu unicamente, la Apocalipsul luĭ Paul, în care însă, precum ne-am încredinţat maĭ sus la pag. 412 § 7, există numaĭ ‘svîrlirea petreĭ într'un puţ fórte adînc, încât să ajungă la fund după mult timp„, dar nicĭ o vorbă despre cel ‘voĭnic de treĭ-ḑecĭ de anĭ„ şi despre intervalul de ‘treĭ anĭ„.

Nemic de acéstă natură, ba nicĭ măcar ‘svîrlirea petreĭ„, nu se găsesce în numerósele redacţiunĭ slavice ale Pseudo-apocalipsuluĭ luĭ Ioan, din care Tichonravov a publicat un text din secolul XV şi unul din secolul XVI, cel de'ntâiŭ întitulat: Слово сватаго Іѡанна Богословца ѡ пришествїи Господни, како

хощетъ прїити на землю (Cuvîntul sântuluĭ Ioan Teologul despre venirea Domnuluĭ, când va veni pe pămînt).[10])

Ce se întâmplă însă? Tischendorf a dat la lumină textul grecesc al acestuĭ apocrif: 'Αποκάλυψις τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου τοῦ θεολόγου după vr'o opt manuscrise, carĭ la un loc ne procură din punct în punct pasagĭul românesc de maĭ sus, căcĭ unele din ele ḑic:

...că ară fi unŭ voinicŭ de tre-ḑeci de ani, de ară prăvâli o piatră şi o arâ sloboḑi în g'os...	...ὅσον δύναται ἀνὴρ τριακονταέτης κυλίσαι λίθον καὶ ἀπολῦσαι κάτω εἰς τὸν βυθόν...

ĭar altele adaugă:

...să zboare în trei ani să caḑâ...	...ἵνα τρία ἔτη φθάσει...[11])

De aci se învederéză, că Româniĭ cunosceaŭ în secolul XVI o redacţiune lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul, diferită de cele slavice existinţĭ, cel puţin întru atăta că se furişară în ea elemente din Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan; şi tot-o-dată, pe de altă parte, cunosceaŭ Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan într'o redacţiune deosebită, maĭ apropiată de cele grecescĭ decât de cele slavice.

§ 9. S'ar puté nasce întrebarea: De ce óre laboriosul adunător român de 'Texturĭ bogomilice, n'a copiat în colecţiunea sa aceste doă apocrifurĭ, alăturĭ cu Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ şi cu cele-l'alte?

La nevoe, ar fi lesne de a respunde, că manuscrisul bogomilic cel intercalat în volumul luĭ popa Grigorie póte să nu fi fost decât o mică parte dintr'o colecţiune maĭ întinsă. Noĭ preferim totuşĭ de a căuta o soluţiune maĭ puţin expeditivă. Să se observe, că 'n textul de maĭ jos anonimul nostru nu citéză nicĭ unul din apocrifurile copiate de către el însuşĭ; o

10) Tichonravov, op. cit. t. 2, p. 174-192.—Despre alte manuscrise ale acestuĭ apocrif, cfr. Novaković, op. cit. p 433, unde este şi începutul uneĭ redacţiunĭ serbe.
11) Tischendorf, op. cit. p. 88—9.

împregiurare, care ne-ar face deja ea singură a bănui *per contrarium*, că pe cele citate nu le copiase.

Ne mai întrebâm dară încă o dată: de ce nu le-a copiat?

Redacţiunea cea lungă a Apocalipsului lui Paul nu putea să figureze lîngă cea scurtă, pe care o cuprinde în sine întrégă, astfel că ar fi fost o repetiţiune. Cât despre Pseudo-apocalipsul lui Ioan, el se depărtéză pré-mult de caracterul specific al celor-l'alte ‹Texturi bogomilice›, din volumul lui popa Grigorie, cari tóte aŭ în vedere exclusivamente sufletul omenesc la eşirea din corp şi după acéstă eşire. Colectorul a voit să codifice, ca să ţicem aşa, acéstă şi numai acéstă preocupaţiune. In Pseudo-apocalipsul lui Ioan, din contra, sufletul jócă un rol de tot secundar. Evangelistul se urcă pe muntele Tabor, şi de aci apoi se începe între él şi Mântuitorul un dialog asupra celor şépte peceţi, cari se vor deschide la sfirşitul lumii, ca şi 'n Apocalipsul cel admis de Biserică. Este dară ce-va cu totul în afară de programa cea p s i c h i c ă a colecţiunii întregi.

§ 10. După Tischendorf,[12]) prima menţiune a Pseudo-apocalipsului lui Ioan ar fi din secolul IX. In cursul véculuĭ de mijloc, el se respândise chiar afară din Europa, precum probéză existinţa unor redacţiuni arabe.

La Bogomili acest apocrif era atât de poporan, încât anume din Bulgaria, nu de aiurĭ, l'aŭ căpătat Albigensii din Occidinte. Redacţiunea latină manuscrisă din archivul inquisiţiunii din Carcassone pórtă notiţa: ‹Hoc est secretum Haereticorum de Concorezio, *portatum de Bulgaria* Nazario suo Episcopo, plenum erroribus.›[13])

§ 11. Ultimul fragment din textul de mai jos, în care se vorbesc ‹călugării ceĭa ce se-au pocâitu›, fiind amenințați totodată din ‹cinulŭ călugărescu›, ceĭ ‹căduţi în păcate›, pe lîngă nicăirĭ nu se vorbesce despre preuţiĭ de mir, pare a ne arăta că însuşi autorul era călugăr.

[12]) Op. cit. Proleg. p. XVIII.
[13]) Schmidt, *Hist. de la secte des Cathares*, t. 2, p. 275.

Acésta resultă nu mai puţin din descrierea paradisului, u sînt puşi numai ‘călugări plăcure alature cu îngerii împréur fără nici un alt amestec.

Să nu uităm însă, că Bogomilii în genere, după neme expresiune a profesorului Golubinsky, formaŭ: ‘o tagmă c gărésca creştină cu o doctrină dogmatică necreştină’.[14]) D cum am mai spus'o într'un alt loc, ei mai toţi se îmbră călugăresce, nu beaŭ vin, nu măncaŭ carne şi condamnaŭ dicalmente căsătoria.

In acéstă din urmă privinţă, mai este de observat, că primul fragment, unde Négoe Basarab pune ‘coconi şi cocóı adecă copii de ambele sexe, anonimul nostru nu are decât ‘fra ‘soţi’, ‘gintul şi cunoscuţii’; iar în fragmentul al doi menţionând de asemenea numai ‘gintul’, ‘fraţii’, ‘părin şi ‘soţii’, vorbesce cu mustrare despre sufletul care se grijesce în viéţă de ‘fecíorı’ şi de ‘muere’,...

Mai pe scurt, autorul era Bogomil în tótă puterea cuv tului; Bogomil pînă şi prin aceea că nu-i place a cita Vech Testament, pentru care acéstă sectă manifestă o pronunţa aversiune.

Despre tóte astea, alătură cele spuse mai sus la pa 252-4 § 5.

§ 12. Terminâm.

Dacă textul nostru n'ar avé alt merit decât acela de a ne aduce indirectamente la Négoe Basarab şi de a constata că Românii din secolul XVI mai cunosceaŭ alte apocrifuri afară de cele cuprinse în volumul lui popa Grigorie, şi tot încă n fi mult.

Să se mai adauge cătră acésta, că el este unica compoz- ţiune b o g o m i l i c ă cunoscută de fabrică curat românéscă.

Cât despre însemnătatea sa linguistică, veḑi *Notanda*.

14) Golubinsky, op. cit. p. 162.

I.

Ведеци-мѫ фѫрь глас ши фьрь сꙋфлетꙋ*) ѕъкъндꙋ. пльнцеци дꙋпѫ мине фрацилор ши соции мїеи. ши цинтꙋл ши кꙋноскꙋцїи меи. къ пънѫ а-серѫ алалта сѣрѫ. кꙋ вои грѫиѧ ши де изпраснѫ-ми вине ши-ми соси часꙋл де мортѧ. че веницї се не ертьмꙋ. къ ѕакꙋ ѫнаите воастрь. сърꙋтаци-мѫ сърꙋтаре де апои. къ кꙋ вои де акмꙋ нꙋ вою маи ѫбла. къ мѫ дꙋкꙋ
в. еꙋ ꙋнде | аколо фьцерїе нꙋ есте. слꙋцилє амꙋ ши кꙋ домнии ѫпреꙋнѫ стаꙋ ѫпъраціи кꙋ воиничїи. мишеии кꙋ богацїи. бътрънїи кꙋ тинерїи. ши тоци асемене вор ста чине-ши кꙋ але сале пъкате вор ста. оунїи се вор пресльви. алцїи съ вор рꙋшина. че вь рꙋгацї дерептꙋ

Vedeţi-mâ, fâră glas şi fără sufletu ḑăcăndu! Plăngeţi după mine, fraţilor şi soţii miei, şi gintul şi cunoscuţii mei! că pănâ a-serâ al-alta sérâ cu voi grăiĭa, şi de năprasnâ-mi vine şi-mi sosi ćasul de mortĭa. Ce veniţi se ne ertămu, că ḑacu înaite voastră. Sărutaţi-mâ sărutare de apoi, că cu voi de acmu nu voĭu mai înbla, că mâ ducu eu unde acolo făţerie nu este: slugile amu şi cu domnii înpreunâ stau, înpăraţii cu voinicii, mişeii cu bogaţii, bătrănii cu tinerii; şi toţi asemene vor sta, cine-şi cu ale sale păcate vor sta: unii se vor preslăvi, alţii să vor ruşina. Ce vă rugaţi

*) Intâĭu era scris: фьрь сꙋ . . ., apoĭ s'a şters. Se vede că autorul se o-ne, căutând, pentru ideia de "respiraţiune", un alt cuvînt decât *suflet*, care este bigŭ; dar negăsindu-l, a scris érăşĭ: фьрь сꙋфлетꙋ.

мине, рȣгаци-вѫ кътръ домнȣл дȣмнеѕеȣ. съ нȣ мъ жȣдече ѧ-противa лȣкрȣлȣи меȣ ѧ локȣл чела де мȣнкѫ. че се мъ дȣкѫ оунде есте лȣминатѫ вїацѫ де векь.

dereptu mine, rugaţi-vâ c Domnu*l* Dumneḑeu să nu judece înprotiva lucrului în locu*l* cela de muncâ, c mă ducâ unde este lumi viaţâ de vecŭ.

II.

Аша се роагъ сȣфлетȣлȣ кȣ маре рȣгьчюне. лъсаци-мѫ ѧцерїи*) лȣ дȣмнеѕеȣ се покъ|ескȣ. милȣици-мѫ льсаци-мѫ ѧтрȣ анȣ. сь плънгȣ де пькателе меле челе релѣле че амъ фькȣт доаръ мъ ва милȣи**) дȣмнеѕеȣ. дȣпа аче мѫ веци лȣа кȣм в'аȣ ѕисȣ дȣмнеѕеȣ. атȣнче грѫескȣ ѧ-церїи фьръ милѫ. ши ѕикȣ аша анїи тъи сѣȣ сфрьшитȣ. еши дин трȣп кь не-ȣ ѕисȣ маре-лѣ цюдецȣ. чела ѧфрикатȣл съ те мȣтъмъ дин ачаста лȣме. къ тоци ании тъи ѧи висȣ ѧ негъдире та. де желȣиѧи съ беи ши се мѫнѫѧчи. ıаръ де морте нȣ те темеи. акмȣ дека веѕи къ те лȣѡмъ тȣ поме-нещи де покѫинце. аȣѕиѧи тоа-тѫ ѧвѫцътȣра скриптȣриеи. ши кȣм ци ва фи дека вери мȣри. бечисниче ѡме | къ ѧ

Aşa se roagă sufletul mare rugăcĭune: Lăsaţi îngerii lu Dumneḑeu, se p escu! Miluiţi-mâ! lăsaţi întru anu să plăngu de catele mele cele reléle ce făcu*t*, doară mă va n Dumneḑeu; dup*a* ace mâ lua, cu*m* v'au zisu Dum ḑeu. Atunce grâescu îng fără milâ şi ḑicu aşa: tăi séu sfrăşitu; eş*i*, su te, din tru*p*, că ne-u ḑ marelé gĭudeţu, cela înfr tu*l*, să te m*u*tămŭ din a sta lume; că to*ţi* anii tăi visu în negădire ta, de je ĭai să bei şi se mânâînci. ră de mo*r*te nu te ten acmu, deca veḑi că te luo tu pomeneşti de pocâinţe! ḑiĭai toatâ învâţătura Scr turiei şi cu*m* ţi va fi d

*) Aci era scris: меи, apoĭ s'a şters.

**) Inainte scriitorul începuse: ер . . . adecă: ерта, apoĭ l'a şters şi a scr милȣи.

тоате ѕиле ведеи кѹм петрек
ѡаменїи кѹ рѹга лѹ. д. *) ши
бътрънїи ши тинерїи. кѹм нѹ
те покъиши ѧ времѣ та. ак-
мѹ блъмѹ кѫтрѫ дѹмнѹл **)
тъѹ ши домнѹл нострѹ. атѹн-
че се ва траџе сѹфлетѹл деѧ
тоате ѧкеетѹриле. ши-л ворѹ
лѹа ѧфрикации ѧџери. сѹфлете
атѹнчи нѹ вери грижи ничи
де фечори ничи де мѹере. че
нѹмаи че те верї теме де ѧ-
фрикатѹлѹ џѹдецѹ. ши те вери
кѹтремѹра кѹмѹ-ци ва плъти
дѹмнеѕеѹ прѣ фаптелѣ тале.
оѵнде цї-а атѹнчи авѹцїа ши
богѫцїа. ши скѹмпїа. оѵнде
цї-а џинтѹл тѫѹ ши фрацїи
тѫи ши пъринцїи тъи. ши
сѡцїи тъи. соѵфлете ѡме нимѣ
76. де чеѧ нѹ-ци по тѹ аџѹта.
оѵнде ци-сь месалѣ кѹ бѣѹ-
тѹриле. ши кѹ мѫнкѫриле. ши
ѡбосте та. ши дѹлчаца та ши
ѡбире трѹпѹлѹи тъѹ. ачеле тоа-
те спѹркате синтѹ.***) ка ѹбра
лѹ трекѹтѹ. ка фѹмѹл сѣѹ
спартѹ. ка прахѹл де вънтѹ
лѹ перит. сѹфлете ѡме че фо-
лосѹ цї-е де дѹлча[ца] трѹпѹлѹи.
чеа че та ѧчиндеи ши ѕѹа ши

veri muri, becisnice ome, că în toate ḑile vedei cu*m* petre*c* oamenii cu ruga lu D*umneḑeu*, şi bătrănii şi tinerii; cu*m* nu te pocăişi în vremé ta? Acmu blămu câ*t*râ Dumnu*l* tău şi Domnu*l* nostru. Atunce se va trage sufletu*l* deîn toate încheeturile, şi-*l* voru lua înfricaţi*i* îngeri. Suflete! atunci nu veri griji nici de fećori, nic*i* de m*u*ere, ce numai ce te veri teme de înfricatulu g'udeţu, şi te veri cutremura cumu-ţi va plăti Dumneḑeu pr*é* faptelé tale. Unde ţi-ĭa atu*n*ci avuţia şi bogâţiĭa şi scu*m*piĭa? Unde ţi-ĭa gintu*l* tâu şi fraţii tâi şi pări*n*ţii tăi şi soţii tăi? Suflete-ome! nimé de ceĭa nu-ţi p*o*tu ag'uta! Un*d*e ţi-sŭ mesĭalé cu béuturile şi cu mâ*n*cârile, şi ĭuboste ta, şi du*l*éaţa ta, şi ĭub*i*re trupului tău? Acele toate sp*u*rcate si*n*tu: ca ubra au trecutu, ca fumu*l* séu spa*r*tu, ca prahu*l* de văntu au peri*t*. Suflete-ome! ce folosu ţi-e de du*l*éa*ţa* tr*u*pului, ceĭa ce tĭa încindei şi

---

După веде era scris: кѹмѹ лѫ е, apoĭ s'a şters.

D'asupra luĭ д e pus cu aceĭaşĭ mână о pentru a indrepta pe дѹмнѹл, însă a fi şters ѹ.

*) Cfr. maĭ sus p. 436 § 2.

ноѡпте. ѧ кȣрвїе ши ѧ ѡдих-
нѧлъ. ши тѣ мъниѧи. ши кȣ
лимба бадџокориѧи. ши досъ-
диеи, ши аскȣлтаи. ши юбиѧи
хитлѧншȣгȣре. кȣ мѫниле оучи-
деи сърачии, ши сърачелѣ. ıаръ
кȣ пичоарелѧ кȣреи ши съриѧи,
ши џюкаи ѧ гласȣре де чин-
78*) пои | ѡ ваи де тине сȣфлете.
мȣлте юбиѧи ѧ дешертȣ акмȣ
плънџи ши те кȣтремȣри. кь
трȣпȣл ци-л вор мьнка вїерь-
мии ѧ гроапъ. ни амȣ сȣфлетѣ.
чине аръ пȣте спȣне фрика
ши кȣтремȣрȣл ши мȣнка ча-
сȣлȣи де моарте. къ моарте
фьрѫ де весте вине. ка ȣн леȣ
ръгъндȣ ши кȣ тȣате армелѧ.
кȣ спатѫ. ши кȣ кȣцитȣ. ши кȣ
сечере. ши кȣ пилѫ. ши кȣ съкȣ-
ре. ши кȣ цапѫ. ши кȣ сьџете.
ши кȣ теслѫ. ши кȣ бардъ ши
свредел. ши кȣ гроѯѫ юте ѧ
тоате кипȣриле. ши кȣ тоате-ль
мȣнчеще де-лъ џȣнге ши-л тае.
79. че се поате спȣ|не мȣнка мор-
цїиеи. аша кȣм аръ вѫче голȣ
ѧ парѫ де фокȣ се се фригѫ.
атȣнчї-и адȣкь де бе пъхарȣл
чела де моарте амаръ. атȣнчи-и
ѧсе соуфлетȣл афарь. атȣнчи
драчїи се адȣнѫ апроапе де
тине.**) де стаȣ ши адȣкȣ

ḑua şi noopte, în cu*r*vie şi în odi*h*nĭală? Şi té mănĭĭai, şi cu li*m*ba ba*dg*'ocorĭĭai, şi dosădiei, ş*i* ascu*l*tai, şi ĭubiĭai hitlĭa*n*şug*u*re! Cu mânile ucidei săraci*i* ş*i* săracelé, ĭară cu pićo*a*relĭa curei şi săriĭai şi gĭucai în glasure de ci*n*poi! O, vai de tine, suflete! Mu*l*te ĭubiĭai în deşe*r*tu; acmu plă*n*gi şi te cutrem*u*ri, că trupu*l* ţi-*l* vo*r* mă*n*ca v*i*erămi*i* în groapă. Ni amu, sufleté, cine ará pute spune frica ş*i* cutremuru*l* şi munca ćasulu*i* de moa*r*te? Că mo*a*rte fără de veste vine, ca u*n* leu răgăndu şi cu tuate armelĭa: cu spată, şi cu cuţitu, şi cu secere, şi cu pilă, şi cu săcure, şi cu ţapă, şi cu săgete, şi cu teslă, şi cu ba*r*dă şi svrede*l*, şi cu grozâ ĭute în toate chipurile; şi cu toate-lŭ mu*n*ceşte de-lŭ g'unghe şi-*l* tae. Ce se poate sp*u*ne mu*n*ca mo*r*ţiei? aşa cu*m* ară ḑâce g*o*lu în parâ de focu se se frigâ. Atunci-i aducŭ de be păharu*l* cela de moart*e* amară: atu*n*ci-i ĭase sufletu*l* afară; atu*n*ci dracii se adunâ aproape de tin*e* de

*) Paginaţiunea pusă în manuscris din greşélă: 78 în loc de 77.
**) Scris: тинѧ, apoĭ е pus d'asupra luĭ н.

тоате зиле веден кѫм петрек wаменїи кѫ рѫга лѫ. д. *) ши кътрънїи ши тинерїи. кѫм нѫ те покъиши д времѣ та. акмѫ блъмѫ кътрж дѫмнѫл **) тъѫ ши домнѫл нострѫ. атѫнче се ва траце сѫфлетѫл деж тоате жкеетѫриле. ши-л ворѫ лѫа жфрикации жцери. сѫфлете атѫнчи нѫ вери грижи ничи де фечори нички де мѫере. че нѫман че те верї теме де жфрикатѫлѫ цѫдецѫ. ши те вери кѫтремѫра кѫмѫ-ци ва плъти дѫмнезеѫ прѣ фаптелѣ тале. оунде цї-а атѫнчи авуцїа ши богжцїа. ши скѫмпїа. оунде цї-а цинтѫл тъѫ ши фрацїи тъи ши пъринцїи тъи. ши сѫцїи тъи. соуфлете wме нимѣ де чеа нѫ-ци по|тѫ аџѫта. оунде ци-сь месалѣ кѫ бѣѫтѫриле. ши кѫ мънкъриле. ши юбосте та. ши дѫлчаца та ши юбире трѫпѫлѫи тъѫ. ачеле толте спѫркате синтѫ.***) ка ѫбра лѫ трекѫтѫ. ка фѫмѫл сѣѫ спартѫ. ка праχѫл де вънтѫ лѫ перит. сѫфлете wме че фолосѫ цї-е де дѫлча[ца] трѫпѫлѫи. чеа че та жчиндеи ши ѫа ши

veri muri, becisnice ome, că în toate ţile vedei cum petrec oamenii cu ruga lu Dumneḑeu, şi bătrănii şi tinerii; cum nu te pocăişi în vremé ta? Acmu blămu câtrâ Dumnul tău şi Domnul nostru. Atunce se va trage sufletul deîn toate încheeturile, şi-l voru lua înfricaţii îngeri. Suflete! atunci nu veri griji nici de fećori, nici de muere, ce numai ce te veri teme de înfricatulu g'udeţu, şi te veri cutremura cumu-ţi va plăti Dumneḑeu pré faptelé tale. Unde ţi-la atunci avuţia şi bogâţiĭa şi scumpiĭa? Unde ţi-la gintul tâu şi fraţii tâi şi părinţii tăi şi soţii tăi? Suflete-ome! nimé de ceĭa nu-ţi potu ag'uta! Unde ţi-sŭ mesĭalé cu béuturile şi cu mâncârile, şi luboste ta, şi dulćaţa ta, şi ĭubire trupului tău? Acele toate spurcate sintu: ca ubra au trecutu, ca fumul séu spartu, ca pralhul de vănţu au perit. Suflete-ome! ce folosu ţi-e de dulćaţa trupului, ceĭa ce tĭa încindei şi

*) După ведѣ era scris: кѫмѫ лѫ е, apoĭ s'a şters.

**) D'asupra luĭ д e pus cu aceĭaşĭ mână o pentru a îndrepta pe дѫмнѫл, însă a fi şters ѫ.

***) Cfr. maĭ sus p. 436 § 2.

ноѡпте. л кѳрѣїе ши л wдихналѫ. ши тѣ мѫнїаи. ши кѳ лимба бадѫокорїаи. ши досѫдиеи, ши аскѳлтаи. ши юбїаи хитлѧнѕугѳре. кѳ мѫнїле оучидеи сѫрачии, ши сѫрачелѣ. ларѫ кѳ пичоарела кѳреи ши сѫрїаи, ши ѫюкаи л глаСѳре де чин-
78*) пои | w ваи де тине сѳфлете. мѳлте юбїаи л дешертѳ акмѳ плѫнѫи ши те кѳтремѳри. кь трѳпѳл ци-л вор мънка вїерьмии л гроапѫ. ни амѳ сѳфлетѣ. чине арѫ пѳте спѳне фрика ши кѳтремѳрѳл ши мѳнка часѳлѳи де моарте. кѫ моарте фьрѫ де весте вине. ка ѳн леѳ рѫгѫндѳ ши кѳ тѳате армела. кѳ спатѫ. ши кѳ кѳцитѳ. ши кѳ сечере. ши кѳ пилѫ. ши кѳ сѫкѳре. ши кѳ цапѫ. ши кѳ сьѫете. ши кѳ теслѫ. ши кѳ бардѫ ши свредел. ши кѳ гроѕѫ ште л тоате кипѳриле. ши кѳ тоате-ль мѳнчеще де-лѫ ѫѳнге ши-л тае.
79. че се поате спѳ|не мѳнка морцїнеи. аша кѳм арѫ сѫче голѳ л парѫ де фокѳ се се фригѫ. атѳнчї-и адѳкь де бе пѫхарѳл чела де моарте амарѫ. атѳнчи-и асе соуфлетѳл афарь. атѳнчи драчїи се адѳнѫ апроапе де тине.**) де стѳ ши адѳкѳ

ḑua şi noopte, în curvie şi în odihnĭală? Şi té mănĭĭai, şi cu limba badg'ocorĭĭai, şi dosădiei, şi ascultai, şi ĭubiĭai hitlĭanşugure! Cu mânile ucidei săracii şi săracelé, ĭară cu picóarelĭa curei şi sărĭlai şi gĭucai în glasure de cinpoi! O, vai de tine, suflete! Multe ĭubiĭai în deşertu; acmu plăngi şi te cutremuri, că trupul ţi-l vor mănca vierămii în groapă. Ni amu, sufleté, cine ară pute spune frica şi cutremurul şi munca ćasului de moarte? Că moarte fără de veste vine. ca un leu răgându şi cu toate armelĭa: cu spată, şi cu cuţitu, şi cu secere, şi cu pilă, şi cu săcure, şi cu ţapă, şi cu săgete, şi cu teslă, şi cu bardă şi svredel, şi cu grozâ ĭute în toate chipurile: şi cu toate-lŭ munceşte de-lŭ g'unghe şi-l tae. Ce se poate spune munca morţiei? aşa cum ară ḑâce golu în pară de focu se se frigă. Atunci-i aducŭ de be păharul cela de moarte amară; atunci-i lase sufletul afară; atunci dracii se adunâ aproape de tine de

*) Paginaţiunea pusă în manuscris din greşélă: 78 în loc de 77.
**) Scris: тинѫ, apoĭ е pus d'asupra luĭ н.

скрисе тоате пъкателе тале че
ли фжкȣт. дин тинереце пъ-
нж ла морте. де ле пȣнь ѧ
кȣмъпьнж. аȣ доаръ ли ѡби-
дитъ вр'ȣѧ ѡм мишель. саȣ
ли оучись. саȣ ли фȣратъ. саȣ
доаржь ли вьндȣт прѣ чине-ва.
саȣ н'ли лькȣитъ бине кȣ ве-
чинȣл тъȣ. саȣ ли фжкȣт пре-
юбире трȣпȣлȣи. са[ȣ] доаръ
ли гръитъ менчюнж. саȣ н'ли
юбитъ пре тоцї*) ѡменїи ȣ-
нȣл ка алтȣл | тоате къте-и
грешитъ. де кънд ȣ ли нжскȣт.
ши вьѕиндȣ ши невьѕиндȣ. ши
кȣ вое ши фьръ вое. тоате
сънтȣ скрисе ши ле адȣкȣ де
ѡ латȣри мȣлци драчи невъ-
ѕȣци. ши ѕикь аша ни съ-ль
ръпим сь-лъ лȣѡм. де алътъ
латȣри ворȣ ста дои ѧцери ли
лȣ хс. де воръ ащепта дела
тине. ши ворȣ адȣче тоате
фаптеле бȣне де ле вор пȣне
ѧ кȣмпжнж. дѣлтъ латȣри
ворȣ къȣта ѧцерїи лȣ хс. аȣ
доаръ ли милȣить вр'ȣн серакȣ
саȣ ли дат мънкаре флъмън-
ѕилѡр. саȣ ли адьпатȣ вр'ȣн
сетосȣ. саȣ ли ѧбрькат вр'ȣ
ѡм мишелȣ саȣ ли милȣитȣ

stau şi aducu scri*se* toate
păcatele ta*le* ce ai fâcu*t* di*n*
t*i*nereţe până la mo*r*te, de
le punŭ în cu*m*ăpănâ: au
doară ai obiditŭ vr'uîn o*m*
mişelŭ, sau ai ucisŭ, sau ai
f*u*ratŭ, sau do*a*râ ai văndu*t*
pré cine-va, sau n'ai lăcuitŭ
bine cu vecinu*l* tău, sau ai
fâcu*t* pre-ĭubire trupului, s*au*
doară ai grăitŭ me*n*cĭunâ, sau
n'ai ĭubitŭ pre *t*oţi omenii unu*l*
ca a*l*tu*l*. Toate căte-*i* greşitŭ
de căndu a*i* nâscu*t*, şi vă-
ḑindu şi nevăḑi*n*du, şi cu voe
şi fără voe, toate sănt*u* sc*r*ise,
şi le aducu de o laturi mu*l*ţi
draci nevăzuţi, şi ḑicŭ aşa:
Ni să-lŭ răpi*m* să-lŭ luo*m*!
De alătă laturi voru sta doi
îngeri ai lu Hs. de vorŭ a-
ştepta dela tine şi voru a-
duce toate faptele bune de le
vo*r* pune în cu*m*pânâ. Déltă
laturi voru căuta îngerii lu
Hs.: au doară ai miluitŭ vr'un
seracu, sau ai da*t* mă*n*care
flămănḑilo*r*, sau ai adăpatu
vr'u*n* setosu, sau ai înbrăca*t*
vr'u o*m* mişelu, sau ai mi-
luitu vr'oîn omu în priînsoare,

*) Scris: преѿцї, adecă scriitorul citise de'ntăiŭ în original: [н'ли юбитъ] ѡреѡцї, şi apoĭ veḑênd din urmarea fraseĭ că a greşit, a adaus un т d'asupra ui ѡ; probă, în orĭ-ce cas, că acest pasagĭu este o copiă după un exemplar omănesc maĭ vechĭu.

81. в'оѧ ѡмꙋ ѧ приѧсоаре са|ꙋ вр'ꙋѧ бетегꙋ. саꙋ аи датꙋ съ-лашь вр'ꙋнꙋи кълѫторꙋ. саꙋ аи грѫитъ бине дерептꙋ вр'ꙋѧ ѡм ѡбидить, де-и аџютатꙋ кꙋ кꙋвьнтꙋл. саꙋ милостенїе. де-рептꙋ вр'ꙋѧ мишел. тоате ле вор къꙋта ѧџерїи лꙋ хс. де лѣ ворꙋ пꙋне ѧ кꙋмпънѫ. съ-ль ворꙋ лꙋа ѧџерїи лꙋ дꙋмнеѕеꙋ. еи-лъ ворꙋ дꙋче ѧ виꙗца ве-кꙋлꙋи. ѧнаинте лꙋ дꙋмнеѕеꙋ. ши наите ѧџерїлорꙋ. ѧ весѧ-лїѧ несфръшитъ. ꙗрѫ съ-л ворꙋ лꙋа ѧџерїи дїаволꙋлꙋи, еи-ль вор дꙋче ѧ мꙋнка векꙋлꙋи.

sau vr'u*în* betegu, sau ai datu sălaşŭ vr'unui călâtoru, sau ai grăitŭ b*i*ne dereptu vr'uin o*m* obiditŭ de-i ag*ĭu*tatu cu cuvăntu*l*, sau milostenie dereptu vr'u*în* mişe*l*. Toate le vo*r* căuta îngerii lu Hs. de lé voru pune în cu*m*pănâ. Să-lŭ voru lua îngerii lu Dumneḑeu, ei-lŭ voru duce în viĭaţa vecului, înainte lu Dumneḑeu şi na*i*te îngerilor*u*, în vesĭaliĭa nesfrăşită; ĭară să-l voru lua îngerii diavolului, ei-lŭ vo*r* duce în mu*n*ca vecului.

III.

Ꙗрѫ кънд*ꙋ* ворꙋ бꙋчина архагелии спре патрꙋ корнꙋре а пѫмьнтꙋлꙋи. де треи ѡри кꙋ фрикѫ ши бꙋрѫ марѣ пъмьнтꙋл се ва|
82. кꙋтремꙋра ден ѧ (*sic*) тоате капетелѣ. атꙋнче ворꙋ ѧвїѧ морцїи. сѣрь фи де фїери мьнкаци. саꙋ де пасери мьнкатꙋ. саꙋ де пещи мьнкацїи. тоци ворꙋ ѧвиѧ дин морте диѧ тоате адънкꙋрилѧ пьмънтꙋлꙋи ши мичии ши марїи ши дерепцїи ши пѫкѫтошїи. ши џюдечи стрьмби. ши ѧпърацїи ши богацїи ши мишеии. ши воръ ста тоци асеменеле. чине

Ĭarâ cănd*u* voru bucina arhaghelii spre patru cornure a pâmântului, de trei ori cu fricâ şi burâ maré pămăntu*l* se va cutremura de*n* în toate capetelé: atunce voru înviĭa mo*r*ţii, séră fi de fieri mănçaţi, sau de paseri măncatu, sau de peşti măncaţii, toţi voru înviĭa din morte diin toate adăncurilĭa pămăntului, şi micii şi marii, şi derepţii şi pâcâtoşii, şi gĭudeci strămbi şi înpăraţii, şi bogaţii şi mişcii; şi vorŭ sta toţi asemenele. cine cu faptele salé, şi de ḑi

скрисе тоате пъкателе тале че ай фъкът. дин тинереце пънъ ла морте. де ле пунь ѧ кумъпънъ. ау доарэ ай вкидитъ вр'ун ом мишелъ. сау ай оучисъ. сау ай фъратъ. сау доарэ ай вындът прѣ чине-ва. сау н'ай лъкуитъ бине кю вечинул тъу. сау ай фъкът прекубире трупълуи. са[у] доарэ ай грэитъ менчюнъ. сау н'ай юбитъ пре тоцї*) омении унул ка алтул | тоате кате-и грешитъ. де кынд ай нъскът. ши вьсиндю ши невьсиндю. ши кю бое ши фърэ бое. тоате сынтю скрисе ши ле адюкю де ѡ латури мулци драчи невъзуци. ши зикь аша ни съ-ль рэпим сь-лэ луом. де алътэ латури воръ ста дои ѧнгери ай лу Хс. де воръ аштепта делэ тине ши воръ аduce тоате фаптеле бюне де ле вор пуне ѧ кумпънъ. Дѣлтэ латури воръ кэута ѧнгерии лу Хс.: ау доарэ ай милуитъ вр'ун серакю сау ай дат мънкаре фламъндилор, сау ай адъпатъ вр'ун сетосю, сау ай ънбрэкат вр'у ом мишелю, сау ай милуитъ вр'оїн омю ѧн приїнсоаре,

stau şi aducu scrise toate păcatele tale ce ai făcut din tinereţe până la morte, de le punŭ în cumpănă: au doară ai obiditŭ vr'uin om mişelŭ, sau ai ucisŭ, sau ai furatŭ, sau doară ai vănduţ pré cine-va, sau n'ai lăcuitŭ bine cu vecinul tău, sau ai făcut pre-ĭubire trupului, sau doară ai grăitŭ menclĭună, sau n'ai ĭubitŭ pre toţi omenii unul ca altul. Toate căte-i greşitŭ de căndu ai născut, şi vădindu şi nevăḑindu, şi cu voe şi fără voe, toate sănt scrise, şi le aducu de o laturi mulţi draci nevăzuţi, şi ḑicŭ aşa: Ni să-lŭ răpim să-lŭ luom! De alătă laturi voru sta doi îngeri ai lu Hs. de vorŭ aştepta delə tine şi voru aduce toate faptele bune de le vor pune în cumpână. Déltă laturi voru căuta îngerii lu Hs.: au doară ai miluitŭ vr'un seracu, sau ai dat măncare flămăndilor, sau ai adăpatu vr'un setosu, sau ai înbrăcat vr'u om mişelu, sau ai miluitu vr'oîn omu în priînsoare,

*) Scris: прєѿцї, adecă scriitorul citise de'ntăiŭ în original: [н'ан юбитъ] єѡцї, şi apoĭ veḑĕnd din urmarea fraseĭ că a greşit, a adaus un т d'asupra ѡ; probă, în orĭ-ce cas, că acest pasagĭu este o copiă după un exemplar mănesc maĭ vechĭu.

киде полѫ̀та чєрюлѫ̀и деспре
рѫ̀сѫ̀рит҃ѫ̀. ши се ва ивѝ ѧпѫ̀ра-
тѫ̀лъ хс. кѫ̀м грѫ̀єщє проркѫ̀л.
ши ва коучина ши ва апрїнде
фокѫ̀ кѫ̀ маре коурѫ̀ ши кѫ̀
маре треснетѫ̀. атѫ̀нчи корѫ̀
кѫ̀ѫ̀та де-л корѫ̀ веде тоци
wаменїи ши тоате фелюриле.
атѫ̀нче. коум грѫ̀щіѐ хс. кѫ̀
ва шед҃ѣ спре скаѫ̀нѫ̀л сла-
[в]еи сал҃ѣ. атѫ̀нчи корь ста
десѫ̀пра ѧ сѫ̀нинѫ̀ плинь де
85. ѧџери. ши пѫ̀мѫ̀нтѫ̀л ва фи
ѧидесатѫ̀ де wмени плинѫ̀. а-
тѫ̀нчи-ши корѫ̀ веде тоци wа-
менїи фаптела сале. аѫ̀ коуне
аѫ̀ рела. ши тоате аѫ̀скѫ̀нсѫ̀риле
ѧнаинт҃ѣ фецеен сала. атѫ̀нчи
ва тремите хс арχаггли коу
фокѫ̀ ши треснетѫ̀ ши фѫ̀лџер.
ши кѫ̀ патрѫ̀ вѫ̀нтѫ̀ре. де корѫ̀
алеџе тоци дерепцїи. де-и корѫ̀
пѫ̀не*) де д҃репта лѫ̀и хс.
іарѫ̀ стрѫ̀мѫ̀бїи де стѫ̀нга.
коум алеџе оунь пѫ̀сторю w-
нле диѧ**) капре. атѫ̀нче пѫ-
кѫ̀тошїи корѫ̀ плѭнџе ши се
вор тѫ̀нгѫ̀и. ши во[р] зиче. w
кѫ̀м нѫ̀ не-мѫ̀ покѫ̀нтѫ̀. w коум
не-мѫ̀ пїердѫ̀т брѣме де по-
кѫ̀инце. де-мѫ̀ бадџо|кѫ̀рить.
ши амѫ̀ џѫ̀кат҃ѫ̀, ши-мѫ̀ сѫ̀рит҃ѫ̀.

ritŭ, şi se va ivi înpâratulŭ Hs., cum grâeşte prorocul, şi va bucina şi va aprinde focu cu mare burâ şi cu mare tresnetu. Atunci voru câuta de-l voru vede toţi oamenii şi toate felîurile. Atunce, cum grâîaşte Hs. că va şedé spre scaunul slavei salé. Atunci vorŭ sta desupra în sănînu plinŭ de îngeri, şi pământul va fi îndesatu de omeni plinu. Atunci-şi vorŭ vede toţi oamenii faptelîa sale, au bune, au relé, şi toate auscunsurile înainté feţeei salîa. Atunci va tremite Hs. arhaggheli cu focu şi tresnetu şi fulger, şi cu patru vânture, de voru alege toţi derepţii, de-i voru pune de dérepta lui Hs., iarŭ strămăbii de stânga, cum alege unŭ păstorîu oile din capre. Atunce păcâtoşii voru plânge şi se vor tângui, şi vor dice: o, cum nu ne-mu pocâitu! o, cum ne-mŭ pierdut vréme de pocâinţe, de-mŭ badgocuritŭ şi amŭ gucatu şi-mŭ săritu în hetllaşug!

*) De'ntâiŭ era scris: пѫ̀ре, apoĭ s'a adaus не, scriitorul uitând însă a şterge ре.

**) De'ntâiŭ s'a scris: диньѣ, apoĭ s'a adaus d'asupra ѧ.

фаптеле салѣ*). ши де ѕи
де ноапте. ши деѧ тоате
ѹриле ши тоате аскѹнсѹриле
вор иви. нече ѹѧ пьрѹ диѧ
ѹл лорѹ нѹ ва фи перитѹ.
ї̈и вор фи лѹминаци. алцїи
маи лѹминаци. алцїи вор
и ѧтѹнекаци. атѹнче вор веде|
оци пъкѫтошии. марѣ де фокѹ
клокотинъдь. ши сфръиндѹ. ши
мънїиѧ лѹ дѹмнеѕеѹ фи-ва а-
тѹнчи. ши ва апринде лѹме
де ва арде тотѹ пъмѫнтѹл. ши
тоци мѹнцїи ши тоате мѫгѹриле.
ши тоатѫ спѹркѫчюнѣ. че се-ѹ
фъкѹт пре пѫмѫнтѹ. атѹнче
марѣ де апѫ ва сека. ши
тоате ръѹреле. ши тоате иѕ-
воареле атѹнче. кѹм ѕиче хс
ѧ еѵглїе. стелѣле ворѹ кь-
дѧ. ши сѡареле ва ѧтѹнека.
черюл л ворѹ ѧвьли архаггл̈їи
ка ѹ сфитокѹ. ши се ва иви
черю ноѹ ка соареле. атѹнчи
се ва иви дин черю ръстикни-
тѹл лѹ хс. чинстита крѹче |
де ва лѹмина преспрѣ тоате
капетеле пѫмѫнтѹлѹи. ши вор
кънта преѱюрь ѧ чинѹре де
ѧѱери архаггл̈ы ши херовїмїи.
ши сърафїмии ши тоатѧ пѹ-
териле, ши ворь гѫта скаѹнѹл
де ѱюдецѹ. атѹнчи се ва деш-

şi de noapte, şi deîn toate ćasurile şi toate ascunsurile se vor ivi: nece uîn păru diîn capul loru nu va fi peritu. Unii vor fi luminaţi, alţii şi mai luminaţi, alţii vor fi întunecaţi. Atunce vor vede toţi păcâtoşii maré de focu clocotinădŭ şi sfrăindu, şi măniiĭa lu Dumneḑeu fi-va atunci, şi va aprinde lume de va arde totu pământul şi toţi munţii şi toate mâgurile, şi toatâ spurcâcĭuné ce se-u făcut pre pâmântu. Atunce maré de apâ va seca, şi toate răurele, şi toate izvoarele atunce; cum zice Hs. în evanghelie: steléle voru cădĭa, şi soarele va întunecà, cerĭul l voru învăli arhagghelii ca u sfitocu, şi se va ivi cerĭu nou ca soarele. Atunci se va ivi din cerĭu răsticnitul lu Hs. cinstita cruce de va lumina prespré toate capetele pâmântului, şi vor cănta pregĭurŭ ĭa cinure de îngeri, arhagghelî şi herovimii şi sărafimii şi toatĭa puterile, şi vorŭ gâta scaunul de gĭudeţu. Atunci se va deşchide poarăta cerĭului despre răsâ-

Inainte era scris салѧ, apoĭ s'a îndreptat салѣ.

рꙋи вешминте лꙋминате. ши
кꙋнꙋни ѧпърьтещи. атꙋнче борꙋ
ѧчепе а кьита ѧцерїи ши ар-
хагглыи. ши херовимїи ши съ-
рафимїи ши вор лѫꙋда прѣ хс.
ши вор дешкиде порта чътъ-
цїеи. ши борꙋ иви комоарѫле.
ши дарꙋреле ѧпѫръцїеи черюлꙋи.
хс ва шеде спрѣ скаꙋнꙋл сла-
веи сале. ши ва кема хс тоци
сфнцїи. де борꙋ приими деѧ
мъна лꙋ хс вешьментеле, ши
дарꙋриле тоци чине-ши кꙋ чин-
сте ши кꙋ дарꙋл съꙋ. ши ма-
92. инте ва мерце прѣ-чинсти|та
маика лꙋ хс. ши деѧ талъпѣ
еи парѫ де фокꙋ ва лъса. ши
динтрꙋ а славѫ неспꙋсь фи-ва
ши фаца еи сь ва лꙋмина ка
сореле ши ва мерце де се ва
ѧкина домнꙋлꙋи хс. дꙋпъ ачеа
ши-ва плека*) хс капꙋл кьтрѫ
маика са. ши ва лꙋа сфнта
кꙋнꙋнѫ де ѡ ва пꙋне ѧ чис-
титꙋл капꙋл еи. ши ва ѳи[че]
прїимеще маика ме ачаста сла-
вѫ. чеа че ме-ꙋ дьрꙋитꙋ та-
тѫлъ мїꙋ. къ кь (*sic*) кꙋ ачаста
амъ кьлкатꙋ прѣ диꙗволꙋлꙋ. къ
еꙋ динтрꙋ тине синтꙋ ши м'ам
нъскꙋтъ, ши ам лꙋатъ пелице.
шї-и ва да оун вешъментꙋ мо-
93. хорѫтꙋ ѧпърѫтескꙋ. | дꙋпѫ а-

și cununi înpărătești. Atu*n*ce voru începe a cănta îngerii și arhaggh*e*lii și herovimii și sărafimii, și vo*r* lâuda pr*é* Hs.; și vor deșchide porta ćătăției și voru ivi como*a*râle și darurele înp*â*răției cerĭului. Hs. va șede spr*é* scaunu*l* slavei sale, și va chema Hs. toți sf*i*nții de voru priimi deîn măna lu Hs. veșămentele și daruri*le*, toți cine-și cu cinste și cu daru*l* său. Și mainte va me*r*ge pr*é*-cinstita maica lu Hs.; și deîn talăpé ei parâ de focu va lăsa, și *di*ntru ĭa slavâ nespusă fi-va, și fața ei să va lumina ca sorele: și va me*r*ge de se va închina Domn*u*lui Hs.; după aceĭa și-va pleca Hs. capu*l* cătrâ ma*i*ca sa, și va lua sf*ă*nta cununâ de o va pune în cistitu*l* capu*l* ei, și va ḑi*ce*: priimește, ma*i*ca me, aćasta slavâ, ceĭa ce me-u dăruitu tatâlŭ miu, că cu aćasta amŭ călcatu pr*é* diĭavolulu, că eu din*tru* tine sintu și m'a*m* născutŭ și a*m* luatŭ pelițe. Și-i va da un veșămentu mohorâtu înpărâtescu. După aceĭa va grăi

*) Aci era scris de'ntâĭu: капꙋл, apoĭ s'a șters cu aceĭașĭ mână.

ѧ хетлѧншꙋг. ѡ кѫче н'ам пос-
тить. ѡ кьче н'ам милꙋитъ
мишеии. ѡ кьче нꙋ не-м по-
кьить. де се не фие акꙋм ер-
тате пъкателѧ. че амꙋ ръсꙋ
ши амь беꙋтꙋ. ши амь мѫн-
катꙋ фьръ де леџе. ши не-м
веселитꙋ фьръ дирептꙋ. ши а-
чеѧ време аꙋ трекꙋтꙋ. ѡ а-
мар ноѡ ши ютѣ. атꙋнче ва
еши марѣ де фокꙋ ѧнаинте
џюдецꙋлꙋи. ши вор веде пъ-
кѫтошїи че-ꙋ лꙋкрат. ѡ фрика
ши кꙋтремꙋрꙋл маре. ѧџерїи
синтꙋ негрешици ѧкъ се ворꙋ
кꙋтремꙋра де фрика џюдецꙋлꙋи.
атꙋнче ва кѫꙋта ѧпѫратꙋль
џꙋдецꙋ хс спрѣ дирепта.
ши ва веде сфнцїи лꙋминаци
ши се ва весели де ѧи. | ши ва
грѫи кꙋ глас дꙋлче. веници
блсвицїи де татѫл мїеꙋ. де
добъндици ѧпъръцїа ши виаца
де векꙋ. веници постничїи меи
веници фїи лꙋминїеи. веницї
милостивїи меи. веници лꙋми-
нацїи татѫлꙋи мїеꙋ. веници
чеѧ че аци льсат лꙋме ши
аци венит дꙋпь мине. веници
чеѧ че аци ръбдать ѧ нꙋмеле
мїеꙋ. веници де ѧпѫрѫцици кꙋ
мине прѣ-юбицїи мїи. атꙋнче
ва кѫꙋта ѧпъратꙋл хс къ[трѫ]
чеѧ дѣ стѫнга са. ши ва ѕиче
аша. адꙋчеци-вѫ лꙋкрꙋл. ши

O, câce n'a*m* postitŭ? o, căce n'a*m* miluitŭ mişeii? o, căce nu ne-*m* pocăitŭ, de se ne fie acu*m* ert*a*te păcatelĭa? ce amu răsu, şi amŭ beutu, şi amŭ mâncatu fără de *le*ge, şi ne-*m* ve*se*litu fără direptu, şi aceĭa vreme au trecutu! O, ama*r* noo şi ĭuté! Atunce va eşi mar*é* de focu înainte gĭudeţului, şi vo*r* vede păcâtoşii ce-u lucra*t*. O, frica şi cutremuru*l* mare! Îngerii sintu negreşiţi, încă se voru cutrem*u*ra de frica gĭudeţului! Atunce va câuta înpâratulŭ g'udeţu Hs. spr*é* direpta, şi va vede sf*i*nţii luminaţi, şi se va veseli de ĭai, şi va grâi cu gla*s* du*l*ce: Veniţi, bl*agos-lo*viţii de tatâ*l* m*i*eu, de dobăndiţi înpărăţia şi viaţa de vecu; veni*ţi*, pustn*i*cii mei; veniţi, fii luminiei; veniţi, milostivii mei; veniţi, luminaţi*i* tatâlu*i* mieu; veniţi, ceĭa ce aţi lăsa*t* lume şi aţi veni*t* după mine; veniţi, ceĭa ce aţi răbdatŭ în numele mieu; veniţi de înpârâţiţi cu mine, pré-ĭubiţii mii! Atu*n*ce va căuta înpăratu*l* Hs. că*trâ* ceĭa dé-stânga sa, şi va ḑice aşa:

вѫ прїимници прѣцꙋл. атоунчи
ва веде х҃с пѫкѫтошїи негри
ши спꙋркаци. ши ѧтꙋнекаци.
88. ши ва грѫи кꙋ глас де ꙋрцїе.
фѫрѫ де мѫсꙋрѫ. дꙋчеци-вѫ
дела мине немилостивилѡр. кь
и'аци милꙋит мишеии. ниче
еꙋ вою милꙋи вои, ничи аци
аскꙋлтат. іеѵглїе ши скриптꙋра.
нече ѧферекаци оученичии мїеи.
нече еꙋ вою аскꙋл[та] плѫн-
цѣре ши тѫнгꙋире воастрѫ.
че аци мѫнкатꙋ ши аци беꙋт
ши в'аци веселитꙋ ѧ дꙋлчаца
воастрѫ фѫрѫ де лѣцє. дꙋче-
ци-вѫ дела мине пѫкѫтоши-
лорꙋ. кꙋрварилѡр ши некꙋра-
цилѡр. кь ѧтроу аꙋскꙋнс хи-
тлени аци фостꙋ. ши рѫꙋ
аци фькꙋт. дꙋчеци-вѫ*) дела
минѣ блѫстемацилор. ѧ фокꙋл
векꙋлꙋи. оунде е гѫтит дїаво-
89. лꙋлꙋи. ши ѧнцери лор лꙋи. кѫ
аци фькꙋт вое лꙋи. кѫ аци
бадцокꙋритѫ ши аци клеветитѫ
ши в'аци ленитꙋ де кѫтрѫ рꙋ-
гѫчюни. дꙋчеци-вѫ ѧ ıадоу ѧ
кꙋпторꙋлю де фокꙋ. оунде вор
фи ципетеле ши плѫнцериле.
ши скрѫшькарѣ динцилорꙋ. а-
тꙋнче х҃с ва ꙁврѫли кꙋ тоıагꙋл
де фокꙋ де-и ва ꙋчиде ши-и ва
рꙋмпе. ши ва тримитѣ ѧцерїи

Aduceţi-vâ lucrul ş
miiţi préţul! Atunc
Hs. pâcâtoşii negri
caţi şi întunecaţi. ş
cu glas de urgie fâ
surâ: Duceţi-vâ de
nemilostivilor, că n'
mişeii — nice eu v
voi, nici aţi ascult
ghelie şi scriptura,
ferecaţi ucenicii mi
eu voĭu asculta pl
tănguire voastrâ: c
catu şi aţi beut şi
selitu în duléaţa vo
de lége! duceţi-vâ
păcâtoşiloru, curvari
curaţilor, că întru
hitleni aţi fostu ş
făcut! duceţi-vâ de
blâstemaţilor, în fo
lui, unde e gătit
şi îngerilor lui, că
voe lui, că aţi ba
şi aţi clevetitŭ şi v
de câtrâ rugâcĭuni!
în ĭadu în cuptorulĭu
unde vor fi ţipetele
gerile şi scrăşăcare
Atunce Hs. va zvr
ĭagul de focu de-i
şi-i va rumpe, şi v
îngerii de-i voru

*) Aci s'aŭ maĭ repetat ultimele doă silabe: ци-вь.

-и вор8 ар8нка ѧ клокотелѣ
марѣ де фок8*). ат8нче де-
ц҃ии ей вор8 л8мина ка сорele
ро пържцина татѫл8и. ларѫ
ѫѫтошїи ѧ м8нка век8л8и.

clocotelé în maré de focu. Atunce derepţii, ei se voru lumina ca sorele întro părăţiia Tatâlui; ĭară pâcâtoşii în munca vecului.

IV-V.**)

8риле ши фрѫмсѣце дерепцилорь ла 8л де ѡде|ц8.

Darurile şi frâmséţe derepţilorŭ la ḑua de g´odeţu.

л8мина-ва фаца лор8 ка стеле ѧ черю. оунїи вор8 фи инаци, алцїи ши маи л8наци. к8м грѣеще апсллл8л), оунора ле ва фи фаца ка мина л8ниен, алцїи ка л8мина еен. алцїи ка фїер8л апрїнс8 ѫл8 сар скѫнтеиле динтр8 ел8. їи ка cwрел8и. алцїи вор8 фи и ка w хѣртїе. алцїи ка лѫна. їи вор8 фи р8мени. алцїи вор чине к8м ва фи фwст8 ел8. прѣ тоци [ва] фи нптѣрѫ чине к8 че л8 сл8ть л8 д8мневе8. ста-вор8 а чинѣре л8минате де дѣ-ѫ лоу хс, м8лци фѣрѫ де ѫрѫ. | ачелора т8т8[ро]рь ле ѣешкиде хс коморѫле ѧпѫ-ен черл8и. ши ле ва дѣ-

Lumina-va faţa loru ca stelele în cerĭu. Unii voru fi luminaţi, altii şi mai luminaţi, cum grăeşte apostolul: unora le va fi faţa ca lumina luniei, alţii ca lumina ḑileei, alţii ca fierul aprinsu căndu sar scânteile dintru elu, alţii ca [raḑele?] sorelui, alţii voru fi albi ca o hărtie, alţii ca lăna, alţii voru fi rumeni, alţii vor fi cine cum va fi fostu şi elŭ. Pré toţi va fi scriptură: cine cu ce au slujitŭ lu Dumneḑeu. Sta-voru alesĭa cinure luminate de dérepta lu Hs. mulţi fără de numărŭ. Acelora tuturorŭ le va deşchide Hs. comorăle înpărăţiei cerului, şi le va dărui veşminte luminate

---

cris de'ntâiu prin asimilaţiune grafică: фофѕ ; apoĭ observând greşitorul a adaus: к8, uĭtând însă a şterge фѕ.

bele fragmente IV şi V, separate în manuscris prin steluţe şi prin iniţiala l strîns legate unul cu altul, n'am creḑut de cuviinţă a le isola.

рȣи вешминте лȣминате. ши
кȣнȣни ѧпърьтещи. атȣнче ворȣ
ѧчепе а кьнта ѧцерїи ши ар-
хагглыи. ши херовимїи ши съ-
рафимїи ши вор лѫȣда прѣ хс.
ши вор дешкиде порта чътъ-
цїеи. ши ворȣ иви комоарѫле.
ши дарȣреле ѧпѫръцїеи черюлȣи.
хс ва шеде спрѣ скаȣнȣл сла-
веи сале. ши ва кема хс тоци
сфнцїи. де ворȣ приими деѧ
мъна лȣ хс вешьментеле, ши
дарȣриле тоци чине-ши кȣ чин-
сте ши кȣ дарȣл съȣ. ши ма-
92. инте ва мерце прѣ-чинсти|та
маика лȣ хс. ши деѧ талъпѣ
еи парѫ де фокȣ ва лъса. ши
динтрȣ ѧ славѫ неспȣсь фи-ва
ши фаца еи сь ва лȣмина ка
сореле ши ва мерце де се ва
ѧкина домнȣлȣи хс. дȣпъ ачеѧ
ши-ва плека*) хс капȣл кьтрѫ
маика са. ши ва лȣа сфнта
кȣнȣнѫ де ѡ ва пȣне ѧ чис-
титȣл капȣл еи. ши ва ѕи[че]
прїимеще маика ме ачаста сла-
вѫ. чеѧ че ме-ȣ дьрȣитȣ та-
тѫлъ мїȣ. къ кь (*sic*) кȣ ачаста
амъ кьлкатȣ прѣ диꙗволȣлȣ. къ
еȣ динтрȣ тине синтȣ ши м'ам
нъскȣтъ, ши ам лȣатъ пелице.
шї-и ва да оун вешъментȣ мо-
93. хорѫтȣ ѧпърѫтескȣ. | дȣпѫ а-

și cununi înpărătești. A
voru începe a cănta *în*
și arhagghelii și herovi*m*
sărafimii, și vo*r* lâuda pré
și vor deșchide porta ć
ției și voru ivi comoarăle
darurele înpârăției cerlul
Hs. va șede spré scaunul
vei sale, și va chema Hs.
sf*i*nții de voru priimi d
măna lu Hs. veșămentele
daruri*le*, toți cine-și cu
ste și cu daru*l* său. Și
inte va me*r*ge pré-cinst
maica lu Hs.: și dein tal
ei parâ de focu va lăsa,
*di*ntru ĭa slavâ nespusă fi-
și fața ei să va lumina
sorele: și va me*r*ge de
va închina Domn*u*lui H
după aceĭa și-va pleca
capu*l* cătrâ ma*i*ca sa, și
lua sf*ă*nta cununâ de
pune în cistitu*l* capu*l* ei, și
ḑi*ce*: priimește, ma*i*ca me,
ćasta slavâ, ceĭa ce m
dăruitu tatâlŭ miu, că
aćasta amŭ călcatu pré d
volulu, că eu din*tru* tine
tu și m'a*m* născutŭ și
luatŭ pelițe. Și-i va da
veșămentu mohorâtu înp
tescu. După aceĭa va

*) Aci era scris de'ntâĭu: капȣл, apoĭ s'a șters cu aceĭașĭ mână.

а ва грăи аша. пасă сфинтă
ика ме ă вăкăрїа домнăлăи
ă. ши кă тоцї чеа че те-ă
ăгатă ши ăă слăжитъ цие прѣ
пămăнтă. ши дестоиничии лоу-
минации фечорїи тăи. а ва
ăрăта прѣчинстителе але лăи
ăнии. кă фрămсăце маре ва
тра ă сфинта четате. ши ворă
кита ăцерїи ăтро слава w-
ухѣлеи сале**—* Дăпă
еа ва кема Хс. доиспрăзѣче
слы ши ле ва да вешămente
ăрăтещи. ши дwawспрăвѣче
ăне де ăрă. кă пїетри скăмпе.
бирос. ши кă мăргърїтарю.
п'ачеа ле ва да кăнăни ă ка|пă
ră. маи ăминате де соареле.
ма ачеа ва кема дăмнезеă.
аптезечи де апостоли. ши про-
чи. ши мăченичи. ши прѣ-
ътиции ăи чеа чеа (*sic*) че
ă гътатă дела адам пănă
сврăшитă векăлăи. ши-и ва
обоби Хс ă пометеле раюлăи.
раюлă плинъ есте де родăре
и де флори ăфрămсăцате ă
ате кипăриле. ши четате ăă Хс
и тăриле кă корнăре ăплe-
те кă мăргăритарю, ши кă би-
ăре ăплетите. ши кă чинстите
минате пїетри скăмпе. богă-
е, ăпăрăцїеи векăлăи плинă.
и корабиа ăпăрътескă. ши
ăци кăлăгърї | ăтрăнсă плă-

aşa: Pasâ, sfăntâ maica me, în bucuria Domnului tău, şi cu toţi ceĭa ce te-u rugatu şi au slujitŭ ţie pré pămăntu, şi destoinicii luminaţii fecorii tăi. Ĭa va săruta précinstitele ale lui măini; cu frâmsĭaţe mare va întra în sfănta cetate: şi voru cănta îngerii întro slava odihnéleei sale.—Dupâ aceĭa va chema Hs. doisprăzéce apostolî, şi le va da veşămente înpărăteşti şi doaosprâdéce scaune de auru cu pietri scumpe, cu birosu şi cu mărgăritarĭu: dup'aceĭa *le* va da cununi în capul loru, mai luminate de soarele; dupa aceĭa va chema Dumneḑeu şĭaptedeci de apostoli şi prorоci şi măcenici şi prégătiţii lui, ceĭa ce s'au gătatu dela Adam până la svrăşitul vecului. Şi-i va sloboḑi Hs. în pometele raĭului, că raĭulŭ plinŭ este de rodure şi de flori înfrâmsĭaţate în toate chipurile, şi cetate lu Hs., şi turnurile cu cornure înpletite cu mărgăritarĭu, şi cu bisorure înpletite, şi cu cinstite luminate pietri scumpe: bogăţiie înpărâţiei vecului plinâ şi corabiĭa înpărătescâ. Şi mulţi călugări întră'nsâ

мар чела че бе ши мънъѧкѫ
кꙋ чимпои ши кꙋ четери, ши
кꙋ алъꙋте. ѡ амар преѡтꙋл
чела че нꙋ е дестоиникъ ши
кънтѫ летоургїе кꙋм ноу се
покъеще че съ ласъ фокꙋлꙋи
де векꙋ ѡ амарꙋ воаѡ кꙋрва-
99. рилорꙋ. | ѡ амарꙋ чела че хꙋ-
леще картѣ. шї скриптꙋра. ѡ
амар чела че гьндеще кꙋмꙋ-ши
ва ѧгръша трꙋпꙋл съꙋ. ѡ а-
мар чела че-ши пїерде врѣме де
по[къ]инце. ѧн ачаста лꙋме. къ
ѧ чеѧ лꙋме нꙋ се ва маи покъи.
че съ ва мꙋнчи ѧ вечи дѣ вечи.
ѡ амар бецицилор. ѡ амаръ чеѧ
че ноу мѣргоу. ѧ сфнта дꙋ-
минекъ ла бесерѣкь*) ла каса
лꙋ хс. ѡ амар чела че нꙋ пъ-
ѕеще праѕничеле ши постꙋриле.
кꙋ кꙋрѫциѧ. кꙋм гръеще пра-
вила сфнцилор. къ ачеѧ сън-
100. тꙋ менчюноши бо|теѕꙋ[лꙋ]и ѡ
амар че чеѧ *(sic)* че съ сфѫдескꙋ
ши морꙋ неерътаци. ѡ амарꙋ
чела че-ши подобеще троупꙋл
ши съ лаꙋдъ ѧтрꙋ сине. нꙋ
нꙋмаи ѡамении пїерꙋ кꙋ ачеѧ
кꙋ трꙋфа ши кꙋ лаꙋда. че ши
ѧцерїи деѧ черꙋ аꙋ кьѳꙋтꙋ
ши аꙋ перитъ. ѡ амар чеѧ че
нꙋ се покѫескꙋ де пъкателе
сале къ ачеѧ тоци се дꙋкꙋ ѧ

torilo*r*! O, ama*r* cela ce be
și mănăîncă cu ci*m*poi și cu
ceter*i* și cu alăute! O, ama*r*
preotu*l* cela ce nu e destoi-
nicŭ și căntâ leturghie: cu*m*
nu se pocăește, ce să lasă
focului de vecu! O, amaru
vo*a*o, curvariloru! O, *a*maru
cela ce hulește ca*r*té și scrip-
tura! O, ama*r* cela ce găn-
dește cumu-și va îngrășa tru-
pu*l* său! O, ama*r* cela ce-și
pierde vr*é*me de po*că*inţe în
aćasta lume! că în ceĭa lume
nu se va mai pocăi, ce să va
munci în veci dé veci. O, ama*r*
beţiţilo*r*! O, amarŭ ce*ĭa* ce nu
mérgu în sf*ă*nta dumine*că* la
beseré*că* la casa lu Hs.! O, a-
ma*r* cela ce nu pazește prazni-
cele și posturile cu curâţiĭa
cu*m* grăește pravila sf*i*nţilo*r*,
că aceĭa săntu mencĭunoși bo-
tezu*lu*i! O, ama*r* ceĭa ce să sfâ-
desc*u* și moru neerătaţi! O, a-
maru cela ce-și po*do*bește tru-
pu*l* și să laudă întru sine! nu
numai oamenii pieru cu aceĭa
cu trufa și cu lauda, ce și înge-
rii deîn ceru a*u* căḑutu ș*i* au
peritŭ. O, ama*r* ceĭa ce nu se
poc*á*escu de păcatele sale, că
aceĭa to*ţi* se ducu în foculŭ

*) Era scris: бесерѣка, apoĭ s'a pus un ь d'asupra luĭ к.

фокѹлѫ нестинсѹ. ши ѧ вермїи неадѹрмици. ши ѧ тартарѹ. ѡ мѹнкѫ ши амарѹл маре. ши ѡаменїи нѹ пречепѹ.

nestinsu şi în vermii neadurmiţi şi în tartaru! O, munca şi amarul mare! şi oamenii nu precepu.

VII.

Кѫ спѹса хс. лѹи іевглистоу іѡанѫ бгословѫ. ши спѹсе ѧцерѹл лѹ павел апслѫ кѫлѣ
01. портѫ де-и арѫтѣ тоате мѹнчиле. кѫ арѫ фи оунѣ воиникѹ де тревечи де ани де арѫ прѫвѫли ѡ пїатрѣ ши ѡ арѫ слобоѳи ѧ цос сѫ ѕбоаре ѧ трей ани сѫ каѳѫ аколо. аколо есте мѹнка пѫкѫтошилорѹ. дерептоу ачеа тоци креѫинїи ши бѫтрѫнїи, ши тинерїи сѫ сѫ исповедескѫ де тоате пѫкателе сале. сѫ сѫ покѫаскѫ кѹ лакрѫмиле сале ши кѹ постѹл. ши кѹ роугѫчюне.*) поате спарѫце скрипѫтѹра пѫкателорѹ сале.

Că spusĭa Hs. lui ievanghelistu Ioanŭ bogoslovŭ, şi spuse îngerul lu Pavel apostolŭ, că-lŭ portâ de-i arătă toate muncile, că ară fi unŭ voinicu de treḑeci de ani de ară prăvâli o piatră şi o arâ sloboḑi în g'os să zboare în trei ani să caḑâ acolo, acolo este munca păcâtoşiloru. Dereptu aceĭa toţi creştinii, şi bătrănii şi tinerii, să sâ ispovedescâ de toate păcatele sale, să sâ pocâĭascâ: cu lacrâmile sale şi cu postul şi cu rugâcĭune poate sparăge scripătura păcateloru sale.

VIII.

Кѹм грѫеще хс ѧ сфнта евглїе. ферекаци де чеѫ че пѫнгоу. кѣ ачеа мѫнгѣеци
102. ворѫ | фи. ферекаци де чеѫ че пѫнгѹ ши сѫ тѣнгѹескоу анче.

Cum grâeşte Hs. în sfănta evanghelie: Ferecaţi de ceĭa ce plângu, că aceĭa măngăeţi vorŭ fi! Ferecaţi de ceĭa ce plângu şi să tănguescu

*) De'ntâiŭ era scris: роугѫцчюне, apoĭ s'a şters ц, dar cu altă cernélă.

кѫ аколо воръ рѫда ши съ воръ весели. w ферикаци мишеии кѫ сѫфлетѫл ши кѫ инима дѣ-
репци. *) ши плекаці. кѫ а-
челора асте ѧпѫрѫція лѫ хс. w ферикаци де блѫжіи. кѫ ачеа воръ добѫнди дѫлчаца векѫлѫи. w ферикаци де чеа че съ флѫ-
мѫндеск ши са ѧсетошаѫ. кѫ ачелора се ва да сациѫл ѧ векѫ. w ферикаци де wменіи милостиви кѫ ачеа милѫици воръ фи ѧ векѫ. кѫ милостеніеа w дѫкоу ѧџеріи ѧ черю пѫнѫ ла сфнтѫл прѣстолѫ ѧнаите лѫ хс. w ферекаци де чеа че
103. полрть гѫндѫ боунѫ кѫтрѫ**) | хс. кѫ ачеа кѫ дѫмнезеѫ се вѫдѫ. w ферикаци де wаменіи чеа че факь пачиле ши ѧпакѫ сфьдиціи кѫ ачеа соу фіии лѫ дѫмнезеѫ. w ферикаци де при-
дѫдиціи чеа че-и скотѫ алціи де пре локѫреле лоръ принтрѫ дере-
птате. кѫ ачелора есте ѧпѫ-
рѫція черюлѫи. w ферикаци де чеа че-и батѫюкѫреск алціи принтрѫ мишеліа де-и пореклеск. де ле грѣеск ѧ бадюкѫрь. кѫ ачеа мари-с ѧ-
наинте лѫ хс. w ферикаци де чеа че съ сфѫдеск ши кѫрѫндѫ

aice, că acolo vorŭ rădĭa şi să voru veseli! O, fericaţi mişeii cu sufletul şi cu inima dérepţi şi plecaţi, că acelora ĭaste înpărâţiĭa lu Hs.! O, fericaţi de blâdii, că aceĭa voru dobândi dulćaţa veculuĭ! O, fericaţi de cea ce să flămănḑescu şi sĭa însetoşaḑă, că acelora se va da saţiulu în vecu! O, fericaţi de omenii milostivi, că aceĭa miluiţi voru fi în vecu! că milostenieĭa o ducu îngerii în cerĭu până la sfăntul préstolu înaite lu Hs. O, ferecaţi de ceĭa ce poartă gându bunu cătră Hs., că aceĭa cu Dumneḑeu se vădu! O, fericaţi de oamenii ceĭa ce facŭ pacile şi înpacâ sfădiţii, că aceĭa su fiii lu Dumneḑeu! O, fericaţi de pridădiţii ceĭa ce-i scotu alţii de pre locurele lorŭ printru dereptate, că acelora este înpărâţiĭa cerĭului! O, fericaţi de ceĭa ce-i batugocurescu alţii printru mişeliĭa de-i poreclescu, de le grăescu în badgocură, că aceĭa mari-s înainte lu Hs.! O, fericaţi de ceĭa ce să sfădescu

*) Inainte se scrisese: плекаци, de aci prin schimbarea primelor litere s'a făcut: дѣгепци.

**) După acest cuvînt s'a scris: ѧѣ..., adecă ѧѣгоѵѧтѫ, din ѧѣ... s'a făcut cu ...

се ѧпакѫ. ши нꙋ дь локꙋ мъ-
нїиеи сале. къ ачеѧ калкѫ
04. пре ка|пꙋл дїаволꙋлꙋи. кꙋм грѫ-
еще павел апсль ши ѕиче аша.
съ те ве[ри] сфьди ѕꙋа съ нꙋ
шаѕѫ соареле ѧ мънїа та нече
съ ръсае. ѡ ферикаци де пос-
ничїи ши аџꙋнъторїи кꙋ кꙋрь-
ціе. къ ачеѧ сꙋе ѧ черю ка
пре ѡ скаръ. ши н'аꙋ кеѧ ла
поарта ра раюлꙋи (*sic*) че ѧн-
шиши ѧтрѫ ѧ раю. ѡ фе-
рекаци де чеѧ че съ скоа-
лъ ѧ сфнта дꙋминекѫ ши ѧ
праздничеле лꙋ хс де съ скоалъ
де ноапте де се роагь лꙋ хс.
ши съ роагѫ сфвинцилорꙋ (*sic*)
съ се роаџе лꙋ хс дерепть ель.
ши мергꙋ ла бесѣрекь. ши съ
споведеще де тоате пъкателе
05. че-ꙋ гре|шитꙋ преспре съптѫ-
мѫнѫ. ачеѧ пꙋрꙋре съ спаль
де пъкателе лорꙋ ши съ лоу-
минѣѕѫ ѧнаите лꙋ хс ши на-
ите ѧнџерилорꙋ. ѡ ферикаци де
чеѧ че-ши ласъ пъринцїи ши
фрацїи, ши сорориле ши брать-
шїи съи. ши тоатѫ дꙋлчаца де
пре пъмьнтꙋ дерептꙋ дꙋмнеѕеꙋ.
къ ачеѧ-с фїии лоу дꙋмнеѕеꙋ
ши асѧмене кꙋ ѧнџерїи. ѡ фе-
рикаци де соцїи бърьбацїи ши
крещинеле. чеѧ че кꙋрꙋндꙋ се
ворꙋ льса ши съ ворꙋ ерта де
воаѧ са де-ши ворꙋ прїими кꙋ

şi curundu se înpacâ şi nu dă locu măniiei sale, că aceĭa ca*l*câ pre capu*l* diavolului! cum grâeşte Pave*l* ap*osto*lŭ şi ḑice aşa: să te ve*ri* sfădi ḑua, să nu şaḑâ soarele în mănia ta, ne*ce* să răsae. O, fericaţi de posnicii şi ag'unătorii cu curăţie, că aceĭa sue în cerĭu ca pre o scară, şi n'au cheĭa la po*ar*ta raĭului, ce înşişi întrâ în raĭu! O, ferecaţi de ceĭa ce să scoală în sf*ă*nta duminecâ şi în praz*d*nicele lu Hs. de să scoală de noapte de se roagă lu Hs. şi să roagă sfvinţ*i*loru să se roage lu Hs. dereptŭ elŭ, şi me*r*gu la besérecă şi să spovedeşte de toate păcatele ce-u greşitu prespre săptâmânâ: aceĭa purure să spală de păcatele lor*u* şi să luminéḑâ înaite lu Hs. şi naite îngeriloru. O, fericaţi de ceĭa ce-şi lasă părinţii şi fraţii şi sororile şi bratăşii săi, şi toatâ du*l*éaţa de pre pămăntu dereptu Dumneḑeu, că aceĭa-*s* fiii lu Dumneḑeu şi asĭamene cu î*n*gerii! O, fericaţi de soţii, bărăbaţii şi creştinele, ceĭa ce cur*un*du se voru lăsa şi să voru erta de voaĭa sa de-şi voru prii-

кȣржцїе. ши фечорїи де ѧнтъи
106. | къ ачеѧ дȣмнеѕеȣ приимескȣ
ѧтрȣ еи. ѡ ферикаци де ѡаме-
нїи чеѧ че съ роагъ ши ѕȣа ши
нопте. кь ачеѧ гонескȣ дира-
инте са дȣхȣриле ши часȣреле
релѣ. нȣ нȣмаи ѧраинте лȣи.
че ши прѣспре елȣ ѧтрȣ дх҃ȣ.
ѡ ферикат де*) чела че-ши
ꙗртѫ виноватȣль сеȣ ши ни-
микѫ нȣ ѧ дела елȣ къ ачела
нȣ-л ва ꙋдека х҃с ла ꙋюдецȣ.
кȣм грьеще павеѧ апостол. съ
ѧ фльмьндȣ врьжмашȣл тьȣ
е тȣ-лъ милȣеще шї-и дъ
пъине де-лъ сатȣрѫ. дечи се
верї фаче аша кърбȣни априн-
107. ши де фокȣ апринѕї | ѧ ка-
пȣл лȣи. ѡ ферикат де чела
че-ши портѫ трȣпȣл ѧ кȣрьцие.
ꙗръ кȣ инима роагь дȣмнеѕеȣ.
къ дх҃ȣл сфнтȣ спе ачела ѡ-
дихнеще ши скаȣнȣл лȣ х҃с
ѧтр'ѫнима ачелȣе ѧсте. къ а-
чела трȣпȣ кемѫ-съ бесерекѫ.
ѡ ферикаци де ѡменїи чеꙗ
че фрѫнгȣ воѧ са ѧ тоатѫ
виаца са. ши ноапте лȣкрȣреле
сале. къ ачеѧ факȣ вое лȣ
дȣмнеѕеȣ. аша грѫеще х҃с ѧ
сфнта еѵглїе ачелора. бȣкȣра-
ци-вѫ ши вѫ веселици къ
мȣлтȣ прѣцȣ ѧсте воаѡ ѧпь-
108. ръциеи черюлȣи. | къ ѧтрȣ пь-

mi cu curâţie, şi fećorii de
întăi, că aceĭa Du*m*neḑeu
priimescu întru e*i*! O, feri-
caţi de oamenii ceĭa ce *să*
roagă şi ḑua şi nopte, că
aceĭa gonescu dirainte sa du-
hurile şi ćas*u*rele relé! nu
numai înrainte lui, ce şi pré-
spre elu întru d*u*hu. O, fe-
rica*t* de cela ce-şi ĭartâ vi-
novatulŭ seu şi nimicâ nu ĭa
dela elu, că acela nu-*l* va
g'udeca Hs. Ĭa gĭudeţu! cum
grăeşte Pave*l* aposto*l*: să ĭa
flămăndu vrăjmaşu*l* tău, e
tu-lŭ milueşte şi-i dă păine
de-lŭ saturâ; deci, se veri
face aşa, cărbuni aprinşi de
focu aprinḑi în capu*l* lui. O,
ferica*t* de cela ce-şi portâ
trupu*l* în curăţie, ĭară cu i-
nima roagă Dumneḑeu, că
D*u*hul sf*ă*ntu spe acela o-
di*h*neşt*e* şi scaunu*l* lu Hs.
într'ânima acelue ĭaste! că
acela trupu chemâ-să besere-
câ. O, fericaţi de omenii ce-
ĭa ce frângu voĭa sa în toată
viaţa sa, şi noapte lucrurele
sale, că aceĭa facu voe lu
Dumneḑeu! Aşa grăeşte Hs.
în sf*ă*nta ev*an*gh*e*lie acelora:
Buc*u*raţi-vâ şi vâ vesel*i*ţi, că
mu*l*tu pr*é*ţu ĭaste voao înpă-

*) Maĭ era scris o dată де, dar s'a şters.

рѫцїе татѫлꙋи мїꙋ маре виацѫ асте ши мергꙋ еꙋ ма[и] мꙋлтоу съ гътеѕꙋ. сфнтꙋл павел апсльлꙋл *(sic)* лꙋ хс аша грѫаще. ѡки де ѡмоу нꙋ вѫдꙋ ѧ инимѫ де ѡмꙋ нꙋ поате гънди. че гѫтеѕе дꙋмнеѕеꙋ ѡаменилорꙋ сеи чеа че факꙋ вое лꙋи.

răţiei cerĭului, că întru părăţie tatâlui miu mare viaţâ ĭaste, şi me*r*gu eu ma*i* m*u*ltu să găteḑu. Sf*ă*ntu*l* Pave*l* a-p*osto*lŭlu*l* lu Hs. aşa grâĭaşte: och*i* de omu nu vădu, în inimâ de o*m*u nu poate găndi, ce gâteḑe Dumneḑeu oameniloru sei ceĭa ce facu voe lui.

IX.

Ꙗръ ла ѕꙋа де ꙋюдецꙋ дека ва ꙋꙋдека пъкьтошїи. ши-и ва арꙋнка ѧ ꙗдꙋ. ши ва пꙋне оун мꙋнте де пеатрѫ прѣ гꙋра ꙗдꙋлꙋи де-л ва астꙋпа.

Ĭară la ḑua de gĭudeţu, deca va g'udeca păcătoşii şi-*i* va arunca în ĭadu, şi va pune un munte de peatrâ pré gura ĭadului de-*l* va astupa....

X.

Ѡаменїи котеѕаци чеа че-ꙋ вис ѧ пъкате. ши нꙋ се-ꙋ
9. споведитꙋ | ши нꙋ с'аоу покъитꙋ. скꙋла-съ-вор ла ѕꙋа де ꙋюдецꙋ. голи ши негри ѧтꙋнекаци. стрьмби ши гроѕави некꙋраци. ши юци. ши амаръ иви-се-ва фаца лѡр. хитленѫ. кꙋм нꙋ се поате спꙋне спꙋрькѫчюне лорꙋ. оунора ле ва фи фаца ка цьръна пъмьнтꙋлюи. алъцїи ка тина спꙋркатѫ диѧ оулиць. алцїи ка гоуноюл. алцїи ле ва фи трꙋпꙋл пꙋ-

Oamenii boteḑaţi, ceĭa ce-u vi*s* în păcate şi nu se-u spoveditu şi nu s'au pocăitu, scula-să-vo*r* la ḑua de gĭudeţu goli şi negr*i*, întunecaţi, străm*b*i şi groḑavi, necuraţi şi ĭuţi, şi am*a*ră ivise-va faţa lo*r* hitlenâ, cu*m* *nu* se poate spune spurăcâcĭune loru. Unora le va fi faţa ca ţărăna pămăntulĭui, alăţii ca tina spu*r*catâ diîn uliţă, alţii ca gunoĭu*l*, alţii le va fi trupu*l* putredu ca

тредꙋ. ка ꙋнь кънне мортꙋ
кънду-и сарꙋ вїермїи динтрꙋ
елꙋ. алтора ле ва кꙋрь диѧтро
ѡки смрад кꙋ пꙋрои. ши вор
110. фи ѧгьнфаци. ал|цїи ворꙋ фи
негри ка ѧсꙋш дїаволꙋл. алцїи
вор фи ка пеиле аспїдееи. алцїи
ка пїеѧле асенꙋлꙋи. алцїи ка
фꙋмꙋл верꙋи. алцїи ворь фи
сънцераци. алцїи ка пїеиле по-
рꙋчилорꙋ. алцїи аспꙋмаци. ал-
цїи ворꙋ фи гꙋноици. алцїи кꙋ
тоатѫ спꙋрꙋкьчюне. диѧ тал-
пе пънѫ ѧ капꙋ. гроꙋави ши
ѧпꙋцици ѧ тоате кипꙋриле.
ачеѧ тоци вор грѫи оунїи къ-
трѫ алальци. ѡ амар ноѡ ши
юте. къ ачаста есте ꙋꙋл де
пои венире лꙋ хс. кꙋм лꙋꙋиѧмъ
111. | пънь нꙋ ерамꙋ морци.

unŭ căine mortu căndu-i saru viermii di*n*tru elu, altora le va cură diîntro *o*chi smra*d* cu puroi şi vor fi îngănfaţi, a*l*ţii voru fi negri ca î*n*suş diavolu*l*, alţii vo*r* fi ca peile aspid*e*ei, alţii ca pieĭale asenului, alţii ca fumu*l* verḑi, alţii vorŭ fi săngeraţi, alţii ca p*i*eile p*o*ruciloru, alţii aspumaţi, alţii voru fi gunoiţi, alţii cu toată spurucăcĭune diîn talpe până în capu, groḑavi şi înpuţiţi în toate chipurile. Aceĭa toţi vo*r* grâ*i* unii cătrâ alalăţi: O, ama*r* noo şi ĭute! că a-ćasta este ḑua de poi, venire lu Hs., cu*m* auḑiĭamŭ până nu eramu mo*r*ţi.

XI.

Ꙗрѫ кълоугьрїи ла цюдецꙋ
кема-и-ва дꙋмнеꙋеꙋ. де дерѣпта
са. оу чинь де себорꙋ маре де
ворꙋ фи кълꙋгѫрїи чеѧ че сѣꙋ
покѫитꙋ. кꙋ покѫинце адевѫра-
тъ. ши вор ѧнтра ѧ сфнта че-
тате кꙋ мꙋлтѫ бꙋкꙋрїѧ ши кꙋ
мꙋлтѫ славѫ. еи ши-вор ръдика
мъиниле сале ши ворꙋ слъви ѧ
сфнта троице ѧтрꙋ татѫлъ
ши фїюль ши ѧ дхꙋл сфнтꙋ.
ши ворь фи мꙋлци перици деѧ

Ĭarâ călugării la gĭudeţu chema-i-va Dumneḑeu de derépta sa, u cinŭ de seboru mare, de voru fi călugării ceĭa ce séu pocâitu cu po-câinţe adevârată; şi vo*r* în-tra în sf*ă*nta cetate cu mu*l*tâ bucuriĭa şi *cu* mu*l*tâ slavâ. Ei şi-vo*r* rădica măinile sale şi voru slăvi în sf*ă*nta troiţe întru Tatâlŭ şi Fiĭulŭ şi în D*u*hu*l* sf*ă*ntu. Şi vorŭ

чинȣлъ кълȣгьрескȣ къѕȣци ѧ
2. пъкате ши | ворȣ ста де стънга лȣ хс. веде-ворȣ ши ворȣ аскȣлта. ши кȣ маре желанїе ворȣ стрига ши ворȣ плънцe кȣ амарь маре. ѧшишь съ ворȣ оучиде прѣ сине ȣнде вор веде слава сфнцилорȣ. ши дарȣреле ши минȣната-ши фръмсѧце четъциеи. ши дȣлчаца ши бȣнѫтате лоу хс. аша ворȣ веде к'аȣ перитȣ. ши се-ȣ ѧпъръцитȣ де вїиаца ѧпъръциеи черюлȣи. ши кȣ амар маре ворȣ плънцe. ши прѣ сине се ворȣ ȣчиде. ши ворȣ ꙁиче ѡ ваи де [illegible]
13. [illegible]

fi mu*l*ţi periţi deîn cinulŭ călugărescu, căḑuţi în păcate, ş*i* voru sta de stănga lu Hs. Vede-voru şi voru asculta, şi cu mare jelanie voru striga şi voru plănge c*u* amarŭ mare. Înşişŭ să voru ucide pr*é* sine, unde vo*r* vede slava sf*i*nţiloru şi darurele şi minu*na*ta-şi frămsĭaţe cetăţiei, şi du*l*ćaţa şi bunâtate lu Hs. Aşa voru vede c'au peritu şi se-u înpărăţitu de v*i*iaţa înpărăţiei cerĭului. Şi cu ama*r* mare voru plănge şi pr*é* sine se voru ucide şi voru zice: o, vai de noi, cum vom [illegible] de Hs. în ve- [illegible]

NOTANDA.

---

1. finalul *u* întreg fórte des: аȣрȣ (94), амȣ [ръсȣ] (87), апрїнсȣ (91), адевьрȣ (96), анȣ (75, 96), амарȣ (98 de 2 orĭ, 99 de 3 orĭ, 100, 101), адȣкȣ (80, 81), адьпатȣ (81), аџютатȣ (82), беȣтȣ (87), биросȣ (94), боунȣ (103), батȣџокȣрескȣ (104), блъмȣ (76), бетегȣ (81), кȣпторȣлю (90), кьлкатȣ (93) кȣрварилорȣ (99), кȣмȣ (76 de 2 orĭ, 100), кьѕȣтȣ (101), кȣрȣндȣ (104, 106), кипоу (96), капȣ (111), кълȣгьрескȣ (112), кȣцитȣ (79), кънд ȣ (81, 82, 91, 96), кълѫторȣ (82), черȣ (101), дирептȣ, дерептȣ (82, 87, 102, 106), динцилорȣ (90), дьрȣитȣ (93), диꙗволȣлȣ (93), дȣкȣ (73, 101, 103), дȣхȣ (107), дешертȣ (79), датȣ (82), ерамȣ (112), ертьмȣ (73), елȣ (91, 107 de 2 orĭ, 110), лорȣ, лѡрȣ (83, 91, 95, 104, 106, 110), фостȣ, фѡстȣ (89, 91), фьцарничилорȣ (99), флѫмънѕескȣ (103), фльмьндȣ (107), фрѫнгȣ (108), факȣ (108, 109), фолосȣ (78), фокȣ (80, 84, 85, 86, 87, 90 de 3 orĭ, 93, 107), гътатȣ (95), гътеѕȣ (109), гъндȣ (103), гръескȣ, грѫескȣ (75, 104), грешитȣ (106), гонескȣ (107), голȣ (80), џюдецȣ, џȣдецȣ (75, 85, 87, 107, 109, 110, 112), џȣкатȣ (87), ꙗдȣ, ꙗдоу (90, 109), ѧпържтескȣ (93), ıеvаггелистоу (101), ѧнџерилорȣ, ѧџерїлорȣ (82, 106), ѧпъръцитȣ (113), ѧфрикатȣлȣ (76), ѧндесатȣ (86), ленитȣ (90), локȣ (104), мьнкатȣ, мънкатȣ, мѫнкатȣ (83, 87, 89), мохоржтȣ (93), менчиношилорȣ (98), мергȣ,

мѣргоу (100, 105, 109), морȣ (101), мȣлтȣ, мȣлтоу (108, 109), мортȣ (110), мишелȣ (81), милȣитȣ (81), невьѕиндȣ (81), несвръшитȣ (96), нȣмърȣ (96), нестинсȣ (101), не-мȣ (86)= *ne am*, ѡмȣ, ѡмоу (81, 109 de 2 orĭ), ѡаменилорȣ (109), плинȣ (86), покжескȣ (75, 101), покъитȣ, покжитȣ (86, 110, 112), пъкателорȣ (102), пъкжтошилорȣ (89, 102), пжмжнтȣ, пъмънтȣ (84, 94, 106), пїерȣ (101), перитȣ (83, 113), пречепȣ (101), плжнгоу, плънгȣ (102, 103), прѣстолȣ (103), пореклескȣ (104), прїимескȣ (107), пȣтредȣ (110), порȣчилорȣ (111), потȣ (78), пьрȣ (83), прѣцȣ (108), ръсȣ (87), рȣгатȣ (94), ръгъндȣ (79), сарȣ (110), сьритȣ (87), сфънтȣ (96, 108, 112), сфинцилорȣ (113), сънтȣ, синтȣ (78, 81, 87, 93, 100), сфждескȣ (101, 104), сациȣлȣ (103), скотȣ (104), споведитȣ (109), себорȣ (112), сȣфлетȣлȣ (74), сȣфлетȣ (73), сфрьшитȣ (75), спартȣ (78), серакȣ (81), сетосȣ (81), сфръиндȣ (84), сфитокȣ (84), сънинȣ (85), треснетȣ (85, 86), тотȣ (84), трекȣтȣ (78, (87), трȣпȣ (97, 108), тартарȣ (101), тьнгȣескоу (103), веселитȣ (87, 89), вешъментȣ (93), воиникȣ (102), въдȣ (104, 109), вьѕиндȣ (81), висȣ (75), вънтȣ (78), векȣ (88, 96 de 3 orĭ, 97, 99, 103 de 2 orĭ), ворȣ la viitor de vr'o 60 de orĭ, ѕакȣ (73), ѕъкъндȣ (73), ѕикȣ (75), ѕисȣ, ꙁисȣ (75 de 2 orĭ);

une-orĭ finalul *u* e scris d'asupra şiruluĭ, ca în фокȣ (85), сфждескȣ (101) etc.;

destul de des şi finalul *u* jumătăţit, expres prin ъ şi ь: прецюрь (85), ворь, воръ la viitor (81, 83, 45 de 2 orĭ, 86, 102, 111, 112), ꙗпжратȣль (85, 87), плинь (85, 95), векъ (74), мȣтъмъ (75), лȣѡмъ (75), адȣкь (80), ѡбидить, ѡбидитъ (80, 82), мишель (80), оучись (80), фȣратъ (80), лькȣитъ (80), гръитъ (80, 82), юбитъ (80), грешитъ (81), ѕикь (81), милȣить (81, 87), сълашь (82), клокотинъдь (84), ȣнь, оунь (86, 102, 110), динь (86), амъ, амь (75, 87 de 3 orĭ, 93), постить (87), покьить (87), ръбдать (88), бадцокȣрить, бадцокȣритъ (87, 90), клеветитъ (90), дерепть (105), дерепцилорь (90), ель, елъ (91, 105), слȣжить (91, 94), нȣмъръ (91),

тоть (97), тѫтѫрорь (92), татжлѫ, татжль (93, 112), нѫсѫть (93), лѫатѫ (93), раюлѫ (95), дѣвцѫторѫль (98), амарѫ, амарь (98 de 5 orĭ, 100), дестоиникѫ (99), перитѫ (101), фокѫлѫ (101), факь (104), виноватѫль (107), лѫзнамѫ (111), фĭюь (112), чинѫлѫ (112), сѫ-лѫ, сѫ-ль (81 de 2 orĭ, 82), ен-лѫ, ен-ль (82 de 2 orĭ), кѫ толте-ль (79), де-лѫ (79, 107), кѫ-ль (101), тѫ-лѫ (107), де-мѫ (86)=*de am*, не-мѫ (86)=*ne am*, ши-мѫ (87)=*şi am*;

finalul *u* înlocuit prin paieric: вор' [ста] (74), ѫн' [сералѫ] (81), оун' [вещѫментѫ] (93), ѫн' [кипоу] (96), оун' [мѫнте] (109), [сѫ-]л' [корѫ лѫа] (82), вор' [веде] (83), [черюл] л' [вор дѣвли] (84), вор' [кѫнта] (85), кѫм' (86), дѫцерилор' (90), вор' [дешкиде] (92), вор' [весели] (97), вор' [фи] (110);

nu cunóscem nicĭ un text românesc, în care finalul *u* întreg şi finalul *u* jumătăţit saŭ chĭar supres să se contrabalanţeze atăt de bine, ceĭa-ce concurge mult la eufonia stiluluĭ, de ex.: лѫ кьѣѣтѫ ши лѫ перитѫ, фокѫлѫ нестинсѫ, ѫнь кѫине морц, оунь воиникѫ, лѫзнамѫ пѫнь нѫ ерамѫ etc.

2. -ен- pentru actualul -*in*-: вешѫментѫ (93), вешѫменте (94), вешьментеле (92, şi tot acolo: вешминте), менчюнѫ (80), менчюноши (100), менчиношилорѫ (98).

3. ѫ întrebuinţat ca vocală nasală: мѫнѫдчи (75), мѫнѫдь (99), придсоаре (81);

деѫ (76, 92, 93, 112), диѫ (83 de 2 orĭ, 110, 111), динь cu ѫ pus d'asupra luĭ н (86), dar şi дин (75 de 2 orĭ, 83, 84), ден (83), динтрѫ (93 de 2 orĭ);

прĭнтрѫ, принтрѫ (98, 104 de 2 orĭ) şi пентрѫ (99);

вр'ѫѫ [бетегѫ] (82), вр'ѫѫ [мишел] (82), вр'оѫ [wмѫ] (81);

vocalisarea completă a nasaleĭ: ѫ [сфитокѫ] (84), оу [чиѫ] (112), [вр']ѫ [wм] (81), ѫбрѫ (78), негѫдире (75), блѫжĭи (103), ѫнаите (73, 103, 106), наите (82, şi tot acolo: ѫнаинте).

4. aprópe tot-d'a-una -*e*- în grupul -*è*+ cons. +*e* saŭ -*è*+ cons. +ѣ, acolo unde vechile tipăriture române pun regulat ѣ saŭ а: асемене (74, dar 106: асамене), асеменеле (83),

ачеле (78), челе (75), весте (79), сечере (79), сьцете (79), мȣнчеще (79), меле (75), тинереце (80), гржеще, гръеще, грьеще (85, 91, 98, 100, 102, 105, 107, 108, dar 85 şi 109: гржаще), алеце (86 de 2 orĭ), леце (87, dar 89: лѣце), време (87, 96, dar 86 şi 100: врѣме), времѣ (76, 96), стелеле (91), алеса (91), ѧчепе (92), мерце (92, 93), прїимеще (93), есте (74 de 2 orĭ, 95, 102, 104, 111, dar 103, 108, 109: асте), ѡбидеще (98), чинстеще (98), клеветеще (98), хȣлеще (98, 100), теме (76), темѣ (99, şi tot acolo: тѧме), покъеще (99), гьндеще (100), пїерде (100), бесерекѫ (108, dar 105: бесѣрекь), бесерѣкь (100), пъзеще (100), подобеще (100), кеѧ (105), месѧлѣ (78), релѣле (75), релѣ (86, 107), споведеще (105), милȣеще (107), ѡдихнеще (108), дȣрерѣ (97), фецееи (86), четери (99), пȣтериле (85), шеде (92);

anormalul *e* pentru ѣ saŭ ѧ în grupul *-è*+cons. +*ă*: асерѫ (73, şi tot acolo: сѣрѫ), кемѫ (108), хитленѫ (110) ѧпържтескѫ (95), исповедескѫ (102), дека (75 de 2 orĭ, 109 etc., nicăirĭ дѣка), гѫтеѕе (109)=*gătéză*, unde tot-o-dată finalul *-e*=*ă* (cfr. maĭ jos No. 16);

alte casurĭ de *e* pentru ѣ saŭ ѧ: векъ, векȣ, векȣлȣи (74, 82, 89 etc., nicăirĭ вѣкȣ), мънгьеци (102), бетегȣ, (82), беи (75), бе (80, 99), челȣе (98 de 2 orĭ, şi tot acolo: челȣѧ), ачелȣе (108), [маика] ме (93, 94);

cfr. maĭ sus p. 427 No. 4.

5. fórte des ѣ saŭ ѧ pentru *-e*: месѧлѣ (78), салѧ saŭ салѣ (83, 85), тѧ [ѧчиндеи] (78), тѣ [мъниѧи] (78), сърачелѣ (78), марелѣ (75), [бȣрѫ] марѣ (82), фаптелѣ (76), фаптелѧ (86), пичоарелѧ (78), сȣфлетѣ (79), армелѧ (79), тинѧ (80), минѣ (89), капетелѣ (83, dar 85: капетеле), адънкȣрилѧ (83), лѣ [ворȣ пȣне] (82), преспрѣ (85), спрѣ (87, 92), релѣ (86, 107), тоатѧ (85), пъкателѧ (87), ютѣ (87), тримитѣ (90), клокотелѣ (90), алесѧ (91), темѣ (99), [вечи] дѣ [вечи] (100), спȣсѧ (101, şi tot acolo: спȣсе), [вор] ръдѧ (103), сѧ [ѧсетошаѕѫ] (103), ѧ=*e*, *este* (76 de 2 orĭ, 107), [часȣл де] мортѧ (73), нимѣ (76), [мȣлтѫ] бȣкȣрїѧ (112), прѣ [пъмънтȣ] (94), прѣ

[чине-ва] (80), прѣ диꙗволꙋлꙋ (93), прѣ [гꙋра] (109), прѣ [сине] (113 de 2 orĭ), прѣ [фаптелѣ] (76), прѣ [мишеи] (98), прѣ [алцїи] (98), прѣ [крꙋче] [98);

maĭ rar ѣ saŭ ѧ pentru *-e-*: бѣꙋтꙋриле (78), весалїа (82), стелѣле (84), месалѣ (78), дѣрепта (86, 91), дѣрепци (103), прѣцꙋ (108), прѣцꙋл (88), плънцѣре (89), ѧпрѣꙋнѫ (96 de 2 orĭ), мѣргоу (100), бесерѣкь (100), прѣспре (107), релѣле (75);

ѧ pentru *e-* numaĭ în: [се ва весели де] ѧи (87);

cfr. maĭ sus p. 427 No. 5.

6. finalul ъ trecut în *e* după ц: пелице (93), фръмсаце, фрѫмсѣце, фрѫмсаце (90, 94, 113), троице (112), тинереце (80), покѫинце (75, 86, 100, 112), cfr. maĭ sus p. 427 No. 6;

în фьцерїе medialul *-e-* = *-ă-* póte să fie datorit acomodaţiuniĭ cu *-ie*.

7. *oa* bine păzit, afară de: морте (75, 80, 83), морта (73), моръте (97), порта (92, 105), плое (96), портѫ (108), ѡмени (86), ѡменїи (80), vocativul ѡме (75, 76, 78), нопте (107), гроба (79), сореле (90, 93), сѡрелꙋи (91), коморъле (92, şi tot acolo комоарѫле cu а scris d'asupra luĭ о, ca şi la 95 în соареле);

oo pentru *oa*: тоѡтѫ (98), ноѡпте (78);

ua pentru *oa*: тꙋате (79);

oa pentru *o*: воаѧ (106, dar 108: воѧ).

8. confusiunea între *o* şi *u*: ꙋѧ (82) şi оѧ (81), дꙋмнꙋл şi домнꙋл (76), цодецꙋ (90, pe aĭurĭ: цꙋдецꙋ şi цюдецꙋ), сорориле (106), бадцокориѧи (78) lîngă бадцокꙋрить (86, 90), портѫ (101)=perfectul *purtâ*, şi maĭ sistematic în: ѧтро [слава] (94), диѧтро [ѡки] (110), ѧтро [пърѫциѧ] (90, dar 109: ѧтрꙋ пьрьцїе).

9. мъиниле (112), мъини (94), пъине (107), къине (110), dar o dată şi мѫниле (78) fără *-i-*.

10. фїерꙋл (91), пїатрь (102), пїетри (94, 95), пїерде (100), пїердꙋт (86), пїерꙋ (101), пїеиле (111, cu ї scris d'asupra, dar tot acolo şi: пеиле), вїермїи, вїерьмїи (79, 110, dar 101: вермїи), фїери (83, cu ї scris d'asupra), мїеꙋ (88 de 3 orĭ, o

lată cu ĭ d'asupra) şi мїєи (73, 89), reduse apoĭ la мїѕ (93, 109) şi мїи (88), dar şi fără *-i-*: мєѕ (74), мєи (73, 74, 38 de 2 orĭ);

пїєдле (111) pentru пїєле saŭ пїале;

пєатрѫ (109), cfr. maĭ sus p. 293 No. 6, p. 373 No. 13.

11. lungirea accentatuluĭ *i* prin reduplicare: мѫнїиа (84) şi a genitivo-dativ: мѫнїиєи (104), богѫцїие (95), прїимиици (88); reduplicarea neaccentatuluĭ *i*: морцїиєи (80), вїиаца (113).

12. *-їєа-* pentru *-їа-*: пїєдле (111), милостенїеа (103), cfr. maĭ sus No. 10.

13. aferesa luĭ *a* pentru a înlătura hiatul: кѫте-и [грєшитѫ] (81)=*căte ai*, дє-и [аџютатѕ] (82)=*de ai*, нє-мѕ [покѫитѕ] (86) =*ne amu*, нє-м [покьить] (87)=*ne am*, нє-иѫ [пїєрдѕт] (86), дє-мѫ [кадџокѕрить] (86)=*de amŭ*, ши-иѫ [сьритѕ] (87)=*şi amŭ*, нє-ѕ [висѕ] (75) =*ne au*, мє-ѕ [дьрѕитѕ] (93)=*me au*, тє-ѕ [рѕгатѕ] (94)=*te au*, чє-ѕ [грєшитѕ] (105)=*ce au*, чє-ѕ [лѕкрат] (87), чє-ѕ [вис] (109), сє-ѕ [фѫкѕт] (84)=*se au*, сє-ѕ [споведитѕ] (109), сє-ѕ [дпѫрѫцитѕ] (113), rare-orĭ şi contracţiunea fără aferesă: сѣѕ [покѫитѕ] (112), сѣрь [фи] (83), сѣѕ [сфрьшитѕ] (75), сѣѕ [спартѕ] (78) etc., saŭ prin apocopă: с'аоу [пѕкѫитѕ] (110);

de aceĭaşĭ natură: дєпои (111)=дє лпои (73);

маинтє (92)=*mai ainte*;

ѡ марѕ (99)=ѡ амарѕ (ibid.).

14. [дтрѕ] пьрѫцїє (109), [дтро] пѫрѫциа (90), aferesa luĭ *în-* explicată maĭ sus p. 379 No. 46, cfr. t. 1, p. 412 No. 8.

15. după *s*:

ă trecut în *e*: сєракѕ (81, dar 78: сѫрачии), сєкорѕ (112);

» » » *i*: синтѕ (78, 87, 93, dar 81, 100: сѫнтѕ);

e » » *ă*: сѫкѕре (79), сѫнинѕ (85).

16. după *s* trecerea vocaleĭ obscure în *i*: вьѕиидѕ (81), невьѕиидѕ (81);

гѫтєѕє (109)=*gătézŭ*.

17. alte particularităţĭ vocalice:

лѫ е (76) =*le e*, cfr. p. 232 No. 9;

пачиле (104), алатȣре (96);

фрѫмсаце (113 etc.), ѧфрѫмсацате, ѧфрѫмѫсецате (95, 96);

ѕȣа (78, 90, 105, 107, 109, 110, 111)=*ḑiua*;

ы=*i*: архаггелы (85), архаггелыи (92), апостолы (94);

ѧншиши (105)=ѧшишь (113);

беȣт (89), беȣтȣ (87), бѣȣтȣриле (78), nicăirĭ cu *bă-*, cfr. t. 1 p. 418 No. 31;

десперѫцици (114)=*despărţiţi*;

чѫтѫцїеи (92, dar 113: четѫциеи), cfr. p. 159 No. 11;

metatesa licuideĭ: тльхарилѡр (98), брѫна (98), ꙁврѫли (90).

18. şovăirea între *u* şi *ĭu* după ц: цюдецȣ (75 etc.) şi цȣдецȣ (76), ацȣта (78) şi ацютатȣ (82), цȣкатȣ (87) şi цюкаи (78);

şovăirea între *i* şi *ĭu* după ч: менчюноши (100) şi менчиношилорȣ (98).

19. -лю, -люи pentru -лȣ, -лȣи: кȣпторȣлю (90), пѫмьнтȣлюи (110), cfr. maĭ sus p. 375 No. 18, p. 428 No. 9.

20. treĭ casurĭ de trecerea luĭ *n* în *r* întocmaĭ ca în Texturile Măhăcene: пȣре (86) îndreptat apoĭ în пȣне, şi pe una şi aceĭaşĭ pagină: дираинте şi ѧраинте (107).

21. o predilecţiune fórte pronunţată, aprópe exclusivă, pentru ц contra luĭ ж: цюдец, цюдецȣ, цȣдецȣ, цодецȣ (75, 76, 85, 87, 90, 97, 107, 109, 110, 112), цюдецȣлȣи (87 de 2 orĭ), цȣдека (107, 109), цюдечи (83), ацȣта (78), ацютатȣ (82), цюкаи (78), цȣкатȣ (87), цȣнге (79), ацȣнѫторїи (105), цюрѫ (98), кадцокȣрь (104), катȣцокȣрескȣ (104), кадцокориаи (78), кадцокȣрить (86, 90);

numaĭ în primul fragment, cel imitat după Négoe Basarab: жȣдече (74).

22. acomodaţiunea:

progresivă: *t*+*c* din *t*+*g*: рѫстикнитȣл (84), cfr. maĭ sus p. 110 No 17;

regresivă: *d+g'* din *t+g'*: бадцокȣрь (104), бадцокориан (78), бадцокȣрить (86, 90) din батȣцокȣрескȣ (104).

23. nu se observă nicĭ o deosebire între ȝ (=*s*) şi ѕ (=*dz*): ȝикȣ şi pe aceĭaşĭ pagină ѕикȣ (75), ȝиче (113), невъȝȣци şi tot acolo вьѕиндȣ, невьѕиндȣ (81), доиспръȝѣче şi tot acolo дѡаѡспрѫѕѣче (94) etc.

24. conservarea slaviculuĭ *h* devenit la Românĭ actualmente *f*: похтѫ (97), похтеле (97), прахȣл (78), cfr. p. 112 No. 50.

25. alte particularităţĭ consonantice:

o din *va*: лȣѡм (81), лȣѡмъ (75);

спе (108)=спре (92);

бȣчина (82), боучина (85)=actualul *bucĭumà*;

чимпои (99) şi чинпои (78);

vără=fără (cfr. maĭ sus p. 240 § 5), însă póte numaĭ prin alliteraţiune cu cuvintele ce-ĭ preced: ворȣ весели вьрѫ [де старе] (96);

сфвинцилорȣ (105), compromis între forma сфънтȣ şi forma свънтȣ, cfr. maĭ sus p. 218 No. 9.

26. întrebuinţarea corectă a articluluĭ *al*: але сале пъкате (74), дои ѧцери аи лȣ христос (81);

a pentru *ale*: корнȣре а пѫмьнтȣлȣи (82);

алальци (111), алалта [сѣрѫ] (73);

cfr. maĭ jos No. 27.

27. tripla articulare în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul: пькателе [меле] челе релѣле (75);

în construcţiunea substantivuluĭ între doă adjective: марелѣ цюдецȣ чела ѧфрикатȣл (75);

în construcţiunea adjectivuluĭ cu genitivul: прѣ-чинстителе але лȣи [мъини] (94).

28. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: мареле патриархȣл (98);

pentru чинститȣл капȣл еи (93), cfr. maĭ sus p. 429 No. 15;

дестоиничии лȣминации фечорїи тъи (94).

29. nearticularea:

a) a substantivuluĭ de'naintea genitivuluĭ: пьрьцїе татѫлȣи (109), пїеѧле асенȣлȣи (111), венире лȣ христос (111), фръмсаце четъциеи (113), бȣнѫтате лоу христос (113), юбире трȣпȣлȣи (78), преюбире трȣпȣлȣи (80), фїи лȣминїеи (88), вое лȣи (90, 108, 109);

b) a substantivuluĭ de'naintea posesivuluĭ: негъдире та (75), юбосте та (78), тънгȣире воастрѫ (89);

c) după *tot*: тоѡтѫ лȣме (98), тоатѫ спȣрȣкьчюне (111), ѫ тоате ѕиле (76);

d) калъкѫ крȣче (99), ва апринде лȣме (84), аци льсат лȣме (88);

e) ѕȣа ши нопте (107), ѕȣа ши ноѡпте (78);

f) моарте фьрѫ де весте вине (79).

30. numaĭ într'un loc: лȣи христос (86), pe aĭurĭ pretutindenĭ: лȣ дȣмнеѕеȣ (74, 76, 82 de orĭ etc.), лȣ христос (81 de 2 orĭ, 82 etc.)...

лȣи іеѵаггелистоу (101).

31. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: фецееи (86), ѕилееи (91), ѡдихнѣлееи (94), сфинтееи (96), аспидееи (111, cu un е scris d'asupra şiruluĭ);

cu *-iei*: скриптȣриеи (75), лȣминїеи (88), лȣниеи (91), четъциеи, чътъцїеи (92, 113);

cu *-iiei*: морцїиеи (80), мънїиеи (104), cfr. maĭ sus No. 11.

32. pluralul cu *-ure*: часȣреле (107, dar 83: часȣриле), хитлѧншȣгȣре (78, dar 97: хитленшȣгȣриле), гласȣре (78), корнȣре (82, 95), лȣкрȣреле (108), плъкȣре (96), ръȣреле (84), чинȣре (85, 91), вънтȣре (86), дарȣреле (113, 92 şi tot acolo: дарȣриле), родȣре (95), локȣреле (104), бисорȣре;

cu *-ră*: коморъле (92), комоарѫле (92).

33. *ară* pentru actualul *ar*: арѫ слобоѕи (102), аръ пръвѫли (102), аръ фи (102), аръ ѕѫче (80), аръ пȣте (79) etc., cfr. maĭ sus p. 378 No. 42.

34. вєрї фаче (107), вери мѫри (75), вери грижи (76), вери теме (76), вери кѫтремѫра (76).

35. *su*, *sŭ*, *s'* pentru ‘sunt’: ачеа соу фїини (104), ачеа-с фїини (106), мари-с дїаинте лѫ (104), оунде ци-сь (78).

36. gerundiul cu *-undu*: кѫрѫндѫ (104), dela forma arcaică *a cură*=lat. *currere*: ле ва к ѫ р ь дїатро wки (110), de unde tot-o-dată a doua persónă a imperfectuluĭ *curei*: к ѫ р е и ши съриаи, cfr. maĭ jos No. 38.

37. de treĭ orĭ vocativul wме (75, 76, 77), dintre carĭ de doŭ orĭ în compositiune cu *suflet*: соуфлете-wме, сѫфлете-wме (76, 78).

38. imperfectul cu *-ĭa* dela verbele cu *-ire*: желѫиаи (75), аѣѫиаи (75), аѫѫиамъ (111), юбиаи (78, 79), съриаи (78), dar şi cu *-ie*: досъдиеи (78);

imperfectul cu *-e* dela verbele cu *-ere*: темеи (75), веде и (76), дчиндеи (78), оучидеи (78), кѫреи (78);

prima persónă a imperfectuluĭ fără *-m*: [еŭ] кѫ вои г р ж и а (73)=actualul *grăĭam*, cfr. maĭ sus p. 197 No. 15.

39. infinitivul cu *-e* pentru *-ѣ*: [ва] веде (87, 88), [ворѫ] веде (83, 86, 113 de 2 orĭ), веде[-ворѫ] (113), [ворѫ] аве (97 de 2 orĭ), [ва] шеде (92, dar 85: ва шедѣ), [дръ] пѫте (79), [дръ] вѫче (80);

la imperativ: [нѫ] веде (98).

40. trecerea din conjugaţiunea *-ire* în conjugaţiunea *-are*: *fericat* saŭ *ferecat* pentru *fericit*: ферикат (107, 108), ферикаци (103 de 3 orĭ, 104 de 4 orĭ, 105, 106 de 2 orĭ, 107, 108), ферекаціи (97), ферекаци (102, 103 de 3 orĭ, 105), unde să se observe tot-o-dată re'ntórcerea analogică a luĭ ч la к, cfr. maĭ sus p. 133 No. 50;

гѣтит (89) dela *a găti* alăturĭ cu гѣтатѫ (95) dela *a găta*, гата (85), fără vre-o diferenţiare semasiologică.

41. trecerea din conjugaţiunea *-ère* (-ере) în conjugaţiunea

-êre (-ѣре): [ворꙋ] ѧвїѧ (83 de 2 orĭ) lîngă organicul: [ворꙋ] вїе (97), dela care perfectul compus *a vis*: ании тъи ѧи висꙋ (75), чеѧ че-ꙋ вис ѧ пъкате (109).

42. din асемене (74) o formă amplificată cu *-le* prin analogiă cu *doile*, *treile* etc.: воръ ста тоци асеменеле, cfr. t. 1 p. 90 nota 3.

43. pronumele pleonastic: алтора ле ва кꙋръ (110), тꙋтꙋрорь ле ва дешкиде (92), оунора ле ва фи (110), трꙋпꙋл ци-л вор мьнка (79), ании тъи ѧи висꙋ (75), алцїи ле ва фи трꙋпꙋл (110), черюл л ворꙋ ѧвьли (84), кънд ꙋ-и сарꙋ вїермїи динтрꙋ елꙋ (110) etc., dar şi fără pleonasm, de ex.: пъкателе тале че аи фѫкꙋт (80), ачелора есте ѧпържцїѧ (104).

44. acusativ fără *pre*: вою милꙋи вои (89), роагь дꙋмнеѕеꙋ (108), дꙋмнеѕеꙋ приимескꙋ ѧтрꙋ еи (107), ачела нꙋ-л ва цꙋдека христос (107).

45. metatesa sintactică: веде-ворꙋ (113), кемѫ-съ (108), фи-ва (84, 93), ста-ворꙋ (91);

мѫ дꙋкꙋ еꙋ ꙋнде аколо (73), амаръ иви-се-ва фаца лѡр (110).

46. construcţiunea incorporativă, иви-се-ва (110), кема-и-ва (112), скꙋла-съ-вор (110).

47. specimen de ne'ngrijire stilistică: съ сколъ ѧ сфънта дꙋминекѫ ши ѧ праздничеле лꙋ христос де съ сколъ де ноапте де се роагь лꙋ христос ши съ роагѫ сфвинцилорꙋ съ се роаце лꙋ христос дерепть ель ши мергꙋ ла бесѣрекь ши съ споведеще (105), cu doă ‘scólă„, treĭ ‘se roagă„ saŭ ‘să róge„, treĭ ‘lu Hristos„, şi confusiunea între singular şi plural;

мꙋлтꙋ прѣцꙋ ѧсте воаѡ ѧпьръциеи черюлꙋи (108)=?

ръстикнитꙋл лꙋ христос (84)=?

48. casurĭ interesante de dissimilaţiune sintactică:

forma viitoruluĭ dissimilată în directă şi metatetică: веде-ворꙋ ши ворꙋ аскꙋлта (113), фи-ва атꙋнчи ши ва апринде (84), ва лъса ши динтрꙋ ѧ славѫ неспꙋсъ фи-ва (93);

pronumele dissimilat prin post-punere şi pre-punere: бꙋкꙋраци-бѫ ши вѫ веселици (108), адꙋчеци-вѫ лꙋкрꙋл ши вѫ прїимици прѣцꙋл (88);

кꙋ маре желанїе ворꙋ стрига ши ворꙋ пльнце кꙋ амарь маре (113);

сѣрь фи де фїери мьнкаци, саꙋ де пасери мьнкатꙋ, саꙋ де пещи мънкацїи (83);

cfr. maĭ sus p. 61 No. 35, p. 133 No. 42, p. 164 No. 49, p. 197 No. 17, p. 234 No. 40, p. 379 No. 53;

acest fel de *chiasmus* este cu atăt maĭ remarcabil, cu căt în vechile texturĭ române el nu este nicĭ decum resultatul uneĭ preocupaţiunĭ stilistice, ca bună-óră la Cesar în: ‘pro vita hominis nisi hominis vita reddatur, (D. B. G. VI. 16), ci se produce într'un mod instinctiv, involuntar, şi lesne se póte observa pînă astăḑĭ în graĭul ţeranuluĭ;

către exemplele de dissimilaţiune sintactică din volumul luĭ popa Grigorie, ĭată—tot din secolul XVI—altele căte-va din Omiliarul luĭ Coresi: фолосѣще-не ши не слобозѣще (VIII 6), кътрѫ дꙋмнезеескꙋль ши фрьмсецатꙋлꙋи ачестꙋи(=către frămseţatul acesta) адъпость (XVII, 9), кътрѫ ѧцелегѫторїи ши пречепѫторилѡр (=precepătoriĭ) (XXVI, 12), нꙋ ноумаи проповедꙋиѧ ши съ ѧвѣце (=învăţa) домнꙋль (XXIII, 14), врѣ непречепꙋцїи ши пизмашїи іоудени а ѡкърѫ ши съ аскоунзѫ (=a ascunde) (XXV, 3), ѡпрескꙋ-не ши не ѧпарть (XXV, 9), аратѫ-не ши не споуне (XXVI, 3), топѣще-се ши се поутредѣще (XXIX, 4), припѣще-се ши се невоѧще (ib.), гръескь къ дꙋлчеле е амарь ши амарꙋлꙋи (=că amarul e) дꙋлче (XXIX, 12), съ се мѣстече дерепцилѡрь хитлѣнїи ши коурацїи споуркацилѡрь (=spurcaţilor curaţiĭ) (XXX, 15), слобози-не ши не милꙋи (XXXV, 4), ръстигнескꙋ-се ши се скоалѫ (XXXVI, 15), де испита лоуи ши де хитлениѧ-и (=hitlenia luĭ) (XXXVII, 8), съ ва фи фость ши богать саꙋ ши съракь, ѡаре маре ѡаре микь, варе бътрѫнь варе тьнѫрь, съ е домнь сь е бѡѧри (XXXVIII, 11) etc.;

în Psaltirea sa, Coresi dissimiléză mereŭ, deşi originalul slavic nu-ĭ oferĭa nicĭ un fenomen sintactic analog, de ex.:

веселескȣ-мѫ ши мѫ бȣкȣрь, unde slavonesce pronumele nu-şĭ schimbă nicĭ decum posiţiunea: възвеселѧ-сѧ и възрадȣѫ-сѧ (Ps. IX).

49. expresiunĭ caracteristice:
нȣ дъ локȣ мънїиеи (104);
фаче фацѫ ла дѡмни (99);
льсаци-мѫ ѧтрȣ анȣ (75), cfr. p. 296 No. 54;
поарть гъндȣ боунȣ кътрѫ... (103);
ли гръитъ бине дерептȣ вр'ȣѧ ѡм (82);
деи ѧ тоате (83);
че нȣмаи че (76)...

50. frasa: ѡ амар преѡтȣл чела че нȣ е дестоиникъ ши кънтѫ летоургїе, кȣм ноу се покъеще, че съ ласъ фокȣлȣи де векȣ (99), a fost aprópe literalmente reprodusă de popa Grigorie în Legenda Duminiceĭ: ваи де де преоутолȣ чела че но-и достоиникь ши кънтъ летȣргїе, коум нȣ се покъѧще, че съ лась фокȣлȣи де вѣкȣ (13).

51. *gintu*: фрацилор ши соции мїеи ши ц и н т ȣ л ши кȣноскȣцїи (73), ц и н т ȣ л тѫȣ ши фрацїи тѫи ши пъринцїи тѫи ши соцїи (76), prin urmare cu o altă nuanţă de sens decât maĭ sus la p. 381 No. 58, şi anume cu o accepţiune maĭ specifică latină de *gens* ‘colectivitatea consângenilor’: ‘les deux mots ‘*gens* et *familia*, pris au point de vue politique, sont entre eux ‘comme le tout est à la partie; *gens* est la souche qui con‘tient ordinairement plusieures familles; *familiae* en sont les ‘branches...’;[1])

să ne maĭ aducem aminte, că Românii aŭ conservat tot din latina şi termenul cel subordinat *fămeiă*=*familia*, veḑĭ în Texturĭ Măhăcene p. 61 No. 37, pe lîngă care să se alăture următórele pasage din Noul Testament tipărit în Alba-Julia la 1648:

кареле де але лȣи ши маи врътось де ф ъ м ѣ ѧ са нȣ поартѫ гриже=si quis autem suorum et maxime *domesticorum* curam

1) Barrault, *Traité des synonymes de la langue latine*, Paris, 1853, p. 673-4.

non habet=εἰ δέ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα οἰκείων οὐ προνοεῖ (Paul. ad Timoth. I. V. 8);

ДЕНТР'АЧЕА СѢНТЪ АЧЕЩѢ ЧЕ НѢВѢЛЕСКЪ Ѧ ФѢМЕИ ШИ ДѢКЪ ПРЕ МѢЕРИ КѢПРИНСЕ=ex his enim sunt qui penetrant *domos* et captivas ducunt mulierculas=ἐκ τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια (Paul. ad Timoth. II, III, 6);

БОТЕѢАТ'АМЪ ДЕРЕПТЪ АЧѢА ШИ ФѢМѢЪ Ѧ СТЕФАНЕИ=baptizavi autem et Stephanae *domum*=ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον (Paul. ad Corinth. I, I, 16)....

ei bine, ambele aceste venerabile resturĭ juridice ale Romeĭ, *gens* şi *familia*, aŭ perit astădĭ cu desăvîrşire din graĭul poporuluĭ român, re'ntroducêndu-se în ţilele nóstre ca neologisme.

52. АКМѢ (73, 75, 76, 79), cfr. p. 296 No. 51 etc.

53. АМѢ (74, 79), cfr. p. 382 No. 69.

54. *ni*=‹étă›, prin aferesă din *ĭani* (cfr. p. 112 No. 48): НИ АМѢ СѢФЛЕТЪ ЧИНЕ АРѢ ПѢТЕ (79)=‹*ĭani* dară, suflete, cine etc.›, НИ СѢ-ЛЬ РѢПИМ (81)=‹*ĭani* să'l răpim›.

55. ХИТЛЕНИ (89), ХИТЛЕНѦ (110), ХЕТЛАНШѢГ (87), ХИТЛАНШѢГЪРЕ (78) etc., cfr. maĭ sus p. 112 No. 53.

56. *ingănfat*, care a conservat astădĭ numaĭ semnificaţiunea morală de ‹vaniteux›, ‹orgueilleux›, are aci literalmente sensul fisic al francesuluĭ *gonflé*=it. *gonfiato*=lat. *conflatus*: АЛТОРА АЕ БЪ КѢРЬ ДИѦТРО ѠКИ СМРАД КѢ ИѢРОИ ШИ ВОР ФИ ѦГЪНФАЦИ (110):

cu tóte astea, o legătură etimologică între al nostru *gănfat* şi latinul *conflatus* este fórte anevoiă de stabilit, nefiind în fonetica română nicĭ un cas de *găn-*=*con-* şi *-fa-*=*fla-*;

unica ipotesă plausibilă pentru a apropia pe *gănfat* de *conflatus* ar fi o formă intermediară metatetică *clonfat* (cf. *chiaq*=*clag* din *caglu*=*coagulum*), de unde *glonfat* cu *g* din *c* de'naintea licuideĭ (cfr. *gras*=*crassus*), apoĭ *ghinfat* (cfr. *ghindă*=*glandem*).

57. *a pridădi*: придъдицїи чеѧ че-и скотꙋ алцїи де кꙋреле лорꙋ (104), veḑĭ t. 1, p. 442 No. 147.

58. *spată:* кꙋ спатѫ ши кꙋ кꙋцитꙋ (79), cfr. maĭ sus No. 71.

59. *auscund*=obicĭnuitul *ascund*: тоате а ꙋ с к ꙋ н с (86), ѧтроу а ꙋ с к ꙋ н с (89), adecă de doă orĭ, ceĭa-ce (s'ar puté atribui uneĭ erorĭ grafice, dar într'un loc şi: сꙋриле (83);

au- să nu fie óre aci=*ab-* din lat. *abscondo?*

60. *căce*=‘pentru ce, saŭ ‘de ce,: ѡ кѫче н'ам п ѡ кьче н'ам милꙋитъ мишеии? ѡ кьче нꙋ не-м покьить cfr. maĭ sus p. 383 No. 73, p. 199 No. 40.

61. *mişel* pretutindenĭ cu sensul de ‘sărac,, *misellu* шелꙋ (81, 82), мишеи (98). мишеии (74, 83, 89, 99, мишелиѧ (104).

62. блъмꙋ (76), cfr. p. 199 No. 33, p. 382 No. 64

63. пелице (93), cfr. p. 133 No. 51 etc.

64. *bisor*=‘un fel de pétră scumpă,: кꙋ мъргъритари кꙋ б и с о р ꙋ р е (95), învederat paleo-slav. бисьръ ‘marga (Miklosich);

cu o pagină maĭ sus: *birosu*, érăşĭ o ‘pétră scumpă, пїетри скꙋмпе кꙋ б и р о с ꙋ ши кꙋ мъргьрїтарю (94), dac este o metatesă din *bisoru*=бисьръ, atuncĭ cată să fie бирюза=turc. *pîruzè*=neogr. περουζὲ ‘turquoise,.

65. *prinsóre*=‘temniţă, închisóre,: аи милꙋитꙋ вр'оѧ ш приѧсоаре (81).

66. *a înfereca*=? ничи аци аскꙋлтат іеvаггелїе ши скрипт нече ѧ ф е р е к а ц и оученичии мїеи (89).

67. *asen*=lat. *asinus*: алцїи ка пїеѧле а с е н ꙋ л ꙋ и (1 cu conservarea română specifică a latinuluĭ *s* între vo întocmaĭ ca în *casă*=*casa*, *Rusalii*=*Rosalia*, *nas*=*nasus*

unde toţĭ ceĭ-l'alţĭ Neo-latinĭ îl pronunţă ca *z*, ceĭa-ce probéză că *asen*. actualmente de tot perdut prin concurenţă cu *măgar*, nu era o vorbă împrumutată, ci adusă din Italia.

68. numirĭ de instrumente musicale: ꙋюкли ѧ гласꙋре де чинпои (78), кꙋ чимпои ши кꙋ четери ши кꙋ алъꙋте (99);

alăută—veḑĭ t. 1, p. 267 No. 5;

ceteră=lat. *cithara*, dar prin intermediul maghĭaruluĭ *citera*=germ. *zither*, cfr. Cihac, Dict. I, p. 52;

cimpoĭu saŭ *cinpoĭu*=it. *zampogna*=lat. *symphonia*, cfr. francesul dialectic *chinfounio* şi *sampogna* ‘cornemuse’.[1])

69. *creştină* cu sens de ‘névéstă’, ‘uxor’: ѡ ферикаци де соцїи, бърьбацїи ши крещинеле (106), cfr. în t. 1, p. 125 nota, sensul pejorativ dat cuvîntuluĭ *creştin*.

70. *a încinde*=lat. *incendere*: ѧчиндеи (78).

71. *înfricat*=actualul *înfricoşat*: ѧфрикации ѧꙋери (76), ѧфрикатꙋл ꙋꙋдецꙋ (76), cfr. p. 296 No. 53.

72. бецицилор (100)=actualul *beţivilor*.

73. *a sfrăi*: [марѣ] сфръиндꙋ (84), pentru reduplicatul *a sfrărăi*, despre care veḑĭ maĭ sus p. 383 No. 63.

74. тартарꙋ (101)=‘ĭad’, gr. τάρταρος lat. *tartarus*, trecut şi la Slavĭ: тарътаръ (Miklosich).

75. ꙋюдечи стрьмби ши ѧпърацїи (83), cfr. p. 383 No. 75.

76. *gĭudeţ* se întrebuinţéză cu doă înţelesurĭ:

a) ca ‘judecată’: ворь гѫта скаꙋнꙋл де ꙋюдецꙋ (85), фокꙋ ѧнаинте ꙋюдецꙋлꙋи (87), фрика ꙋюдецꙋлꙋи (87), ва ꙋꙋдека христос ла ꙋюдецꙋ (107), ꙋꙋа де ꙋюдецꙋ (90, 109, 110), ла ꙋюдецꙋ кема-и-ва (112) etc.;

b) ca ‘judecător’ saŭ ‘tribunal: ’марелѣ ꙋюдецꙋ чела ѧ-

1) *Revue des langues romanes*. t. 6 (1874), p. 478.

фрикатȣл (75), ѧпѫратȣль ꙋдецȣ христос (87), ѧфрикатȣлȣ ꙋдецȣ (76);

cfr. maĭ sus p. 236 No. 64, p. 383 No. 76.

77. *să*, *se*, cu sensul ‹dacă›: съ-л ворȣ лȣа (82 de 2 orĭ), сѣрь фи (83), се верї фаче (107), съ ѧ фльмьндȣ (107), съ те вери сфьди (105).

78. е=‹ĭară›: е тȣ-лъ милȣеще (107), cfr. p. 61 No. 36, p. 134 No. 55 etc.

79. *spre* cu sensul latinuluĭ *super*: шеде спре скаȣнȣл (92).

80. преспрѣ (85), преспрь (106), прѣспре (107)=actualul *peste*.

81. *au*=lat *aut*: аȣ боуне аȣ релѣ (85), cfr. p. 235 No. 56 etc.

82. *bratăş*:=‹văr› saŭ ‹fărtat›: фрацїи ши сорориле ши братьшїи (106), slav. братъ ‹frate›.

83. imperativul пасѫ (94)=‹du-te› ‹păşesce›.

84. *felĭu*=‹specia animală›: ѡаменїи ши тоате фелюриле (85).

85. *bură*: де треи ѡри кȣ фрикѫ ши бȣрѫ марѣ пъмьнтȣл се ва кȣтремȣра (82), кȣ маре боурѫ ши кȣ маре треснетȣ (85), învederat slav. боурꙗ ‹procella› ‹tempestas› (Miklosich), pe care d. Cihac (Dict. I p. 1) confundă în modul cel maĭ nemetodic cu derivatele din latinul *vapor*.

86. тоци мȣнцїи ши тоате мѫгȣриле (84).

87. доаръ (75, 80 de 3 orĭ, 81)=‹peut-être›.

88. фоамени (97), în loc de фоамеци, plural dela фоамете; să fie óre printr'o eróre grafică? orĭ printr'o falsă analogiă cu pluralul *oàmenĭ?*

89. талпе (111), талпѣ (93)=actualul *talpă*.

90. *ĭute* cu sensul slaviculuĭ лютъ, лютѣ: кȣ грозѫ ютеѧ тоате кипȣриле (79), амар ноѡ ши ютѣ (87), амар ноѡ ши юте (111).

91. slavisme maĭ insolite: ѡтци ‹parinţĭ› (98), Златаоустъ ‹Crisostom› (98), богословъ ‹teolog› (101), смрад ‹putóre› (110), сфитокꙋ ‹sul› (84), vocativul бечисниче (75)=slav. безъ-ıьстьникъ ‹infamis›, юбосте (78)=slav. любьство ‹amor›.

92. despre accentuaţiune şi întrebuinţarea paiericuluĭ, nu ıvem nemic de adaus către cele spuse la texturile precedinţĭ.

93. vocala irraţională ъ saŭ ь:

după *r*: вїерьмїи (79), бърьбацїи (106), моръте (97), поаръта 85), неерътаци (101), спаръце (102), спꙋрькѫчюне (110), ѧпъ-ъцить (113)=*înpărţitŭ*, десперъцици (114);

după *l*: талъпѣ (93), кълька (99), калъкѫ (99), аскꙋльтѫ 89), альтꙋа (98), альцїи (96), алъцїи (110), алътъ (81), ıалльци (111), кълъдꙋрѫ (96);

după nasală: кꙋмъпьнѫ (80), стръмъбїи (86), клокотинъдь (84);

după *ş*: скръшькарѣ (90).

94. vocala irraţională *u*: спꙋрꙋкьчюне (111), порꙋчилорꙋ (111).

POST-SCRIPTUM

LA

CĂLĂTORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD.

SÂNTUL PETRU ŞI MUMĂ-SA.

§ 1. Ne sosesce în acest moment importanta lucrare a profesoruluï Miklosich: ‘Despre migraţiunile Românilor în Alpiĭ dalmatinĭ şi 'n Carpaţĭ,, unde—între cele-l'alte—ne întimpină următórea naraţiune în dialectul istriano-român:

De la maje lu sveti Petru, che vire fara din pkè toc anj opt zile.

Sveti Petru avut a (vut a) ura (o) maje, kar a fost kativa muljère, fost avara, grumbokuvintaja, envidiosa (nenavidna), aveja toc şapte mar pekac (pekaci de morte), nav fakavejt nicur bire (nicur bur lucru); nu lj a fost za de nicur, şi n a davejt niş lu nicur. En tot sae zivljenje (pir a vijut) n a fakut ata lemozina, se nu o (ura) şbula dat a lu un pekljar. Şi ja murit a. Morta kèn (kn) a fost, gospodinu (şijoru) vo pus en pkè. Si éestu ljej filju, kar le fost en éer. avut a mare paşion, zaé (perke) luj maje fost a en pkè, si vavik rugat a gospodinu (şijoru), si prirugat a, neka lj faée éa bire, se raevo levei din pkè, si pure vo en ur kantun de éer, ali serae vo provej. éire stije, se nu saera si rivedej en sire veri. Sijoru (gospodinu) zis a: ma kum vèr tu ke vo bavu fara ken nigdar n a fakut bur lukru.

ke nav (n a) nigdar fakut lemozina, şi niş de bire en lume. Zis a sveti Petru: ma pur avut a de faće karle bur lukru? n a fakut nanka ur, jo kmoce voj turna kavta en melj libri. Si kolae (kolo) kavtat a pre ur mare libru, si vaede, ka ćastata maja lu sv. Petru en tota vraema (pir a vije fost) n a ato fakut de bire, si ke n a nićura lemozina fakut, far de kav (ke av) o şbula lu ur (un) brizè nu dat (poveretu). Zis a gospodinu sijoru: ben din casta şbula elj voj akordej, ke potè veri sus netezendo se pre ćasta şbula; ma ver vedaè, ke şi anć va avae sae invidia. Şi gospod. (sij.) kalejt a casta şbula, si ja se rempigae (potezae). Atornu de ja sa kacat kita ate suflete e ja trupae ku... tica ur, cela atu, (ura ća ata) si treile si toc zićendo: emnac tja ke voj alje nu klaema. Zis a gosp. (sijor) lu sv. Petru: vezut aj tu, aj tu vezut, ke am jo pravo raćun, ke j semprovavik isteşa, e ke ara isteşa kativeria. Si tunce gosp. (sijor) mulejt a sbula ku ja, si mes a en fundu de pkè. Pre kavtatu pak (riguardu) de svet Petru lj a lasat ke untrat de saki anj kenje zija lu sveti Petru, neka vire fara e ke steje opt (osem) zile oć si kolo si se remena pre lume. Infati vire fara toc anj, si en ceste opt zile, ke staje fara, face de tote sortile, si ne face aketa si aketa pati.[1])

Acest text a fost comunicat luĭ Miklosich de cătră Antonio Ive, carele la rîndul seŭ îl căpătase dela preotul Anto Micetić, Istriano-român din Valdarsa, cunoscut de-mult prin relaţiunile sale cu reposatul Ion Maiorescu[2]) şi cu Ascoli[3]).

Miklosich ne asigură, că a reprodus textul de maĭ sus întocmaĭ după original, în care însă el mărturisesce că n'a înţeles multe lucruri: ‘Der Abdruck halt sich genau an das Original, von dem mir gar vieles dunkel ist.’

N'am fi în stare nicĭ noĭ de a traduce literalmente întréga bucată, în care, pe lîngă dificultăţile sale intrensece, s'aŭ maĭ furişat unele erorĭ de transcripţiune. Iată însă, aprópe *in extenso*, sensul naraţiuniĭ:

Sântul Petru avusese o mumă fórte rea, sgărcită, grosolană la vorbă, pizmătareţă, care avea tóte cele şépte păcate de mórte. Ea nu făcuse nicĭ un bine nimenuĭ, nu ĭ-a fost milă

1) **Miklosich**, *Über die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 9.
2) **I. Maiorescu**, *Itinerar în Istria*, Iaşĭ, 1874 p. 8, 16 etc.
3) **Ascoli**, *Studj critici*, t. 1 (Gorizia, 1861), p. 52.

de neminĭ, n'a dat nimenuĭ nemic: singura pomană, ce făcuse în tot timpul vieţeĭ sale, a fost o cépă, pe care a dat'o unuĭ cerşitor. Murind ea, Dumneḑeŭ a pus'o în ĭad: Dar fiĭul eĭ, carele era în cer, simţĭa o mare durere că maĭcă-sa se află în ĭad, şi mereŭ se tot ruga luĭ Dumneḑeŭ: să-ĭ facă graţia de a-ĭ da şi eĭ vre-un locuşor în cer. Cum vreĭ tu — ĭĭ ḑicea Dumneḑeŭ—s'o scot eŭ din ĭad, când ea n'a făcut nicĭ o dată vre-un bine în lume? Decĭ sântul Petru s'a apucat să caute într'o mare carte a sa, şi a găsit acolo că mumă-sa, cât a trăit, n'a făcut alt bine şi altă pomană, decât numaĭ că a dat o cépă unuĭ cerşitor. Dumneḑeŭ a spus însă că o ĭértă şi pentru atâta, dându-ĭ voe să se suĭe în cer pe acea cépă; dar a adaus: veĭ vedé totuşĭ, că ea nicĭ acuma nu se va lăsa de pizmă. Apoĭ Dumneḑeŭ a întins acea cépă din cer pînă'n ĭad, şi îndată o mulţime de suflete aŭ fînceput a se căţăra pe ea, ca să se urce şi elé în cer; însă muma sântuluĭ Petru le gonĭa pe tóte, ḑicênd că ele nu sînt chiămate. Veḑênd acésta, Dumneḑeŭ a ḑis sântuluĭ Petru: ĭată dară că eŭ am avut dreptate, căcĭ ea tot a remas cu reutatea eĭ. Atuncĭ Dumneḑeŭ a slobozit în jos acea cépă, şi ea a mers pînă 'n fundul ĭaduluĭ. Orĭ-cum însă, pentru hatîrul luĭ Petru, Dumneḑeŭ a ĭertat pe maĭca sfântuluĭ să ĭésă din ĭad în fie-care an căte pe opt ḑile şi să petrécă atuncĭ pe icĭ pe colé în lume. Tocmaĭ în cursul acestor opt ḑile ómenĭĭ sufer de reutatea eĭ...

Acest text, cel maĭ lung din căte ne sînt pînă acum cunoscute în dialectul istriano-român, nu póte a nu ne interesa sub tóte puncturile de vedere. Pe de o parte, el este de o mare însemnătate în privinţa curat linguistică; pe de alta—ceĭa-ce ne preocupă maĭ în speciă în casul de faţă—el se află într'o intimă legătură cu Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad şi chĭar cu cele-l'alte apocrifurĭ aşa ḑicênd i n f e r n a l e ale Bogomililor.

§ 2. In întroducerea generală la „Texturĭ Măhăcene„, noĭ am arătat identitatea între r h o t a c i s m u l istriano-român şi acela al luĭ popa Grigorie. Textul de maĭ sus ne dă un şir de

cuvinte cu *n*=*r*, pe carĭ le găsim întocmaĭ aşa în manuscrisul preutuluĭ dela Măhacĭu; de exemplu: *bire*=бире (17), *bur*=бȣрь, бȣрȣ (127, 129, 158, 159), *pir*=пѫрѫ (156), *cire*=чире (158, 156, 160, 234), etc. Insă ceĭa-ce'ĭ cu mult maĭ remarcabil, este că aci, ca şi'n graĭul dela Măhacĭu, *n* nu numaĭ se conservă excepţionalmente, dar încă forma cu *n* se întrebuinţéză une-orĭ alăturĭ cu forma cu *r*, bună-óră: *un* [pekljar], *gospodinu*, *paşion*, *lemozina*, *remena*, după cum şi la popa Grigorie noĭ găsim: мѫнїе (10), лѣнешилорȣ (11), ѡаменилѡр (2), оунȣл (135), лȣминат (132) şi altele. Dintr'o parte ca şi din cea-l'altă, ne întimpină dară un fel de luptă între cele doă tendinţe antagoniste, o luptă în care *n* nu perde nicĭ o dată speranţa de a-şĭ recăştiga posiţiunea usurpată asupră-ĭ de către *r*.

Sub raportul morfologic, este interesant de a vedé în textul de maĭ sus doă tipurĭ aoristice: *a facaveĭt* lîngă *a facut* şi *a daveĭt* lîngă *a dat*, tipul cel lung fiind format cu acelaş element *-v-* prin care se distinge la Slavĭ verbul frecuentativ, de ex. даваіѫ lîngă даіѫ, fără însă a fi acésta la Istriano-românĭ un împrumut slavic, căcĭ la Albanesĭ — coincidinţă maĭ apropiată—acest *-v-* caracterisă chĭar aoristul uneĭ clase verbale: *kerko-v-a*, *pago-v-a* etc.

Importanţa linguistică a acestuĭ text s'ar arăta şi maĭ la lumină, dacă nĭ-ar fi cu puţinţă de a-l analisa într'un mod interlinear. O bună parte dintr'însul nu se póte explica prin ceĭa-ce scim noĭ despre dialectul istriano-român după cercetările luĭ Ascoli, Miklosich şi Ion Maiorescu. Orĭ că acest text represintă un sub-dialect nestudiat încă, saŭ că el ne dă dialectul într'o fasă a sa maĭ arcaică, maĭ învechită,—una din doă. Reservând altora, maĭ apropiaţĭ de faţa loculuĭ, limpeḑirea acesteĭ dilemme, noĭ din parte-ne trecem la un alt punct de vedere.

§ 3. ‘Muma sântuluĭ Petru„, ca bucată literară, se compune din acelea-şĭ doă elemente din carĭ s'a combinat balada

poporană serbă despre ‘Luminósa Mariă,, reprodusă maĭ sus la pag. 308-9, şi anume din:

1°. Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad;

2°. Cântecul românesc şi sudo-slavic despre ‘Locul în raĭu,, pe care noĭ l'am atins în trécăt la pag. 310.

Prin urmare, dacă Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este A, dacă Locul în raĭu este B, Muma sântuluĭ Petru şi Luminósa Mariă, lăsându-se la o parte ingredientele lor secundare, se formuléză ambele de o potrivă prin A+B.

Şi totuşĭ între ele există, la prima vedere, o diferinţă extremă, căcĭ fie-care a luat din cele doă elemente constitutive căte un alt ce-va. Dacă vom ḑice că A cuprinde în sine *c* şĭ *d*, pe când B se compune din *e* şi *f*, va resulta că Muma sântuluĭ Petru este *c*+*e*, ĭar Luminósa Mariă *d*+*f*, ca şi când n'ar avé a face una cu alta.

In Luminósa Mariă aŭ întrat:

1° Din Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, ideĭa pogorăriĭ Sânteĭ Fecĭóre în ĭad;

2°. Din Locul în raĭu, tipul uneĭ femeĭ atăt de păcătóse, încât nu vrea s'o scóţă din iufern nicĭ chĭar fiĭul seŭ, deşi are la dispositiune cheile paradisuluĭ.

In Muma sântuluĭ Petru aŭ întrat:

1°. Din Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, ideĭa ĭertăriĭ parţiale a păcătoşilor;

2°. Din Locul în raĭu, relaţiunile de familiă ale apostoluluĭ.

§ 4. ‘Locul în raĭu,, cu care coincidă ‘Muma sântuluĭ Petru,, nu este tocmaĭ colinda cea scurtă, despre care noĭ am vorbit la pag. 310, ci o baladă poporană bulgară destul de lungă, publicată în treĭ exemplare diferite de cătră fraţiĭ Miladinovtzi şi unde, după ce apostolul refusă maĭceĭ sale întrarea paradisuluĭ, mustrând'o pe larg—ca şi 'n acea colindă—pentru tóte căte păcătuise, apoĭ i se face milă de dinsa, şi ĭată că 'n curs de treĭ anĭ el se rógă luĭ Dumneḑeŭ, primind în fine drept respuns:

Да си пойдиш по край море,
Да усучиш танка вѫрфца,
Да ѭ пущиш у пекол-от,
Да сѣ фати твоя майка,
Твоя майка грешна душа.
Тамо имат други грешни,
Грешни седумдесет души,
Да сѣ дѫржат от нейдзини поли,
Нейдзини поли и ржкави,
Да излезѣт на бѣли свет....
Ми отиде свѣти Петер,
Ми отиде по край море.
Му сѣ фати за десна пола,
Му сѣ фати лен поясмо,
Го усука тънка вѫрфца,
Па го пущи у пекол-от.
Вѫрфца-та не достигнала;
Свѣти Петер си имаше,
Си имаше русо перче,
Па паддаде тънка вѫрфца.
Глас си даде свѣти Петер:
— О ти майка, грешна душо!
Те измолих от господа.
Ел' чуете седумдесет души!
Дѫржете сѣ за поли-те,
За поли-те, за ржкави!...
А що бѣше завидлива,
Ток' що виде бѣли свѣта:
— Ай от тува свински керки,
Свински керки, песьи керки!
Я сум дойла свѣти Петра,
Я сум лулала свѣти Петра,
Вие не сте го доиле,
Ни па сте го лулале!...
Тогай господ пак си дочу.

Du-te la marginea mării,
Resucesce o șvóră subțire,
Slobozesce-o în iad:
Ca s'o apuce maĭcă-ta,
Maĭcă-ta suflet păcătos.
Maĭ sînt acolo și alțĭ păcătoșĭ,
Păcătoșĭ șépte-ḑecĭ de suflete:
Să se țină și dînșiĭ de pólele cĭ,
De pólele eĭ și de mânecele,
Ca să ésă la lumea cea albă...
S'a dus sântul Petru,
S'a dus la marginea mării:
Acolo s'a acățat de póla luĭ dréptă,
S'a acățat un mănunchĭu de in;
Resuci el dintr'însul o șvóră subțire
Și o slobozi în iad;
Dar șvóra nu era de ajuns,
Și sântul Petru a maĭ luat,
A maĭ luat și din părul seŭ bălan
De a înnădit șvóra cea subțire.
Apoĭ a strigat sântul Petru:
— O, tu maĭcă, suflet păcătos!
Am milostivit eŭ pentru tine pe Dumneḑeŭ!
Dar ascultațĭ și voĭ, 70 de suflete:
Țineți-vĕ de pólele cĭ,
De pólele, de mânecele!...
Ea însă, fiind pizmătareță,
Le strigâ, dacă a vĕḑut lumea cea albă:
— Fugițĭ de aci, purcele!
Purcele, cățele!
Eŭ sînt care am dat lapte sântuluĭ Petru,
Eŭ sînt care am legănat pe sântul Petru;
Nu voĭ ĭ-ațĭ dat lapte,
Nu voĭ l'ațĭ legănat!..
Acésta Dumneḑeŭ a auḑit'o.

Стреде вѣрфца ми сѣ скина,	S'aŭ desfăcut firele şvóreĭ:
Ña дно пекол ми пропадна....	S'a prăvălit în fundul ĭadului..

§ 5. Prin ideĭa ĭertăriĭ parţiale a păcătoşilor, naraţiun istriano-română se înlănţuesce nu numaĭ cu Călătoria Maĭ Domnuluĭ, dar încă cu redacţiunea cea lungă a Apocalipsu luĭ Paul şi cu maĭ multe alte apocrifurĭ medievale, de exe plu cu legenda luĭ Brendan, unde Crist dă căte-va ţile ĭertare luĭ Iuda.

Asupra acesteĭ trăsure caracteristice, Ozanam observă:

‹Rien de plus touchant que ce pardon partiel, le seul que Die ‹puisse accorder aux réprouvés. On y reconnaît les habitudes d ‹douceur que la religion introduisait dans la société moderne.›[5]

§ 6. Nu este fără interes în redacţiunea istriano-română Mumeĭ sântuluĭ Petru comicul epizod al cepeĭ, pe care nu-l vedem în redacţiunile cele slavice.

‹A da cuĭ-va cépă›, este la Românĭ o expresiune proverbială pentru a ţice: ‹a nu da màĭ nemic›. N'ar fi de mirare, ca acéstă metaforă să se găséscă şi pe aĭurĭ. Departe dela noĭ, în dialectul sardinez dela Logudoro, se întrebuinţézä de asemenea proverbialmente: *mi faghes un azu* ‹îmĭ faci o cépă, saŭ: *mi'mportat un azu* ‹îmĭ aduce o cépă›, pentru a ţice: ‹mi fai niente›, ‹m'importa un frullo›.[6])

Aci însă cépa jócă un rol mitologic: ea procură ĭertarea păcatelor şi servă a scóte sufletele din ĭad. Acésta ne aduce a-minte, că'n India şi la Serbĭ: ‹on attribuait à l'ail une vertu particulière contre les mauvais esprits›.[7])

Să nu uĭtâm, că şi faĭmosa érbă omerică μῶλυ, care scăpase pe Ulisse, era tot un fel de cépă.[8])

---

4) Miladinovtzi, Български народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 47—51, cfr. ibid. p. 56.

5) Ozanam, *Poëtes franciscains*, p. 374.—Cfr. Wesselosfky în Журналъ Минист. Нар. Просвѣщенія, 1877 februariŭ, p. 188 nota.

6) Spano, *Vocabulariu sardu-italianu*, Kalaris, 1851, p. 104.

7) Pictet, *Les origines indo-européennes*, ed. 2 (1878), t. 1 p. 374

8) Dierbach, *Flora mythologica*, Frankfurt a. M., 1833, p. 192.

APENDICE

LA

„TEXTURI BOGOMILICE“

I. BALADA ‘CUCUL ŞI TURTURICA,.

II. POVESTEA NUMERELOR.

APENDICE

LA

„TEXTURI BOGOMILICE".

Introducere.

Bogomilii, ca şi fraţii lor Albigensii, ca şi Valdensii, ca şi Flagellanţii, ca şi cele-l'alte secte eretice din vécul de mijloc, aveau o literatură poporană a lor, o literatură poporană în tótă puterea cuvîntului: cântece, poveşti, descântece, cimiliture etc.; parte, zămislite chiar între sectari, generalmente ómeni din popor, lipsiţi de orî-ce cultură; parte, adoptate de cătră dînşii dela ortodoxi, întru cât ţele împrumutate se potriviau cu propria lor doctrină şi, prin urmare, serviau a o întări mai bine în memoria adepţilor sau a o respândi printre glóte.

Pe lîngă acésta literatură poporană directamente eretică, mai exista o altă aşa ţicênd indirectă, născută şi crescută cu bună credinţă în sînul poporaţiunii celei ortodoxe, dar avêndu-şi ascunsa rădăcină în vre-o ideă condamnată de biserică, în vre-un apocrif tendenţios, în vre-o emanaţiune de cela ce—pe drept sau pe nedrept—era considerat ca eresiă.

A distinge în literatura poporană actuală a unei naţiuni elementul eretic direct de cel indirect, ba chiar elementul eretic în genere, este cu atât mai greu, cu cât sectele etero-

doxe din evul-mediŭ erau p o p o r a n e în totalitatea lor. Una din trăsurele comune cele mai caracteristice ale eresiei medievale era tocmai cultul pentru limba cea nemeşteşugită a poporului, în locul căriia biserica întrebuinţa atunci o limbă ne'nţelésă, străină saŭ cel puţin obsolită. In acest mod poporul, fie cât de ortodox, era tot-d'a-una cu mult mai aprópe de ereticiĭ din sînul seŭ, decât de clasa cea cultă, şi mai ales de cler.

Greutatea de a urmări eresia în literatura poporană devine şi mai mare prin dispariţiunea celor mai multe din scrierile eretice, pe carĭ biserica domnitóre le distrugea într'un mod sistematic. Dela unele secte nu nĭ-a remas nemic; dela altele, pré-puţin; despre mai tóte, sîntem siliţĭ a judeca mai cu sémă după câte ne spun adversariĭ lor, rare-orĭ nepărtenitorĭ şi cu sânge rece.

Iată de ce, faţă cu tot felul de dificultăţĭ, nu fără multă sfială întreprindem noĭ, în cele doă monografie ce urméză, a reversa o raḑă de lumină, în lipsa unor indicaţiunĭ positive, asupra originiĭ mai mult saŭ mai puţin eretice, probabilmente bogomilice, a uneĭ porţiunĭ din literatura poporană a Românilor.

In orĭ-ce cas, este prima încercare de acéstă natură.

I.

BALADA

„CUCUL ŞI TURTURICA“

la Românĭ, la Moravĭ, la Proveņţalĭ, la Reto-romanĭ, la Perşĭ, la Turcomanĭ etc.

§ 1. Balada „Cucul şi turturica„ este una din acele préuţine bucăţĭ poporane române, carĭ posedă deja un simbure e bibliografiă.

In cursul ultimilor treĭ anĭ, aŭ scris despre ea:

H a s d e ŭ, *Cucul şi turturica la Românĭ şi la Persianĭ*, i *Columna luĭ Traian*, 1876, pag. 40–44;

A c e l a ş ĭ, *Balada poporană Cucul şi turturica în Rodnia, în Persia şi în Francia*, tot acolo, 1877, pag. 301-03;

Dr. M. G a s t e r, *Cucul şi turturica*, în *Convorbirĭ literre*, 1879 septembre, pag. 229–234;

în fine, a atins'o în trécăt V. S m i t h, *Vieilles chansons u Velay et du Forez*, în *Romania*, 1878, p. 64 nota.

Şi totuşĭ originea, filiaţiunile, pînă şi natura acesteĭ balade, aŭ remas pînă acum obscure, căcĭ nu se adunase destul ma-

terial obiectiv, fără care nu se putea procede la deslegarea problemeĭ într'un mod metodic.

După îndelungate cercetărĭ, sperâm a face în acéstă privinţă un mare pas înainte faţă cu studiele anterióre, ale mele proprie şi ale juneluĭ meŭ amic Gaster, căruĭ i se datoresce maĭ în speciă:

1°. indicarea variantelor curat române ale acesteĭ balade;

2°. constatarea unuĭ variant morav de origine românéscă.

§ 2. Ceĭa-ce a paralisat mult pînă astăḑĭ studiul comparativ al literatureĭ poporane în genere, este puţina rigóre a metódeĭ. Se grupézĕ mereŭ tot ce se aséměnă, fără a se deosebi cu scrupulositate gradurile de asemenare. In acest mod, pe de o parte se fac maĭ tot-d'a-una salturĭ peste punctuĭ intermediare, pe de alta se confundă adesea lucruĭ de o înrudire problematică saŭ numaĭ aparinte.

Pentru ca literatura poporană comparativă să se rădice la o adevĕrată înălţime sciinţifică, se cere aplicarea aceleĭ severe metode, prin care se distinge astăḑĭ l i n g u i s t i c a.

Dacă varianturile interne şi externe ale uneĭ bucăţĭ poporane sînt pré-puţine, ele trebuesc d'o cam dată numaĭ adunate, întocmaĭ aşa cum se aud în popor, fără a se trage cu grabă din comparaţiunea lor o conclusiune, căriĭ îĭ va lipsi o temeliă solidă.

Dacă varianturile sînt multe, atunciĭ, maĭ 'nainte de tóte, cată să se clasifice în cele interne, corespunḑĕtóre divergînţelor dialectice în linguistică, şi 'n cele externe, datorite altor popóre.

După cum în linguistică, de exemplu, românul *nas* nu póte fi comparat d'a-dreptul cu sanscritul *nâsâ*, ci de'ntâĭu cu tipurile romanice, carĭ ne vor da drept prima conclusiune prototipul latin *nasus*, cu agĭutorul căruĭa, dacă am voi, vom puté apoĭ, alăturându-l cu sanscrita, cu gotica etc., să ne urcâm, printr'o a doua conclusiune, pînă la un prototip ario-european: tot aşa în literatura poporană comparativă, ultima conclusiune pe o scară fórte vastă trebuĭ să resulte din conclusiuni anterióre maĭ restrînse.

Prin varianturĭ, în literatura poporană ca şi 'n linguistică, se înţeleg exemplare diferite în formă, în accidente, în punturĭ secundare, dar identice în tóte elementele fondului, ĭar nu numaĭ în unele din ele.

Procedênd în acest chip, tot încă póte cine-va să greşéscă; va avé însă, cel puţin, consciinţa liniştită de a fi luat tóte mesurele, posibile saŭ accesibile, pentru a descoperi adevĕrul.

Să vedem acuma, dacă o asemenea procedură se póte aplica la ‹Cucul şi turturica›.

I. Varianturĭ interne.

§ 3. Dr. Gaster a grupat fórte bine tóte varianturile interne cunoscute ale baladeĭ poporane ce ne preocupă, adecă tóte varianturile românescĭ.

El le numĕră patru, din carĭ unul s'a slavisat în Moravia împreună cu Româniĭ de acolo, ceĭa-ce nu-ĭ răpesce totuşĭ însuşirea de a fi un variant intern, de vreme ce n'a trecut la un alt popor, ci numaĭ s'a tradus maĭ tărdiŭ de cătră aceĭ ce-l avuseseră maĭ de'nainte eĭ-înşiĭ românesce.

Gaster n'a cunoscut un al doilea variant moravo-român, prin care numĕrul total se rădică la cincĭ.

Pentru maĭ multă claritate, vom începe prin a examina:

a) Varianturile daco-române.

§ 4. Variantul cu titlul propriŭ de ‹Cucul şi turturica› s'a cules în Moldova de cătră d. Alexandri.

După a doua ediţiune, el sună în următorul mod:

Cucul.	Turturica.
Dulce turturică,	Pentru dumné-ta
Dalbă păsărică!	Eŭ n'aş ḑice ba,
Haĭ să ne ĭubim,	Dar ḑic şi ḑic ba
Să ne drăgostim	Pentru maĭcă-ta,
La nourĭ, la sóre,	Că-ĭ bănuitóre
În frunḑĭ la recóre,	Şi fărmecătóre:
La stele, la lună	Eá'mĭ va bănui
Cântând împreună!	De te-oĭu pré-ĭubi,

Şi m'a fărmeca
De te-oĭu desmĭerda.

Cucul.

Dragă turturică,
Pasere dălbică,
Nu-mĭ fĭĭ dușmănică!
Vara că ne'ndémnă
Şi frunda ne chĭamă
Să ne drăgostim
Şi să ne ĭubim.

Turturica.

Ba, cucule, ba,
Nu te-oĭu asculta.
Dă'mĭ tu bună pace,
Că, deŭ, m'oĭu preface
Azimĭóră'n vatră
Cu lacrămĭ udată
Şi de foc uscată,
De toți lepădată.

Cucul.

Orĭ-cum te'ĭ preface,
Tot nu ți-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic vătrărel,
Frumos, supțirel,
Şi'n foc voĭu întra
De te-oĭu săruta,
Şi te-oĭu coperi,
De foc te-oĭu feri;
Incăt chĭar de silă,
Dacă nu de milă,
Tu me'ĭ îndrăgi
Şi ne vom ĭubi.

Turturica.

Eŭ n'aș dice ba
Pentru dumné-ta,
Dar cumplit mĭ-e te
De cumplita'ți mam
Că-ĭ bănuitóre
Şi fărmecătóre.
Decăt m'a mustra
Că te-oĭu desmĭerda
Şi mĭ-a bănui
Că te-oĭu pré-iubi,
M'oĭu face maĭ bine
Ca să scap de tine,
Trestióră'n baltă,
Subțire şi naltă.

Cucul.

Orĭ-cum te-ĭ preface
Tot nu ți-oĭu da pa
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic cĭobănaș
Din fluer doĭnaș,
Şi'n tine-oĭu cînta
Şi te-oĭu săruta.

Turturica.

Ba, cucule, ba!
Nu te-oĭu asculta,
Porumbacule'
Frumușelule
Pestrișorule!
Drăgușorule!
Sciŭ că mĭ-ar fi bine
Să fiŭ tot cu tine:
Dar maĭcă-ta'ĭ rea,
Şi decăt cu ea
M'oĭu face maĭ bine.
Cu gândul la tine.
Iconiță mică
Într'o biserică.

Cucul.

Orĭ-cum te-ĭ preface,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic dăscălaş
La cel sfînt locaş,
Şi pe la icóne
Voĭu duce plocóne,
Şi m'oĭu închina,
Şi le-oĭu săruta
De lunĭ care pică
Pînă duminică;
Ĭar când te-oĭu zări,
Astfel ţĭ-oĭu grăi:
'Sfîntă iconică,
'Fă-te păserică,
'Ca să ne ĭubim,
'Să ne drăgostim
'La nourĭ, la sóre,
'In frunzĭ la recóre,
'La stele, la lună,
'In vecĭ împreună!,[1])

La 1852 d. Alexandri publicase acéstă baladă cam altfel, egreşit după un exemplar tot poporan, dar atăt de diverginte, ıcăt ambele trebuesc considerate ca doă sub-varianturĭ.

In locul versurilor 1—8 din a doua ediţiune, sînt aci numaĭ patru:

Mică turturică,
Dalbă păserică,
Fi-mĭ tu ibovnică
Pînă duminică!

In locul versurilor 19—25, sînt ĭarăşĭ numaĭ patru:

Dragă turturică,
Nu-mĭ fiĭ duşmănică,
Şi 'mĭ fiĭ ibovnică
Pînă duminică!

Versurile 32—33 lipsesc.

In locul versurilor 37—46, citim:

Dumic vătrăraş,
In foc arde-m'aş!
Şi te-oĭu coperi,
De foc te-oĭu feri,
Şi mi-te-oĭu sufla,
Şi te-oĭu săruta,
Şi tot nu-ĭ scăpa

1) **Alexandri**, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 7-9.

D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică!

In locul versurilor 49—56, citim:

Dar ḑic şi ḑic ba
Pentru maĭcă-ta,
Că-ĭ bănuitóre
Şi fermecătóre;
Şi mĭ-a bănui •
Că te-oĭu pré-ĭubi.
Şi m'a fermeca
Că te-oĭu desmĭerda;
Decât m'a mustra
Şi m'a fermeca...,

adecă se repetă, cu óre-carĭ variaţiunĭ, versurile din a replică.

După versul 71 se maĭ adauge:

Şi tot nu-ĭ scăpa
D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică...,

ĭarăşĭ printr'o repetiţiune în gustul poporan a cuvintelor deja maĭ 'nainte.

Versurile 91—105 sînt scurtate în următorul mod:

Ş'aşa m'oĭu smeri
Că voĭu tot veni
In cea biserică,
De luni care pică
Pînă duminică;
Şi m'oĭu închina,
Şi te-oĭu săruta;
Şi tot nu-ĭ scăpa
D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică!

Nu maĭ indicăm diferinţele cele micĭ de căte un cuvînt sa

In sub-variantul din 1852 'Cucul şi turturica, numĕr versurĭ, cu ḑece maĭ puţin decât în cel dela 1866.[2])

2) Alexandri, *Poesiĭ populare. Balade*, Iaşĭ, 1852, t. 1, p. 35–39.

§ 5. Variantul din Bucovina, cules în satul Cĭahor de către S. F. Marian, se întituléză: ‹Bărbatul urît›.

Acest titlu arată deja el-însuşĭ, că motivul poporan a luat i o altă nuanţă.

Nu maĭ micĭ sînt diferinţele de formă ale acestuĭ variant. Iată-l întreg:

— Urîte urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Intr'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Du-te şi-mĭ dă pace:
Cu tine nu-mĭ place
Maĭ mult să trăesc,
Să mĕ chinuesc
Şi să'mĭ amăresc
Inimĭóra mea,
Sărmana de ea,
Ş'al meŭ sufleţel,
Sărmanul de el!
Căcĭ traĭul cu tine—
Vaĭ ş'amar de mine!
Eŭ am socotit,
Când m'am logodit,
Că cu mintea mea
De soţ mĭ-oĭu lua
Spicul grâuluĭ—
Cinstea tîrguluĭ;
Dar—vaĭ!—mĕ'nşelaĭ,
Căcĭ eŭ îmĭ luaĭ
Spicul secăriĭ—
Urîtul ţeriĭ,
Neghina cea rea
Ce n'o pot mănca,
Nicĭ a arunca,
Nicĭ alteĭ a da.
Te luaĭ pe tine,
Urîte de lume!
Şi c'urîtul teŭ
Ce să mĕ fac eŭ?

— Fâ-te ce'ĭ voi,
Că tot a mea'ĭ fi!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Intr'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Şi'mĭ dă bună pace,
Că eŭ, ḑeŭ, m'oĭu face,
De urîtul teŭ,
Colo'ntr'un părîŭ
Mrénă d'apă lină
Jos la rădăcină!

—Fâ-te ce te'ĭ face,
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar' un pescărel,
Tînăr, voĭnicel,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mrénă d'apă lină
Jos la rădăcină;
Şi mi-te-oĭu afla,
Şi 'n mânĭ te-oĭu lua,
Şi te-oĭu săruta:
Tot veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te

Într'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Că de nu'mĭ daĭ pace,
Eŭ, ḑeŭ, că m'oĭu face
Mlădiţă de ulm
Jos pe lîngă drum!

— Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un cărăuşel,
Tînăr, sprintenel,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mlădiţă de ulm
Jos pe lîngă drum;
Şi eŭ te-oĭu afla,
Şi mi-te-oĭu tăia,
Şi mi-te-oĭu lua:
Tot veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Într'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Du-te şi 'mĭ dă pace,
Că de nu—m'oĭu face,
De urîtul teŭ,
Lîngă un păreŭ
Mlădiţă de soc
La capăt de pod!

— Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar' un cĭobănaş
Din fluer doĭnaş,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mlădiţă de soc
La capăt de pod;
Şi mi-te-oĭu tăia,
Fluer mĭ-oĭu forma,
Flueraş de soc
Cu rostul de foc,
Cu găurĭ de zele,
Să cânte cu jele
Inimióreĭ mele:
Şi veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

—Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te,
Că decăt cu tine
M'oĭu face maĭ bine
Flóre galbenă
In cea ţarină!

—Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar un cosăşel,
Mîndru, voĭnicel
Tare hărnicel;
Cósa mĭ-oĭu lua
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Flóre galbenă
In cea ţarină;
Şi eŭ te-oĭu găsi
Şi mi-te-oĭu cosi,
La sór' te-oĭu usca,
In pălmĭ te-oĭu freca,
In vînt te-oĭu sufla:
Şi nu-ĭ fi a mea,
Nicĭ a altuĭa! [3])

3) **Marian**, *Poesiĭ poporale române*, Cernăuţi, 1873, t. 1, p. 96-101.

§ 6. In fine, în satul Steĭu de lîngă Crişul-negru, la pólele ausene ale Transilvanieĭ, d. Miron Pompiliŭ a cules un al eilea variant al baladeĭ în cestiune; un variant care, ca şi cel icovinén, se distinge prin originalitatea ţesetureĭ sale.

El pórtă titlul: ‹Tudoriţa şi moşnégul›.

Îl dâm aci ĭarăşĭ întreg:

Pe ţermurĭ de Dunăriţă
Merge dalba Tudoriţă,
Olurele zuruind,
Cisme roşiĭ tropotind,
Cu rochiţa vînturând,
Pe norocu-şĭ blăstemând.
Blăstema şi blăstema,
Şi nime n'o auḑa,
Numaĭ un moşnég bătrîn
Ce şedea în sălcĭ pândind.

—Fetişóră, puĭul meŭ!
Ce blastemĭ norocul teŭ?
Vino, dragă, la moşŭ,
Că eŭ sînt ce blastemĭ tu!
Eŭ am casă,
Eŭ am masă,
Şi prin curte
Vite multe,
Eŭ am coşurĭ de bucate
Şi am cară ferecate...

—Decât moş, fie găzdac,
Maĭ bine fecĭor sărac!
Că moşul îmbătrînit
Ca păcatu'ĭ de urît:
Es'afară tot tuşind,
Întră'n casă mărăind;
Ĭar fecĭorul cel sărac
E plăcut ca ş'un colac:
Es'afară fluerând,
Întră'n casă tot cântând,
Cu dragoste'n vecĭ trăind
Şi pe mine'ntinerind!
Şi omul careĭ bătrîn
Merge'n câmp şi strînge fîn,
Vine-a casă tot gemênd,
Făr'a ḑice un cuvînt;
Şi de cină vrînd a-ĭ da,
El ḑice că n'a cina
Pînă nu s'a maĭ culca;
Dar tînărul, săracul,
După ce-a gătat fînul,
Vine-a casă tot horind,
La mîndruţa luĭ gândind;
Şi de cină vrînd a-ĭ da,
El ḑice că n'a cina
Pînă nu m'a săruta!
Decât un moşnég bogat
Să'mĭ fie mie bărbat,
Maĭ bine eŭ face-m'oĭu
Batăr lîng'un moşinoĭu
Floricéua câmpilor,
Şi pe mine pasce-m'or
Bouţiĭ bouarilor.

—Ĭar eŭ, fată, face-m'aş
În fînaţe un cosaş,
Ḑi de vară
Pînă'n séră
Tóte florile-aş cosi,
Pre tine te-aş mirosi,
Şi la sînu-mĭ te-aş lua
Şi cu drag te-aş săruta,
De mine tot n'aĭ scăpa!

—Decăt, moşule, cu tine,
Maĭ bine va fi de mine
Să mĕ fac o mîndră mrénă,
Mîndră mrénă mureşénă.

—Nicĭ aşa n'aĭ avé pace,
Că eŭ un pescar m'aş face,
Mreja'n Mureş aş întinde,
Tóte mrenele le-aş prinde,
Şi pre tine te-aş găsi:
De mine nu poţĭ fugi!

—Decăt ţie nevestuĭcă
Maĭ bine o păseruĭcă,
C'aş sbura din crénguă'n crénguă
Câtu-ĭ pădurea de largă,
Ş'aş sbura din fag în fag,
Ş'aş trăi'n frunzĭş cu drag!

—De te-ĭ face păserea,
Tot cată să fiĭ a mea,
Că m'aş face-un vînător
Ce ĭea paserea din sbor;
Şi prin codri m'aş lua
Pînă, dragă, te-aş afla,
Arcul ĭute-aş încorda,
Aripa ţĭ-aş săgeta,
Şi în braţe mĭ-aĭ cădé:
Tot cată să fiĭ a mea![4])

§ 7. Pentru a scurta, vom numi A^1 sub-variantul din Alexandri dela 1852, A^2 sub-variantul din a doua ediţiune, P variantul din Pompiliŭ, M variantul din Marian.

În variantul P, versurile 21-46, adecă aprópe a treĭa parte din totalitate, represintă un alt cântec poporan de tot independinte, o satiră intercalată aci într'un mod stăngacĭu, care ea-însăşĭ posedă următorul variant bucovinén:

Frunză verde pănuşică,
Draga mameĭ frumuşică!
Spusu-ţĭ-am ţie de mică
De bătrîn să nu te-apucĭ,
După tînăr să te ducĭ?
Că bătrînul când se scólă,
Pe obraz d'abĭa se spală,
Şi prin casă mocoşesce,
Şi pricinĭ îţĭ tot găsesce;
Şi de merge la lucrat,
Vine séra supărat;
Şi de-ĭ puĭ luĭ de mâncat,
El ţice că n'a mânca
La cap pîn' nu le-ĭ lega.
Ĭar cel tînăr când se scólă.
Intr'o clipă mi se spală,
Te cuprinde 'n calde braţă,
Te sărută cu dulcéţă,
Şi numaĭ d'abĭa te lasă,
Şi se duce 'n câmp la cósă,
Şi lucréză pînă 'n séră,
Şi se 'ntórce-a casă ĭară;
Şi de-ĭ puĭ ce-va pe masă,
Nu se uĭtă, nu te lasă,
Şi ţice că n'a mânca
Pînă nu te-a sărutа....[5])

4) Pompiliŭ, *Balade populare române*, Iaşĭ, 1870, p. 16-19.

5) Marian, op. cit. t. 2. p. 90-91.

Tot așa în cele-l'alte două varianturi par a se fi furișat diverse ingrediente secundare de pe din afară, cari aŭ concurs a le diferenția unul de altul, a le desbina atât de mult pe câte-trele. Unele din acestea aŭ putut să 'și pérdă la noi cu timpul existința lor individuală; dar și ele se mai găsesc încă în literatura poporană străină. Așa în variantul A motivul:

Și le-oĭu săruta
De luni care pică
Pînă duminică...,

care în sub-variantul A^1 se mai repetă încă de două ori, sub forma și mai bine caracterisată de:

Fi-mi tu ibovnică
Pînă duminică...,

ne întimpină adesea în cântecele poporane italiane, de exemplu:

Amime, bela, per sta setimana,
Che ai do de st'altra parto e vago via.
E me ne parto un pezzo a la lontana,
Amime, bela, per sta setimana...,

saŭ:

Voglimi bene questa settimana,
Che di quest'altra me ne vo' andare...[6])

Fără a urmări mai departe aceste interpolațiuni poporane, constatate saŭ posibile, dar puțin importante în casul de față, bună-oră motivul sócrei în variantul A, despre care vedi mai jos §-ful 11, să ne mărginim asupra fondului.

§ 8. Cele trei varianturi de mai sus ne oferă aceeași peripeție de luptă între o fată și un seducĕtor. Acésta este simburele comun, omogen, carele însă, rodind de trei ori, a produs trei fructe de câte o altă nuanță:

6) Ap. Schuchardt, *Ritornell und Terzine*, Halle, 1874, p. 21.

In variantul A, seducĕtorul e tînăr şi frumos;
In variantul P, el este bătrîn;
In variantul M, e urît.

In variantul A, femeĭa îl ĭubesce, deşi fuge de seducţiune;
In variantul P, nu l'a ĭubit, nu-l ĭubesce şi nu-l va ĭubi;
In variantul M, l'a ĭubit, dar nu-l maĭ ĭubesce.

Care óre din aceste treĭ nuanţe să fie cea maĭ veche?

Varianturile P şi M se întâlnesc în punctul: ‘nu-l ĭubesce,.

Acéstă întîlnire între variantul din Crişana şi cel din Bucovina, la doă extremităţĭ ale pămîntuluĭ românesc, probézĭ —negreşit—că punctul în cestiune e vechĭu la noĭ; dar ea nu dovedesce că el este maĭ vechĭu decât variantul A.

Numaĭ treĭ termenĭ de comparaţiune, e pré-puţin pentru ca să ne pripim a trage din ele o consecinţă.

Din fericire maĭ avem încă doă varianturĭ interne, anume:

b) Varianturile moravo-române.

§ 9. Vom lăsa maĭ întâiŭ să vorbéscă d. Gaster:

‘Wenzig (Westslawischer Märchenschatz, Leipzig, 1857, ‘p. 220) comunică o baladă poporană din Bohemia, care mi ‘se pare a sta în relaţiune intimă cu versiunile luĭ Pompiliŭ ‘şi Marian, şi care cred că este de origine românéscă, cu tóte ‘că editorul nu specifică că ar fi cules'o din gura Românilor ‘slavisaţĭ, dela carĭ însă ne dă o grămadă însemnată de basme, ‘pe carĭ le caracterizéză ca originare românescĭ, alăturând ‘pretutindenĭ vorba: w a l a c h i s c h. Cu tóte acestea, ‘dic ‘că se pare a fi de aceĭaşĭ origine, cum lesne se póte con‘vinge fie-care alăturând traducerea nóstră ce urméză cu cele ‘românescĭ:

—Haĭ, ĭubito, draga mea.
Că curînd ne-om cununa,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu meĭ ĭubi!

rumb alb m'oĭu schimba
Şi'n pădure voĭu sbura,
Căcĭ eŭ nu te voĭu iubi.
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Eŭ cu puşca voĭu ţinti
Şi cu glonţ te-oĭu nemeri,

Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—In pesce eŭ m'oĭu schimba,
'N fundul apeĭ m'oĭu băga,
Căcĭ eŭ nu te voĭu ĭubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Mréjă bună voĭu întinde
Şi pe tine te voĭu prinde,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—Atuncĭ ĭepure m'oĭu face,
Ca să staŭ în crîng cu pace,
Căcĭ eŭ nu te voĭu ĭubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Cu ogariĭ te-oĭu goni
Şi de mine nu-ĭ fugi,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

§ 10. Am spus în §-ful 3, că maĭ există un al doilea variant româno-morav.

Ni l'a comunicat profesorul Dr. U. Jarnik din Viena, aşa după cum îl auḑise óre-când cântat la Praga de cătră d-na Studnicka.

Iată'l în text şi'n traducere, prevenind însă că neajunsul tipografic ne-a împedecat de a reproduce ortografia bohemă, şi că nicĭ eŭ, nicĭ d. Jarnik, nu înţelegem exclamativul „boja boja„, cu care se încep primele doă strofe şi cea din urmă:

—O boja boja
Musiş byt' moja,
Treba bys chtêla skoćit' de mora,
Prece ty moja musiş byt'.
Prece ty za mn'a musiş jit'.

—O boja boja
Nebudu tvoja.
Treba tych mêla skoćit' de mora,
Prece ja tvoja nebudu,
Prece ja za t'a ne pudu.
Ja sa udêlam malou rybicou,
Uteku ja ti chladnou vodicou.
Prece etc.

—A ja mam doma zlatou udicu,
A na tu chytnu tuto rybicu,

— . . . . . .
Trebuĭ să fiĭ a mea!
Chĭar dacă aĭ sări în mare,
Totuşĭ a mea trebuĭ să fiĭ,
Totuşĭ după mine trebuĭ să mergĭ!

— . . . . . .
Nu voĭu fi a ta!
Chĭar dacă aş sări în mare,
Totuşĭ a ta nu voĭu fi,
Totuşĭ după tine nu voĭu merge!
Eŭ mĕ voĭu face mic pescişor:
Voĭu fugi în rîuleţul cel rece,
Totuşĭ etc.

—Iar eŭ am a-casă undiţă de aur:
Voĭu prinde cu ea acel pescişor,

Prece etc.	Totuşĭ etc.
—Ja sa udêlam malym zajućkem,	—Eŭ mĕ voĭu face mic ĭepuraş:
Uteću ja ti hustym lesućkem,	Voĭu fugi de tine în dêsa pădure,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—A ja mam doma malého psućka,	—Iar eŭ am a-casă un mic căţel:
A ten mê chyti toho zajućka,	Acela 'mĭ va prinde pe ĭepuraş,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—Ja sa udêlam hvêzdou na nebi,	—Eŭ mĕ voĭu face o stea pe cer:
A budu svitit' ludem na zemi,	Voĭu lumina ómenilor pe pământ,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—Ja si vyhledam toho hvêzdarze,	—Eŭ îmĭ voĭu găsi pe cel zodiaş
A on mnê onu hvêzdu ukaze,	Şi el îmĭ va arăta acea stea,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—O boja boja	— . . . . .
Musim byt' tvoja.	Trebuĭ să fiŭ a ta!
Treba bych mêla skoćit' do mora,	Chĭar dacă aş sări în mare,
Prece ja tvoja musim byt',	Totuşĭ eŭ a ta trebuĭ să fiŭ,
Prece ja za t'a musim jit'.	Totuşĭ eŭ după tine trebuĭ să merg!

Dialectul slavic al acestuĭ text, transcris de către Dr. Jarnik cu multă grabă într'un moment de conversaţiune, dar pe care 'l conservâm aci întocmaĭ cum ni s'a dat, era pentru noĭ fórte problematic. Credurăm dară de cuviinţă a consulta asupră-ĭ pe profesorul Miklosich. Marele slavist nĭ-a respuns, că nemic analog nu se găsesce în colecţiunea cântecelor poporane boheme a luĭ Erben, nicĭ în a celor morave a luĭ Suşil, şi că dialectul nu póte fi bohem, ci aparţine maĭ mult Moraviei orientale, adecă regiuniĭ unde locuesc aşa numiţiĭ Valahĭ din Moravia.

De-mult dcja fraţiĭ Jireček aŭ constatat originea românéscă a acestor „Valahĭ din Moravia“.[7]) Ultimele cercetărĭ ale lui Miklosich aŭ pus faptul maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă.[8])

7) Veḑĭ t. 1, p. 288 nota 6.

8) *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 6-7, 22-25.

Tot ce nu se scie încă d'o cam dată, este numaĭ epoca aproximativă a aşeḑăriĭ Românilor în munţiĭ resăriteni aĭ Moravieĭ; un punct fórte important, pe care—póte—îl va lumina întru cât-va studiul de faţă.

§ 11. Cele doă varianturĭ româno-morave, pe carĭ le vom formula prin V^1 şi V^2, diferă unul de altul într'un mod destul de simţit. Ele se întâlnesc totuşĭ prin acea împregiurare, că în ambele seducĕtorul nu se metamorfoséză el-însuşĭ, ci se mulţumesce de a întrebuinţa numaĭ mijlóce externe pentru a dejuca metamorfosele feteĭ: el nu se face undiţă, ci ‘are undiţă’, nu se face câne, ci ‘are căţel’ etc. Elementul miraculos este astfel redus, ba chĭar scăḑut pe jumătate; însă comparaţiunea tuturor celor-l'alte varianturĭ interne de maĭ sus, ca şi a celor externe de maĭ la vale, lesne ne convinge, că acéstă scădere a miraculosuluĭ, acéstă n a t u r a l i s a r e a drameĭ, este o modificare posterióră a temeĭ primitive, o variaţiune specifică moravo-română.

In ambele varianturĭ româno-morave fata ‘nu ĭubesce’ şi nu se vede a fi ĭubit vre-o dată pe seducĕtorul eĭ. De aci resultă, că ‘ĭubirea’ în variantul A, carele în acest punct remâne singur-singurel contra varianturilor M, P, V^1 şi V^2. este o nuanţă maĭ nouă, necunoscută prototipuluĭ român comun.

E fórte probabil, că ura feteĭ contra aceluĭa ce o urmăresce a despărut în A numaĭ graţiă întroduceriĭ acolo a motivuluĭ străin al ‘sócreĭ’, asupra căriĭ antipatia s'a concentrat tradiţionalmente, sócra fiind urîtă în literatura poporană din tóte ţerele.

‘Le suocere — observă Angelo de Gubernatis — hanno ‘nell'opinione popolare quel posto medesimo che le matrigne: ‘sono tristi. Quindi nel Pesarese, chiamano bacio di Giuda ‘quello che la suocera dà alla nuora; nell' Umbria dicono: ‘*suocera e nuora, tempesta e gragnuola*; nella F i e r a del ‘Buonarroti, un tale volendo far sacramento per qualcosa di

'spiacevole, grida: *orbè, suocera mia*! E nella novella 2
'Franco Sacchetti, il piacevole motto di una nuora d
'proverbio: *Buon per te, p a s s e r a, che non avesti suocer*

O sócră, ĭată spaĭma şi a păsăruĭceĭ nóstre din Cu turturica. Ura reversându-se asupra acestuĭ motiv introd pe aĭurĭ, seducătorul s'a descărcat pe neaşteptate de ı şi a putut să capete cu încetul o nuanţă simpatică, pe —maĭ repetăm încă o dată—el n'o avea de loc în v prototip român al baladeĭ.

In totalitatea varianturilor interne, metamorfosele corre ale celor doă elemente sînt:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
Azimă (A 30);	Vătrar (A 37);
Trestiă (A 59, M 97);	Cântăreţ din fluer (A 6: M 102);
Icónă (A 84);	Popă (A 89);
Pesce (M 48, P 65, V¹ 13, V² 11);	Pescar (M 52, P 68, V¹ 17, V² 14);
Arbure (M 71);	Cărăuş (M 75);
Flóre (M 122, P 51);	Cosaş (M 127, P 55);
Pasere (P 74, V¹ 5);	Vînător (P 81, V¹ 9);
Ĭepure (V¹ 21, V² 17);	Ogar (V¹ 25, V² 20);
Stea (V² 23);	Zodiaş (V 26²).

Aşa dară, varianturile daco-române şi cele moravo-roma se întâlnesc numaĭ în metamorfosa p e s c e — p e s c a şi p a s e r e — v î n ă t o r. De aci s'ar puté afirma própe cu certitudine, că aceste doă metamorfose figurau deja în prototipul român comun. Să maĭ adaogăm că'n varianta ambele elemente sînt p ă s e r ĭ chiar înainte de începerea metamorfoselor, adecă printr'o primă metamorfosă, luată ca punct de plecare pentru cele-l'alte.

9) Gubernatis, *Storia comparata degli usi nuziali*, Milano, 1878, p. 194.

Acésta este tot ce ne póte procura comparaţiunea varianturilor interne: un prototip represintând lupta între un persecutor şi o victimă, cu nesce metamorfose bi-laterale, puţine la numĕr şi fórte simple.

De altmintrea, orĭ-cum să fi fost acel prototip, derivatele luĭ represintă pentru noĭ cea maĭ veche baladă română poporană existinte, căcĭ ea este, cu o perfectă siguranţă, anterióră despărţirĭĭ Moravo-românilor de cătră Daco-romanĭ, ceĭa-ce cată să se fi întâmplat fórte de-mult, de vreme ce astăḑĭ ceĭ de-'ntâiŭ sînt deja pe deplin slavisaţĭ, ba încă slavisaţĭ nu se maĭ scie de când.

§ 12. Să trecem acum la:

II. Varianturĭ externe,

şi maĭ întâiŭ de tóte la:

a) Varianturile neo-latine,

dintre carĭ cele maĭ numeróse sînt:

α) Varianturile proveņţale,

isbutite a se respândi pînă şi 'n America.

§ 13. Se scie immensul succes, pe care l'a căştigat opera mareluĭ poet proveņţal contimpuran Frederic Mistral: *Mirèio pouèmo prouvençáu*, ajunsă în câţĭ-va anĭ la o a şesea ediţiune.

Unul din epizódele cele maĭ admirate ale acesteĭ poeme este următorul cântec al frumóseĭ Magali:

O Magali, ma tant amado,	O, Magali, a mea pré-ĭubită!
Mete la tèsto au fenestroun!	Scóte capul la feréstră:
Escouto un pau aquesto aubado	Ascultă puţin acest concert
De tambourin e de viòuloun.	De tambure şi de vióre.
Ei plen d'estello, aperamount!	E plin de stele colo sus,
L'auro es toumbado,	Vîntul a trecut:
Mai lis estello paliran,	Dar stelele vor păli,
Quand te veiran!	Când te vor vedé.

—Pas mai que dóu murmur di broundo
De toun aubado ieu fau cas!
Mai iéu m'envau dins la mar bloundo
Me faire anguielo de roucas!

—O Magali! se tu te fas
Lou pèis de l'oundo,
Iéu, lou pescaire me farai:
Te pescarai!

—Oh! mai, se tu te fas pescaire,
Ti vertoulet quand jitaras,
Iéu me farai l'aucèu voulaire,
M'envoularai dins li campas.

—O Magali! se tu te fas
L'aucèu de l'aire,
Iéu lou cassaire me farai:
Te cassarai.

—I perdigau, i bouscarido
Se vènes, tu, cala ti las,
Iéu me farai l'erbo flourido
E m'escoundrai dins li pradas.

— O Magali! se tu te fas
La margarido,
Iéu l'aigo lindo me farai:
T'arrousarai.

— Se tu te fas l'aigueto lindo,
Iéu me farai lou nivoulas,
E lèu m'enanarai ansindo
A l'Americo, perabas!

— O Magali! se tu t'envas
Alin is Indo,
L'auro de mar iéu me farai:
Te pourtarai!

— Se tu te fas la marinado,
Iéu fugirai d'un autre las:
Iéu me farai l'escandihado

—Nu mai mult ca de frémětul crengelor,
De concertul teŭ îmi pasă!
Mai bine 'n marea cea bălană
Să mě fac ţipar de stîncă!

—O Magali! dacă tu te faci
Pesce al undeĭ,
Eŭ pescar mě voĭu face:
Te voĭu pescui.

—O, dar de te faci tu pescar,
Când veĭ arunca mrejele tale,
Mě voĭu face pasere sburătóre:
Voĭu sbura în câmpiă.

—O, Magali! dacă tu te faci
Pasere al văzduhuluĭ.
Eŭ vînător mě voĭu face:
Te voĭu vînà.

—Păsăruĭcelor câmpuluĭ
De veĭ tinde cursele tale,
Eŭ mě voĭu face ĭérbă 'nflorită
Şi mě voĭu ascunde în luncĭ.

— O, Magali! dacă tu te faci
Flóre de câmp,
Eŭ apă limpede m'oĭu face:
Te voĭu stropi.

— Dacă tu te faci undă limpede,
Eŭ mě voĭu face nor,
Şi astfel mě voĭu duce ĭute
In America, colo departe!

— O, Magali! dacă tu te duci
Departe 'n India,
Vînt de mare m'oĭu face eŭ:
Te voĭu purta.

— Dacă tu te faci vînt de mare,
Eŭ voĭu fugi de cea-l'altă parte:
Mě voĭu face o scîntcià

Dóu grand soulèu que found lou glas!

— O Magali! se tu te fas
La souleiado,
Lou verd limbert iéu me farai,
E te béurai!

— Se tu te rèndes l'alabreno
Que se rescound dins lou bertas,
Iéu me rendrai la luno pleno
Que dins la niue fai lume i masc!

— O Magali! se tu te fas
Luno sereno,
Iéu bello nèblo me farai:
T'acatarai.

— Mai se la nèblo m'enmantello,
Tu, pèr acò, noun me tendras;
Iéu, bello roso vierginello,
M'espandirai dins l'espinas!

— O Magali! se tu te fas
La roso bello,
Lou parpaioun iéu me farai:
Te beisarai.

—Vai, calignaire, courre, courre!
Jamai, jamai m'agantaras.
Iéu, de la rusco d'un grand roure,
Me vestirai dins lou bouscas.

— O Magali! se tu te fas
L'aubre di moure,
Iéu lou clot d'èurre me farai:
T'embrasserai!

—Se me vos prene à la brasseto,
Rèn qu'un viéi chaine arraparas...
Iéu me farai blanco moungeto

Din marele sóre ce topesce ghĭață!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Rață de sóre.
Eŭ salamandră mĕ voĭu face:
Te voĭu bé!

— Dacă tu te facĭ salamandră
Ce se ascunde 'n desiș,
Eŭ mĕ voĭu face lună plină.
Care nóptea luminézĕ fermecătorilor!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Lună seninĕ,
Frumósă brumă m'oĭu face eŭ:
Te voĭu acoperi!

—Dar dacă bruma mĕ 'nvălesce,
Tu totuși nu mĕ veĭ avé:
Eŭ, ca trandafir fecĭoresc,
Mĕ voĭu desfășura între spinĭ!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Trandafir frumos,
Fluture eŭ mĕ voĭu face:
Te voĭu săruta!

— Du-te, gonacĭule! fuga! fuga!
Nicĭ o dată, nicĭ o dată nu meĭ ajunge!
Eŭ cu scórța unuĭ mare stejar
Mĕ voĭu îmbrăca în codru!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Arborele măgurelor,
Ĭederă mĕ voĭu face eŭ:
Te voĭu îmbrățișa!

—Deĭ vré să mĕ strîngĭ la pept,
Veĭ apuca numaĭ un bătrîn stejar!
Eŭ mĕ voĭu face albă călugărița

Dóu mounastié dóu grand Sant Blas!

—O Magali! se tu te fas
Mounjo blanqueto,
Iéu, capelan, counfessarai,
E t'ausirai!

—Se dóu couvènt passes li porto,
Tóuti li mounjo trouvaras
Qu'à moun entour saran pèr orto,
Car en susàri me veiras!

— O Magali! se tu te fas
La pauro morto,
Adounc la terro me farai:
Aqui t'aurai!

— Aro coumence enfin de crèire
Que noun me parles en risènt:
Vaqui moun aneloun de vèire
Pèr souvenènço, o bèu jouvènt!

— O Magali! me tas de bèn!..
Mai, tre te vèire,
Ve lis estello, o Magali,
Coume an pali!..

In locaşul mareluĭ Sân-Blasiŭ.

— O, Magali! dacă tu te faci
Călugăriţă albă,
Eŭ, ca duhovnic, te voĭu spovedi:
Te voĭu auḑi!

—Dacă tu trecĭ pórta mănăstirii.
Veĭ găsi tóte călugăriţele
Umblând în gĭurul meŭ,
Căcĭ mĕ veĭ vedé în gĭulgĭu!

— O, Magali! dacă tu te faci
Sărmană mórtă,
Atuncĭ eŭ mĕ voĭu face pământ:
Acolo te voĭu avé!

—Acum eŭ încep dar a crede
Că tu nu glumescĭ;
Ĭată inelul meŭ de sticlă
Pentru amintire, frumosule flăcăŭ!

— O, Magali! tu'mĭ facĭ bine!..
Dar din dată ce te-aŭ vĕḑut,
Privesce stelele, o Magali!
Cum ele aŭ pălit!...[10])

Nu scim, pînă la ce punct anume d. Mistral a adaus dela sine, în fond şi 'n formă, la cântecul poporan provenţal. El-însuşĭ mărturisesce, că poesia de maĭ sus a fost compusă de cătră dînsul după o arĭă luată din popor: „l'air populaire sur lequel a été composée la Chanson de Magali.“[11]) Orĭ-cum ar fi, ea a avut meritul, maĭ cu sémă, de a atrage atenţiunea generală asupra originaluluĭ celuĭ poporan, singurul important din punctul de vedere istoric; şi astfel, peste puţin, s'aŭ culeş o mulţime de varianturĭ ale acesteĭ balade în tótă Francia, carĭ mult timp încă ar fi remas necunoscute, să nu le fi sgândărit în ascunseturele lor acest fericit îndemn.

10) Mistral, *Mireille, poëme provençal*, Paris, 1878, p. 116—126
11) Ibid. p. 129.

§ 14. Mai întâiu, iată variantul audit de d. Dr. Guibaud în regiunea Narbonnesă a Provenței:

—Catarino, m'aimio,
Rebelho-te siuplèt;
Regardo à ta finestro
Lou mai et lou bouquet.
Regardo à ta finestro
Las guirlandos de flous,
Per celebrà ta festo,
Que planto l'amourous.
Per celebrà ta festo,
Mas prumièros amours,
Te jougarei d'aubados,
D'aubados de tambours.

M'enchaute pla d'aubados,
N'es pas ço que me cal:
Ço que sustout me presso,
Es de me maridà.
Ço que sustout me presso
Es de me maridà,
Car, s'aco duro gaire,
Iéu m'anirei negà.

—S'aco te duro gaire,
Que te borgues negà,
Iéu me farei nadaire
Et n'anirei pescà.

—Se tu te fas nadaire
Per me veni pescà,
Iéu me farei andialo,
Te glissarei en ma.

—Se tu te fas andialo
Per me glissa à la ma,
Me farei la floureto
Que brilho dins lou prat.

—Se tu te fas floureto
Que brilho dins lou prat,

- Caterino iubită!
Deștéptă-te, mĕ rog;
Privesce din feréstră
La maĭu și la buchet!
Privesce din feréstră
Cununele de florĭ,
Pentru a 'ți serba ḑiua
Gătite de amant!
Pentru a 'țĭ serba ḑiua,
Întâĭul meŭ amor,
Îțĭ voĭu face concerte,
Concerte din tambure.

—Nu'mĭ pasă de concerte:
Nu'ĭ asta grija mea;
Ceĭa-ce mĕ zoresce
Este să mĕ mărit;
Ceĭa-ce mĕ zoresce,
Este să mĕ mărit,
Căcĭ d'aș maĭ sta tot astfel,
M'oĭu duce să mĕ 'nnec!

D'ar fi să staĭ tot astfel,
D'ar fi ca să te 'nnecĭ,
Eŭ notător m'oĭu face
Ca să te pescuesc.

—De te facĭ notător
Ca să mĕ pescuescĭ,
Mĕ voĭu face țipar
Să-țĭ alunec pintre mânĭ,

—De te facĭ țipar
Să-mĭ alunecĭ pintre mânĭ,
Mĕ voĭu face floricea
Strălucind pe câmp.

—De te facĭ floricea
Strălucind pe câmp,

Me farei margarideto
Per estre à toun coustat.

—Se te fas margarideto
Per estre à moun coustat,
Iéu me farei rousèlo
Que mirgalho lou prat.

—Se tu te fas rousèlo
Per mergalhà lou prat,
Iéu me farei segaire,
Te prendrai am'el blat.

—Se tu te fas segaire
Per me prene am'el blat,
Iéu me farei la bicho
Que sauto su'l serrat.

—Se tu te fas la bicho
Que sauto su'l serrat.
Iéu me farei cassaire,
T'aurei am'un fialat.

—Se tu te fas cassaire
Per me prene au fialat,
Iéu me farei la roso
Del jardin de papa.

—Se tu te fas la roso
Del jardin de papa.
Iéu me farei l'aigueto
Per te plà arrousà.

—Se tu te fas l'aigueto
Per me plà arrousà,
Iéu me farei l'abelho
Per te poudè baisà.

—Se tu te fas l'abelho
Per me poudè baisà,
Iéu me farei la luno
Que brilho al cèl ta grand.

—Se tu te fas la luno
Que brilho al cèl ta grand,

M'oĭu face şi eŭ o flóre
Lîngă tine crescênd.

—De te facĭ şi tu flóre
Lîngă mine crescênd,
M'oĭu face mac selbatec
Ascuns pintre grâŭ.

—De te facĭ mac selbatec
Ascuns pintre grâŭ,
Mĕ voĭu face cosaş:
Cu grâul te-oĭu lua.

De te facĭ cosaş
Cu grâul să mĕ ĭeĭ,
M'oĭu face căprióră
Pe munte sărind.

—De te facĭ căprióră
Pe munte sărind,
M'oĭu face vînător:
Te-oĭu prinde în laţ.

—De te facĭ vînător
Să mĕ prinḑĭ în laţ,
M'oĭu face trandafir
In grădina tateĭ.

—De te facĭ trandafir
In grădina tateĭ,
Mĕ voĭu face rouă
Ca să te stropesc.

—De te facĭ rouă
Ca să mĕ stropescĭ.
M'oĭu face albină
Şi te-oĭu săruta.

—De te facĭ albină
Ca să mĕ săruţĭ,
Mĕ voĭu face lună
Luminând pe cer.

—De te facĭ lună
Luminând pe cer,

Iéu me farei nuage,
T'anirei al dabant.

—Se tu te fas nuage
Per m'anà al dabant.
Iéu me farei l'estèlo
Que brilho al cèl ta grand.

—Se tu te fas l'estèlo
Que brilho al cèl ta grand,
Iéu me farei l'aubeto,
T'aurei en me lebant.

—Se tu te fas l'aubeto,
Per m'abe'n te lebant,
Iéu me farei moungeto
Dins un coubant.

—Se tu te fas moungeto
Dins un coubant,
Iéu me farei lou prestre,
T'aurei en counfessan.

—Se tu te fas lou prestre
Per m'abe'n counfessan,
Iéu farei de la morto,
Las surs me plouraran.

—Se tu fas de la morto.
Las surs te plouraran;
Me farei terro santo,
De iéu te coubriran.

—Se te fas terro santo,
De que me coubriran,
Tant bol dounc que tu m'ages,
Coum'un autre galant.
Tant bol dounc que tu m'ages
Coum'un autre galant,
Beni dounc que t'embrasse,
Sarro-me tendrement!

Mĕ voĭu face nor
De'naintea ta.

—De te facĭ nor
De'naintea mea.
Mĕ voĭu face stea
Luminând pe cer.

—De te facĭ stea
Luminând pe cer,
M'oĭu face auroră:
Te-oĭu prinde în zorĭ.

—De te facĭ auroră
Să mĕ prinzĭ în zorĭ,
Mĕ voĭu face maĭcă
Intr'un sfînt locaș.

—De te facĭ maĭcă
Intr'un sfînt locaș,
M'oĭu face preut
Să te spovedesc.

—De te facĭ preut
Să mĕ spovedescĭ,
M'oĭu preface mórtă:
Maĭcele m'or boci.

—De te prefacĭ mórtă,
Maĭcele bocind,
M'oĭu face țărînă
Și te-oĭu coperi.

—De te facĭ țărînă
Ca să mĕ acoperĭ,
Maĭ bine ĭea-mĕ tu
Decât un alt voĭnic!
Maĭ bine ĭea-mĕ tu
Decât un alt voĭnic:
Vino de mĕ sărută,
Imbrățișându-mĕ dulce![1])

[1]) Montel et Lambert, *Chants populaires du Languedoc*, în *Revue des langues ro-*
nes, t. 4 (1877), p. 264-7.

Din tóte varianturile proveņţale, am ales maĭ cu preferinţă pe cel de maĭ sus din maĭ multe puncturĭ de vedere. Pe de o parte, el se aprópiă maĭ mult de faĭmósa imitaţiune a d-luĭ Mistral; pe de alta, el este cel maĭ lung şi—tot-o-dată—cel maĭ neartificial, adecă cel maĭ poporan pînă şi prin imperfecţiunile sale, dintre carĭ ne vom mărgini de a indica aci numaĭ vr'o doă.

La versul 31 cântăreţul uĭtă, care anume din ceĭ doĭ actorĭ aĭ baladeĭ este cel persecutat şi care este persecutorul, schimbându-le de o dată rolurile, astfel că tocmaĭ pe persecutor îl vedem pe neaşteptate metamorfosându-se într'o floricică pentru că să se ascundă de cel persecutat.

La versurile 63-4, vice-versa, persecutatul este acela care se apucă a nu lăsa în pace pe persecutorul seŭ, voind cu orĭ-ce preţ să'l sărute.

Versurile 67-8 şi 75-6 caracteriséză cu acelaşĭ cuvint ‘luna, şi ‘stéua, :

Que brilho al cèl ta grand...,

ceĭa-ce nu maĭ este o repetiţiune poetică, atât de ĭubită de popor, ci constituă pur şi simplu o scăpare din vedere, poporană şi ea, dar cu mult maĭ rară.

Acest variant îl vom formula prin PR^{1}.

§ 15. Cel maĭ apropiat de PR^{1} este variantul PR^{2}, publicat de d. Arbaud sub nemeritul titlu de ‘Les transfourmatiens, .

El cuprinde 80 versurĭ şi se adreséză la o ‘Margaretă, , care înlocuesce pe ‘Caterina, din PR^{1}:

Margarido, ma mie,
Mes premieres amours,
Te fau toucar d'aubados,
D'aubados de tambours...

Ar fi de prisos a-l reproduce aci întreg, de vreme ce el se întâlnesce cu PR^{1} în tóte metamorfosele, ba pînă şi'n or-

dinea lor, începênd dela amenințarea fetei de a se înneca și sfîrșind cu finala hotărîre de a se împăca:

Tant vau dounc que tu m'agues
Coum'un autre galant!

O desbinare abia pe jumătate consistă numai în aceia că vînătorul din PR[2] alérgă după ‘iepure’ în locul ‘căprióreĭ’ din PR[1], și că ‘albina’ sărută ‘flórea’, iar nu — ideiă mai lăudată — ‘roua de pe flóre’.

D. Arbaud observă:

‘Cette chanson este fort connue dans toute la Provence, ‘aussi en existe-t-il de nombreuses variantes, mais elles portent ‘exclusivement sur la forme, le fonds et les détails restent ‘les mêmes.’

El-însuși citéză treĭ sub-varianturĭ proveņtale, afară de un al patrulea care, deși este franțusesce, dar se cântă tot în Proveņța.

Intr'unul din aceste sub-varianturĭ persecutorul repetă mereŭ fetei:

Fagues que que fagues.
Belo, iéu t'aurai...[13]),

adecă literalmente ca în varianturile române:

Fă ce-ĭ face...;

o coincidință fórte interesantă chĭar sub raportul curat linguistic.

§ 16. Vom formula prin PR[3] următorul variant, culcs numai în fragment la Carcassonne:

—Sé tu té métés daillaïré,
Qué m'ajés en daillan,
Jéou mé mettréi escarpo
An aquél riou tan gran.

—De te facĭ secerător
Ca să mă albĭ cosind,
Mĕ voĭu face crap
In cel mare rîŭ!

13) Arbaud, *Chants populaires de la Provence*, Aix, 1864. t. 2, p. 128-134.

—Sé tu té métés escarpo
An aquél riou tan gran,
Jéou mé mettréi pescaïre
E t'aourei en pescan.

—Sé tu té métés pescaïre
E qué m'ajés en pescan,
Jéou mé mettréi mounjéto
An aquél coubén tan gran.

—Sé tu té métés mounjéto
An aquél coubén tan gran,
Jéou mé mettréi érmito
T'aourei en coufessan.

—Sé tu té métés érmito
Qué m'ajés en coufessan,
Jéou me mettréi estèlo
An aquél cél tan gran.

—Sé tu té métés estèlo
An aquél cél tan gran,
Jéou mé mettréi bruméto,
Té passarei daban.

Sé tu té métés bruméto,
Qué mé passés daban,
Jéou mé farei la morto,
Atal m'enterraran.

—Sé tu fas dé la morto,
Qu'atal t'enterraran,
Jéou mé mettréi terréto,
E dé iéou té coubriran.

—De te facĭ tu crap
In cel mare rîŭ
Mĕ voĭu face pescar
De te-oĭu pescui!

—De te facĭ pescar
Să mĕ pescuescĭ,
Mĕ voĭu face maĭcă
In cel mare schit!

—De te facĭ maĭcă
In cel mare schit,
M'oĭu face săhastru:
Te-oĭu avé spovedind!

—De te facĭ săhastru
Să mĕ aĭbĭ spovedind,
Eŭ m'oĭu face stea
Pe cel mare cer!

—De te facĭ tu stea
Pe cel mare cer,
Mĕ voĭu face nor
De'naintea ta!

—De te facĭ tu nor
De'naintea mea,
Mĕ voĭu face mórtă
Şi o să mĕ 'ngrópe!

—De te facĭ mórtă
Ca să te'ngrópe,
M'oĭu face ţărînă:
De mine te-or coperi![14])

§ 17. Cel mai scurt din varianturile provenţale este cel culeş de d. Dr. Cavani la Montferrier în departamentul Hérault şi care se adresézá la o ‹Janetă›:

— Adiu, Janetoun m'amiga,
Mas pus cheras amours,

— Iute, dragă Janetă,
Scumpul meŭ amor,

14) Gaidoz et Rolland, *Mélusine, revue de mythologie*, Paris, 1877, p. 341-2.

Beni entendre une cansouneta
Que n'es facha per bous.

— Se iéu l'entende dire
Ou l'entende cantà,
Dedins la ribieireta,
Iéu, m'anarai gità.

— Se dins la ribieireta
Bous, bous anàs gita,
Iéu me mettrai pescaire,
En pesquen bous aurai.

— Se bous mettès pescaire,
Qu'en pesquen bous m'ages,
Iéu me mettrai erbeta
Dins lou pradet tant grand.

— Se bous mettès erbeta
Dins lou pradet tant grand,
Iéu me mettrai dalhaire,
En dalhen bous aurai.

— Se bous mettès dalhaire,
Qu'en dalhen bous m'ages
Iéu me mettrai sureta
Dins lou couvent tant grand.

— Se bous mettès sureta
Dins lou couvent tant grand,
Iéu me mettrai frereta,
En counfessen bous aurai.

— Se bous mettès frereta,
Qu'en counfessen m'ages,
Iéu me mettrai esteleta
Dins lou ciel qu'es tant grand.

— Se bous mettès esteletta
Dins lou ciel qu'es tant grand,
Iéu me mettrai nibetta,
En niben bous aurai!

Vino să asculţĭ cântecul
Pentru d-ta!

— De mi'l veĭ ḑice
Saŭ mi'l veĭ cănta,
Maĭ bine 'n rîuleţ
Eŭ să m'arunc!

— Dacă 'n rîuleţ
Va fi să te aruncĭ.
Mĕ voĭu face pescar:
Te-oĭu avé pescuind!

— De te facĭ pescar
Să mĕ pescuescĭ.
Mĕ voĭu face érbă
Pe câmpul cel mare!

— De te facĭ érbă
Pe câmpul cel mare,
Secerător m'oĭu face:
Te-oĭu avé secerând!

— De'ĭ fi secerător
Să mĕ aĭbĭ secerând,
Eŭ m'oĭu face sóră
In schitul cel mare!

— De te facĭ sóră
In schitul cel mare,
Eŭ m'oĭu face popă:
Te-oĭu avé spovedind!

— De te facĭ popă
Să mĕ spovedescĭ,
Eŭ m'oĭu face steluţă
Pe cerul cel mare!

— De te facĭ steluţă
Pe cerul cel mare,
Nouraş m'oĭu face:
In negură te-oĭu avé![15])

15) *Revue des langues romanes*, 2e série t. 4, p. 263—4.

Acest variant — îl vom formula prin PR⁴ — este fórte important.

Cel mai scurt dintre tóte, deşi complet, el se pare a fi conservat fără adaosuri, ba póte chiar cu suprimeri, trăsurele esenţiale ale prototipului provenţal, pe care l'aŭ amplificat cele-l'alte varianturi.

El ne dă numai patru şiruri de metamorfose:

pesce—pescar;
érbă—cosaş;
călugăriţă—preut;
stea—nor.

Finalul cel sentimental din PR¹ şi PR² lipsesce aci, ca şi în PR³. Fata nu sfîrşesce prin a se îndupleca. Ea póte să cadă de nevoe, dar nu ţice că iubesce.

§ 18. Publicând varianturile PR¹ şi PR⁴, dd. Montel şi Lambert observă:

‹Ces chants représentent le chef-d'oeuvre du genre, ‹la Chanson des Métamorphoses, illustrée par la *Magali* de ‹Mistral.› [16])

§ 19. După cum Românii din Moravia, slavisându-se, şi-aŭ tradus ‹cântecul metamorfoselor› din românesce în slavonesce, tot aşa parţiala franţusire a Provenţei a făcut ca acéstă baladă să se cânte acolo şi franţusesce, fără a înceta totuşi de a fi curat provenţală.

Varianturile franceso-provenţale sînt numeróse.

La Lodève, tot în departamentul Hérault, adecă alături cu PR³, d. Rouis a cules următorul variant, pe care'l formulăm prin F¹:

—J'ai fait une maitresse,
Trois jours, n'y a pas longtems.
J'irai la voir dimanche,
Sans plus tarder.
J'irai revoir la belle,
Par amitié.

16) Ibid. t. 1, p. 325.

—Si tu me viens voir dimanche,
Sans plus tarder,
Je me mettrai rosette
Sur un rosier,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets rosette
Sur un rosier,
Je me mettrai fleuriste,
Fleuriste jardinier:
Je cueillerai la rose,
Par amitié.

—Si tu te mets fleuriste,
Fleuriste jardinier,
Je me mettrai bichette,
Courant dans les champs,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets bichette,
Courant par les champs,
Je me mettrai chasseur,
Pour te chasser:
Je chasserai la biche
Par amitié.

—Si tu te mets chasseur
Pour me chasser,
Je me mettrai étoile
Du firmament,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets étoile
Du firmament,
Je me mettrai nuage,
Nuage blanc:
Je couvrirai l'étoile
Du firmament.

—Si tu te mets nuage,
Nuage blanc,
Je ferai la malade
Dans un lit blanc,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te fais malade
Dans un lit blanc,
Je me mettrai docteur
Pour te docter:
Je docterai la belle
Par amitié.

—Si tu te mets docteur
Pour me docter,
Je ferai bien la morte
Pour un moment,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu fais bien la morte
Pour un moment,
Je me mettrai saint Pierre
Du paradis,
Et j'ouvrirai la porte
A ma bonne amie.[17])

17) Ibid. t. 4, p. 261-3.

În acest variant, dintre cele cinci şiruri de metamorfose, una: b o l n a v — m e d i c, este nouă; precum şi ingeniosul final de a se preface persecutorul în s â n-P e t r u pentru a primi pe m ó r t a în Paradis.

Prin tonul seŭ păcălitor, acest variant se deosebesce mult de cele curat proveņţale, în carĭ dialogul nu se pogóră nici o dată pînă la glumă.

De altmintrea, în F¹ ca şi'n PR⁴, féta nu se împacă cu persecutorul seŭ.

§ 20. Vom formula prin F² un alt variant franceso-proveņţal, cules de d. V. Smith în Velay şi pe care noĭ îl vom reproduce aci ĭarăşĭ întreg, fiind-că el — prin formă şi prin unele amărunte — se depărtéză de F¹ şi de tóte varianturile proveņţale.

Iată-l:

—O, petite brunette que j'aime tant,
Je te donnerai le livre de mon argent,
Si tu voulais me rendre mon coeur content.

—Je ne veux point du livre de ton argent,
Je veux me mettre en dame dans un couvent:
Jamais tu en auras le coeur content.

—Si tu te mets en dame dans un couvent,
Je me mettrai en prêtre, gaillard chantant:
Confesserai les dames de ton couvent.

—Si tu te mets en prêtre, gaillard chantant,
Je me mettrai en lièvre, courant les champs:
Et jamais tu en auras le coeur content,

—Si tu te mets en lièvre, courant les champs,
Je me mettrai en forme d'un chien courant:
J'attraperai le lièvre, courant les champs.

—Si tu te mets en forme d'un chien courant,
Je me mettrai en grive, volant en l'air:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en grive, volant en l'air,
Je me mettrai en forme d'un bon chasseur:
Je tirerai la grive, volant en l'air.

—Si tu te mets en forme d'un bon chasseur,
Je me mettrai en caille, volant au blé:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en caille, volant au blé,
Je me mettrai en forme d'un moissonier:
J'attraperai la caille, volant au blé.

—Si tu te mets en forme d'un moissonnier,
Je me mettrai en truite dans la rivier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en truite dans la rivier,
Je me mettrai en forme d'un esparvier:
J'attraperai la truite dans la rivier.

—Si tu te mets en forme d'un esparvier,
Je me mettrai en rose sur un rosier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en rose sur un rosier,
Je me mettrai en forme d'un jardinier:
Je cueillerai la rose sur le rosier.

—Si tu te mets en forme d'un jardinier,
Je me mettrai en pomme sur le pommier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en pomme sur le pommier,
Je me mettrai en forme d'un grand panier:
Je cueillerai la pomme dans le panier.

—Si tu te mets en forme d'un grand panier,
Je me mettrai étoile au firmament,
Et jamais tu en auras ton coeur content.

—Si tu te mets étoile au firmament,
Je me mettrai nuage, nuage blanc:
Je couvrirai l'étoile du firmament.

—Si tu te mets nuage, nuage blanc,
Tu m'as suivi partout jusqu'au firmament:
Prends-moi en mariage, brave galant![18])

D. Smith observă în privința colecțiunii sale întregi: ‹maintes fois nous nous bornons à revêtir d'un français aussi littéral que possible des chants provençaux de la rive droite ‹ou de la rive gauche du Rhône›.[19]) În casul de față însă, traducțiunea francesă este departe de a fi ‹literală›. Originalul provențal, ori-care ar fi fost, ne apare în F[2] slăbit cu desăvîrșire, mulțat, sărbedit prin nesce adaosuri reu brodite. Unde era suc, s'a turnat apă, încât sucul a despărut, dar nu mai este nici măcar apă. Dintr'o singură ‹pasere de vînat, s'au bifurcat ‹pătîrniche› și ‹sturd›. Pe lîngă ‹rose sur un rosier, s'a mai acățat ‹pomme sur un pommier›. ‹Vînătorul, fiind deja întrebuințat pentru ‹pătîrniche›, nevoia a silit de a pune pentru ‹sturd› nepotrivitul correlativ de ‹secerător›. Tot așa ‹grădinarul› fiind opus ‹trandafirului›, s'a născocit cu d'asila o ‹coșniță› pentru a se opune ‹mârului›.

§ 21. O dată întórsă franțusesce chiar în Provența, ba încă în mai multe feluri, balada metamorfoselor, trecênd mai întâiu în regiunile învecinate, bună-óră în Bourbonnais și în Berry,[20]) a reușit cu timpul a se respândi în tótă Francia diferențiându-se treptat într'o grămadă de varianturi, dintre cari abia o mică parte s'au putut da la lumină, tóte grație sgomotului produs prin norocósa Magali a lui Mistral.

Astfel departe la nord, d. Garcin a găsit'o tocmai în Picardia într'un frumos variant, din care ne pare reu de a cunósce numai următorul fragment:

—Je me rendrai rose
Sur un rosier:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'amitié!

5. —Ah! si tu te rends rose
Sur un rosier,
Je me rendrai jardinier
Pour t'y cueiller:

18) *Romania*, t. 7 (1878), p. 62-3.
19) Ibid. p. 53.
20) Ib. p. 63 nota 2.

Je t'y cueillerai, la belle,
Par amitié!

—Si tu te rends jardinier
Pour m'y cueiller,
Je me rendrai carpe
Dans un vivier:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'amitié!

—Ah! si tu te rends carpe
Dans un vivier,
Je me rendrai pêcheur
Pour t'y pêcher:
Je t'y pêcherai, la belle,
Par amitié!

—Si tu te rends pêcheur
Pour m'y pêcher,
Je me rendrai biche
Courant les champs:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'agrément!... [21])

Acest variant, pe care'l vom formula prin F^3, cu tóte că geograficesce s'a depărtat atăt de mult de Provenţa, este însă fără alăturare mai puţin încărcat decăt F^2, mai aprópe de frumseţea cea nesilită a varianturilor curat provenţale.

§ 22. Cu migraţiunile Francesilor în America, cântecul nostru a isbutit a trece şi el dincolo de Oceanul Pacific.

Colonii francesi, originari din Provenţa şi de pe aiuri, îl cântă astădi în selbateca şi frigurósa Canadă.

D. Gagnon a publicat doă varianturi canadiane, dintre cari unul — fie F^4 — nu este decăt sub-variant la F^1, presintând totuşi la sfîrşit o altă întorsetură fórte interesantă, şi anume:

—Si tu te mets prêcheure pour me prêcher,
Je me mettrai soleille au firmament:
De moi tu n'auras pas de contentement.

—Si tu te mets soleille au firmament,
Je me mettrai nuage pour te cacher:
Je cacherai la belle, ma bien-aimée.

21) Garcin, *Les Français du Nord et du Midi*. Paris, 1868, citat de Chavée în *Revue de linguistique*, t. 1 (1868), p. 487.

—Si tu te mets nuage pour me cacher,
Je me mettrai Saint Pierre au paradis:
Je n'ouvrirai la porte qu'à mes bons amis![22])

Aci dară féta, ĭar nu persecutorul ca în F[1], se preface în Sân-Petru, ceĭa-ce este maĭ logic şi se pare a fi maĭ primitiv. In adevĕr, ne maĭ sciind încotro să scape de gónă, victima îşĭ află un adăpost sigur, un locaş bine îngrădit contra ispiteĭ, numaĭ dóră devenind portar al Paradisuluĭ, de unde:

—Je n'ouvrirai la porte qu'à mes bons amis!

§ 23. Cel-l'alt variant canadian — fie F[5] — trebuĭ reprodus întreg:

—Par derrièr chez ma tante
Il lui ya-t-un étang,
Je me mettrai anguille,
Anguille dans l'étang.

—Si tu te mets anguille
Anguille dans l'étang,
Je me mettrai pêcheur:
Je t'aurai en pêchant.

—Si tu te mets pêcheur
Pour m'avoir en pêchant
Je me mettrai allouette,
Allouette dans les champs.

—Si tu te mets allouette,
Allouette dans les champs,
Je me mettrai chasseur:
Je t'aurai en chassant.

—Si tu te mets chasseur
Pour m'avoir en chassant,
Je me mettrai nonnette,
Nonnett' dans un couvent

—Si tu te mets nonnette
Nonnett' dans un couvent
Je me mettrai prêcheur
Je t'aurai en prêchant.

—Si tu te mets prêcheur
Pour m'avoir en prêchant,
Je me donn'rai à toi
Puisque tu m'aimes tant!

D. Gagnon observă:

‹Le dernier vers: *Je me donn'rai à toi puisque tu m'aimes tant*! devrait être séparé des vers qui précèdent par plusieurs couplets. C'est simplement parce que ces couplets ont

22) Gagnon, *Chansons populaires du Canada*, Québec, 1865, p. 140.

‹eté oubliés que cette chanson, şi poétique d'ailleurs, se ter‹mine si sottement. Il ne fut jamais venu à l'esprit de nos ‹braves habitants, qui n'ont, grâce à Dieu, jamais mis le pied ‹au théâtre, et qui n'ont jamais, non plus, nourri leur esprit ‹des romans de Mms et Mme Dumas, Sue, Sand, Kock et ‹C-ie, de fabriquer ce dénouement *à la Favorite.*›[23])

Orĭ-ce s'ar puté ḑice despre acéstă observaţiune cam uşoratecă, adevĕrul este că, dacă vom suprime finalul cel sentimental prin care ballada ‹se termine si sottement›, restul va semena, prin simplicitatea cea primitivă şi puţinătatea metamorfoselor, mai cu sémă cu PR⁴.

§ 24. Posedênd patru varianturĭ proveņţale şi cincĭ francese, saŭ mai bine franceso-proveņţale, căcĭ tóte — direct saŭ indirect — îşĭ aŭ légănul tot în Proveņţa, avem dreptul de a trage din alăturarea lor o conclusiune destul de sigură, pe care — sperâm — n'o vor desminţi varianturile ce nu le-am putut cunósce.

Maĭ întâiŭ, ĭată statistica metamorfoselor:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
1. bolnavă (F¹ 44. F⁴);	medic (F¹ 50. F⁴);
2. călugăriţă (PR¹ 83. PR². PR³ 11. PR⁴ 23. F²5. F⁴. F⁵ 19);	duhovnic (PR¹ 87. PR². PR³ 15. PR⁴ 27. F² 8. F⁴. F⁵ 23):
3. căprióră (PR¹ 47. F¹ 21. F³ 25. F⁴);	vînător (PR¹ 51. [F²]. F¹ 26. F⁴);
4. flóre (PR¹ 55. PR²);	rouă (PR¹ 59. PR²);
5. flóre (PR²);	albină (PR²);
6. flóre (PR¹ 31);	flóre (PR¹ 35);
7. flóre (F¹ 9. F² 35. F³1);	grădinar (F¹ 15. F² 38. F³ 7);
8. flóre (PR¹ 39);	cosaş (PR¹ 43);
9. ĭérbă (PR². PR⁴ 15);	cosaş (PR². PR⁴ 19);

23) Gagnon, op. cit. p. 76-9.

10. ĭepure (F^2 11);	ogar (F^2 14);
11. ĭepure (PR^2);	vînător (PR^2);
12. lună (PR^1 67);	nor (PR^1 71);
13. mâr (F^2 41);	coşniţă (F^2 44);
14. mórtă (F^1 56);	St. Petru (F^1 62);
15. mórtă (PR^1 91. PR^2. PR^3. 27);	ţărînă (PR^1 95. PR^2. PR^3 31);
16. pasere (F^2 17. F^5 11);	vînător (F^2 20. F^5 15);
17. pasere (F^2 23);	cosaş (F^2 26);
18. pesce (PR^1 27. PR^2. PR^3 3. PR^4 7. F^2 13. F^4. F^5 3);	pescar (PR^1 23. PR^2. PR^3 7. PR^4 11. F^2 19. F^4. F^5 7);
19. pesce (F^2 29);	şoĭm (F^2 32);
20. St. Petru (F^4);	*
21. sóre (F^4);	nor (F^4);
22. stea (PR^1 75. PR^2);	aurora (PR^1 97. PR^2);
23. stea (F^1 32. F^2 47. PR^2 19. PR^4 31);	nor (F^1 38. F^2 50. PR^2 35. PR^4 35);
24. *	albină (PR^1 63).

Din acest tabel resultă, că prototipul comun, de unde s'au desfăşurat cu timpul atâtea varianţuri, cuprindea în sine cu certitudine metamorfosele: c ă l u g ă r i ţ ă — d u h o v n i c (No. 2), p e s c e — p e s c a r (No. 18) şi s t e a — n o r (No. 12, 21, 22, 23), carĭ ne întimpină aprópe în totalitatea derivatelor provenţale şi francese.

Este nu maĭ puţin sigur, că acel prototip maĭ avea metamorfosele v î n ă t o r (No. 3, 11, 16) şi c o s a ş (No. 8, 9, 17) pentru elementul activ, deşi correlativele acestora nu sînt tot atât de certe, varianturile desbinându-se pentru elementul pasiv între c ă p r i ó r ă, ĭ e p u r e şi p a s e r e de o parte, între fl ó r e şi ĭ é r b ă de alta.

Este maĭ mult decât probabil, în fine, că prototipul maĭ cunoscea încă metamorfosa m ó r t ă—ţ ă r î n ă (No. 14, 15), pe care aŭ căutat s'o înlăture varianturile francese, ferindu-se de imagini lugubre, dar care persistă în majoritatea celor provenţale.

Mai pe scurt, metamorfosele cele primitive ale baladei provenţale sînt :

Element pasiv:		Element activ:
1. călugăriţă	—	duhovnic;
2. pesce	—	pescar;
3. stea	—	nor;
4. [ierbă?]	—	cosaş;
5. [pasere?]	—	vînător;
6. mórtă	—	ţărînă.

Noi am bănuit deja mai sus în §-ful 17, că variantul PR⁴ este cel mai vechiu, cel mai apropiat de prototipul provenţal comun. In adevĕr, din cele şése şiruri de metamorfose originare, el a conservat primele patru.

§ 25. Din varianturile provenţale, în doă—PR¹ şi PR²—féta ajunge a iubi pe persecutorul seŭ; în altele doă — PR³ şi PR⁴ — nu'l iubesce. Greutatea relativă a variantului PR⁴ ne face a crede că şi'n prototipul provenţal comun féta n ù ĭ u b ĭ a. Galanteria finală din PR¹ şi PR² pare a fi un ingredient posterior, datorit — probabilmente — influinţei francese, după cum a ghicit'o în parte d. Gagnon.

§ 26. Ori pe unde a străbătut în Francia şi'n coloniele francese cântecul metamorfosclor, el a devenit fórte respândit.

‹Cette douce cantilène — ḑice d. Gagnon — est connue de ‹tout le monde en Canada›.[24])

‹Cette chanson — ne spune d. Smith — est l'une des plus ‹populaires de la France, l'une de celles qui plaisent le plus ‹à l'esprit par la forme de la lutte qu'elle revêt, par l'ingé‹nieuse invention de ressources que chacun des deux interlo‹cuteurs est contraint de déployer. Nos dentelières ont plai‹sir à la chanter aux veillées, et en juin, quand les jeunes ‹hommes de la montagne descendent dans nos collines ou dans

24) Gagnon, op cit. p. 76.

‹nos plaines pour prêter leurs bras aux fauchaisons et aux ‹moissons, *le Jeu des transformations* est, aux heures de re- ‹pos, l'une de ces chansons avec lesquelles ils aiment à me- ‹surer la puissance de leur voix.›[25])

Şi totuşĭ acest cântec, în totalitatea sa, diferă radicalmente de totalitatea poesieĭ poporane francese şi chĭar proveņţale.

Însuşĭ d. Smith mărturesce că:

‹Quand cette chanson fut envoyée de l'arrondissement d'Aix ‹à la section du *Comité de la langue* chargée de réunir les ‹chansons dignes de voir le jour dans un recueil national, ‹certains membres du Comité ne crurent pas à la popularité ‹de cet chant, ils craignirent même une supercherie...›[26])

Dd. Montel şi Lambert, în frumósa lor colecţiune de cântece languedociane, nu scieaŭ unde anume să aşeḑe acéstă baladă, care în orĭ-ce rubrică era: ‹un peu déplacée, à cause même ‹de sa forme de composition, qui est *toute particulière*.›[27])

Cu alte cuvinte, toţĭ cunoscĕtorĭĭ constată în acest cântec ce-va *ne-franţusesc*: un óre-care aer **a c l i m a t a t**, ĭar nu **i n d i g e n**.

Inainte însă de a ne puté rosti într'un mod general asupra varianturilor neo-latine, se'nţelege a celor occidentale, mai avem de examinat:

β) Variantul reto-roman.

§ 27. In Engadin, la Reto-romanĭĭ din Elveţia, o ramură neo-latină atăt de puţin studiată pînă astăḑĭ, d. de Flugi a descoperit următórea baladă poporană:

Chi me ais que famailg	Cine să fie acel flăcâŭ
Chi's leiva usche manvailg	Ce se scólă aşa de diminéţă
Cun la staila dal sulailg?	De o dată cu zorile?
Chi me ho'l per marusa?	Cine să fie a luĭ drăguţă?

25) V. Smith, loco cit., p. 62.
26) Ib. p. 61.
27) *Revue des langues romanes*, 2-e sér. t. 1, p. 325.

L'ho zuond üna bella matta;
Ma da scis bap ho ella artô
Bain üna pitschna dota:
Sulet ün êr chi rösas ho portô.

—O bella matta, voust am der
Üna bella rösa da tieu êr?

—O madinà cha nu farò,
Cha mieu bap m'ho scumando.

—Nu voust tü ma marusa gnir?

—Aunt cu quella eu dvanter,
In ün graunet am voelg cunvertir,
Ed in la terra am voelg zuper.

—Scha tü voust gnir ün bel graunet,
Ed in la terra at voust zuper,
Voelg eau gnir ün utscheet.
Ed our dalla terra at voelg picler.

—Ün utscheet scha tü voust gnir,
Ed our dalla terra am voust picler,
Voe'm convertir in chiamuotschet
Ed in la cripla am voelg risçher.

—Füssast tü ün chiamuotschet,
Per in la cripla at risçher,
Voelg esser eu ün chatschedret,
Ed our dalla sassa at voelg claper.

Este o fétă pré-frumuşică;
Dar dela tată-seü ea are
O zestre cam mică:
Un câmp cu trandafirĭ.

—Frumósă fétă! mĭ-aĭ da tu óre
Un frumos trandafir din câmpul teü?

—O, nicĭ o dată n'o voĭu face,
Căcĭ tatăl meü m'a oprit!

—Nu vreĭ tu dară să'mĭ fiĭ drăguţă?

—Decăt să ajung eü acolo,
Maĭ bine m'oĭu preface în grăunte
Şi m'oĭu ascunde în pămînt!

—De te'ĭ preface maĭ bine în grăunte,
Ascunḑêndu-te'n pămînt,
Eü pasere mĕ voĭu face
Şi din pămînt te-oĭu ciuguli.

Pasere de te veĭ face
Din pămînt să mĕ cĭugulescĭ,
Mĕ voĭu face căprióră,
Avîntându-mĕ pe stâncĭ.

—De veĭ fi tu căprióră,
Avîntându-te pe stâncĭ,
Eü vînător mĕ voĭu face
De pe stâncĭ ca să te-apuc.

—In chatschedret t'voust convertir,	—Un vînător de te vĕĭ
Ed our d'la sassa am voust claper,	Ca de pe stâncă să m'ap
Schi voelg eu gnir üna bella rösa,	M'oĭu face eŭ trandafir n
Ed in la plazza am voelg plazzer.	Scos de vînḑare în tîrg.
—Scha tü füssast üna rösa	—De'ĭ fi tu trandafir min
Ed in la plazza at voust plazzer,	Scos de vînḑare în tîrg,
Ün cumpredar voelg eu gnir,	Cumpĕrător mĕ voĭu face
Gio dalla plazza t'acquister.	Şi din tîrg te-oĭu căpĕta.
—Scu cumpredar voust tü gnir	Cumpĕrător de te'ĭ face
Gio dalla plazza am voust cumprer,	Ca să mĕ capeţĭ din tîrg,
Voelg in aunglet am convertir	Eŭ m'oĭu preface în înger
Ed aint in tschêl am voelg retrer.	Şi m'oĭu ascunde în cer.
—In ün aunglet t'voust convertir	—In înger de te'ĭ preface
Ed aint in tschêl voust at plazer,	Ca în cer să te ascunḑĭ,
Schi voelg ün otr'aunglet en gnir,	Eŭ m'oĭu face un alt înger:
E svess in tschêl at voe brancler.	Chĭar în cer te-oĭu săruta.[28])

Noĭ nu ne îndoim, că Reto-romanĭĭ trebuĭ să fi posedă maĭ multe varianturĭ ale acestuĭ cântec, a cărora culegere fi, negreşit, de cea maĭ mare importanţă în cestiunea ce preocupă.

Judecând, cu óre-care sfială, după un singur exemplar, se pare că balada metamorfoselor a străbătut în valea Engdinuluĭ din Provenţa, póte chĭar într'o versiune franceză, că începutul despre ‹drăguţă› amintesce pe ‹maîtresse› din rianturile F[1] şi F[4].

Metamorfosele reto-romane sînt:

1. grăunte — pasere;
2. căprióră — vînător;
3. flóre — cumpĕrător;
4. înger — înger;

28) Flugi, *Die Volkslieder des Engadin*, Strassburg, 1873, p. 82-4.—Cf. Cors în *Romania*, t. 3 (1874), p. 114.

dintre carĭ părechĭa 2, 1*b* şi 3*a* se regăsesc în variantu-rile proveņţale şi franceso-proveņţale, deşi 1*b* este aci activ, iar nu pasiv; dar părechĭa 4 e de tot originală, măcar-că aduce a-minte pînă la un punct pe S â n-P e t r u din F[1] şi F[4]. Tot atăt de originale maĭ sînt apoĭ 1*a* şi 3*b*.

Este fórte remarcabil, în sfîrşit, că variantul reto-roman, pe care'l vom formula prin E, nu cunósce finalul cel senti-mental: féta *n u* ĭ u b e s c e.

§ 28. La Slavĭ, la Grecĭ, în Germania şi'n Italia, întru căt ne este permis a ne întemeĭa pe îndelungate cercetărĭ, cântecul metamorfoselor nu există.

Pe Peninsula Pireneică, el este cunoscut numaĭ acolo unde se vorbesce limba proveņţală: în Catalonia.[29])

In acest mod, în Europa intrégă acéstă frumósă baladă îşĭ are doă culburĭ sigure, de unde a putut să se respăndéscă şi'n parte s'a şi respăndit: la resărit Românĭa şi la apus Proveņţa.

Am constatat însă maĭ sus în §-ful 25, că Proveņţa nu póte fi, în orĭ-ce cas, decăt o patriă a d o p t i v ă a acestuĭ cântec, străbătut acolo dintr'o altă ţéră.

De unde dară?

Invederat din Românĭa, de vreme ce nu avem în tótă Eu-ropa vre-un al treilea punct de plecare.

§ 29. Metamorfosele comune varianturilor române şi celor proveņţale, adecă tuturor varianturilor e u r o p e a n e, sînt:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
1. pesce (M 48. P 65. V[1] 13. V[2] 11. PR[1] 27. PR[2]. PR[3] 3. PR[4] 7. F[3] 13. F[4]. F[5] 3);	pescar (M 52. P 68. V[1] 17. V[2] 14. PR[1] 23. PR[2]. PR[3] 7. PR[4] 11. F[3] 19. F[4]. F[5] 7);

29) Briz, *Cants populars catalans*, I. 125, ap. V. Smith, loco cit. p. 69, nota 2.

2 { *a*) pasere (P 74. V¹ 5. F² 17. F⁵ 11. cfr. F² 23); vînător (P 81. V¹ 9. F³ 20. F⁵ 15. cfr. PR¹ 51. F¹ 26. F⁴. PR². E 29);
b) lepure (V¹ 21. V² 17. F² 11. cfr. PR²); ogar (V¹ 25. V² 20. F² 14);

3. flóre (M 122. P 51. PR¹ 39. cfr. PR¹ 55. PR². PR¹ 31. F¹ 9. F² 35. F³ 1. PR⁴ 15. E 31); cosaş (M 127. P 55. PR¹ 43. cfr. PR². PR⁴ 19 F² 26).

4. stea (V² 23. PR¹ 75. PR². PR³ 19. PR⁴ 31. F¹ 32. F² 47). *

In fine, dacă vom uni i c ó n a şi c ă l u g ă r i ţ a într'o singură ideă de *sacrum*, vom mai avé:

5. *res sacra* (A 84. PR¹ 83. PR². PR³ 11. PR⁴ 23. F² 5. F⁴. F⁵ 19); *sacerdos* (A 89. PR¹ 87. PR². PR³ 15. PR⁴ 27. F² 8. F⁴. F⁵ 23).

Prototipul comun româno-provental poseda, prin urmare, c e l m u l t cinci şiruri de metamorfose, consistând din imagini de tot patriarcale, proprie traiului cămpenesc, cu o nuanţă religiósă.

Nuanţa cea religiósă se mai resfrînge în S â n-P e t r u l unora din varianturile francese şi'n cei d o i î n g e r i din variantul reto-roman.

§ 30. Dacă ne-am întreba acuma d'a-dreptul: în ce mod Românii transmis-au ei Proventalilor cântecul metamorfoselor? —un respuns temeinic la o asemenea cestiune, pusă înainte de timp, ar fi peste putinţă.

Pentru a dobândi o soluţiune metodică, care să resulte dela sine dintr'o înlănţuire treptată a faptelor, cată să cercetăm mai întâiu de tóte, dacă nu există cum-va varianturi ale acestei balade afară din Europa, de pe unde s'o fi căpătat Românii, după cum dela Români au luat'o Proventalii.

Numaĭ prin alăturarea tuturor varianturilor, cel puţin a tuturor celor accesibile în momentul de faţă, vom puté petrunde în adevĕrata natură a cânteculuĭ nostru; ĭar adevĕrata luĭ natură, o dată descoperită, ne va înlesni apoĭ înţelegerea motivuluĭ şi moduluĭ de transmisiune a acesteĭ aventuróse călătóre, care ne apare sărind din Carpaţĭ la Pireneĭ.

Să trecem dară la:

b) Varianturĭ asiatice,

şi maĭ întâiŭ:

a) Variantul persian.

§ 31. D. Alexandru Chodzko, maĭ bun persianist decât slavist, a publicat—din nefericire numaĭ în traducere—următorul cântec poporan, cules în dialectul ghilani între triburile persiane de pe ţermul sudic al Mărĭĭ-caspice:

El.

Tu te preumbli sus pe movilă,
Aruncând în mine cu petricele.
O, dacă aş fi eŭ şoĭm,
Cum te-aş maĭ prinde în ghĭarele mele!

Ea.

Dacă aĭ fi tu şoĭm
Ca să mĕ prinzĭ în ghĭarele tale,
Eŭ m'aş face pesce
Şi m'aş cufunda în Mare.

El.

Dacă aĭ fi tu pesce
Ca să te cufunzĭ în Mare,
Eŭ m'aş face pescar
Şi aş veni să te pescuesc.

Ea.

Dacă tu aĭ fi pescar
Ca să mĕ pescuescĭ
Eŭ m'aş face nor
Şi aş sbura cătră cer.

El.

Dacă tu aĭ fi nor
Ca să sborĭ cătră cer,
Eŭ m'aş face plóiă
Şi te-aş străbate.

Ea.

Dacă tu aĭ fi plóiă
Ca să mĕ străbaţĭ,
Eŭ în pământ
Aş încolţi ca ĭérbă.

El.

Dacă tu în pământ
Aĭ încolţi ca ĭérbă,
Eŭ m'aş face oiţă
Şi te-aş mănca.

Ea.	*El.*
Daca tu aĭ fi oiță	Dacă tu aĭ fi ac
30. Ca să mĕ mănâncĭ,	35. In prăvălia unuĭ croitor,
Eŭ m'aș face ac	Eŭ m'aș face ață
In prăvălia unuĭ croitor.	Ș'aș întra în urechĭa aculuĭ

§ 32. Variantul persian, pe care'l vom formula prin G, e de o importanță extremă în studiul de față, nu numaĭ p tru că — serviciŭ negativ — el ne strămută d'o-dată în As împedecându-ne astfel, prin lărgirea cercului de observațiu de a ne pronunța fără timp asupra originiĭ posibile a pro tipuluĭ româno-provențal, dar încă — serviciŭ positiv — pentr că stabilesce într'un mod categoric tóte trăsurele fundamental ale prototipuluĭ general așa ḑicênd asiatico-europeau, ș anume:

1°. Cântec, ĭar nu proză;

2°. Metamorfose bi-laterale, nu uni-laterale;

3°. Luptă între un bărbat, care ĭubesce saŭ pretinde a ĭubi, și între o fétă;

4°. Nu ĭubire, ci maĭ mult ură din partea elementului pa siv, care în variantul persian debută prin a arunca de sus cu petre în persecutorul seŭ.

Trecênd la amărunte, ne întimpină în G pe prima limă metamorfosa pesce — pescar, de care ne-am isbit aproape în tóte varianturile europeane; apoĭ metamorfosa ĭérbă, fórte respândită în varianturile provențale, unde am veḑut de asemenea metamorfosa nor, care însă acolo jócă un rol activ.

Metamorfosa persecutoruluĭ în șoĭm, cu care se începe G și care ne apare într'un mod sporadic și'n varianturile francese, deștéptă în noĭ o bănuélă, fórte legitimă chĭar dacă ar lipsi acéstă împregĭurare.

30) Chodzko, *Specimens of the popular poetry of Persia*, London, 1842, I 487-8.

Unul din cele maĭ frumóse cântece poporane române, pe care d. Alexandri îl aşéḑă între balade, este ‹Şoĭmul şi flórea fraguluĭ›.

Iată-l:

Sus în vîrf de brăduleţ,
S'a oprit un şoĭmuleţ.
El se uĭtă drept în sóre,
Tot mişcând din aripĭóre.
Jos la trunchĭul braduluĭ
Cresce flórea fraguluĭ:
Ea de sóre se feresce.
Şi de umbră se lipesce.

—Floricică dela munte,
Eŭ sînt şoĭm, şoĭmuţ de munte!
Eşĭ din umbră, din tulpină,
Să'ţĭ vĕd faţa la lumină,
Ca venit pînă la mine
Miros dulce dela tine,
Căt am pus în gândul meŭ
Pe-o aripă să te ĭeŭ
Şi să mi te port prin sóre
Pîn'te'ĭ face roditóre.

—Şoĭmuleţ, duĭos la graĭu!
Fie-care cu-al seŭ traĭu.
Tu aĭ aripĭ sburătóre
Ca să te înalţĭ la sóre;
Eŭ la umbră, la recóre,
Am menire 'nfloritóre.
Tu te légănĭ sus, pe vînt;
Eŭ mĕ légăn pe pămînt.
Du-te'n cale'ţĭ, mergĭ cu bine,
Făr'a te găndi la mine,
Că e lume'ncăpătóre
Pentr'o pasere ş'o flóre.[31])

Acest admirabil cântec, unde ne întimpină acelaş vioĭu dialog între un seducĕtor şi o fétă, cu aceĭaşĭ nepregetată resistinţă din partea elementuluĭ pasiv, ni se pare a nu fi decăt un fragment amplificat dintr'un vechĭu variant românesc al baladeĭ metamorfoselor, în care persecutata se prefăcea în f l ó r e şi persecutatul în ş o ĭ m.

Vom formula acest semi-variant prin K.

§ 33. Cântecul ghilanî nu póte fi singurul variant persian al baladeĭ nóstre. E maĭ mult decăt probabil, că o posedă de asemenea, în varianturĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin diferenţiate, cele-l'alte dialecte persiane, póte chĭar Curḑiĭ şi Afganiĭ. Probă este că, într'un alt variant, ea a trecut la triburile turce aşeḑate în Persia.

31) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 31.

3) Variantul turco-persian.

§ 34. Textul turc al cânteculuĭ de maĭ jos nu s'a publicat. Noĭ cunóscem, prin urmare, numaĭ traducerea englesă, cam obscură, făcută de d. Chodzko sub titlul de: "Cértă între un amant şi o fétă„:

She.	*Ea.*
I am the grass on the top of a mountain.	Eŭ sînt érbă p'un vîrf de munte.
I am a sharp diamond-dagger.	Eŭ sînt un ascuţit pumnar de diamant.
Be silent, aushik, or else I'll sting you.	Tacĭ, amantule, căcĭ te voĭu străpunge.
I, turned into a snake, into a dragon.	Iată-mĕ prefăcută în şérpe! Iată-mĕ zmeŭ!
He.	*El.*
I'll walk safe on the green turf of the mountain's top.	Eŭ voĭu călca fără grijă érba de pe vîrful muntelui.
I can throw a spell upon a snake.	Eŭ pot fermeca pe şérpe.
I know how to get possession of you.	Sciŭ eŭ, cum să te apuc.
I, turned into a strong magic word.	Iată-mĕ prefăcut într'un descântec puternic!
She.	*Ea.*
Do not talk to me, impious aushik.	Nu 'mĭ vorbi, neleguitule amant!
I become a saint; I, turned into a dragon.	Ĭată-mĕ sfîntă! Ĭată-mĕ prefăcută în zmeŭ!
Take the benedictions which I have deserved from heaven, but give me an answer.	Iea bine-cuvîntările ce le-am căştigat în cer, dar dâ-mĭ un respuns.
I, transformed into Nakir and Munkir.	Ĭată-mĕ schimbată în ceĭ doĭ îngerĭ ce judecă pe ceĭ morţĭ!
He.	*El.*
Do not talk to me, impious goat.	Nu 'mĭ vorbi, neleguită capră

I become a saint; I turn myself into Khyber.
Take the merits which I have before heaven:
Give me an answer.

She.

I put an arrow to my bow;
A coward will not withstand me.
I rejoin a group of beauties.
I, turned into a ruby of the purest water.

He.

I'll be a slave to my sweetheart's brow
And to her auburn tresses of hair that fall gracefully on her shoulders.
I rubbed myself upon a touch-stone.
I became a coin of the purest gold.

She.

The bosom of a sweetheart is the garden of paradise.
How many aushiks sigh after it!
But it is not accessible to every one.
I, turned into the fortress Khyber.

He.

As I put my head on your path,
I'll call the aid of my patron Heider,
And will take the fortress of Khyber.
I, turned into Allahu-akber!

Ĭată-mĕ devenit sfînt! Mĕ prefac în cetatea Khyber!
Iea meritele mele de'naintea ceruluĭ,
Dar dă-mĭ un respuns.

Ea.

Eŭ pun o săgétă la arcul meŭ:
Un mișel nu va puté să'mĭ resiste.
Eŭ mĕ 'ntorc la o cétă de frumseți.
Ĭată-mĕ prefăcută în cel maĭ curat rubin!

El.

Eŭ voĭu fi robul sprinceneĭ ĭubiteĭ mele
Și al pletelor blonde ce-ĭ cad grațios pe umerĭ.
Eŭ mĕ 'ncerc însumĭ pe pétra de probă:
Ĭată-mĕ devenit o monetă de cel maĭ curat aur!

Ea.

Sînul ĭubiteĭ este o grădină de paradis.
Mulțĭ amanțĭ suspină după el;
Dar nu orĭ-cine îl póte dobăndi.
Ĭată-mĕ schimbată în cetatea Khyber!

El.

Când m'voĭu pune eŭ în calea ta,
Voĭu chema în ajutor pe patronul meŭ Ali
Și voĭu lua cetatea Khyber.
Ĭată-mĕ prefăcut în strigăt de năvală!

şĭ-ar fi închipuit obîrşia baladeĭ metamorfoselor în oda luĭ Anacreonte εἰς κόρην:

Ἡ Ταντάλου ποτ' ἔστη
Λίθος Φρυγῶν ἐν ὄχθαις...;

odă imitată în secolul trecut de cătră faĭmosul cavaler de Bouflers:

Que ne suis-je la fougère
Où, sur le soir d'un beau jour,
Se repose ma bergère, etc.[36])

Tot aşa, balada metamorfoselor n'are nemic a face cu acele basmurĭ, în carĭ amantul şi amanta se metamorfoséză amîndoĭ pentru a fugi de un al treile.

Este mult maĭ seriósă, dar fórte depărtată, o altă analogiă.

§ 37. D. Gaster pune mare preţ, în cestiunea ce ne preocupă, pe un ciclu metamorfic, de-mult indicat de veneratul meŭ amic profesorul Benfey în clasica'ĭ întroducere la *Pañcatantra*, şi anume lupta de transformaţiunĭ reciproce între un dascal şi un discipol saŭ între un persecutor şi un persecutat, luptă povestită în óre-carĭ legende de proveniţă sanscrită buddhistică.

Iată cuvintele d-luĭ Gaster, carĭ merită de a fi reproduse în întregul lor:

«Incepem cu un basm românesc din Schott No. 18 pag. 193–199: Dracul şi ucenicul seŭ. Fiĭul unuĭ ţeran, care învăţase carte, dar nu se procopsise, se duce să caute pe dracul ca să maĭ înveţe dela dînsul. Dracul se învoesce cu tată-seŭ, să nu-ĭ plătéscă nimica dacă-l va recunósce după un an de ḑile, ĭar de nu — băĭatul să remână al draculuĭ. Băĭatul ḑise tatăluĭ că va încovoĭa degetul arătător dela mâna stângă, şi aşa o să-l recunóscă. După un an vine tatăl, îl recunósce, şi vrea să'l scóţă din şcóla draculuĭ. Dracul însă îl rugă să'l maĭ lase un an la dînsul, şi apoĭ să şi-l ĭea îndărĭt. Tot aşa îĭ merge şi la anul, dar în sfîrşit plécă dela dracul. Venind

36) Saint-Victor, *Odes d'Anacréon*, Paris, 1813, p. 190.

a-casă, bălatul spuse tatăluĭ seŭ că o să se facă boŭ, pe care să nu-l vîndă maĭ jos de doă baniţe de banĭ, dar să nu cum-va să vîndă şi frînghia de care'l ducea. După ce'l vîndu, băĭatul ĭar se făcu om, şi se întórse a-casă. Apoĭ se schimbă într'un cal, rugând însă pe tată-seŭ să nu vîndă frîul, că acum are să vină dracul singur să-l cumpere, şi îndată ce are şi frîul, el e perdut. Ţeranul însă, vĕdênd grămada de banĭ, căcĭ căpătase şése baniţe de galbenĭ, îĭ dede şi frîul. Dracul plecă vesel a-casă. Odată merse fecĭorul draculuĭ cu alţĭ puĭ de dracĭ la o nuntă. Tată-seŭ îĭ dede calul fermecat şi-ĭ porunci să nu-ĭ dea apă de beut, nicĭ ce-va de mâncat. Pe drum însă il îndemnaŭ ceĭ-l'alţĭ tinerĭ, ţicênd că are să ajungă acolo cu o mârţógă de cal, slăbănogită, de ruşine. Dar cum beu calul puţină apă, se schimbă într'o svărlugă şi o tuli la fugă. Dracul bătrîn o simţi îndată şi se apucă după dînsul, făcêndu-se ştĭucă; dar când era să-l apuce, se făcu băĭatul inel şi sări în degetul feteĭ de împărat ce sta tocmaĭ la malul apeĭ, şi o rugă să nu-l dea în mâna draculuĭ. Dracul, vĕdênd că nu póte să'l scóţă dela dînsa, se duse la împărat de ceru inelul seŭ. Inelul ţise atuncĭ feteĭ de împărat să céră dela dracul să-ĭ facă un pod de aur cu un puţ în mijloc şi cu pomĭ verdĭ la amîndoă părţile; şi dacă va face, fata de împărat să nu-ĭ dea inelul în mână, ci să-l lase să cadă jos. Cum căḑu, se şi prefăcu într'o grămadă de seminţe, care se împrăştieaŭ în tóte părţile; dracul ce să facă? se face cocoş şi începe să le mănânce; una însă sări în pantoful feteĭ de împărat şi se făcu nagăţ, care scóse ochiĭ cocoşuluĭ şi'l omorî. Apoĭ deveni ĭar om şi se însură cu fata de împărat. Cu acésta se potrivesce întocmaĭ basmul serbesc la Vuk Karagicĭ, No. 6. Şi aicĭ se învaţă la dracul, se face cal şi se vinde fără frîŭ; apoĭ casă fără cheiă; a treĭa óră se face porumb, şi dracul cumpărător vindereŭ. Porumbul, ca şi la Schott, devine inel în degetul unei fete de împărat. Dracul slujesce treĭ anĭ pentru inel; dar, rugată de inel, fata împăratuluĭ îl aruncă jos, unde se transformă într'o grămadă de meiu; dracul, ca vrabiă, începu să'l mănânce; un grăunte însă sărind în papucul feteĭ de împărat, se face cotoiu şi omóră vrabia, scăpând astfel de dracul.

*In literatura Europeĭ maĭ dâm, afară de Stroparola: Piacevoli notti VIII. 5 (6). de Grimm, Kindermärchen No. 68, şi Grimm vol. III, p. 117 — 119, unde e citată tótă literatura europeă, pe care o trecem noĭ aicĭ, ne voind a ne depărta pré-mult de obiectul cercetărilor nóstre; carĭ basme amîndoă se asémănă fórte mult cu cele doă sus amintite, adică cu cel românesc şi cu cel serbesc; maĭ dâm încă de o altă paralelă în Hahn No. 68, care ne rapórtă la cele orientale prin tră-

sătura caracteristică că tînărul remâne orb, după ce învinge pe dracul tot în acelaş mod ca şi în cele-l'alte basme.

«Trecênd în Orient, ni se presintă ca cea mai modernă recensiune din Cei patru-ḑeci veziri, Nóptea XVIII, p. 195 şi următ. Un tînăr învaţă necromanţia, este urmărit de meşterul seŭ, se transformă în baĭă, apoĭ în porumb; meşterul într'un coroĭu; el într'un trandafir, care cade la picĭórele împăratuluĭ; meşterul făcêndu-se lăutar, cere pentru cântecele sale numaĭ trandafir; dar cum se aprópie, trandafirul devine grăunte de meĭu; meşterul cocoş; dar un grăunte se face om şi-ĭ rumpe capul. O formă mai antică are acéstă luptă în 1001 Nopţi (nóptea 54—55). Un fecĭor de împărat este transformat de cătră un demon într'o maĭmuţă, păstrându-şĭ însă tóte facultăţile omenescĭ. Condus înaintea unuĭ Sultan, acest din urmă se miră de sagacitatea şi frumósa scrisóre a uneĭ maĭmuţe, şi chiamă pe fiĭcă-sa să-ĭ arate o maĭmuţă aşa de minunată. Dar fiĭca era o vrăjitóre, şi îndată ce întră în odaiă, unde se afla prinţul-maĭmuţă, ea recunósce că e om, şi—rugată de tată-seŭ—se înduplecă a'l face iarăş om; se apucă dar la luptă cu demonul care 'l schimbase, şi transformă un fir de pĕr într'o sabiă cu care vrea să taie leul, formă sub care acest din urmă i se presintă; el se schimbă dar într'o scorpiă, pe când ea într'un şérpe; el într'un vultur, ea într'un vultur negru; el într'o pisică tărcată, ea într'un lup; el maĭ întâĭu verme în rodiă, apoĭ sîmbure de rodiă, ea cocoş; el într'un pesce, ea într'o stîncă; în sfîrşit se transformă amîndoĭ în doă flacărĭ. Sărind o scîntee în ochĭul maĭmuţeĭ, o orbi de un ochĭu, precum am vĕḑut mai sus în basmul albanes; dar ea îl birui cu acest mod. Acéstă isbândă însă a fost fórte scumpă, căcĭ şi ea îşĭ perdu viaţa, fiind arsă de focul eĭ intern.

«Acest din urmă mod de luptă, pe care 'l întâlnim în 1001 de Nopţi, ne este fórte cunoscut din basmele românescĭ, unde şi fĕţi frumoşi şi balaurĭ se fac unul flacără galbenă, altul flacără roşiă, şi corbul care sbóră d'asupra lor móiă o aripă în seŭ şi stropesce pe fĕt-frumos, care-ĭ făgăduesce treĭ zmeĭ şi treĭ caĭ de mărcat, pe când aripa cea-l'altă o móiă în apă şi stropesce pe zmeŭ. De ex. «Spaĭma zmeilor» în basmele luĭ Fundescu etc.

"Ajungem în sfîrşit la forma cea maĭ veche, originară: forma mongolică din Ssiddi-kür, care se basézĕ pe indicul Vetâlapancavinçati, adică cele doă-ḑecĭ şi cincĭ istorie ale unuĭ Vetala (vărcolac). In Ssiddi-kür introducţiunea formézĕ un fel de cercevea, în care se află cele-l'alte povestĭ. Şépte vrăjitorĭ aveaŭ o calfă; acesta fuge şi se schimbă într'un cal; frate-seŭ, cam prost, vinde calul tocmaĭ la acéştĭ

vrăjitorĭ, carĭ îndată ce simt că este cal vrăjit şi că este tocmaĭ ucenicul lor, pe care 'l caută, vréŭ să-l înjunghie; calul fuge şi se face pesce, ceĭ şapte vrăjitorĭ se fac şapte bătlanĭ; el se face apoĭ porumb, ceĭ şapte coroĭ; porumbul fuge şi se ascunde în sînul luĭ Nâgasena. Vrăjitoriĭ se transformă în cerşitorĭ (adică în Bhikshus =preoţĭ cerşitorĭ) şi rógă pe Nâgasena să le dea metaniile sale; porumbul se prefăcuse într'un globuleţ de metaniĭ şi sfătui pe Nâgasena să le dea toţĭ globuleţiĭ, dar pe cel maĭ mare să-l ţină în gură. Aruncând dar metaniele, se fac vermĭ, şi vrăjitoriĭ găine, carĭ se pun de-ĭ mănâncă. Acum Nâgasena lasă să caḍă globuleţul cel maĭ mare, care se face îndată om şi omóră pe cele şépte găine, carĭ murind se prefac în trupurĭ omenescĭ„.[37])

§ 38. In ciclul, urmărit de d. Gaster, ne întimpină:

1°. Un persecutor şi o victimă;

2°. Metamorfose bi-laterale active şi pasive.

Aci se mărginesce însă tótă asemĕnarea cu ciclul cela-l'alt. Diferinţele între ambele sînt:

1°. Ciclul d-luĭ Gaster nu e cântec, ci poveste:

2°. Nu e dialog, ci acţiune;

3°. Victima nu este o fétă fugind de seducţiune;

4°. Chĭar unde apare o fétă pe scenă, nu ea este victimă, ci din contra;

5°. Persecutorul nu ĭubesce şi nu pretinde a ĭubi pe victima.

Ambele ciclurĭ, să ḍicem x şi z, s'aŭ p u t u t nasce dintr'un prototip cómun y; dar bifurcarea aceluĭ prototip s'ar urca într'o anticitate immemorială şi, o dată bifurcându-se, fie-care din cele doă exemplare emancipate va fi apucat o cale caracteristică independinte, unul producênd x', x'', x''' etc., cel-l'alt pe z', z'', z'''..., fără a se confunda vre-o dată unul cu altul în interesantele lor migraţiunĭ prin Asia şi prin Europa, unde s'aŭ întâlnit adesea la acelea-şĭ popóre.

Dacă originile exemplaruluĭ z, adecă ale ciclului d-luĭ Gaster, se perd în India, tot atât de antic póte să fie şi exemplarul x, a căruĭa străbatere în Carpaţĭ şi'n Pireneĭ trebuĭ să

37) Gaster, în *Convorbirĭ literare*, 1879, p. 232–4.

fie fórte veche, iar fără comparaţiune şi mai vechiu cată a fi, negreşit, cuibul seŭ primordial în Persia.

Să nu uităm totuşi, încă o dată, că înrudirea între ambele cicluri, asemenate abia prin două puncturi contra a cinci diverginţe, nu este o r e s u l t a n t ă, ci o simplă p o s i b i l i t a t e, şi încă de o natură fórte ecuivocă. In adevĕr, în locul *bifurcăriĭ*, nemic nu ne-ar împedeca de a admite ipotesa *amalgamăriĭ*: două cicluri, cu totul diferite prin origine, s'au putut amesteca pînă la un punct într'o epocă primordială, unul din ele primind ce-va dela cel-l'alt, saŭ chiar împrumutându-se ambele unul pe altul. Ipotesa bifurcăriĭ ar corespunde „dubletuluĭ„ în Linguistică; ipotesa amalgamăriĭ ar fi un fel de „etimologiă poporană„, *Volksetymologie*; în orĭ ce cas însă, este o i p o t e s ă, nemic mai mult, deşi o ipotesă instructivă.

§ 39. D. Gaster a scăpat din vedere un alt ciclu, care este mult mai apropiat de „Cucul şi turturica„, dar tot încă afară din sfera uneĭ înrudirĭ sigure, a uneĭ filiaţiunĭ necontestabile.

Bătrînul Cantemir, descriind usurile nupţiale la Românĭ, dice că trimişiĭ mirelui cer dela părinţiĭ feteĭ să le dea c ă p r i ó r a, pe care o vînéză. Socriĭ respund că nu e la dînşiĭ, ci póte să fie la vecinĭ. Veḑînd însă că cu acésta nu scapă, ei scot o b a b ă. Nu-i asta! — strigă peţitoriĭ: căprióra nóstră avea pĕr de aur, ochĭ de şoim, dinţi de mărgăritar, pept de gîscă, gît de lebedă etc., şi dacă nu nĭ-o veţi da, avem o g a r i carĭ s'o găséscă. Lucrul ajunge astfel la cértă, la ameninţări, şi numaĭ atuncĭ părinţiĭ arată de nevoe pe féta.[38])

Intocmaĭ astfel se petrece şi la căsătoria unuĭ Celt din Bretania. Intre peţitor şi aşa numitul apĕrător al feteĭ se încinge următorul viŭ d i a l o g î n v e r s u r ĭ:

Ar bazvalan.	*Peţitorul.*
Enn han ann Tad holl-galloudek,	In numele Tatăluĭ prè-puternic,
Ar Mab hag ar Spered-Meulet,	Al fiĭuluĭ şi sfîntuluĭ Duh,

38) Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, p. 131—2.

Bennoz ha joa barz ann ti-me
Muioc'h evit zo gan-i-me.

Ar breutaer.

Na petra 'teuz'ta, ma mignon,
Pa ue d-eo joauz dà galon?

Ar bazvalan.

Eur goulming em boa em c'houldri,
Hag eur gudon em boa gat hi,
Ha setu digouet ar sparfel,
Ker prim hag eur barrad avel,
Ha ma c'houlmig en deuz spontet,
Nouier doare pelec'h ma ost.

Ar breutaer.

Me urbed da gavann kempennet
Evit bea ker glac'haret;
Kribet e teuz da vleo melen,
Vel ma iefez d'ann abaden.

Ar bazvalan.

Ma mignon, n'em godiset ket;
Ma c'houlmik wenn p'euz ket gwelet?
Nem bo, a-vad, plijadur bed,
Ken n'em bo ma c'houlmik kavet.

Ar breutaer.

Da goulmik, n'em euz ket gwelet,
Na da gudon wenn ken-neubed.

Ar bazvalan.

D n iaouang, eur gaou a lerez,
Gwelet e bet gand re oa mez,

Fie bine-cuvîntare în astă casă
Şi mai multă bucuriă decât a mea!

Apărătorul.

Dară ce ai tu, amice,
De nu-ți este inima voioșă?

Peţitorul.

Aveam eŭ o porumbiță
Trăind în coteț cu porumbul,
Dar iată c'a năvălit un șoim,
Iute ca și vîntul:
Mi-a speriat porumbița
De a fugit nu se mai scie unde!

Apărătorul.

Şi totuşi eŭ te ved prê-gătit
Pentru un om atât de întristat:
Ți-ai peptenat părul cel bălan,
Ca și când ai merge la o horă.

Peţitorul.

Nu'ți bate joc de mine, amice!
N'ați veḑut voi alba'mi porumbiță?
Eŭ nu voiu fi fericit în lume,
Pînă nu'mi voiu găsi porumbița.

Apărătorul.

Eŭ n'am veḑut porumbița ta,
Nici albul teŭ porumbel.

Peţitorul.

Îmi spui minciuni, tinere!
Trecătorii din afară aŭ veḑut'o

Hag o nijal trezek da bors,
Hag o tiskenn barz da liors.

Ar breutaer.

Da goulmik n'em euz ket gwe-
let,
Na da gudon wenn ken-neubed.

Ar bazvalan.

Ma c'hudon vo kavet maro,
Ma na-zeu ked he far endro;
Mervel a rei ma c'hudon baour:
Me ia da welet dre ann nour.

Ar breutaer.

Harz! ma mignon, na iaffec'h
ket,
Me ia ma unan da welet.

Sburând spre curtea ta
Şi lăsându-se în grădină.

Apĕrătorul.

Eŭ n'am veḑut porumbiţa ta
Nicĭ albul teŭ porumbel.

Peţitorul.

Albul meŭ porumbel va mur
De nu-şĭ va găsi soţia;
Va muri bĭetul porumbaş..
Las'să caut cŭ prin uşă.

Apĕrătorul.

Stâĭ, amice! Nu e voe a tre
Voĭu merge să vĕd eŭ singu

(Intră în casă, de unde apoĭ se'ntórce după o clipă).

D'am liorz, ma mignon, onn bet
Na koulmik 'bed n'em euz kavet
Nemed eur frapad boukedou,
Bleuniou lila ha rozennou,
Ha dreist-holl eur rozennik gaer,
Savet e kornig ar voger.
Me ia d'he c'hlask d'hoc'h mar
keret,
Da lakat laouen ho spered.

M'am dus, amice, în grădini
Dar n'am găsit porumbiţă.
Ci o mulţime de florĭ,
Tot crinĭ şi trandafirĭ,
Şi maĭ ales un b o b o c e l
Inflorind în colţ pintre tufe.
Mĕ duc să ţi-l găsesc,
Ca să'ţĭ fie inima voĭósă.

(Intră érăşĭ în casă, şi revine cu o mică fetiţă)

Ar bazvalan.

Braoik fe! koant hag a feson
Da lakat laouen eur galon!
Ma ve ma c'hudon ar c'hlizin,
Teufe da gouea war-n-ezhin.

Peţitorul.

Ḑeŭ, frumósă flóre,
Tocmaĭ să'nveseléscă inima!
Dacă porumbelul meŭ ar fi rot
S'ar lăsa pe dînsa...

(După o pausă)

Me ia da bignat d'ar c'hreunial;	Mĕ voĭu sui eŭ în pod:
Marse ma eet di, o nijal.	Dóră a nimerit acolo porumbiţa.
Ar breutaer.	*Apĕrătorul.*
Chomet, mignon-kaer, gortoet,	Maĭ stâĭ, dragă amice,
Me ia ma unan da welet.	Mĕ duc eŭ-însumĭ.

(Se re'ntórce cu sócra)

D'ar c'hreunial d'al lae onn bet,	Am fost în pod,
Na koulm e-bed n'em euz kavet,	Dar n'am găsit porumbiţă,
Nemed ann damoezennik-man,	Ci numaĭ acest s p i c:
Hi chomet warlec'h he unan:	Pune-ţi-l în pălărie,
Lak-hi deuz da dok mar kerez,	Ca să te maĭ mângâĭ.
Da gaout frealzidigez.	
Ar bazvalan.	*Peţitorul.*
Kemend a c'hreun zo enn da- moen,	Câte grăunţe are spicul,
Kelliez evn gand ma c'houlm wenn,	Atâţia puĭ va purta porumbiţa'mĭ
Dindan he eskel, enn he neiz,	Cea albă sub aripiórele'ĭ,
Hag hi ker goustadik e kreiz.	Stând ea în mijloc duĭósă.

(După o pausă)

Mont a rann d'ar park da welet.	Mĕ duc s'o caut la câmp.
Ar breutaer.	*Apĕrătorul.*
Harz, ma mignon, na iaffec'h ket,	Stâĭ, amice! opresce-te!
Sotra refec'h ho potou ler;	Îţĭ veĭ mănji frumoşiĭ papucĭ.
Me ia ma unan enn ho lec'h.	Las'să mĕ duc eŭ pentru tine.

(Se re'ntórce cu bunica)

Ne gavann koulmik mod e-bed	N'am găsit nicăirĭ porumbiţă,
Nemed eunn aval 'meuz kavet,	Ci numaĭ acest m â r.
Nn aval-ma, krizet a bell-zo,	Mâr sbărcit de vechime
Dindan ar ween, 'touez ann delio.	Sub arbore pintre frunde:
Enn ho jakotik likit hi,	Pune-ţi-l în buzunar.

Da rei d'ho kudon da zibri,
Ha neuze na oelo ket mui.

Ar bazvalan.

Ma mignon, ho trugarekat:
'Vit ma krizet, eunn aval mad
Ne d-eo ket kollet he c'houez-
vad:
Met n'em euz c'hoant deuz aval'
bed,
Deuz bleun na deuz tamoen e-bed,
Ma c'houlmik renkann da gaouet,
Me ia ma unan d'he c'herc'het.

Ar breutaer.

Trou Doue! he-man zo potr fin!
Deuz'ta, ma mignon, deuz gan-in;
Da goulmik wenn ne ket kollet,
Me ma un em euz hi miret,
Em c'hambr, enn eur gaoud
olifant,
Ar biri a aour hag arc'hant.
Hag hi dreoig enn hi meurbed,
Ker probik, ker brao, ker fichet.

Dă să'l mănânce porumbul tău,
Şi nu va mai plânge.

Peţitorul.

Mulţumesc, amice!
Oródă bună, fie şi sbârcită,
Nu'şĭ perde profumul;
Dar mie nu-mĭ trebuĭ mărul
vostru,
Nicĭ flórea, nicĭ spicul.
Ci vréŭ a mea porumbiţă,
Şi voĭu găsi-o eŭ însumĭ.

Apĕrătorul.

O, Dumneḑeule! Ce şiret mai este!
Vino dară, amice, vino cu mine;
Porumbiţa ta nu s'a perdut:
Eŭ însumĭ am păzit'o
In odaiă într'o coliviă de sedĕ,
Cu gratie de aur şi de argint;
Ea este acolo, fórte voĭósă,
Fórte drăgălaşă, mândră şi gă-
tită.[39])

§ 40. Identitatea între formula de peţire celtică şi între cea românească este evidinte.

In opera mea despre *Căsătoria la Românĭ*, la care lucrez de mai mulţĭ anĭ, voĭu da varianturile române şi voĭu indica alte paralelurĭ europeane şi asiatice ale acesteĭ formule. Aci ne ajung cele doă specimene de mai sus, dela doă capete extreme ale Europeĭ, pentru a ne convinge pe deplin, că avem a face cu un ciclu separat, bine definit, cu totul independinte, care póte să se asemene cu alte cicluri, dar nu să confundă cu ele.

39) Hersart de la Villemarqué, *Barzaz breiz, Chants populaires de la Bretagne*. Paris, 1867, p. 413-16.

In exemplarul celtic, ca să scape de persecutorul seŭ, féta se metamorfoséză succesivamente în:

copil — fl ó r e,
sócră — s p i c,
bunică — m â r,

afară de prima metamorfosă: p o r u m b i ţ ă; pe când elementul activ este p o r u m b e l, dar tot-o-dată ne apare ca r o u ă, şi se pare că tot dînsul este ş o ĭ m.

Acest ciclu, afară de antagonism, bi-lateralitatea metamorfoselor şi nuanţa cea religiósă, pe carĭ le aflăm de asemenea în ciclul d-luĭ Gaster, se maĭ aprópiă de Cucul şi turturica prin alte doă puncturĭ:

1°. Dialog în versurĭ, nu narraţiune în proză, şi anume c â n t e c, ĭar nu b a s m;

2°. Luptă între un bărbat şi o fétă, pe care el o ĭubesce şi voesce s'o prindă.

Există însă, tot-o-dată, o mare diferinţă. Ceĭ doĭ luptătorĭ nu sînt aci puşĭ faţă 'n faţă, ci despărţiţĭ printr'un al treilea, carele nu se metamorfoséză. Féta nu apare de loc pe scenă. Nu maĭ vorbim de deosebirĭ secundare.

Dacă am admite că ciclurile x şi z s'aŭ desfăşurat dintr'un singur archetip y, apoĭ ar trebui să derivăm tot de acolo ciclul w, represintat prin cântecul cel nupţial. Ba ce-va maĭ mult. Am fi conduşĭ a presupune un sub-archetip v pentru cele doă tipurĭ poetice. Cu alte cuvinte, dintr'un archetip comun, caracterisat prin: ‹persecutor şi victimă+metamorfose bi-laterale+nuanţă religiósă›, s'aŭ născut: 1° un tip prozaic, fără dialog, cu luptă între doĭ bărbaţĭ, excepţionalmente între un bărbat şi o fétă maĭ tare decât dînsul; şi 2° un tip poetic, în dialog, cu luptă între un bărbat şi o fétă gonită de el; din acesta din urmă s'aŭ bifurcat apoĭ ‹Cucul şi turturica›, pe d'o parte, pe de alta cântecul cel nupţial. Adecă:

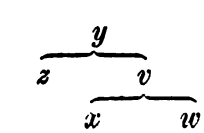

Mai repetâm însă şi de astă dată: în privinţa înrudirii directe chiar a cânteculuĭ nupţial cu balada metamorfoselor, tot încă este numaĭ o posibilitate, nu o resultantă.

Pentru a asigura acea filiaţiune, orĭ-cât de ademenitóre ar fi ea, se cer nesce probe maĭ decisive, pe carĭ nu le avem.

A trece sub tăcere asemenĭ interesante coincidinţe, carĭ— în orĭ-ce cas—deschid un noŭ câmp cercetării, ar fi fórte nemetodic; dar nu e tocmaĭ corect de a întemeĭa pe ele cu grabă alt ce-va decât o probabilitate.

§ 41. Ciclul cel prozaic, în care d. Gaster se încércă a găsi sorgintea baladeĭ Cucul şi turturica, este, după Benfey, de o natură eminamente religiósă: el represintă lupta cea originară între partisaniĭ Buddhismuluĭ şi partisaniĭ Brahmanismuluĭ.[40]) Şi maĭ religios este cântecul cel nupţial, prin însăşi natura sa rituală, făcênd parte integrantă din ceremonialul căsătorieĭ.

Fie cele treĭ ciclurĭ înrudite saŭ nu, ceĭa-ce este indiferinte în casul de faţă, de ce óre n'ar fi de o natură analógă şi balada metamorfoselor, unde s'a constatat la tot pasul presinţa unuĭ element religios?

Respunsul la acéstă întrebare noĭ nu'l vom căuta însă în Buddhism, ci într'o altă direcţiune maĭ apropiată, pe care nĭ-o indică extremul variant oriental al baladeĭ nóstre: în Persia.

§ 42. Paganismul persian a concurs, mediat saŭ immediat, la nascerea tuturor sectelor creştine dualistice.

Doă din acestea, manicheismul şi pauliciani s m u l, s'aŭ născut cele de'ntâiŭ, chiar în Persia saŭ la hotarele eĭ, în intervalul dintre secoliĭ III-VII.

Manicheismul şi paulicianismul combinate aŭ produs, ce-va înainte de secolul X, secta b o g o m i l i c ă, căriĭa un popă

40) Benfey, *Pantschatantra, fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 411: „Dieser Kampf des Zauberlehrlings mit den Meistern scheint ursprünglich sich aus den vielfachen Zauberkämpfen zwischen buddhistischen und brahmanischen Heiligen, von denen die Legenden der Buddhisten berichten, gestaltet zu haben.„—Cfr. *Orient und Occident*, t 3 (1864), p. 374.

ılgăresc n'a făcut decăt a-ĭ da o formă definitivă şi care— ĕdĭ maĭ sus p. 249 — era aprópe egalmente încuĭbată în ulgaria şi'n Romănia.

In fine, ce-va înainte de secolul XI, bogomilismul, respăn-ındu-se spre Occidinte, a contribuit la nascerea puterniceĭ ecte a Albigensilor în Provenţa, carĭ recunosceaŭ eĭ-ışĭĭ de a fi o ramură a Bogomililor.

Maĭ pe scurt, cele treĭ staţiunĭ ale creştinismuluĭ dualistic nt: Persia — Dunărea de jos—Provenţa.

Cum óre se întîmplă, că anume aceste treĭ regiunĭ sînt ot-o-dată cele treĭ staţiunĭ ale baladeĭ poporane Cucul şi tur-urica, în care este atăt de manifest elementul religios şi care, ı acelaşĭ timp, ne depinge într'un mod atăt de poetic tocmaĭ ıpta între un principiŭ reŭ şi un principiŭ bun, adecă însuşĭ ondul doctrineĭ dualistice, însuşĭ sîmburele Parsismuluĭ?

§ 43. Cea maĭ bine cunoscută din sectele neo-manicheice, sînt Albigensiĭ.

D. C. Schmidt, prima autoritate în acéstă materiă, după e vorbesce despre cărţile cele favorite ale acestor ereticĭ, ıdauge:

‹Outre ces livres, qui paraissent avoir été composés de pré-‹férence pour les hommes plus instruits, la secte avait aussi ‹des écrits et même *des chants populaires dans les idiomes ‹nationaux* et qui n'ont dû être les moins curieuses de ses ‹productions. Tous ces ouvrages, qui seraient aujourd'hui pour ‹l'historien d'un si grand prix, l'inquisition les a détruits...› [38])

Inquisiţiunea putea să distrugă şi a şi reuşit a distruge cărţile; dar ‹cântecele poporane› se distrug ele óre vre-o dată prin jandarmĭ saŭ prin decrete?

Acele cântece poporane ale Albigensilor trebuĭaŭ să fi fost pline de imaginĭ poetice, judecând după puternica fantasiă

41) Schmidt, *Histoire et doctrine de la secte des Cathares ou Albigeois*, Paris 849, t. 2, p. 2. — cfr. ibid. p. 163.

carei făcea să-şi închipuéscă, de exemplu, că: ‘Le principe ‘mauvais est le soleil; la lune est son épouse, et par une ‘rencontre mensuelle ils produisent la rosée qui tombe sur la ‘terre„[42])—ceĭa-ce ne amintesce, fie ḑis în trécăt, că 'n subvariantul românesc K principiul cel reŭ este legat cu s ó r e l e:

Pe-o aripă să te ieŭ
Şi să mi *te port prin sóre...*

În sfîrşit, metamorfosele cată să fi jucat şi ele un rol însemnat în poesia poporană a Albigensilor, de vreme ce ei credeaŭ în metempsicosă.[43])

Tóte acestea se aplică d'o potrivă bine la cele-l'alte secte creştine dualistice. Intre Albigensĭ şi Bogomilĭ nu era aprópe nicĭ o diferinţă pronunţată. Căt pentru Pauliciani şi mai cu sémă Manicheĭ, ne ajunge a aduce a-minte imaginaţiunea orientală şi contactul lor direct cu zoroastrismul.

§ 44. Din cele de maĭ sus resultă, că'n balada metamorfoselor seducĕtorul, principiul cel reŭ, nu póte fi decăt Satan. Cine însă este victima, principiul cel bun, frumósa fétă pe care demonul, după o lungă resistinţă, reuşesce a o învinge, deşi ea'l uresce?

Mitul, pe care'l căutâm, există la sectele dualistice din vécul de mijloc; şi nemic nu ne împedică de a'l crede împrumutat, ca şi fondul doctrineĭ lor, dela anticul paganism persian.

Iată legenda în cestiune:

Satan, după ce zidise lumea cea materială, vrŏĭa cu orĭ-ce preţ să facă pe om. Corpul a eşit cum a eşit, dar nu se mişca, lipsind sufletul. Atuncĭ demonul s'a decis a fura din cer un înger, pentru ca să'l bage în corpul cel ne'nsufleţit al omuluĭ. Însă cum să'l fure? Trebuĭa să'l înşele, să'l seducă pentru ca să'l prindă, trebuĭa să recurgă el-însuşĭ la fel de fel de travestirĭ pentru ca să nu se ghicéscă cine este...

42) Schmidt, op. cit. t. 2, p. 14.
43) Ib. p. 46-7.

Acéstă legendă trecea la dualiştĭ prin diferite variaţiunĭ, unele cărturare, altele poporane, dintre carĭ numaĭ o parte aŭ ajuns pînă la noĭ.

„Les dualistes absolus — ḑice d. Schmidt— croient se tirer „d'embarras en attribuant la cause de la chute au Dieu „mauvais par le mythe suivant: le Dieu mauvais, jaloux de voir „le Dieu bon régner sur un peuple saint et heureux, et enviant à „ce peuple sa felicité inaltérable, *s'introduisit dans le ciel, prit la „figure d'un ange resplendissant de beauté et de lumière, et parvint „à se faire aimer des âmes célestes qui ne soupçonnaient pas „sa ruse; après les avoir, par mille séductions, attachées à „sa volonté, il leur persuada de le suivre sur la terre* etc.„[44])

Dominicanul Moneta din secolul XIII resumă acéstă doctrină în următórele cuvinte: „Diabolus, qui et Satanas dicitur, in„videns Altissimo, *caute ascendit in coelum Dei sancti, et ibi „colloquio fraudulento praedictas animas decepit*, et ad terram istam et caliginosum aërem duxit...„[45])

Balada metamorfoselor nu este dară decăt acel „colloquium fraudulentum„, prin care demonul voesce să înşele pe înger, să'l atragă la sine, pentru ca să'l închiḑă apoĭ în corpul luĭ Adam: „quemdam Angelum lucis in eo summa vi inclusisse„, după expresiunea uneĭ alte făntîne din vécul de mijloc.[46])

Acéstă legendă circula atuncĭ pintre sectele dualistice, după cum am maĭ spus, cu diferite variaţiunĭ,[47]) carĭ însă tóte aveaŭ în vedere de a lămuri, în ce mod Satau, prin perfidiă, a isbutit a da corpuluĭ uman, fabricat de cătră dînsul, sufletul vieţeĭ, emanat dela Dumneḑeŭ.

In variantul persian modern G, desbrăcat deja de orĭ-ce nuanţă religiósă, începutul maĭ păstréză ce-va din tendinţa cea originară: îngerul stă sus, aruncând cu petre în Satan, carele de jos îl ameninţă cu ghĭarele sale.

44) Schmidt, op. cit., t. 2, p. 25.
45) Ap. Hahn, *Geschichte der neu-manichæischen Ketzer*, Stuttgart, 1845, p. 68.
46) Ibid. p. 454.
47) Schmidt, t. 2, p. 68.

In variantul TP, Satan se preface şi el în ‘sfînt, pentru ca să pótă apuca pe ‘sfânta, după cum şi'n variantul E el se transfiguréză în ‘înger, lîngă cel-l'alt “înger,...

Odată nemerită adevĕrata natură a baladeĭ metamorfoselor, nu maĭ este greŭ de a întrevedé urmele archetipuluĭ până şi'n varianturile cele maĭ degenerate.

§ 45. Numaĭ prin legătura Albigensilor cu Bogomilismul se limpedesce trecerea cânteculuĭ nostru din România în Provenţa; numaĭ prin legătura Bogomilismuluĭ cu Paulicianismul şi Manicheismul, se explică, pe de altă parte, migraţiunea acestuĭ cântec din Persia în România.

Un singur fapt maĭ remâne obscur.

Cum de nu se găsesce nicĭ un variant al baladeĭ metamorfoselor tocmaĭ la Bulgarĭ, deşi acolo, maĭ mult ca orĭ-unde, prinsese rădăcină secta bogomilică?

Perdut'o-aŭ eĭ, orĭ n'aŭ avut'o nicĭ o dată?

Este maĭ probabilă perderea, de óră-ce introducerea acestuĭ cântec din Persia în România, împreună cu Bogomilismul, trebuĭa să se fi întâmplat prin Bulgaria.

Ipotesa, că Româniĭ ar fi putut să'l capete în evul mediŭ dela Pecenegĭ, dela Cumanĭ saŭ dela vre-un alt popor turanic, care'l va fi adus din Persia; ipotesă plausibilă la prima vedere şi care n'ar fi nicĭ ea cu mult în desacord cu resultatele dobândite în §-fiĭ precedinţi, căcĭ tot Bogomiliĭ din România ar fi comunicat apoĭ cântecul în cestiune Albigensilor;—acestă ipotesă nu este admisibilă din causa variantuluĭ TP. In adevĕr, balada ario-europeă s'a desfigurat din dată ce a trecut la Turanĭ, ba chĭar la Turaniĭ din Persia, *à fortiori* la cei maĭ de departe; şi decĭ—dacă printr'un canal turanic ea s'ar fi re'ntors maĭ tărdiŭ Ario-europeilor, am vedé-o la aceştiĭa deja desfigurată, ceĭa-ce nu este. Varianturile române şi cele proveţale sînt fără alăturare maĭ aprópe de G decât de TP. Cum dară s'ar puté admite, ca ele să derive dintr'un prototip analog cu TP?

Dacă străbunii nostri n'aŭ primit acest cântec din Bulgaria, atunci este mai mult decât sigur că nici dela Turani nu l'aŭ luat, ci vom fi siliți a bănui, într'un asemenea cas, o veche propagandă pauliciană saŭ manicheică în România, anterióră Bogomilismului propriŭ dis. Lucrul nu e tocmai cu neputință, mai ales dacă ne vom aduce a-minte cele dise la pag. 250-52 § 4.

§ 46. Noi am presupus în §-ful precedinte, că Bulgarii aŭ putut să pérdă ori să nu fi avut de loc balada metamorfoselor.

Ar fi nu mai puțin legitimă o a treia presupunere, și anume: cântecul în cestiune există la Bulgari, dar nu s'a scos încă la lumină.

Colecțiunile poesielor poporane bulgare, publicate de Bezsonov, frații Miladinovtzi, Cïolakov, Dozon etc. sînt departe de a ne da ce-va complet.

Se dice că Academia croată din Agram ar avé în momentul de față la dispositiune o colosală colecțiune inedită de cântece bulgare din Macedonia, consistând din vr'o 250,000 versuri, cari sînt mai cu sémă de un caracter m i t o l o g i c.

Este adevĕrat că colectorul lor, d. Vercović, faimosul descoperitor al pretinsei „Vede a Slavilor„, nu este tocmai o bună garanție de autenticitate; să nu uităm însă, în același timp, că pînă și acolo unde el și-a permis de a falsifica în formă saŭ în amărunte, totuși fondul este poporan, și critica filologică—așa cum a ajuns ea în starea actuală a sciinței—lesne va puté să alégă neghina din grâŭ.[48])

A dice dară într'un mod categoric, că Bulgarii nu cunosc balada metamorfoselor, ar fi d'o cam dată pripit.

§ 47. Ori-cum ar fi, cu tóte lacunele ce mai sînt în argumentațiunea de mai sus și pe cari în parte noi înși-ne ne-am și făcut datoria de a le indica, credem a fi demonstrat că:

48) Cfr. Geitler, *Poetické tradice Thrákuo i Bulharuo*, Praha, 1878, passim.

1°. ‹Cucul şi turturica› este de origine persiană, de'ntâiŭ paganică zoroastrică, apoĭ creştină manicheico-pauliciană;

2°. Din Persia, fie maĭ direct prin Manicheĭ saŭ prin Paulicianě, fie maĭ indirect prin Bogomilĭ, acéstă baladă a străbătut în România;

3°. Din România, tot prin proselitism religios, ea a petruns la Albigensiĭ din Provenţa.

Epoca acestor migraţiuně, circumscrisă prin aparițiunea doctrineĭ dualistice la Dunărea de jos şi prin desvoltarea secteĭ Albigensilor în Occidinte, este necesarmente între secoliĭ X-XI, póte chĭar IX-XI; ceĭa-ce probézá tot-o-dată, fie ḑis între parentesĭ, că aşeḑarea Românilor în Moravia este posterióră secoluluĭ X, de vreme ce eĭ aŭ dus acolo cu sine preţiosul cântec al metamorfoselor....

II.

POVESTEA NUMERELOR

la Românĭ, la Slavĭ, la Francesĭ, la Evreĭ etc.

§ 1. Acelaşĭ metodă, care ne-a servit în studiul baladeĭ **Cucul şi turturica**, ne va călăuzi acum în limpeḑirea unuĭ alt monument, dacă nu tot aşa de poetic, cel puţin de o potrivă vechiu, al literatureĭ poporane a Românilor.

Să începem dară prin a cerceta:

I. Varianturile interne,

şi maĭ întâiŭ:

α) Variantŭrile române.

§ 2. Intre aşa numitele ‘Cântece de stea şi de vicleim,, cu carĭ îşĭ petrece Românul în ajunul luĭ Moş-Crăciun, ne întimpină următórea aritmetică poporană:

1.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce 'nveţĭ pe şcolarĭ carte,
Spune'mĭ cine-ĭ unul?
— Unul, fiĭul Marieĭ,
Cel ce 'n Cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

2.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ şcolariĭ carte,
Spune'mĭ mie ce sînt doă?
— Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

3.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt t r e ĭ?
— Treĭ feţe Dumneḑeescĭ,
Doă table a luĭ Moïsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

4.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt p a t r u?
— Patru sfinţĭ Evanghelistĭ,
Treĭ feţe Dumneḑeescĭ,
Doă table a luĭ Moïsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

5.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt c i n c ĭ?
— Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ,
Treĭ feţe Dumneḑeescĭ etc.

6.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ş é s e?
— Şése-s criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ etc.

7.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ş é p t e
— Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése-s criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ etc.

8.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt o p t?
— Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése-'s criniĭ Precisteĭ etc.

9.

— Dascăle pré învĕţate,
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt n o ă?
— Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Cincĭ rânele Domnuluĭ etc.

10.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ḑ e c e
— Ḑece poruncĭ Dumneḑee
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése-'s criniĭ Precisteĭ etc.

11.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte,
Spune'mĭ ce sînt u n-s p r e-ḑ
— Un-spre-ḑece-'s voscresu
Ḑece poruncĭ Dumneḑeescĭ,
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ et

12.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ ce sînt d o ĭ-s p r e-ḑ e c e?
— Doĭ-spre-ḑece-'s Apostolĭĭ,
Un-spre-ḑece-'s voscresnele,
Ḑece poruncĭ Dumneḑeescĭ,
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése's criniĭ Precistelĭ,
Cincĭ rânele Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ,
Treĭ feţe Dumneḑeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fĭĭul Marielĭ,
Cel ce 'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.[1])

§ 3. Un alt variant s'a cules de d. S. F. Marian în Bucovina şi s'a reprodus acum ca broşura No. 6, sub titlul de ‘Originea cimiliturelor„ în interesanta colecţiune de ‘Basmele Românilor„ ce se publică într'un mod periodic de cătră librăria Dressnandt din Braşov.

Iată-l întreg:

‘Pe când umbla Dumneḑeŭ şi cu Sf. Petru pe pămînt, s'a întâlnit într'o ḑi dracul cu dînşiĭ, şi întrebându-l Dumneḑeŭ unde se duce, el ĭĭ rĕspunse: ‘Mĕ duc să cimilesc pe la casele ómenilor, şi omul acela care va deslega cimiliturele mele, va intra împărăţia ta; ĭară acela care nu le va puté deslega, va fi al meŭ!„

‘Ḑicênd acestea, dracul s'a făcut nevĕḑut prin văzduh. Ĭată că înserase, şi Dumneḑeŭ cu Sf. Petru aŭ tras la o casă de mas. Gazda, bucurându-se că drumeţiĭ aŭ venit la el în sălaş, ĭ-a primit fórte bine, ĭ-a ospĕtat cu ceĭa ce a avut, şi după aceĭa le-a aşternut un pat să se culce.

‘Când eraŭ să adórmă cu toţiĭ, ĭată că şi dracul în chip de om intră în casă, şi cum a întrat a şi început a cimili: ‘Cimel-cimel: ce e unul?„

‘Gazda nu sciea ce să-ĭ respundă; Dumneḑeŭ însă, nefiind încă adormit, şi sciind pré-bine că acesta e dracul care a venit să momĕscă pe om prin cimiliturele sale, ĭĭ respunse:

—La u n puţ bun
Mulţĭ voĭnicĭ s'adun!

‘Dracul cimili maĭ departe:

—Cimel-cimel: ce e doĭ?
—Omul cu d o ĭ ochĭ bine vede!

1) Anton Pann, *Versurĭ saŭ cântece de stea şi de vicleim*, Bucurescĭ, 1877, p. 51-60.

—Cimel-cimel: ce e treĭ?
—Caseĭ cu t r e ĭ ferestre bine-ĭ şéde!
—Cimel-cimel: ce e patru?
—Carul cu p a t r u róte bine fuge!
—Cimel-cimel: ce e cincĭ?
—Mâna cu c i n c ĭ degete, bine prinde!
—Cimel-cimel: ce e şése?
—Plugul cu ş a ş e boĭ, bine ară.
—Cimel-cimel: ce e şépte?
—Unde-s ş é p t e fete într'o şeḑétóre, şeḑétórea e plină.
—Cimel-cimel: ce e opt?
—Unde sînt o p t fecĭorĭ în casă,
Nu băga mâna'n feréstră,
Că nu-ĭ scóte-o sănătósă!
—Cimel-cimel: ce e noă?
—Să crăpĭ, drace, drept în doă!
—Cimel-cimel: ce e ḑece?
—Să pieĭ, drace, 'n apă rece!

'Vĕḑênd dracul, că tôte cimilĭturele i le-a ghicit şi nesciind că era Dumneḑeŭ, a ţîuit şi s'a făcut nevĕḑut.

'De atuncĭ încóce dracul n'a maĭ cercat să înşele pe niminea cu cimilĭturele sale, şi ómenĭĭ aŭ rĕmas toţĭ aĭ luĭ Dumneḑeŭ.,

§ 4. Un al treilea variant, cules de d. P. Ispirescu în Muntenia, face parte dintr'un basm destul de lung, întitulat: 'Măzărel împărat,.

Un ştrengar, care nu avea altă stare decât 'treĭ bóbe de mazăre,, de unde'ĭ eşise şi porecla de *Măzărel*, înşélă pe un împărat de-l face să-ĭ dea pe féta în căsătoriă, trecênd de 'naintea tuturor de un om 'putred de bogat,. După un timp óre-care, trebuĭa să arate avuţia ce are, şi nu sciea de unde s'o ĭea. Atuncĭ întră la învoiélă cu 9 dracĭ, 'ómenĭ roşiĭ,, cu tocmélă ca tótă bogăţia lor să fie a luĭ, dacă le va ghici 9 ghicitorĭ; ĭar de nu, să le dea lor pe cel de'ntâiŭ copil ce i se va nasce. Dumneḑeŭ însă, sub chip de 'unchĭaş bătrîn şi neputincĭos,, de care luĭ Măzărel îĭ fusese milă, se decise a'l scăpa, şi la nópte s'a culcat în aceĭaşĭ odaiă, ca să respundă el 'ómenilor celor roşiĭ, la ghicitórele lor.

De aci, reproducem textualmente:

«După ce se culcară şi se stinse luminarea, un sgomot surd, ca de » vijeliă ce se aprópiă, se auḑi. Apoĭ o voce răguşită şi aspră ḑise:

— Măzărel împărat! Măzărel împărat!

— Ce poftescĭ? respunse unchiaşul.

— Nu te chem pe tine,—ḑise; pe Măzărel împărat îl strig.

— Tot una este, respunse unchiaşul; stăpânu-meŭ dórme; este obosit.

«Atuncĭ un sgomot de o mulţime de glasurĭ se auḑi, ca cum se gâlceviă cine-va. Apoĭ ĭarăşĭ se auḑi vocea de'ntâiŭ strigând:

— Măzărel împărat! Măzărel împărat!

— Ce este? respunse iarăşĭ unchiaşul.

— Ce a fi u n a?

— Una este luna, respunse bătrînul.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

«După aceĭa se făcu un vuet de socotĭaĭ că este ĭadul afară. Apoĭ altă voce ḑise:

— Ce a fi d o ă?

— Doĭ ochĭ în capul omuluĭ bine vede.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi t r e ĭ?

— Unde sînt treĭ fete marĭ în casă, códa să nu-ţĭ bagĭ.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi p a t r u?

— Carul cu patru róte bine umblă.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi c i n c ĭ?

— Palma cu cincĭ degete bine te isbesce.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

«Atuncĭ se auḑi din noŭ nesce sgomote ca de tunete şi de trăsnete; se cutremuraŭ casele şi par'că sta să se cufunde pământul. Se auḑi ĭarăşĭ strigând pe Măzărel împărat, care se făcuse mititel şi nicĭ nu sufla. Tăcea mâlcă. Bătrînul respunse şi de astă dată. Apoĭ o altă voce ḑise:

— Ce a fi ş é s e?

— [illegible] resună.
— [illegible] Domne?
— [illegible]
— [illegible]
— [illegible] amestecĭ în trebile lor.
— [illegible] Domne?
— [illegible]
— [illegible]
— [illegible] ţelina.
— [illegible] Domne?
— [illegible]
— [illegible]
— [illegible] casa remâne nemăturată.
— [illegible] Domne?
— [illegible]

«Măcărel împărat, care audise tóte astea, nu putu să dórmă tótă noptea, măcar că se făcuse linisce de puteaĭ audi o muscă; şi aştepta dioa ca mortul colacul.

«Adoua di când se sculă, ĭea pe unchiaş de unde nu e. Eşi afară; când ce se vedă? Noă leşurĭ crăpate de ómenĭ roşiĭ, pe carĭ le dede corbilor de le mâncară...»[2].

§ 5. Din comparaţiunea celor treĭ varianturĭ române resultă:

1°. Primul variant, pe care'l vom formula prin AR, diferă forte mult de cele-l'alte doă, BR¹ şi BR², nu atât prin forma versificată, pe care o întrevedem de asemenea în BR¹ şi chiar în BR²:

— Ce a fi una?
— Una este luna....

ci maĭ ales prin:

a) Natura sa eminamente religiósă dogmatică, ca şi când ar fi un catechism, pus în versurĭ pentru înlesnirea memorieĭ;

b) Preocupaţiunea sa didactică saŭ «dăscăléscă», care'l face să fie o adevĕrată c a r t e p o p o r a n ă, ĭar nu o manifestaţiune nescrisă a poporuluĭ;

2) Ispirescu, *Legende şi basmele Românilor*, Bucurescĭ, 1872, part. I, p. 53-5.

c) Repetiţiunea la fie-care cifră a tuturor cifrelor precedinţi de jos în sus, ceĭa-ce dă celor doă-spre-ţecĭ strofe următórea ciudată expresiune aritmetică:

1
2 1
3 2 1
4 3 2 1
5 4 3 2 1
6 5 4 3 2 1
7 6 5 4 3 2 1
8 7 6 5 4 3 2 1
9 8 7 6 5 4 3 2 1
10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

2°. Varianturile BR[1] şi BR[2] represintă unul şi acelaşĭ tip puţin diferenţiat, trecut pe nesimţite din poesiă în proză şi distins prin:

a) Caracterul seŭ de poveste, de ţelul acelora cărora Hahn, în clasificarea generală a basmurilor, le dă epitetul de *Turando* saŭ „basmurĭ cu ghicitorĭ„, citând, ca exemple, miturile luĭ Oenomaos, Atalante, Oedipos etc. la Grecĭ, Vafthrudnismal în Edda scandinavă şi altele;[3])

b) Natura sa cel mult mitologică, dar nicĭ de cum religiósă, şi cu atăt maĭ puţin dogmatică;

c) Inlăturarea orĭ-cărĭĭ preocupaţiunĭ didactice: este ce-va p o p o r a n n e s c r i s în tótă puterea cuvîntuluĭ, nu ce-va c ă r t u r ă r e s c.

Tipuluĭ B, represintat la noĭ prin BR[1] şi BR[2], maĭ aparţine un variant străin, pe care totuşĭ sîntem siliţĭ a'l despărţi de cele externe, fiindcă s'a născut pe pămîntul românesc şi ni se pare a fi tradus immediat din românesce, anume:

3) Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, t. 1, p. 54.

β) Variantul săsesc.

§ 6. Nu vom reproduce textualmente şi nu avem nevoe nici măcar de a traduce în întregul seŭ povestea nemţéscă din Transilvania, publicată de d. Haltrich sub titlul de: „Găsitor de mazăre„, pe care o vom formula prin BRS.

In adevĕr, totalitatea acestuĭ basm, aprópe fără nicĭ o deosebire, nu este alt ce-va decât BR[2], dela care se depărtéză într'un mod maĭ simţit, apropiându-se saŭ chĭar identificându-se cu BR[1], numaĭ în partea finală.

In loc de „noă ómenĭ roşiĭ„ este aci un singur drac, căruia nu-ĭ respunde Dumneḑeŭ d'a-dreptul, ci prin gura luĭ Măzărel.

Urméză dialogul, după ce dracul promisese tînăruluĭ un castel şi noă porcĭ, dacă'ĭ va ghici cimiliturele:

„Ce este u n u l şi de preţ?

„Tînărul respunse: U n bun puţ în curte preţuesce mult pentru un gospodar.

„Dracul s'a mulţumit cu acest respuns şi a întrebat maĭ departe:

— Ce sînt d o ĭ şi de mare trebuinţă?

— Cine are d o ĭ ochĭ sănătoşĭ, lumea şi cerul îĭ sînt deschise: dacă'ĭ perde, totul i se 'nchide.

„Dracul, cam supĕrat că ĭarăşĭ s'a brodit respunsul, întrebă maĭ încolo:

— Ce sînt t r e ĭ şi bine se întrebuinţéză?

— Când are cine-va o furcă cu t r e ĭ crăcĭ, póte să mănânce în linişte şi fînul nu-ĭ lipsesce.

"Se potrivĭa şi respunsul acesta. Dracul, ferbênd de mănĭă, maĭ întrebâ:

— Ce sînt p a t r u şi fórte de folos?

— Cine are p a t r u bune róte la căruţă şi p a t r u bunĭ telegari póte departe să mérgă.

— Ce sînt c i n c ĭ şi un lucru de trébă? maĭ întrebâ dracul cu ĭuţélă.

— Cine are c i n c ĭ boĭ bunĭ, póte să încarce o mare povară, căci de-ĭ va lipsi cum-va al patrulea, va înhăma pe al cincilea.

— Ce sînt ş é s e şi de noroc? Respunde ĭute! ĭute!

— Cine are ş é s e pogóne de câmp, are un venit bun şi nu va cerşitori.

— Ce sînt ş é p t e şi de ispravă?

— Cine are ş é p t e feciorĭ voĭnicĭ, îşĭ isprăvesce orĭ-ce lucru în an şi póte să se bucure.

— Ce sînt o p t şi tocmaĭ cum trebuĭ?

— O p t fete, tocmaĭ o şeḑĕtôre.

'Dracul turba de furiă, veḑênd că tînerul ĭ-a ghicit aşa de bine şi lute tóte ghicitorile.

— Maĭ aştéptă! strigâ el. De nu'mĭ veĭ respunde la a noua întrebare, tot al meŭ veĭ fi! Ce este n o ă şi lucru bun?

— Sînt ceĭ n o ă porcĭ în coteţ. Nu-ĭ aşa? Şi acuma eĭ sînt aĭ meĭ!

'Atuncĭ dracul fugi blăstĕmând, ĭar tînărul puse mâna pe castel şi pe ceĭ noă porcĭ, etc.»[4])

§ 7. Iată acum comparaţiunea între BR[1], BR[2] şi BRS în privinţa fie-cărĭĭ cifre a-parte:

1=puţ (BR[1], BRS)—luna (BR[2]);

2=ochĭ (BR[1], BR[2], BRŞ);

3=ferestre (BR[1])—fete (BR[2])—furcă tricórnă (BRS);

4=róte (BR[1], BR[2], BRS), pe lîngă carĭ în BRS 'caĭ»;

5=degete (BR[1], BR[2])—boĭ (BRS);

6=boĭ (BR[1])—fluer cu şése găurĭ (BR[2])—pogóne de câmp (BRS);

7=fete (BR[1])—fraţĭ (BR[2], BRS);

8=fraţĭ (BR[1])—boĭ (BR[2])—fete (BRS);

9=fete (BR[2])—porcĭ (BRS).

În BR[2] şi BRS sînt de o potrivă 9 cifre; în BR[1] sînt 10, în realitate însă la întrebările a noua şi a ḑecea nu se respunde acolo nemic.

Căte-trele varianturile se unesc pe deplin numaĭ asupra cifrelor 2 şi 4, ceĭa-ce probézĕ că 'doĭ ochĭ» şi 'patru róte» existaŭ cu o perfectă certitudine în prototipul român.

'Boĭ», 'fete» şi 'fraţĭ» se află de asemenea în tóte varianturile, dar cu nesce ecuivalinţe cifrice diferite.

De tot isolate sînt: 'furca=3», 'pogóne de câmp=6» şi

4) **Haltrich**, *Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1877, p. 183-7.—Prima ediţiune: Berlin, 1856.

‘porcĭ=9, în BRS; apoĭ ‘ferestre=3, în BR[1]; şi 'n ‘luna=1, şi ‘fluer=6, în BR[2].

Ferindu-ne de a trage din tóte acestea de o cam dată conclusiune generală, să trecem la:

II. Varianturĭ externe,

între carĭ primul loc, cel puţin prin mulţime, ocupă:

α) Varianturile provenţale.

§ 8. Maĭ întâiŭ, ĭată variantul, publicat de d. Arbaud titlul de ‘Les noumbres,:

Un, fai lou pichot fiou de la viergi Mario,
Que benid' sie la ben lausado!

Dous, es les tauros de Mose;
Un fai lou pichot fiou de la viergi Mario,
Que benid' sie la ben lausado!

Tres, es la patrio;
Dous les tauros.....

Quatre, es les quatre evangelistos de Diou
Que soun Jacques, Mathiou, Jean et Marc d'abriou;
Tres la patrio.....

Cinq, es les cinq plagos de Jesus-Christ;
Quatre les quatre evangelistos.....

Siei, es les siei lampis que velhoun dins Jerusalem;
Cinq les cinq plagos.....

Sept, es les sept joyos de la mero de Diou;
Siei les siei lampis.....

Huech, es les huech armetos
Que descendoun doou ciel en terro;
Sept les sept joyos.....

Noou, es les noou offros de sant Jause;
Huech les huech armetos .....

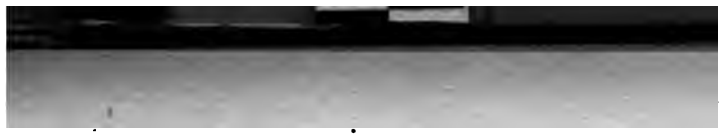

D e z, es les dez coumandaments de Diou,
Noou les noou offros....

O u n z e, es les ounze rayouns de la luno,
Dez les dez coumandaments....

D o u z e, es les douze rayouns doou soureou,
Ounze les ounze rayouns de la luno,
Dez, es les dez....

T r e z e, es les treze millo viergis,
Douze, les douze rayouns doou soureou,
Ounze, les ounze rayouns de la luno,
Dez, les dez coumandaments de Diou,
Noou, les noou offros de sant Jause,
Huech, les huech armetos descendudos doou ciel en terro,
Sept, les sept joyos de la mero de Diou,
Siei, les siei lampis que velhoun dins Jerusalem,
Cinq, les cinq plagos de Jesus-Christ,
Quatre, les quatre evangelistos de Diou,
Tres, es la patrio,
Dous, les tauros de Mose,
Un fai lou pichat fiou de la viergi Mario
Que benid' sie la ben lausado![5])

Adecă:

1=‘fiĭul Marieĭ’;	7=bucuriele Maĭceĭ Domnuluĭ;
2=tablele luĭ Moĭse;	8=‘fericirile’;
3=patriarchiĭ;	9=darurile sântuluĭ Iosif;
4=evangelistiĭ;	10=poruncele luĭ D-ḑeŭ;
5=rânele luĭ Crist;	11=raḑele luneĭ;
6=lâmpele ce ard în Ierusalim;	12=raḑele sóreluĭ;

13=treĭ-spre-ḑeciĭ miĭ de fecĭóre.

La cifra 9, d. Arbaud aduce variantul:

Noou es, les noou freros de Sant Jause...,

ceĭa-ce nu ne luminéză cătuşĭ de puţin, ceĭ ‘noă fraţĭ’ ale

5) **Arbaud**, op. cit. t. 2, p. 42—6.

sântului Iosif fiind o particularitate biografică tot atât de obscură ca şi cele ‘noă daruri’ ale lui.

La cifra 8, noi am tradus pe ghicite ‘armetos’ prin ‘fericiri’, avênd în vedere mai cu sémă, că şi d. Arbaud observă aci într'o notă: ‘peut-être les huit *béatitudes*’.

Acest variant provenţal, pe care'l vom formula prin AP[1], se recitéză întocmai ca variantul român AR: la fie-care strófă se repetă de jos în sus tóte strófele precedinţi, formându-se astfel curiosul treunghiu aritmetic, semnalat mai sus în §-ful 5.

§ 9. Dd. Montel şi Lambert aŭ publicat un alt variant provenţal, fie AP[2], care diferă întru cât-va de AP[1] în caracterisarea cifrelor, şi anume:

1. Un, lou bon Dieu.
2. Dous, lous Testamens.
   Un, lou bon Dieu.
3. Tres, la Trinitat,
   Dous, lous Testamens,
   Un . . . . . .
4. Quatre, lous Evangelistas,
   Tres, la Trinitat,
   Dous . . . . . .
5. Cinq, las plagas de nostre Segne,
   Quatre, lous Evangelistas,
   Tres . . . . . .
6. Sieis, lous luns dou Temple,
   Cinq, las plagas de Nostre Segne,
   Quatre . . . . . .
7. Sept, las joias de Nostra-Dama,
   Sieis, lous luns dou Temple.
   Cinq. . . . . .
8. Ioch, las Beatitudas.
   Sept . . . . . .
9. Nòus, lous Anges,
   Ioch . . . . . .
10. Dech, lous Coumandamens,
    Nòus . . . . . .
11. Ounze, las Estelas,
    Dech . . . . . .
12. Douge, lous Apôtres,
    Ounze, las Estelas,
    Dech, lous Coumandamens,
    Nòus, lous Anges,
    Ioch, las Beatitudas etc.[6])

Aci sînt numai 12 cifre, dintre carî 4, 5, 6, 7, 8 şi 10 coincidă cu AP[1].

Cifrele divergînţî sînt:

---

6) Montel et Lambert, *Chants populaires du Languedoc*, în *Revue des langues romanes*, 2-e série, t. 3 (1877). p. 78—9.

1=‘fiiul Marieĭ, (AP¹) — Dumneḑeŭ (AP²);
2=tablele luĭ Moïse — Testamenturile;
3=patriarchiĭ — Treimea;
9=fraţiĭ luĭ Iosif — îngeriĭ;
11=raḑele luneĭ — stelele;
12=raḑele sóreluĭ — apostoliĭ;
13=13 miĭ de fecióre — O.

Dd. Lambert şi Montel constată, că copiiĭ învaţă pe din afară acéstă enumeraţiune, ca un fel de prescurtare a catechismuluĭ.

§ 10. Un al treilea variant provenţal—AP³—este cel catalan, publicat de d. F. Pelay Briz sub titlul: ‘Los dotze nombres’:

Una n'es una
una sols una
la que va parí à Batlem
la Verge pura.
Jo vos las diré
las dotze paraulas que Cristo digué.

Duas son duas
las taulas de Moisés.
Una n'es una
una sols una
la que va parí etc.
Jo vos las diré
las dotze paraulas que Cristo digué.

Tres ne son tres
la Santissima Trinitat es.
Duas son duas etc.

Quatre son quatre
los quatre Evangelistas.
Tres son tres etc.

Cinch ne son cinch
las cinch llagas de Cristo.
Quatre son quatre etc.[7])

Şi aşa maĭ departe pînă la 12 inclusiv, unindu-se cu AP¹ numaĭ prin cifra 2, cu AP² prin cifrele 3, 9 şi 12, cu AP¹ şi AP² prin 4, 5 şi 10, ĭar diferind de ambele prin:

1=Sânta Fecióră;
6=‘las horas de la creu’=órele pe cruce?
7=bucuriele sântuluĭ Iosif;

7) Briz, *Cansons de la terra*, Barcelona, 1871, t. 3, p. 5—8.

8=inimele drepte;

11=11 miĭ fecióre:

dintre carĭ înse 7 nu este decăt un compromis între 7 din AP[1], iar 11 o modificare a luĭ 13 tot de acolo.

De tot original este refrenul: ‘Vĕ voĭu spune cele doĭ ḑecĭ cuvinte ḑise de Crist„, atribuind astfel Povestea relor tocmaĭ Măntuitoruluĭ.

Este nu maĭ puţin interesantă particularitatea, pe car împărtăşesce d. Briz despre modul de a recita acest -cântec. După ce se termină ultima strófă cu cifra 12, e raţiunea întrégă se repetă apoĭ în ordinea inversă, fo adecă următoriul pătrat în locul treunghĭuluĭ din §-ful

12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
					12					

O asemenea recitaţiune duréză, negreşit, césurĭ întregĭ, curând Catalanilor o petrecere, pe care o póte aprecia n dóră un pasionat matematic.

§ 11. Cea maĭ ingeniósă parodiă populară provenţală a vesteĭ Numerelor, este următorul cântec, întitulat ‘Luna Maiŭ„:

1. Le prumié del més de mai,
Qu'embouiarei à mai mio?
Uno perdic que bolo, que bolo,
Uno perdic que bolo.

La întâiŭ Maĭu
Ce să trimit eŭ drăguţeĭ?
Una pătîrniche ce sbóră, sb
Una pătîrniche ce sbóră!

2. Le segoun del mès de mai,	La doă Maĭu
Qu'embouiarei à mai mio?	Ce să trimit eŭ drăguţeĭ?
D o s tourtourèlos,	D o ă turturele,
Uno perdic que bolo...	Una pătîrniche ce sbóră...!
3. Le tres del mès de mai,	La treĭ Maĭu
Qu'embouiarei à mai mio?	Ce să trimit eŭ drăguţeĭ?
T r e s pijouns blancs,	T r e ĭ porumbeĭ albĭ,
Dos tourtourèlos,	Doă turturele,
Uno perdic que bolo...	Una pătîrniche ce sbóră etc.

Aşa urméză tot înainte, repetându-se mereŭ cifrele precedinţĭ de jos în sus, pînă la 15 Maĭu, când darnicul amant trimite drăguţeĭ sale—‘c i n c ĭ-s p r e-ţ e c ĭ buţĭ cu vin’![8])

Vom formula acéstă imitaţiune prin A/$_1$P.

D. Montel ne maĭ dă, ca o altă parodiă a aceluĭaşĭ cântec, un joc copilăresc, ‘une sorte de cheval fondu’, unde unul din jucătorĭ spune cifra, ĭar alţiĭ trebuĭ ĭute să-ĭ găséscă o rimă, de exemplu:

Un?—lou lum;
Dous?—d'amellous;
Tres?—lou bres etc.[9])

In acest joc, care merge pînă la 12, dar probabilmente n'are a face cu Povestea Numerelor, cifrele precedinţĭ nu se maĭ repetă tóte în ordinea inversă, despărênd cu desăvîrşire trăsura d i d a c t i c ă cea maĭ caracteristică a tipuluĭ A, dusă pînă la non-plus-ultra în variantul AP^3.

§ 12. Tot ca proveniţale de origine, trebuesc considerate:

β) Varianturile francese,

dintre carĭ cel maĭ depărtat geograficesce, dar diferind în fond pré-puţin de AP^2, este variantul AF^1, conservat în Canada:

8) Montel et Lambert, op. cit. p. 85—6.

9) Montel, *Contes populaires*, în *Revue des langues romanes*, 1-e série, t. 3 (1872), p. 211.

[—Dis-moi pourquoi un?]
— Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi deux?
— Il y a deux Testaments,
Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi trois?
— Il ya trois grands patriarches,
Il y a deux Testaments,
Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi quatr'?
— Il y a quatre évangélistes.
Il ya trois grands patriarches etc.

Apoĭ urméză:

5=‘cinq livr's de Moïse, ;
6=‘six urn's de vin rempli's à Cana en Galilée, ;
7=‘sept sacrements, ;
8=‘huit béatitudes, ;
9=‘neuf choeurs des anges, ;
10=‘dix commandements, ;
11=‘onz' cents mill' vierges, ;
12=‘douze apôtres,.[1])

Prin cifrele 4 şi 10 AF[1] coincidă cu AP[1], AP[2] şi tot-o-dată; prin 8 cu AP[1] şi AP[2]; prin 9 şi 12 cu AP AP[3]; prin 1 şi 2 cu AP[2]; prin 3 cu AP[1]; prin 11 cu .

Puncturile de divergință de căte-trele varianturile prover sînt:

5=Pentateucul;
6=cófe de vin dela Cana;
7=Sacramentele.

D. Gagnon însoțesce acest variant canadian de următ importantă notiță:

‘Je connais depuis bien longtemps cette ancienne ro ‘que l'on pourrait parfaitement appeler une *ronde religie* ‘L'exécution en est très-simple. Les danseurs se compt

‹d'abord à haute voix, de façon que chacun d'eux se trouve ‹désigné par un nombre pair ou impair. Le chant commence ‹ensuite et la chaîne se met à tourner. On tourne ainsi con‹stamment, tantôt à droite, tantôt à gauche; mais quand les ‹chanteurs en sont au sixième couplet, et chaque fois que ‹ce sixième couplet se répète, tout le monde s'arrête, et, ‹pendant que l'on chante: *Six urnes de vin remplies*, les ‹danseurs désignés par un nombre pair se tournent, d'abord ‹à droite, puis à gauche, et font à leurs voisins de profonds ‹saluts. Ceux que designe un nombre impair font la même ‹cérémonie en sens inverse: le tout avec la gravité d'une ‹cérémonie religieuse. Puis, lorsque l'on chante: *A Cana en ‹Galilée*, les danseurs recommencent.› [10])

Iată dară Povestea Numerelor prefăcêndu-se într'un danț!

§ 13. Dela acel respect religios, pe care'l constată mai sus d. Gagnon, Francesului nu i-a fost greŭ de a sări la glumă.

Parodiele francese ale cânteculuĭ ce ne preocupă sînt de o varietate extremă, dar nu sînt sigure: aseměnarea lor cu Povestea Numerelor după tipul A ar puté să fie fictivă.

Iată una în dialectul de lîngă Metz:

1-2. Ing et dousse,	Unul și doĭ,
Lès ôyes so boussent;	Gâscele se împing;
3-4. Treûhh et quouètte,	Treĭ și patru,
Lès ôyes so bèttent;	Gâscele se bat;
5-6. Cinq et hhihh,	Cincĭ și șése,
Lès ôyes so bihhent...	Gâscele se légănă, etc.[11])

Acéstă parodiă — fie $A/_1F$ — merge așa pînă la 12, dar cifrele nu se repetă, după cum nu se repetă nicĭ în cele doă următóre.

Parodia $A/_2F$, din departamentul Yonne, este tot pe atât de trivială, pe cât de nesărată este cea precedinte.

10) Gagnon, op. cit. p. 298—304; cfr. ib. p. 369-71.
11) *La Mélusine*, 1877, p. 171.

Iat'o:

1-3. Un, deux, trois,
La culotte en bas;
4 6. Quatre, cinq, six,
Levez la chemise;
7-9. Sept, huit, neuf,
Tapez sur le boeuf;
10-12. Dix, onze, douze,
J'ai les fesses toutes rouges.[12])

Dacă nu mai ingenióssă, cel puţin mai practică, este par A/$_8$F, din departamentul Jura. Lucrătorii dela drumul fer, când bat parii în pămînt, însoţesc loviturele în tact următorul cântec:

1. En voilà une,
La jolie une;
Une s'en va,
Ça ira;
Deux s'en vient,
Ça va bien!

2. En voilà deux,
La jolie deux;
Deux s'en va,
Ça ira;
Trois s'en vient,
Ça va bien!

3. En voilà trois,
La jolie trois, etc.[13])

Tóte astea, mai repetâm încă o dată, ar puté să fie tot străine tipului A, şi chiar Povestii Numerelor în gen O parodiă bine asigurată, necontestabilă, nu este decât riantul provental A/$_1$P.

§ 14. Părăsind pe un moment Franţa, unde ne vom tórce mai la vale, să trecem acum peste Pireneï la:

γ) Varianturi portugese,

carï, deşi fórte originale, ni se par totuşi a fi străbătut Portugalia anume din Proventa.

12) Ibid. p. 78.
13) Ib. p. 218.

Se scie că 'n evul-mediŭ, anume între secoliĭ XI-XIII, literatura provenţală, cultă şi poporană, cea religiósă ca şi cea profană, a exercitat o influinţă simţită asupra mişcăriĭ intelectuale portugese.[14])

Orĭ-cum ar fi, Povestea Numerelor a reuşit a se localisa în Portugalia atăt de bine, încăt a căpĕtat acolo un aer *sui generis*, o individualitate propriă în comparaţiune cu exemplarele provenţale, şi chĭar cu cele-l'alte exemplare europene. Ce-va maĭ mult; varianturile portugese, după cum ne vom încredinţa îndată, nu pot proveni din cele provenţale cunoscute, ci ne fac a bănui un variant retăcit, un variant mixt, în care se contopĭa tipul A cu tipul B, pe când actualmente noĭ n'am găsit în Provenţa nicĭ o urmă de tipul B, atăt de respăndit la Românĭ.

§ 15. D. Coelho cunósce treĭ saŭ patru varianturĭ portugese.

Variantul ABP[1] a perdut forma dialogică, devenind curat narativ:

1. U m e' nosso Senhor Jesu Christo.
2. D u a s sao as duas tabuas de Moysés,
   Um e' nosso Senhor Jesu Christo.
3. T r e s sao as tres pessoas da Santissima Trindade,
   Duas sao as duas etc.[15])

După 1=Crist, 2=tablele luĭ Moĭse şi 3=Trinitatea, merge aşa pînă la 12:

4=evangelistiĭ;
5=ranele luĭ Crist;
6=luminărĭ sănţite;
7=Sacramentele;
8=corurĭ de îngerĭ;
9=templurĭ;
10=porunce;
11=11 miĭ fecĭóre;
12=apostoliĭ.

14) Braga, *Historia da litteratura portugueza*, Porto, 1876, p. 32-42.
15) Coelho, *Romances sacros*, în *Romania*, t. 3 (1874), p. 272.

Acest variant, ca şi cele-l'alte portugese, servă drept cântec, mai ales contra draculuĭ. La finea luĭ se adauge mătórea strofă:

Sete raios leva o sol!	Şépte raḑe are sórele;
Sete raios leva a lua!	Şépte raḑe are luna;
Arrebenta para ahi nabo,	Pieĭ de aci, drace,
Que esta alma nao é tua!	Căcĭ acest suflet nu e al

o strofă care se pare a fi luată dintr'un alt variant, ‘7=Sacramentele, nu se împacă cu ‘7=raḑele sórelui,.

Prin acest final, orĭ de unde ar veni el, ĭată-ne strămu pe neaşteptate în elementul **a n t i-d e m o n i a c** al tipulu element despărut cu desăvîrşire din varianturile proventale noscute şi din cele francese.

§ 16. Variantul ABP[2] se bucură în Portugalia de o che celebritate juridică.

El se află înregistrat în următorul mod în procesul A Martins, pe care inquisiţiunea din Lisabona a condamnat' secolul XVII a fi arsă de viuă, ca vrăjitóre şi fermecătó

— Custodio queres ser solto?
—Elle respondia:
Em graça de Deus quero.

1. —Dize-me um que, é só Deus, amen;
2. Dize-me deus, que sao as tabuinhas de Moysés;
3. Dize-me tres; as tres sao os tres patriarchos de Jacob;
4. Dize-me quatro, que sao os quatro Evangelistas Lucas ! cus e Matheus;
5. Dize-me cinco, que sao as cinco chagas de N. S. I. Chri
6. Dize-me seis, que sao os seis cirios bentos,
   Que a virgem accendeu
   Quando seu bento filho nasceu;
7. Dize-me sete, sao os sete goivos que goivaram a Virgem M
8. Dize-me oito, que sao os oito corpos dos Santos ou os corpos christaos que estao em Massarelos;

9. Dize-me nove, que sᾶo os nove anjos;
10. Dize-me dez, que sᾶo dez mandamentos;
11. Dize-me onze, que sᾶo os onze mil virgens;
12. Dize-me doze, que sᾶo os doze Apostolos;
13. Dize-me treze, que sᾶo
As treze varinhas do sol
Que arrebentam ao diabo
Do pequeno até ao maior.

Acest variant, care merge pînă la 13, conservă, cel puțin în parte, forma dialogului, diferind tot-o-dată de variantul cel narativ ABP[1] prin cifrele:

3=Trinitatea (ABP[1]) — Patriarchiĭ (ABP[2]);
7=Sacramentele — bucuriele Maĭcel Domnuluĭ;
8=corurĭ de îngerĭ — móște de sfinți;
9=templurĭ — îngerĭ;

afară de 13=raḑele sórelui „carĭ alungă pe toți draciĭ dela mic pînă la mare.“

Trebuĭ să maĭ adaugâm, că unul dintre ceĭ doĭ vorbitorĭ este aci specificat: *Custodio*, adecă „îngerul păzitor“, pe când în ABP[1] acest personagiu se menționéză numaĭ în titlu: „Oraçᾶo de S. Custodio“, dar nu în text.

Anna Martins—ḑice dosarul procesuluĭ—repeta de treĭ orĭ acest descântec, cu care, „sempre com bom successo“, scotea pe dracĭ din bĭeții păcătoșĭ;[16]) nu ni se spune însă, dacă se repetaŭ la fie-care strofă tóte cifrele precedinți, ca în generalitatea tipuluĭ A.

Nu este fără interes, că la cifra 4 se menționéză numaĭ t r e ĭ evangeliștĭ, ca și când n'ar fi fost sigur numele celuĭ de al patrulea. Asupra acestuĭ punct, indiferinte în aparință, noĭ vom maĭ reveni maĭ jos.

§ 17. Cel maĭ important variant portuges este ABP[3].

16) Coelho, op. cit. p. 274.

Aci conversaţiunea se petrece pe faţă între ‘Îngerul tor, şi ‘diavolul,.

Fie-care strofă se începe prin:

D.—Custodio, amigo meu.	— Păzitorule, amicul meŭ
C.—Custodio sim, amigo nαo.	— Păzitor sînt, amic nu.
D.—Dize-me as santas palavras,	— Ḑi-mĭ cuvintele cele sfi
Dize-m'as ditas e retornadas....	Ḑi-mĭ vorbele şi respunsur

apoĭ urmézĕ:

— Eu te digo duas etc.,

repetându-se la fie-care cifră tóte cifrele precedinţĭ.

Prima strofă, care cuprindea caracterisarea luĭ 1, sesce:

Cele-l'alte cifre sînt:

2=tablele luĭ Moïse;	6=luminările sănţite;
3=Trinitatea;	7=Sacramentele;
4=evangeliştiĭ;	8=fericirile;
5=ranele luĭ Crist;	9=lunele de sarcină ale Fecĭóre;

10=poruncele;
11=11 miĭ fecĭóre.

Cifra 12, care încheiă şirul, este caracterisată într'un i cam analog cu finalul variantuluĭ ABP[1]:

—Eu te digo doze;	—Eŭ îţĭ ḑic doă-spre-ḑecĭ:
Doze raios tem o sol,	Doă-spre-ḑecĭ raḑe are sóre
Doze raios tem a lua;	Doă-spre-ḑecĭ raḑe are luna
Rebenta d'ahi, diabo,	Pleĭ de aci, drace,
Que esta alma nαo é tua.	Căcĭ acest suflet nu e al te

D. Coelho, constatând că descântecul de maĭ sus este fo respândit în Portugalia şi că 'n unele sub-varianturĭ ‘inge păzitor, e înlocuit prin ‘Sântul Ciprian,, adaugă:

‘Poporul asigură, că în acest dialog dracul se'ncércă a r ‘sufletul adversaruluĭ seŭ, fie Custodio, fie Ciprian, şi că

‘adevĕr, dacă sântul ar greşi într'un singur respuns, ‘ar fi perdut.,

Eĭ bine, tocmaĭ acéstă sbucĭumare a demonuluĭ contra sufletuluĭ, şi tocmaĭ acéstă consecinţă pentru suflet la cas de nedeslegarea enigmelor, elemente cu totul străine tipuluĭ A, sînt trăsurele cele maĭ caracteristice ale tipuluĭ B, după cum am veḑut'o în BR¹, BR², BRS, şi vom maĭ vedé maĭ jos. Varianturile portugese formézĕ dară pe deplin un dibacĭu compromis între tipurile A şi B, adecă un al treilea tip AB. O asemenea amalgamă însă ar fi imposibilă, dacă Portugesiĭ, saŭ cel puţin Proveņţaliĭ, n'ar fi cunoscut tipul B alăturĭ cu tipul A.

§ 18. Tot din Proveņţa, probabilmente însă prin intermediul frances, derivă:

δ) Varianturile celtice,

dintre carĭ unul a făcut atăta sgomot în lumea sciinţifică, a stîrnit atătea certe, bănuelĭ, loviri şi apĕrărĭ, încăt posedă astăḑi o literatură întrégă, compusă din cărţĭ, broşure şi articolĭ de prin ḑiare, tóte însă străine metódeĭ comparative pe o scară întinsă, ceĭa-ce le-a împedecat de a reversa o raḑă de lumină asupra cestiuniĭ.

§ 19. Vicontele Hersart de la Villemarqué, în capul colecţiuniĭ sale de ‘Cânturĭ poporane ale Bretanieĭ,, încoronată de Academia Francesă şi pe care noĭ o cunóscem în a şesea ediţiune, a pus—între ‘cânturĭ mitologice,—o lungă bucată intitulată *Ar rannou*: ‘Les séries ou le druide et l'enfant,.

Bucata se începe prin:

Ann drouiz.

—Daik, mab gwenn Drouiz; ore;
Daik, petra fel d'id-de?
Petra ganinn-me d'id-de.

Ar bugel.

—Kan d'in euz a eur rann,
Ken a oufenn breman ...,

Druidul întrébă mereŭ pe copil: ce vreĭ să-ţĭ cânt? Copilul cere succesivamente ‘şirul numĕrului’: unul căte unul dela 1 pînă la 12. Druidul caracterisă fie-care cifră pe rînd, repetând în acelaşĭ timp de jos în sus pe tóte cele precedinţĭ, întocmaĭ după cum am veḑut în generalitatea tipuluĭ A.

Cele maĭ multe cifre nu sînt caracterisate printr'o singură equivalenţă. ci printr'o aglomeraţiune.

Aşa:

1=mórtea ‘nevoĭa unică, tatăl durerĭĭ’ ;

2=doĭ boĭ înhămaţĭ la o scóĭcă şi murind de obosélă;

3=treĭ părţĭ ale lumiĭ, — treĭ începuturĭ şi treĭ sfîrşiturĭ ‘pentru om ca şi pentru ştejar’, — treĭ crăimĭ ale lui Merlin ‘pline de fructe de aur, de florĭ strălucite, de copilaşĭ rîḑetorĭ’ ;

4=patru cuţĭ ale luĭ Merlin ‘pentru a ascuţi săbiele vitejilor’ ;

5=cincĭ zóne pămîntescĭ, — cincĭ vécurĭ, — cincĭ stâncĭ ‘peste sóra nóstră’ ;

6=şése copilaşĭ de céră ‘înviuaţĭ prin puterea luneĭ’, — şése ĭerburĭ de léc ‘într'un mic cazan, unde piticul amestecă beutura, ţinênd degetul cel mic în gură’ ;

7=şépte sorĭ şi şépte lune, — şépte planete ‘împreună cu Găina’, — şépte elemente ‘cu făina aeruluĭ’ ;

8=opt vînturĭ, — opt focurĭ ‘cu Marele Foc, aprins în luna luĭ maĭu pe muntele resboĭuluĭ’, — opt vacĭ albe ‘ale Dómneĭ’ păscênd érbă ‘pe insula cea adîncă’ ;

9=noue mănuţe albe ‘pe mésa arieĭ lîngă turnul Lezarmeur’, —noue mume plângênd, — noue vestale ‘danţând cu florĭ în cosiţe şi cu rochiĭ de lână albă, împregiurul fântîneĭ, la lumina luneĭ pline’, — scrófa cu ceĭ noue purceĭ la uşa coteţuluĭ, ţipând ‘mic! mic! mic! iute la mâr! bătrînul gligan va să vĕ învéţe!’

10=ḑece corăbiĭ duşmane venind dela Nantes, ‘vaĭ vouĕ! vaĭ vouĕ! ómenĭ dela Vannes!’

11=un-spre-ḑecĭ preuţĭ înarmaţĭ ‘fugênd dela Vannes cu

săbiĭ sfărămate, cu haĭne săngerate, cu beţe de corn, din 300 ce eraŭ„;

12=doă-spre-ḑecĭ lune şi doă-spre-ḑecĭ semne ale zodiaculuĭ, —doă-spre-ḑecĭ semne la resboĭu„ etc.[17])

D. de la Villemarqué începe prin a da următórea noţiune generală despre acéstă curiósă bucată:

'La pièce qui ouvre ce recueil est une des plus singulières 'et peut-être la plus ancienne de la poésie bretonne. C'est un 'dialogue pédagogique entre un Druide et un enfant. Il con-'tient une sorte de récapitulation, en douze questions et douze 'réponses, des doctrines druidiques sur le destin, la cosmogo-'nie, la géographie, la chronologie, l'astronomie, la magie, la 'médecine, la métempsycose...„

Unde va fi găsit tóte acestea în cântul de maĭ sus, d. de la Villemarqué nĭ-o lîmuresce fórte ingenios pe cincĭ pagine indesate de note, carĭ ne'nvaţă, de exemplu, că 'scrófa cu ceĭ noue purceĭ„ este un simbol mitologic al Celţilor, represintat pe o medaliă în Montfaucon, menţionat în legende şi 'n cronice locale, şi aşa maĭ încolo.

§ 20. Mulţĭ aŭ primit fără control descoperirea d-luĭ de la Villemarqué.

Unul din eruditiĭ francesĭ ceĭ maĭ distinşĭ, competinte maĭ cu sémă în studiele celtice, reposatul Roget de Belloguet, o luase de tot la serios, ḑicênd că: 'elle nous révèle peut-être 'la méthode particulière que les Druides, qui repoussaient tout 'enseignement écrit, employaient avec les enfants.„[18])

Dar furtuna n'a zăbăvit a isbucni.

Dd. Le Men, d'Arbois de Jubainville, Luzel şi alţiĭ aŭ atacat succesivamente, în întreg saŭ în parte, colecţiunea d-luĭ de la Villemarqué.[19])

17) Villemarqué, op. cit. p. 1 şi urm.

18) Belloguet, *Ethnogénie gauloise*, t. 3, *Le génie gaulois*, Paris, 1868, p. 360—62.

19) Cfr. maĭ cu sémă Luzel, *De l'autenticité des chants du Barzaz-Breiz*, St. Brieuc, 1872.

Intre cele-l'alte, s'aŭ găsit în Bretania, în vr'o 50 de variantură care de care mai ciudate, o galimatiă în limba celtică, întitulată *Gousperou ar Ranet* ‹Vesperele bróscelor›.

Iată un specimen în traducere francesă:

‹1=Demi-soleil à Marie: passa le soleil à Marie.

‹2=Deux propriétaires qui parient: passe au large, tu feras bien.

‹3=Trois bagues d'argent pour jouer. Passant, dis-moi, où sont ‹les trois fils du logis?

‹4=Quatre vaches d'un noir de mûre, traversant des terres, des ‹terres...

‹5=Cinq canards chantant *l'Exaudi.*

‹6=Six frères, sept soeurs.

‹7=Sept soleils, sept lunes.

‹8=Huit petits batteurs sur l'aire: battant des pois, battant des ‹pampres; ils battent sur l'aire en se tenant par la main.

‹9=Neuf prêtres armés revenant de Nantes, avec leurs épées brisées, leurs chemises sanglantes: le plus rude gars qui lève la tête ‹tremble en les voyant.

‹10=Dix chariots tout neufs, qui ne cessent de gémir, en grand ‹danger de périr.

‹11=Grognant et regrognant, onze truies toutes semblables allant ‹à l'accouplement.

‹12=Douze épées amies démolissent le bout du pignon menu comme ‹son.›

D. de la Villemarqué nu ascundea nicĭ de cum, ba încă a spus'o — póte—el cel de'ntâiŭ, că o asemenea galimatiă există la Bretonĭ; criticiĭ seĭ însă aŭ pretins că numaĭ ea există în realitate, ĭar ‹cântul mitologic› nu este decăt o născocire, o falsificare, o contra-facere artistică a aceleĭ galimatie.

Unul din eĭ, d. Lejean, ḑice:

‹On peut se demander comment on a pu tirer de cette folie ‹en douze couplets le chant réellement beau des *Séries.* Rien ‹de plus simple: on a conservé la charpente, le rythme, ‹quelques vers du texte; sur le reste, on a plaqué des vers ‹nouveaux dont l'ensemble forme un résumé complet de la ‹mythologie celtique.›[20])

20) Lejean, *La poésie populaire en Bretagne*, în *Revue celtique*, t. 2 (1873), p. 61.

In mersul firesc al lucrurilor, parodia se nasce din serios, nu vice-versa. Niměnuĭ n'a venit în minte de a susţine, bună óră, că Povestea Numerelor la Proveņţalĭ s'a născut din parodia proveņţală $A/_1P$, aprópe tot atăt de absurdă ca şi parodia celtică de maĭ sus.

Explicaţiunile cele druidice ale d-luĭ de la Villemarqué pot fi false, fără ca totuşĭ să fie fals însuşĭ cântul, cel puţin fără a fi fals în totalitatea luĭ.

Criticiĭ nu şĭ-aŭ dat cea maĭ mică ostenélă de a studia cestiunea într'un mod comparativ pe o scară vastă.

Ne vom mărgini d'o cam dată de a atrage atenţiunea asupra unuĭ singur punct.

D. Villemarqué n'a cunoscut şi n'a putut să cunóscă variantul transilvan BRS.

Cum de se întîmplă dară, că ‘ceĭ 9 purceĭ, din variantul celtic se regăsesc tocmaĭ în Ardél; şi-ĭ vom maĭ revedé maĭ la vale în §-ful 28, deşi împuţinaţĭ la numĕr, într'un variant slavic tot al tipuluĭ B?

Noĭ credem, că varianturile celtice, fie cele serióse, fie cele burlesce, provin tóte din amestecul tipuluĭ A cu tipul B; un amestec însă de o altă natură, negreşit, decăt acela al varianturilor portugese.

Vom formula dară cântul cel pretins druidic al d-luĭ Villemarqué prin ABG, ĭar parodia prin $AB/_1G$.

Insă Celţiĭ din Bretania maĭ posedă şi tipul curat A, cel puţin într'un:

ε) Variant latin.

§ 21. D. Villemarqué cunósce acest variant —AGL— în doă exemplare aprópe identice: cel întâĭu, publicat de preutul Tanguy Guéguen la 1650; cel-l'alt, comunicat de abbatele Henry.

Iată începutul după ambele:

Guégen:	*Henry*:
—Dic mihi quid unus?	

—Unus est Deus
Qui regnat in coelis.

—Unus est Christus
Qui regnat Deus.

—Dic mihi quid duo ?
—Duo sunt Testamenta,
Unus est Deus, etc.

Apoĭ respunsurile comune ambelor:

3=Patriarchiĭ;
4=Evangeliştiĭ;
5=Pentateucul;
6=urnele în Cana Galileeĭ;
8=fericirile;
9=coruri de îngeri;
10=poruncele;
11=stelele luĭ Iosif.

Puncturile în divergință:
7=Sacramentele — luminările;
12=apostolii — articolii credinţeĭ.[21])

Este de observat coincidința acestuĭ variant cu cel fr din Canada sub raportul luĭ 5=‘Pentateucul’ şi 7=‘u în Cana Galileeĭ’: doă ecuivalinţe, pe carĭ nu le găsi loc în varianturile provenţale.

γ) Variantură italiane.

§ 22. Din Italia noĭ nu cunóscem nicĭ un represent direct, saŭ cel puţin sigur, al vre-unuĭa din cele treĭ tipu B şi AB.

Se află însă o mulţime de cântece poporane enumerati fórte asemenate cu presupusele parodie provenţale şi fran ale tipuluĭ A, carĭ totuşi, ca şi acelea maĭ tóte, ar puté si în realitate fără nicĭ o înrudire genetică cu Povestea Nu relor.

La Neapole, bună óră, se aude:

Uno, doje e tre!
Lu papa nun è re,
Lu re nun è papa,

Una, doă, treĭ!
Papa nu e rege,
Regele nu e papă,

21) De la Villemarqué, op. cit. p. 16-17.

La vespa nun è ape,	Vespea nu e albină,
L'ape nun è vespa etc.	Albina nu e vespe etc.,

şi aşa înainte pînă la infinit,[22]) ca şi când s'ar apuca cine-va a cănta: 1 nu e 2, 2 nu e 3, 3 nu e 4, 4 nu e 5 etc.

Nu ne este cunoscut, de asemenea, nicĭ un variant spaniol.

Înainte de a trece la cele germane şi slavice, să nu uĭtâm un variant imitat dela Germanĭ, saŭ maĭ curând dela Slavĭ, într'o limbă orientală, dar retăcită în Europa, astfel că nu scim cum să-l găsim vre-un loc maĭ potrivit în studiul de faţă, şi anume:

ϑ) Variantul evreesc.

§ 23. In acest variant —AE— fie-care strófă se începe prin: ‘—Cine scie ce este [cifra cutare]?’; urméză respunsul: ‘—Eŭ sciŭ ce este [cifra cutare]...’; apoĭ se repetă mereŭ ca şi'n cele-l'alte varianturĭ ale tipuluĭ A, tóte cifrele precedinţĭ.

Iată începutul:

1. אחד מי יודע. אחד אני יודע. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
2. שנים מי יודע שנים אני יודע. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
3. שלשה מי יודע. שלשה אני יודע. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
4. ארבע מי יודע. ארבע אני יודע. ארבע אמהות. שלשה אבות...

Peste tot sînt 13 cifre:

1=Dumneḑeŭ;	8=ḑilele înainte de circumcisiune;
2=tablele luĭ Moĭse:	9=lunele de sarcină la femeiă;
3=patriarchiĭ;	10=poruncele;
4=nevestele patriarchilor (Sara, Rachela, Rebecca şi Lia);	11=stelele luĭ Iosif;
5=Pentateucul;	12=triburile ovreescĭ;
6=cărţile Mischneĭ;	13=atributele luĭ Dumneḑeŭ.
7=ḑilele săptĕmâneĭ;	

22) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1872, p. 189-194 şi 445, unde sînt grupate maĭ multe paralelurĭ. — Cfr. Giannandrea *Canti popolari Marchigiani*, Torino, 1875, p. 259-603.

D. Darmestetter a constatat, că Evreiĭ posedă acest cântec, care se recită împreună cu altele în primele două ḑile ale Paştelor, numaĭ de pe la finea secolului XVI şi numaĭ în Germania şi'n ţerile slavice, nicăiriĭ în Occidinte.[23])

In acest mod, fără a ne opri asupraĭ, putem trece la:

:) Variantură germane.

§ 24. După o lungă despărţire, iată-ne iarăşĭ faţă'n faţă cu tipul B.

Intre basmurile din Schleswig-Holstein, adunate de Müllenhoff, este unul care se intituléză: „Numerele dela unul pînă la şépte".

Un ţeran, sărăcit şi ajuns la desperare, ese la câmp, unde întâlnesce pe un om fórte mic la stătură. Acesta îĭ propune că'l va îmbogăţi îndată, cu singura condiţiune că, după un timp óre-care, să-ĭ spună însemnarea numerelor dela 1 pînă la 7. La expirarea fatalului termen, Crist îĭ vine în ajutor, înveţându-l maĭ de'nainte deslegarea cam pré-naivă a celor şépte enigme, şi anume:

Eins ist eine Schiebkarre:	1=o róbă cu o rótă;
Zwei eine Karjole;	2=o cariolă cu doă róte:
Drei ein Dreifuss;	3=tripod;
Vier ein Wagen;	4=căruţă;
Fünf die Finger an der Hand;	5=degete;
Sechs die Werkeltage in der Woche;	6=ḑile de lucru;
Sieben das Siebengestirn.	7=Pleĭade.[24])

Müllenhoff citéză numaĭ în trécăt un alt variant german — vom formula ambele prin BH[1] şi BH[2] — auḑit în partea nordică a Schleswigului. Acolo dracul este înlocuit printr'un bogat „om din munte". La cas de a nu ghici cele şépte numere, ţeranul va perde pe fiĭul seŭ cel maĭ mare.[25])

Acelaşĭ tip B ne întimpină în:

23) Darmestetter, in *Romania*, t. 1 (1872), p. 223.

24) Müllenhoff, *Sagen, Märchen und Lieder*, Kiel, 1845, p. 303-5.

25) Ibid. p. 306.

κ) Variantul neo-grec.

§ 25. Acest variant —BN— s'ar puté numi greco-albanes, căcĭ circulă pintre Grecĭi din Epir, de unde a trecut apoĭ pe insula Tinos.

Aşa cum îl reproduce Hahn în doă exemplare, carĭ se completézăunul pe altul, el se deosebesce pré-puţin, aprópe prin nemic, cel puţin în întrigă, de variantul român BR[2] şi chĭar de variantul BRS, afară dóră că 'găsitorul mazărĭi, se chĭamă aci *Penteklimas* în loc de *Măzărică*. In epizodul dela sfîrşit, care ne interesă maĭ în speciă, figuréză la Grecĭ o babă care deslégă enigmele, ĭar nu un moşnég, ca în basmul românesc.

Iată acum şi caracterisarea cifrelor, carĭ merg pînă la 10, dar numaĭ în aparinţă, ca şi'n BR[1], căcĭ în fapt la cifra 10 nu se constată decăt victoria omuluĭ asupra draculuĭ:

1=Dumneḑeŭ;	6=şése stele în Pleĭade;
2=ceĭ drepţĭ (die Gerechten);	7=jocul celor şépte ḑîne;
3=tripod;	8=insectul octopod;
4=ţiţele vaceĭ;	9=lunele sarcineĭ la femeiă:
5=degete;	10=enigmele draculuĭ.[26])

λ) Variantuĭ slavice.

§ 26. Profesorul A. Wesselofsky dela Petersburg, atăt de competinte în tot ce se referă la literatura poporană în genere, a bine-voit a-mĭ împărtăşi într'o epistolă, că toţĭ Slavii cunosc cântece poporane analóge cu 'Die mihi quid unus,, adică după tipul A.

Iată propriele sale cuvinte:

'Il y en a en Bulgarie, chez les Russes, les Polonais et les Tchekes. 'Ils commencent ordinairement par la question typique: Dis-moi: 'les questions et réponses varient de 7 à 9 et 12. Je vous donne 'les réponses avec les variantes:

[26]) Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig. 1864. t. 2, p. 210-11 cfr. ibid. t. 1, p. 148-51.

"1=le fils de Marie—Dieu;
"2=deux tables de Moïse;
"3=la Trinité—les trois patriarches;
"4=les quatre évangélistes;
'5=les cinq coupoles de l'église — les cinq plaies du Sauveur — les cinq vierges folles et les cinq vierges sages de l'Evangile.
'6=les six ailes des chérubins—les six vases à la noce de Cana;
'7=les sept Conciles—les sept hiérarchies des anges—les sept Sacrements;
'8=les huit cercles du soleil (les 8 cieux?)—les huit chants de l'Eglise;
'9=les neuf joies de l'année—les neuf hiérarchies des anges;
'10=les Dix Commandements—les dix lépreux de l'Evangile—les 'dix (?) Sacrements;
'11=les onze apôtres (sans Judas?) — les onze patriarches — les onze étoiles mineures=les frères de Joseph;
'12=les douze mois—les douze apôtres.»

Acéstă interesantă notiţă ne scutesce de a ne maĭ întinde asupra tipuluĭ A la Slavĭ, mulţumindu-ne a formula tóte varianturile slavice prin AS*.

Vom maĭ adăuga însă, că la Ruşĭ acest tip pórtă caracteristicul nume de 'cântec evangelic»: евангелистая пѣснь; şi că variantul, pe care'l cunóscem noĭ înşi-ne, se începe acolo aprópe întocmaĭ ca AR:

Вы люди оные	Voĭ, ómeniĭ aceĭa,
Рабы поученые,	Robĭ învăţaţĭ,
Надъ школами выбраны!	Aleşĭ peste şcóle,
Повѣдайте, что есть единъ?.[27])	Spuneţĭ: ce este unul?...

§ 27. E fórte interesant, că la Bulgarĭ se află o parodiă necontestabilă a acestuĭ 'cântec evangelic»; necontestabilă, căcĭ în fond ea nu diferă de parodia provenţală $A/_1 P$, a căriĭ origine din tipul A—precum am vĕḑut maĭ sus în §-ful 11—este asigurată prin repetiţiunea cifrelor.

27) Kirĭeevskiĭ, Русскіе народные стихи, p. 191—3, in Чтенія Моск. Общества исторіи, 1848, No. 9.

Iat'o;

Първа вечер вечерафме	1-a sêră am cinat [u n] puĭu mă-
Ъсно пиле гребица ;	ricel de pătîrniche ;
Втора вечер вечерафме	2 a sêră am cinat d o ĭ porum-
Два гълаба пролетни;	beĭ de primăvêră ;
Трети вечер вечерафме	3-a sêră am cinat t r e ĭ găine
Три кокошки менгюшки...	grecescĭ . . . ;

apoĭ, apetitul crescênd mereŭ, ca şi'n parodia cea provenţală, după cum în tipul A sporesce mereŭ prin repetiţiune volumul strófelor, parodia bulgară se isprăvesce prin enormitatea :

Единайсета вечерафме	11-a sêră am cinat u n-s p r e-
Единайсет коньи крастави ![28])	ḑ e c ĭ caĭ răpcĭugoşi !

E peste putinţă, ca parodia bulgară $A_{/1}S$ şi cea provenţală $A_{/1}P$ să nu aĭbă o sorginte comună. Acea sorginte însă fost'a ea la Dunăre? fost'a în Pireneĭ? — o vom vedé maĭ departe.

§ 28. In fine, Slaviĭ cunosc şi tipul B ; însă unicul luĭ variant — BS — pare a fi de o proveninţă română relativamente modernă, căcĭ s'a cules numaĭ în Podolia, la hotarul Basarabieĭ, în dialectul ruten.

Iată-l în traducere :

«Un om sărac a plecat în tîrg să cumpere pâne pentru copiĭ. Îl «întâlnesce dracul şi'l întrébă : Unde te ducĭ, omule? El respunde: «Mĕ duc în tîrg să cumpĕr pâne pentru copiĭ. Dracul îĭ ḑice : Dacă «te veĭ vinde mie, îţĭ voĭu da şése porcĭ şi te veĭ face bogat. Bie- «tul om s'a învoit, şi chĭar în acea sêră dracul ĭ-a şi adus şése «porcĭ, cu tocmélă de a veni peste treĭ anĭ. Omul a tăiat un porc, «a vîndut ceĭ-l'alţĭ cincĭ şi s'a îmbogăţit. Peste treĭ anĭ el s'a pus «pe gânduri : veni-va dracul după mine? Atuncĭ se arată un bă- «trîn şi se rógă a fi primit pe o nópte. El întrébă apoĭ despre grija «omuluĭ, şi aflând tótă întâmplarea, îĭ ḑice : Nu te teme ; numaĭ «când va veni dracul, tu să nu-ĭ respunḑĭ nemic. Pe la mĭeḑul noptiĭ, «iată şi dracul în ferestră şi se apucă a întreba, respunḑêndu-ĭ bă- «trînul :

28) Miladinovtzi, op. cit., p. 419.

— Кто есть в хаті?
— Один так як одного нема.
— А два?
— Вдвох добре молотити.
— А три?
— Втрох добре в дорогу їхати.
— А чотирї?
— Чотирї чоловік колисі мав, то свій віз мас.
— А пъять?
— Пъять чоловік дівок мав, то своï вечерниці мав.
— А шість?
— Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддание пропадо.

— Cineĭ în casă?
— U n u l ca ne-unul.
— Iar doĭ?
— D o ĭ împreună bine îmblătesc.
— Iar treĭ?
— T r e ĭ împreună bine călătoresc.
— Iar patru?
— P a t r u róte când are omul, are o căruță.
— Iar cincĭ?
— C i n c ĭ fete când are omul, are o şeḑétóre.
— Iar şése?
— Ş é s e porcĭ avea dracul. ĭ-a dat unuĭ bĭet om şi ĭ-a perdut pentru tot-d'a-una.

«S'a supĕrat dracul, a rupt acoperişul de pe casă şi a sburat; «Iar omul a mulțumit bătrînuluĭ, că l'a scăpat de mórte.»[29])

§ 29. Ne oprim acuma în speciă asupra tipuluĭ B, din care cunóscem în Europa şépte varianturĭ: BR[1], BR[2], BRS, BH[1], BH[2], BN şi BS.

Din acestea, BR[1], BR[2], BRS şi BN aŭ 9 cifre, de vreme ce respunsul la 10 în BR[1] şi BN nu caracterisézá acéstă cifră, ci numaĭ curmă lupta prin păcălirea draculuĭ.

Variantul BS are 6 cifre saŭ maĭ bine 5, respunsul la 6 fiind de aceĭa-şĭ natură ca 10 în BR[1] şi BN.

Este de creḑut totuşĭ, că acest variant, atăt de scurtat în amărunte, este scurtat tot-o-dată şi 'n numĕrul cifrelor. In varianturile BRS şi ABG sînt «9 porcĭ», şi tot 9, ĭar nu 6. cată să fi fost şi 'n BS; cu atăt maĭ mult, dacă Rutenii vor fi împrumutat tipul B dela Românĭ.

Remân dară în divergință numaĭ varianturile BH[1] şi BH[2], carĭ nu se rădică maĭ sus de 7 cifre.

29) Dragomanov, op. cit., p. 56—7.

In acest mod, majoritatea varianturilor ne dă 9 cifre, dar cu tendinţă de a le urca la 10 sau de a păstra pe 10. A **urca**, dacă în prototipul comun vor fi fost numaĭ 9; a **păstra**, dacă el avea 10, dintre carĭ ultima cifră începuse a se **perde**.

Este remarcabil că, după d. Wesselofsky — veḑĭ maĭ sus § 26 — la Slavĭ există şi varianturĭ ale tipuluĭ A numaĭ cu 9 cifre, ba chĭar cu 7.

In orĭ-ce cas, numĕrul cifrelor în tipul B nu trece nicăirĭ peste 10:

§ 30. In tóte cele şepte varianturĭ, cifrele sînt caracterisate în următorul mod:

1=puţ (BR¹, BRS) — luna (BR²) — róbă (BH¹—²) — Dumneḑeŭ (BN, BS?);

2=ochĭ (BR¹, BR², BRS) — carióla (BH¹—²) — ceĭ drepţĭ (BN) — îmblătitorĭ (BS);

3=ferestre (BR¹) — fete (BR²) — furcă tricórnă (BRS) — tripod (BH¹—², BN) — călătorĭ (BS);

4=căruţă (BR¹, BR², BRS, BH¹—², BS) — ţîţele vaceĭ (BN);

5=degete (BR¹, BR², BH¹—², BN) — boĭ (BRS) — fete (BS);

6=boĭ (BR¹) — fluer cu şése gaure (BR²) — pogóne de câmp (BRS) — ḑile de lucru (BH¹—²) — Pleĭade (BN) — porcĭ (BS);

7=fete (BR¹) — fraţĭ (BR², BRS) — Pleĭade (BH¹—²) — ḑine (BN);

8=fraţĭ (BR¹) — boĭ (BR²) — fete (BRS)—insectul octopod (BN);

9=fete (BR²) — porcĭ (BRS) — lunele de sarcină (BN).

De aci urmézĕ, că prototipul comun european al tipuluĭ B avea ecuivalinţele:

4=róte de căruţă,

5=degete,

carĭ se află în marea majoritate a varianturilor; probabilmente şi:

2=ochĭ,

care — ecuivalinţă atăt de firéscă — o găsim în tóte varianturile române.

Cea maĭ curiósă ecuivalinţă este „fete", care respunde la (BR¹), la 5 (BS), la 8 (BRS), ba chĭar într'unul şi acelaşĭ

variant BR[2] la 3 şi la 9 tot-o-dată. Este învederat, că pr totipul comun avea ‘fete’ ; dar — sub care cifră anume?

La 7 în variantul român BR[1] respund ‘fete’. în varian tul neo-grec — ‘ḑîne’, adecă tot ‘fete’. Numaĭ la cifra se întâlnesc ‘fete’ în doă varianturĭ, ceĭa-ce ne face a cred că şi 'n prototip acéstă ecuivalinţă figura la 7, dislocându-apoĭ în varianturile cele derivate.

Accepţiunea de ‘ḑîne’, ca maĭ mitologică, ni se pare a maĭ propriă în tipul B.

Vom avé dară ca primitive, cel puţin în Europa:

2=ochĭ,

4=róte de căruţă ;

5=degete ;

7=ḑîne.

Ecuivalinţele isolate şi pré-artificiale, ca ‘róbă’, ‘carióla’, ‘îmblătitorĭ’, ‘furcă tricórnă’, ‘tripod’, ‘călătorĭ’, ‘octo pod’ etc., trebuĭ înlăturate, ca de tot posterióre.

In privinţa celor-l'alte, orĭ-ce soluţiune ar fi pripită.

§ 31. Tóte varianturile tipuluĭ B se află în ţêrile român saŭ în vecinătate, afară numaĭ de cele doă varianturĭ ger mane, carĭ — prin lipsa deosebirilor între cifre — formézăĭ realitate un singur variant.

Dela Dunăre pînă la Schleswig-Holstein e departe!

Cu tóte astea, proveninţa aşa ḑicênd danubiană a varian turilor BH[1—2] se probézà nu numaĭ prin completa lor iso lare în Germania şi prin extrema asemenare în peripeţie c BS, dar maĭ pe sus de tóte printr'o mărturiă medievală au tentică, cumcă tipul B exista la Românĭ deja pe la începu tul secolului XIII.

In variantul român BR[2], dracul este represintat prin ‘o menĭ *roşiĭ*’. In variantul german BH[2], demonul este un ‘om *din munte*’ (Bergmann). Iar în BH[1] un om de o statură *foarte mică* (ganz kleines Männchen).

Să ascultăm acuma. ce ne spune cronicarul contimpura

Albericus Trium-Fontium, mort pe la 1246, carele călătorise el însuşĭ în Oriinte, ba trăise şi 'n Ungaria.[30])

Sub anul 1235, el ḑice:

Eodem anno extra sylvas juxta Kerte apparuit quaedam, ut dicitur, daemonum ludificatio, apparuerunt rubei homines, qui de montana quadam exierunt in rubeis equis, minoris tamen staturae quam sint nostri, homines fere ducenti, qui discursos varios spectante populo iaciebant, illis de oppido contra illos irruentibus, caveam suam intraverunt, nec postea comparuerunt, unus tamen aliquantum ab uno de oppido retentus fecit ejus manum omnino esse rubeam, et sic effugit, qui quamdiu vixit, rubea permansit. Fere omnes illi, qui eos viderunt, aliquod infortunium eodem anno incurrerunt...[31])

In acelaşĭ an, în Transilvania lînga Kertz, s'a ivit, după cum se povestesce, un fel de *jucăriă dracéscă*: s'aŭ arătat nesce *ómenĭ roşiĭ*, eşiţĭ *dintr'un munte*, călărĭ pe caĭ tot roşiĭ, dar *maĭ micĭ decât aĭ noştri*, peste tot vr'o 200 ómenĭ, carĭ *făceaŭ vorbe* de'naintea poporuluĭ. Năvălind asupră-le o sémă de orăşenĭ, eĭ s'aŭ întors în pescera lor şi nu s'aŭ maĭ arătat; unul însă dintr'înşiĭ, fiind reţinut cât-va timp de cătră un orăşén, a roşit de tot mâna acestuĭa şi a scăpat, iar mâna a remas roşiă pentru tot-d'a-una. Aprópe toţĭ, căţĭ veḑuseră acea arătare, a păţit căte ce-va în cursul anuluĭ...

Fondul acesteĭ naraţiunĭ este: nesce dracĭ, sub formă de ómenĭ roşiĭ fórte micĭ, eşiţĭ dintr'un munte, vrênd să înşele pe creştinĭ prin vorbe, 'discursus varii„, în casul nostru enigme cifrice, aŭ fost învinşĭ şi goniţĭ.

Fie aceĭ dracĭ numaĭ unul ca în BH[1]—[2], fie 9 ca în BR[2], fie 200 ca în Albericus, este o cestiune indiferinte.

Vechĭul orăşel Kertz, astăḑĭ un bĭet sat cu ruine, se află anume în ţéra Făgăraşuluĭ, partea altă dată cea maĭ românéscă a Transilvanieĭ, unde era renumită însă în evul mediŭ o mănăstire nemţéscă.

Fie prin Germaniĭ din Ardél, fie prin călătorĭ ca Albericus, tipul B a străbătut dară pînă la Schleswig-Holstein.

30) Despre viaţa luĭ, cfr. Hasdeu, *Originile Craiovei*, Bucuresci, 1877, p. 10-14.
31) Albericus, *Chronicon*, ed. Leibnitz, Lipsiae, 1698, t. 2, p. 556.

§ 32. Decĭ în Europa, şi anume în România, Povestea Nu merelor după tipul B duréză, cu o certitudine documentală cel puţin de şépte secolĭ; pe când nemic, din contra, nu de vedesce o mare vechime a tipuluĭ A.

Cum-că tipul A s'a născut în adevĕr din tipul B, dând a poĭ ambele nascere tipuluĭ amestecat AB, o demonstră într'un mod definitiv, dacă vom trece din Europa în Asia:

μ) Variantul persian.

§ 33. De'ntâiŭ Perles,[32]) apoĭ maĭ cu sémă Reinhold Köhler,[33]) aŭ semnalat importanţa enigmelor cifrice dintr'un vechiu text persian scris în dialectul pehlevic, care datéză din primiĭ secolĭ aĭ ereĭ creştine, înainte de urcarea pe tronul persian a dinastieĭ Sassaniḑilor.[34])

Cuprinsul aceluĭ text consistă în lupta de enigme între fermecătorul Akht şi piosul Gôsht-i Fryânô. Acela care nu va deslega ghicitorile, trebuĭ să péră din mâna adversaruluĭ seŭ. Elementul cel bun învinge. Intre enigmele, propuse de elementul cel reŭ, figuréză şi cele 10 cifre: ‹Spune-mĭ ce este 1 şi nu sînt 2? ghicĭ gândul meŭ!› — ‹Spune-mĭ ce sînt 2 şi nu sînt 3? etc.›

Maĭ pe scurt, sîntem aci chiar la sorgintea tipuluĭ B, o sorginte veche de vr'o doă miĭ de anĭ, verificându-se astfel cu desăvîrşire paternitatea acestuĭ tip în privinţa celor-l'alte doă B şi AB.

In variantul persian cifrele sînt caracterisate aşa:

1=sórele;
2=suflu şi resuflu:
3=gândul, cuvîntul şi fapta;
4=apă, pămînt, plante şi animale:
5=buniĭ regĭ Kaianiḑĭ;
6=epocele lumiĭ:
7=îngeriĭ;
8=celebrităţile lumiĭ;
9=găurele în corpul omuluĭ;
10=degete.

32) Perles, *Zur rabbinischen Sprach- und Sagenkunde*, Breslau, 1875, p. [illegible]
33) Köhler, *Die Pehlevi-Erzählung von Gôsht-i Fryânô* in *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 29 (1875), p. 635—6.
34) Ap. Haug, *The book of Arda-Viraf*, Bombay, 1872, p. 205—6.

Respunsurile la 5. 6 şi 8 sînt specifice persiane, carĭ nu puteau a nu se modifica prin trecere în orĭ-ce altă sferă etnică.

‘Degete, ne întimpină şi 'n prototipul european, dar nu la cifra 10, ci la 5, ceĭa-ce se pare a fi maĭ primitiv.

‘7 îngerĭ, coincidă de minune cu ‘7 ḑîne, din variantul român BR¹ şi din cel neo-grec.

In fine, ‘1=sórele, amintesce pe ‘1=luna, in variantul BR².

Orĭ-cum ar fi, antica origine persiană a tipuluĭ B, ĭar prin urmare a Povestiĭ Numerelor în genere, se ridică maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă:

1°. Acelaşĭ duel pe mórte între cele doă elemente antagoniste ale cosmogonieĭ eranice;

2°. Aceleaşĭ enigme cifrice, şi anume pînă la 10.

§ 34. Köhler constată, că din Persia Povestea Numerelor a petruns tot în Asia la Turanĭ, citând:

r) Variantul kirghis,

cuprins într'un cântec întitulat ‘Ciocărlia,.

In acest variant caracterisarea cifrelor este:

1=Dumneḑeŭ;
2=sórele şi luna;
3=Oturashyp (?);
4=Kalifiĭ;
5=rugăcĭunĭ;
6=cuvintele luĭ Dumneḑeŭ;
7=infernurile;
8=paradisurile;
9=fiiĭ profetuluĭ Ibrahim;
10=lunele de sarcină la femeiă.

Ceĭa-ce distinge variantul kirghis, ca şi variantul turcoman al baladeĭ Cucul şi turturica, — veḑĭ maĭ sus p. 548 — este confusiunea şi misticismul respunsurilor. Iată, de exemplu, într'o traducere germană literală, respunsul la 3:

Ich will sagen, was ich weiss, viele sind versammelt,
Wird es richtig sein, wenn ich so sage?
Was sollen es vier sein, du feindlicher Ungläubiger,
Auf das Nachtgebet folgt das Oturashyp...

Un fenomen analog în variantul ABG nu indică óre un fel de t u r a n i s m, de-mult bănuit, în logica Celţilor?[35])

§ 35. In migraţiunea sa din Asia în Europa, Povestea Numerelor ne presintă din punct în punct acelea-şĭ treĭ staţiuni principale, pe carĭ noĭ le-am urmărit deja în călătoria baldeĭ Cucul şi turturica:

Prima staţiune: P e r s i a, patria sectelor creştine dualistice a Manicheilor şi a Paulicianilor;

A doa staţiune: R o m ă n i a, adăpost medieval al Bogomililor, născuţĭ în Bulgaria din Pauliciano-manicheĭ;

A treĭa staţiune: P r o v e n ţ a, cuĭbul Albigensilor, secta omogenă cu Bogomiliĭ şi chĭar patronată de Bogomiliĭ.

§ 36. A pune doctrinele religióse în dialog, ba încă anume sub formă de enigme, une-orĭ chĭar cifrice, era în spiritul eresielor medievale în genere, dar maĭ ales la Bogomiliĭ.

Astfel sînt, între apocrifurile favorite ale acesteĭ secte: Conversaţiunea Maĭceĭ Domnuluĭ cu apostolul Bartolomeŭ, a lui Ioan Teologul cu Mănţuitorul, a aceluĭa-şĭ cu patriarcul Avram, a Mănţuitoruluĭ cu Satana etc., ĭar maĭ cu sémă aşa numita „Convorbire a treĭ ierarchĭ".[36])

Povestea Numerelor, religiósă chĭar în archetipul persian, oferind cea maĭ propriă stofă pentru un asemenea catechism, Bogomiliĭ s'aŭ grăbit a transforma basmul B în exerciţiul catechetic A, urcând scara cifrelor dela 10 la 12, póte chĭar la 13, şi întroducênd, ca un mijloc mnemonic fórte dibaciu, repetiţiunea la fie-care strófă a cifrelor precedinţĭ.

Cât privesce cifrele în poesia poporană în genere, fie chĭar cu scop didactic, dar în alt fel de combinaţiunĭ, adecă nu ca enigme într'un dialog, ele pot fi înrudite cu Povestea Numerelor şi pot a nu fi, după cum am observat'o deja maĭ de multe orĭ cu ocasiunea parodielor cifrice provenţale, francese

35) Cfr. Benloew, *Aperçu général de la science comparative des langues*, Paris, 1872. p. 139—145.

36) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы. Moscva, 1863. t. 2, p. 435.

ți italiane, de carĭ s'ar găsi multe alte exemple la diferite popóre. Saşiĭ din Transilvania, bună-óră, se exercită în tabla le multiplicare prin următorul cântec:

Einmal eins ist eins —
geld habn mer keins, etc.[87])

§ 37. Ca ce fel să fi fost în amăruntele sale cestionarul el bogomilic al tipuluĭ A, este greŭ a decide; şi acésta maĭ les din causa grămădiriĭ modificărilor posterióre, după cum e póte vedé din următorul tabel statistic:

1=Crist (AR, AP[1], ABP[1], AGL, AS*) — Dumneḑeŭ (AP[2]. AF[1], ABP[2], AGL, AE, AS*) — Sânta Fecĭóră (AP[3]);
2=Tablele luĭ Moïse (AR, AP[1], AP[3], ABP[1], ABP[2], AE, AS*) — Testamentele (AP[2], AF[1], AGL);
3=Trinitatea (AR, AP[2], AP[3], ABP[1], ABP[3], AS*) — patriarchiĭ (AP[1], AF[1], ABP[2], AGL, AE, AS*);
4=evangeliştiĭ (AR, AP[1], AP[2], AP[3], AF[1], ABP[1], ABP[2], ABP[3], AGL, AS*) — nevestele patriarchilor (AE);
5=ranele luĭ Crist (AR, AP[1], AP[2], AP[3], ABP[1], ABP[2], ABP[3], AS*) — Pentateucul (AF[1], AGL, AE) — cupólele bisericeĭ (AS*, — fetele nebune şi fetele cu minte din Evangeliŭ (AS*);
6=criniĭ S-teĭ Fecĭóre (AR) — lampele în Ierusalim (AP[1], AP[2] ABP[1], ABP[2], ABP[3]), — órele ristigniriĭ (AP[3]) — urnele în Cana (AF[1], AGL, AS*) — cărţile Mischneĭ (AE) — aripele cherubinilor (AS*);
7=Sacramentele (AR, AF[1], ABP[1], ABP[3], AGL, AS*) — bucuriele S-teĭ Fecĭóre (AP[1], AP[2], ABP[2]) — bucuriele S-tuluĭ Iosif (AP[3]) — raḑele sórelueĭ (ABP[1]) — raḑele luneĭ (ABP[1]) — luminările (AGL) — ḑilele septemâneĭ (AE) — Conciliele (AS*) — coruri de îngeri (AS*);
8=fericirile (AR, AP[1], AP[2], AF[1], ABP[3], AGL) — inimele drepte (AP[3]) — coruri de îngeri (ABP[1]) — moştiĭ (ABP[2]) — ḑile înainte de circumcisiune (AE) — cercurile sórelueĭ (AS*) — cânturile bisericeĭ (AS*);
9=coruri de îngeri (AR, AP[2], AP[3], AF[1], ABP[2], AGL, AS*) — darurile St-luĭ Iosif (AP[1]) — fraţiĭ luĭ St. Iosif (AP[1]) — templuri (ABP[1]) — lunele de sarcină (ABP[3], AE) — bucuriele peste an (AS*);
10=porunce (AR, AP[1], AP[2], AP[3], AF[1], ABP[1], ABP[3], ABP[3], AGL, AE, AS*) — leproşiĭ din Evangeliŭ (AS*) — Sacramentele (AS*);

87) Schuster, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder*, Hermannstadt, 1865, p. 401. — Tot acolo, p. 284, este textul săsesc dialectic al enigmelor din BRS, cu care cfr. şi la p. 476 nota 103.

11—=voscresnele (AR) — radele lunei (AP[1]) — stelele St-lui Iosif (AP[2], AGL, AE, AS*) — mii de fecióre (AP[3], AF[1], ABP[1], ABP[2], ABP[3]) — apostolii (AS*) — patriarchii (AS*);
12—apostolii (AR, AP[2], AP[3], AF[1], ABP[1], ABP[2], AGL, AS*) — radele sórelui (AP[1], ABP[3]) — radele lunei (ABP[3]) — articolii credinței (AGL) — triburile evreéscĭ (AE);
13=mii de fecióre (AP[1]) — radele sórelui (ABP[2]) — atributele lui Dumnedeŭ (AE).

§ 38. A explica tóte ecuivalințele de mai sus, ar fi a face un lung tractat teologico-mitologic.

Vom atrage atențiunea numai asupra ‘evangeliștilor’ în doŭ varianturi de proveninţă provenţală. In AP[1], evangeliștii sînt: ‘I a c o b, Mateiu, Ioan și Marcu’; în ABP[2]: ‘Marcu Luca și Mateiu’, fără a se menționa numele celui de al patrulea. Se scie, că pretinsul evangeliŭ al lui Iacob este un apocrif, pe care'l recunosceaŭ numai ereticii, ba încă ca ‘proto-evangeliŭ’; și se scie în acelaș timp, că dînșii aveaŭ mai multe alte evangelie pseudepigrafice,[38]) astfel că nu scieaŭ bine eĭ-înșiĭ numĕrul evangeliștilor.

§ 39. Povestea Numerelor este dară, ca și balada Cucul și turturica, un fel de c a r t e p o p o r a n ă de origine persiană, cunoscută Românilor din secolul XII și care, póte tot de pe atunci, s'a propagat din regiunea dunăréna peste mai întréga Europă.

In Portugalia ea a ajuns a fi un simplu descântec contra draculuĭ; în America a scăḑut la trépta unuĭ danț de o monotoniă superlativă; în fine, printr'o întărḑiată săritură, a nemerit pînă și 'n Talmud!

Tipul B, care este cel primitiv, s'a păstrat mai cu deosebire la Românĭ. E fórte ciudat, că noi nu-l găsim la Bulgarĭ, primiĭ adepțĭ aĭ Bogomilismuluĭ, după cum ei se par a nu avé nici balada Cucul și turturica. Asupra acestuĭ fenomen, veḑĭ cele ḑise mai sus la pag. 564-5 § 45...

38) Fabricius, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. 1, Hambourg, 1719. p. 40 și urm. — Cfr. Tichonravov, op. cit. t. 1, p. IV.

PARTEA III

SPECIMEN

DE

GRAMATICA COMPARATIVĂ ISTORICĂ

A

LIMBEĬ ROMÂNE.

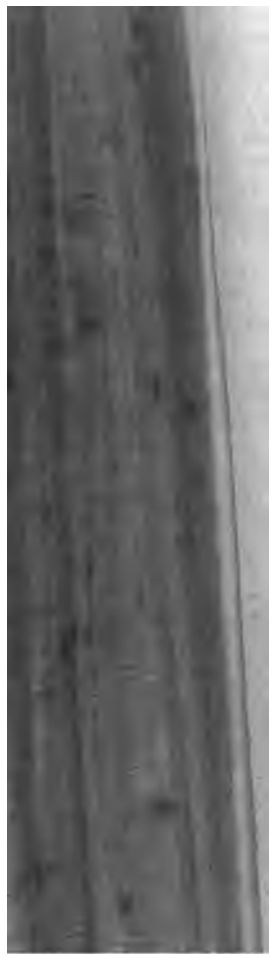

O PAGINA

DIN

SINTAXA ROMANO-ALBANESA

REDUPLICAREA ŞI TRIPLICAREA ARTICLULUĬ DEFINIT.

§ 1. O schiţă fórte pe scurt a primelor patru capitole ale studiuluĭ de faţă s'a publicat în Revista Linguistică Italiană.[1]) Maĭ pe larg, aceĭaşĭ parte şi capitolul V s'aŭ reprodus în *Românul*, 1879, februariŭ-martiŭ. Aci însă este locul cel maĭ propriŭ de a se da la lumină lucrarea întrégă, căcĭ tóte fenomenele, pe carĭ le constatâm maĭ jos în privinţa limbeĭ nóstre, ba tocmaĭ cele maĭ rare şi maĭ instructive, se găsesc în preţiosul volum al luĭ popa Grigorie din Măhacĭu, maĭ mult decât în orĭ-ce alt text românesc, vechĭu saŭ noŭ, tipărit saŭ manuscris.

§ 2. Illustrul meŭ amic profesorul G. I. Ascoli, în ultima sa publicaţiune, vorbind despre căte-va trăsure comune între limba română şi limba albanesă, face—între cele-l'alte—următórea observaţiune:

---

1) Hasdeu, *Le type syntactique homo-ille ille-bonus et sa parentèle*, în *Archivio glottologico italiano*, t. 3 (1879), p. 420-41.

„Pentru a exprime ceĭa-ce se ḑice italianesce *il bell'uomo*, „limba română póte şi obicĭnuesce a întrebuinţa o construc- „ţiune străină tuturor dialectelor neo-latine, anume: *omu-l cel „bun*, literalmente: *homo ille ille bonus*. Eĭ bine, limba alba- „nesă, la rîndul seŭ, trebuĭ să traducă pe *il bell' uomo* prin „*nyeri-u i mirë*, ceĭa ce însemnéză de asemenea: *homo ille „ille bonus*.„ [2])

Ascoli n'a făcut aci, cu cunoscuta sa petrundere, decât a atinge în trécăt, a destăinui printr'o răpede raḑă de lumină, un punct fórte important, care merită de a fi studiat cu tot din-adinsul; căcĭ el presintă, în diferitele sale manifestaţiuni, una din particularităţile cele maĭ caracteristice, cele maĭ respăndite, cele maĭ înrădăcinate ale limbeĭ române.

Vom examina fenomenul de'ntâiŭ la Românĭ, apoĭ la Albanesĭ, de aci la cele-l'alte popóre b a l c a n i c e, şi'n fine—pe cât se va puté fără a ne abate dela metódă—în afară de acéstă sferă.

I. L i m b a r o m â n ă.

§ 3. Pentru ḑicerea francesă *l'homme bon*=*ille homo bonus*, românesce se póte ḑice de o potrivă corect: *omu-l bun*=*homo ille bonus*, şi: *omu-l cel bun*=*homo ille ille bonus*.

Intre ambele moduri de a se exprime există o diferinţă generală şi o diferinţă parţială.

Diferinţa generală consistă în maĭ marea energiă a expresiuniĭ *omu-l cel bun*, adecă a formeĭ cu duplul articol; energiă resultând din însăşĭ natura procesuluĭ de reduplicare, la care tóte limbele, maĭ mult saŭ maĭ puţin, într'un cas saŭ într'altul, recurg atuncĭ când voesc a întări saŭ a rădica la emfasă ideia cuprinsă într'o silabă considerată ca cea maĭ semnificativă.[3]) Schleicher, într'o notiţă întitulată „Curiosităţĭ lingvistice„, ne dă exemple analóge de reduplicaţiune, de triplicaţiune.

2) Ascoli, *Studj critici*, t. 2, Roma, 1877, p. 67.

3) Cf. Sayce, *The principles of comparative philology*, London, 1874. p. 270. 347.

ba chiar de quadruplicaţiune şi de quintuplicaţiune în unele graiurĭ polinesiane şi africane; bună-óră: *lo-a* ‘lung›, *lo-lo-a* ‘mai lung›, *lo-lo-lo-a* ‘fórte lung› etc.[4]) Mai pe scurt, *omu-l cel bun* presintă ce-va mai mult decât *omul bun*; ce-va care, după cum constată Ascoli, lipsesce celor-l'alte limbe neolatine.

Mai este o altă diferinţă, o diferinţă parţială, pe care a surprins'o deja Bucovinénul Blazewicz. In *omu-l bun* atenţiunea este atrasă asupra ideeĭ din prima parte a construcţiuniĭ: *om;* în *omu-l cel bun*, din contra, intenţiunea vorbitoruluĭ apasă nu asupra substanţeĭ, ci mai ales asupra calităţiĭ: *bun.*[5]) Limba română posedă în aceste doă forme un fin mijloc de nuanţare, pe care fraţiĭ noştri din Occidinte sînt siliţĭ a-l înlocui prin accent, prin inversiune saŭ prin perifrasă.

Vom vedé mai la vale, că bogăţia de colorit în acéstă privinţă merge la Romînĭ şi mai departe, fără a se mărgini numai cu cele doă nuanţe; dar mai 'nainte să spunem un cuvînt despre numerósele varianturĭ ale luĭ *cel*, care jócă un rol atât de interesant în studiul de faţă.

§ 4. Vistierul Ienache din gloriósa viţă a Văcărescilor, cel mai vechiu autor de gramatică tipărită din Ţéra-Românéscă, înşiră în următorul mod diversele forme ecuivalinţi luĭ *cel*, fie ca articol, fie ca pronume demonstrativ:

Masculin singular:
acelu, celu, cel, ălu;
Masculin plural:
acĕĭ, cĕĭ, ălĭ;
Feminin singular:
acela, cela, ăia, cea, a;
Feminin plural:
acele, cele, ale.[6])

---

4) Kuhn's *Beitraege*, t. 2, p. 392. — Ca explicaţiune psicologică a fenomenuluĭ, d. W. Humboldt, *Gesammelte Werke*, t. 7, p 334.

5) Blazewicz. *Grammatik der romanischen Sprache*, Lemberg, 1856, p. 40.

6) *Observaţiĭ saŭ băgărĭ de séamă asupra regulelor şi orînduelelor gramaticeĭ românescĭ*. Rimnic, 1787, p. 46.—După ediţiunea din Viena, 1787, p. 38.

aţelu bunu. Aşa cel puţin am citit în tóte texturile macedo-române cunoscute, deşi sub-dialectele de acolo, necercetate încă, pot înfăţişa divergínţe.

In fine în Transilvania, după reposatul Ion Maiorescu, ar exista şi forma *célă* în loc de *cela*, pe care el o auḑise de asemenea la Românii din Istria.[17]) Orĭ-cum ar fi, la plural Istriano-românii ḑic *celi*, judecând mai cu sémă după preţiósele texturi adunate de Miklosich: ‹celi vii şi celi morţi›.[18])

Resultă dară că, după provinciă saŭ localităţi, Românul ḑice: *omu-l acel bun, cel bun, ăl bun, cela bun, ăla bun* etc., la plural: *ómeni-ĭ aceĭ buni, ceĭ buni, ăĭ buni* etc.; după cum la feminin se ḑice: *muĭere-a aceĭa frumósă, acea frumósă, ceĭa frumósă, aĭa frumósă, a frumósă,* la plural: *muĭerile acelc frumóse, cele frumóse* şi aşa mai încolo; divergind unii de alţii prin forme, dar posedênd toţi fără excepţiune pe *cel* cu funcţiune de a r t i c o l.

Aci este locul de a stabili o distincţiune.

§ 5. Pe când femininul *a* pentru *cea* cu pluralul seŭ *ale* pentru *cele* póte fi pus de o potrivă de 'naintea a tot felul de adjectivi, cel puţin în graiul din Ţéra-Românéscă, care preferă de asemenea pe *ăl* lui *cel* şi pe *ăĭ* în loc de *ceĭ*, — corespondintele seŭ masculin *al* şi *aĭ*, adecă forma cea bărbătéscă cu *a* clar, nu cu obscurul *ă*, se întrebuinţézĕ la toţi Românii din Dacia lui Traian exclusivamente de 'naintea numerelor ordinale, a pronumelui posesiv şi a genitivului, nici o dată de 'naintea adjectivului în sensul strict al cuvîntului.

Aşa se ḑice:

al doile, lîngă *a doua*, cu care compară pe *a frumósă*= *cea frumósă*;

---

17) *Itinerar în Istria*, Iaşi, 1874, p. 91.

18) *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861, p. 58.—După specimenele publicate de Ascoli, *Studj critici* t. 1, Gorizia, 1861, p. 55, s'ar puté crede că Istro-Românii întrebuinţézĕ fórte rar articolul *cel*. — Cfr. şi texturile la Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 8—10.

al meŭ, *aĭ meĭ*, lîngă *a mea*, *ale mele*, cu carĭ compară pe *ale frumóse=cele frumóse*;

aĭ omuluĭ, *aĭ ómenilor*, *a muĭerĭĭ*, *ale muĭerilor*, etc.

Dacă ne aducem bine a-minte, numaĭ în *al-alt* lîngă *ăl-alt*, *cel-alt* şi bânăţénul *hăl-alt*, formele *al*, *ăl* şi *cel* alternéză fără deosebire.

Afară de *al-alt*, Macedo-românĭĭ nu cunosc pe *al*, *aĭ*, *ale*, decât sub unica formă redusă *a*; adecă aplică pe femininul singular *a* către tóte genurile şi numerele: *a doileĭ*, *a mieŭ*, *a steaolĭĭ*, *a domnuluĭ*, *a calĭilor* etc.

Aceĭaşĭ reducere a tuturor formelor la femininul singular *a* ne întîmpină în unele regiunĭ ale Transilvanieĭ, de exemplu în préjma Blajuluĭ.

In gramatica de Klain şi Şincaĭ noĭ citim: *a doillea*, *a treillea*, *fărtaţĭ a luĭ*, *a meŭ tată*, *a meĭ părinţĭ* etc.[19])

La Moldovenĭ aceĭaşĭ formă redusă *a* pentru *al*, *a*, *aĭ*, *ale* este aprópe tot aşa de predomnitóre în graĭul poporan, maĭ cu deosebire în privinţa genitivuluĭ, de 'naintea căruĭa se pune numaĭ *a*, fie el concordat cu un feminin saŭ cu un masculin, cu un singular saŭ cu un plural.

Se ştie că poeţiĭ noştri utiliséză une-orĭ pentru metru, póte şi pentru armoniă, pe acest *a*, maĭ comod decât formele cele lungĭ: bună-óră Bolliac în ‘Schitul’:

‘E verde ca tulpina *a cărĭ crăcĭ părlite*
‘Se 'ncarcă 'n mlecul ierneĭ...’,

în loc de: ‘ale cărĭĭ crăcĭ’.

Intrebuinţarea cea corectă a luĭ *al*, după gen şi număr, deosebesce maĭ cu preferinţă pe Muntenĭ.

Ca model póte servi următórea bucată din poesia luĭ Bolintinénu ‘La o rîndunică’:

Iară noĭ prin ţerĭ străine
Plângem ţéra ta cu dor.

19) Ed. din 1780, p. 28—9, 34.

Triştĭ de *ale eĭ suspine*,
Insetaţĭ *d'al eĭ amor*.
Când în ţéra 'nstrăinată
Încă te veĭ înturna,
Vino, dragă, înc'o dată
Pe *aĭ teĭ* aĭ cerceta.
Insă la *a ta privire* etc.

Dintre texturile publicate de noĭ în colecţiunea de faţă, vedem:

Intr'un scurt zapis mehedinţén, scris la 1599: ‘*a* nóstră scriptură„ ‘*al* lor cuvînt„ ‘părinţi *ai* noştri„.[20])

In interesanta cronică olténă a luĭ Moxa de la 1620 concordarea luĭ *al* este fórte corectă în: ‘réle lucrure *ale* lui„ ‘feĭor *alŭ* mieu„ ‘*a* lui maică„ ‘nepoţii lui Iacov şi *ai* Iudei, etc., dar totuşĭ în maĭ multe alte pasage femininul singular *a* usurpă locul tuturor celor-l'alte forme.[21])

In volumul luĭ popa Grigorie:

1° Flexiunea regulată a luĭ *al*:

Texturĭ Măhăcene: ‘Legenda Duminiceĭ, 4: o ḑisă de-*ale* méle; ‘Încercărĭ de traducere, 130: *ai* doii, 128, 159: *al* treile etc.; ‘Intrebarea creştinéscă, 205: *alŭ* doile, 201: *a* zécé, 205: făcătorĭul cerĭului şi *alŭ* pământului, 201: cuvinte *ale* lui, 211: faptele bune *ale* lui, 212: *al* cui nume etc.: ‘Predica I, 239: numele sfántu *al* tău, 234: cuvente *ale* loru, 238: *ale* noastré bure lucrure etc.; ‘Legenda sânteĭ Vineri, 193: foc *al* lor, 185: slugi *ale* lui etc.; ‘Predica II, 225: *ale* méle năravure;

Texturĭ Bogomilice: ‘Rugăcĭunea de scóterea draculuĭ, 114: *ai* doii, *ai* treii, 115: *alŭ* şasele, 123: feĭori *ai* Melintiei, 122: feĭori *ai* surori-me etc.; ‘Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, 72: *a* îngeriloru rugâcĭune, 68: rugâcĭune fu *a* sfinţiiloru, 57: *a* lu Hristos maică etc.; ‘Apocalipsul luĭ Paul,

20) T. 1, p. 88.
21) Ibid. p. 424, No. 60.

24: praznicele svinte *ale* tale; ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ, 74: *ale* sale păcate, 81: îngeri *ai* lu Hristos...

2° Flexiunea lui *al* redusă numaĭ la *a*:

Texturĭ Bogomilice: ‘Apocalipsul lui Paul, 21: îngerii *a* bărbaţilor şi *a* muerilor, 26: nuor de focu ïaste *a* omenilor, 26: sufletele direpăţiloru şi *a* păcâtoşiloru; ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ, 82: cornure *a* pământului.

§ 6. Numaĭ într'un singur idiotism, masculinul *al* s'a petrificat, remânênd neschimbat, orĭ-care ar fi genul saŭ numerul în concordanţă, şi nereducêndu-se nicĭ o dată la *a*; anume atuncĭ când este legat cu prepositiunea *de*, formând ţicerea *al-de*, bună-óră în ‘Sburătorul, luĭ Heliade:

‘Or aïde l'*al-de* baba Comana...

apoĭ maĭ departe:

‘Tot smeŭ a fost, surato. Veḑuşĭ împeliţatul!
‘Că ţintă l'*al-de* Flórea în clipă străbătu...„

saŭ în ‘Ocna, luĭ Bolliac:

‘Ajung cu ea a-casă ş'o bag la *al-de* tata.....,

pasage în carĭ *al-de* se rapórtă la o fiinţă cunoscută, bine determinată, fie bărbat saŭ femeiă; de unde însă, întocmaĭ ca în francesul *certain*, s'a putut desvolta în urmă accepţiunea, astăḑĭ aprópe unicamente admisă, de “óre-cine, în expresiunea poporană *al-de voĭ*, *al-de eĭ*, adecă ‘óre-cine de felul cutare,.

Tot cu sensul de ‘cine-va bine cunoscut,, deşi cu o nuanţă propriă, figuréză *al-de* în gramatica basarabiană a luĭ Doncev, care ne spune: ‘Pentru a arăta numirile familice în numĕrul ‘plural, se întrebuinţézĕ prepositia *al-de* saŭ finalele -escĭ, ‘-ulescĭ: *al-de* Cazimir=Cazimirescĭ, *al-de* Catargi=Catargi-‘escĭ, *al-de* Ghica=Ghiculescĭ etc. De ex: Pre *al-de* Cazimir ‘şi *al-de* Alexandri, ca şi pre Donicescĭ şi Bălşescĭ....,[22])

22) Doncev, *Cursul primitiv de limba română*, Kişineŭ, 1865, part. 2, p. 23.

E ciudat că nicĭ într'o gramatică românéscă, afară de a lui Doncev, nu se vorbesce nemic despre nefericitul *al-de*; şi este şi mai ciudat, că el nu se găsesce nicăirĭ în vechile monumente ale limbeĭ române.

Limbile romanice occidentale, de nu mĕ amăgesc, nu ne presintă nicĭ o analogiă în astă privinţă, afară numaĭ dacă va privi cine-va pe *al-de* ca o metatesă a articlului partitiv francés şi italian, compus în ordinea inversă din aceleaşĭ părţĭ constitutive *de* şi *ille*, însă cu un înţeles de tot depărtat. Francesul "j'ai trouvé *des* amis, saŭ italianul 'parlare a *degli* sciocchi, nu s'ar puté exprime românesce nicĭ într'un cas cu ajutorul luĭ *al-de*. Noĭ preferim, prin urmare, de a-l considera, pînă la probă contrariă, ca un ce specific românesc.

Ceĭa-ce ne confirmă în acéstă opiniune, este existinţa în limba română a idiotismuluĭ: săracu-*l de* mine, păcătosu-*l de* el, amărîtu-*l de* om[23]) etc., unde *-l de* corespunde luĭ *al-de*, astfel că *al* ni se pare a înlocui un adjectiv articulat órecare, ce-va cum s'ar dice: 'cunoscutu-*l de* cutare,. Dar de ce atuncĭ noĭ nu avem şi *a-de*, care să corespundă cu: 'cunoscut-*a de* cutare,?

De astă dată, orĭ-cum ar fi, nu este în cestiune idiotismul *al-de*, fie cât de interesant, ci elementul *al* în genere.

§ 7. Alăturĭ cu articlul *cel* există dară în limba română, după tóte dialectele, articlul *al*, care se declină de asemenea după gen şi număr. putênd însă a fi înlocuit la tóte genurile şi numerele, maĭ mult saŭ maĭ puţin, prin femininul singular *a*, pe când femininul *cea*, din contra, nu póte înlocui nicĭ o dată pe *cel*, *cei*, *cele*.

Sub raportul etimologic, *al* se referă către *cel* din punct în punct ca *ast* către *cest*.

Să examinăm acuma maĭ de aprópe, în ce anume consistă

23) Cf. Coresi, *Evanghelie cu învăţătură*, Braşov, 1580, quatern. II, p. 2: 'amărîtulŭ de omŭ să se sature,='amăritul om,.

între ambele diferința cea funcțională, adecă în modul de întrebuințare al fie-căruĭa.

§ 8. Natura adjectivală a numerelor ordinale și a pronumilor posesivĭ n'a fost nicĭ o dată și nu póte fi contestată. *Doile*, *doua*, *meŭ*, *mea*, sînt rude fórte de aprópe cu *bun*, *bună*, formând cel mult o varietate din clasa adjectivilor qualificativĭ, dar nicĭ de cum o rubrică separată. Nemic maĭ corect ca ḑicerea ‹adjectiv ordinal› saŭ ‹adjectiv posesiv›. De aci resultă că funcțiunea luĭ *al* în *al meŭ* este aceĭașĭ cu funcțiunea luĭ *cel* în *cel bun*. In ambele casurĭ de o potrivă este un articol pus de 'naintea unuĭ adjectiv. De asemenea în privința luĭ *al doile*, deși acéstă construcțiune se póte explica maĭ bine într'un alt mod, după cum vom vedé maĭ jos, când vom avé a vorbi despre limba arméncă.

O maĭ mare dificultate se pare a presinta la prima vedere rolul luĭ *al* în *al omuluĭ*, *al ómenilor*. *Omuluĭ*, *ómenilor*, să fie óre adjectivĭ? Indoĭéla în acéstă privință ar fi fost legitimă numaĭ dóră înainte de frumósele cercetărĭ ale luĭ Garnett, carele a demonstrat definitivamente, că orĭ-ce genitiv în orĭce limbă nu este decât un adjectiv, *patris* în *domus patris* fiind tot una cu *paternus* în *domus paterna*.[24]) Chĭar înainte de Garnett însă, adjectivitatea genitivuluĭ fusese prevedută fórte bine de cătră Schlegel, Becker și alțiĭ, deși nu ajunsese încă a deveni o dogmă linguistică.[25])

Decĭ: limba română are un articol pre-positiv adjectival, diferențiat în doă forme primare: *cel* și *al*, lăsându-se la o parte varianturile cele secundare ale fie-căruĭa.

---

24) Garnett, *On the origin and import of the genitive case*, în *Proceedings of the Philological society*, t. 2 (1846), p. 165, reprodus apoĭ cu alte studie ale luĭ Garnett în *The philological essays*, London, 1859, p. 214. Este o eróre de a atribui paternitatea acesteĭ demonstrațiunĭ luĭ Höfer, a cărui excelintea lucrare *Zur Lautlehre*, Berlin, 1839, p. 90—97, abia atinge cestiunea adjectivității genitivuluĭ.—Cf. Max Müller, *Lectures* ed. 5, p. 114, și Hübschmann, *Zur Casuslehre*, München, 1875, p. 104.

25) Cf. Charma, *Essai sur le langage*, Paris, 1846, p. 217.

§ 9. In *omu-l cel bun*, după cum constatasse deja Vicarius, construcţiunea substantivului cu adjectivul este de două ori articulată: *homo ille ille bonus.*

In *al doi-le*, este de două ori articulat un singur adjectiv din cele numite circumstanţiale.[24]).

Tot de două ori este articulat un singur adjectiv în genitivul *al omu-lu-i*, ceea-ce franţusesce ar trebui să se dică: ‹*l'*homme-*le*-de›.

In fine, ĭarăşĭ articulat de două ori şi ĭarăşĭ un singur adjectiv, ne întimpină în *cel-al-alt*, literalmente: *ille-ille-alter.*

De aci urméză că în *omu-l al doi-le* construcţiunea substantivului cu adjectivul este de trei ori articulată: *homo-ille ille-duo-ille.*

De asemenea în *omu-l cel-al-alt*, care nu este decât: *homo-ille ille-ille-alter.*

Nu mai puţin la Macedo-românĭ în *fratile a*[*l*] *viĭi-nu lu-i*, ceea-ce ar fi franţusesce: ‹frère-*le le*-voisin-*le*-de›.

In expresiunea *omu-l cel al doi-le*, care nu presintă nimic anormal în limba română, avem chĭar **patru** articolĭ în construcţiunea unuĭ singur substantiv cu un singur adjectiv: *homo-ille ille ille-duo-ille*! Dar poporul obicĭnuesce a întrepune între asemenea construcţiune prepositiunea *de*: ‹omu-l cel *de* al doi-le›.

Să se mai observe că la noĭ, ca şi la Macedo-românĭ, ordinalele *al doile, al treile* etc. se pronunţă generalmente *al doi-le-a, al trei-le-a*, primind la códă acelaşĭ apendice pe carĕl găsim în *acest-a, acel-a, acum-a, atunci-a, dl-a, aĭ-a, dle-a*, şi care, orĭ-cum ar voi cine-va să-l boteze saŭ să-l comenteze, servă a întări sensul cuvîntuluĭ, a-l mai afirma, ce-va ca la Elinĭ *-i* în οὗτοσ-ί, αὕτη-ί, τουτον-ί, ἐκεινοσ-ί, saŭ ca la Francesĭ *-là*, astfel că *omu-l cel al doi-le-a* ar suna franţusesce: ‹homme-le le le deuxième-le-là› !!

24) Termin introdus de Silvestre de Sacy, *Principes de Grammaire général.* part. I, ch. 7.

Să adăugăm însă, că amplificativul *-a* în códa ordinalelor e fórte rar în texturile române din secolul XVI. In volumul lui popa Grigorie, mai în speciă, noi vedem: ‘al doi-le› (202, 205), ‘al trei-le› (51, 128, 159, 207), ‘al şase-le› (115, 128), ‘al şapte-le› (62) etc., pretutindeni fără *-a*.

§ 10. Dacă Ascoli credea cu tot dreptul a fi atăt de importantă dupla articulare română în *omu-l cel bun*, cu căt şi mai important i-ar fi apărut acest fenomen, să fi voit a împinge analisa ce-va mai adînc, constatând că el face abia o mică parte dintr'o sistemă întrégă, fórte complicată, depărtată cu desăvîrşire de mecanismul limbelor neo-latine occidentale şi—după cum ne vom încredinţa mai jos—coincidând în tóte particularităţile sale, pînă şi 'n cele mai mărunte, numai cu sistema albanesă.

Dar de o cam dată mai avem de urmărit încă o construcţiune analógă, pe care n'am atins'o în desvoltările de mai sus, reservându-i un loc a-parte.

§ 11. Pe lîngă formele *omu-l bun* şi *omu-l cel bun*, mai există construcţiunea *omu-l cel bunu-l.*

Poporul din unele regiuni ale Munteniei şi de peste Olt o întrebuinţéză pînă astă-di, deşi în cărţi noi am vĕdut'o de o cam dată numai într'o mică comediă, represintată óre-când pe scena din Bucuresci şi unde un ţeran din Ilfov dice: ‘vorbe-le ale dulci-le›.[27])

Acest tip, care ne dă un al treilea grad de intensitate, de energiă, de emfasă, în comparaţiune cu primul grad *omu-l bun*, este fórte familiar Macedo-românilor, după cum ne-a încredinţat d. Apostol Margarit şi alţii. Cu tóte astea, în renumita gramatică a lui Boiadji, resfoind'o cu destulă atenţiune, noi am dat peste un singur specimen de acest fel, anume: *fiţor-lŭi aţelŭi nĭiţ-lŭi*, adecă ‘feciori-i ceĭ mici-i›, alăturĭ cu: *fiţor-lŭi aţelŭi nĭiţi*=‘feciori-i ceĭ micĭ›.[28])

27) Dumitrescu, *Zmărăndiţa sŭu fata păndarului*, Bucurescĭ, 1855, p. 28.
28) Boiadji, *Macedowlachische Sprachlehre*, Bucurescĭ, 1863, p. 166 şi 208.—După prima ediţiune, Viena, 1813, p. 166 şi 228.

Mai pe scurt, de 'ncóce şi de 'ncolo de Dunăre, este de o potrivă cunoscută graiului român, măcar-că de o potrivă nesocotită în gramatică şi 'n literatură, construcţiunea *omu-l cel bunu-l.*

Nicăiri însă ea nu ni se presintă pe o scară mai întinsă şi cu nesce trăsure mai pronunţate, ca în cel mai voluminos monument al limbei române din secolul XVI, asupra căruia ne vom opri aci un moment mai cu din-adinsul.

§ 12. In anul 1580—1581, sub îngrijirea diaconului Coresi şi a doi popi din Braşov, s'a tipărit românesce un Omiliar in folio, cuprinḑend 320 foi în $39^1/_2$ quaternionuri.

In acéstă carte noi am găsit peste trei-sute de casuri ale formulei *omu-l cel bunu-l*, pe cari le vom clasifica în următórele patru-spre-ḑeci modalităţi de aplicaţiune:

a) Masculin singular: omu-l cela rău-l (X. 11), locu-l cela frumosu-l (XII, 15), soare-le cela dereptu-l (XIV. 9), omu-l cela vechiu-l (VIII. 1, XIV. 13, XXXVI. 14), glasu-l cela dulce-le (XVIII. 3), lucru-l cela bunu-l (I. 6, III. 7, IV. 14, XII. 14, XXIX. 5) etc.

b) Feminin singular: măn-a céia tare-a (VIII. 7), ţar-a céia făgăduit-a (X. 12), gur-a céia mincinoas-a (XII. 2. 3), viaţ-a céia bun-a (XIV. 3), parte-a céia stâng-a (III. 5, XXXVII. 13), cale-a céia larg-a (VIII. 3, XXVI. 15) etc.

c) Masculin plural: sfiinţi-i ceia aleşi-i (II. 5), oameni-i ceia buni-i (III. 16), muguri-i ceia mari-i (VII. 16) etc.

d) Feminin plural: păcate-le célé réle-le (II. 2, III. 11), cugete-le célé bune-le (IX. 4), cuvinte-le célé mincinoase-le (XIV. 5), fieri-le célé sălbateci-le (XXIV. 10) etc.

e) Casul de sub *a* şi *b*, când însă mai urméză un alt adjectiv numai post-articulat: viaţ-a céia dulce-a şi înfrămseţat-a (IX. 5), inem-a céia bun-a şi deşchis-a (XVI. 8), vântu-l cela neopritu-l şi greu-l (III.7) etc.

f) Casul de sub *b*, când însă mai urméză un alt adjectiv post-articulat şi pre-articulat: munc-a céia iute-a şi céia amar-a (XI. 1), viaţ-a céia nesfrăşit-a şi céia bun-a (V. 12) etc.

g) Casul de sub *c* şi *d*, când însă mai urmézá un alt adjectiv numaĭ post-articulat: preuţi-i ceĭa derepţi-i şi buni-i (VIII. 4), slugi-le célé bune-le şi înţelepte-le (VIII. 4), lucrure-le célé bune-le şi dulci-le (X. 5) etc.

h) Casul de sub *g* cu doĭ adjectivĭ numaĭ post-articulaţĭ: paşti-le célé cinstite-le şi ĭubite-le (IX. 4).

i) Substantivul la genitivo-dativ, articlul prepositiv şi adjectivul la nominativ: mândri-ei céĭa bun-a (I. 16), vieţi-ei céĭa dulce-a (XII. 3), dumnezeu-lui cela viu-l (XII. 16), păcate-lor célé marile (XIV. 4) etc.

j) Substantivul şi articolul prepositiv la genitivo-dativ, adjectivul la nominativ: sufletu-lui celuĭa necuviosu-l (V. 8), lucrurilor celora bune-le (XXVI. 15) etc., ba chĭar cu un adjectiv suplementar numaĭ post-articulat: oameni-lor celora dulci-i şi blânzi-i (XX. 11).

k) Substantivul şi adjectivul la genitivo-dativ, articlul prepositiv la nominativ: lucruri-lor célé nevăzute-lor (IX. 15).

l) Tóte la genitivo-dativ: vracĭu-lui celuĭa mare-lui (X. 11), mielu-lui celuĭa nevinovatu-lui (XXXII. 8), oameni-lor celora răi-lor (XIII. 10) etc.

m) Casul de sub *l*, cu un alt adjectiv numaĭ post-articulat la nominativ: vracĭu-lui celuĭa milostivu-lui şi dulce-le (V. 15).

n) Când substantivul este separat de adjectiv printr'o altă parte a cuvîntuluĭ: draci-i noştri ceĭa neadormiţi-i (XIII. 13), trupuri-le păcătoşilor célé întunecate-le (VII, 8), frămséţe-a lui céĭa neputred-a (XII. 14) etc.

Ceĭa ce e de observat în exemplele din Coresi, este că articlul pre-positiv al adjectivuluĭ post-articolat e tot-d'a-una amplificat cu *a*: *cel-a*, *cel-a*, *celor-a*, pe când acéstă emfatică anexă lipsesce acolo unde adjectivul nu este post-articulat, de exemplu: *vrăjmaşu-l cel ĭute* (XVII. 2), *minte-a cé bună* (XXXI. 12), *răbdare-a cé lungă* (XXXIV. 10), *coconi-lor cel nezlobivĭ* (XVII. 4). Pe aceĭa-şĭ pagină figuréză: *tărie-a céĭa mare-a* alături cu: *tărie-a cé multă* (XXX. 4). Cu alte cuvinte, *omu-l*

cel-a bunu-l ‘homme-le le-là bon-le, se distinge în Coresi şi prin amplificativul *-a* de *omu-l cel bun* ‘homme-le le bon,.

§ 13. Afară de Omiliarul dela 1580, formula *omu-l cel bunu-l* ne întimpină mai cu deosebire des în preţióscle texturi dintre 1550—1600, cuprinse în volumul lui popa Grigorie, şi anume:

Texturi Măhăcene: ‘Legenda Duminicei, 2: fapte-le voastre celé multe-lé, 3: greşale-le voastre cĭalé multe-le, fapte-le voastre cĭalé rĭale-le, fărădelégĭ-a voastră ćaĭa mult-a, 6: viermi-i ceĭa neadormiţi-i, mâr-a mé cĭaĭa înralt-a, scaunu-l meu cela sfăntu-l, 7: sfinţi-i miei ceĭa mari-i, 8: cuînrur-a ćaĭa sfănt-a, capu-l miu cela précuratu-l, 13: omu-l cela nemilostivu-l, 15: maic-a mĭa ceâ précurat-a, 16: tată-lŭ meu cela nevăḑutu-l, focu-l cela nestinsu-l; ‘Predica II, 231: eresuri-le célĭa réle-le, 224, 225: focu-lŭ cela mare-le, 224: bunătate-a ei céĭa deşart-a, 227: veselii-le célĭa mari-le, soţi-a ta céĭa ĭubit-a, 229, 230: chinu-lŭ cela mare-le, 230: nâravuri-le trupului célĭa réle-le.

Texturi Bogomilice: ‘Călătoria Maĭcei Domnului, 57: munci-le cele mari-le, 37: fiĭu-lui tău cela blagoslovitu-l, 70: fiĭu-l meu cela preĭubitul; ‘Apocalipsul lui Paul, 25: iubire-a omenilor ceĭa deşart-a, 23: fii[i] mei ceĭa preĭubiţi-i: ‘Cugetări în óra morţii, 75: păcate-le mele cele relé-le, mare-lé gĭudeţu cela înfricatu-l.

In aceste exemple, ca şi 'n cele din Coresi, articlul prepositiv *cel*, afară de vr'o doă excepţiuni, este tot-d'a-una amplificat cu *-a*.

§ 14. Articlul *cel* saŭ *al* aparţine, în modul cel mai necontestabil, adjectivului şi numai adjectivului.

El este atât de adjectival, încât Germanul Clemens nu s'a sfiit de a îndesa într'un dicţionar româno-german toţi adjectivii nostri supt singura rubrică *cel:*

cel ascuns, der heimliche,

cel bătrîn, der alte,

cel credinclos, der treue,

cel legat, der gebundene etc.[29])

Acéstă excentricitate se justifică pînă la un punct printr'o particularitate a limbeĭ române. La noĭ aprópe toţĭ adjectiviĭ sînt în acelaşĭ timp adverbĭ; astfel *frumos* însemnéză de o potrivă ‹pulcher›, şi ‹pulchre››, *reŭ*—‹malus›, şi ‹male››, *drept* —‹rectus›, şi ‹recte››, *credinclos* ‹fidelis›, şi ‹fideliter›, etc.; dar numaĭ adjectivul póte să primésc̆ă articlul *cel*. Un adverb, ba chĭar o prepositiune, devine adjectiv din dată ce i se prepune acest articol; de exemplu: *ceĭ dela ţéră*, *ceĭ din oraş*, *obiceiele cele de atunc̆ĭ* etc., întocmaĭ ca grecesce în: οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς, οἱ ἐν τῇ πόλει, τὰ τότε ἤθη....

In Omiliarul din 1580 ne întimpină la tot pasul adjectivĭ pre-articulaţĭ, întrebuinţaţĭ fără nicĭ un substantiv, deşi sînt şi post-articulaţĭ tot-o-dată, precum: *cela bunu-l* (II. 1), *celora buni-lor* (V. 2), *celora dragi-lor* (XIV. 4), *ceĭa dragi-i* (X. 6), *ceĭa setoşi-i* (XV. 3), *célé mici-le* (XVI. 11, XIX. 8), *célé bune-le* (II. 1) etc.

De asemenea în volumul luĭ popa Grigorie: *ceĭa înturecaţi-i* (235), *ceĭa făţarnici-i* (234) etc.

De acelaşĭ natură este locuţiunea poporană, care ocurge nu o dată în basmele muntene adunate de d. P. Ispirescu, precum: ‹o nuntă d'*ale împărătesci-le*›, ‹o masă d'*alea înfricoşate-le* li se pregăti în pripă şi luară căte niţel vin d'*alea nemuritóre-le*›, etc.,[30]) unde adjectivul pre- şi post-articulat urméză după un substantiv nearticulat.

Nu maĭ puţin adjectival este acelaşĭ articol sub forma *al* în *al doile* saŭ *al meŭ*; ĭar cu atât maĭ mult în *cel-al-alt*, pronunţat generalmente *cela-l'alt*, unde tóte elementele sînt legate, unite, cimentate în modul cel maĭ intim.

Este evidinte că articlul *cel* saŭ *al* se concórdă la gen şi numĕr cu adjectivul seŭ, carele şi el se concórdă de aseme-

29) Clemens, *Kleines walachisch-deutsch Woerterbuch*, Ofen, 1823, p. 157—169.
30) Ispirescu, *Legende şi basmele Românilor*, part. 1, p. 50, 53, 59 etc.

nca cu substantivul ce 'l însoţesce saŭ carele se presupune. Ar fi de prisos de a mai ţice chiar acésta, dacă n'am avé a face decât cu *cel bun*, *cea bună*, *ceĭ buni*, *cele bune*, saŭ cu *al doile*, *a doua*, *aĭ meĭ*, *ale mele* etc. Sîntem datorĭ însă a o spune, fiindcă există o excepţiune din acéstă regulă generală: o excepţiune fundamentală, fórte remarcabilă, prin care limba română se separă ĭarăşĭ cu totul de suratele sale din Occidinte.

Este un fenomen, care merită pe deplin de a fi studiat mai de aprópe.

§ 15. Deşi articlul *al*, construit cu genitivul, aparţine acestuĭa din urmă, adecă adjectivuluĭ, ca şi 'n *al meŭ*, *a mea* etc., totuşĭ el se pune în acord la gen şi la numĕr cu substantivul ce-ĭ precede. Se ţice, de exemplu: *acéstă casă a boerului*, literalmente: ‹cette maison *la*-boyard-le-de›, dar: *acel cal al cocóneĭ*=‹ce cheval *le*-dame-la-de›.

Dacă vom înlocui pe *al* printr'un simplu pronume demonstrativ, saŭ fie şi relativ, adecă prin accepţiunea cea primitivă a orĭ-căruĭ articol definit, fenomenul va înceta de a fi curios, ni se va explica de sine, ba încă va apare ca singurul logic. In adevĕr: ‹acéstă casă *acéstă* boieruluĭ, saŭ: ‹acel cal *acel* cocóneĭ, cuprind un pleonasm, dar sînt fórte naturale. Nelogică ar fi numaĭ dóră construcţiunea contrariă: ‹acéstă casă *acest* boieruluĭ, saŭ ‹acel cal *acea* cocóneĭ›.

Şi totuşĭ un asemenea mod de a articula pe genitiv, fie cât de firesc, distinge numaĭ pe Românĭ între tóte popórele neo-latine. Din acest punct de vedere, chiar dacă n'ar fi altele — cela ce vom cerceta mai departe — construcţiunea nóstră genitivală merită deja o deosebită atenţiune, căcĭ altmintrelea—adecă de 'naintea ordinalelor şi posesivilor, când aceştiia nu sînt însoţiţĭ de substantiv—întrebuinţarea luĭ *al* coincidă cu cea neo-latină: *al meŭ*=‹le mien›, *a mea* =‹la mienne›, *al doile*=‹le deuxième› etc.

§ 16. Articlul prepositiv al genitivuluĭ se perde la noĭ în aparinţă, când urméză după un substantiv articulat, de exemplu

casa boierului saŭ *calul cocóneĭ*, nu *casa a boierului* saŭ *calul al cocóneĭ*; după cum el se perde, de asemenea, în *fratele meŭ* în loc de *fratele al meŭ*. Acéstă dispariţiune însă nu este în realitate decât o contracţiune a doă elemente omofone: *cas'-a boierului* pentru *casa-a...*, *calu'l cocóneĭ* pentru *calul-al...* Şi probe despre acésta, étă-le:

1°. La Macedo-românĭ, după cum am vĕḑut'o maĭ sus, o asemenea contracţiune nu s'a întrodus. Eĭ ḑic: ‹frati*le a* niŭ„, ‹jocuri*le a* mele„, ‹casa *a* viţinuluĭ„, ‹óra *a* morţilĭ *a* mei„ etc. Fiind învederat, că forma cea necontrasă e maĭ veche decât cea contrasă, resultă că trebuĭa s'o fi avut óre-când şi Româniĭ din Dacia luĭ Traian. Acésta se confirmă, între altele, prin următórele fapte:

2°. In Omiliarul din 1580 ne întimpină de multe orĭ articlul genitival *al* după un substantiv post-articulat, precum: ‹milosrădie-*a a* dulcelui„ (XI, 9), ‹locu-*l al* muncilor„ (XVI, 13), ‹tărie-*a a* domnului„ (XVII, 4), ‹mărăcini-*i ai* iubircei„ (XXI, 1), ‹înţelepţie-*a a* lor„ (XXXII, 13), ‹cuvinte-*le ale* ceştii evanghelii„ (I, 4) etc.

3°. Tot acolo pronumele posesiv se vede pre-articolat în urma unuĭ substantiv post-articulat, precum: „mil-*a a* sa„ (VII, 13), ‹dulce-*lui al* tău părinte„ (XI, 9) etc.

4°. In Texturĭ Bogomilice noĭ citim: ‹précinstite-*le ale* lui măini„ (94); în Texturĭ Măhăcene: ‹nume-*le al* lui„ (210).

5°. In Transilvania acéstă construcţiune necontrasă pare a se conserva în popor pînă astăḑĭ, cel puţin în unele localităţĭ, de vreme ce Klain şi Şincai o menţionéză anume ca maĭ puţin elegantă decât cea contrasă: ‹loco *caullul a domnului* elegantius dicitur *caullul domnului*, quod idem significat.„[31])

6°. In Texturĭ Măhăcene şi'n Texturĭ Bogomilice ne întimpină fórte des o contracţiune identică cu cea în cestiune, dar în nesce casurĭ unde limbagiul obicĭnuit n'a consacrat'o, de

31) Ed. din 1780, p. 15.—Acest pasagiŭ este însă modificat în ed. din 1805 p. 24.

ex: ‘zéce cuvinte-*le* sale„ (198, 201, 202)=‘ḑece cuvinte *ale* sale„, ‘sfănta peliţ-*'a* lui şi curatul sănge-*le* lui„ (241) =‘sfănta peliţă *a* luĭ şi curatul sănge *al* luĭ„, ‘slăvitul nume-*le* tău„ (238)=‘slăvitul nume *al* tău„, ‘cinstitul capu-*l* lui„ (125)=‘cinstitul capu *al* luĭ„ etc., ceĭa ce ne explică facilitatea cu care, prin acelaşĭ procedură, s'aŭ contopit articlul prepositiv al genitivuluĭ cu articlul postpositiv al substantivuluĭ.

Maĭ pe scurt, t r i p l a articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul genitival: ‘equus-*ille ille* dominae-*illius*„ un fenomen sintactic atât de interesant sub tóte raporturile, nu este propriă dialectuluĭ macedo-român, după cum se crede generalmente, ci aparţine limbeĭ române întregĭ. Numaĭ de diecóce de Dunăre a remas totuşĭ intactă, dar nu pretutindenea, fina luĭ concordare cu substantivul ce precede, pe când acolo unde cele patru forme: *al*, *a*, *aĭ*, *ale* s'aŭ redus tóte la singurul feminin *a*, s'a sters cu desăvîrşire elementul logic al construcţiuniĭ.

§ 17. Din cele de maĭ sus resultă, că articlul prepositiv este trăsura cea maĭ caracteristică a adjectivuluĭ român.

Substantivul póte fi numaĭ post-articulat: *omu-l*, *părinte-le*, *femee-a*, *feciori-ĭ*, *fete-le*.

Un *cel*, un *ăl*, un *a* de 'naintea substantivuluĭ nu sînt nicĭ o dată articolĭ, ci tot-d'a-una pronumĭ demonstrativĭ n e t o c i ţ i. Ḑic ‘netociţi„, căcĭ tocmaĭ tocirea ideologică a unuĭ pronume, generalmente demonstrativ, une-orĭ relativ, este ceĭa-ce'l schimbă în a r t i c o l, făcêndu-l să înceteze de a maĭ servi la indicaţiunea realistă a lucruluĭ saŭ a posiţiuniĭ între lucrurĭ. Articlul nu este decât un pronume tocit, micşurat, deslipit de elementul seŭ material; un pronume ‘attenuated„, după expresiunea luĭ Whitney.[32])

32) *Language and the study of language*, ed. 3. p. 274.—Definiţiunea articlului în Heyse, *System der Sprachwissenschaft*, Berlin, 1856, p. 407-8, este obscură pe de o parte, unilaterală pe de alta.

Astfel *cel* saŭ *ăl* este numaĭ articol în *casa cea mare* — ‹la grande maison›; dar e numaĭ pronume demonstrativ în *cea casă mare*—‹cette grande maison-là›. Din dată ce ar vré cine-va să indice un edificiŭ materialmente, pe lîngă *casa cea mare* trebuĭ a se maĭ adăoga: ‹pe care o veḑĭ, o sciĭ etc.›, pe când un asemenea corolar este deja implicat în: *cea casă mare*. Negreşit că şi aci el se póte adăoga după placul vorbitoruluĭ; însă nu ca o necesitate, ci ca un fel de gest însoţind într'un mod suplementar o indicaţiune orală destul de clară.

D. Ciparĭŭ ne asigură, că poporul—probabilmente în Transilvania—ḑice une-orĭ *cel domn bun* în loc de *domnul cel bun*, întrebuinţând pe *cel* ca articol prepositiv al substantivuluĭ.[33])

Venerabilul canonic, mişcat prin cunoscuta sa antipatiă pentru articlul postpositiv, fiindcă ar dori ca Româniĭ să nu aĭbă nemic afară de ceĭa-ce se găsesce deja în cele-l'alte limbe neo-latine, lesne a putut să fie indus într'o eróre óre-cum sentimentală asupra adevěrateĭ accepţiunĭ a construcţiuniĭ *cel domn bun* în gura poporuluĭ, luând pe *cel* drept articol acolo unde el nu este decăt un demonstrativ.

In vechile monumente literare române ni s'a întămplat a da noĭ înşi-ne peste tipul sintactic *cel domn bun* într'un sens aprópe de articol.

In Omiliarul din 1580 găsim următórele şése casurĭ:

a) ‹Şarpele când trece prentru o gaură strimtă şi se despoae de *cé piéle véche*› (XIV, 13);

b) ‹Să purcédem spre lucraré *celor lucrure bune*› (XVIII, 3);

c) ‹*Cé léne multă* să o lepădâm› (XVIII, 12);

d) ‹*Céle cuvintele* cu nebunie cine le-ară spune› (XX, 14);

e) ‹Să-şĭ ude *cel déget mai mic* al lui în apă› (XXVI, 9);

f) ‹Să răsipim *céle păcate* ce-s băgate întru suflete-ne› (XXIX 5).

Apoĭ în Cronica luĭ Moxa alte patru:

33) Ciparĭŭ, *Principia de limba*, p. 71.

g) ‹Goniĭa pre *cei creştini derepţi*;[34])

h) ‹Tăe atunci 35 de mii de *cei vrăjmaşi hitléni*›;[35])

i) ‹Se ivi atunci *cé sté* comit ca o sabie›;[36])

j) ‹*Cei boĭari buni...*›[37])

In volumul luĭ popă Grigorie:

Dintre Texturĭ Măhăcene, un singur cas sigur ne întimpină numaĭ în Legenda Duminicei 4: ‹spuse *ceii* féte précurate›, căcĭ în Legenda sânteĭ Vineri—veḑĭ maĭ sus p. 161 No. 20 — întrebuinţarea analógă a luĭ *cel* pare a se datori influinţeĭ originaluluĭ grec.

In Texturĭ Bogomiliçe—nu găsim nicĭ un cas, unde *cel* de'naintea substantivuluĭ să nu fie pronume demonstrativ în tótă puterea cuvîntuluĭ.

La un numĕr de vr'o 1500 de casurĭ de întrebuinţarea luĭ *cel* ca articol prepositiv adjectival, carĭ se află în Omiliar, în Moxa şi'n volumul luĭ popa Grigorie, étă dară peste tot 10, să ḑicem chĭar 15 saŭ 20 de excepţiunĭ de o funcţiune quasi-substantivală. Dar nicĭ acestea nu sînt decăt *quasi*.

Dacă articlul *cel* ar puté în adevĕr să fie substantival, noĭ l'am găsi unde-va de 'naintea unuĭ substantiv neconstruit ca adjectivul. Să luăm frasa: ‹*câne-le* nu se 'mpacă cu *pisic'-a*›. Se póte óre ḑice, fără a se trece pe dată în sfera demonstrativuluĭ pur: ‹*cel câne* nu se 'mpacă cu *cea pisică*›?

D. Cipar ne aduce exemplul: ‹cel domn bun›. In Coresi şi 'n Moxa citim: ‹cea piéle véche›, ‹celor lucrure bune›, ‹cea léne multă›, ‹ceĭ creştinĭ derepţi›, ‹ceĭ vrăjmaşĭ hitleni›, ‹ceĭ boĭarĭ buni›, adecă pretutindenĭ construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul, ĭar nu un substantiv isolat.

In ‹cele cuvinte-le› *cel* este un demonstrativ întocmaĭ ca grecesce în οὗτοι οἱ λόγοι.

34) T. 1, p. 369.
35) Ibid. p. 371.
36) Ib. p. 374.
37) Ib. p. 388.

De asemenea în adjectivii *cei doi*, *cele trei*.[42]) In *cel-al-alt* sînt doi articoli prepositivi şi nici unul postpositiv. Numai adjectivul înzestrat deja cu articlul prepositiv póte să mai fie şi post-articulat; pe când adjectivul pre-articulat, din contra, nu are nici o trebuinţă neapĕrată de a fi post-articulat. Resultă dară că articlul prepositiv este cel adjectival *per excellentiam*, articlul postpositiv funcţionând numai într'un mod suplementar.

Un adjectiv care nu este decât post-articulat încetézĕ prin însăşi acésta de a fi adjectiv, trecênd în categoria substantivilor. *Bunu-l*, *reu-l*, *frumosu-l*, sînt tot aşa de substantivi ca grecesce τὸ καλόν saŭ τὸ κακόν.

Ţicênd acésta, noi facem abstracţiune, negreşit, de tipul sintactic *bunu-l om*, unde adjectivul usurpă óre-cum locul substantivului. O asemenea construcţiune, patronată din ce în ce mai mult de cătră scriitorii noştri şi pe care Alexandri a împins'o pînă la ultima margine în :

Latina gintă e regină....,

este fórte poetică a-nume prin aceea că.... nu e obicinuită în graiul poporului. La singular ea este de tot rară, astfel că Românul nu întrebuinţézĕ mai nici o dată, de exemplu, *dulce-le pom*, *all'a pănură*, locuţiuni citate totuşi ca poporane de cătră romaniştii străini.[43]) La plural, acésta este şi mai rar, şi mai n e r o m ă n e s c. In cântecele poporane române, adunate de cătră însuşi Alexandri, eŭ n'am găsit, pe patrusute de pagine, un singur adjectiv articolat de'naintea unui substantiv; şi dacă mi-a scăpat chiar ce-va din vedere, apoi numai dóră vr'un cas saŭ doă, nu mai mult. O întorsetură ca în poesia poporană italiană :

Vaghe *le montanine pastorelle*,
Donde venite etc.

42) Forma macedo-română *doi-lĭi*, *trei-lĭi*, nu este o excepţiune, adjectivul fiind aci substantivat. Ca adjectiv, Macedo-românii ţic şi ei: *aţelii doi*, *aţele trei* etc.

43) Diez, *Grammatik*, ed. 3, t. 3, p. 39.

ar fi pré-artificială în limba română cea vorbită, ba şi 'n cea cântată. Pînă şi adjectivii nearticulaţi de 'naintea substantivului formézǎ în literatura nóstră poporană abia o treime, în comparaţiune cu numĕrul adjectivilor puşi după substantiv, ceĭa-ce este construcţiunea cea n o r m a l ă.

Ce-va maĭ mult. Aversiunea limbeĭ române adevĕrat poporane pentru tipul *bunu-l om* e atât de pronunţată, încât la eventuala punere a adjectivuluĭ de'naintea substantivuluĭ Românul resimte tentaţiunea diametralmente opusă de a articulà pe substantivul cel din códă, lăsând nearticulat pe adjectivul cel din frunte, ceĭa-ce—dacă n'ar fi un cas fórte rar—s'ar puté formula prin *bun omu-l.*

Iată vr'o doă exemple din volumul luĭ popă Grigorie:

Legenda sânteĭ Vineri 195: *curată sufletu-l*;

Fragment liturgic 220: *mare mil'-a, milostivă domnu-l...*

§ 20. Să recapitulâm principalele puncturi de maĭ sus:

1. Românesce substantivul se pune generalmente înainte de adjectiv: *om bun, femee frumósă.*

2. Substantivul póte fi numaĭ post-articulat: *omu-l, femee-a.*

3. Adjectivul, când urméză după substantivul articulat, se póte construi în următórele cinci moduri:

a) adjectiv nearticulat: *omu-l bun*;

b) cu un singur articol prepositiv: *omu-l cel bun*;

c) cu doĭ articoli prepositivi: *omu-l cel al-alt*;

d) cu un articol prepositiv şi un articol postpositiv: *omu-l cel bunu-l, omu-l al-doi-le*;

e) cu doĭ articoli prepositivi şi un articol postpositiv: *omu-l cel al-doi-le.*

4. Complementul genitival face parte din tipul 3*d*.

Să trecem la:

II. L i m b a a l b a n e s ă.

§ 21. Ca şi românesce, limba albanesă posedă doĭ articoli definiţi, maĭ puţin diferenţiaţi în formă, dar tot aşa de deose-

biţi prin funcţiune: un articol postpositiv şi un articol prepositiv.

Ca şi românesce, substantivul albanes póte fi numaĭ postarticulat, anume:

La masculin singular: *-u* saŭ *-i*;

La feminin singular şi la plural pentru ambele genuri: *-tă*.

Ca şi românesce, adjectivul albanes póte să aibă doĭ articoli: un articol postpositiv, care nu se deosebesce prin formă de cel substantival, şi un articol prepositiv anume:

La masculin singular: *i-*, nicĭ o dată *u-*;

La feminin singular: *e-*, nicĭ o dată *a-*;

La neutru singular[44]) şi la plural pentru tóte genurile: *tă-*.

Ca şi românesce, articlul prepositiv albanes caracterisézĕ esenţialmente pe adjectiv. După cum Clemens—am spus'o maĭ sus—începea toţi adjectiviĭ românĭ prin *cel-*, în acelaşĭ mod Lecce, autorul celeĭ maĭ vechĭ gramatice albanese, începe toţi adjectiviĭ prin articliĭ prepositivĭ *i-* şi *e-*. El nu ḑice nicĭ o dată ***math*** (mare) saŭ *mir* (bun), ci numaĭ *imath=i-math* ‘le grand’ saŭ *emath=e-math* ‘la grande’, *imir=i-mir* ‘le bon’ saŭ ***emir***=*e-mir* ‘la bonne’ etc. [45]) Articliĭ prepositivĭ *i-* şi *e-*, sînt atăt de strîns legaţi cu adjectiviĭ lor, încăt mulţi în trecut nu-ĭ considerau ca nesce elemente separate, creḑêndu-le că fac o parte integrantă a cuvîntuluĭ.[46]) Reposatul lord Strangford, cunoscĕtor adînc al tuturor limbilor balcanice, îşĭ închipuĭa că a făcut o adevĕrată descoperire, când a cuteḑat a descompune pe *imirĕ* şi *emirĕ* în *i-mirĕ* şi *e-mirĕ*![47])

---

44) Generalmente se contestă genul neutru la Albanesĭ. Studiul texturilor ne-a convins însă, că el există în realitate. Cfr. între ceĭ-l'alţi: De Rada, *Grammatica della lingua albanese*, Firenze, 1871, p. 27.

45) Lecce, *Osservazioni sulla lingua albanese*, Roma, 1716, după ediţiunea luĭ Rossi, Roma, 1866, p. 20 etc.

46) Aşa Blanchus, *Dictionarium latino-epiroticum*, Romae, 1635, — Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, Paris, 1820, t. 2, p. 617, — Kaballiotes, *Prŏtopeiria*, Venetia, 1770, etc. obiclnuesc a scrie *ĕberde* (alb), *iri* saŭ *iry* (noŭ), *ibegate* (bogat), *ekukie* (roşu) etc. Cfr. Vater, *Vergleichungstafeln d. europ. Stamm-Sprachen*, Halle, 1822, p. 176 etc.

47) *Original letters and papers*, London, 1875, p. 115.

Să observăm că la Albanesi, întocmai ca la Români, ba și mai mult decât la noi, adjectivul nearticulat se póte lua drept adverb. *Bucură=frumos* însemnéză ‘pulcher’ și ‘pulchre’, *dreĭtă=drept* însemnéză ‘rectus’ și ‘recte’ etc.; fenomen care ne întîmpină comparativamente fórte rar în limbile neolatine.[48])

Ca și românesce, posițiunea normală a adjectivului la Albanesi este după substantiv, de 'naintea căruia el nu se pune decât numai în unele casuri excepționale, mai ales atunci când vorbitorul vrea să atragă atențiunea într'un mod emfatic asupra calității lucrului, ca la noi, bună óră, în *frumósă femeiă* în loc de *femeiă frumósă*.[49])

In fine, articlul prepositiv *i*, ca și *cel* la Români, presintă o pronunțată nuanță relativală, astfel că De Rada îl tradace prin ‘qui est’, ‘quae est’, ‘quod est’.[50])

§ 22. După aceste considerațiuni generale, să dăm acum între limbile română și albanesă un șir de corespondințe morfologice, cari convergesc tóte către tipul ‘homo-ille ille-bonus’.

1. Românului *omu-l* ‘homme-le’ corespunde albanesul *nĭeri-u* ‘homme-le’.

2. Românul *omu-l bun* ‘homme-le bon’ diferă de albanesul *nĭeri i-miră* ‘homme le-bon’ numai prin alipirea articlului către substantiv, ceĭa-ce ar puté să fie un simplu efect de atracțiune în loc de: *om îl-bun*, de vreme ce se scie că elementul relatival, după cum e și articlul nostru prepositiv, este expus în genere de a fi atras prin cuvîntul ce precede.[51]) O confirmațiune a acesteĭ bănueli ni se va presinta mai jos, când vom avé a vorbi de limbile eranice.

---

48) Diez, t. 3, p. 9.

49) Cfr. Dozon, *Grammaire albanaise*, în *Revue de philologie et d'ethnographie*, t. 3 (1878), p. 231.

50) Op. cit. p. 42.

51) Cfr. Steinthal, *Assimilation und Attraction*, în *Zeitschr. f. Voelkerpsychologie*, t. 1, p. 94 etc.

3. Românulŭ *omu-l cel bun* ‹homme-le le-bon› corespunde perfectamente albanesul *nĭeri-u i-mirĕ* ‹homme-le le-bon›.

4. Românulŭ *al-doi-le* ‹le-deux-le› corespunde albanesul *i-dit'-i* ‹le deuxième-le›, cu acea diferinţă însă, că forma nóstră derivă d'a-dreptul din cardinalul *doĭ*, pe când cea albanesă nu vine din *di* ‹deux›, ci din ordinalul nearticulat *dită* ‹deuxième›.

5. Românulŭ *cel-al-alt* ‹le-l'autre› corespunde albanesul *tĭatărĕ*, contras din *tă-i-atărĕ*, care însemnéză de asemenea literalmente ‹le-l'autre›.[52]) Asupra acestĕi corespondinţe, care este fórte remarcabilă, noĭ vom maĭ reveni maĭ la vale.

6. Românulŭ *omu-l al-doi-le* ‹homme-le le-deux-le› corespunde albanesul *nĭeri-u i-dit'-i* ‹homme-le le-deuxième-le›, negreşit cu reserva făcută la punctul 4.

7. Românulŭ *al-omu-lŭi* ‹le-homme-du› corespunde genitivo-dativul albanes *i-nĭeri-ut* ‹le-homme-du›.

8. In sfîrşit, articlul genitival se concórdă albanesce, întocmaĭ ca românesce, cu substantivul ce precede: *vaiz'-a e-baba-it=fat'-a a-tată-lŭi* ‹filia-illa illa-pater-illius›, dar: *baba-i i-vaizĕ-să* saŭ *baba-i i-vaiz'-et=tată-l al-fet'-eĭ* ‹pater-ille ille-filia-illius›.

Acéstă din urmă particularitate, Lecce o resumă în privinţa limbeĭ albanese în următorul mod:

‹Quando due nomi sostantivi s'incontrano assieme, il secondo ‹sarà sempre genitivo; e se il primo sarà di genere masco‹lino, al genitivo precederà la vocale *i*; se poi sarà di genere ‹femminino, al genitivo precederà la vocale *e* etc.›[53])

Să pună cine-va în acest pasagĭu pe *al* în loc de *i* şi pe

52) Cfr. explicaţiunea cam analógă a luĭ Camarda, *Saggio di grammatologia sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, t. 1, p. 215.—Teoria luĭ Bopp, *Ueber das Albanesische*, Berlin, 1855, p. 31-2, e cu totul inadmisibilă.

53) Lecce, op. cit. p. 300.—Cf. Xylander, *Die Sprache der Albanesen*, Frankfurt, 1835, p. 74.—Hahn, *Albanesische Studien*, Gramm. p. 42 etc.

a în loc de *e*, nemic mai mult decât atâta, şi étă că vom avé o regulă specifică a limbeĭ române.

§ 23. Recurgênd la formule algebraice, dacă vom exprime pe substantiv prin S şi articlul substantival prin *s*, pe adjectiv prin A şi articlul adjectival prin *a*, apoĭ prin *x* articlul genitival şi prin *d* desininţa genitivuluĭ, adecă *-ĭ* la Românĭ şi *-t* la Albanesĭ, atuncĭ vom căpĕta următórele tipurĭ:

1. S+*s*: homo-ille ;
2. S+*s* A: homo-ille bonus ;
3. S *a*+A: homo ille-bonus ;
4. S+*s* *a*+A: homo-ille ille-bonus, homo-ille ille-alter ;
5. S+*s* *a*+A+*a*: homo-ille ille-bonus-ille, homo-ille ille-secundus [duo]-ille ;
6. S+*s* *a*+*a*+A: homo-ille ille-ille-alter ;
7. S+*s* *x*+S+*s*+*d*: filia-illa illa+pater-ill-ius.

Casurile 2 şi 3 putênd a se reduce în ultima analisă la unul singur, avem dară, pe terenul strict al articluluĭ definit, şése formule morfologice, saŭ mai bine sintactice dintre cele mai caracteristice, carĭ tóte se aplică întocmaĭ, se adaptézä aşa ḑicênd geometricesce numaĭ şi numaĭ cătră limbele română şi albanesă, fiind cu desăvîrşire străine şi chĭar contrare familieĭ linguistice neo-latine, nu mai puţin celeĭ germane, şi mai cu sémă celeĭ slavice.

Dar formulele exprimă regule generale, pe când Albanesiĭ şi Românĭ se întâlnesc pînă şi 'n neregularităţĭ, pînă şi 'n acele excepţiunĭ, acele fenomene anormale, carĭ nu se pot formula şi dintre carĭ vom arăta aci pe cele mai interesante.

§ 24. Pronumele neo-latin *luĭ*, frances şi italian *lui*, a fost comentat în multe felurĭ, fără totuşĭ a se fi ajuns pînă acum la vre-o soluţiune definitivă. Se admite generalmente, că el se compune din două elemente constitutive, dintre carĭ în cel de 'ntâiŭ întră *l-*, adecă *ill-*, ĭar în cel-alt *-i*; dar remâne cestiunea deschisă, dacă descompunerea trebuĭ să fie *ill-ui* saŭ *illu-i*.

Un resultat serios, credem noĭ, se póte dobândi numaĭ atuncĭ, dacă vom studia pe *lui* în legătură cu corespondintele seŭ feminin: italian, provenţal şi vechĭu frances *lei*, macedo-român *lŭei*. Nicĭ *lui* fără *lei*, nicĭ *lei* fără *lui*, nu se pot explica.

In *lei* se află *-i* ca şi 'n *lui*, dar lipsesce *u-*. Prin urmare, ambele forme se descompun în *lu-i*, *le-i*, nicĭ o dată în *l-ui* faţă cu *le-i*, de vreme ce finalul *-i* în ambele forme fiind un element identic, nu póte fi tractat în fie-care din ele într'un alt mod.

Ilustrul Pott a bănuit o dată, că femininul *lei* se urcă la un prototip *illa-i*.[54]) Atuncĭ masculinul *lui* revine necesarmente la *illu-i*. Dacă vom alătura acéstă descompunere cu francesul *autru-i*, italianul *altru-i*, românul *altu-ĭ*, în carĭ tema represintă acusativul latin *alterum*, precum şi *unu-* din *unum* în al nostru *unu-ĭ*, va trebui să conchidem că *illu-* în *illu-i* este de asemenea pentru *illum*, ĭar *illa-* în *illa-i* pentru *illam*; cu alte cuvinte, singurul *-i* represintă aci pe dativ saŭ pe genitiv. In *nimenu-ĭ* din *nimene*, în *căru-ĭ* din *care*, *cutăru-ĭ* din *cutare* etc. tematicul *-e-* a trecut la noĭ în *-u-* prin analogiă cu cele-l'alte masculine. La Macedo-românĭ acţiunea analogieĭ s'a întins şi maĭ departe, prefăcênd nu numaĭ pe *al teu* ‹ille -tuus› în *a tu-i*, dar şi pe *al meŭ*=‹ille-meus› în *a nĭu-i*.

Limba română, pe care linguistiĭ străinĭ aŭ pré lăsat'o la o parte în cercetările lor pe terenul filologieĭ romanice, posedă aci un avantagiŭ immens asupra surorilor sale din Occidinte. Pe când acolo numaĭ *lei*, *costei* şi *colei* înfăţişézā—anume la Italianĭ—o formă feminină, ĭar pentru *altrui* ea nu se găsesce, la noĭ lîngă *altu-ĭ* avem *alte-ĭ*, lîngă *unu-ĭ—une-ĭ*, lîngă *cutăru-ĭ—cutăre-ĭ*, lîngă *căru-ĭ—căre-ĭ*, lîngă *cestu-ĭ—ceste-ĭ* etc. Şi maĭ remarcabile sînt formele macedo-române: *nostru-i*=‹nostrum-i›, *vostru-i*=‹vestrum-i›, şi altele, lîngă *vostre-i*=‹vestram-i›, *nostre-i*=‹nostram-i› etc.

54) Pott, *Romanische Elemente in den langobardischen Gesetzen*, în Kuhn, *Zeitschr.*, t. 12, p. 196.

După modelul numeróselor forme nearticulate în *-ui*, d. Alexandri nu s'a sfiit de a introduce, cu mult gust, un genitivo-dativ nearticulat *întregu-ĭ* în ‘Oda ostaşilor români’:

Sînt bătăile de inimĭ a *întreguĭ* ném al nostru....

Originea curat etimologică a finaluluĭ *-i* e cu totul indiferinte în cestiunea de faţă. Ceĭa-ce ne preocupă, este numaĭ rolul seŭ de desininţă casuală, anume genitivo-dativă la Românĭ, dativă şi une-orĭ genitivă la ceĭ-l'alţĭ Neo-latinĭ, de exemplu în textul lombard din secolul XI citat de Pott: ‘filia ‘quondam *lui*, que profitetur se ex nacione sua lege vivere ‘Romana, et ille filius *lui*.’[55]) Natura genitivală a luĭ *lei* şi *lui* se maĭ demonstră, între altele, prin corespondintele lor plural *loro*, care este genitivul şi numaĭ genitivul *illorum*.[56])

Lui este dar *illu-i*, nicĭ decum *ill-ui*.

Dacă ar puté să maĭ persiste vre-o îndoélă în acéstă privinţă, ea dispare prin alăturarea declinaţiunĭ articulate române cu cea albanesă. Albanesce nominativul articulat dela *nĭeri* ‘om’ este *nĭeri-u*=românesce *omu-l*, în cărţile nóstre vechĭ *omu-lu* saŭ la Macedo-românĭ *om-lu*. Genitivo-dativul albanes este *nĭeri-u-t*=românesce *omu-lu-ĭ*. Decĭ românesce *-lu-* în *-lui*, ca şi albanesce *-u-* în *-ut*, este articlul definit la nominativ, pe care'l strămută în genitivo-dativ numaĭ finalul *-i* la Românĭ şi finalul *-t* la Albanesĭ. Intocmaĭ aşa se petrece în limbele scandinave, carĭ aŭ şi ele un artĭcol definit postpositiv. Nearticulatul ‘om’ în sveḑiana, bună-óră, se ḑice *man*, danesce *mand*; articulatul ‘omu-lu’ se ḑice *man-en* saŭ *mand-en*; genitivul ‘omu-lu-ĭ’ se ḑice *man-en-s* saŭ *mand-en-s*, unde numaĭ *-s* represintă pe genitiv, *-en-* fiind articlul definit la nominativ. Comparaţiunea între *omu-lu-ĭ*=*nĭeri-u-t*=*man-en-s*, tóte însemnând literalmente ‘homme-le-de’, demonstră pînă la ultima evidinţă compositiunea neo-latinuluĭ *lui* din *illu-i* cu sens de

55) Ibid. p. 195.

56) Cumcă *autrui* este anume genitiv, cfr. Brachet, *Grammaire historique de la langue française*, ed. 4, p. 181.

‹le-de›, mai remânênd numai de a se urmări etimologia separată a lui *-i*, ceĭa-ce lăsâm pe altă dată.[57])

De aci însă decurge o consecinţă. Dacă genitivul masculin este *omu-lu-ĭ*, adecă *-i* adaus către nominativul articulat, atunci şi genitivul feminin *cununeĭ* trebui să resulte de asemenea din adausul lui *-i* către nominativul *cunun'a* din *cunună-a*, astfel că prototipul *cununeĭ* nu póte fi decât *cunună-a-i*. In acelaşi mod la Albanesi genitivul masculin *nĭeri-u-t* necesitézĕ, prin adausul lui *-t* către nominativul articulat, pe un genitiv feminin *curonă-a-t*. Aşa la Scandinavi — ca să ne'ntórcem la analogia de mai sus—masculinului *man-en-s* ‹homme-le-de› îi corespunde fórte regulat femininul *kron-an-s* contras din *krona-an-s* ‹couronne-la-de›.

In limba română cea veche, aşa după cum o găsim în tipăriturele din secolul XVI şi de pe la începutul secolului XVII, genitivul feminin este *cununeei*, adecă *cunune-e-i*. In texturile din volumul lui popa Grigorie din Măhaciu un asemenea genitivo-dativ singular feminin *-eei* nu e de loc rar: *slaveei* (6,238, 239), *rugăciuneei* (184), *sfinteei* (96,185,195), *svinteei* (190), *împărăţieei* (187), *Marieei* (182), *ţileei* (91,152), *caseei* (157), *Sareei* (156), *sfinţieei* (218), *cinstiteei* (66), *feţeei* (86), *aspideei* (111) etc. Nu puţine exemple se află şi 'n texturile din totul I al publicaţiunii de faţă.

Aşa dar prototipul *cunună-a-i* a suferit scăderea lui *-ă-a-* la *-e-e-*, de unde apoi, printr'o contragere ulterióră, s'a născut forma actuală *cununei*, în care un singur *-e-* mai represintă pe *-ă-a-*. Nu mai vorbim despre formele poporane *cununiĭ* şi chiar *cununi*, datorite acţiunii asimilative a finalului *i*.

Acelaşi fenomen ni-l înfăţişézĕ limba albanesă. Desininţa arcaică a genitivo-dativului feminin este aci *-e-t* pentru *-e-e-t* din primitivul *-ă-a-t*. Aşa dela *dită* ‹ţi›, articulat *dit'-a=dită-a*,

57) Vom observa numai că Meunier şi Havet, *Mémoires de la Société de Linguistique*, t. 1 p. 56 şi t. 3 p. 187, cred că şi latinul *illius* este compus cu un genitiv suplementar *-ius*. Acest *ius* nu ne-ar explica óre pe romanicul *-i*?

în traducerea Bibliei figurézĕ genitivul *dittet* pentru *diteet* (Matth. XI. 23)=*dită-a-t*.

In acest mod, românul *omu-lu-i* ne oferă nu numaĭ o construcţiune sintactică identică cu albanesul *nĭeri-u-t*, ambele ‘homme-le-de’, dar încă în forma feminină corespundinte, printr'o procedură anormală, s'a făcut la Românĭ şi la Albanesĭ aceĭa-şĭ trecere fonetică succesivă a luĭ *-ă-a-* în *-e-*: *cunun-e-i* =*cunună-a-i*, *dit-e-t*=*dită-a-t*, literalmente: ‘couronne-la-de’, ‘journée-la-de’.

Coincidinţa e cu atăt maĭ instructivă, cu căt între articlul definit feminin *-a* la Românĭ şi între acelaşĭ articol *-a* la Albanesĭ nu este nicĭ o înrudire etimologică, cel de'ntâĭu urcându-se la prototipul *-la*, corespunzĕtor articluluĭ masculin *-lu*, pe când cel-l'alt derivă din radicala pronominală *va*, pe care o indică articlul masculin *u*. Formele primitive ale articluluĭ definit substantival cată să fi fost:

la Românĭ { *lu* > *l*
{ *la* > *a*

la Albanesĭ { *va* > *u*
{ *vâ* > *a*.

Dar étă un alt ce-va nu maĭ puţin interesant.

§ 25. Am vĕzut maĭ sus, că Macedo-româniĭ, Moldovenii şi în parte Ardeleniĭ obicĭnuesc a înlocui pe cele patru forme bine caracterisate: *al*, *a*, *aĭ*, *ale*, prin singura formă *a*, care nu este decăt femininul singular. Aşa se zice *a-meŭ*, literalmente: ‘*la*-mien’; *a-mele*=‘*la*-miennes’; *a-doi-le*=‘*la*-deux-le’; *acest cal a boieru-lu-i*=‘ce cheval *la*-boyard-le-de’ etc.

Eĭ bine, limba albanesă ne presintă un fenomen fórte analog cu acéstă remarcabilă neregularitate.

In construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul, Albanesiĭ întrebuinţézĕ articlul prepositiv feminin la singular, adecă *e-* după tot felul de pluraluri, fie feminin, fie masculin, fie neutru. De exemplu: *kuaĭ-tă e-buĭar-i-t* ‘les chevaux du boyard’, literalmente: ‘chevaux-les *la*-seigneur-le-de’, curat ca în limba

nóstră din secolul XVI saŭ după modul macedo-român: *cai-ĭ a boĭaru-lu-ĭ* în loc de: *cai-ĭ aĭ*... Alt exemplu: *ămpretăr-et e-de-u-t* ‘les rois de la terre’, literalmente: ‘rois-les *la*-pays-le-de’, ca românesce în: *împărăţi-ĭ a pămîntu-lu-ĭ* în loc de: *împăraţi-ĭ aĭ*...

Propaginaţiunea femininului *e*- pe socotéla tuturor celor-l'alte forme ale articlului prepositiv, fie ca acusativ singular şi plural, fie ca nominativ plural pentru tóte genurile, este la Albanesĭ atăt de pronunţată, încăt d. Dozon, neînţelegênd natura lucrului, s'a creḑut dator a imagina pentru acest *e*- o paradigmă a-parte, separată de paradigma articlului prepositiv şi pe care o califică, numaĭ dóră ca să scape de încurcătură: ‘un petit mot que j'appellerai, *faute de mieux*, le conjonctif.’[58])

Dacă ar fi consultat limba română, d. Dozon lesne s'ar fi convins, că albanesul *e*- nu este decăt femininul singular al articlului prepositiv, propaginat într'un mod anormal, din punct în punct ca al nostru *a*-.

Ĭată în fine, un al treilea specimen, nu maĭ puţin instructiv, de asemenĭ întălnirĭ pînă şi între anomaliele articlului definit la Românĭ şi la Albanesĭ.

§ 26. Românesce pluralul dela *cel-al-alt* este *ceĭ-l'alţĭ* contras din *ceĭ-al-alţĭ*, ceĭa-ce însemnéză literalmente: ‘les-le-autres’, printr'o cĭudată asociaţiune între articlul la singular cu articlul la plural. Apoĭ la feminin se ḑice: *cea-l'altă*, contras din *cea-al-altă*, adecă ‘la-le-autre’, printr'o asociaţiune tot atăt de cĭudată între masculin şi feminin.

Albanesce ‘cel-al-alt’ este *tă-i-atără*, pronunţat *t'-ĭ-atără*. Acéstă construcţiune póte fi privită în doă moduri din causa dupleĭ funcţiunĭ a luĭ *tă*.

De'ntăiŭ, *tă* fiind articol prepositiv neutru la singular, *tă-i-atără* póte fi tradus prin ‘illud-ille-alter’, însoţindu-se doă

58) Dozon, op. cit. p. 355.– Cf. Hahn, *Alb. Stud.* Gramm. p. 28.

genurĭ diferite, tot aşa ca românesce în *cea-al-altă*=‘illa-ille-alter’. Maĭ mult decăt atăta. Femininul la Românĭ represintă nu numaĭ pe feminin, dar tot-o-dată şi pe neutru din celel'alte limbe; de exemplu: *o sciŭ acésta*= ‘scio hoc ipsum’, *acésta este*= ‘hoc est’, *aceĭa ţĭ-am spus'o*= ‘illud dixi tibi’, etc. In acest chip albanesul *tă-i-atără* şi românul *cea-al-altă* se pot traduce ambele de o potrivă prin ‘illud-ille-alter’.

Insă *tă* este în acelaşĭ tinp pluralul articlulŭĭ prepositiv pentru tóte genurile, ast-fel că *tă-i-atără* ar maĭ puté să fie şi ‘les-le-autre’, prin însoţirea pluralulŭĭ cu singularul, tot aşa ca românesce în *cel-al-alţĭ*=‘les-le-autres’.

Maĭ pe scurt, orĭ-cum ar fi să ne dâm sémă de anomalia tipulŭĭ albanes, ne vom isbi vrênd-nevrênd de o analogiă românĕ.

La adecă, este o analogiă pînă şi 'n acea împregĭurare, că locuţiunea albanesă *tă-i-atără* întrunesce ambele forme ale articlulŭĭ prepositiv: *tă-* şi *i-*, după cum românul *cel-al-alt* întrunesce de asemenea pe *cel* şi *al-*!

§ 27. Scăderea luĭ *-ăa-* la *-e-* în genitivo-dativul feminin singular; respândirea neregulată a femininuluĭ singular *a-* şi *e-* în locul formelor eterogene la singular şi la plural; în sfîrşit, construcţiunea luĭ ‘alter’ cu cele doă varianturĭ întrunite ale articlulŭĭ prepositiv, discordate la gen şi la numĕr; tóte acestea sînt nesce coincidinţe cu totul de o altă natură, decăt cele şése formule normale, aşa ḑicênd algebraice, comune Românilor şi Albanesilor în întrebuinţarea articlulŭĭ definit.

In Linguistică însă, dacă nu şi 'n cele-l'alte, anomalia este tot atăt de importantă ca şi regula; ba póte chĭar şi maĭ importantă une-orĭ, atuncĭ anume când este vorba de a constata filiaţiunea limbelor.

‘Vom stabili ca un principiŭ general,—ḑice marele Pott în ‘studiul seŭ despre criteriele înrudirĭĭ linguistice,—vom stabili ‘ca un principiŭ general, că constatarea punctelor normale ‘saŭ regulate, în carĭ se întâlnesc unele limbĭ, capĕtă o tă‘rĭă şi maĭ demonstrativă în favórea originiĭ comune, dacă

„aceste limbĭ se mai întâlnesc pînă şi 'n anomaliele lor, pînă „şi 'n abaterile lor specifice dela normă şi dela regulă.„ [59])

§ 28. N'am creḑut necesar de a semnala mai sus într'un mod expres coincidinţa formală perpetuă a genitivuluĭ cu dativul la Românĭ şi la Albanesĭ.

Omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t însemnéză d'o potrivă „hominis„ şi „homini„.

In ambele limbe, după tóte dialectele saŭ sub-dialectele lor, nu există o singură excepţiune dela acéstă coincidinţă.

Terminând însă aci despre limbele română şi albanesă în parte, sîntem datorĭ a indica măcar în trécăt acest fenomen, asupra căruĭa vom mai reveni mai jos pe larg cu ocasiunea limbeĭ armene. Pe d'o parte, el se află, prin *-lu-ĭ=-u-t*, într'o strînsă legătură cu cestiunea articluluĭ postpositiv; pe de alta, noĭ îl găsim de asemenea în a treĭa limbă balcanică, la care vom trece acuma, şi anume:

III. Limba bulgară.

§ 29. Cel întâiŭ Thunmann în secolul trecut,[60]) apoĭ în ḑilele nóstre Kopitar,[61]) Miklosich[62]) şi Schuchardt,[63]) aŭ indicat succesivamente modul cel adevĕrat sciinţific de a urmări în limbele actuale de pe peninsula balcanică resturile graĭuluĭ autocton, primordial, anterior cuceririĭ romane şi invasiuniĭ slavice, fără a mai vorbi despre dominaţiunea cu mult mai târḑiă a Otomanilor.

Punêndu-se pe acelaşĭ tărîm, ĭată ce ḑice Ascoli în ultima sa publicaţiune:

---

59) Pott, *Die Kennzeichen der Sprachverwandtschaft*, în *Zeitschr. d. deutschen morgenländ. Gesellschaft*, t. 9, p. 443.

60) Thunmann, *Untersuchungen ueber die Geschichte d. oestlichen europ. Voelker*, Leipzig, 1774, p. 175, 246.

61) *Wiener Jahrb. d. Litteratur*, t. 46, p. 85 etc.—Kopitar, *Kleinere Schriften*, Wien, 1857, p. 288.

62) *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, p. 5 etc.

63) *Der Vocalismus des Vulgärlateins*, t. 3, p. 49 etc.

‹Fenomenele cele caracteristice ale limbeĭ albanese trebŭ ‹alăturate cu multă fineţă cu fenomenele analóge, prin carĭ ‹cele-l'alte doă limbĭ învecinate manifestă, la rîndul lor, reac‹ţiunea unuĭ graiŭ aborigen contra jugulŭĭ invasorilor poste‹rioră şi represintă óre-cum pe acel graĭu; adecă trebuĭ ală‹turate cu acele fenomene, prin carĭ limba română se separă ‹de cele-l'alte dialecte neo-latine şi limba bulgară se separă ‹de cele-l'alte dialecte slavice.„ [64])

Noĭ din parte-ne ne-am unit de-mult cu acéstă programă, dar cu o reservă óre-care fórte substanţială. Recunóscem pe deplin necesitatea uneĭ comparaţiunĭ metodice între cele trei limbĭ balcanice învecinate: româna, albanesa şi bulgara; mergem chĭar maĭ departe, cerênd întinderea speculaţiuniĭ comparative, pe un plan secundar, asupra limbeĭ grece — vechĭ şi noue —, ba încă asupra celeĭ serbe şi celeĭ slovene. Şi totuşĭ credem că este o mare retăcire, o eróre capitală, de a pune pe aceĭaşĭ liniă legătura între Românĭ şi Albanesĭ pe de o parte, şi raportul Bulgarilor cătră Românĭ şi Albanesĭ pe de alta. Româniĭ şi Albanesiĭ sînt rude între eĭ, dar nu sînt nici decum rude cu Bulgariĭ.

Pe când morfologia română şi cea albanesă sînt aprópe identice în tóte puncturile, pînă şi 'n trăsurele lor cele maĭ ascunse şi maĭ complicate; limba bulgară, din contra, nu este decît o *caricatură* a morfologieĭ comune d a c o-e p i r o t e, maimuţând nesce plecărĭ asemenate, exprimênd nesce veleităţĭ pe cale de a se manifesta, nesce tendinţe pe jumătate realisate, adesea greşite chĭar în acéstă jumătăţire.

Asemĕnarea între româna şi albanesa este o asemĕnare c o n g e n i t a l ă, o asemĕnare din nascere, din tulpină. Divergiņţele între ele se datoresc unor agiņţĭ posteriorĭ, unor condiţiuni mesologice diferite, unor împregiurărĭ carĭ aŭ reuşit să modifice exteriorul, dar n'aŭ putut să schimbe fondul, esenţa, scheletul. Cu totul alt ce-va e limba bulgară. Ea este cu des-

64) Ascoli, *Studj critici*, II, p. 64.

irşire de un alt ném. Fenomenele, carĭ îĭ sînt comune cu omâna şi cu albanesa, nu sînt nicĭ o dată, dar nicĭ o dată rganice, ci ĭ-aŭ fost numaĭ altoite pe din afară într'un mod stîngaciu într'o epocă nu pré-depărtată, şi acésta maĭ cu sémă sub influinţa elementuluĭ român.

Să le examinâm maĭ de aprópe, negreşit însă întru cât se atinge numaĭ de articlul definit, singurul punct ce ne interesă în studiul de faţă.

§ 30. Bulgariĭ posedă şi eĭ formula româno-albanesă S+*s*, adecă post-articularea substantivuluĭ: *celcak-ăt*=rom. *omu-l*=alb. *nĕeri-u*; *mama-tă*=rom. *mum'-a*=alb. *măm'-a*; *sito-to*=rom. *cĭuru-l*=alb. *sit'-a* etc. Acest articol postpositiv sună la masculin singular *-ăt* saŭ *-ot*, la feminin singular *-tă*, la neutru singular *-to*, la plural pentru tóte genurile *-te*. Să nu-şĭ închipuéscă însă cine-va, judecând după aparinţe, precum s'a făcut pînă acum de cătră toţĭ linguistiĭ, cumcă post-articularea substantivuluĭ este tot atât de esenţială în limba bulgară ca în cea română saŭ ca în cea albanesă.

Bulgarul lesne póte să suprime articlul seŭ postpositiv; póte să'l înlăture, după bunul seŭ plac, în modul cel maĭ arbitrar, fără ca acésta să albă vre-o consecinţă pentru sensul fraseĭ. Articulat saŭ nearticulat, substantivul conservă aceĭaşĭ nuanţă de semnificaţiune. Şi ca probă despre acésta, o probă fórte elocinte, să luâm din cele treĭ limbĭ, puse aci în comparaţiune, câte o bucată analógă din literaturele lor poporane respective.

Inţeleptul Salomon, în órele sale de ne'nţelepciune, celebrând în "Cântarea cântărilor, pe frumósa Sulamită, ḑice că pĕrul eĭ este ca o turmă de capre şi dinţiĭ ca o turmă de berbecĭ, gîtul ca un stîlp de marmură şi sînul ca doĭ puĭ de căprióră etc., la carĭ tóte—lucrurĭ fórte graţióse după epocă—mândra Evreĭcă îĭ respunde la rîndul seŭ, că corpul luĭ este ca osul de elefant împodobit cu sapfir, şi maĭ câte altele. Cam tot în felul acesta, un cântec albanes compară talia copileĭ cu o vĕrguţă, peliţa eĭ cu chihlibar, pĕrul eĭ cu córdele uneĭ ghitare,

suflarea cu profumurile de munte şi buzele cu garófă; cântec bulgar ne spune că féta este ‘subţire-naltă„, eĭ sînt ca brînză próspătă, sprâncenele ca găitan de Ţa gura ca o céşcă de argint, ochiĭ ca cereşe negre, lĭ o smochină dulce. In fine, se scie lungul şir de imagi mult maĭ poetice, prin carĭ se depinge cĭobanul român în nóstră poporană ‘Mieóra„. Ĭată acuma textualmente p român, pasagĭul albanes şi pasagĭul bulgar, în carĭ articlu positiv este indicat pretutindenĭ cu litere italice:

Mîndru-*l* cĭobănel
Tras printr'un inel,
Feţişór'-*a* luĭ
Spum'-*a* lapte-*lu*-ĭ,
Mustecĭór'-*a* luĭ
Spicu-*l* grâu-*lu*-ĭ,
Perişoru-*l* luĭ
Pén'-*a* corbu-*lu*-ĭ,
Ochişori-ĭ luĭ
Mur'-*a* câmpu-*lu*-ĭ..[65])

Textul albanes:

Moĭ, e hol'*a* si lĭastar-*i*
E barḑ'-*a* si kĭchribar-*i*,
Lĭeştă tată si telĭ-ĭongar-*i*,
Er'-*a* trăndălină-mallĭ-*i*,
Buz'-*a* karafilĭă-dukĭan-*i*...[66])

Textul bulgar:

Na snagâ—tenko-visoko,
Liţe mu—présno sirene,
Véjdi mu—stambol-gaĭtani,

65) Alexandri. *Poesiĭ populare*. ed. 2, p. 3.

66) Camarda, op. cit. t. 2, p. 24.—Să se observe, că noĭ considerăm ca post-articulate casurile de aşa numitul genitivo-dativ albanes nedetermina- pra căruĭa vom reveni cu o altă ocasiune. Albanesce genitivo-dativul ‘d se exprimă prin nominativul “omu-l„: *nĭeri-u*. Cfr. vechĭul român: ‘*lu* Pet ‘*de* Pierre„.

Usta mu—ceşka srebărna
Oci mu—cerni cereşi,
Ĭazik mu—sladka smokina...[67])

In pasagĭul român, articlŭl postpositiv se găsesce de treĭ-spre-ḑecĭ orĭ; în pasagĭul albanes, cel maĭ scurt din tóte, de noue orĭ, fără a se maĭ numĕra articlul prepositiv; în pasagĭul bulgar—nicĭ una singură dată!

Nu ne-ar fi a-nevoe de a înmulţi pînă la infinit asemenĭ exemple, carĭ demonstră pînă la ultima evidinţă, că articlul postpositiv n'a întrat, ca să ḑicem aşa, în însuşĭ sucul limbeĭ bulgare, ci abia plutesce şovăitor pe d'asupra. Bulgarul se servesce de acest articol în modul cel maĭ capricios, cel maĭ fantastic, une-orĭ omiţêndu-l unde ar trebui să fie, alte orĭ grămădindu-l r o c o c o după adjectivĭ, după pronumĭ, pînă şi după adverbĭ!

§ 31. Acest articol postpositiv bulgar, atăt de nestatornic sub raportul funcţiunĭĭ, se bucură el cel puţin de vre-o formă fixă, precisă, după cum este *-l* şi *-a* la Românĭ, *-i*, *-u*, *-a* la Albanesĭ?

Nu. Nicĭ măcar atăta. Sînt unele graĭurĭ bulgare, unde în loc de *-tă* figurézĕ articlul postpositiv *-nă*. Astfel în districtul Akhî-celebi, de exemplu, se ḑice *vĭera-na* pentru *vĭera-tă* ‘credinţ'-a’, *kandili-ne* pentru *kandili-te* ‘lampe-le’, *kalpaka-nă* pentru *kalpak-ăt* ‘căclul'-a’ etc. Rare-orĭ se maĭ întrebuinţézĕ acolo *-tă* alăturĭ cu *-nă*, ĭar d. Ciolakov ne asigură că a maĭ auḑit şi a treĭa formă: *-să*.[68])

Acésta nu este tot. Bulgarĭĭ din Macedonia maĭ cunosc o a patra formă a articlulŭĭ postpositiv: *-vă*. Eĭ ḑic, bună-óră: *srţe-vo* ‘inim'-a’, *voḑa-va* ‘ap'-a’ etc.[69])

Maĭ pe scurt, un articol postpositiv sigur şi uniform nu există în limba bulgară.

---

67) **Bezsonov**, *Bolgarskĭia plĕsni*, Moscva, 1855. t. 2. p. 71.
68) **Ciolakov**, *Bălgarskĭ narodn sbornik*, Bolgrad, 1872. p. 323 nota 5.
69) **Miklosich**, *Vergleichende Grammatik*, t. 3 (1876), p. 185.

Forma *-să* este învederat paleo-slavicul *si* ‘hic’; forma *-nă* pare a fi paleo-slavicul *onŭ* ‘ille’; forma *-vă* cată a fi paleo-slavicul *ovŭ* ‘hic’, cu aceĭaşĭ aferesă a luĭ *o-* ca în *-nă=onă*,[70]) deşi n'ar fi peste putinţă de a vedé în ea prototipul *va* al articluluĭ postpositiv albanes, despre care maĭ sus în §-ful 24; în fine, forma *-tă*, articlul definit cel maĭ respândit la Bulgarĭ, este fără îndoiélă paleo-slavicul *tŭ* ‘ille’ saŭ ‘ipse’.

§ 32. Articlul postpositiv fiind dară în limba bulgară o adevĕrată superfetaţiune, un element fără consistinţă şi fără rădăcină, o evidinte importaţiune de puţină durată, este maĭ mult decât probabil că el s'a format anume după modelul articluluĭ postpositiv român, căcĭ relaţiunile Bulgarilor cu Albanesiĭ aŭ fost tot-d'a-una maĭ restrînse şi maĭ unilaterale. Traducênd literalmente pe al nostru *-l=ille* prin *-ăt=tŭ* ‘ille’, Slaviĭ din Balcanĭ n'aŭ făcut alt ce-va decât ceĭa-ce făcură Sloveniĭ din Resia lîngă Udine, carĭ, împrumutând dela vecinĭ lor Italianĭ articlul definit *il*, l'aŭ tradus şi eĭ de asemenea tot prin demonstrativul paleo-slavic *tŭ*,[71]) cu acea numaĭ firéscă deosebire că articlul resian este prepositiv ca şi cel italian, pe când articlul bulgar a trebuit să fie postpositiv ca cel român.

Pentru a demonstra şi maĭ limpede, dacă se póte, natura eminamente exotică a articluluĭ postpositiv la Bulgarĭ, să maĭ adăogâm că el n'are casurĭ oblice. In tesă generală, cu nesce excepţiunĭ cam equivóce şi de tot sporadice, acest articol se întrebuinţéză numaĭ la nominativ. Formele daco-epirote *omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t* saŭ *ţer'-e-ĭ=dĭ'-e-t*, adecă ‘homo-ill-ius’ saŭ ‘terra-ill-ius’, sînt absolutamente necunoscute limbeĭ bulgare, care le înlocuesce prin *na celeak-ăt* saŭ *na zemĭe-tă*, ceĭa-ce însemnéză literalmente: ‘sur homme-le’ saŭ ‘sur terre-la’.

Este fórte semnificativ, negreşit, că Bulgariĭ, ca şi Românĭi saŭ Albanesiĭ, contra totalităţiĭ limbelor slavice, aŭ identificat

70) Acéstă explicaţiune, noĭ am dat'o pentru prima óră în epistola către Ascoli din 5 aprile 1878, publicată în *Archivio glottologico*, t. 3. Deja în urma nóstră, tot aşa s'a pronunţat *Archiv fuer slavische Philologie*, t. 3, p. 522.

71) Baudouin de Courtenay, *Rezianskiĭ katihizis*, Leipzig, 1875, p. 25.

în formă genitivul cu dativul. La dînşiĭ *na celeak-ăt* însemnéză de o potrivă: ‘hominis„ şi ‘homini„. Nicĭ aci însă coincidinţa cu morfologia daco-epirotă nu e perfectă. Pe de o parte, s'aŭ conservat urmele unuĭ dativ separat, după cum vom vedé chĭar îndată în §-ful 34; pe de alta, genitivo-dativul bulgar nu se forméză prin sufixaţiune, ca cel româno-albanes, ci prin preposiţiune....

§ 33. Articlul prepositiv, atăt de esenţial în graĭul român şi în cel albanes, atăt de caracteristic în aceste doă limbe prin legătura sa exclusivă cu adjectivul, lipsesce cu desăvîrşire Bulgarilor, la carĭ—maĭ pe d'asupra—relaţiunea între substantiv şi adjectiv este inversă de ceĭa ce se petrece în sfera daco-epirotă.

Pe când la noĭ şi la Albanesĭ adjectivul, în regula generală, urméză după substantiv; bulgăresce, din contra, adjectivul, érăşĭ în regula generală, precede substantivuluĭ. Bulgarul nu ḑice *celeak-ăt dobăr* ‘homo-ille bonus„, ci numaĭ *dobriĭ-ăt celeak* ‘bonus-ille homo„.[72])

Chĭar atuncĭ când, printr'o rară excepţiune, un adjectiv articulat se pune după substantiv, construcţiunea bulgară sună: *Petăr părviĭ-ăt*, literalmente ‘Pierre premier-le„, adecă o formulă S A+*s*, radicalmente străină sintaxeĭ româno-albanese, care cere formula S *a*+A.

Românul *cel-bun* saŭ albanesul *i-miră* fiind imposibile la Bulgarĭ, în deşert am cauta la dînşiĭ formula completă S+*s* *a*+A, ca la noĭ în *omu-l cel-bun*, la Albanesĭ în *nĭeri-u i-miră*.

§ 34. Şi totuşĭ reduplicarea articluluĭ definit este cunoscută pînă la un punct Bulgarilor.

De'ntăiŭ, în locul formuleĭ româno-albanese S+*s* *a*+A, Bulgariĭ şĭ-aŭ închipuit o formulă S+*s* A+*s*; de exemplu: *bulkă-tă hubavă-tă* ‘frumósă femeiă„,[73]) literalmente: ‘femme-la

72) Cankof, *Grammatik der bulgarischen Sprache*, Wien, 1852, p. 46.
73) Bezsonov, op. cit. t. 2, p 78.

belle-la„, saŭ: *drehi-te samodivski-te* ‘haĭnele de ḑînă„, literamente: ‘habits-les féeriques-les„.[74]) Acéstă construcţiune forméză una din licenţele poesieĭ poporane bulgare.

Al doilea, în districtul Akhî-celebi se maĭ aude, tot în poesia poporană, o alt-fel de reduplicaţiune nu maĭ puţin interesantă a articlului definit, anume după formula A+*s*+*s*; bună-oră:

Utide maĭka ta nabra
Ut *devetĭ-tu-nu* gradină
Pilinĭ....[75]).

unde *devetĭ-tu-nu*, numĕrul ‘noue„, se traduce literalmente prin: ‘neuf-le-le„.

In fine, în acelaşĭ district, după d. Cĭolakov, către dativul articolat se acaţă dativul de a treĭa persónă, de exemplu *konĭu-tu-mu*. Ĭată ce 'mĭ scrie în acéstă privinţă într'o epistolă profesorul Miklosich: ‘*Konĭu-tu-mu* est difficile à expliquer. ‘Je crois que les Bulgares peuvent dire: *dadoh oves konĭe-tu-mu*, littéralement: dedi avenam equo-τῷ-ei, phrase dans ‘laquelle au datif konĭu-tu τῷ ἵππῳ este ajouté le datif ou ‘αὐτῷ. La langue bulgare contient encore beaucoup d'énigmes„.

§ 35. Formula reduplicativă S+*s* A+*s*, pe care şi-a apropriat'o articlul definit în poesia poporană bulgară, nu e de tot străină limbeĭ române, şi póte că s'ar afla unde-va şi la Albanesĭ.

Dar relaţiunea fenomenelor, precum ne vom încredinţa îndată, este diametralmente opusă.

In volumul luĭ popa Grigorie ne întîmpină următórele remarcabile specimene de acéstă formulă:

Texturĭ Măhăcene: ‘Predica I„ 244: hiclénu-lu vrajmaşu-lu, 245: hiclénu-l vrăjmaşu-lu, 240: păînre-a noastrĭ săţioas'-a.

74) Dozon, *Chansons populaires bulgares*, Paris, 1875, p. 7, 17 etc.
75) Cĭolakov, op. cit. p. 323, No. 66.

Texturĭ Bogomilice: ʿRugăcĭunea de scóterea dracilor, 117: dracu-l înşelătorĭu-l, 125: înfriicatu-lu-i scaunu-l, cinstitu-l veşământu-l; ʿCălătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, 60: sfântu-l boteḑu-l, 64: necredinćoşi-i Jidovi-i, 50: înfricatulu-i scaunu-lu-i, 67: creştini-i păcătoşi-i; ʿApocalipsul luĭ Paul, 24: svăntu-l boteḑu-l, 28: toţi-i direpţi-i; ʿCugetărĭ în óra morţiĭ, 98: mare-le patriarhu-l.

Din aceste 13 specimene, numaĭ în 3 adjectivul e pus după substantiv: ʿpăînre-a noastră *săţioas'-a*, ʿdracu-l *înşelătorĭu-l*, şi ʿcreştini-i *păcătoşi-i*. În cele-l'alte 11 specimene, adjectivul precede, usurpând astfel locul stereotip al substantivuluĭ, ĭar prin acésta căpĕtând şi post-articularea cea substantivală. A doua post-articulare ni se presintă dară ca un fel de revendicare din partea substantivuluĭ celuĭ gonit; o revendicare analógă cu cea constatată în §-ful 19. Acolo, în exemplele ʿcurat sufletu-l, ʿmare mil'-a, ʿmilostivŭ domnu-l, substantivul, perḑêndu-şĭ posiţiunea, a reuşit totuşĭ a împedeca cel puţin articularea usurpatoruluĭ adjectiv; aci, neputênd să desarticuleze pe rivalul seŭ, el se mulţumesce cu o a doua articulare. Ambele fenomene provin de o potrivă din aversiunea limbeĭ române pentru formula A S în locul formuleĭ normale dacoepirote S A.

O tendinţă contrariă aŭ produs la Bulgarĭ un resultat aprópe identic: dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul; însă nu A+*s* S+*s*, ca în volumul luĭ popa Grigorie, ci S+*s* A+*s*, adecă cu inversiunea celor doĭ membri aĭ formuleĭ. La dînşiĭ posiţiunea normală a adjectivuluĭ este de'naintea substantivuluĭ. De aci decurge consecinţa că, în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul, post-articularea aparţine de drept celuĭ de'ntâiŭ. Când se'ntîmplă însă, în stilul cel poetic, ca substantivul să împresóre locul adjectivuluĭ, acesta din urmă, perḑêndu-şĭ posiţiunea, nu vrea totuşĭ a perde şi articlul, de unde apoĭ, prin rivalitatea ambelor elemente, se nasce o dublă post-articulare. Iată de ce exemplele de maĭ sus de reduplicarea articluluĭ la Bulgarĭ, exemple

de altmintrea fórte rare, aparţinênd numaĭ poesieĭ poporane, ne presintă tóte construcţiunea: substantiv+adjectiv, nicĭ o dată adjectiv+substantiv.

Diferinţa esenţială între fenomenul român cel excepţional şi fenomenul cel bulgar nu maĭ puţin excepţional consistă dară în diferinţa formulelor: S+*s* A+*s* şi A+*s* S+*s*. Dacă un asemenea fenomen excepţional s'ar găsi cumva şi la Albanesĭ, se póte preḑice cu o deplină certitudine, că el va presinta formula română, nu pe cea bulgară.

§ 36. Conchidem:

Particularităţile cele ne-slavice ale morfologieĭ şi sintaxeĭ bulgare se explică tóte, cel puţin în sfera immediată şi mediată a articlului definit, prin vecinătatea cu Albanesiĭ şi maĭ ales cu Româniĭ; dar prin v e c i n ă t a t e, nu prin î n r u d i r e.

La Bulgarĭ sînt multe lucrurĭ dela Românĭ, unele dela Albanesĭ, nemic însă dela Daco-epiroţĭ, dela substratul autocton, din care s'aŭ desfăşurat pe căĭ diverse Româniĭ şi Albanesiĭ, individualisându-se uniĭ şi alţiĭ cu secolĭ înainte de prima aşeḑare a elementuluĭ bulgar în Balcanĭ.

Să trecem la:

IV. L i m b a g r é c ă.

§ 37. Vorba fiind despre Elenĭ, nu despre Neo-grecĭ, nu póte fi cestiune de un împrumut posterior dela Românĭ saŭ dela Albanesĭ, după cum am veḑut maĭ sus în casul Bulgarilor.

Grecul ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός=‹l'homme le bon›, corespunde prin dupla articulare albanesuluĭ *nĭeri-u i-mirë* şi românuluĭ *omu-l cel-bun;* dar numaĭ ca principiŭ, nu ca tip sintactic, căcĭ formula daco-epirotă este S+*s a*+A, pe când cea gréc ă e: *s*+S *a*+A, saŭ maĭ bine: *s*+S *s*+A.

O articulare triplă într'o construcţiune fără genitiv, ca românesce în *omu-l cel-bunu-l* saŭ albanesce în *nĭeri-u i-mir'-i*= ‹homme-le le-bon-le›, este necunoscută Grecilor chĭar ca prin-

cipiŭ, fiind-că în ὁ ἀνὴρ ὁ ἀρχαῖος ὁ ἀγαθός, de exemplu, cei trei articoli nu se aplică la doi, ci la trei membri ai propoziţiunii.

O corespundinţă perfectă, pe care o indică Camarda, ar fi grecul ὁ ἀγαθός ἀνήρ faţă cu albanesul *i-mirë njeri* saŭ cu românul *cel-bun om*;[76]) dar pe de o parte aci articlul nu e reduplicat, iar pe de alta—ceia-ce'i şi mai important—o asemenea construcţiune este o simplă metatesă sintactică, fórte rară la Români şi la Albanesi.

Camarda comite o scăpare din vedere, comparând tipul specific albanes *şpi'-a e-tă-ĭat-i-t*=ʿcas'-a a-lu-tată-lu-ĭ› cu grecul: ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός,[77]) căci în construcţiunea albanesă, rare-orî întrebuinţată, sînt patru articoli, pe când în cea grécă numai trei. O corespundinţă mai corectă légă pe ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός cu tipul comun româno-albanes *şpi'-a e-ĭat-i-t=cas'-a a-tată-lu-ĭ*=ʿmaison-la la-père-le-de›. Dar şi aci trebuesc stabilite unele reserve. De 'ntâiu *şpi'-a*, *cas'-a*, represintă formula S+*s*, nu *s*+S ca în ὁ οἶκος. Al doilea, *ĭat-i-t*, *tată-lu-ĭ*, după cum am constatat'o mai sus, se analiséză în ʿpère-le-de›, pe când sufixul genitival *as* în πατρός nu se descompune în doă elemente.[78]) Orî-cum ar fi, este în adevĕr o coincidinţă fórte remarcabilă, că în tipul genitival grec ὁ οἶκος ὁ τοῦ- sînt trei articoli pentru doi membri ai propoziţiunii, întocmai ca în tipul genitival daco-epirot; o coincidinţă însă nu morfologică, ci iarăşi numai de principiŭ, de vreme ce formula româno-albanesă este: S+*s* *a*+S+*s*+*d*, cea grécă: *s*+S *a*+*s*+S+*d*.

Limba grécă nu cunósce un articol adjectival special ca cel româno-albanes, diferit prin posiţiune şi diferenţiat prin formă. In ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός, ca şi 'n ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός, articlul de 'naintea adjectivului este absolutamente unul şi acelaşi articol ca şi cel de'naintea substantivului, şovăind numai sub raportul funcţiunii între natură demonstrativă şi natură relativală.

76) Camarda, op. cit. I, p. 207-8.
77) Ibid. p. 209.
78) Cf. Schleicher, *Compendium*, ed. 3, p. 537

Adjectivul elen nu avea vre-o trebuință deosebită de a fi articulat, de óră ce el nu se confundă nicĭ o dată cu adverbul, după cum se confundă la Românĭ și la Albanesĭ. Adjectivul καλός (=rom. *frumos*=alb. *bukură*) și adverbul καλῶς (=rom. *frumos*=alb. *bukură*), κακός (=rom. *reŭ*=alb. *keikĭ*) și κακῶς (=rom. *reŭ*=alb. *keikĭ*) se pot lua unul drept altul numaĭ dóră la Neo-grecĭ.

In fine, articlul elen este fără comparațiune maĭ liber, maĭ independinte decât ceĭ doĭ articolĭ definițĭ la Românĭ și la Albanesĭ, lăsând departe în urmă, în acéstă privință, nu numaĭ articlul româno-albanes postpositiv, desbrăcat de orĭ-ce individualitate propriă prin strînsa 'ĭ alipire cu substantivul seŭ, dar pînă și pe cel prepositiv. Un paralelism ca ὁ τῆς τοῦ πάππου μου ἀδελφῆς υἱός, unde articliĭ și numile corespundințĭ formézĭ doă tabere separate, este ce-va cu totul peste putință în sintaxa daco-epirotă.

La Grecĭ singurele desininţe casuale, fără ajutorul articluluĭ, de exemplu: πάππου μου ἀδελφῆς υἱός, sînt de ajuns pentru sensul fraseĭ, ceĭa-ce permitea luĭ Omer de a întrebuința de o potrivă ὁ γέρων și γέρων, οἱ ἄλλοι și ἄλλοι, τὰ πρῶτα și πρῶτα, „ca cel maĭ comod mijloc metric„, după expresiunea luĭ Düntzer.[79])

Cu tóte aceste clătinărĭ formale și funcționale, ar fi a merge cine-va pré-departe, dacă s'ar apuca a contesta natura organică a articluluĭ definit în limba grécă, unde el ne apare în tóte dialectele, fie cât de corupte, pînă și 'n dialectul așa numitelor inscripțiunĭ cipriote.

§ 38. Nu este fără interes, că confusiunea formală, dacă nu o coincidință perfectă, între genitiv și dativ, pe care o găsim la Greciĭ modernĭ, se întrevede deja la Elenĭ,[80]) ceĭa-ce înlătură ipotesa unuĭ împrumut medieval dela Albanesĭ saŭ dela Românĭ.

79) *Homerische Abhandlungen*, Leipzig, 1872. p. 530.

80) Mullach, *Grammatik der griechischen Vulgärsprache*. Berlin, 1856. p. 26.

Ce-va mai mult. La numĕrul dual, limba gréca, începênd din timpii cei mai vechĭ, n'a cunoscut nicĭ o dată decât o singură desininţă pentru genitiv şi dativ. Să nu uĭtâm tot-o-dată, că genitivo-dativul dual elen, cel puţin omericul -φιν saŭ -φι=*bh*-, indică un dativ primitiv, întocmaĭ ca genitivo-dativul plural albanes -*ve*=*bh*-; pe când genitivo-dativul român, abătêndu-se dela acéstă particularitate greco-albanesă, denótă, din contra, prioritatea genitivuluĭ: -*lor*=*illorum*.

§ 39. Conformitatea de principiŭ în reduplicarea şi triplicarea articluluĭ, dacă nu şi întâlnirea parţială în coincidinţa genitivuluĭ cu dativul, stabilesce o ne'ndoĭósă legătură între sfera gréca şi sfera daco-epirotă.

Articlul genitival maĭ cu sémă ni se pare a fi de o extremă importanţă, căcĭ românо-albanesa şi gréca sînt singurele limbe ariane din Europa, carĭ — prin formula α+S+*d* —aŭ reuşit a indica lămurit natura adjectivală a genitivuluĭ, fără a-l identifica totuşĭ cu adjectivul ordinar, după cum îl identifică, bună-óră, limbele ariane moderne din India. In ὁ ἔϝος ὁ πατρός, în *şpi'-a e-ĭatit*, în *cas'-a a-tătaluĭ*, πατρός—*ĭatit*—*tatăluĭ* sînt genitivĭ în tótă puterea cuvîntuluĭ, tot aşa de specialisaţĭ ca latinul *patris*; dar în construcţiunea *domus patris* genitivul masculin *patris* este în divorţiŭ cu femininul *domus*, şi ambele nu se pot concorda decât numaĭ înlocuindu-se *patris* printr'un adjectiv ordinar: ‘domus *paterna*’; pe când al doilea ὁ în gréca, *e*- în albanesa şi *a*- în româna concórdă pe genitiv cu numele rector la gen şi la numĕr, reconciliând caracterul special al genitivuluĭ cu caracterul general al adjectivuluĭ.

Inrudirea de aprópe între gréca şi albanesa, susţinută cu atâta căldură de cătră Camarda maĭ cu deosebire, este dară un fapt necontestabil. Acéstă înrudire însă, resultând din corespondinţa p r i n c i p i e l o r, este cu mult maĭ depărtată decât înrudirea între albanesa şi româna, care se manifestă printr'o corespondinţă nu numaĭ principială, dar şi a p l i c a ţ i u n i l o r.

Érórea cea capitală a lui Camarda, păcatul seŭ c tódeĭ celeĭ riguróse, prin care se distinge Linguistica este de a fi comparat d'a-dreptul albanesa cu gréca raţiunea sciinţifică cere de a se restabili maĭ întâĭu daco-epirot, alăturându-se apoĭ gréca — adecă elen albanesa în deosebĭ şi nicĭ cu româna, ci cu romăno Numaĭ elementul comun romăno-albanes este adevĕr ca element balcanic, vechĭu maĭ pe sus de orĭ-ce în numaĭ acest element vechĭu póte fi pus într'un mod alăturĭ cu limba cea veche a Eladeĭ.

§ 40. Nu putem termina acéstă lungă şi stăruitóre a reduplicăriĭ articlului definit pe peninsula balcanică atinge, măcar în trécăt, încă una din manifestaţiunile fenomen, anume în:

V. Limba ţigană.

După cum Bulgariĭ aŭ împrumutat articlul dela R tot aşa Ţiganiĭ l'aŭ luat dela Grecĭ; şi s'aŭ încurcat şi aşa ca Bulgariĭ, nesciind cum să-l întrebuinţeze, căci străin—cel puţin în gramatică—încurcă, pe semne, pînă Ţigan.

Luminósele cercetărĭ ale luĭ Miklosich aŭ demonstr Ţiganiĭ, într'o perióadă óre-care din evul-mediŭ, aŭ pet maĭ mult timp în provinciele imperiuluĭ bizantin, maĭ n de a se fi respândit spre Occidinte.[81])

Comparând graĭul Ţiganilor din Europa cu al celor r în Asia, eminentul ţiganist Paspati constată că: ‘Les N ‘des aussi bien que les Sédentaires ont emprunté leur ‘des Grecs ; parmi les Tchinghianés de l'Asie l'article ‘ste pas.’[82])

Acest articol ţigănesc este *o* la masculin singular, *i* la feminin, *o* la plural pentru ambele genurĭ, *e* la tót

81) Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Zigeuner*, III, Wien. 1873.
82) Paspati, *Etudes sur les Tchinghianés*, Constantinople, 1870, p. 39.

surile oblice. Ca şi la Bulgarĭ însă, el n'are o formă statornică. In Romănia Ţiganiĭ pun la tóte casurile oblice masculine *le*, la cele feminine din singular *la*, la nominativ plural *ol* saŭ *îl*, cu un *l* imitat—probabilmente—după articlul român. Alţiĭ érăşĭ întrebuinţéză un articol *do* saŭ *dol*, de exemplu în următorul cântec:

Pe kou plai *do* zeleno,
Kerdol abeau romano;
Te kidean-pe *dol* ceaya,
Dol ceaya *dol* tiknorea....

adecă: ‘pe acéstă movilă verde se jócă nunta ţigănéscă; să alerge într'acolo fetele, fetele cele micĭ’.[83])

In acest cântec ne întimpină o reduplicare a articluluĭ definit întocmaĭ după tipul grec ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός, anume *dol ceaya dol tiknorea*, literalmente ‘les filles les petites’=αἱ κόραι αἱ μικραὶ.

Alt exemplu:

Ta si lake pheneaki,
Le pheneaki le bareaki...[84])

adecă: ‘dar este a surorĭĭ sale, a surorĭĭ sale maĭ marĭ’, unde genitivul *le pheneaki le bareaki* însemnéză literalmente: ‘de la soeur de la grande’=τῆς ἀδελφῆς τῆς μεγάλης.

Tot aşa în: *e piri e sastruni*=‘la marmite la ferrée’,[85]) *il raya îl barea*=‘les dames les grandes’,[86]) *o Dumitr' o balamo* =‘le Démètre le marchand’[87]) etc.

Ţiganiĭ n'aŭ împrumutat dela Grecĭ articlul genitival, fiind-că aŭ adus din India sistemul fórte apropiat, comun tuturor dia-

83) Barbu Constantinescu, *Poesia poporană a Ţiganilor*, în *Columna lui Traian* 1877, p. 616.
84) Ibid. p. 618.
85) Ibid. p. 620.
86) Ib. p. 612.
87) Ib. p. 609.

lectelor neo-sanscrite [88]) şi pe care eĭ aŭ început a-l perde numaĭ în Italia;[89]) anume sistemul de a întrebuinţa în loc de genitiv pe adjectivul ordinar. Astfel grecul ὁ τοῦ κρέως, ἡ τοῦ κρέως, τὸ τοῦ κρέως etc. saŭ al nostru *al cărniĭ, a cărniĭ, ai cărniĭ, ale cărniĭ*, se traduc ţigănesce prin: *maseskoro, masceskeri, maseskere*, carĭ sînt nesce curaţĭ adjectivĭ, ca şi când noĭ am ḑice: *cărnesc, cărnéscă, cărnescĭ*. Tipul genitival grec şi daco-epirot diferă cu totul sub raportul morfologic de acest tip genitival indian modern, căcĭ *i dadeskeri cei*, de exemplu, nu este ἡ κόρη τοῦ πατρός, nicĭ *fét'-a a tătălŭĭ*, ci numaĭ dóră: ἡ πάτρια κόρη=*tătésc'-a fétă*; dar ambele sisteme ajung la acelaşĭ resultat de a concorda pe genitiv la gen şi la numĕr cu numele cel rector. In acest mod, Ţiganiĭ sînt în stare de a imita fórte bine dupla articulare grécă într'o construcţiune genitivală, fără a se depărta totuşĭ dela propriul lor sistem. Aşa, bună-óră, în locuţiunea citată de Paspati: *i khan i mortiangheri* ‘la puanteur des cuirs’,[90]) eĭ nu fac decât a pune ἡ ὀσμή ἡ δερμάτινη în loc de ἡ ὀσμή ἡ δερμάτων.

VI. Prima conclusiune.

§ 41. Din cele 5 capitole de maĭ sus, resultă următórea genealogiă pe peninsula balcanică pentru tipul sintactic ‘homo-ille ille-bonus’ şi formele înrudite:

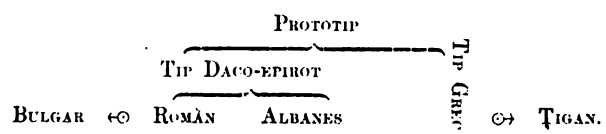

Intre Românĭ şi Albanesĭ este o relaţiune genetică immediată; între eĭ şi Grecĭ relaţiunea e de asemenea genetică, dar mediată; între dinşiĭ toţĭ şi între Bulgarĭ de o parte, iar Ţiganĭ de cea-l'altă, este o relaţiune de împrumut, şi a-

88) Beames, *Comparative grammar of the modern aryan languages of India*, t. 2, London, 1875, p. 174.—Fr. Mueller, *Reise der Fregatte Novara*. Linguist. Th. p. 141—3.

89) Ascoli, *Zigeunerisches*, Halle, 1865, p. 141.

90) Paspati, op. cit. p. 53—4.

nume raportul Bulgarilor către Români corespunde raportului Ţiganilor către Greci.

Tipul daco-epirot, substratul comun ante-latin al limbelor **română şi albanesă, cată să fi avut**, pe lîngă alte particularităţi **linguistice, următórele şépte trăsure sintactice**, relative **— mai mult saŭ mai puţin—la întrebuinţarea articlului definit :**

1°. Substantivul pus generalmente de'naintea adjectivului, după formula S A ;

2°. Un articol definit post-positiv substantival: S+*s* ;

3°. Un articol definit pre-positiv adjectival: *a*+A ;

4°. Posibilitatea unui articol post-positiv pentru adjectivul deja pre-articulat: *a*+A+*a* ;

5°. Posibilitatea dupleĭ şi chiar tripleĭ articulaţiuni în construcţiunea substantivului cu adjectivul: S+*s* *a*+A **saŭ** S+*s* *a*+A+*a* ;

6°. Un articol prepositiv genitival, concordat la gen şi la numĕr cu substantivul ceĭ precede: *a*+S **saŭ** *a*+*s*+S ;

7°. Formarea genitivo-dativului prin adausul uneĭ desinenţe speciale către nominativul post-articulat: S+*s*+*d* ;

8°. Coincidinţa formală permaninte a genitivului cu dativul;

9°. Coincidinţa formală predomnitóre a adjectivului cu adverbul.

Tóte aceste particularităţi, mai ales primele opt, sînt radicalmente contrare sintaxeĭ romanice, celtice, letto-slavice şi germane.

O unică excepţiune dintre graiurile ariane ne-balcanice ale Europeĭ presintă, pînă la un punct:

VII. Limbile scandinave.

§ 42. Grupul linguistic scandinav, compus din vechia islandesă, sveḍiană, norvegiană şi danesă, dintre carĭ noĭ din parte ne cunóscem mai bine primele doă, posedă în tóte dialectele sale un articol substantival post-positiv după formula S+*s*, **oprit de a se acăţa vre-o dată la adjectiv.**

In limba sveḑiană, de exemplu, unde acest articol este -*en* saŭ -*n* la masculin şi feminin, -*et* saŭ -*t* la neutru, frasa: ‘var-*en* kommen, fugl-*en* quittrar, skog-*en* lōfvas, sol-*en* ler, este sintacticesce identică cu românul: ‘vér’-*a* vine, pasere-*a* cântă, pădure-*a* înfrunḑesce, sóre-*le* lucesce„, saŭ cu albanesul: ‘ver’-*a* vĭăn, zog-*u* kăndon, pĭul-*i* ĭeşilon, diel-*i* kĭeş„, ceĭa-ce franţusesce ar fi literalmente: ‘printemps-*le* vient, oiseau-*le* gazouille, bois-*le* verdit, soleil-*le* sourit„.

Limbile scandinave ne oferă în acelaşĭ timp un articol prepositiv adjectival după formula *a*+A, care în formă póte să fie maĭ mult saŭ maĭ puţin diferenţiat de cel substantival, ba chĭar identic, ca bună óră în vechĭa islandesă, dar nu se confundă cu el nicĭ o dată în funcţiune.

In sveḑiana acest articol adjectival sună *den* la masculin şi feminin, *det* la neutru, fiind prin urmare, ca şi la Românĭ, maĭ plin saŭ maĭ lung decăt cel substantival.

Am veḑut deja maĭ sus, în §-ful 24 pag. 642, că ’n limbele scandinave, întocmaĭ ca românesce şi albanesce, genitivul se forméză prin adausul uneĭ desininţe la nominativul cel articulat: *man-en-s*=*omu-lu-ĭ*=*nĭeri-u-t*.

In fine—ce-va şi maĭ semnificativ — acest grup linguistic cunósce reduplicarea articluluĭ în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul, punênd S+*s* lîngă *a*+A, după cum fac Românĭ şi Albanesiĭ.

In vechĭa islandesă fenomenul este maĭ rar, dar nu insolit. Wimmer observă: ‘Hie und da steht der Artikel sowol vor dem Adjectiv als *nach* dem Substantiv„, şi aduce ca exemplu: ‘*en* yngri kona-’*n*„, literalmente: ‘illa-junior foemina-illa„.[91])

In sveḑiana acéstă construcţiune este de tot normală: ‘*den* gamle konung-*en*„=‘*cel*-bătrîn rege-*le*„, *den* rōda blomma-’*n*„= ‘*cea*-roşiă flóre-*a*„, ‘*det* lilla brefv-*et*„=‘*cea*-mică scrisóre-*a*, etc.

91) Wimmer, *Altnordische Grammatik*, Halle, 1871, p. 78.

Singura diferință este, că reduplicarea scandinavă se formuléză prin *a*+A S+*s*, ĭar cea daco-epirotă prin S+*s* *a*+A; o diferință de principiŭ, resultând din aceĭa că la Românĭ și la Albanesĭ substantivul, în regulă generală, precede adjectivuluĭ, pe când la Scandinavĭ, ĭarăși în regulă generală, îĭ succede.

Limbele scandinave se întâlnesc dară cu grupul daco-epirot în patru formule fórte caracteristice:

S+*s*: ‹homo-ille›;

a+A: ‹ille-bonus›;

S+*s*+*d*: ‹homo-ill-ius›;

a+A S+*s*=S+*s* *a*+A: ‹ille-bonus homo-ille›=‹homo-ille ille-bonus›.

§ 43. In deșert se încércă unĭĭ a contesta vechimea acestor particularităț morfologice saŭ maĭ bine sintactice, ĭar maĭ ales a post-articulărĭĭ, în limbele scandinave.[92])

Impregĭurarea, că sub-dialectul din Schleswig întrebuințéză *æ man* în loc de *mand-en* se datoresce învederat acțiunĭĭ teutonice saŭ germane propriŭ ḑise.

Raritatea articlulŭĭ post-positiv în Edda însemnéză întocmaĭ atâta ca raritatea articlulŭĭ pre-positiv în Omer. Scandinavĭĭ și Grecĭĭ posedênd o declinațiune neîarticulată pe lîngă cea articulată, antica poesiă, în Islandia ca și 'n Elada, preferĭa pe cea de'ntâiŭ din causa maĭ multeĭ energie și maĭ puțineĭ vulgarităț, dacă nu chĭar din considerațiunĭ curat metrice. Este însă maĭ mult decât sigur, că nu tot așa vorbĭa pe atunceĭ poporul.

In secolul IX, mult înainte de compunerea Eddeĭ, influința scandinavă, prin cuceritorĭĭ Varegĭ, se reversase asupra Rusieĭ nordice, ducênd acolo cu sine articlul substantival postpositiv, ale căruĭ urme s'aŭ conservat pînă astăḑĭ, într'un mod sporadic și reŭ altoit, exclusivamente în poesia poporană, în unele sub-dialecte ruse. Astfel lîngă Olonetz, de exemplu, se

92) Latham, *A hand-book of the english language*, London, 1868. p. 176.

póte auĝi *kresto-tŭ*=‘croix-la, *tzerkvi-ty*=‘églises-les’ etc. Ruşiĭ dela nord aŭ împrumutat dela Scandinavĭ, într'o dosă maĭ mică, ceĭa-ce Bulgariĭ aŭ împrumutat dela Românĭ pe o scară maĭ întinsă, datorită uneĭ acţiunĭ maĭ îndelungate şi maĭ compacte. Profesorul Leskien în zădar caută o înrudire între post-articularea dialectică ruso-nordică şi între cea bulgară.[93]) Filiaţiunea între ambele fenomene este maĭ slabă, în orĭ-ce cas, decât înrudirea între Daco-epiroţĭ şi Scandinavĭ.

§ 44. Particularităţile de maĭ sus ale grupuluĭ linguistic scandinav sînt cu atât maĭ f e n o m e n a l e, cu cât pe d'o parte el este fórte depărtat geograficesce de sfera cea compactă a limbelor balcanice, ĭar pe de alta, deşi german prin totalitatea *materialuluĭ* seŭ, diferă astfel radicalmente prin *formă* de întréga familiă germanică,[94]) şi de întréga familiă letto-slavică, pe care linguistiĭ—bine saŭ reŭ—s'aŭ deprins a o considera ca cea maĭ înrudită cu Germaniĭ, ca un element constitutiv al aşa numiteĭ ‘unităţĭ slavo-letto-germane’.

Slaviĭ, Litvaniĭ şi Germaniĭ posedă şi eĭ un articol postpositiv, dar care n i c ĭ într'un cas nu póte fi substantival, ci aparţine numaĭ adjectivuluĭ. Prin post-articulare, germanul *gut* devine *gut-er*, slavicul *dobrŭ* — *dobrŭ-i*, litvanul *gîvas* — *gîvas-is*, acăţându-se la adjectiv un articol format dintr'un pronume personal de a treĭa persónă.[95]) In grupul daco-epirot, cu totul din contra, numaĭ articlul prepositiv, nu cel postpositiv, este propriŭ adjectivuluĭ; şi tot aşa se petrece la Scandinavĭ. Scandinaviĭ însă, ca şi ceĭ-l'alţĭ Germanĭ, ca Litvaniĭ şi ca Slaviĭ, obicĭnuesc în acelaşĭ timp a pune adjectivul de 'naintea substantivuluĭ, pe când norma daco-epirotă cere ordi-

93) Leskien, *Ueber den Dialekt der russischen Volkslieder*, în Kuhn's *Beiträge*, t. 6, p. 157. — Cfr. Miklosich, *Vergleich. Gramm. d. slavischen Sprachen*, t. 3 (1876), p. 305.

94) Cfr. Garnett, *Philological essays*, p. 49.

95) Leo Meyer, *Ueber die Flexion der Adjectiva im Deutschen*, Berlin, 1853. şi Miklosich, *Ueber die zusammengesetzte Deklination in den slavischen Sprachen*, în *Sitzungsb. d. Wien. Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 68, p. 133 etc.

nea inversă. De unde óre acéstă curiósă amalgamă de sintaxa specifică slavo-letto-germanică cu sintaxa specifică daco-epirotă?

In starea actuală a sciinţeĭ, din nenorocire, maĭ sînt încă multe cestiunĭ, în carĭ Linguistica invócă cu stăruinţă ajutorul Istorieĭ, dar nu-l capĕtă. Grupul scandinav—s'ar puté întreba Linguistica—nu este cum-va produsul unuĭ amestec etnic, saŭ cel puţin al unuĭ îndelungat contact într'o epocă óre-care, între o ramură germanică şi între substratul autocton al popórelor de pe peninsula balcanică? La acéstă întrebare, Istoria stă pe gândurĭ.

Orĭ-cum ar fi, articlul postpositiv substantival al Scandinavilor este ce-va atăt de ne-germanic, fără ca să maĭ vorbim de Slavĭ şi de Litvanĭ, încăt marele Grimm, nesciind cum să-l înlăture, a imaginat a-l trage din articlul prepositiv adjectival; o teoriă fórte aseménată cu faĭmosul *lucus à non lucendo*. Scandinaviĭ—ḑice el—întrebuinţaŭ de'ntâiŭ *madhr hinn gôdhi* ‹homo ille-bonus›, de unde apoĭ *madhr-inn gôdhi* ‹homo-ille bonus›, şi 'n fine simplul *madhr-inn* ‹homo-ille›.[96])

Genesea, propusă de Grimm, este imposibilă, căcĭ:

1°. Ea ar implica perderea la Scandinavĭ a articlulu prepositiv adjectival, de vreme ce *madhrinn* resultă din u l t a r e a lui *hinn-gôdhi*, pe când noĭ am constatat, din contra, că articlul prepositiv adjectival este tot atăt de scandinav ca şi articlul postpositiv substantival, ba încă ambiĭ concuréză în tipul reduplicat *hinn-gôdhi madhr-inn*.

2°. *Madhrinn* din *madhr hinn gôdhi* ar fi cu putinţă, în casul cel maĭ favorabil, numaĭ într'o limbă cu formula sintactică normală S *a*+A, de unde S+*a* A, redus la S+*a*=S+*s*; pe când limbele scandinave, ca şi întréga familiă linguistică slavo-letto-germanică, se caracteriséză prin tipul invers *a*+A S, de unde nicĭ o dată nu vom ajunge la S+*s*.

Să maĭ adaugăm, că presupusa formaţiune a luĭ *madhrinn*

---

96) Grimm, *Geschichte der deutschen Sprache*, Leipzig. 1848, p. 755.

prin u l t a r e, cu greŭ putea să se întâmple în tóte dialectele scandinave, tóte fără excepţiune.

Să mai observâm, în sfîrşit, că articlul postpositiv substantival cată a fi f ó r t e v e c h i u la Scandinavi, de óră-ce este anterior separaţiunii lor în dialecte.

Ar fi de preferit, sub ori-ce punct de vedere, explicaţiunea printr'un antic amestec etnic între un trib germanic şi órecari elemente balcanice; şi acésta însă, în lipsă de demonstraţiune, remâne de o cam dată o pură ipotesă.

§ 45. Afară de Scandinavi, familia linguistică ario-europeă nu ne oferă nemic analog cu tipul daco-epirot ʿhomo-ille ille -bonus, decât numai dóră trecênd în Asia la:

VIII. L i m b e l e e r a n i c e.

Sub limbele eranice noi înţelegem, împreună cu Frideric Müller, patru grupuri de dialecte: armén, osetic, persian şi afgan saŭ puştu, fără a întra în cercetare, dacă grupul armén este saŭ nu intermediar între familia eranică şi limbele resăritene ale Europei, după cum susţine Hübschmann, şi dacă grupul puştu este saŭ nu intermediar între familia eranică şi graiurile moderne ale Indiei, după cum pretinde Trumpp. In ori-ce cas, aceste patru grupuri sînt fórte înrudite unul cu altul, mai înrudite între ele decât cu ori-care grup din afară, şi atâta ne ajunge, cu atât mai mult că despre dialectul afgan nici nu vom avé a vorbi.

Mai adaog, că limbele eranice îmi sînt cunoscute personalmente într'un mod fórte neperfect. De aci nu resultă că voiu greşi în cela-ce voiu avé a spune, căci am avut grijă de a consulta numai fântînele cele mai sigure, cele mai autorisate; resultă însă, că multe lucruri aŭ putut să'mi scape din vedere şi că, prin urmare, filiaţiunile eranice ale grupului daco-epirot fiind o dată indicate, un eranist special, mergênd în acelaşi direcţiune, lesne va puté îmmulţi numĕrul trăsurelor comune t r a c o - e r a n i c e, ba va mai întra şi 'n dialectul afgan, în care eŭ-unul n'am cutedat a străbate.

§ 46. Mai întâiŭ:

a) Limba arménă,

pe care deja Erodot o înrudĭa cu limbile tracice din Asia-mică şi mai ales cu frigiana.[97])

Armenii posedă un articol postpositiv curat substantival: nearticulatul *mart*=rom. *om*=alb. *nĭeri* devine prin post-articulare: *mart-n*=*omu-l*=*nĭeri-u*.[98])

Acest articol substantival postpositiv, care sună *-s*, *-d*, *-n*, dialecticesce *-ă*, gramaticii armeni îl numesc ‹pronume determinativ›, fără a sci să-i preciseze bine funcţiunea. Astfel d. Patkanoff ne spune, că din nearticulatul *têr* ‹domn› se face *têr-ĕs*, pe care'l traduce apoi în trei moduri: ‹*moi* seigneur›, ‹*mon* seigneur›, şi ‹*ce* seigneur-ci›,[99]) deşi ar fi fost mai propriŭ — credem noi — de a-l fi tradus pur şi simplu prin ‹*le* seigneur›. Românul *domnu-l* saŭ albanesul *zot-i* însemnéză de asemenea, după împregĭurări: ‹*moi* seigneur›, ‹*mon* seigneur›, şi ‹*ce* seigneur-ci›, ceĭa-ce nu răpesce totuşi luĭ *-l* saŭ luĭ *-i* caracterul lor general, permaninte, singurul precis, de a fi articolĭ postpositivĭ.

Să mărturim însă, în adevĕr, că fixitatea fonetică şi cea ideologică a articlului postpositiv armén este mult mai slabă, şovăind cam în felul articlului postpositiv bulgar.

Dacă există la Armenĭ vre-o urmă de articol prepositiv adjectival şi de reduplicarea articlului în genere, nu scim. Este

97) Gosche, *De ariana linguae armeniacae indole*, Berolini, 1846, p. 19 etc.— cfr. De Lagarde, *Gesammelte Abhandlungen*, Leipzig, 1866, p. 276—95.

98) Pott, *Etymol. Forschungen*, ed. 2, t. 1, p. 69, 301.—Cf. Petermann, *Ueber den Dialect der Armenier von Tiflis*, Berlin, 1867, p. 67: "Zwar pflegt man ihm (dem Accusativ) ein Pronominalaffix *s*, *t* oder *n*, oder noch häufiger *ă*, welches in der Vulgärsprache die Stelle derselben vertritt, anzutügen; allein dies ist kein Erkennungszeichen dieses Casus, sondern *steht einfach für den bestimmten Artikel—wie etwa im Dänischen—und wird auf dieselbe Weise an alle Casus obliqui gesetzt. Manche Armenier missbrauchen auch dieses ă so sehr, dass sie kein Substantiv ohne dasselbe aussprechen.*›

99) Patkanoff et Dulaurier, *Recherches sur la formation de la langue arménienne*, Paris, 1871, p. 117.

fórte interesant însă că limba arménă servă a ne explica tipul *al-doi-le*=‘ille-duo-ille’ saŭ *a-doŭ-a*=‘illa-duo-illa’, prin care Românii diferă de albanesul *i-dit'-i*=‘ille-*secundus*-ille’ saŭ *e-dit'-a* ‘illa-*secunda*-illa’.

Al-, *a-*, fiind articol prepositiv genitival, concordat cu numele rector, pe acesta din urmă îl represintă în casul de faţă postpositivul *-le*, *-a*, astfel că *al-trei-le*, *a-treĭ-a*, sînt literalmente: τοῦ-τρεῖς-ό, τῆς-τρεῖς-ή. Substantivul presupus prin *-le*, *-a*, nu póte însemna alt ce-va decăt ‘născut’, ‘produs’, ‘copil’, căci ordinalul derivă din cardinal. *Al-trei-le*, *a-treĭ-a* sînt dară: ‘fiĭu *al* treĭ’, ‘fiĭcă *a* treĭ’.

Eĭ bine, întocmaĭ aşa—sub raportul ideologic—se formézä ordinalul din cardinal în limba arménă: *erkr-ord* ‘al-doi-le’= literalmente ‘2+fiĭu’, *err-ord* ‘al-trei-le’=‘3+fiĭu’, adecă: ‘fiĭu al doĭ’, ‘fiĭu al treĭ’ etc.[100])

Maĭ adăugâm că la Armenĭ, ca şi la Daco-epiroţĭ, de unde prin împrumut şi la Bulgarĭ, ĭar la Grecĭ numaĭ în parte, genitivul se identifică tot-d'a-una în formă cu dativul; dar acest punct merită de a i se consacra maĭ jos un capitol separat.

Trecem la:

β) Limba osseţă.

§ 47. Acéstă ramură atăt de îndependinte şi atăt de interesantă a familieĭ cranice posedă şi ea un articol postpositiv substantival: din nearticulatul *fŭd* ‘tată’, saŭ *t'isg* ‘fétă’, se face prin post-articulare: *fŭd-äi* ‘père-le’=rom. *tată-l*=alb. *ĭat-i*, saŭ *t'isg-äi* ‘fille-la’=rom. *fét'-a*=alb. *bĭt'-a*.[101])

Dar coincidinţele cele maĭ numeróse ne oferă diferitele

γ) Graiurĭ persiane.

§ 48. D. Lerch a constatat în dialectul kurmangi al limbeĭ curdice un articol postpositiv substantival, care sună *a*, *e*, *i*.

100) Petermann, *Grammatica linguae armeniacae*, Berolini, 1837, p. 162.—Cîr. diferitele ipotese ale luĭ Bopp, *Grammaire comparée*, trad. Bréal, t. 2, p. 250.
101) Sjögren, *Ossetische Sprachlehre*, Petersb. 1844, p. 46, 50.

la singular, *de*, *di* saŭ *tă* la plural. adecă aprópe ca articlul albanes.

In acelaşĭ dialect există un articol adjectival prepositiv de 'naintea numerelor ordinale: *e-yek*=rom. *cel-întâiu*=*i-pară*, *e-duduàn*=alb. *i-dită* etc.[102])

Următórele exemple din excelintele dicţionar curdic al luĭ Jaba, saŭ maĭ bine al luĭ Justi, probéză că acel articol adjectival prepositiv este tot-o-dată genitival, întrebuinţându-se întocmaĭ ca *cel-* şi *al-* la Românĭ:

ia-min=*al*-meŭ;
ia-te=*al*-teŭ;
ia-vi=*al*-seŭ;
ia-me=*al*-nostru;
ia-ve=*al*-vostru;
ia-van=*al*-lor;
ia-mezin=*cea* maĭ mare;
ia-bićuk=*cea* maĭ mică;
ia-qodé=*cel*-dumneḑeesc;
ia-bab=*al*-tatăluĭ;
yâ hva bîna=*a*-ta ad'o;
byrq ia-bruské=strălucire *a*-fulgeruluĭ;
hyqqe ia-mrişk=‘oŭ *al* găineĭ, ...

In frasa: *bâb-ê ma ya b'asmâ-ê*,[103]) cu care se începe Oraţiunea Dominicală, este un articol post-positiv şi un articol pre-positiv tot-o-dată: *bâb-ê*=‘tată-l, şi *ya be asmâ*=‘*cel* în ceruriĭ; în *bâb-ê* însă, adecă *bâb-ê ma*, póte să fie numaĭ un cas de atracţiune regresivă, ca la noĭ în *tată-l nostru* pentru *tată al-nostru*, revenind astfel tot la articol pre-positiv.

§ 49. Orĭ-unde substantivul nu este isolat, ci'ĭ urméză vre-un adjectiv, articlul dela mijloc, deşi legat post-positiv în pronunciaţiune saŭ graficesce cu substantivul, aparţine totuşĭ în re-

102) Lerch, *Ueber das Plural-suffix im Ossetischen*, în *Mélanges asiatiques de l'Acad. de Petersbourg*. t. 5, p. 207 etc.

103) Jaba-Justi, *Dictionnaire kurde-français*, Petersb. 1879, p. 459.

alitate mai mult adjectivului, ca pre-positiv. Este așa numitul ‘*i* izâfet’, comun tuturor dialectelor persice, ba și limbei ossete, dacă nu și celei armene. Deja Bopp a dis: ‘Limba ‘persiană pune tot-d'a-una un *i* de 'naintea adjectivilor și ge- ‘nitivilor sei, care însă în scrisóre se acață la substantivul ce ‘precede’.[104])

D. Leon Feer, într'o lucrare ‘asupra raportului genitivului și adjectivului cu substantivul’, vorbesce pe larg despre construcțiunea persiană S+*s* A=S *a*(α)+A, pe care n'o înțelege deplin numai din causa necunóscerii construcțiunilor analóge română și albanesă.

Reproducem aci textualmente următorîul pasagiu din acel studiŭ:

‘Le persan est une des langues qui offrent le plus d'inté- ‘rêt pour l'expression du rapport que le substantif soutient ‘avec son génitif ou son adjectif. Comme en anglais, l'adjec- ‘tif y est invariable; il se place à côté du substantif, mais ‘ordinairement après lui. Lorsqu'il le précède, c'est pour for- ‘mer un composé dont nous n'avons pas à nous occuper ici: ‘il y a cependaut des exemples d'adjectifs épithètes précédant ‘le substantif; mais on peut considérer ces cas comme des ‘exceptions. Actuellement *nous n'avons à considérer que la règle* ‘*générale: or elle veut que l'adjectif suive immédiatement le* ‘*substantif*. Toutefois, l'expression du rapport ne consiste pas ‘dans cette seule règle de position; entre les deux mots on ‘intercale un *i* qui s'attache au premier des deux. Ainsi pour ‘joindre l'adjectif *buzurg* ‘grand’ au substantif *șâh* ‘roi’, ou ‘*pîl* ‘éléphant’, on dira:

‘*Șâh-i buzurg*, rex magnus;

‘*Pîl-i buzurg*, elephas magnus.

‘Or cet *i*, qu'on place ainsi entre le substantif et l'adjec- ‘tif, est également le signe du génitif. Lorsqu'un nom est

104) Bopp, *Vergleich. Grammatik*, ed. 2, t. 1, p. 476.—Cfr. Chodzko, *Grammaire persane*, Paris, 1852, p. 155.

‘complément d'un autre, il le suit tout comme l'adjectif, et ‘l'*i* appelé izâfet sépare les deux en s'attachant au premier ‘des deux, et l'on dit:

‘*Pîl-i şâh*, elephas regis;

‘*Pîl-i buzurg*, elephas magnus.

‘Ainsi le persan assimile de la manière la plus complète le ‘génitif ou l'adjectif au génitif; il a une seule et même con‘struction, une seule et même forme grammaticale pour expri‘mer le rapport du substantif avec un autre substantif ou un ‘adjectif lui servant de déterminatif.„[105])

Caracterul relatival al izâfetuluĭ persian este tot atăt de pronunţat ca şi al articluluĭ adjectival româno-albanes. Prin acésta, maĭ mult chĭar decăt prin etimologiă propriŭ ḑisă, el se urcă directamente la pronumele relativ zendic *ya* şi la pronumele relativ *hya* saŭ *tya* de pe inscripţiunile persiane cuneiforme ale Achemeniḑilor, carĭ pronumĭ aveaŭ şi ele—după cum s'a observat deja nu o dată—funcţiunea de articolĭ prepositivĭ adjectivalĭ.[106])

Iată vr'o doă specimene zendice, însoţite de traducţiunea nóstră şi de modul cum le traduce Bopp pe de o parte, ĭar d. Feer pe de alta:

Ahmi nmânê *yaḑ* Mâzdayaçnôis=	dans cette maison *la* mazdayasnienne (B.) dans cette maison *qui* mazdayasnienne (F.) în acéstă casă *cea* mazdayasniană (H.)
Rathavô aşahê *yaḑ* vahistahê=	domini puritatis τῆς sanctissimae (B.) domini puritatis *quod* sanctissimae (F.) domnuluĭ purităţiĭ *celeĭ* maĭ sânte (H.)
Haća avanhâḑ tanvaḑ *yaḑ* daivôg'atayâo=	de ce corps *le* frappé (B.) de ce corps *qui* frappé (F.) acestuĭ corp *celuĭ* lovit (H.)

105) Feer, *Du rapport de l'adjectif et du génitif avec le substantif*, în *Revue de linguistique*, t. 2 (1868), p. 140-1.

106) Vullers, *Institutiones linguae persicae*, ed. 2, p. 165.

Iată şi specimene achemenidice:

Gaumâta *hya* maghuş	Gomates ὁ Magus (B.) Gomates ὃς Magus (F.) Gomata *cel* popă (H.)
Gaumâtam *tyam* maghum	Gomatem τὸν Magum (B.) Gomatem ὃν Magum (F.) pe Gomata *cel* popă (H.)
Kâra *hya* Nadhitabirahyâ	Exercitus ὁ Nadhitabiri (B.) Exercitus ὃς Nadhitabiri (F.) Oaste *a* Nadhitabiruluĭ (H.)

Bopp şi d. Feer aŭ amîndoĭ dreptate, dar nu de o potrivă. Zendicul *ya*, achemenidicul *hya* saŭ *tya*, sînt ὁ şi sînt ὃς tot o dată, dar nu în acelaşĭ grad. Natura articlului predomnesce asupra nature pronumelui. Nesocotind acéstă predomnire, d. Feer ar puté traduce pe albanesul *ştăpi e-bardh* ‘maison *la*-blanche’ prin: ‘maison *qui* blanche’, întocmaĭ precum traduce pe zendicul *ahmi nmânê yaḍ Mâzdayaçnôis* prin: ‘dans cette maison *qui* mazḍayasnienne’.

§ 50. Limbele eranice, luate în totalitatea lor, posedă dară doĭ articolĭ definiţĭ:

1°. Un articol substantival postpositiv, după formula S+*s*;[107])

2°. Un articol adjectival prepositiv, după formula *a*+*A*. carele funcţionéză în acelaşĭ timp ca:

3°. Articol genitival după formula α+S saŭ α+S+*d*.

Posiţiunea normală a substantivuluĭ în aceste limbe, ca şi la Daco-epiroţĭ, este de'naintea adjectivuluĭ, după formula S A.

Maĭ remâne cestiunea: Eraniĭ cunosc eĭ óre reduplicarea articluluĭ definit?

§ 51. Cu tótă insuficiinţa mea personală mărturisită, mi se pare a fi surprins formula daco-epirotă *homo-ille ille-bonus* în renumita retorică persiană ‘Heft Qolzum’, unde se ḍice:

107) Trumpp, *Die Stammbildung des Sindhi*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. Ges.*, t. 16, p. 163, crede a recunósce un fel de articol postpositiv şi'n limba sindhi, dialectul neo-indian cel maĭ apropiat de limbile eranice, ĭar maĭ ales de cea afgană.

‘La Persĭ nu există nicĭ o diferinţă formală între construc-‘ţiunea substantivuluĭ cu genitivul şi între acea cu adjectivul. ‘*Ghulam-i g'uvân* însemnéză d'o potrivă ‘robu-l tînăr, şi ‘rob ‘al-tînăruluĭ,. La ceĭ vechĭ însă, în construcţiunea cu ad-‘jectivul se scriea un *î*, pe când în acea cu genitivul un simplu ‘*i*, de exemplu *ghulam-î g'uvân* ‘robu-l tînăr, lîngă *ghulam-i* ‘*g'uvan* ‘rob al-tînăruluĭ,.[108])

Lungul *î* represintând doĭ *i*, vechĭul persian *gulam-î g'uvân=gulam-i i-g'uvân* revine literalmente la românul *robu-l cel-tînăr*, şi maĭ bine încă la albanesul *sklav-i i-ri*, unde între ambiĭ articolĭ nefiind nicĭ o deosebire fonetică, nemic n'ar împedeca contracţiunea lor în *sklav-î ri* saŭ *sklav î-ri*.

Căt privesce întrebuinţarea luĭ *i* la Persianĭ ca articol substantival post-positiv, ea se învederéză maĭ cu sémă în aşa numitul ‘izâfet de respect,. O frasă ca: ‘G'anâb-*i* Mohammed khân-*i* emir nizam-*i* etc., nu s'ar puté traduce literalmente decăt prin: ‘excellence-*la* Mohammed prince-*le* généralissime-*le*,.[109]) ***Mard-i***=‘omu-l,, fără nicĭ un adjectiv, însemnéză: ‘homme par excellence,...[110])

§ 52. O reduplicare necontestabilă a articlului în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul, după formula S+*s a*+A saŭ S+*s a*+S, ni se presintă în dialectul curdic.

Exemple din texturile luĭ Justi:

djil-*i* *di*-khou=haĭne-*le* *ale*-sale;
dijmin-*i* *d*-khou=duşmani-*ĭ* *aĭ*-seĭ;
ach-*i* *d*-vé=mór'-*a* *a*-vóstră;
brâ-*é* *t*-wân=fraţi-*ĭ* *aĭ*-lor;
póz-*ê* *d*-jăzmâna=vîrfuri-*le* *ale*-papucilor;
kôn-*ê* *d*-mêrâna=cortu-*l* *al*-vitejilor;
lyng-*e* *de*-myn=picĭóre-*le* *ale*-mele;
ling-*e* *d*-hasba=picĭóre-*le* *ale*-cailor...[111])

---

108) Rückert, *Grammatik, Poetik und Rhetorik der Perser*, Gotha, 1874, p. 44.
109) Chodzko, *Grammaire persane*, p. 160.
110) Cfr. *Rückert*, op. cit. p. 37
111) Jaba-Justi, op. cit. p. 163.

Tot aşa în citaţiunile luĭ Lerch : *gund-i-d khuda, tâ'ife-i-d Izid-i-d Vân-i* etc., unde el post-pune ambiĭ articolĭ primuluĭ membru al construcţiuniĭ, noĭ vedem:

gund-*i* *d*-khuda=sate-*le* *ale*-sale ;

tâ'ife-*i* *d*-Izid-*i* *d*-Vân-*i*=triburi-*le* *ale*-Izidi-*lor* *aĭ*-Vanu-*lui* etc.[112])

In *tâ'ife-i* *d-Izid-i*=ʻtriburi-*le* *ale* Izidi-*lor*, ne întimpină chĭar o triplicare a articlulu în construcţiunea bi-membrală a substantivuluĭ cu genitivul, întocmaĭ ca în sintaxa daco-epirotă.

Tóte acestea însă ar trebui studiate maĭ de aprópe şi urmărite maĭ departe, ceĭa-ce trece peste competinţa nóstră personală.

Inainte de a termina, ne maĭ aştéptă capitolul cel promis maĭ sus despre :

IX. Genitivo-dativ.

§ 53. Să declinâm pronumele personal ʻeŭ, la dativ şi la genitiv din ambiĭ numerĭ în limbele sanscrită, elenă, latină, germană modernă, litvană şi paleo-slavică pe de o parte, iar pe de alta în limbele română şi albanesă.

Să observâm însă maĭ de'nainte, că românesce genitivul singular al primelor doă persóne s'a înlocuit în us prin pronumiĭ posesivĭ *meŭ* (meus) şi *teŭ* (tuus), la plural prin *nostru* (noster) şi *vostru* (vester), ast-fel că formele genitivo-dative s'aŭ păstrat numaĭ în genitiviĭ encliticĭ: din parte'*mĭ*, din parte'*ţĭ*, din parte-*ne*, din parte-*vĕ*, carĭ sînt fórte dese maĭ cu sémă în cărţile vechĭ, fie după substantiv articulat, fie după cel nearticulat: bunătatea-*le*, brâulu-*ţĭ*, toĭagulu-*ţĭ*, frăţioru-*vă*, frate-*vă*, muleriloru-*vă*, părinţiloru-*şĭ* etc.;[113]) în volumul luĭ popa Grigorie: morţi-*vă* (12), părinţi-*vă* (13), lémneloru-*vă* (3), voĭa-*ne* (242)...

Iată acum declinaţiunea în cestiune :

112) Lerch, loco cit. p. 212-3.

113) Cipariŭ, *Principia*, p. 136.

Singular:

Sanscrit.	Elen.	Latin.	Gotic.	Germ. mod.	Litvan.	Slavic.	Român.	Alb.
Gen. mama	ἐμεῖο	mei	meina	meiner	manęs	mene		
mê	ἐμοῦ			mein				
	μοῦ						'mĭ	mua
Dat. mahyam	ἐμίν	mihi	mis	mir	man	mŭnê		
mê								

Plural:

G. asmâkam	ἀμμέων	nostri	unsara	unser	musu	nasŭ		
nas	ἡμείων	nostrum						
	ἡμέων						ne	neve
	ἡμῶν							
D. asmabhyam	ἄμμιν	nobis	unsis	uns	mums	namŭ		
nas	ἡμῖν							

Acest tabel ne spune că:

1-o. Grupul daco-epirot diferă în astă privinţă de tóte limbele greco-italice, germanice şi letto-slavice;

2-o. În limba sanscrită se póte însă întrevedé rudimentul fenomenuluĭ în cestiune, căcĭ alăturĭ cu nesce terminaţiunĭ distinse, *mama* şi *asmâkam* pentru genitiv, *mahyam* şi *asmabhyam* pentru dativ, ni apare pentru genitiv şi dativ la singular o formă comună *mê*, pentru genitiv şi dativ la plural o formă comună *nas*.

Tot aşa pentru persóna a doua a pronumeluĭ personal limba sanscrită are pe *tê* pentru genitiv şi dativ la singular, ĭar pe *vas* la plural; şi Bopp profită de acéstă ocasiune spre a observa, că dativul în sintaxa sanscrită se întrebuinţézĭ adesea în loc de genitiv chĭar în declinaţiunea nominală.[114])

Să se mai noteze că 'n dialectele pracrite şi 'n limba pâli, tóte derivate din aceĭaşĭ tulpină cu sanscrita chĭar pe teritoriul Indieĭ printr'o desvoltare ulterióră, genitivul şi dativul formézĭ

114) Bopp, *Vergl. Gramm.*, § 329, nota.—Cfr. Kuhn, *Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung*, t. 15, p. 420 şi urm.

regularmente unul şi acelaşĭ cas, adecă în loc de dativ se întrebuinţéză genitivul.[115])

Iată deja un început de lumină.

§ 54. In tabelul de maĭ sus nĭ-a fost peste putinţă a declina pronumele personal la Celţĭ, de óră-ce eĭ aŭ perdut desinenţele casuale pronominale ; cum-că însă la dînşiĭ genitivul nicĭ o dată nu se confunda cu dativul, probă este declinaţiunea celtică a substantivilor, bună-óră:

Athir—tată:

Singular:	Plural:
Gen. ath*ar*	athre
Dat. ath*ir*	athr*aib*.[116])

Dul—creatură:

Gen. dul*o*, dui*le*	dul*a*, du*le*, dai*l*
Dat. dul*i*, dui*l*,	dul*ib*.[117])

§ 55. Pînă aci, sub raportul identităţiĭ genitivuluĭ cu dativul în grupul daco-epirot, noĭ am constatat o asemĕnare numaĭ în limba sanscrită, şi maĭ cu sémă în dialectele pracrit şi pâli, maĭ importante decât chĭar sanscrita prin aceea de a fi fost adevĕratele limbe p o p o r a n e, ĭar nu numaĭ l i t e r a r e, ale Indieĭ antice.

Fenomenul devine şi maĭ pronunţat la Eranĭ.

In vechĭa limbă persică, descifrată de pe lespedile dela Murghâb, Behistân, Alvend, Susa şi Persepolea, nu există decât un singur cas dativ-genitiv, o singură terminaţiune, şi acésta în tóte părţile declinabile ale cuvîntuluĭ şi 'n toţĭ numerii, la singular ca şi la plural, în numĭ ca şi 'n pronumĭ.

Acea desinenţă genitivo-dativă la singular variază după teme, şi anume:

115) Burnouf et Lassen, *Essai sur le Pali*, Paris, 1826, p. 168. — cfr. Lassen, *Institutiones linguae pracriticae*, Bonn, 1837, p. 299.

116) Ebel, *Die celtische Declination*, în Kuhn, *Beiträge*, t. 1, p. 155—87.

117) Stokes, *Die irische Declination*, ibid. p. 333—55.

1. In temele bărbătescĭ finite cu *a*, terminaţiunea casuală este *hya*, precum: *Khsayârsa-hyâ* (*Xerxis* şi *Xerxi*) saŭ *Dârayavusa-hyâ* (*Darii* şi *Dario*);

2. In temele bărbătescĭ finite cu *i* saŭ *u*, acestea din urmă cresc la *ai* saŭ *au*, adăugându-se *s*, precum: din *Kur-u*—*Kur-au-s* (*Cyri* şi *Cyro*), din *Fravart-i*—*Fravart-ai-s* (*Phraortis* şi *Phraorti*);

3. In temele femeiescĭ finite cu *i*, terminaţiunea dativo-genitivă este *yâ*, precum: din *d'ipi*—*d'ipi-yâ* (*scripti* şi *scripto*), din *bum'i*—*bum'i-yâ* (*telluris* şi *telluri*).

La plural desininţa dativo-genitivă este *âm* şi *nâm*.

Pronumele personal de prima persónă *adam* are la genitiv şi la dativ singular *manâ*, în forma enclitică *maiy* (*mei* şi *mihi*), la plural *amâkham* (*nostrum* şi *nobis*).[118])

Intr'un cuvînt, antica declinaţiune persică prin identitatea dativuluĭ cu genitivul nu diferă întru nemic de declinaţiunea tipică daco-epirotă.

Graĭul neo-persian, deşi derivă maĭ directamente decăt de aĭurĭ din persica inscripţiunilor cuneiforme, totuşĭ a perdut identitatea genitivuluĭ cu dativul.

De assemenea limba ossetă.

In ambele aceste dialecte eranice desininţele casuale sînt însă de o origine relativament modernă.[119])

In aşa numitele dialecte medio-persice, ca huzvareş şi pehlevi, confusiunea între dativ şi genitiv este încă fórte obicĭnuită.[120])

§ 56. Identitatea genitivuluĭ cu dativul reapare pe deplin în limba arménă.

---

118) Spiegel, *Die altpersische Keilinschriften, Uebersetzung, Grammatik und Glossar*, Leipzig, 1862, p. 153—161.

119) Fr. Müller, *Die Declination des Neupersischen und Ossetischen*, in Kuhn's *Beiträge*, t. 5, p. 99: "Die Flexions-elemente, sowohl Zahl- als Casuszeichen, sind als solche späteren Ursprungs.,

120) Hübschmann, *Zur Casuslehre*, p. 329—30.

Ast-fel armenesce:

Air—bărbat:

Singular:	Plural:
Gen. ar*rn*	ar*anț*
Dat. ar*rn*	ar*anț*

Khoir—soră:

Gen. khêr*r*	khêr*ț*
Dat. khêr*r*	khêr*ț*

Mair—mumă:

Gen. maur	maur*ț*
Dat. maur	maur*ț*

In pronumĭ, limba arménă are un dativ separat de genitiv; nu însă într'un mod sistematic, ci numaĭ la singular, pe când la plural ambele casurĭ se identifică ca şi 'n declinaţiunea nominală, afară de primiĭ doĭ din pronumiĭ personalĭ.[121])

Vorbind despre acest fenomen, d. Fr. Müller observă cu drept cuvînt că: ‹prin coincidinţa absolută a genitivuluĭ cu ‹dativul limba arménă se întâlnesce întocmaĭ cu persica a‹chemenidică, terenul pentru ambele fiind pregătit în acéstă ‹privinţă de cătră sanscrita›.[122])

§ 57. In limba zendică genitivul nu se confundă cu dativul.

Totuşĭ declinaţiunea pronominală ni oferă chĭar aci următórele exemple de identitatea ambelor casurĭ:

Azĕm—eŭ:

Singular:	Plural:
Gen. *mê* şi *môi*	
Dat. *mê* şi *môi*	

121) Petermann, *Gramm.*, p. 166 şi urm.

122) Fr. Müller, *Beiträge zur Declination des armenischen Nomens*, Wien, 1864, p. 4.

Tûm—tu:

Gen.	*tôi, tê*	*vô* şi *ve*
Dat.	*tôi, tê*	*vô* şi *ve*

Pronumele reflexiv:

Gen.	*hê, hôi*
Dat.	*hê, hôi.*

Aceste exemple din limba zendică sînt cu atăt maĭ remarcabile, cu căt în aceĭaşĭ pronumĭ—fără a maĭ vorbi de Celţĭ—Elenĭ, Latinĭ, Germanĭ, Slavĭ şi Litvanĭ separă pe genitiv de dativ, şi anume:

Eŭ:

	Singular:		Plural:	
	Dativ:	Genitiv:	Dativ:	Genitiv:
Grec.	ἐμίν	μοῦ		
Lat.	mihi	mei		
Got.	mis	meina		
Slav.	mŭnê	mene		
Litv.	manes			

Tu:

Grec.	τείν	τεοῖο	ὔμῖν	ὑμμέων
Lat.	tibi	tui	vobis	vestri, vestrum
Got.	thus	theina	izvis	izvara
Slav.	tebê	tebe	vamŭ	vasŭ
Litv.	taw	tawes	jums	jusu

Pronumele reflexiv:

Grec.	ἑίν	εἷο οὗ
Lat.	sibi	sui
Got.	sis	seina
Slav.	sebê	sebe
Litv.	saw	sawes

Să mai adăugâm, că 'n zendica nu rare-orĭ se confundă genitivul cu dativul chĭar în declinaţiunea nominală, deşi există ambele casurĭ.[123])

§ 57. Cu modul acesta, numaĭ în limbele indo-eranice noĭ am putut regăsi, maĭ mult saŭ maĭ puţin, caracteristica identitate a genitivuluĭ cu dativul la singular şi la plural.

O singură excepţiune seriósă în astă privinţă, dar parţială, ne presintă identitatea genitivuluĭ cu dativul la dual în limba elenă, despre care veţĭ maĭ sus §-ful 38 ; excepţiune cu atât maĭ interesantă, cu cât ea coincidă cu alte particularităţĭ comune aşa ḑicênd traco-greco-eranice.

La prima vedere, tot într'un mod parţial, s'ar păré că fenomenul va fi existat şi 'n limba paleo-slavică.

Dobrowsky ḑice fórte categoric: ‹Dativo utuntur f r e- ‹q u e n t i s s i m e Slavi veteres pro Genitivis, qui a ‹Substantivo reguntur„, şi aduce căte-va exemple ca: свѣтъ человѣкомъ, млеко стадо, верси горамъ etc., unde ar fi trebuit: человѣкъ, стада, горъ.[124]) Deja maĭ de'nainte, Alter adunase sute de specimene analóge, din carĭ însă resultă, că paleoslavica împărtăşia acéstă întrebuinţare a dativuluĭ pentru genitiv cu gréca,[125]) ĭar prin urmare—lipsind ce-va asemenea în tóte dialectele slavice fără deosebire—o datorĭă anume influinţeĭ l i t e r a r e saŭ, maĭ bine, imitaţiuniĭ b i s e r i c e s c ĭ a modelurilor grece. Ş'apoĭ, ca limbă balcanică, ea nu putea să nu îndure, pe lîngă acţiunea grécă, pe acea română şi albanesă.

§ 58. Pentru a completa observaţiunile de maĭ sus, sîntem datorĭ a stabili aci o distincţiune fórte oportună între coincidinţa s i n t a c t i c ă a genitivuluĭ cu dativul şi între coincidinţa m o r f o l o g i c ă propriŭ ḑisă.

123) Hübschmann, op. cit. p. 220, 273—4.

124) Dobrowsky, *Institutiones linguae slavicae*, Vindobonae, 1822, p. 629.

125) Alter, *Philologisch-kritische Miscellaneen*, Wien, 1799, p. 35—69: "Ueber den Gebrauch des Dativs anstatt Genitivs in der Griechischen und Slawischen Sprache.„

In coincidința sintactică, ambele casurĭ există în acelașĭ timp, dar se confundă une-orĭ în us, întrebuințându-se unul în loc de cel-l'alt.

In coincidința morfologică, unul din cele doă casurĭ reușesce a înghiți pe cel-l'alt, devenind ambele în formă un singur cas, dacă nu în totalitatea declinațiunilĭ, cel puțin într'o sferă declinativă óre-care.

Coincidința morfologică presupune neapĕrat o fasă anterióră sintactică, dar nu este tot una cu dînsa, de vreme ce coincidința sintactică póte să se opréscă pe loc, să remână într'o stare așa ḑicênd fluidă, fără a se consolida într'o formă gramaticală precisă.

Din acest punct de vedere, coincidința morfologică perfectă totală există în grupul daco-epirot, armén, vechĭu persian și'n limbele pracrită și pâli; coincidința morfologică perfectă parțială, pe lîngă cea sintactică, se observă în sanscrita, în zendica și 'n gréca; în paleo-slavica, chĭar dacă n'am admite influință gréco, totușĭ nu este decât o coincidință curat sintactică.

§ 59. In limba sanscrită, deși în pronumiĭ personalĭ genitivo-dativiĭ *nas* și *vas* pot să fi fost originarmente nu dativĭ, ci genitivĭ, de óră ce aŭ trecut numaĭ ca genitivĭ la Slavĭ, în genere însă dativul este acela care se ĭea drept genitiv.

Din contra, în limbele pracrită, pâli, persică antică și arméně, ca și 'n casurile citate maĭ sus din declinațiunea pronominală zendică, genitivul este acela care se ĭea drept dativ.

Cum óre să fi fost în prototipul daco-epirot: așa ca în sanscrita? orĭ așa ca în cele-l'alte dialecte indo-persice?

Un indice de lumină s'ar păré a ni da limba română, al cărĭa genitivo-dativ plural *-or* este evidamente genitivul latin *-orum*; din nenorocire însă, valórea acestuĭ indice se paralisă prin terminațiunea genitivo-dativă plurală *-ce* al Albanesilor, care este un învederat dativ, după cum am veḑut maĭ sus în §-ful 38.

Cestiunea se complică şi mai mult din causa unui text fórte preţios, chiar în limba cea autoctonă a peninsulei balcanice, aceia pe care noi—pentru a ne feri de controversă nominală —am numit'o daco-epirotă, dar al căriia numele mai propriu este t r a c i c ă.

Actele sântului Filip, episcopului de Eraclea în secolul IV, ne spun că un sat în Tracia, aprópe de Adrianopole, se numia *Gestistyrum*, ceia-ce în limba locuitorilor însemna *locus possessorum*: ‹villa quae s e r m o n e p a t r i o *Gestistyrum*, interpretatione vero latinae linguae *locus possessorum* vocatur.›[126])

Fiind-că latinesce se putea ţice d'o potrivă bine ‹locus possessorum› şi ‹possessorum locus›, traducĕtorul latin nu era împedecat de a întrebuinţa inversiunea cea mai corespundĕtóre vorbei compuse tracice, ast-fel că 'n cuvîntul ‹gestistyrum› prima jumătate se referă la ‹locus›, iar a doua la ‹possessorum›.

Noi descompunem totalitatea în *gest-i-styrum*.

Pe *gest-i-* îl lăsăm pentru §-ful următor.

Styrum=‹possessorum› ni se presintă ca genitiv la plural în limba tracică de lîngă Adrianopole.

Cuvîntul trebui descompus în *styr-um*.

Finalul *um* este desininţa genitivului plural, în limba samscrită *âm*, în zendica *ąm*, în elena ων, în latina *um*, în litvana *û* din *um*, în persica inscripţiunilor cuneiforme *âm*.

Scăderea lui *â* la *u* din *âm* în *um* s'a operat la Traci, ca şi la Latini şi la Litvani, prin asimilaţiune de labialism sub influinţa lui *m*.

Aşa dară în declinaţiunea tracică de lîngă Adrianopole, ca şi la Persi, la Armeni şi 'n limbele zendică, pâli şi pracrită, pentru casul genitivo-dativ, cel puţin la plural, va fi servit desininţa propriă genitivului, precum este pînă astăḑi în declinaţiunea română.

126) *Acta SS. Bolland.* ad XXII Oct. IX, p. 551, ap. Tomaschek, *Ueber Brumalia und Rosalia*, în *Sitzungsber. d. Wien. Akad.*, phil.-hist. Cl., t. II (1868), p. 382.

Dar ce să facem atunci cu albanesul *-ve*=gr. -φι?

Plecând dela coincidința sintactică, constatată mai sus în §-ful 58 ca fasă anterióră coincidinței morfologice propriŭ ḑise, noi ajungem la conclusiunea că 'n diversele dialecte ale aceleia-și limbe a putut să se 'ntâmple o fixare diversă a ecuivocității primitive comune, astfel că 'n unele genitivo-dativul s'a format din genitiv, în altele din dativ. Ce-va mai mult. Nu e cu neputință chiar o diversitate între singular și plural, saŭ între plural și dual. Pe când genitivo-dativul plural albanes *-ve* indică prioritatea dativului, genitivo-dativul albanes singular *-ig* pare a fi, din contra, un genitiv.

§ 60. Locuțiunea tracică *gestistyrum*=‹locus possessorum›, un adevĕrat tesaur prin aceia că ne oferă u n i c u l rest gramatical, iar nu numai lexic, al limbei autoctone a peninsulei balcanice, noi l'am descompus în §-ful precedinte în *gest-i-styrum*.

‹Locus possessorum› ar fi albanesce ‹vând *i*-zotărinĭevet›, românesce: ‹loc *al*-stăpânilor›. In ‹gest-*i*-styrum›, adecă ‹gest *i*-styrum›, ne întimpină dară articlul prepositiv genitival al grupului daco-epirot, și anume albanesul *i*-, perfectamente identic cu eranicul *i*-.

X. A doua conclusiune.

§ 61. Lupta între teoria linguistico-genealogică a lui Fick și teoria linguistico-geografică a lui Johannes Schmidt nu s'a terminat încă.[127]) Relațiunile diferitelor grupuri ale familiei ario-europee unul cătră altul mai remân d'o cam dată tot în stare de problemă. Așa numitele ‹unitate indo-eranică›, ‹unitate greco-italică›, ‹unitate slavo-letto-germanică›, iar cu atât mai mult încă ‹unitatea ariană asiatică› și ‹unitatea ariană europeă›, cari se păreaŭ aședate pe o temeliă de granit, aŭ primit succesivamente atâtea loviri, și nesce loviri atât de serióse, încât o sentință între ceĭ doi antagoniști trebuĭ suspensă pînă la o revisiune prealabilă fórte scrupulósă

127) Cfr. Pezzi, *Glottologia aria recentissima*, Roma, 1877, p. 172-185.

a procesului întreg. In aşteptare, fie-care linguist este dator a completa dosarul; şi cine scie, dacă nu cum-va resultatul cel definitiv va fi un fel de compromis între ambele teorie.

Studiul de faţă ar face a se bănui existinţa unuĭ grup linguistic primar eranico-tracо-grec, din care Erano-traciĭ şi Greciĭ s'ar fi desfăşurat ca doă grupurĭ secundare, de unde apoĭ Erano-traciĭ s'aŭ maĭ împărţit în alte doă grupurĭ terţiare; adecă:

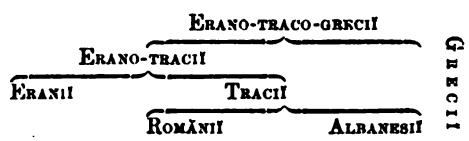

Acéstă genealogiă *à-la-Fick* n'ar respinge însă întâlnirĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin caracteristice între Eranĭ şi Indĭ, între Grecĭ şi Italĭ, între Tracĭ şi Slavĭ, din consideraţiunĭ geografice *à-la-Schmidt*. Maĭ mult decât atâta. Grupul primar eranico-traco-grec întreg a putut, prin vecinătate, să sufere dintr'o epocă immemorială o influinţă fórte pronunţată a familieĭ linguistice semitice, în care noĭ găsim, de asemenea, şi post-articulare substantivală, şi pre-articulare adjectivală, şi reduplicarea articlului, şi articlul genitival, ba pînă şi construcţiunea normală ‘substantiv+adjectiv’, afară numaĭ de coincidinţa formală între genitiv şi dativ, născută—probabilmente—în India. Ţic: ‘pînă şi construcţiunea normală substantiv+adjectiv’, căcĭ acest fenomen ar căpĕta o mare însemnătate în casul ce ne preocupă, dacă s'ar admite definitivamente argumentaţiunea d-luĭ Bergaigne, cumcă spiritul general al limbelor ario-europee cere construcţiunea contrariă: ‘adjectiv+substantiv’: ‘le terme qualifiant précède le terme qualifié’.[128])

Pe cât timp linguistiĭ n'aŭ studiat într'un mod comparativ grupurile daco-epirot, eranic şi grec, ĭar maĭ cu sémă primele

128) Bergaigne, *Essai sur la construction grammaticale*, în *Mémoires de la Société de linguistique*, t. 3 (1875), p. 24.

doă, Ewald căuta la Semiţi originea articlului postpositiv armén,[129]) Steinthal urmăria tot acolo articlul prepositiv zendic saŭ izâfetul persian,[130]) după cum o mai face chiar astăḑi d. Sayce,[131]) pe când d. Justi explică érăşi prin semitism articlul genitival curdic.[132]) In adevĕr, tóte aceste fenomene sînt semitice din tulpină, căci ele se regăsesc pînă la un punct şi'n familia linguistică hamitică, cea-l'altă ramură a proto-familiei semitico-hamitice.[133]) Remâne însă constatat, că nu Eranii în parte, nici Tracii saŭ Grecii, ci numai dóră grupul primar eranico-traco-grec este acela care, printr'un primordial contact geografic, a putut să primească acest altoiu semitic.

Orî-cum ar fi, în sînul familiei linguistice ario-europee, Daco-epiroţii, Grecii şi Eranii, mai ales însă Eranii şi Daco-epiroţii, ni se înfăţişéză într'o legătură reciprocă atât de strînsă, atât de intimă, încât trăsurele lor comune, studiate cu tot dinadinsul, parte pe terenul morfologic şi sintactic, parte pe cel fonetic şi lexic, pe care noi l'am înlăturat din cercetările de mai sus, după ce i-am consacrat altă dată un studiŭ separat,[134]) ar arunca o viuă lumină tocmai asupra punctului aşa ḑicênd asiatico-european, unde—în regiunile Pontului—Arii din Asia se ciocnesc cu Arii din Europa.

---

129) Ewald, *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, Göttingen, 1861, part. 1 p. 2, part. 2 p. 66.

130) Steinthal, *De pronomine relativo*, Berlin, 1847, p. 66, 67, 81.

131) Sayce, *Principles*, ed. 1, p. 175, 180.

132) Jaba-Justi, op. cit. p. 168.

133) Cfr. Halévy în *Revue de linguistique*, t. 3 (1869), p. 178-80.

134) Hasdeŭ, *Fragmente pentru istoria limbeĭ române*, I-II, Bucuresci, 1876. Vorbind despre primul din acele Fragmente, d. N. Caix, în *Giornale di filologia romanza*, t. 1, p. 55, observă: "Ogni romanista leggerà con grande interesse le 'sue dimostrazioni com'è per questa di *ghĭuj* che, anche prescindendo dall'origine 'tracia, può dirsi una dotta ed acuta illustrazione basata sopra dati e testimo-'nianze di cui il lessicologo dovrà in ogni modo tener conto."

POST-SCRIPTA

I. Specimene paleografice.
II. Variantele slavice şi italiane ale baladei „Cucul şi turturica".
III. Variantul catalan al aceleiaşi balade.
IV. Migraţiunile postume ale sufletului după credinţa poporului român din Banat.
V. Descântecul sântului Iosip.
VI. Călătoriele „Visului lui Tudor Vladimirescu".
VII. Încă un catechism românesc necunoscut.
VIII. Cântecul „Sărmana turturică" in Italia.

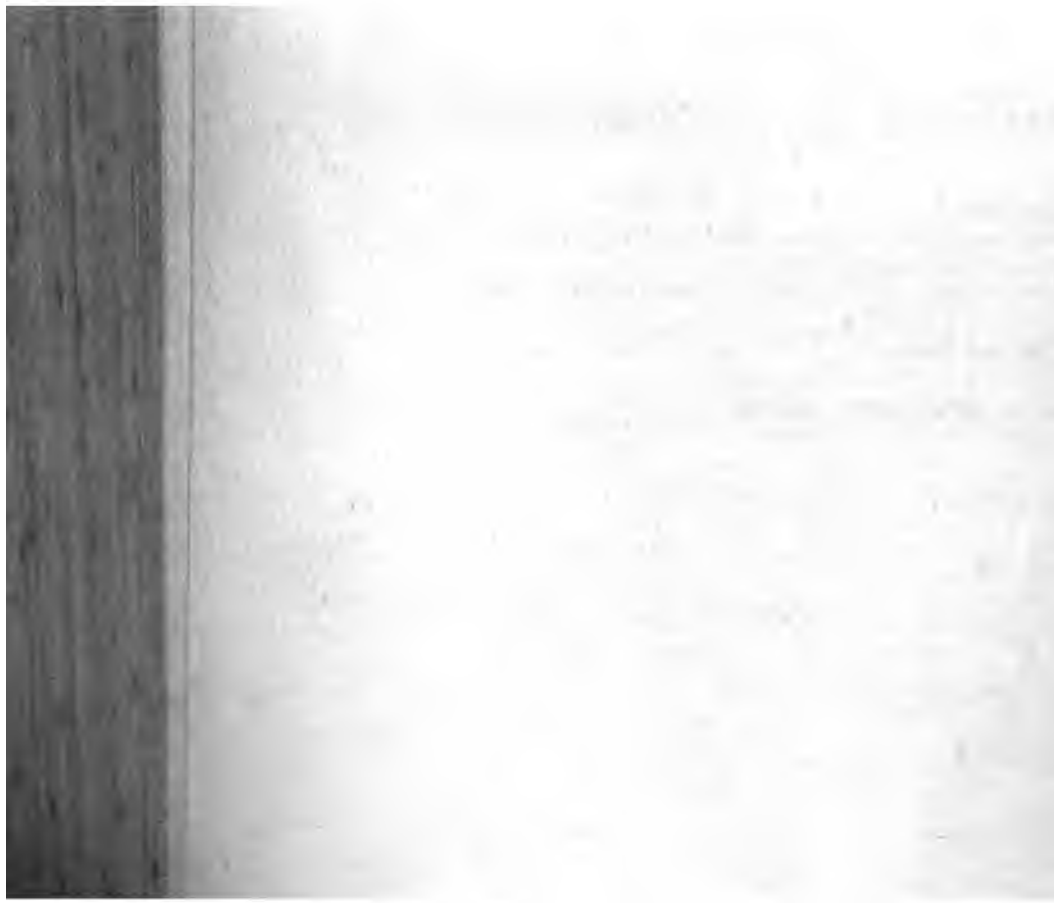

I

SPECIMENE PALEOGRAFICE

§ 1. Vom da primul loc paginei pe jumătate române şi pe jumătate slavóne, în care popa Grigorie, terminând Legenda Duminicei, vorbesce despre mórtea lui Michaĭu Vitézul:

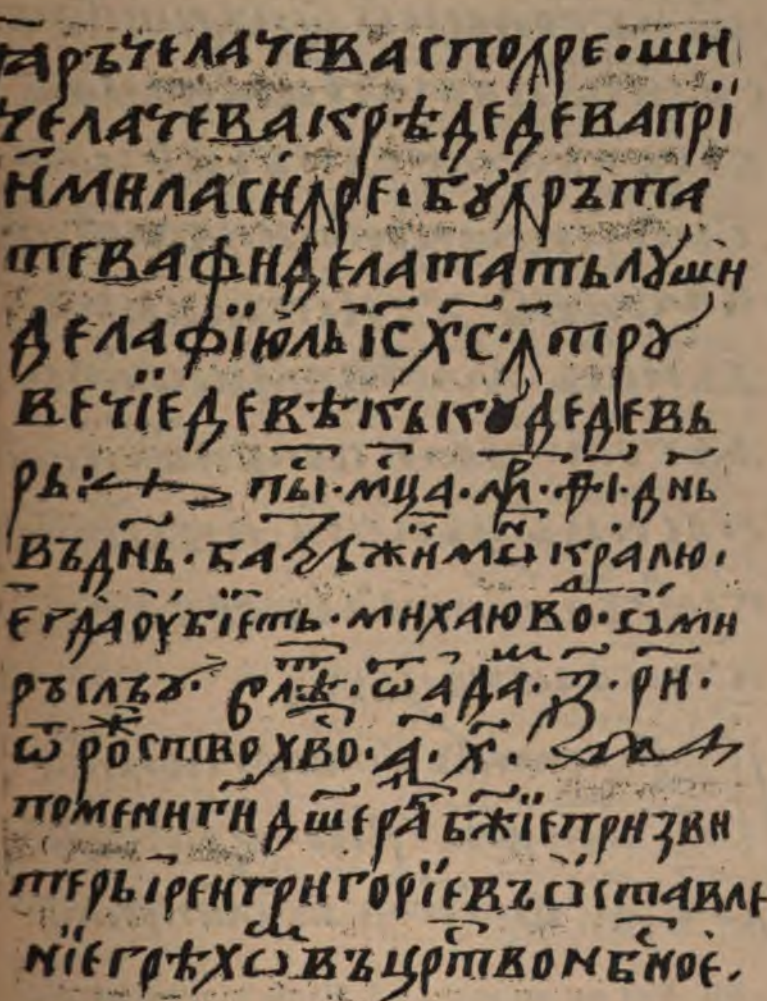

NB. Veḑi maĭ sus, între Texturĭ Măhăcene, pag. 54 şi 65. Cernélă fórte négră. Hârtiă grósă gălbuiă.

§ 2. Urméză pagina numaĭ slavonesce, fórte importantă prin data precisă ‘1583’:

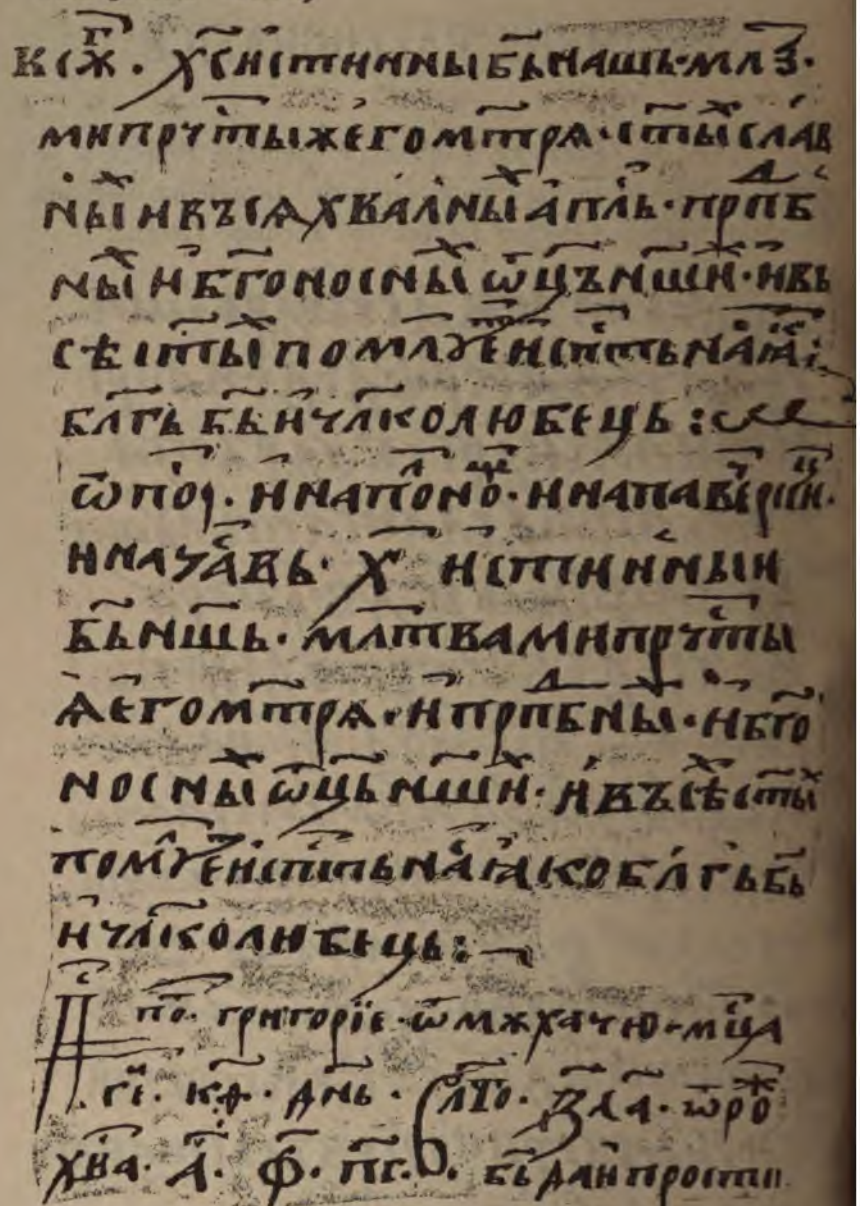

NB. Veḑĭ maĭ sus pag. 1 § 2. Hârtiă nu pré-grósă, dar fórte afumată. Cernélă maĭ mult négră. In rîndul 1 всѫг. χ, în rîndul 7 wтпоуст. и şi al doilea и, în rîndul 8 iniţialul и şi apoĭ χ, sînt scrise cu roşu.

§ 3. Terminâm, ca specimen paleografic din Texturĭ Bogomilice, prin pagina, unde se încheiă ‘Călătoria Maĭcеĭ Domnului la Iad, şi se începe ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ,:

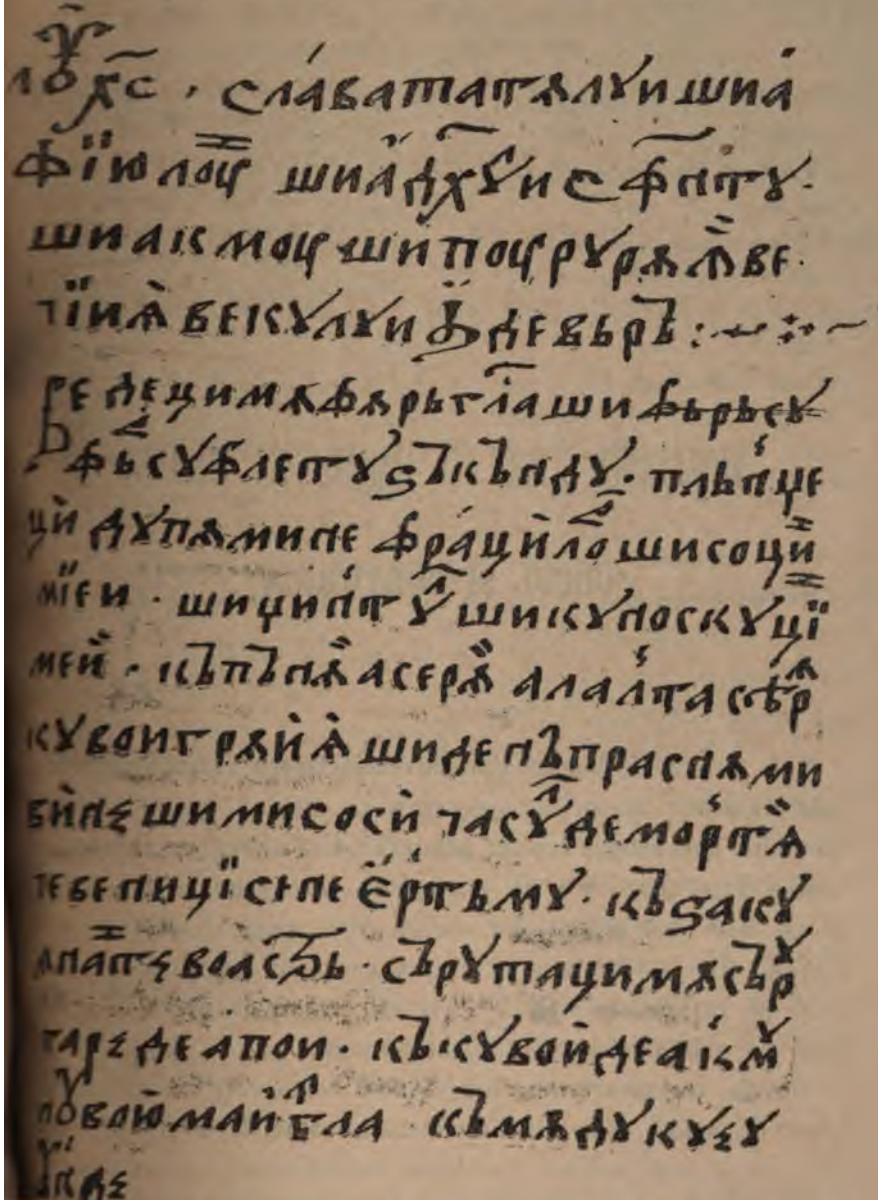

NB. Veḑĭ maĭ sus p. 366 şi 449. Hârtiă gălbuiă nu prégósă; cernélă rădăciniă. In rîndul 5 ѣ e scris cu roşu.

II.

VARIANTURILE SLAVICE ŞI ITALIANE ALE BALADEI

‘CUCUL ŞI TURTURICA,

---

§ 1. Orĭ-cât de bogată s'ar păré colecţiunea varianturilor l
ladeĭ ‘Cucul şi turturica,, pe carĭ le-am utilisat—p. 501-566
în studiul meŭ asupra acestuĭ admirabil altoĭu eretic al literatu
nóstre poporane: vr'o 16 exemplare europeane şi 2 asiati
totuşĭ mĭ-a maĭ scăpat din vedere vr'o cinci: 3 slavice şi
italiane; cele de'ntâiŭ, prin uĭtare, căcĭ sînt cuprinse în ne
cărţĭ pe carĭ le-am citit şi citat de ḑecimĭ de orĭ; cele-l'al
cată s'o mărturisesc, prin curată nescire.

Nouele varianturĭ nu schimbă întru nemic conclusiunile me
trase cu multă pază dintr'un material atât de avut. Din co
tra, ele le maĭ întăresc, probând încă o dată, cumcă légăt
european al baladeĭ în cestiune este anume în regiunea d
năréná şi nu póte fi decât bogomilic.

Să reproducem maĭ întâĭu:

1. Variantele italiane.

§ 2. Dd. Casetti şi Imbriani aŭ cules în regatul neapolitan următorul cântec, pe care'l vom formula prin I[1]:

—Dimmi, palomma, dove ai lu niro?
Dimmi, palomma, se ssi po' pigliare?
—Si tu ti fai auciello pe' volare,
I'mmi fazzo valente cacciatore;
Si ti fai pesce, e ti jetti a lu mare,
I'mmi fazzo valente pescatore;
Si tu pigl' 'na lanza pe'mmi ferire,
I'mmi fazzo 'nu marmoro duro...[1])

—Spune'mĭ, turturică, unde'ţĭ facĭ cuĭbul?
Spune'mĭ, turturică, dacă s'ar puté lua?
—De te'ĭ face pasere ca să sborĭ,
Eŭ m'oĭu face voĭnic vînător;
De te'ĭ face pesce să te-aruncĭ în Mare,
Eŭ m'oĭu face voĭnic pescar;
De te'ĭ face lance ca să mĕ lovescĭ,
Eŭ m'oĭu face marmură tare!

Elementul pasiv este aci Turturică, întocmaĭ ca în variantul român A, ceĭa-ce nu se găsesce nicĭ într'un alt variant. Ce-va maĭ mult. Din prima întrebare: ‹unde'ţĭ facĭ cuĭbul?› resultă că elementul activ este anume Cucul, ĭarăşĭ întocmaĭ ca în variantul român A, căcĭ se scie credinţa poporană universală: ‹préservez votre nid du coucou›.[2])

Cântecul de maĭ sus a străbătut dară în Italia d'a-dreptul de pe peninsula balcanică, ĭar nu din Provenţa; póte anume prin coloniele albanese, stabilite de secolĭ în regatul neapolitan. Acésta ipotesă e cu atăt maĭ legitimă, cu căt tot pe acolo s'a cules un al doilea variant italian — I[2] — publicat de asemenea de dd. Casetti şi Imbriani, carĭ — atăt de cunoscĕtorĭ — nu ĭ-aŭ găsit totuşĭ nicĭ o paralelă în restul Italieĭ.

1) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1871, p. 187.

2) Cfr. Gubernatis, *Zoological Mythology*, London, 1872, t. 2, p. 231-2.

Ĭată'l :

Surge mme fici pe'scappà'la vita,
Lu mmiu amore sse fice gattarella;
E iu mme finsi aucellu de partita,
Lu mmiu amore sse finse rendinella;
E iu farcone e idda calamita;
Jeu cacciatore e issa cacciuttella:
Cchiù de'n annu la ficemu'sta vita.
Aimè quantu sse pate pe'na bella!...[3])

Mĕ făcuĭ şórece ca să'mĭ scap viéţa,
Amorul meŭ s'a făcut pisicuţă;
Eŭ mĕ prefăcuĭ pasere de trecere,
Amorul meŭ s'a prefăcut rândunică;
Eŭ fer, şi dînsa magnet;
Eŭ vînător, şi ea vînat...
Maĭ bine d'un an amdus acest traĭu.
O! căte se pat pentru o frumósă!

Gentilă imitaţiune, mult maĭ modernă! Dialogul s'a perdut; a despărut ostilitatea între cele doă elemente; ba s'aŭ schimbat chĭar rolurile, bărbatul devenind el victima feteĭ.

Proveninţa albanesă a celor doă varianturĭ italiane devine şi maĭ probabilă, aprópe sigură, prin acea împregĭurare că tocmaĭ în provincia Basilicata, pe unde se cântă I[1], sînt peste 10,000 de Albanesĭ; ĭar în provincia de Otranto, de unde s'a cules I[2], sînt vr'o 7,000 Albanesĭ, aşeḍaţĭ acolo încă din secolul XIV.[4])

Varianturile slavice.

§ 3. In Galiţia nord-vestică, acolo unde se vorbesce numaĭ polonesce, nu şi rutenesce, s'a cules următorul variant al baladeĭ Metamorfoselor, în reproducerea căruĭa — din nevoiă tipografică — unele caractere polone specifice le vom înlocui prin cursive:

3) Casetti e Imbriani, p. 187-8.

4) Biondelli, *Studii linguistici*, Milano, 1856, p. 60 — cfr. Ascoli, *Studj critici* I, p. 81.

—Choćbym ja jezdzi*l* we dnie i w nocy,
choćbym wyjezdzi*l* koniowi oczy,
przeciez ty musisz moj*a* być
moj*e* wol*e* wype*l*nić.

—A ja si*e* stan*e* drobn*a* ptaszyn*a*,
bed*e* latał*a* gest*a* krzewin*a*;
przeciez ja nie chc*e* twoj*a* być,
twoj*e* wol*e* wype*l*nić.

—Maj*a* tu ciesle takie topory,
co wycinaj*a* lasy i bory;
przeciez ty musisz etc.

—A ja si*e* stan*e* ma*l*a rybeczk*a*,
bed*e* p*ł*ywa*ł*a bystr*a* wódeczk*a*;
przeciez ja nie chc*e* etc.

—Maj*a* rybacy takie siateczki,
co wy*ł*apuj*a* ma*ł*e rybeczki;
przeciez ty musisz etc.

—A ja si*e* stan*e* dzikim kaczorem;
bed*e* p*ł*ywa*ł*a wielkiém jeziorem;
przeciez ja nie chc*e* etc.

— Maj*a* tu strzelcy takowe strzelby,
co wypalaj*a* kaczorom we *l*by;
preciez ty musisz etc.

— A ja si*e* stan*e* gwiazd*a* na niebie,
bed*e* świeci*ł*a ludziom w potrzebie;
przeciez ja nie chc*e* etc.

— A ja mam litość nad ubogiemi,
sprosz*e* ja gwiazd*e* z nieba ku ziemi;
przeciez ty musisz etc.

— Juz teraz widz*e* boskie urzędy,

— D'ar fi să călăresc ḑi şi nópte,
D'ar fi să'mĭ orbéscă calul de drumurĭ,
Totuşĭ tu trebuĭ să fiĭ a mea,
Voĭa-mĭ s'o împlinescĭ.

—Dar eŭ m'oĭu face pasere mică
Sburând prin désă pădurice;
Totuşĭ nu vréŭ să fiŭ a ta,
Voĭa-ţĭ s'o împlinesc.

—Dulgheriĭ aŭ nesce securĭ,
Cu carĭ se taiă pădurile şi codriĭ;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Dar eŭ m'oĭu face mic pescişor
Înnotând în rîuleţul cel repede;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

—Pescariĭ noştri aŭ nesce mrejĭ,
Cu carĭ prind pescişoriĭ ceĭ micĭ;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Dar eŭ m'oĭu face raţă selbatecă
Înnotând pe lacul cel mare;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

— Vînătoriĭ noştri aŭ nesce pusce,
Cu carĭ împuşcă reţele în cap;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

— Dar eŭ m'oĭu face o stea pe cer,
Luminând ómenilor la nevoiă;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

— Iar eŭ sînt milos pentru ceĭ săracĭ,
Voĭu ademeni steluţa pe pămînt;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Acum veḑ şi eŭ ursita d-ḑeéscă:

gdzie sie obróce znajdziesz mie wszędy:	Orĭ-unde m'aş întórce, tot găsesci!
już teraz musze twoja być,	Trebuĭ dară să fiŭ a ta,
wole twoje wypełnić...[5])	Voĭa-ţĭ s'o împlinesc!

Acest variant polones — S[1] — este aprópe identic cu c românо-morav V[2].

Dacă ne vom aduce a-minte că:

1°. La Românо-moravĭ balada Metamorfoselor nu este is lată, ci există în varianturĭ diverse, carĭ sînt o ramificaţiu a celor române propriŭ ḑise;

2°. In Galiţia ea se află numaĭ la Polonĭ, ĭar nicĭ decu în regiunea de jos a ţereĭ, unde se vorbesce rutenesce;

3°. Nord-vestul Galiţieĭ se învecinéză tocmaĭ cu partea o rientală a Moravieĭ, unde s'a adăpostit de secolĭ, slavisându-se elementul românesc;

Conclusiunea firéscă, ba chĭar **necesară**, va fi, că la Polonĭ acest cântec a străbătut d'a-dreptul dela Româno-moravĭ, cu trăsura specifică posterióră a metamorfoselor unilaterale, semnalată maĭ sus pe pag. 515 § 11.

§ 4. Junele meŭ amic Dr. Gaster, într'o notiţă în *Convorbirĭ literare* pe Novembre 1879, publicată ca suplement la studiul seŭ anterior, despre carĭ veḑĭ maĭ sus pag. 550, aduce un variant serbesc din Karadzić, după traducerea germană a *Talvj*, *Volkslieder der Serben*, ed. 1835 t. 2 p. 7—8, ed. 1853 t. 2 p. 100—101.

In colecţiunea luĭ Karadzić se află însă nu un singur variant serbesc, ci doŭă, din carĭ tocmaĭ cel maĭ preţios nu s'a tradus nemţesce.

Variantul S[2], cel citat de d. Gaster, ĭată'l textualmente:

—Oj девојко, душо моја!	—O, fetică, sufletul meŭ!
Отјеш ли ми љубо бити?	Vreĭ tu să'mĭ fiĭ drăguţă?

5) W. z Oleska, *Piesni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*, Lwów, 1833, p. 417—8.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у крчму,
Па се створит' златном чашом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак млади крчмар,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји у кавану,
Па се створит' златан филџан,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак каведжија,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у поље,
Па се створит' препелицом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак итри ловац,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у море,
Па се створит' белом рибом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак танка предја,
Па тјеш опет моја бити.
Ил' ти тако, ил' овако,
Ти си моја свакојако;
Ил' ти тамо, ил' овамо,
Ти си моја, од' овамо...[6])

–Nu te prosti, tînărule voĭnic,
Una ca asta n'are să fie!
Maĭ bine mĕ voĭu duce la cârcĭmă
Şi m'oĭu face păhar de aur,
Decât să fiŭ a ta drăguţă!

—Iar eŭ, voĭnicul, tînăr cârcĭmar,
Şi totuşĭ veĭ fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voĭnic,
Una ca asta n'are să fie!
Maĭ bine m'oĭu duce la cafenea
Şi m'oĭu face céşcă de aur,
Decât să fiŭ a ta drăguţă!

—Iar eŭ, voĭnicul, cafegiŭ,
Şi totuşĭ veĭ fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voĭnic,
Una ca asta n'are să fie!
Maĭ bine m'oĭu duce la câmp
Şi m'oĭu face pătîrniche,
Decât să fiŭ a ta drăguţă!

—Iar eŭ, voĭnicul, ager vînător,
Şi totuşĭ veĭ fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voĭnic,
Una ca asta n'are să fie!
Maĭ bine m'oĭu duce la Mare
Şi m'oĭu face pesce alb,
Decât să fiŭ a ta drăguţă!

—Iar eŭ, voĭnicul, mréjă subţire,
Şi totuşĭ veĭ fi a mea;
Orĭ aşa, orĭ altfel,
Tu eştĭ a mea în tot chipul!
Orĭ încotro te veĭ duce,
Tot eştĭ a mea, vino'ncóce!

Ca formă, acest variant e de tot modern: ‘cârcĭumă’, şi maĭ ales ‘cafenea’, ba nicĭ ‘păhar’, cu ‘céşcă’, n'aŭ figu-

6) Karadzić, Српске народне пјесме, Viena, 1841, t. 1, p. 434—5.

rat, de sigur, în forma cea veche, care — dintre varianturile române — se apropiă mai mult de A.

Este fără comparaţiune mai important variantul serbesc S³:

Стари сједи на оранје,
Погледује на дјевојку:

—О дјевојко, битјеш моја.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се јагњичицом.

—А ја старац мрки вуче,
Па тју дотју у ливаду,
Уфатитју јагњичицу,
Просутју јој јарминцу.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се препелицом.

—А ја старац сурли орле,
Уфатитју препелицу,
Сломитју јој кобилицу.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се ружичицом.

—А ја старац роми јарац,
Кудецатју уз улицу,
Тер тју огрист' ружичицу...[7])

Moşul şéde pe arătură
Şi se uĭtă la o fetică.

—O, fetico, aĭ să fiĭ a mea!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ mĕ voĭu face mĭeluşea!

—Iar eŭ, moşul, lup cenuşiŭ,
Voĭu merge la livede,
Voĭu prinde mĭeluşéua
De'ĭ voĭu scârmîna lâna!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ mĕ voĭu face pătîrniche!

—Iar eŭ, moşul, vultur sur,
Voĭu prinde pătîrnichea,
I-oĭu sfâşia peptuşorul!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ me voĭu face trandafir!

—Iar eŭ, moşul, un ţap schĭop,
Voĭu behăi pe uliţă
Şi voĭu róde trandafirul!...

Din cele vr'o 20 de varianturĭ cunoscute ale baladeĭ Metamorfoselor, acesta se întâlnesce pe deplin cu variantul român P, pînă la un punct şi cu variantul de asemenea român M, dar cu n i c ĭ u n u l din cele-l'alte varianturĭ, atât de numeróse şi atât de ramificate în sfera proveńţală.

Uricĭunea şi reutatea elementuluĭ activ=demon, extrema resistinţă a celuĭ pasiv=înger, nicăirĭ nu sînt atât de pronunţate ca în aceste treĭ varianturĭ P, M şi S³, păstrate tocmaĭ pe peninsula balcanică, în légănul Bogomilismuluĭ, a căruĭ ten-

7) Karadzić, op. cit. p. 435—6.

dinţă dualistică este aci mai bine caracterisată decăt în tóte cele-l'alte varianturi. In S^3 elementul activ nici că-şi dă măcar ostenéla de a-şi ascunde natura-i cea diabolică: el este *lup*, este *vultur*, este *ţap schiop*; el *scarmină*, el *sfăşiă*, el *róde*...

E de observat, că 'n ambele varianturi serbesci resistinţa elementului pasiv nu se desminte un singur moment, persistând pînă la sfîrşit.

Karadzić ne spune, că S^3 este dela Rágusa. Ultimele cercetări ale d-lui C. Jireček constată definitivamente existinţa în vécul de mijloc a unor colonie curat române în regiunea ragusană.[8]) In poesia poporană serbă de acolo, pe de altă parte, ne întimpină fórte des alusiuni directe, chiar topografice, la Ţéra-Românescă; de exemplu:

Када ми се Радосаве војевода одиљаше
Од својега града дивнога Северина,
Често ми се Радосав на Северин обзираше,
Тере то ми овако белу граду бесиљаше:
—Ово ми те остављам, бели граде Северине,
Мој дивни граде,
Не знам ветје видју ли те, etc.

(Când Radu-vodă se depărta — dela minunatul seŭ oraş *Severin*, — adesea Radu-vodă îşi întorcea ochii cătră *Severin* — vorbind aceste cuvinte oraşului celui alb: — Iată că te las, oraşule cel alb *Severine*, — minunatul meŭ oraş! — Nu sciŭ, dacă te voiu mai vedé etc.[9])

Este permis dară de a crede, că Serbii, pînă şi ceĭ dela Ragusa, vor fi împrumutat ambele varianturi S^2 şi S^3 dela Români, la carĭ acéstă baladă este mai a-casă, mai în familiă decăt orĭ-unde, tipul S^2 fiind represintat prin doă sub-tipurĭ A şi V, precum şi tipul S^3 ĭarăşĭ prin doă: P şi M, pe când V şi M nu se constată în poesia poporană serbă.

Fântîna comună, directă saŭ indirectă, a tuturor variantu-

8) Jireček, *Die Wlachen und Mauro-wlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag, 1879.
9) Bogišić, Народне пјесме из старијих записа, Biograd, 1878, p. 126—9.

rilor europeane, o dată constatat bogomilismul lor, ar să fie în Bulgaria; pe cât timp însă nici un exempla gar nu s'a descoperit sau nu se va descoperi, după c s'a găsit de asemenea nici un exemplar bulgar al P Numerelor după tipul B, sîntem siliți a admite, cel pu tr'un mod provisoriu, că Povestea Numerelor, ca și Metamorfoselor, sînt o operă a Bogomilismului anume l mănia, de unde, în ori-ce cas, chiar dacă de'ntăiu vor fi dat Bulgarii, ele s'au revărsat apoi asupra Eur tregi....

III.

VARIANTUL CATALAN

AL

BALADEI «CUCUL ŞI TURTURICA».

La pag. 541 în notă noĭ am citat acest variant după V. Smith, care el-însuşĭ abia'l menţionézĕ.

Acuma îl putem reproduce textualmente după ediţiunea dlui F. Pelay Briz:

—Per mes que 'm cantes aubadas
La griva, griva!
casada ab tu no 'm veurán,
La griva ban!
abans me 'n farè una truyta
La griva, griva!
que pèl aiga irá nadant
La griva ban!

—Si tu te 'n fas una truyta
que pèl aiga irá nadant,
jo me 'n farè pescador
que te n' anirá pescant.

—Si tu te fas pescador
que me 'n anirá pescant,
jo me 'n tornarè una griva,
ginestrons irè menjant.

—Si tu te 'n fas una griva
y ginestrons vas menjant,
jo me 'n farè un astor
que te n' anirá cassant.

—Si tu te fas un astor
que me 'n anirá cassant,
jo me 'n tornarè una llebre
d' aquell bosch que n' es tan gran.

II.

MIGRATIUNILE POSTUME ALE SUFLETU

DUPĂ CREDINȚA

POPORULUI ROMÂN DIN BANAT

Așa numitele *bocete*, grațiă mai cu sémă d-luĭ Teodorada,[1]) aŭ început a'șĭ căpĕta un loc, de de-mult meri studiul literaturel poporane române.

Prin varietate și energiă, în tótă Europa, cel puțin latină, numaĭ dóră ‘i voceri, aĭ Corsicanilor, carĭ insă puté ḑice că nu posedă o altfel de poesiă poporană, riv cu ‘bocetele, române. Să observâm că'n restul Italie căte-va excepțiunĭ sporadice, obiceĭul de a b o c i pe ce a despărut deja aprópe cu desăvîrșire.[2])

Din punctul nostru de vedere, bocetele sînt importan cu deosebire prin elementul lor m i t o l o g i c.

Ca descriere a vieței postume, ele jócă în literatura pop cea nescrisă acelașĭ rol, pe care, între cărțile poporane,

---

1) *Bocetele populare la Românĭ*, în *Convorbirĭ literare*, 1879, p. 35 414-16.

2) Cfr. Rubieri, *Storia della poesia popolare italiana*, Firenze, 1877, p. 1

apocrifurile ca *Apocalipsul apostolului Paul* saŭ *Călătoria Maicei Domnului la Iad.*

Intr'un bocet din Moldova, de exemplu, se ḑice mortului:

Tu te ducĭ în ceĭa lume,
Unde nu cunoscĭ pe nime;
Dar ĭea séma tare bine
Şi m'ascultă şi pe mine,
Că sînt doă drumurele:
Unu-ĭ tot cu floricele,
Florĭ negrite şi de jele;
Cel-al-alt cu busuĭoc,
Par'că-ĭ un părîŭ de foc...

Nicĭ un bocet însă, din cele publicate de d. Burada, nu oferă interesul mitologic la un grad aşa de înalt ca bocetul cel inedit din Banat, pe care ni-l comunică d. avocat Simeon Mangĭucă dela Oraviţa.

Îl publicâm dară ca un post-scriptum la Texturĭ Bogomilice, de'mpreună cu căte-va note, pline de erudiţiune, de carĭ îl însoţesce d. Mangĭucă.

In principiŭ, noĭ diferim radicalmente de vederile d-luĭ Mangĭucă. Pe când d-sa explică tóte prin mitologia clasică, noĭ—din contra—vedem tocmaĭ în partea cea esenţială a acestuĭ bocet bănăţén resfrângerea uneĭ cărţĭ poporane fórte respândite peste tótă Europa, unde aŭ patronat'o de o potrivă ereticiĭ şi biserica ortodoxă.

Fondul mitologic al bocetuluĭ în cestiune este cel următor. Lumea nóstră şi lumea cea-l'altă, cătră care mórtea mînă pe om, sînt despărţite prin „sorbul pămîntuluĭ„, adecă printr'o adîncime care sórbe sufletele. In acea adîncime cresce un colosal arbore, care servă de trecĕtóre între ambele lumĭ. In acel arbore s'aŭ încuĭbat treĭ fĭare duşmane: un şoĭm saŭ vultur, o vidră şi un şérpe, carĭ pândesc şi ameninţă bĭetul suflet.

Eĭ bine, acest fond se află aprópe literalmente în faĭmósa carte poporană *Varlam şi Iosaf*, atribuită generalmente sân-

tuluĭ Ioan Damascen din secolul VIII,[3]) de unde ĭată cum a tradus'o Négoe Basarab pe la începutul secoluluĭ XVI, într'un text negreşit fórte modernisat prin multiplicitatea copielor ulterióre:

‹Aceştiĭa se asémănă unuĭ om ce fugĭa de un inorog (=unicorn) ‹şi nu putea nicĭ cum să rabde şi să tărpéscă (=sufere) strigarea ‹şi zbieretul glasuluĭ luĭ cel grózuic şi înfricoşat, ci fugĭa tare, ca ‹nu cum-va să'l ajungă şi să'l mănînce. Aşa fugênd el, *căḑu într'o ‹grópă mare*, şi dacă căḑu într'însa, *află acolo un copaciu* şi se a‹pucă de se urcă într'însul, şi stătu cu picĭórele pre nisce ramuri ‹şi gândĭa că va fi în pace şi fără de nicĭ o grijă. Iar dacă se ui‹că el, *căută la rădăcina aceluĭ copaciu şi veḑu doĭ şórecĭ, unul alb ‹şi altul negru, carĭ rodeaŭ tot-d'a-una acel copaciu* în care sta el; ‹şi atăta'l rosese, căt puţintel era să caḑă jos. Decĭ *căută în fun‹dul aceĭ grópe şi veḑu un şérpe mare şi gróznic*, ce sufla şi eşĭa ‹din gura luĭ pară de foc, şi venĭa cu gura căscată şi cu dinţiĭ ‹rînjiţĭ numaĭ să'l înghiţă. Decĭ ĭar *căută spre partea încatro sta el ‹cu picĭórele, şi veḑu patru capete de aspidă, unde se ĭeşĭaŭ din mi‹lul acela ce era aprópe...*›[4])

Aceĭaşĭ parabolă se află la Arabĭ în renumita colecţiune *Kalilah va Dimnah*, cunoscută maĭ mult sub numele de ‘Fabulele luĭ Bidpaĭ’, unde unicornul e înlocuit prin elefant, câte o dată prin leŭ, ĭar grópa prin puţ. Ea este nu maĭ puţin populară în India şi'n Persia.[5]) Maĭ pe scurt, sub tóte punc turile de vedere, sîntem fórte departe de mitologia gréca şi romană.

‹Arborele în grópă cu cele treĭ fĭare› ne este cunoscut şi'ntr'o redacţiune curat b o g o m i l i c ă, conservată într'un manuscript de pe la începutul secoluluĭ XVI, sub titlul: Притѫ. ѡ богатыхъ wт болгарьскыхъ книгъ (Parabola despre cei bogaţi din cărţile bulgăresci). Aci însă în loc de un singur arbore sînt deja doĭ: unul cu ramure de argint şi cel-l'alt cu ramure de aur. De asemenea în loc de un singur unicorn sînt

3) Dunlop-Liebrecht, *Geschichte der Prosadichtungen*, Berlin, 1851, p. 29-32.
4) Négoe Basarab, *Învăţăturele*, p. 131-2. — Cfr. maĭ sus p. XXXVI § 29.
5) Benfey, *Pantschatantra*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 80-3.

două animale: camilă şi leŭ.[6]) Cu alte cuvinte, bocetul bănăţén e mai aprópe de ‘Varlam şi Iosaf’.

Mai este ce-va.

Atragem atenţiunea asupra sublimeĭ atitudiní, atribuite în acest bocet Maĭceĭ Domnuluĭ în versurile 238-43:

Acolo-ĭ Sânta Mariă,
Cu noĭ mila eĭ să fie!
Călătorĭ căţĭ maĭ trecea,
Ea spre toţĭ se îndura,
Ea pre toţĭ îĭ adăpa,
Drumurile le-arăta...;

atitudine, pe care Sânta Fecĭóră o are nu maĭ puţin în maĭ tóte cărţile poporane religióse din vécul de mijloc, ĭar maĭ cu sémă, dintre cele publicate de noĭ, în ‘Legenda Duminiceĭ’ şi’n ‘Călătoria la Iad’.

Observaţiunile d-luĭ Mangĭucă nu perd totuşĭ valórea lor. Dacă fondul bocetuluĭ bănăţén se datoresce romanţuluĭ indian buddhistic ‘Varlam şi Iosaf’; dacă particularitatea mitologică mtare saŭ cutare denótă influinţa unor alte cărţĭ poporane din evul-mediŭ; de aci însă nu resultă lipsa totală a urmelor clasice saŭ — maĭ bine ḑicênd — a moşteniriĭ antice europeane, fie în întregul ţesutureĭ, fie în óre-carĭ amărunte, fie chĭar în nuanţarea împrumutuluĭ celuĭ posterior. ‘Arborele în grópă’, de exemplu, nu e vechĭu; dar póte fi fórte veche la noĭ adoraţiunea ‘Braduluĭ Ḑînelor’, care a venit să se confunde cu acel arbore. Sub raportul credinţelor poporane în genere, orĭ-ce unilateralitate e periculósă. Ḑecimĭ de secolĭ şi ḑecimĭ de némurĭ concurg adesea, maĭ mult saŭ maĭ puţin, la formaţiunea uneĭ singure asemenĭ credinţe. In acest mod, o explicaţiune este metodică numaĭ atuncĭ, când lasă cu reservă căte o portiţă deschisă pentru alte explicaţiunĭ ulterióre subordonate.

6) Gorski şi Nevostruĭev, Описаніе славянскихъ рукописей, Moscva, 1862, No. 230, p. 58.

PETRECEREA MORTULUI.

Trandafire,[1]) fire,
Reŭ mai eşti la fire!
Ce te-ai zebovit
De n'ai înflorit
De ieri diminéţă
Pîn'aḑi-diminéţă?
Lasă cîudei c'am privit
Pînă ce s'a despărţit
Suflet dela ósă
Din lume frumósă,
Din lume cu sóre,
Din vînt cu recóre
Ş'apă curgétóre!
Trandafire, fire,
Reŭ mai eşti la fire!
Ce mi te-ai grăbit
De ai înflorit?

—M'am grăbit
De-am înflorit,
Căci vremea mi-a venit,
Ca şi ţie de pornit
De pornit cătră apus,[2])
Unde sórele-i ascuns,
Unde-s tóte florile
Cu tóte surorile,
Ş'unde Flórea-sóreluĭ
Şede'n pórta raĭuluĭ
Să judece florile
Unde li-s mirósele:
Cu de séră a ploĭat,
Cu de nópte-a'nseninat,
In ḑorĭ bruma a căḑut,
Mirósele s'or perdut!

Suflet despărţit,
De multe mâhnit,
Plécă şi se duce,
Marea o ajunge.[3])
Vine Marea mare,
Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Şi urducând,
Tótă lumea spăimîntând
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Braḑĭ din rădăcinĭ.
Ĭar în rîpa Mărilor,
Unde'i Bradul Ḑînelor,[4])
Trecétórea apelor,
Sufletul stătea
Şi mi-se ruga:
Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde'ţĭ, întinde
Eŭ să le pot prinde
Vîrfurile tele,
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mĭ desparte

—Eŭ nu pot întinde,
Tu să le poţĭ prinde,
Vîrfurile mele
Să trecĭ preste ele,
Că'n mine-a puĭat
D'inimă spurcat
Roşul şoĭmuleţ
Cu ochĭul semeţ.
Când nicĭ veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi
Şi vor şuera
De te-i speria,
În Mare'i cădé
Şi te'i înneca!
—Las'să fie ş'aşa!

Vine Marea mare,

Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Şi urducând
Tótă lumea spăimîntând:
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Braḑĭ din rădăcinĭ!
Ĭar în rîpa Mărilor,
Unde-ĭ Bradul Ḑînelor,
Trecĕtórea apelor,
Sufletul stătea
Şi mi se ruga:
—Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde'mĭ întinde
Să le pot eŭ prinde
Trupinele tele,
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea'mĭ desparte!
—Eŭ nu'ţĭ pot întinde
Să le poţĭ cuprinde
Trupinele mele,
Să trecĭ preste ele,
Că'n mine-a puĭat
Vidra lătrătóre
De-ómenĭ pănditóre;
Nicĭ nu veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi:
Eĭ mi-te-or lătra
De te'ĭ spălmînta,
In Mare'ĭ cădé
Şi te'ĭ înneca!
—Las'să fie ş'aşa!

Vine Marea mare,
Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Şi urducând,
Tótă lumea spăimîntând:
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Braḑĭ din rădăcinĭ!
Iar în rîpa Mărilor,
Unde'ĭ Bradul Ḑînelor,
Trecĕtórea apelor,
Sufletul stătea
Şi mi-se ruga:
Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde-mĭ întinde
Ca să le pot prinde
Rădăcinĭ a tele.
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea'mĭ desparte!
—Eŭ nu pot întinde
Ca să le poţĭ prinde
Rădăcinĭ a mele,
Să trecĭ preste ele;
Că'n mine-a'ncuĭbat
Ş'apoĭ a puĭat
Galbena şerpóne
Ce pĭere de fóme:
Nicĭ nu veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi
Şi or şuera,
Tu te'ĭ spăimînta,
In Mare'ĭ cădé
Şi te'ĭ înneca!

—Las' să fie ş'aşa!
Haĭ, brade, haĭ,
Mult te maĭ rugaĭ
O rugare mare
Cu multă răbdare!
Brade, brade!
Am şi eŭ un frate,
Un frumos pĕcurărel,
Şi are un toporel,

Ş'are verişorĭ
Doĭ voĭnicĭ fecĭorĭ ;
Eĭ te vor tăia
Şi te-or resturna ;
Maĭstorĭ vor veni
Şi te vor cĭopli ;
Din tine vor face
Ca să fie pace
Punte preste Mare:
S'aĭbă trecătóre
Suflete-ostenite
Cătră raĭu pornite !

Bradul atuncĭ se gândĭa
Şi trupinele 'ntindea,
Iară mortul îmĭ trecea
Unde dorul îl ducea :
Marea fără nume
L'aĭa-l'altă lume.
Pas, suflete, pas !
Du-te făr' năcaz,
Pîn' veĭ trece tu cu dare
Cele grele şepte vame.[6])
Ţine, dragă suflete,
Drumul 'nainte
Pînă veĭ ajunge
Unde se înfrânge
Drumul jumătate
Ce locurĭ desparte.
Acolo să staĭ
Şi sémă să ĭeaĭ ;
Că 'ĭ vedé o salcă[6])
Mare şi înaltă,
Salcă aplecată
Şi cu frunda lată.
Sémă aci ĭar să ĭeaĭ
Şi spre stânga să nu-mĭ daĭ,
Căcĭ în partea stângă
E calea cea strâmbă,
Strâmbă ş'astupată,
Cu lacrimĭ udată.
Apoĭ tot în aĭa parte
Sînt câmpurĭ urît arate
Şi cu spinĭ reĭ semenate.
Acolo'ĭ Ḑîna bătrînă,
Şi'ţĭ ĭea pasoşul din mână;
Ci să daĭ în partea dréptă,
Precum firea îţĭ arată,
C'acolo tu veĭ afla
Spre îndestulirea ta
Câmpurĭ frumóse
Cu florĭ alese,
Câmpurĭ d'ale-arate
Cu florĭ semenate.[7])
Florĭ tu veĭ culege
Şi doru'ţĭ va trece.

Ş'apoĭ ĭar să staĭ
Şi sémă să ĭeaĭ ;
Că 'n doă răzóre
Va fi căte-o flóre,
Flóre la pământ
N'ajunsă de vînt,
Flóre
La recóre
N'ajunsă de sóre.
Tu să mi le ĭeaĭ,
Că sînt florĭ din raĭu.

Apoĭ ĭar să mi-te ducĭ
Pînă când veĭ să ajungĭ
L'al măr mare de Sân-Petru[8])
Cu-ajutorul luĭ Sân-Medru
Măru-ĭ mare şi rotat
Şi de póle aplecat,
Cu vîrful ajunge 'n cerĭu
Cu pólele pîn' la Mărĭ ;
Şi spre vîrf e înflorit,
Iar pre póle înpupit ;
Jos la rădăcină
E lină
Făntînă :[9])
Acolo-ĭ Sânta-Mariă,

Cu noĭ mila eĭ să fie!
Călătorĭ câţi mai trecea,
Ea spre toţi se îndura,
Ea pre toţĭ îĭ adăpa,
Drumurile le-arăta:
Sufletul din apă bea,
Şi el lumea o uĭta!
Ĭarăşĭ calea să'ţĭ apucĭ
Pînă când veĭ să ajungĭ
La mândră răchită,
Răchită 'npupită.
Nu-ĭ mândră răchită,
Răchită 'npupită,
Ci — milă să-ĭ fie! —
Tot Sânta Mariă,
In haĭnă alésă,
Haĭnă de mătasă.
La mésă chititä,
Mésă înflorită,
Şede şi scrie
Maĭca Mariă
Pre ceĭ viĭ şi pre ceĭ morţĭ
Şi-şĭ însémnă a lor sorţĭ.
Rógă-mi-te tu de ea
Cóla viilor s'o ĭea,
Dóră că s'a îndura
Şi 'ntre viĭ te-o însemna;
Dar ea nu se va 'ndura
Intre viĭ a te scriá,
Căcĭ cóla i s'a împlut,
Condeĭul şi-l'a perdut;
Dar tu rógă-mi-te bine
Să te ĭea în raĭu cu sine,
Décă nu mi-te-aĭ rugat
Când a 'ntrat
Scrisórea 'n sat.
Apoĭ ĭar du-mi-te du-te
Pre cărărĭ bătute
Pînă veĭ petrunde
Şi tu veĭ ajunge
Tocma 'n pórta raĭuluĭ,
Unde-ĭ Florea-sóreluĭ.
Acolo să te opreścĭ,
Acolo s'adăpostescĭ,
Şi aştéptă cu răbdare
Ciasul de reînturnare,
Că el va sosi,
Şi tu veĭ veni:
Décă cerbiĭ vor ara,
Ciutele vor semena!

Pămînte, pămînte!
De aḑĭ înainte
Ĭan să 'mĭ fiĭ părinte!
Să nu te grăbescĭ
Să mĕ putreḑescĭ,
Că acum îţĭ daŭ
Şi nu le maĭ ĭeaŭ
Spatele mele
In braţele tele,
Şi'ţĭ daŭ faţa mea
Sub pajiştea ta![10])

NOTELE D-LUI S. MANGĬUCĂ.

1) Trandafirul în mitologiă (Nork, Mythologisches Wörterbuch, t. V, p. 185) însémnă: *a*) un simbol de amóre, consacrat Vinereĭ, reineĭ natureĭ, care este urḑitórea vieţeĭ înfloritóre; *b*) un simbol totdată al morţiĭ, de aceĭa se şi află săpat pe crucile de pétră ale ormintelor (Winkelmann, II, p. 561). Cântecul nostru poporan înebuinţéză aci invocaţiunea la trandafir în ambele sale accepţiuni mbolice.

2) Semnificativă este călătoria sufletului spre apus. După credința vechilor Greci și Romani, la apus peste Ocean spre Cadix saŭ Γαδείρα sînt «Grădinele Hesperidice„, acolo este Elisiul saŭ raiul, lîngă Elisiŭ apoĭ Hades saŭ Iadul, precum și Tartarul înainte de ce a devenit pus sub pămînt (Hahn, Mythologische Paralellen p. 54). Spre apus, în părțile Spanieĭ, după credința celor vechĭ, este capĕtul lumiĭ acesteĭa, și tot acolo face și sórele în cursul seŭ capĕtul anului (Nork, Biblische Mythologie I, p. 287). Acolo sînt titaniĭ (=smeĭ, uriașĭ) cu titanidele lor cele mândre (=zîne), a cărora putere o rîvnise însuși Jupiter (Hartung, Rel. und. Mythol. d. Griechen, t. II p. 42). Acolo trăesce Uran saŭ Saturn în câmpul fericiților. Acolo este etatea de aur, unde ómeniĭ fără a lucra și fără pĕcat trăesc în fericire. Și 'n poveștile nóstre românescĭ, smeiĭ și uriașiĭ, carĭ locuesc în lumea cea-l'altă și răpesc din acéstă lume pe fetele cele mândre de împĕrațĭ, le duc la apus; pe de altă parte, feciorii de împĕrațĭ călătoresc spre apus pentru a elibera din lumea cea-l'altă pe fiĭcele de împĕrațĭ răpite și duse acolo.[1])

3) Marea, la care ajunge sufletul mortuluĭ călătorind spre apus, și peste care trebuĭ să trécă în lumea cea-l'altă, este Oceanul Grecilor. După Grecĭ, Oceanul încungĭură pămîntul ca un rîŭ, de dincolo de care ḑace lumea cea-l'altă (Hahn, Mythol. Paralellen p. 54). In poveștile nóstre poporale, acea Mare se chĭamă Sorbul-pămîntuluĭ, care formézĕ hotar între cele doŭă lumĭ, cele doŭă țărîmurĭ după cum le ḑice poporul, peste care hotar trebuĭ să trécă omul de pre un tărîm pe cel-l'alt tărîm. *Sorbul-pămîntuluĭ* la noĭ, ca și *Oceanul* la Grecĭ, este și personificat. Arghir, fĕtul-frumos din poveste, când trece peste muntele de sticlă din acéstă lume în cea-l'altă, ducêndu-se după Ilĕna Cosângéna, și când se întórce înapoĭ cu dînsa, sburând cu calul în aer, Sorbul-pămîntuluĭ strigă, amenințându-ĭ și vrênd să-ĭ opréscă, căcĭ trec fără voĭa luĭ dintr'o lume în cea-l'altă. Sorbul pămîntuluĭ, ca și Oceanul Grecilor și ca Stix, fiĭca cea maĭ bătrînă a Oceanuluĭ, se absórbe sub pămînt, de unde 'ĭ vine și numele. D. Marienescu a greșit în studiul seŭ despre Argir și Elena, publicat în „Albina«,[2]) când confundă Sorbul pămîntuluĭ cu arborele „sorb«=lat. *sorbus*, precum o constată și d. I. M. Moldovan în polemica sa contra d-luĭ Marienescu, în «Albina„

1) Despre posițiunea Paradisuluĭ la apus în credința poporuluĭ român, vedĕ maĭ sus p. 201—10 — *B. P. H.*

2) Despre acéstă nenorocită lucrare a d-luĭ Dr. At. Marienescu, v. maĭ sus p. XL. — *B. P. H.*

din 1871. Despre absórberea Oceanuluĭ la Grecĭ, veḑĭ Hartung, Rel. und Mythol. d. Griechen, II p. 152-3; despre Stix, v. Nork Biblische Myth. I p. 325.

4) «Bradul-ḑînelor» cel mare, care stă pe «rîpa Mărilor», formând «trecĕtórea apelor», este asemenea cu «Buşténul-ḑînelor» în poveştile românescĭ. Veḑĭ pe «Dafin şi Afin» în colecţiunea luĭ Fundescu şi «Omul de pĕtră» în a luĭ P. Ispirescu. Acest brad de trecere în lumea cea-l'altă corespunde luntriĭ luĭ Charon din mitologia clasică. Bradul, pe de altă parte, este congener cu «cipresul», cunoscut în mitologiă ca simbol al luĭ Pluto, ḑeul lumiĭ celeĭ-l'alte, ceĭace face şi maĭ potrivită aşeḑarea braduluĭ la marginea aceleĭ lumĭ. In acest brad aŭ puĭat, după cântecul de faţă, treĭ fĭare vrăjmaşe ale omuluĭ: *a*) în vîrf—un *roşu şoĭm*[3]), după unele varianturĭ un *vultur negru; b*) în trupine — o *vidră lătrătóre* (fiber, castor); *c)* la rădăcine — o *galbenă şerpóne.*

5) La Grecĭ şi Romanĭ eraŭ de asemenea maĭ multe v a m e prin carĭ trebuĭa să trécă mortul în călătoria sa spre lumea cea-l'altă. Prima vamă, peste rîul Stix saŭ Acheron, se plătĭa cu obolul dat luĭ Charon; altă vamă, pe care a dat'o Orfeŭ când s'a dus la Iad, se plătĭa câneluĭ Cerberus.[4])

6) Salca saŭ salcea, la care ajunge sufletul în lumea cea-l'altă, este simbolul Junoneĭ, regineĭ natureĭ, pe care o înlocuesce Sânta Mariă în creştinătate; dar tot-o-dată este şi simbolul întristăriĭ,[5]) apoĭ al curăţenieĭ sufletescĭ (Dierbach, Flora mythologica p. 32). În tóte ţerile unde nu cresce fenicele, îl substituesce salca. La Floriile nóstre se întrebuinţézĕ ramure de salcă în loc de fenice. Fenicele este simbolul victorieĭ, al dreptăţiĭ, al libertăţiĭ, precum şi al călătorieĭ fericite (Dierbach, op. cit. p. 87).

7) Sufletul ajunge pe tărîmul cela-l'alt la doă câmpurĭ arate, semenate unul cu spinĭ, altul cu florĭ. Câmpul cu florĭ din cea-i'altă lume este ἀσφόδελος al luĭ Omer, Odyss. 24. 13; veḑĭ şi Richter, Phantasien des Alterthums oder Sammlung mythologischer Sagen t. II. p. 329. Cele doă câmpurĭ sînt raĭul=elisiŭ şi Iadul=hades, carĭ la ceĭ vechĭ eraŭ învecinate, pînă când maĭ tărḑiŭ Iadul s'a despărţit în *hades*

3) Despre *roşu* ca culóre diabolică, v. maĭ sus p. 603; Iar p. 544-5 despre *şoĭm* ca representaţiune a elementuluĭ celuĭ reŭ.—*B. P. H.*

4) Despre *vame postume*, v. maĭ sus p. 440.—*B. P. H.*

5) Despre salce ca simbol diabolic, v. maĭ sus p. 275, 287. *B. P. H.*

şi *tartarus*, acest din urmă punêndu-se sub pămînt. «Ḑîna bătrînă, din câmpul cel cu spinĭ este tot Sânta Mariă, dar cea n é g r ă, a cărĭ icónă şi astăḑĭ se află pe'n multe monăstirĭ. Inlocuind la popor pe antica Juno în diferitele eĭ feţe, Sânta Mariă domnesce şi'n raĭu şi'n ĭad, numaĭ în raĭu însă sub propriul seŭ nume.

8) «Mărul mare de sân-Petru» e de o însemnătate extremă în acest cântec. Este a r b o r e l e l u m ĭ, *der Weltbaum* al mitologiei. Tot aşa sînt: 1°. gârniţa saŭ goruniţa luĭ Jupiter dela Dodona în Epir; 2°. gorunul ḑeuluĭ Ares dela resărit din Colchis, pe care sta întinsă pelea de berbece cea cu miţurĭ de aur, păzit la rădăcină de un balaur; 3° frasinul «Iggdrasil» din mitologia scandinavă, care lêgă la o-l'altă prin rădăcinele sale cerul, pământul şi ĭadul, întinḑêndu-şĭ crengele peste tôtă lumea (Grimm, Deutsche Myth. ed. 4, t. 2. p. 664); şi 4° pomul cu mere de aur din Grădina Hesperidică, la a cărui trupină ĭarăşĭ veghĭa un balaur, după unĭi cu 100 de capete. Creştinĭi din evul de mijloc aŭ aplicat ideĭa «arboreluĭ lumiĭ» către c r u c e: «Nam ipsa crux magnum in se mysterium continet, cujus «positio talis est, ut superior pars coelos petat, inferior terrae in«haereat, fixa infernorum ima contingat, latitudo aŭtem ejus partes «mundi appetat.» (Grimm loco cit.). Dar să revenim la «mărul» Hesperidelor. Grădina Hesperidică, după credinţa celor vechĭ, se află spre apus peste rîul «Ocean», adecă peste S o r b u l - p ă m î n t u l u ĭ chĭar în acele părţĭ unde cântecul nostru pune «câmpurile frumóse». Pomul cel cu m e r e de aur din Grădina Hesperidică corespunde dară pe deplin «M ă r u l u ĭ mare de sân-Petru».

9) «Lină fântînă» — rîul Lethe, adecă «al uĭtărĭi», din mitologia antică.

10) Acéstă «petrecere a mortuluĭ» mi s'a comunicat din mal multe părţĭ: de *Antonie Musteţ*, docinte în Făget; de *Paul Cimponeriu* notar cercual din Cacova; de *Ştefan Paulovicĭu*, paroc din Gherboveţ; de *Mariţa Şerpe* din Bozovicĭu şi de *Opra Cicelu* din Broşteni. Varianturile sînt maĭ lungĭ orĭ maĭ scurte, dar fondul este identic.

IV

DESCÂNTECUL SÂNTULUĬ IOSIF.

In întroducerea nóstră la „Rugăcĭunea de scóterea draculuĭ", sub No. I din „Texturĭ Bogomilice", noĭ n'am sciut să ne dumerim asupra împregĭurăriĭ, care va fi îndemnat pe ereticul Bogomil să-şĭ alégă din atăţĭa sfinţĭ, ce-ĭ steteaŭ la dispoziţiune, tocmaĭ pe „sf. Sisinie", unul din ceĭ maĭ puţin cunoscuţĭ în Hagiografiă, pentru a face din el un feĭ de zid contra Infernuluĭ.

Acea împregĭurare se explică prin originea secteĭ bogomilice din secta manicheică. Manicheismul fusese fundat în secolul III de cătră Manes, după mórtea căruĭa a urmat cel întâiŭ în capul secteĭ un óre-cine numit Sisinie: Σισίνιος ὁ τούτου διάδοχος, după expresiunea luĭ Petru Siculus.[1]) In vechĭa anatemă ortodoxă contra Manicheilor, acest *Sisinie* figuréză pe primul loc, ca moştenitor direct al „nebunieĭ" luĭ Manes: Σισίννιον τὸν διάδοχον τῆς τούτου μανίας, Θωμᾶν τὸν συνταξάμενον τὸ κατ' αὐτὸν λεγόμενον Εὐαγγέλιον, Βουδᾶν, Ἑρμᾶν, Ἄδαν etc [2])

1) Petrus Siculus, *Historia de vana et stolida Manichaeorum haeresi*, ed. Rader, Ingolstadt, 1604, p. 30.

2) Ap. Fabricius, *Codex apocryphus N. Testamenti*, t. 1, Hamburg. 1719, p. 354.

In acest chip, invocaţiunea la ‘sf. Sisinie’ în unica operă personală recunoscută a luĭ Bogomil este ca un fel de profesiune de credinţă manicheică.

Imprumutând rugăcĭunea cea bogomilică, creştiniĭ ceĭ-l'alţĭ nu aveaŭ nicĭ o raţiune de a conserva pe *Sisinie*. Prin asemenare fonică, eĭ l'aŭ transformat în ‘sf. Sisoe’, şi tot prin aceĭaşĭ asemenare, din causa caracteristiceĭ silabe *-si-*, l'aŭ prefăcut apoĭ în ‘sf. Iosif’.

Sub acéstă din urmă formă, opera luĭ Bogomil figuréză într'o cărtecică poporană de 32 pagine in-64, întitulată: *Trepetnicu celu mare pentru tóte semnele ce se facŭ la om, şi care suntŭ date dela natură. Tîlmăcit din limba francesă de un ĭubitor de némul săŭ, şi cu adaos la finit de Avestiţa aripa Satanceĭ.* Craĭova, tip. Ph. Lasar, 1878.

‘Trepetnicu’ este acelaşĭ, despre care noĭ am vorbit maĭ sus la pag. XXXI-II. Căt despre ‘adaos la fine’, el nu e alt ce-va decăt rugăcĭunea luĭ Bogomil, ajunsă însă în următórea formă:

‘AVESTIŢA ARIPA SATANEI.

‘Eŭ sfîntul Iosif pogorîndu-mĕ din muntele Sionuluĭ, întîmpinat ‘pe Avestiţa aripa Sataneĭ, care avea părul capuluĭ eĭ pînă în cĭ- ‘căie şi ochiĭ ca de foc, şi din gura eĭ eşĭa pară de foc, şi unghiile ‘eĭ era ca secerile şi fórte grozavă la chip, şi depărtăndu-mĕ dela ‘dînsa vĕdŭĭ unde o întîlni Arhanghelul Mihail, ḑicêndu'ĭ: stăĭ, Dia- ‘vole! şi îndată stătu; şi ĭarăşĭ ĭĭ ḑise acela: de unde viĭ, necu- ‘rato? şi unde mergĭ? şi cum îţĭ este numele teŭ? iar ea respunse ‘ḑicênd: eŭ sînt Avestiţa aripa Sataneĭ, amĭ auḑit de prĕ-curata ‘Fecióră, care e fata luĭ Achim şi Aneĭ, cumcă nasce pre Hristos ‘Mesia, şi merg cu ale mele meşteşugurĭ marĭ ca să smintesc na- ‘scerea eĭ; iar Arhangelul auḑind, o apucă de părul capuluĭ şi o bătu ‘peste tot trupul eĭ cu bătae de foc şi o împunse cu paloşul în ‘cóstă, şi iară ĭĭ ḑise: Spune, Diavole, cum te facĭ tu şi întri în ‘casele ómenilor de le smintescĭ femeile şi le omorĭ copiiĭ? iar ea ‘respunse cu glas mare ca să maĭ înceteze d'a o maĭ bate, că le va ‘spune tóte anume, şi începu să ḑică: Eŭ mĕ fac pitună, muscă, ‘pisică, ogar, găină, capră, femeiă, grăunte de meiŭ, şi întru în ca- ‘sele ómenilor de le smintesc femeile şi le omor copiiĭ; şi maĭ tare

‘mĕ apropiŭ de care este fată de căpeteniă din cele-l'alte femeĭ, — ‘şi am nouĕ-spre-ḑece numĭ: cel d'întâiŭ Avestiţa, al 2-lé Avaruḑa, ‘al 3-lé Brano, al 4-lea Pabirano, al 5-lea Zaea, al 6-lea Liba, al ‘7-lea Muza, al 8-lea Dezano, al 9-lea Nazarana, al 10-lé Petia, al ‘11-lé Grobina, al 12-lé Frango, al 13-lé Labra, al 14-lé Cadachia, ‘al 15-lé Năfruţa, al 16-lé Necorînda, al 17-lé Grăbina, al 18-lé ‘Zuza, al 19-lé Zira de Zano; şi iată 'ţĭ daŭ acest zapis, muncito- ‘rule, carele muncescĭ numele meŭ, ca să fiŭ lepădată de treĭ mile ‘de loc şi să nu mĕ pociŭ apropia de puterea acestuĭ zapis. Şi'l ‘dete în mâna mareluĭ Arhanghel Mihail. Arhanghelul ḑise: îţĭ po- ‘runcesc ca de acum înainte să nu te maĭ apropiĭ de robul luĭ Dum- ‘neḑeŭ în vécul véculuĭ, ci să te ducĭ în ghena foculuĭ nestins, că ‘acolo e locul teŭ în vecĭ, Amin.,

Diferinţa cea maĭ de observat între acéstă redacţiune şi între acea din ‘Minunile sfîntuluĭ Sisoe,, ba şi între descântecul cel bucovinén, despre care am vorbit la pag. 279-80, afară de *Iosif=Sisoe=Sisinie*, consistă în cele 19 numĭ ale draculuĭ, şi adecă:

Sisoe:	**Iosif:**	**Descântec:**
Avestiţa	Avestiţa	Vestiţa
Aveziha	Avaruza	Avezuha
Salomnia	Brano	Valnomia
Năvodar	Pabirano	Navadaria
Scarbola	Liba	Scorcoila
Miha	Muza	Miha
Puha	Grobina	Tiha
Cripa	Zaĭa	Gromba
Zlia	Necorînda	Slaló
Nicara	Frango	Nicozda
Zurina	Labra	Sina
Nevaţa	Nazarana	Necauza
Eosfor	Cadachia	Hatav
Luţifer	Năfruţa	Hulila
Berzebuti	Dezano	Ghiana
Avie	Zuza	Huva
Cilipina	Grobina	Gluviana
Igra	Zira de Zano	Prava
Pesia	Petia	Samca.

Lăsăm să le comenteze d. Collin de Plancy în marele seu „Dicționar infernal„, unde ne spune, bună-óră, că Iadul se compune: „d'un empereur, qui est *Belsébuth*; de 7 rois, qui „règnent aux 4 points cardinaux, et qui sont: *Baël, Pursan*, „*Byleth, Paymon, Belial, Asmoday, Zapan*; de 23 ducs, „savoir: *Agarès, Busas, Gusoyn, Bathym, Eligor, Valefar*, „*Zepar, Sytry, Bune, Berith, Astaroth, Vepar, Chax, Pricel*, „*Murmur, Focalor, Gomory, Amduscias, Aym, Orobas, Ve-* „*pula, Hauros, Alocer*; de 13 marquis: *Aamon, Loray, Ne-* „*berus, Forneus, Ronève, Marchocias, Sabnac, Gamigyn, A-* „*rias, Andras, Androalphus, Cimeries, Phoenix*; de 10 com- „tes: *Barbatos, Botis, Morax, Ipès, Furfur, Raym, Halphas*, „*Vine, Decarabia, Zalcôs*; de 10 présidents: *Marbas, Bur*, „*Glasialabolas, Forcas, Malphas, Gaap, Caym, Volac, Ox*, „*Amy, Haagenti*, et de plusieurs chevaliers, comme *Furcas*, „*Bifrons* etc.„ [3])

Atragem speciala atențiune a d-luĭ Collin de Plancy asupra fenomenuluĭ, că unul dintre draciĭ românĭ din catastihul statuluĭ Iosif pare a se fi bucurat de o nobleță feudală occidentală: Zira *de* Zano!

3) Collin de Plancy, *Dictionnaire infernal*, 6-e éd., Paris, 1863, p. 471.

V.

CALATORIELE

'VISULUĬ LUĬ TUDOR VLADIMIRESCU,

POST-SCRIPTUM LA PAG. 402.

§ 11. După ce cartea poporană 'Visul Maĭceĭ Domnuluĭ, s'a transformat la Oltenĭ în balada poporană nescrisă 'Visul luĭ Tudor Vladimirescu,, acéstă din urmă s'a supus apoĭ în gura poporuluĭ la transformaţiunĭ ulterióre fórte interesante, dintre carĭ vom constata aci doă.

In Bucovina, dela o Ţigancă din satul Stupca, d. S. F. Marian a cules o baladă, care se începe aşa:

Frunḑă verde păr uscat!
Astă nópte mĭ-am visat
Busduganul sfîrticat
D'asupra mea spînḑurat;
Puşca mea cea bună nouă,
Am visat'o ruptă'n două;
Puşca mea cea ţintuită
Mĭ-am visat'o ruginită;
Pistólele spĕlăţele,
Cele lungĭ şi supţirele,
Le-am visat făr'de oţele:
Sfîrşirea vieţeĭ mele!
Petrea astfel cuvînta,
Nicĭ cuvîntul nu sfîrşĭa,
Şépte poterĭ că sosĭa,
Poterile'l coprindea,
Petrea din graĭu că grăĭa:
—Căpitane potiraş,

Căpitane T u d o r a ş,
Fă-te'ndărît la oraş
Şi'ţi mai adă potiraşi,
Că nu's femee de cârpă
Să port de poteră frică,
Ci's voînic cu comănac:
Sciŭ poterii ce să-i fac;
Şi's voînic de peste O l t:
Cu opt poteri staŭ la şold, etc.[1]

In acest mod, scena se petrece tot în Oltenia, dar nu ma visézá Tudor Vladimirescu, ci visézá un bandit Petrea, p când însuşi Tudor se metamorfoséză pe neaşteptate într'u capitan de poteră. Sub acéstă nouă formă, balada străbat tocmai în Bucovina.

§ 12. Mai aprópe de ţéra Oltului, la Românii din Crişiana Visul lui Tudor Vladimirescu, a primit o transformaţiun şi mai originală. Dialogul nu mai este aci între mumă şi fiu ci între amant şi amantă. Iată bucata întrégă, după un va riant cules de d. M. Pompiliŭ:

La fântîna lui Bujor
Pasce calul lui Tudor;
Calul pasce şi renchéză,
Tudor dórme şi visézá.
Ce folos de visul luĭ,
Dacă nu-i cu dumnéluĭ
Mitutica luĭ Catiţă,
Cu sîn alb de porumbiţă
Şi cu mîere pe guriţă!
—Catiţă, póle cîurate,
Reŭ te-am visat astă nópte!
—Spune'mĭ, bade, spune'mĭ bine,
Cum m'aĭ visat tu pe mine?
—Că eŭ dragă, te-am visat
Cu marama ta din cap,
Cu marama mândră nouă,
Ruptă ruptă chiar în două!
—Tudore, fecior frumos!
Lasă visu-i mincinos!
Nu mi-i ruptă marama,
Ci mi-i ruptă irima!
Reŭ te temĭ că te-oĭu lăsa,
De ce te temĭ nu-i scăpa,
Că fu calul poivănit,
Tu la umbr'aĭ adormit,
Eŭ m'am dat la drăgostit...
Tudor din gură grăia:
—Iubesce-te, mândra mea!
Veĭ iubi cât veĭ iubi,
La mine iară-i veni![2]

§ 13. Şi ambele aceste transformaţiunĭ, atât de divergint atât de caracteristice, atât de îndrăzneţe, născendu-se şi res pândindu-se în curs abia de vr'o câte-va decennie, dela 182 încóce!

1) Marian, *Poesiĭ poporale române*, Cernăuţi, 1873, t. 1, p. 47-52.
2) M. Pompiliŭ, în Hasdeŭ, *Traian*, t. 1 (1869), p. 119. — *Balade populare r mâne*, Iaşi, 1870, p. 74-5.

E peste putinţă a nu admira geniul poetic creator al unuĭ popor care, în secolul nostru cel eminamente prozaic chĭar pentru ţerănime, scie a varia un singur motiv cu atăta vervă într'un interval de timp atăt de scurt!

§ 14. Dacă variantul bucovinén, cel maĭ depărtat dela Olt, n'ar conserva indicele precis, ba chĭar nominal, al originiĭ sale o l t e n e, ar puté cine-va să se îndoéscă despre prioritatea ‹Visuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu›.

Dacă ‹Visul luĭ Tudor Vladimirescu› s'ar fi perdut, remănênd numaĭ cele-l'alte doă varianturĭ, ar fi aprópe cu neputinţă de a recunósce treptata lor desfăşurare din cartea cea poporană a ‹Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ›.

Nicăirĭ nu se arată maĭ la lumină: pe de o parte, împletecirea cea migălósă a literatureĭ poporane scrise cu cea nescrisă; pe de alta, imposibilitatea de a le despleteci pe fie-care în speciă şi pe ambele în genere, dacă nu recurgem la metóda aşa ţicênd n a t u r a l i s t ă de a culege mereŭ, a alătura şi a grupa varianturile...

VI.

INCĂ UN CATECHISM ROMÂNESC NECUNOSCUT

Post-scriptum la pag. 97 § 9.

Catechismul românesc aşa numit rakotzian s'a regăsit, în fine, dacă nu tocmaĭ în prima'ĭ ediţiune din 1642, cel puţin în acea din 1657, şi — după însărcinarea Academieĭ Române — d. G. Bariţ l'a şi reprodus, din nefericire numaĭ într'o transcripţiune latină, sub titlul de: *Catechismulu calvinescu impusu clerului si poporului romanescu sub domni'a principiloru Georgiu Rákoczy I. şi II.* Sibiĭu, 1879.

Intre notiţele, de carĭ d. Bariţ însoţesce textul, este maĭ de sensaţiune, la pag. 98, particularitatea comunicată de d. F. von Trauschenfels după registrele municipale de comptabilitate ale Braşovuluĭ, cumcă: ‘în anul 1569 s'a cumpĕrat pentru solul moldovén un Calendar cu 6 denarĭ’. La prima vedere, ar resulta că era un calendar românesc. Maĭ cugetând însă puţin, vine întrebarea cea dubitativă: de ce óre să nu fi fost slavonesce, adecă în limba cea obicĭnuită de pe atunci a boerimiĭ şi a cleruluĭ din întréga Românĭă? A afirma fără nici o probă, că acel ‘Calendar’ era în limba română, ar fi a se expune la greşéla comisă de d. Dr. G. D. Teutsch, care

a luat drept românéscă din anul 1562 ediţiunea braşovénă cea slavică a Evangeliarului de Johann Benkner. Despre acéstă ediţiune noĭ am vorbit deja maĭ sus la pag. 93, şi aflăm acum dela însuşĭ d. Bariţ — căcĭ nu avem la mână „Disertaţia despre tipografiele românescĭ„ a luĭ V. Popp (Sibiĭu, 1838), citată de d-sa în astă privinţă — că ea se află într'un exemplar, cu data precisă de *1562*, „la biserica sf. Nicolae din Braşov„. Este óre probabil, ca Johann Benkner să fi tipărit în acelaşĭ an un Evangeliar slavic şi un Evangeliar românesc? E cam greŭ de creḑut, chĭar în vederea condiţiunilor tipografice curat materiale ale Braşovuluĭ în secolul XVI.

Ce-va maĭ positiv decât „Calendarul„ românesc dela 1569 este neaşteptata descoperire, făcută de curând de d. N. Densuşianu şi pe care d-sa a bine-voit a nĭ-o comunica.

Iată-o cu propriele sale cuvinte:

„In biblioteca Colegiuluĭ Reformat din Tîrgul Murăşuluĭ în Tran„silvania, sub No. 6811, se află cea maĭ veche carte românéscă ti„părită cu litere, cu totul necunoscută pînă astăḑĭ, şi anume un „catechism de Heidelberga, tradus de Stefan Fogarasi, preotul din „Lugoş în Banat, la anul 1647, şi tipărit în Alba-Julia la 1648, in-8, „48 feţe.

„Catechismul are treĭ titlurĭ: unguresc, românesc şi lătinesc.

„Numaĭ în titlul unguresc este indicat locul şi anuĭ tiparuluĭ: *„Feiervarat Nyomtattatott Brassai Major Márton által 1648 eszten„dőben.*

„Titlul latinesc sună:

„*Catechismus Latino-Ungarico-Walachicus translatus operâ ac stu„dio Stephani Fogarasi Symistae Oppidi Lugas, Anno 1647 die 18 „Decembri.*

„Titlul românesc:

CATECHISMUS

Atsaja ej atsaja

„*Summa szau Meduha à uluitej si a kredinciej christinaszkœ, ku„prinsze en entreberj, si reszpunszurj szkurtœ; si ku adeveretury den „szkriptura szventœ enterite.*

«Cartea este dedicată luĭ Bartsai Akos, Banul Lugoşuluĭ, Caran-
«sebeşuluĭ şi comiteluĭ Severinuluĭ.

«In prefaţă, Stefan Fogarasi declară, că a început a traduce în
«limba românéscă şi Psaltirea luĭ David, dar n'a terminat'o încă.

«Catechismul conţine treĭ părţĭ:

«*Parte de prima. De præ Nevoja szav Doszada à Omului* (pag. 10);

«*A dovæ Parte. Depræ szlobozitura omului* (pag. 11);

«*A Trea Parte. Dedetura de har ketre Dumnedzeu á omuluj szlo-*
«*bodzit den nevoja* (pag. 31).

«Ca specimen de limbă şi ortografiă, am copiat simbolul credinţeĭ:

«*Cred entrun Dumnedzeu, en Tatel á tot Puternik, roditorul tse-*
«*ruluj si à pæmentuluj, si en Iesus Christus, entrunul Fiul neszkut*
«*al seu, Domnul nosztru, kare sze prinsze de Duhul szvent, neszku*
«*den Maria Vergure, pæci szupt Pontius Pilatus, resztignisze, si*
«*mori engrupesze, pogori præ pekuræ, a treja dzi de la morcz esze*
«*szkulæ, szuji szusz en tser, sede de a derapta Tateluj á tot Puter-*
«*nik, Dumnedzeuluj, de akolova si vinyetor á dsudeka viji si morci.*
«*Cred si en Duhul szvent; cred Beszereka kjuzd Christinaszke; a*
«*netsune szvencilor, iertatsune pekatelor, szkuletura trupurilor, si*
«*viacza devetsie Amen.*»

Nu scim, cine să fi fost *Stefan Fogarasi*. E fórte curios totuşĭ, că 'n acelaşĭ timp, în aceleaşĭ locurĭ, în aceĭaşĭ calitate, se ocupa cu aceĭaşĭ trébă a traducerĭĭ catechismurilor un alt Fogarasi, nu Stefan, ci Francisc, despre care ĭată ce ḑice Benkö:

«Franciscus Fagarasi, Pastor Káránsebesensis, deinde Viz-
«aknensis, Catechismum mole exiguum è Lingua Anglica in
«Hungaricam transtulit, et edidit inscriptum: *Kis-Keresztyén*,
«Fejérvár, 1654, in-8.»[1])

Ambiĭ Fogarasi eraŭ dară din Banat: unul din Lugos, cel-l'alt din Caransebeş; ambiĭ eraŭ preuţĭ calvinĭ; ambiĭ aŭ tradus catechismul, tipărind ambiĭ în Alba-Julia, unul la 1648, cel-l'alt cu şése anĭ maĭ târḑiŭ . . .

Din micul specimen linguistic, adus de d. Densuşianu, este de observat întrebuinţarea luĭ *dz* în *Dumnedzeu* şi *dzi*, dar o

1) Benkö, *Transilvania*, Vindobonae, 1778, t. 2, p. 389.

confusiune în *szlobodzit* lîngă *szlobozitura*, fenomen despre care veḑĭ mai sus pag. 9, 85 No. 11 etc.

Pentru ‘Iad, saŭ ‘infern, se pune cuvîntul *păcură*, pe care d. Cihac îl trăgea înainte din lat. *pix* prin deminutivul *picula*,[2]) de unde ar fi eşit la Românĭ *peche*, ca *ureche* din *auricula*, nicĭ o dată *păcură*; acuma însă îl apropie[3]) cam cu sfială de slavicul ПЕКЛО, ḑicênd: ‘la dérivation du latin ne nous paraît plus aussi probable., Aci nu încape p r o b a b i l i t a t e a. *Păcură* nu este şi nu póte fi decât slavicul ПЕКЛО, care însemnéză ‘păcură, şi ‘Iad, tot-o-dată, de unde ПѢКЪРА din punct în punct prin acelaşĭ transiţiune fonetică ca românul МѢТЪРА din slavicul МЕТАЛЛ.[4]) In proporţiunea ПѢКЪРА : ПЕКЛО :: МѢТЪРА : МЕТАЛЛ este fórte remarcabilă e x c r e s c e n ţ a luĭ *u* între consóna tenue şi sufixalul *-ră*=-л.

2) Cihac, *Dict.* I. p. 188.
3) Ib. II. p. 236.
4) Ibid. p. 190.

VII.

„AMARITA TURTURICA“ IN ITAL

POST-SCRIPTUM LA PAG. 442-444.

Vechiul nostru cântec poporan ‘Amărîta turturică, est tăt de respăndit în tóte regiunile Italiei, încăt s'a pub deja pînă acum în treĭ varianturĭ toscane, treĭ siciliane, neapolitane, unul marchigian, unul veneţian şi unul isti dintre carĭ vom reproduce aci numaĭ vr'o treĭ-patru maĭ racteristice, fără ca să avem trebuinţă de a le maĭ traduce, tóte aprópe identice cu varianturile române.

Un admirabil variant toscan:

La tortora che ha perso la compagna
Dice che non la sa più ritrovare;
E se trova dell'acqua lei si bagna,
E se l'è chiara la fa intorbidare;
E poi con l'ale si batte nel petto,
E va dicendo: «Amor sia maledetto!»

E poi con l'ale si batte nel core,
Dicendo: «Maledetto sia l'amore!»[1])

Mai puțin patetic, dar mai complet, este următorul variant toscan:

La tortora che ha perso la compagna
Fa una vita molto dolorosa;
Va in un fiumicello e vi si bagna,
E beve di quell'acqua torbidosa.
Con gli altri uccelli non ci s'accompagna,
Negli alberi fioriti non si posa,
Si bagna l'ale e si percuote il petto:
Ha perso la compagna, oh che tormento!
Si bagna l'ale e si percuote il core:
Ha perso la compagna, oh che dolore![2])

Acuma, luând dela două extremități ale Italiei, iată mai înaiu un variant sicilian, care sémănă într'un mod adevărat surprinḑător cu cel românesc:

Quannu la turturidda si scumpagna,
Si parti, e si ni va a ddu virdi locu;
Passa di l'acqua, e lu pizzu s'abbagna,
Prima lu sguazza, e poi ni vivi un pocu;
Va chiancennu pri tutta la campagna,
Comu si stassi 'mmenzu di lu focu:
'Maru cu' perdi la prima cumpagna,
Ca perdi spassu, piaciri e jocu![3])

Iată apoi variantul istrian:

La tuortura ch'à pierso la cunpagna,
La mischiniela è doûta dulurusa;
La va per aqua ciara a la funtana,
E la la bivo doûta turbidusa.
La va curendo soun per la muntagna,
La va çercando el sul che nu'la broûsa.

1) Tommaseo, *Canti popolari toscani*, Venezia, 1841, t. 1, p. 193.
2) Tigri, *Canti popolari toscani*, ap. d'Ancona, *La poesia popolare italiana*, Livorno, 1878, p. 191—2.
3) Vigo, *Raccolta di canti popolari siciliani*, ap. d'Ancona, p. 192.

E cu'li ale la se bato el core,
Puovera meî chi iè pierso lu me'Amore![4])

Este interesant de a regăsi în variantul istrian pînă şi epitetul de ‘amărîtă’: ‘la mischiniela’, ‘puovera meî’.

Dar ceĭa-ce ĭ maĭ cĭudat decăt tóte, este că 'n Italia, ca şi 'n România, scriitorĭ culţĭ s'aŭ încercat a pune mâna pe acest mic diamant poporan, a şi-l atribui, a lăsa să se crédă de către posteritate că poporul l'a scamotat dela dînşiĭ. La noĭ, Négoiă Basarab şi Ienăchiţă Văcărescu; în Italia — Olimpo da Sassoferrato, tocmaĭ din secolul XV, avênd la dispositiune unul din cele maĭ vechĭ varianturĭ poporane italiane, maĭ-maĭ ca cele românescĭ, pune într'un sonet la o ‘Leontia’:

Se tu sarai qual questa tortorella...
Se perde la compagna meschinella
Al viver solitario s'abbandona;
Non d'acqua chiara alla sua bocca dona,
Torbida, fosca, verminosa e fella;
Nè mai posar si vuole in arbor verde,
In qualche tronco secco piange e lugge;
Et così a poco la sua vita perde...[5])

Un variant maĭ modern a fost intercalat într'o poesiă a unuĭ Panfilo Sasso:

La tortorella dolorosa e trista
Dopo ch' ha perso la dolce compagna,
Soletta va per boschi e per campagna,
Fuggendo quanto può l'umana vista;
Nè mai si annida ove fiorisce arista,
Nè d'acqua chiara mai si lava o bagna,
Ma sempre amando più, si duole e lagna etc.[6])

‘Amărîtă turturică!’ De doă orĭ *amărîtă!* După ce mórtea ţĭ-a furat soţióra, apoĭ pe tine însă-ţĭ s'aŭ apucat să te fure poeţiĭ....

4) Ive, *Canti popolari istriani*, Torino, 1877, p. 117.
5) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1872, p. 288.
6) Ap. D'Ancona, op. cit. p. 192 nota 3.

ADDENDA ET CORRIGENDA

Pag. XVI, după rîndul 16. Publicaţiunea cea mai apropiată de scoţianul ‘John Cheap’ este ediţiunea cea codificată a cărţilor poporane germane de renumitul Simrock: *Die deutschen Volksbücher, gesammelt und in ihrer ursprünglichen Echtheit wiederhergestellt*, Frankfurt, 1844-67, în 13 tomuri in-16, fie-care de peste 400 de pagine. O a doua ediţiune, tot la Frankfurt, s'a început la 1876.

Pag. 11, rînd 16. Dialectul român din Moravia, de demult slavisat, cată să fi fost şi el rhotacistic, judecând după *putyra=putină*; v. Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen* p. 24. Acelaşi cuvînt, tot cu *r* pentru *n* între vocale, a străbătut la Ruteni şi la Poloni, cfr. ibid. p. 18 şi 22. Este şi mai remarcabil că, după Miklosich (ib. p. 11), latinul *juniperus* a trecut la Ruteni prin Români sub forma *jurep =junep*, adecă iarăşi cu *r=n*.

Pag. 16, rînd 28. Am fost profeţi! Tomul II din Dicţionarul d-lui Cihac a apărut în fine, şi — *raţa* înnótă acolo între elemente slavice. Acésta însă este abia o imperceptibilă picătură în noianul celor-l'alte monstruosităţi contra sciinţei, contra metódei şi contra bunului simţ, furmicând pe fie-care

pagină din cele 800 ale noueĭ opere a d-luĭ Cihac. Este curios că ea ese la lumină aprópe în acelaşĭ timp cu monografia luĭ Miklosich *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, unde primul slavist al secoluluĭ nostru recunósce că Slaviĭ aŭ luat dela Românĭ màĭ tóte căte d-luĭ Cihac i se pare că Românii vor fi primit dela Slavĭ. Să maĭ vorbim óre despre atâtea şi mai atâtea pretinse turcisme şi maghĭarisme ale d-luĭ Cihac, din causa cărora devin îndoĭóse pînă şi turcismele saŭ maghĭarismele cele fórte adevĕrate?... Nu ne putem stăpîni de a nu aduce în astă privinţă un singur exemplu, care s'ar puté considera ca microcosm al opereĭ întregĭ. Românesce la un om ‹voĭnic›, şi maĭ ales ‹violent›, se ḑice *leŭ-paraleŭ*. Se scie că la Neo-grecĭ, ba deja la Bizantinĭ (Du Cange, *Gloss. mediae graecit.* p. 1102), prepositiunea παρὰ a căpĕtat sensul de ‹pré-›, ‹extra-›. Astfel *paraleŭ*=παραλέων însemnéză literalmente ‹maĭ mult decât leŭ›. Alexandri, în ‹Păcală şi Tîndală› (Teatru, t. 1. p. 162 ed. Socec), ḑice:

Cine ţi-a turburat firea? Spune mie, dragul meŭ,
Cine din mĭel cu blândeţe te-a făcut l e ŭ-p a r a l e ŭ?

Antitesa luĭ *leŭ-paraleŭ* este dară ‹mĭel cu blândeţe›. Ei bine, isolând pe *leŭ* şi lăsând numaĭ *paraleŭ*, d. Cihac (*Dict.* II p. 603) ne spune că *paraleŭ* vine din *paralĭŭ* ‹qui a de l'argent, richard›, dela *parà* ‹petite monnaie turque›. O dată pornit pe acéstă cale, d-sa se isbesce de cuvîntul *ortoman*, care în poesia nóstră poporană însemnéză ‹fruntaş›, ‹om mare›, de ex. în balada ‹Balaurul›:

Un vitéz de o r t o m a n
Pe-un cal negru dobrogén...

şi maĭ departe tot acolo:

O r t o m a n e,
Hoţomane!

de unde se vede că partea radicală în *orto-man* este *ort*, ca în *hoţo-man* — *hoţ*.[1]) Acest *ort* nu póte fi decât vechiul e-

1) Să observăm în trécăt, că pe *hoţ* d. Cihac (t. II p. 141) îl derivă din slavicul *zălŭ* ‹reŭ›, adecă *z* a trecut în *h* şi *l* în *ţ*.

ranic *arta* ‘fruntaș,: ἀρταῖοι οἱ ἥρωες παρὰ Πέρσαις (Hesychius), cu scăderea lui *a* deja la Albanesĭ în *urt* ‘prudente, savio, (Rossi, *Vocabolario epirotico* 1875, p. 1300). Aș! D. Cihac (*Dict.* II p. 230) ne asigură că *ortoman* însemnéză ‘qui a beaucoup d'argent, riche, richard, dela *ort* ‘le quart d'une monnaie,, aducênd ca unică probă pe *paraleă* dela *parà*. De cum-va s'ar apuca de etimologia germană, d. Cihac ar trage de sigur pe *Held* ‘eroŭ, din *Geld* ‘monetă,!

Pag. 35, rînd 15. La Ruși, în adevĕr, Legenda Duminicei, deși n'a trecut în poesia poporană propriŭ ḑisă ca la Bulgarĭ, totuși s'a versificat în gustul poporuluĭ. D. A. Wesselofsky, Эпистолія о недѣлѣ p. 112—15, citéză maĭ multe specimene după Bezsonov, Калѣки перехожіе, fasc. VI NNo. 564-571. In tóte ‘pétra cu scrisórea, cade din cer în Ierusalim, ĭar într'una din ele patriarcul se chĭamă ‘Ioan,. Regretâm de a nu cunósce noĭ-înșine cartea luĭ Bezsonov, din care d. Wesselofsky nu reproduce nicĭ o bucată întrégă.

Pag. 168, rînd 1-7. D. A. Wesselofsky, Епистолія о недѣлѣ p. 111, aduce după Pypin, Памятники старой русской литературы, t. 3, p. 150-3, o redacțiune ruséscă destul de modernă a Legendeĭ Duminicei, unde pétra cade în Ierusalim și unde figuréză de asemenea:

... въ пятокъ сотвори Богъ перваго человѣка Адама на земли..	... vineri a creat D-ḑeŭ pe primul om Adam pe pămînt ...

Acésta nu înlătură însă probabilitatea, că redacțiunile de acéstă natură, orĭ-căte ar fi, aŭ fost influențate în speciă de Legenda Sânteĭ Vineri, de vreme ce în cele doă redacțiunĭ flagellantice nu se află pasage corespunḑétóre, și de vreme ce — în redacțiunea luĭ popa Grigorie maĭ cu sémă — Legenda Duminicei și Legenda Sânteĭ Vineri se întâlnesc, precum am veḑut, pînă și'n alegerea expresiunilor.

Despre Sânta Vineri în parte, a se consulta cu tot din-adinsul remarcabila monografiă a d-luĭ Wesselofsky: Недѣля-

Анастасія и Пятница-Параскева, în Журналъ Минист. Народнаго Просвѣщенія, 1877, t. 189, secţ. 2, p. 186-247.

Pag. 184, rînd 24—27. In limba rutenă actuală s'a constatat *kotiuha* ‘câne‚ la Huţulĭ, veciniĭ carpatinĭ immediaţĭ aĭ Românilor: ‘*kotiuha* to jest p i e s‚, în Witwicki, *O Huculach*, Lwów, 1873, p. 93.

Pag. 185, rînd 3—23. Acéstă caracteristică zoomorfică a popórelor există într'o mulţime de varianturĭ paleo-slavice. In momentul când îl publicam, nu aveam a-casă cartea luĭ Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2, p. 440, 447, unde sînt doă varianturĭ, unul din secolul XV, cel-l'alt din secolul XVI, acesta din urmă cu: ‘Волохъ кошка‚. Apoĭ într'un manuscript slavic din secolul XVIII, descris de d. Slaveykov în Българскы книжици, Constantinopole, 1859, p. 266, un alt variant, plin de erorĭ tipografice, astfel că porţiunea finală presintă o perfectă galimatiă. In fine, d. Stoyan Novaković, eminentul meŭ coleg din Societatea Academică Serbă, îmĭ comunică că d. Danićić a publicat variantul cel maĭ corect în *Starine*, t. IV, p. 81, pe care, din nefericire, noĭ nu avem la disposiţiune în momentul de faţă.

Pag. 187, rînd 31. In Tichonravov, op. cit. t. 2 p. 79-90, s'a reprodus, după un manuscript din secolul XVI, o legendă paleo-slavică despre mórtea luĭ Avram: Ѡ ꙗвленїи иже ꙗвльшꙋсѧ ѡтцꙋ нашемꙋ Авраамꙋ Михаилѡмъ архистратигѡмъ ѡ ꙁавѣтѣ его и ѡ смьрти (Revelaţiunea ce s'a revelat părintelui nostru Avram prin arcangelul Mihail despre testamentul luĭ şi mórtea). Fondul este acelaşĭ, dar redacţiunea diferă cu desăvîrşire.

Pag. 204, rînd 26—8. Forma *ascultoĭ*=*ascultătorĭ* figuréză la mitropolitul Varlam de treĭ orĭ pe aceĭaşĭ fóiă 311 retro, tot-d'a-una însă după verbul ‘a sta‚: пре ꙁиса лѹ

гѫтꙋрѫ аскꙋлтои... съ стѫм аскꙋлтои... пре ꙁиса домнꙋ-
лꙋ стътꙋрѫ аскꙋлтои.

Pag. 298, la fine. Un blăstem serbesc al Maĭceĭ Domnuluĭ contra plopuluĭ, veḑĭ în Karadzić, Живот и обичаји народа рпскога, Viena, 1867, p. 230—1.

Pag. 387, rînd 1—2. D. Wesselofsky a menţionat redacţiunile orientale ale Legendeĭ Duminiceĭ maĭ tărḑiŭ, în Эѳіопская пистолія о недѣлѣ, Ж. М. Н. Пр. t. 191, secţ. 2, p. 121-3; un articol care mĭ-a fost necunoscut, pînă ce a bine-voit a mi-l comunica însuşĭ d. Wesselofsky, când volumul de faţă era deja aprópe de sfîrşit.

Pag. 407, rînd 28. Despre Evangeliul luĭ Nicodem, veḑĭ Alfred Maury : *Histoire d'un Evangile apocryphe*, în *Croyances et légendes de l'antiquité*, Paris, 1863, p. 289-332, şi maĭ ales p. 297-323.

INDICE BIBLIOGRAFIC

FĂNTÎNE ŞI AJUTORINŢE CITATE ÎN VOLUMUL DE FAŢĂ.

NB. Cifrele dela margine indică paginele.

I. Manuscripte.

Codex Sturdzanus. Sec. XVI. Passim.
Coresi, Psaltire. Sec. XVI. 615.
Crisov dela Mircea 1415. 203.
Crisov dela Petru-vv. 1447. 13.
« » » 1453. 14.
Eder, Exercitationes diplomaticae. 251.
Gĭurescu, Cărţĭ poporane 1799. XXVIII şi urm.
Istoria ţiuţĭunuluĭ. Sec. XVIII. XXIV.
Сборникъ. Sec. XVI. 181 şi urm.

II. Comunicaţiunĭ.

Bariţ. 172 şi urm.
Bianu. 239.
Bologa. 39.
Cipar. 91.
Colcerĭu. 2 şi urm.
Densuşianu. 725 şi urm.
Hasdeŭ A. 443.
Jarnik. 513.
Mangĭucă. 707. 710-716.
Miklosich. 514. 654.
Novaković. 734.
Potebnia. 386.
Wesselofsky. 597. 735.

III. Tipărĭture.

Ackner, Inschriften in Dacien. 143.
Albericus, Chronicon. 603.
Alexandri, Poesiĭ populare. 202. 209. 402. 443. 505. 506. 545. 650. 732.

Alexandri, Poesiĭ. 637. 642.
» Teatru. 732.
Alexandria. XXXVI.
Alexi, Grammatica daco-romana. 614.
Alishan, Armenian songs. 549.
Allgemeine Zeitung. IX. 257.
Alter, Miscellaneen. 682.
Annuaire des études grecques. 208. 302. 409.
Arbaud, Chants de la Provence. 396. 525. 549. 577.
Archiv für slavische Philologie. XL. 652.
Archivio glottologico italiano. 611. 652.
Archiv pentru filologiă şi istoriă. 117.
Aretin, Beiträge zur Geschichte. 251.
Arghir şi Elena. XXXVII.
Ascoli, Studj critici. 11. 15. 16. 491. 612. 648. 696.
Ascoli, Zigeunerisches. 662.
» v. Archivio glottologico.

Bariţ, Catechismul calvinesc. 724.
Barrault, Synonymes latins. 484.
Baudouin de Courtenay, Резянскій катихизис. 652.
Beames, Languages of India. 662.
Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung. 17. 613. 666. 678. 679.
Belloguet, Ethnogénie gauloise. 591.
Benfey, Pantschatantra. XL. 560. 708.
Benfey, v. Orient und Occident.
Benloew, Science des langues. 606.
Benkő, Transilvania. XXXV 726.
Bergaigne, v. Mémoires.
Bezsonov, Болгарскія пѣ 651. 653.
Библіотека Общества Исто 31.
Biliarski, Судьбы церковнаг зыка. 269 şi urm.
Biondelli, Studii linguistici. (
Blanchus, Dictionarium epir cum. 637.
Blazewicz, Romanische Gram tik. 613.
Bogişić, Народне пјесме. 7(
Bojadzi, Macedo-wlachische Sprachlehre. 623.
Boliac, Poesiĭ. 617. 619.
Bolintinénu, Poesiĭ. 305. 61
Boner, Transilvania. 38.
Bopp, Vergl. Gramm. 670. 6 677.
Bopp, Das Albanesische. 63
Borchgrave, Colonies belges. 1
Brachet, Grammaire histori 642.
Braga, Litteratura portugu 585.
Brinkmann, Die Metaphern. 1
Briz, Cants catalans. 541. 5 703-5.
Brugman, v. Studien.
Burada, v. Convorbiri.
Burnouf, v. Lassen.
Български книжици. 734.

Caesar. 483.
Caix, v. Giornale.
Camarda, Grammatologia al nese. 11. 639. 650. 657.
Cankof, Bulgarische Gramma 653.

Cantemir, Descriptio Moldaviae. 264. 554. 615.
Cantemir, Chronicul. 203.
Caro, Etudes morales. 402.
Casetti et Imbriani, Canti meridionali. 595. 695. 696. 730.
Cihac, Etymologie daco-romane. 374. 381. 487. 727. 731.
Cihac, v. Romanische Studien.
Cipar, Crestomatia. 91. 98. 117. 118. 119.
Cipar, Principia de limbă. XXXV. XXXVII. 92. 118. 631. 676.
Cipar, Acte şi fragmente. 95.
» v. Archiv pentru filologiă.
Charma, Sur le langage. 621.
Chodzko, Poetry of Persia. 544. 548.
Chodzko, Grammaire persane. 672. 675.
Clemens, Walachisches Wörterbuch. 627.
Coelho, v. Romania.
Colakov, Българский сборник. 310. 651. 654.
Collin de Plancy, Dictionnaire infernal. 24. 720.
Columna lui Traian. 501. 661.
Constantinescu B., v. Columna lui Traian.
Convorbiri literare. IX. 501. 553. 698. 706.
Coresi, Omiliar 1580. 76. 118. 198-9. 483-4. 620. 624-5. 627. 629. 631.
Coresi, Psaltire 1577. 483.
Cornu, v. Romania.
Cosquin, v. Romania.
Costin M., Cronica. XXXV.
Cox, Aryan mythology. XL.
Curtius, Griech. Etymologie. 241.
Curtius, v. Studien.
Cyrillus St., Opera. 437.

D'Ancona, Poesia popolare italiana. 729. 730.
Danićić, Рјечник. 184.
» v. Novaković.
Darmestetter, v. Romania.
De Gubernatis, Usi nuziali. 516.
» Mythologie des plantes. XXVI. 276.
De Gubernatis, Zoological mythology. 695.
De Gubernatis, v. Nuova antologia.
De Lagarde, Abhandlungen. 669.
Del Chiaro, Rivoluziuni della Valachia. XXXVI.
Delepierre, L'Enfer. 406.
De Rada, Grammatica albanese. 637. 638.
Deville, Dialecte tzaconien. 11.
Diaconovici Loga, Gramatica românéscă. 615.
Didron ainé, Annales archéologiques. 406.
Diez, Romanische Grammatik. 635. 638.
Dio Cassius. 206.
Dioscoride. 18.
Dobrowsky, Lingua slavica. 271. 682.
Donaldson, New Cratylus. 10.
« Varronianus. 10.
Doncev, Limba română. 619.
Dosoftei mitrop., Trebnic 1679. 633.
Dosoftei mitrop., Synaxar 1683. 141.
Dosoftei mitrop., Parimier 1672. 8.

Dosofteĭu mitrop., Psaltire 1681, 202-3. 381.
Dosofteĭu mitrop., Psaltire 1688. 203. 634.
Dozon, Chansons bulgares. 654.
» v. Revue de philologie.
Dragomanov, Малорусскія преданія. XXVI. 29. 33. 34. 391. 600.
Du Cange, Glossarium graecitatis. XXXV. 732.
Du Cange, Glossarium latinitatis. 248-9.
Dulaurier, v. Patkanoff.
Dumitrescu, Zmărăndița. 623.
Dunlop et Liebrecht, Prosa-dichtungen. XVI. XXXVI. XL. 708.
Düntzer, Abhandlungen. 658.

Ebel, v. Beiträge.
Egger, Grammaire comparée. 633.
Engel, Geschichte der Walachei. 439.
Epistolia. 39-41.
Euchologhion 1701. 438.
Ewald, Abhandlungen. 687.
» v. Z. d. d. m. G.

Fabricius, Bibliotheca graeca. 96. 437.
Fabricius, Codex apocryphus N. T. 23. 24. 608. 717.
Feer, v. Revue de linguistique.
Fiske, Myths. XL.
Flugi, Volkslieder des Engadin. 540.
Franzos, v. Allgemeine Zeitung.
Fuchs, Romanischen Sprachen. 634.

Gagnon, Chansons du Canada. 534. 535. 537. 583.
Garcin, v. Revue de linguistique.
Garnett, Philological essays. 621. 666.
Gaster, v. Convorbiri şi Z. f. rom. Phil.
Geitler, Tradice Bulharuo. 565.
Gerlach, Tage-Buch. 23.
Gianandrea, Canti Marchigiani. 595.
Gidel, v. Annuaire.
Gieseler, Theologische Studien. 251.
Giornale di filologia romanza. 687.
Giusti, Proverbi. 187.
Гласник српскога друштва. 141.
Glück, Keltischen Namen. 207.
Golubinski, Исторія церквей. 250. 448.
Görres, Teutschen Volksbücher. XIII.
Gorski et Nevostruev, Описаніе рукописей. 31. 256. 709.
Gosche, Lingua armeniaca. 669.
Grand grimoire. 283.
Grimm, Gesch. d. d. Sprache. 667.
Gromovnic. XXXV.

Hahn Ch., Geschichte der Waldenser. 26.
Hahn Ch., Geschichte d. neu-manichäischen Ketzer. 248. 563.
Hahn J., Albanesische Märchen. XL. 573. 597.
Hahn J., Albanesische Studien. 11. 639. 645.
Halêvy, v. Revue de linguistique.
Haltrich, Sächsiche Volksmärchen. 575.
Hanka, Starobilá skládánie. XXXVI. 32.

Hasdeŭ B., Fragmente. 687.
» Originile Craioveĭ. 603.
Hasdeŭ B., Ḑîna Filma. 263.
» Viaţa luĭ Stroicĭ. 119.
» Archiva istorică. 14. 33. 439.
Hasdeŭ B., v. Traĭan, Columna luĭ Traĭan şi Archivio.
Haug, Arda-Viraf. 604.
Havet, v. Mémoires.
Heliade, Gramatica românéscă. 614.
Heliade, Poesiĭ. 619.
Herzog, Theologische Encyklopädie. 171. 251.
Hesiodus. 209.
Hesychius. 17. 205.
Heyse, System der Sprachwissenschaft. 630.
Höfer, Lautlehre. 621.
Hovelacque, v. Revue de linguistique.
Hübschmann, Casuslehre. 621. 679. 682.
Humboldt W., Werke. 613.

Извѣстія Академіи Наукъ. 96. 303.
Illia, Religiones in Dacia. 252.
Imbriani, v. Casetti.
Ispirescu, Legende. 144. 572. 627.
Ive, Canti istriani. 730.

Jaba, v. Justi.
Jagić, Historia knjizevnosti. XXXVI. 257. 265.
Jagić, v. Knjizevnik şi Archiv f. sl. Phil.
Ĭarca, Bibliografia română. XXXII. 38. 389.
Jarnik, v. Osten.
Jerlicz, Kroniczka. 33. 391.
Jireček C., Die Maurowlachen. 306. 701.
Jireček C., Geschichte der Bulgaren. XXXVI. 250. 254. 259.
Jireček J., Osterreichisches Kaiserstaat. 514.
Joannes Chrysostomus, Opera. 75.
John Cheap. XV. 731.
Joret, De Rhotacismo. 9.
Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія. 387 şi urm., 400. 409. 496. 733-5.
Justi, Dictionnaire kurde. 671. 675. 687.

Kaballiotês, Πρωτοπειρία. 637.
Kalaydović, Іоаннъ экзархъ. 64. 256. 264.
Kalaydović et Stroev, Описаніе рукописей. 75. 96. 437.
Kalîlah va Dimnah. 706.
Karadzić, Lexicon serbicum. 305.
» Живот народа српскога. XXVI. 305. 735.
Karadzić, Српске пјесме. 309. 698-700.
Karataev, Роспись славянскихъ книгъ. 93.
Karlowicz, v. Arch. f. sl. Phil.
Kemény, Fundgruben. 65. 93.
Kirĭeevski, Народные стихи. 598.
Klain, v. Şincai.
Книга Кирилова. 257.
Knjizevnik. 96.
Köhler, v. Z. d. d. m. G. şi Z. f. d. Myth.
Kopitar, Kleinere Schriften. 647.
Korolev, v. Періодическо списаніе.

Kotlïarevski, Археологическій словарь. 304.
Kozma, v. Kukuljević.
Kuhn, v. Z. f. vergl. Spr. şi Beiträge.
Kukuljević Sakcinski, Arkiv. 252. 254. 258.

Lambert, v. Revue d. langues romanes.
Lambrior, v. Romania.
Larsow, v. Z. d. d. m. G.
Lassen, Lingua pracritica. 678.
» et Burnouf, Le Pali. 678.
Latham, English language. 665.
Laurian, Tentamen criticum. 614.
Lecce, Lingua albanese. 637. 639.
Lecky, Spirit of rationalism. 397.
Le Gonidec, Dictionnaire breton. 207.
Lejean, v. Revue celtique.
Le Marchant Douse, Grimm's law. 16.
Lerch, v. Mélanges.
Leskien, v. Beiträge.
Liebrecht, Amor und Psyche. XL.
» v. Dunlop.
Littré, Dict. 249.
Lombard, Pauliciens. 257.
Lucian. 405.
Luzel, Barzaz-Breiz. 591.

Maiorescu I., Itinerar în Istria. 12. 491. 616.
Mannhardt, v. Wolf.
Marian, Botanica română. XXVII. XXVIII.
Marian, Poesiï populare. 508. 510. 722.
Marian, v. Traïan.
Marienburg, Oberbeamten zu Kronstadt. 93.
Marienescu, Colinde. 310.
» Argir şi Iléna. XL.
Marsh, Lectures. 249.
Martigny, Antiquités chrétiennes. 171. 208.
Martin Th., v. Annuaire.
Martinov, Annus graeco-slavicus. 140.
Massa, Chronicon. 92.
Maury, Enfer. 405.
» Légendes de l'antiquité. 735.
Maykov, v. Записки.
Mélanges asiatiques de l'Acad. de Petersbourg. 671. 676.
Mélusine. 526. 583. 584.
Mémoires de la Société de Linguistique. 643. 636.
Mennyei sz. zárak. 29.
Meunier, v. Mémoires.
Meyer G., B. P. Hasdeu. IX.
Meyer L., Flexion der Adjectiva. 666.
Meyer P., v. Romania.
Michel Fr., Dictionnaire d'argot. 249.
Migne, Encyclopédie théologique. 275.
Miklosich, Lexicon palaeo-slovenicum. 165. 166. 184. 383. 486. 487.
Miklosich, Slavische Grammatik. 651. 666.
Miklosich, Romanischen Elemente im Albanischen. 11.
Miklosich, Slavischen Elemente im Rumunischen. 11. 616. 647.
Miklosich, Fremdwörter. 16.
» Wanderungen der Rumunen. IX. 491. 514. 616. 731. 732.

Miklosich, Wanderungen der Zigeuner. 660.
Miladinovtzi, Български пѣсни. 35. 276. 298. 496. 599.
Minunile Sf. Sisoe. 277. 719.
Miroir du Pécheur. XLIV.
Mistral, Mirèio. 517 şi urm.
Molnar, Walachische Sprachlehre. 62. 614.
Montel, v. Lambert.
Monumenta Hungariae. 251.
Mullach, Griechische Vulgärsprache. 658.
Müllenhoff, Sagen und Lieder. 596.
Müller Fr., Armenische Declination. 680.
Müller Fr., v. Beiträge.
Müller M., Lectures. 621.

Nêgoe-Vv., Invĕţături. XXXV. 439 şi urm., 708.
Negruzzi C., Păcatele tinereţelor. 141.
Nessel, Bibliotheca Vindobonensis. 96. 139. 181.
Nevostruev, v. Gorski.
Nisard, Livres populaires. XIV. XXXIV. 28. 29. 399.
Notitia Dignitatum. 18.
Noul Testament 1648. 484. 485.
Novaković, Примери језика. XXXII. XXXIII. XXXV. 311. 446.

Occident und Orient. 10. 253.
Osten. IX.
Orbán B., A Székelyföld. 7.
Ozanam, Dante. 409.
„ Poëtes franciscains. 311. 405. 408. 409. 496.

Pann A., Cântece de stea. 569.
„ Povestea vorbeĭ. 142.
Papiŭ, Tesaur de monumente. 251.
Paris G., v. Romania.
Paspati, Les Tchinghianés. 660. 662.
Patkanoff et Dulaurier, Langue arménienne. 669.
Периодическо списание. 250. 253.
Perles, Rabbinische Sagenkunde. 604.
Petermann, Armenier von Tiflis. 669.
Petermann, Grammatica armeniaca. 670. 680.
Pétin, v. Migne.
Pezzi, Glottologia aria. 16. 685.
Picot, v. Revue de linguistique.
Pictet, Origines indo-européennes. 206. 496.
Pilgrim's progress. XLV.
Pitra, Jus ecclesiasticum. 29.
Plautus. 405.
Politês, Νεοελληνικὴ Μυθολογία. 303.
Pompiliŭ, Balade populare. 510. 722.
Pott, Etymol. Forschungen. 669.
„ v. Z. d. d. m. G., Z. f. vergl. Spr. şi Beiträge.
Poucqueville, Voyage dans la Grèce. 637.
Prale, Psaltire. 203.
Ptolemeŭ. 18.

Reichersdorf, v. Papiŭ.
Revista Română. 402. 444.
Revue celtique. 592.
Revue de linguistique et de phi-

lologie comparée. 10. 533. 615. 673. 687.
Revue de philologie et d'éthnographie. 638. 645.
Revue des langues romanes. 487. 523. 527-9. 538. 579. 581.
Romania. X. XL. 218. 409. 501. 532. 538. 540. 549 585. 587. 596.
Romanische Studien. IX.
Românul. 611.
Rossi, Vocabolario epirotico. 733.
Rubieri, Poesia popolare italiana. 706.
Rückert, Grammatik der Perser. 675.

Sabas, Specimina palaeographica. 224.
Sacharov, Сказанія русскаго народа. 303.
Sarnicki, Statuta y Metrica. 119.
Sayce, Comparative philology. 612. 687.
Schaffarik, Slowanské starozitnosti. 185.
Schleicher, Compendium. 657.
» v. Beiträge.
Schmidt, Histoire des Cathares. 248. 250. 447. 561-63.
Schott, Walachische Märchen. XXXIX.
Schuchardt, Ritornell. 511.
» Vokalismus. 647.
» Ueber Hasdeu's Texte. VII.
Schuster, Sächsische Volkslieder. 400. 607.
Siculus (Petrus), Historia Manichaeorum. 717.
Silvestre de Sacy, Grammaire générale. 622.
Simrock, Deutschen Volksbücher. 731.
Şincai, Cronica. 240.
» et Klain, Lingua daco-romana. 614. 617. 629.
Sitzungsberichte d. wiener Akademie. 684.
Sjögren, Ossetische Sprachlehre. 670.
Slaveykov, v. Български книжици.
Smith, v. Romania.
Snellaert, Alexanders geesten. XXXVI.
Spano, Vocabulariu sardu. 496.
Spiegel, Altpersische Keilinschriften. 679.
Sreznevski, v. Извѣстія.
St. Laurent, v. Didron.
St. Victor, Odes d'Anacréon. 550.
Steinschneider, Apokalypsen. 36. 406.
Steinthal, De pronomine relativo. 687.
Steinthal, v. Z. f. V. u. Spr.
Stokes, v. Beiträge.
Strangford, Letters and papers. 637.
Stroev, v. Kalaydović.
Studien zur griech. u. lateinischen Grammatik. 10. 11.
Stumpf, Historia Flagellantium. 27.
Szabó, Székely oklevéltár 6.
Széczenyi, Catalogus. XXXVIII.

Tabula Peutingeriana. 18.
Tabulae Codd. MSS. 25. 35. 410.
Tempea, Gramatica românéscă. 614.
Teutsch, v. Bariţ.

Thal Josaphat. XLV.
Thunmann, Oestlichen Völker. 647.
Tichonravov, Памятники литературы. XXXIV. 29. 30. 308. 408. 411. 446. 606. 608. 734.
Tigri, v. D'Ancona.
Tischendorf, Apocalypses. 302. 408-10. 446. 447.
Tocilescu, Schitul Verbilă. 615.
Tomaschek, v. Sitzungsberichte.
Tommaseo, Canti toscani. 729.
Traĭan. 280. 722.
Trauschenfels, Fundgruben. 65. 93. cfr. 724.
Trepetnic. XXXI. 718.
Trumpp, Pushtu. 15.
» Sindhî. 674.

Ureche, Cronica. 258.
Urstisius, Germaniae historici. 25

Varlam mitrop., Invăţătură 1643. 13. 141. 199. 204. 734.
Varlam şi Iosaf. XXXVI. 707 şi urm.
Varnhagen, v. Z. f. rom. Phil.
Vater, Vergleichungstafeln. 637.
Vieţele sfinţilor. 140. 277.
Vigo, v. D'Ancona.
Villemarqué, Chants de la Bretagne. 558. 591 şi urm.
Vinet, Paradis profanes. 208.
Vostokov, Демидовскія награды. 269.
Vostokov, Словарь церковнославянскій. 304.
Vullers, Lingua persica. 673.

Waclaw z Oleska, Piesni polskie. 698.
Warton, v. Ozanam.
Welcker, Kleine Schriften. 208.
Weltmann, Троянъ и Ангелвца. 306.
Wesselofsky, v. Журналъ.
Whitney, Study of language. 630.
Wimmer, Altnordische Grammatik. 664.
Witwicki, O Huculach. 734.
Wolf, v. Z. f. d. Myth.

Записки Географическаго Общества. 265. 394.
Zeitschrift für deutsche Mythologie. XXXIX. 275. 282.
Zeitschrift für romanische Philologie. X. 218. 437.
Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft. IX. 638.
Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft. 15. 35. 36. 406. 604. 647. 674.
Zeitschrift für vergleichenden Sprachforschung. XL. 10. 206. 641. 642. 677.
Zygadenos, De Bogomilis. 252. 254.

Xylander, Sprache der Albanesen. 639.

IV. Texturile poporane străine reproduse.

albaneza. 650.
bohema. 31-2.
bulgara. 34-5. 310. 495-6. 599. 650-1. 654.

catalana. 703-5.
celtica. 554-8. 589.
evreésca. 595.
francesa. XXXIII-IV. XLV. 27-8. 437. 528-34. 582-4.
germana. 26. 187. 596.
gréca. 22-3. 139. 313-67. 411. 446.
istriano-româna. 490-1.
italiana. 394. 594-5. 695. 696. 728-30.
latina. 275. 593-4.
maghïara. 392.
moravo-româna. 513-4.
paleo-slavica. XXXII-IV. 30-
78-83. 184-5. 189-94. 280-
284-91. 313-67. 411. 41
415-25.
polona. 34. 697.
portugesa. 395. 585-8.
proventala. 395-6. 517-23. 525
7. 576-81.
reto-romana. 538-40.
rusa. 393-4. 598.
rutena. 600.
serba. 698-701.
spanióla. 399. 443.
ţigana. 661.

INDICE METODIC

ANALISA ŞI CONCORDANŢA

NB. Cifrele între ( ) indică paginele.

Prefaţa (VII-X).

Planul opereĭ (VII). — Ce este filologia comparativă? (VIII-IX). — Presa străină despre tomul I (IX). — D. Cihac (X, cfr. p. 731).

Ochire asupra cărţilor poporane: Insemnătatea lor. — Raportul către literatura poporană în genere. — Cărţile poporane ale Românilor. — Codex Sturdzanus (XI-XLVI).

Görres (XIII). — Nisard (XIV). — *The Chapman's Library* (XVI, cfr. p. 731). — Colecţiunĭ speciale de cărţĭ poporane şi lucrărĭ monografice (XVI). — Diferinţa între literatura poporană scrisă şi între cea nescrisă (XVII). — Transformaţiunile literatureĭ poporane scrise şi nescrise prin trecere din ţéră în ţéră, din epocă în epocă şi din om în om (XVIII). — Natura lirică a literatureĭ poporane nescrise şi natura didactică a cărţilor poporane (XIX). — Anonimitatea literatureĭ poporane în genere (XX). — Amalgamarea ambelor ramure ale literatureĭ poporane după formula $A\ (k+l+m)+B\ (r+s+t)$ (XXI, cfr. maĭ ales p. 387-402 şi 721-3). — Raportul cărţilor poporane către literatura cea cultă (XXI). — Importanţa lor socială după epoca naţională şi după vrîsta individuală (XXII). — Interesul lor linguistic (XXIII). — Cum se editézĕ ele prin tipar saŭ fără tipar (XXIII). — Specimene române de cărţĭ poporane manuscripte (XXIV). — *Istoria tutunuluĭ* (XXIV). — Legende poporane nescrise despre

tutun la Români şi la străini (XXVI). — Manuscriptul logofĕtului Ioniţă Gĭurescu (XXVIII).—*Trepetnic* (XXX, cfr. p. 718).—*Rojdanic* (XXXII). — *Canonul luĭ Hristos* (XXXIII). — Rolul luĭ papa Leone III în cărţile poporane (XXXIV, cfr. p. 29, 34 şi 391).—*Gromovnic* (XXXV). — *Alexandria* (XXXV)—în legătură cu *Ostrovul Spitzbery* (XXXVI). — *Varlam şi Iosaf* (XXXVI, cfr. p. 707-8). — *Arghir şi Elena* (XXXVII, cfr. p. 714).—*Andronim şi Filana* (XLI).—Codex Sturdzanus (XLI). — Impărţirea luĭ în «Texturĭ Măhăcene» şi «Texturĭ Bogomilice» (XLII).—Cărţile poporane infernale (XLIV, cfr. p. 406). — Conclusiunea (XLV).

Partea I: Texturĭ Măhăcene, 1580-1619 (1-236).

Introducerea generală (1-18).

Autorĭĭ «Texturilor Măhăcene» (1).—Ce se scie despre popa Grigorie din Măhacĭu (2, cfr. p. 176, 691-2).—Situaţiunea actuală şi tradiţiunile Măhăcenilor (2).—Cântecele măhăcene despre Traĭan şi Mihaĭu Vitézul (4). — Sabia, măcĭuca şi căcĭula luĭ Mihaĭu (5). — Graĭul actual al Măhăcenilor: *tĭept=pĭept* etc. (6, cfr. p. 241) — Originea documentală a Măhacĭuluĭ (6). — Fonetismul vechĭuluĭ graĭu măhăcén (8). — Diferinţa între *z* şi *dz* la Măhăcenĭ şi la Moldovenĭ (6, cfr. p. 726). — *Rhotacismus* în genere (9). — Trecerea luĭ *n* în *r* în dialecte latine şi grece (10). — La Albanesĭ şi la Românĭ (11, cfr. p. 731). — Comparaţiunea între graĭul luĭ popa Grigorie şi între dialectul istriano-român (12, cfr. p. 490-1). — Trecerea luĭ *n* în *r* la Moldovenĭ (13). — In texturile moldovene din secolul XV (14).— Resistinţa luĭ *n* de a nu trece în *r* (14, cfr. p. 493).—Syllexis $nr = {}^{n}_{r}$ ca $mn = {}^{m}_{n}$ (15, cfr. p. 218, 240). — Trecerea luĭ *r* în *n* prin metadioxis (16). — Originea cuvîntuluĭ *raţă* (16, cfr. p. 731).— Casurĭ de trecerea luĭ *n* în *r* în vechile glosse tracice (17).

I. Legenda Duminicel, 1600 (19-66, cfr. p. 167, 691, 733, 735).

Introducere (21-42).

Importanţa Legendeĭ Duminicel (21). — Redacţiunea grécă din Fabricius (22). — Acea din Gerlach (23). — Redacţiunile latine dintre secolĭĭ VI-VIII (24). — Cele din biblioteca imperială din Viena (25). — Flagellanţiĭ propagând în speciă Legenda Duminicel (25).— Redacţiunea flagellantică germană (26, cfr. p. 24).—Acea latină (27). —Redacţiunea francesă (27).—«Le pape Charles-Léon» (29, cfr. p. XXXIV, 34 şi 391).—Redacţiunea ungurésca (29). — Amalgamarea Legendeĭ Duminicel cu apocriful despre *12 Vineri* (29, cfr. p. 733).—

Redacţiunile paleo-slavice (30, cfr. p. 733). — O redacţiune cu P e c e n e g ĭ (31). — Redacţiunea bohemă (31). — Acea rutenă (32, cfr. p. 391). — Etimologia poporană *Bretania* din *Bethania* (33). — Redacţiunea polonă (33). — Carol cel Mare în cărţile poporane (34). — Legenda Duminicei trecută la Bulgarĭ în cântec poporan (34, cfr. p. 733). — Versificarea Legendeĭ Duminicei la Germanĭ (35). — Redacţiunile etiopică, coptică, siriacă şi arabă (35, cfr. p. 735). — Clasificarea tuturor redacţiunilor după cincĭ tipurĭ (36).—Tipurile cunoscute Românilor: DJ+P şi DO (36). — Filiaţiunea genealogică a tuturor redacţiunilor din prototipul DR (37). — Noua redacţiune română DJ+P din Transilvania (38). — Trecerea'ĭ şi respândirea'ĭ în Romănia (39). — Impletecirea'ĭ cu *Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ* şi cu *Visul Maĭceĭ Domnuluĭ* (40). — O redacţiune românéscă după tipul DO (41).

Textul (40-55).

Notanda (56-66).

Vocalism (56). — Consonantism (58). — Morfologia (59).—Sintaxa (61). — Lexiologia: *joméiă=familia* etc. (61) — Accentuaţiunea (63). — Vocala irraţională (64). — Ortografia (65). — Popa Grigorie faţă cu bătălia dela Mirislâŭ (65, cfr. p. 691).

II. Incercărĭ de traducere din slavonesce, circa 1600 (73—87).

Introducere (75—77).

Acelaşĭ fragment din Ioan Crisostom după Coresi şi după popa Grigorie (75, cfr. p. 118). — Un elev al luĭ popa Grigorie (76). — Independinţa sintactică a traducerĭ române din slavonesce (76, cfr. p. 188). — Graĭul luĭ popa Grigorie maĭ arcaic decât al luĭ Coresi (77).

Textul (78-83).

Notanda (84-87).

Vocalism (84). — Consonantism (85).—Morfologia (86).—Sintaxa. (87). — Lexiologia (87). —Accentuaţiunea (87). — Vocala irraţională (87).

Intrebarea Creştinéscă. Copiă din 1607 după originalul din 1560 (89-114, cfr. p. 724-727).

Introducere (91-98).

Catechismul românesc dela Sibiiu din 1546 mai mult decât problematic (91). — O probă autentică despre un catechism românesc dela Braşov din 1560 (92, cfr. p. 94).—Biografia lui Hanes Benkner şi rolul seu în istoria culturei române din Transilvania pe la 1560 (92).—Un evangeliar slavic dela Braşov din 1562 (93, cfr. p. 725). — Diferinţa între amestecul Saşilor şi între acel al Ungurilor în biserica română din Transilvania (94). — Prototipul greco-slavic al catechismului românesc dela 1560 (95). — Cum şi pentru ce l'a copiat popa Grigorie (96). — Importanţa lui linguistică (98).

Textul (99-107).

Notanda (108-114).

Vocalism (108). — Consonantism (109). — Morfologia (110). — Sintaxa (111). — Lexiologia (112). — Românii întrebuinţau limba slavică în biserică fără a o înţelege (112, cfr. p. 175). — Accentuaţiunea (113). — Vocala irraţională (113). — Ortografia (113, cfr. p. 118-9).

IV. O predică, 1619 (115-135).

Introducere (117-119).

Extrema importanţă linguistică a acestui text (117). — Comparaţiunea lui cu Catechismul din 1560, cu Coresi din 1580 şi cu Stroici din 1593 (118, cfr. p. 77).

Textul (120-126).

Notanda (127-135).

Vocalism (127). — Consonantism (129). — Morfologia (130).— Sintaxa (133). — Lexiologia: *netare*, *op*, *iuo* etc. (133) — Accentuaţiunea (135). — Vocala irraţională (135). — Ortografia (135).

V. Legenda Sântei Vineri, circa 1580 (137-168, cfr. p. 733).

Introducere (139-144).

Prototipul grec (139). — Intermediarul slavic (140). — Acelaşi legendă prescurtată (140). — Mulţimea hagiografică a sântelor Vineri (140). — Legenda sântei Vineri dela Tîrnova (141). — Popa Grigorie a copiat după un original românesc mai vechiu scris la Braşov (141). — Cuvîntul *borésă* «nevéstă» şi graiul dela Braşov (142). — Caracterul linguistic al acestui text (143). — Caracterul lui mitologic (143). — Legătura lui cu basmurile române (144).

Textul (145-156).

Notanda (157-168).

Vocalism (157). — Consonantism (159). — Morfologia: întrebuinţarea caracteristică a lui *cel* etc. (161) — Sintaxa (164). — Lexiologia: *acicé*, *neture*, *istucan*, *meserére* etc. (165) — Accentuaţiunea (166). — Vocala irraţională (167). — Legătura cu Legenda Duminicei (167, cfr. p. 733).

VI. Fragment dintr'o conjuraţiune, ante 1583 (169-178).

Introducere (171-176).

Popularitatea exorcismului la creştini în genere (171). — Chiar femeile goniaŭ pe draci (171). — Popii români ardeleni celebri prin autoritatea lor asupra Sataneĭ (172). — Guvernul unguresc din Transilvania temêndu-se de exorcismul românesc (174). — Diferitele conjuraţiuni contra draculuĭ în volumul luĭ popa Grigorie (175). — Ce fel de slavonéscă scieaŭ preuţiĭ români din trecut (175, cfr. p. 118). — Importanţa cronologică a acestuĭ fragment (176, cfr. p. 692).

Textul (177).

Notanda (178).

VII. Legenda luĭ Avram, ante 1600 (179-200, cfr. p. 734).

Introducere (181-188).

Prototipul grec (181). — Intermediarul slavic într'un *Sbornik* al Archivelor Statuluĭ (181). — Descrierea aceluĭ *Sbornik* (182). — Un tractat poporan de medicină în limba rutenă (184, cfr. p. 734). — O caracteristică zoomorfică a diferitelor popóre, între carĭ: «Român—pisică» (185, cfr. p. 734). — In ce consistă natura de «pisică» a Românuluĭ (186).—O caracteristică zoomorfică analógă la Românĭ (186). — O caracteristică ne-zoomorfică a popórelor la Saşĭ (187). — Independinţa luĭ popa Grigorie în prelucrarea originaluluĭ slavic (188, cfr. p. 76).

Textul (189-194).

Notanda (195-200)

Vocalism (195). — Consonantism (197). — Morfologia (197). — Sintaxa (197). — Lexiologia: *codru* «munte», *cătiliru* «încet» etc. (198) — Accentuaţiunea (200). — Vocala irraţională (200).

Excurs la «Legenda lui Avram». Genune-genoe-geroe. Paradisul la Românĭ (201-210, cfr. p. 707-16).

Ce însemnéză în popa Grigorie: «geroe r'apusul soarelui»? (201) — Cuvîntul *genune* în mitropolitul Dosofteĭu (202), — în Prale (203), — în Cantemir (203), — într'un crisov dela Mircea cel Mare (203). — Cum din *genune* s'a făcut în popa Grigorie *geroe* (204). — Filiaţiunile etimologice ale cuvîntuluĭ *genune* (205). — Inrudire posibilă cu grecul ὠγενός (205) — dar şi cu celticul *genu* (207), — póte şi cu numele dacic local Γενούκλα (206). — In popa Grigorie *genune* însemnéză «Paradis» (207). — Posiţiunea orientală a Paradisuluĭ la creştinĭ (208), — dar occidentală la păgânĭ (208). — De unde la Românĭ numele «apusuluĭ»: *asfinţit?* (209, cfr. p. 714).

VIII. Fragment liturgic, circa 1600 (211-220).

Introducere (213-214).

Autorul e Măhăcén saŭ din vecinătate (213). — Trecerea fonetică remarcabilă a grupuluĭ *-ft-* în *-şt-* (213). — Epoca probabilă a fragmentuluĭ e înainte de 1600 (214).

Textul (215-219).

Notanda (217-220).

Vocalism (217). — Consonantism (218). — Cum se explică formele dialectice *copkil=cokil=copil* etc. (218) — Syllexis: *n*: *r*: *nr*:: *f*: *ş*: *fş*:: *p*: *k*: *pk*:: *b*: *g*: *bg*:: *m*: *n*: *mn* (218, cfr. p. 15, 240). — Morfologia (218). — Sintaxa (219). — Lexiologia (219). — Accentuaţiunea (219). — Vocala irraţională (219).

IX. O predică, circa 1600 (221-236).

Introducere (223-224).

S'a scris într'o localitate apropiată de Măhacĭu, dar fără r=a etc. (223) — Influinţa ulterióră a localităţilor învecinate asupra graiuluĭ din Măhacĭu (224). — Este o compunere românéscă originală (224). — Insemnătatea linguistică a acestuĭ text prin coincidinţa formelor vechĭ cu cele noue (224). — Paleografia (224).

Textul (225-230).

Notanda (231-236).

Vocalism (231). — Consonantism (232). — Morfologia (232). —

Sintaxa (234). — Lexiologia: *cele între cele, cîuai, fărtăcĭune, ĭuo* etc. (234) — Vocala irraţională (236).

Apendice la «Texturĭ Măhăcene». Doă fragmente din Argeş 1626 (237-244).

Introducere (239-242).

Graĭul muscelén: parasiticul *h* (239). — Syllexis: *n : r : nr :: f : ş : fş :: p : k : pk :: b : g : bg :: h : v : hv* (240, cfr. p. 15, 218). — Syllexis ca varietate a reduplicării (241). — Trecerea *pĭatră* în *fĭatră* şi *plĭatră* (241, cfr. p. 6). — Formele omerice πτόλεμος şi πτόλις (241).

Textul (243).

Notanda (244).

Partea II: Texturĭ Bogomilice, 1550-1580 (245-496).

Introducerea generală (247-260).

Data manuscriptuluĭ (247, cfr. p. 693).—Compositiunea luĭ (247).— Tendinţa luĭ religiósă (248). — Originea Bogomilismuluĭ în Bulgaria (248). — Raportul luĭ de paternitate cătră Albigensiĭ din Provenţa (248). — Participarea egală a Bulgarilor şi a Românilor la străbaterea Bogomilismuluĭ în Occidinte: *Bougre* şi *Blesche* în Franţa şi în Spania (249). — Raportul de filiaţiune al Bogomilismuluĭ cătră Manicheismul şi maĭ ales Paulicianismul din Asia (250, cfr. p. 717-8). — Propaganda pauliciană arménă la Românĭ anterióră Bogomilismuluĭ (251). — Româniĭ «creştinĭ aĭ sântuluĭ Paul» (251). — Făntînele despre Bogomilism (252). — Doctrina bogomilică (252). — Morala bogomilică (253). — Apocrifurile bogomilice (254). — Literatura bogomilică în genere (257). — Influinţa Bogomililor asupra literaturel poporane scrise şi nescrise (258). — Personalitatea şi epoca eresiarculuĭ Bogomil, maĭ propriŭ «popă Jeremia» (158, cfr. p. 5?). — Durata Bogomilismuluĭ în Bulgaria (259). — Contactul luĭ prelungit cu Romănia (259). — Popa Grigorie din Măhacĭu propagator al Texturilor Bogomilice (259, cfr. p. 254).

I. Rugăcĭune de scóterea draculuĭ (261-298).

Introducere (263-283).

Perniciositatea febreĭ la Dunărea de jos (263). — Poporul demonisând febra (263). — Descântece contra «draculuĭ din ape»

(263). — Un descântec analog este opera personală a eresiarculuĭ Bogomil (264). — Invocarea sântuluĭ Sisinie (264, cfr. p. 718). — Transformările rusescĭ ale acestuĭ descântec (265). — Redacţiunea cea bilinguică din popa Grigorie conservă trăsurele principale ale prototipuluĭ bogomilic (266). — Textul slavic al acesteĭ redacţiuni, ca şi cel românesc, este o lucrare indigenă (267). — Criteriele de originea românéscă a unor texturĭ paleo-slavice (267). — Istoria Evangeliaruluĭ dela Reims: «le Texte du Sacre» (268). — Criteriele linguistice ale provenienţeĭ sale române (270). — Aplicarea acelor criterie la textul slavic din popa Grigorie (272). — Nu acelaşĭ Român a redactat descântecul slavonesce şi l'a tradus apoĭ românesce, ci aŭ fost doĭ Românĭ (274). — Epoca respectivă probabilă a ambilor (274). — Diferinţele între redacţiunea românéscă şi între prototipul bogomilic (274). — Arborĭ blăstemaţĭ şi arborĭ bine-cuvintaţĭ (275, cfr. p. 298 şi 735). — O formă românéscă modernă a aceleĭ redacţiunĭ (276). — Prefacerea luĭ *Sisinie* în *Sisoe* (276). — Incă un arbore bine-cuvîntat (277). — Amalgamarea «Minunilor sântuluĭ Sisoe» cu «Visul Maĭceĭ Domnuluĭ» şi alte apocrifurĭ (277). — Derivaţiunea posibilă dintr'un alt prototip bogomilic (278). — Trecerea acesteĭ redacţiunĭ în descântec poporan nescris după un variant bucovinén (279). — Urmele eĭ într'un descântec scris slavonesce în Transilvania în secolul XVII (280). — Numĕrul şi numile dracilor în diferitele redacţiunĭ (281, cfr. p. 719). — Nomenclatura drăcéscă în literatura poporană străină (282, cfr. p. 720). — Paralelismul între istoria acestuĭ descântec şi între istoria Legendeĭ Dominicеĭ (283).

Textul (284-291).

Notanda (292-298).

Vocalism (292). — Consonantism (294). — Morfologia (294). — Sintaxa (295). — Lexiologia: *ĭuo, cicĭa, să mă pardz* etc. (296). — Accentuaţiunea (297). — Vocala irraţională (297). — Arborĭ cei blăstemaţĭ în poesia poporană bulgară (297, cfr. p. 275 şi 735).

II. Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad (299-385).

Introducere (301-311).

Prototipul bizantin (301). — Redacţiunea gréeă modernă (302). — Redacţiunea slavică din secolul XII, în care se divinisĕză Traian (303). — Adoraţiunea luĭ Traĭan la Slavĭ în alte monumente şi legende (304). — Traĭan şi Diocleţian la Serbĭ (305). — Transfor-

marea luĭ Traĭan la Oltenĭ în «Domnul-de-rouă» (305). — Homonymia şi polysemasia în mitologia comparativă (306). — Redacţiunea românéscă cea modernă, amalgamată cu *Epistolia* şi *Visul Maĭcei Domnuluĭ* (307, cfr. p. 388).—Diferinţele eĭ de redacţiunea cea veche din popa Grigorie (307). — Trecerea la Serbĭ a Călătorieĭ Maĭcei Domnuluĭ în poesiă poporană (308). — Amalgamarea eĭ cu colinda română şi sudo-slavică despre «Muma sântuluĭ Petru» (310, cfr. p. 495). — Caracteristica unor asemenĭ amalgame poporane (311).

Textul (312-367).

Notanda (368-385).

Vocalism (368). — Consonantism (375). — Morfologia (376). — Sintaxa (379). — Lexiologia: *gintu*=lat. *gens*, *giudecĭ*=lat. *judices*, *judeţ*=lat. *judicium* etc. (381) — Accentuaţiunea (383). — Vocala irraţională (384).

Excurs la «Călătoria Maĭcei Domnuluĭ la Iad»: Crist şi Tudor Vladimirescu (386-402, cfr. p. 721-23).

Importanţa lucrărilor etno-psicologice ale d-luĭ A. Wesselofsky (386). — Monografia sa despre «Visul Maĭcei Domnuluĭ» (387). — Redacţiunea românéscă cea scurtă a acestuĭ apocrif (388). — Amalgamarea luĭ cu «Legenda Duminicei», şi cu «Călătoria Maĭcei Domnuluĭ la Iad», după formula A+x+D (388, cfr. p. 307).—Redacţiunea românéscă cea lungă (388). — Existinţa maĭ multor redacţiunĭ străine în proză şi 'n versurĭ (389). — Redacţiunea polónă (391). — Redacţiunea rutenă (391). — Amalgamarea lor din maĭ multe apocrifurĭ eterogene (392). — Redacţiunea maghiară (392). — Redacţiunea rusă (393). — Redacţiunea italiană din secolul XIV (394). — Redacţiunea portugesă (395).—Redacţiunea proventală (395).—Amestecul ideelor creştine cu cele păgâne (396, cfr. p. 143).— Furişarea «vinerii» în redacţiunea proventală (397).—Originalitatea redacţiuniĭ românescĭ celeĭ lungĭ (397). — Proveninţa probabilă occidentală a tuturor redacţiunilor, ĭar nu dela Grecĭ (398). — Trecerea «Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ» în literatura poporană cea nescrisă (399). — Ea devine cântec la Serbĭ (399), — descântec la Spanioli (399) — şi la Saşĭ (400). — La Românĭ se preface în «Visul luĭ Tudor Vladimirescu» (400).

III. Apocalipsul apostoluluĭ Paul, ante 1550 (403-432).

Introducere (405-414).

Lungimea listeĭ călătorielor antice şi medievale la Iad (405). —

Cele mai celebre din vêcul de mijloc (406). — Causele popularităţii lor (406, cfr. p. XLIV). — Evangeliul lui Nicodem (407, cfr. p. 735). — Apocalipsul apostolului Paul (408). — Prototipul grec al acestui apocrif (408). — Redacţiunile occidentale în proză şi 'n versuri (409, cfr. p. 410). — Redacţiunile orientale (409). — Redacţiunile slavice (410). — Legătura lor cu Bogomilismul (410). — Redacţiunea slavică cea lungă (411). — Redacţiunea slavică cea scurtă (411). — Diferinţa între ambele (411). — Dissociaţiunea de idei în aplicare la cărţi poporane (412). — Românii aŭ avut, deşi nu mai aŭ, o redacţiune lungă a Apocalipsului lui Paul (412, cfr. p. 445). — Nici redacţiunea cea scurtă din volumul lui popa Grigorie nu e completă (413). — Cel mai vechiu text de *Tatăl-nostru* în limba română (413, cfr. p. 118-19).

Textul (415-425).

Notanda (426-432).

Vocalism (426). — Consonantism (428). — Morfologia (428). — Sintaxa (430). — Lexiologia: *a se svii*, *şerb* etc. (431). — Accentuaţiunea (431). — Vocala irraţională (431). — Ortografia (432).

IV. Cugetări în óra morţii, circa 1550 (433-489, cfr. p. 693).

Introducere (435-448).

Caracterul neisprăvit al acestui text (435).— Este o lucrare românéscă originală (435). — Autorul este colectorul Texturilor Bogomilice din volumul lui popa Grigorie (436). — Diferinţa în principiŭ între acest text şi cele-l'alte (437). — Lucrări analóge occidentale (437). — Homilia St-lui Ciril de Alexandria (437). — Négoe Basarab (439, cfr. p. 730). — Rugăciunea lui «la eşirea sufletului» (440). —Comparaţiunea acestei rugăciuni cu «Cugetări în óra morţii» (441). — Frumseţele poetice din Négoe Basarab (442). — Istoria cânteculuĭ poporan «Amărîta turturică» (442, cfr. p. 728-30).— Textul de faţă pare a fi un reflex al operei lui Négoe Basarab (445). — Autorul a utilisat însă şi alte fântîne (445). — Redacţiunea românéscă cea lungă a Apocalipsului lui Paul (445, cfr. p. 412).—Pseudo-apocalipsul evangelistului Ioan într'o redacţiune românéscă (445). — Comparaţiunea ambelor acestor apocrifuri cu redacţiunile slavică şi grécă (446). — De ce nu le-a copiat colectorul Texturilor Bogomilice din volumul lui popa Grigorie? (446)—Popularitatea specială a Pseudo-apocalipsului lui Ioan la Bogomili (447). — Autorul textului

de față era călugăr și aparținea secteĭ bogomilice (447). — Importanța acestuĭ text (448).

Textul (449-471).

Notanda (472-489).

Vocalism (472). — Consonantism (478). — Morfologia (479). — Sintaxa (482). — Dissimilațiunea sintactică (482).— Lexiologia: *gintu*=lat. *gens*, *fămĕia*=lat. *familia*, *asen*=lat. *asinus*, *auscund*, *bisor* etc. (484) — Vocala irrațională (489).

Post-scriptum la «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad»: Sântul Petru și mumă-sa (490-496).

Cel maĭ lung text istriano-român (490). — Interesul luĭ linguistic nu numaĭ prin *rhotacismus*, dar încă prin amplificarea aoristuluĭ cu *-v-* ca la Albanesĭ (493). — Interesul luĭ etno-psicologic (493). — Combinațiunea acestuĭ apocrif din «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad» și din «Locul în raĭu» (494, cfr. 310). — «Locul în raĭu» în variantul bulgar (495).—Iertarea parțială a păcatelor în cărțile poporane din evul-mediŭ (496). — Caracterul simbolic al cepeĭ (496).— O întâlnire între Românĭ și Sarzĭ (496).

Apendice la «Texturĭ Bogomilice» (497--608).

Introducere (499-500).

Literatura poporană a ereticilor în vécul de mijloc (499). — Impletecirile eĭ cu literatura poporană în genere (499). — Incercarea de a distinge în literatura poporană cea nescrisă a Românilor urmele Bogomilismuluĭ (500).

I. Balada «Cucul și turturica» la Românĭ, la Moravĭ, la Proventalĭ, la Reto-romanĭ, la Perșĭ, la Turcomanĭ etc. (501-566, cfr. p. 694-705).

Ce s'a scris pînă acum despre acéstă baladă? (501) — Aplicarea metódeĭ linguistice la literatura poporană (502, cfr. p. 723). — I. Varianturĭ interne: *a*) Daco-române (503, cfr. p. 545). — Variantul din Moldova (503). — Un sub-variant (505). — Variantul din Bucovina (507). — Variantul din Crișiana (509). — Furișarea ingredientelor eterogene în varianturile române (510). — Trăsurele comune și deosebirile între cele treĭ varianturĭ (511). — *b)* Varianturile moravo-române (512). — Cel din Wenzig (512). — Cel dela Jarnik (513). — Raportul Moravo-românilor cătră Daco-românĭ (514).

— Caracteristica varianturilor moravo-române (515). — Sócra în literatura poporană (515). — Sintesa varianturilor interne (516). — II. Variantură externe: *a*) Neo-latine: α) Provenţale (517). — *Magali* a lui Mistral (517).—Consecinţele acestei imitaţiuni (520). — Variantul Narbonnes (521). — Variantul şi sub-varianturile din Arbaud (524). — «Fâ ce'ĭ face» la Provenţalĭ (525). — Variantul din Carcassonne (525). — Cel din Hérault (526). — Importanţa lui relativă (528). — Variantul provenţalo-frances din Lodève (528).— Nuanţa glumeţă a varianturilor franţuzite (530). — Variantul provenţalo-frances din Velay (530). — Respândirea acestei balade în tótă Franţa (532). — Variantul picard (532). — Balada trece în America: doă varianturĭ canadiane (533). — Sintesa varianturilor provenţale şi provenţalo-francese (535).—Prototipul provenţal (537). — Marea popularitate a acestei balade pe întregul teritoriŭ francez (537), — şi totuşĭ natura eĭ cu totul ne-franceză generalmente recunoscută (538). — β) Variantul reto-roman (538). — Originea lui provenţală (540). — Variantul catalan (541, cfr. p. 703). — Românía şi Provenţa ca principalele doă cuĭburĭ ale acestei balade în Europa (541).—Sintesa varianturilor europeane (541).—Prototipul european (542).—Nuanţa luĭ religiósă (542).—Trecerea acestei balade din Românía în Provenţa (542, cfr. p. 564). —Cum însă? (543) — *b*) Varianturĭ asiatice: α) cel persian (543). — Trăsurele esenţiale ale archetipuluĭ general (544).—Cântecul românesc «Şoĭmul şi flórea fragzuluĭ» (545, cfr. p. 715).—β) Variantul turco-persian (546).—Diferinţa între logica arică şi logica turanică (548, cfr. p. 606).—Caracterul religios al archetipuluĭ general (548). — Cele treĭ centrurĭ succesive ale acestei balade: Persia, Românía şi Provenţa (549). — Excluderea ciclurilor analóge, dar eterogene (549). — Posibilitatea înrudirĭ cu ciclul prozaic narrativ «dracul şi ucenicul seŭ» (550). — Posibilitatea şi maĭ mare a înrudirĭ cu ciclul poetic dialogic «Peţirea miresei» (554). — Posibila filiaţiune genetică a celor treĭ ciclurĭ (559). — Natura lor religiósă a tuturora (560). — Desvoltarea Parsismuluĭ paganic în Manicheo-paulicianism creştin, de unde apoĭ Bogomilism şi 'n fine Albigensism, tóte caracterisate prin cosmogoniă dualistă (560). — Cele treĭ staţiunĭ principale ale acestei doctrine sînt Persia —Românía—Provenţa, ca şi cele treĭ staţiunĭ principale ale baladei «Cucul şi turturica» (561, cfr. p. 606) —Acéstă baladă se explică prin legenda dualistă despre îngerul amăgit şi furat de Satana (561).— In ce mod a străbătut acéstă baladă din Persia în Românía, respândindu-se de aci pînă la Pireneĭ? (564)— Cum de n'o aŭ Bulgarĭ? (565, cfr. p. 608)—Conclusiunea (566).

II. Povestea Numerelor la Români, la Slavi, la Francesi, la Evrei etc. (567-608).

Necesitatea aceleĭa-şĭ metóde, care s'a aplicat la balada «Cucul şi turturica» (567, cfr. p. 502 şi 723).— I. Varianturi interne: α) Cele române (567). — Cântecul de stea cu Povestea Numerelor (567). — Aceĭaşĭ Poveste în basmul «Originea cimiliturelor» (569).—In basmul «Măzărel-împărat» (570).—Constatarea a doŭ tipurĭ divergenţĭ ale Povestiĭ Numerelor: tipul A şi tipul B (572).—Caracteristica tipuluĭ A (572)—şi a tipuluĭ B (573).—β) Variantul săsesc al tipuluĭ B (574, cfr. p. 607 nota).—Sintesa tipuluĭ B la Români (575). —II. Varianturi externe: α) Cele provenţale (576).— Cele din Arbaud (576). — Cel languedocian (578). — Cel catalan (579). — Tôte varianturile provenţale sînt după tipul A (580). — Originalitatea aritmetică a celuĭ catalan (580, cfr. p. 573).—Parodiele provenţale ale tipuluĭ A (580, cfr. p. 599).—β) Varianturi francese (581). —Derivă din cele provenţale (581).—Cel din Canada (582).—Transformaţiunea luĭ într'un danţ religios (582). — Parodiele francese (583). — γ) Varianturĭ portugese (584). — Originea lor provenţală (585). — Ele constituă o importantă amalgamă a tipuluĭ A cu tipul B (585, cfr. p. 589). — Primul variant portuges, cu un final anti-demoniac (585). — Al doilea variant, întrebuinţat la gonirea draculuĭ (586). — Al treilea variant, cu dialog între «diavol» şi «îngerul-păzitor» (588). — δ) Varianturĭ celtice (589). — «Le druide et l'enfant» (589). — Pretinsa anticitate a acestuĭ cânt (591). — El provócă o sgomotósă polemică (591). — Parodia «Vesperele bróscelor» (592). — Adevĕrul asupra varianturilor celtice, în carĭ s'aŭ amalgamat într'un mod original tipurile A şi B (593). — ε) Variant latin (593). — Coincidinţa luĭ cu cel frances din Canada (594). — η) Varianturĭ italiane (594). — Sînt numaĭ parodie dubióse ale tipuluĭ A (595). — ϑ) Variant evreesc (595). — Este după tipul A (595). — Modernitatea luĭ la Evreĭ (596). — ι) Varianturĭ germane (596). — Doă după tipul B (596). — κ). Variant neo-grec (597) — saŭ maĭ curînd greco-albanes (597) — Marea luĭ asemenare cu tipul român B (597). — λ) Varianturĭ slavice (597). — Sintesa tipuluĭ A la Slavĭ (597). — «Cântec evangelic» la Ruşĭ (598). — Parodia bulgară a tipuluĭ A (599). — Identitatea eĭ cu o parodiă provenţală (599). — Tipul B la Rutenĭ, probabilmente prin împrumut dela Români (599). — Sintesa generală a tipuluĭ B în Europa (600). — Prototipul european B (601). — Romănia ca punctul de respândire al tipuluĭ B în Europa (602). — Existinţa acestuĭ tip la Români în secolul XII (603). — Paternita-

tea tipului B către tipul A (604). — μ) Variant persian (604). — Este după tipul B (604). — Datéză din primiĭ secolĭ aĭ ereĭ creştine (604). — Este de natură religiósă (605). — ν) Variant kirghis (605). — Imprumutat dela Persĭ (605). — Misticismul luĭ (605).— Diferinţa între logica arică şi logica turanică (606, cfr. p. 548). — 'Povestea Numerelor„, ca şi 'Cucul şi turturica„, se succed prin cele treĭ staţiunĭ principale ale respândiriĭ sectelor religióse dualiste: Persia — România — Provenţa (606). — Tipul A este o creaţiune a Bogomililor (606). — Ferirea de a nu'l confunda cu specimene eterogene de poesia poporană enumerativă (606). — Sintesa generală a tipuluĭ A (607). — Conclusiunea (608).

Partea III: Specimen de gramatica comparativă istorică a limbeĭ române (609-687).

O PAGINĂ DIN SINTAXA ROMÂNO-ALBANESĂ: REDUPLICAREA ŞI TRIPLICAREA ARTICLULUI DEFINIT (611-687).

Raportul acestuĭ studiŭ către volumul luĭ popa Grigorie (611). — Observaţiunea luĭ Ascoli ca punct de plecare (611). — Studiul comparativ al fenomenuluĭ în tóte limbele balcanice (612).—I. Limba română (612). — Reduplicarea ca un proces linguistic în genere (612). — Diferinţa ideologică între *omu-l bun* şi *omu-l cel-bun* (613). — Cum a fost tractat pînă acum articlul definit *cel* în gramaticele române? (613)—Meritele luĭ Ienăchiţă Văcărescu (613, cfr. p. 443-5). —Klain-Şincai, Molnar, Tempea, Alexi, Laurian, Heliade (614).—Varianturile bănăţene ale luĭ *cel* (615).—Cele macedo-române (615).— Cele istriano-române (616). — Sintesa varianturilor (616). — Rolul specific al luĭ *al* faţă cu *cel* (616). — Intrunirea lor în *cel-al-alt* (617). — Generalisarea formeĭ feminine *a* în graĭul poporan şi la poeţĭ (617). — Exemple textuale de moţiunea regulată şi de cea neregulată a luĭ *al* (618). — Idiotismul *al-de* (619). — Originea luĭ (620). — Raportul funcţional şi etimologic între *al* şi *cel* (620). — *Al* şi *cel* sînt d'o potrivă articolĭ definiţĭ prepositivĭ adjectivalĭ faţă cu *-l* ca articol definit postpositiv substantival (621). — Reduplicarea articluluĭ definit: *omu-l cel-bun, al-doi-le, al-omu-luĭ, cel-al-alt* (622). — Triplicarea: *omu-l al-doi-le, omu-l cel-al-alt, frati-le a[l] viţinu-luĭ* (622). —Quadruplicarea: *omu-l cel-al-doi-le* (622). — Intensivul *-a* în *acel-a* etc. (622). — Construcţiunea reduplicativă uĭtată de gramaticiĭ românĭ: *omu-l cel-bunu-l* (623). — Intrebuinţarea eĭ actuală în România şi la Macedo-românĭ (623). — Exemple textuale din secolul XVI (624). — Adjectivitatea exclusivă a articluluĭ *cel* saŭ *al* (626). — Coincidinţa formală a adverbuluĭ ro-

mân cu adjectivul (627). — Orĭ-ce parte a cuvîntuluĭ devine adjectiv prin pre-articulare (627). — Locuţiunea: *o nuntă d'*ale împărătesci-le*, (627). — Concordarea articluluĭ genitival cu substantivul ce'ĭ precede (628). — După un substantiv post-articulat suprimerea articluluĭ genitival este numaĭ aparinte (629). — Macedo-românĭ şi vechile texturĭ nu-l suprimă (629). — De'naintea substantivuluĭ, *cel* saŭ *al* nu sînt articolĭ, ci simplĭ pronumĭ demonstrativĭ (630). — De'naintea substantivuluĭ urmat de adjectiv, *cel* saŭ *al* pôte resulta dintr'o metatesă sintactică (631). — Articlul substantival postpositiv este de origine demonstrativă, cel adjectival prepositiv e de origine relativală (633). — Deşi adjectivul pre-articulat pôte fi şi post-articulat, totuşĭ articularea'ĭ principală este cea prepositivă (634). — Adjectivul numaĭ post-articulat devine substantiv (635). — In construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul posiţiunea normală a adjectivuluĭ este după substantiv (635). — Resumat (636). — II. Limba albanesă (636). — Ca şi la Românĭ, duplicitatea articluluĭ definit la Albanesĭ: cel substantival postpositiv şi cel adjectival prepositiv (637). — Articlul prepositiv e exclusivamente adjectival (637). — Coincidinţa formală a adverbuluĭ albanes cu adjectivul (638). — Posiţiunea normală a adjectivuluĭ e după substantiv (638). — Corespondinţa între Românĭ şi Albanesĭ în reduplicarea articluluĭ definit (638). — Corespondinţa în concordarea articluluĭ genitival cu substantivul ce'ĭ precede (639). — Sintesa corespondinţelor româno-albanese (640). — Corespondinţa în anomalie (640).—Originea pronumeluĭ romanic *lui-lei* (641).—Românul *omu-lu-ĭ* =albanesul *nĭeri-u-t* (642).—Analogia scandinavă (642, cfr. p. 664). — Rom. *cununeĭ* din *cununeeĭ*=*cunună-a-i* corespunde alban. *curonet*=*curoneet*=*curonă-a-t* (643). — Diferinţa etimologică a articluluĭ femeesc postpositiv *-a* la Românĭ şi la Albanesĭ (644). — Corespondinţa româno-albanesă în generalisarea cea anormală a articluluĭ prepositiv femeiesc (644). — Corespondinţa în construcţiunea rom. *ceĭ-al-alţĭ* şi *cea-al-altă*=alb. *tă-i-atără* (645). — Sintesa coincidinţelor neregulate şi importanţa lor (646). — Coincidinţa formală româno-albanesă a genitivuluĭ cu dativul (647). — III. Limba bulgară (647). — Substratul autocton omogen al limbelor actuale de pe peninsula balcanică (647). — Relaţiunea congenitală între româna şi albanesa, dar numaĭ de altoĭu între româna şi bulgara (648). — Articlul substantival postpositiv la Bulgarĭ nu este esenţial (649). — Comparaţiunea sub raportul articluluĭ definit între texturĭ român, albanes şi bulgar (650). — Articlul bulgar nu are o formă fixă (651). — El imitézĕ cu stăngăciă pe cel român

(652). -- N'are casurĭ oblice (652); — totuşĭ genitivul, format prin prepoziţiune, coincidă în formă cu dativul, ca şi la Româno-albanesĭ, dar nu deplin (653). — Articlul prepositiv adjectival lipseşce Bulgarilor (653). — Posiţiunea normală a adjectivuluĭ este de'naintea substantivuluĭ (653). — Reduplicarea specifică bulgară a articluluĭ (654). — Urmele eĭ la Românĭ (654). — Opositiunea diametrală între causele unuĭa şi aceluĭaşĭ fenomen la Românĭ şi la Bulgarĭ (655). — Conclusiunea (656). — IV. Limba grêcă (656). — Inrudirea cu româna e congenitală, dar de alt grad decât cea româno-albanesă (656). — Lipsa articluluĭ post-positiv şi a unuĭ articlu adjectival special (657). — Marea independinţă a articlului grec (658). — Indicele uneĭ coincidinţe formale între dativ şi genitiv, dar nu şi între adverb şi adjectiv (658). -- Identitatea de principiŭ între articlul genitival grec şi cel româno-albanes (659).— Conclusiunea (660). — V. Limba ţigană (660). — Se referă la greca, ca limba bulgară la româna (660). — Articlul ţigănesc e împrumutat dela Grecĭ (660), — cu o nuanţă românéscă la Ţiganiĭ din România (661). — Reduplicarea articluluĭ ţigănesc (661). — Lipsa articluluĭ genitival la Ţiganĭ suplenită printr'un sistem specific neo-indian (662). — VI. Prima conclusiune (662). — Genealogia reduplicăriĭ şi triplicăriĭ articluluĭ în limbele balcanice (662). — Trăsurele caracteristice ale întrebuinţăriĭ articluluĭ în limba primitivă daco-epirotă saŭ în substratul autocton al limbelor balcanice (663). — Aceste trăsure, pînă la un punct, ne întimpină în Europa numaĭ în: VII. Limbele scandinave (663). — Posedă un articlu substantival postpositiv (663). — De asemenea un articlu adjectival prepositiv (664). — Formézĕ genitivul prin sufixarea nominativuluĭ post-articulat: *man-en-s*=alb. *nĭeri-u-t*=rom. *omu-lu-i* (664).—Cunosc reduplicarea articluluĭ în construcţiunea substantivului cu adjectivul (664). — Totuşĭ posiţiunea normală a adjectivului este de'naintea substantivuluĭ (665). — Natura organică a tuturor acestor fenomene în limbele scandinave (665). — Cum să se explice dară divergința lor de totalitatea limbelor germanice? (666)— Familia linguistică leto-slavo-germanică are abia un rudiment de postarticulare, dar şi aceĭa numaĭ pentru adjectivĭ (666). — Neadmisibilitatea ipotesĕĭ explicative a luĭ Grimm (667). — O altă ipotesă (668, cfr. p. 667). — VIII. Limbele eranice (668). — Câte-va reserve din partea autoruluĭ (668). — α) Limba arménă (669). — Are un articlu substantival post-positiv (669). — Comparaţiunea semasiologică între românul *al-doi-le* şi arménul *erkr-ord* (670). — Coincidinţa formală a genitivuluĭ armén cu dativul (670).— β) Limba

osetă (670). -- Cunósce post-articularea substantivuluĭ (670). — γ) Graĭurĭ persiane (670). — Limba curdică are un articlu substantival postpositiv (670) — şi un articlu adjectival prepositiv (671). -- Identitatea articluluĭ adjectival propriŭ ḑis cu articlul genitival în tóte graĭurile persice (672). — Posiţiunea normală a adjectivuluĭ este după substantiv (672). — Caracterul relatival al articluluĭ prepositiv persian (673). — Specimene zendice (673). -- Specimene achemenidice (674). — Graĭurile persiane posedă şi un articlu substantival post-positiv (675). — Reduplicarea articluluĭ în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul (675). — Triplicarea articluluĭ în limba curdică (676). — IX. Genitiv-dativ (676). — Conspectul declinaţiuniĭ ario-europee pronominale la genitiv şi la dativ (676). — Coincidinţa formală a ambelor casurĭ, constantă la Românĭ şi la Albanesĭ, se arată deja în sanscrita, ajungênd în India la o manifestaţiune completă în dialectele pracrite şi 'n pâli (677). — Importanţa «poporană» a acestor din urmă (678). — Coincidinţa formală a ambelor casurĭ în persica inscripţiunilor achemenidice (678), — deşi s'a putut perde în neo-persiana şi 'n oseta (679). — Tot aşa în arména (680).—In zendica însă numaĭ pînă la un punct (680),—ca şi 'n gréca (682, cfr. p. 658).—Casurile de coincidinţă formală a genitivuluĭ cu dativul în paleo-slavica, lipsind în totalitatea dialectelor slavice celor vorbite, se datoresc influinţeĭ grece, în parte Albanesilor şi Românilor (682). — Distincţiunea între o coincidinţă morfologică şi o coincidinţă sintactică (683).—Coincidinţa morfologică a ambelor casurĭ există perfectă numaĭ la Românĭ şi Albanesĭ, la Eranĭ, în pracrita şi 'n pali, ĭar imperfectă în sanscrita şi la Grecĭ, lipsind în tóte cele-l'alte limbe ario-europee (683). — In sauscrita prioritatea aparţine dativuluĭ, la Eranĭ şi la Grecĭ genitivuluĭ, în pluralul albanes dativuluĭ şi 'n cel român genitivuluĭ (683, cfr. p. 685). — Un specimen morfologic de limba tracică de lîngă Adrianopole din secolul IV cu genitivul preces de articlu prepositiv (684, 685). — X. A doua conclusiune (685). -- Compromis între teoria genealogică a luĭ Fick şi acea geografică a luĭ Schmidt (685). — Grupul linguistic erano-traco-grec (686). — Influinţa de vecinătate a Semiţilor (686). — Conclusiunea (687).

Post-scripta (689-730):

I. Specimene paleografice (691-693).

O pagină românéscă din Texturĭ Măhăcene (691). — O pagină slavică tot de acolo (692).—O pagină din Texturĭ Bogomilice (693).

II. Varianturile slavice şi italiane ale baladeĭ «Cucul şi turturica» (694-702, cfr. p. 501-566).

Incă 5 varianturĭ, carĭ s'aŭ scăpat din vedere (694, cfr. p. 541). — Ele confirmă conclusiunile precedinţĭ ale autoruluĭ (694, cfr. p. 566). — I. Varianturile italiane (695). — Unul este identic în fond cu variantul român A, diferind de tôte cele-l'alte (695). — Cel-l'alt este maĭ mult o imitaţiune (696). — Ambele sînt din regatul neapolitan, datorindu-se probabilmente introducerea lor colonielor albanese de acolo (696, cfr. p. 695). — II. Varianturile slavice (696). — Cel polon din Galiţia nord-vestică (697). — S'a împrumutat dela Româno-moravĭ (698). — Doă varianturĭ serbe de o importanţă diferită (698). — Unul e maĭ modern şi maĭ incolor (699). — Cel-l'alt coincidă cu varianturile române P şi M, deosebindu-se de tôte cele-l'alte (700). — El conservă maĭ bine ideĭa prototipuluĭ bogomilic (700). — Ambele varianturĭ serbe par a fi de proveninţă română (701). — Urmele influinţeĭ române în poesia poporană serbă dela Ragusa (701). — Conclusiunea (702).

III. Variantul catalan al baladeĭ «Cucul şi turturica» (703-705, cfr. p. 541).

IV. Migraţiunile postume ale sufletuluĭ după credinţa poporuluĭ român din Banat (706-716)

Importanţa *bocetelor* române (706).—In Italia bocetul s'a maĭ conservat numaĭ la Corsicanĭ (706).—Interesul mitologic al bocetelor (706). — Maĭ cu sêmă al bocetuluĭ bănăţén, cules de d. Mangĭucă (707). — Fondul e luat din cartea poporană *Varlam şi Iosaf* (707, cfr. p. XXXVI).—Extract de acolo după Nĕgoe Basarab (708, cfr. p. 439). —Acelaşĭ pasagĭu într'o redacţiune slavică bogomilică (708).—Sânta Fecĭóră în cărţile poporane din evul-mediŭ (709). — Valórea notelor d-luĭ Mangĭucă la bocetul bănăţén (709). — Pericolul unilateralităţiĭ în etno-psicologiă (709).

Textul (710-713).

Notele d-luĭ S. Mangĭucă (713-716).

Trandafirul în mitologiă (713). — Călătoria sufletuluĭ la apus (714, cfr. p. 201-210). — *Sorbul-pămîntuluĭ* şi cele doă *tărîmurĭ* (714). — *Bradul-Dînelor* (715). — Vamele postume (715, cfr. p. 440). — Salcea în mitologiă (715, cfr. p. 275, 287). — Duplicitatea sânteĭ Maria în credinţele poporane creştine (715). — *Mărul mare de sân-Petru* la Românĭ şi Grădina Hesperidică la cei vechĭ

(716). — *Lină fântînă*=rîul Lethe (716). — Varianturile textului de față (716).

V. Descântecul sântului Iosif (717-720, cfr. p. 276-283).

Cine a fost «sântul Sisinie» la Bogomilĭ (717). — Manicheismul recunoscut al secteĭ bogomilice (718, cfr. p. 248) — *Sisinie=Sisoe=Iosif* din causa silabeĭ *-si-* (718). — *Trepetnic* (718, cfr. p. XXX-XXXII). — *Avestița aripa Sataneĭ* (718). — Nomenclatura drăcéscă la Românĭ (719, cfr. p. 281) — și 'n Occidinte (720, cfr. p. 282).

VI. Călătoriele «Visuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu» (721-723, cfr. p. 400-402).

Variantul din Bucovina (721). — Cel din Crișiana (722). — Geniul poetic creator al poporuluĭ român (722). — Necesitatea unuĭ studiŭ metodic riguros în etno-psicologiă (723, cfr. p. 502).

VII. Incă un Catechism românesc necunoscut (724-727, cfr. p. 99-107).

Catechismul românesc calvinian (724, cfr. p. 97). — Un pretins *Calendar* românesc dela 1569 (724). — Un pretins Evangeliar în limba română dela 1562 (725, cfr. p. 93). — O descoperire a dluĭ N. Densușianu: Psaltire tipărită românesce cu litere latine la 1648 (725). — Descrierea uniculuĭ exemplar (725). — Un specimen de limbă și de ortografiă (726). — Stefan Fogarasi și Francisc Fogarasi (726). — Sunetul *dz* (726, cfr. p. 8-9). — *Păcură*=пекло (727). — Vocala irrațională e x c r e s c u t ă (727).

VIII. «Amărîta turturică în Italia» (728-730, cfr. p. 442-444).

11 varianturĭ italiane (728). — Doă varianturĭ toscane (728). — Variant sicilian (729). — Variant istrian (729). — Scamotarea acestuĭ cântec poporan de cătră poețĭ culțĭ în Italia ca și 'n România (730, cfr. p. 442-444). — Olimpo da Sassoferrato (730). — Panfilo Sasso (730).

Addenda et corrigenda.

Colecțiunea cărților poporane germane de Simrock (731, cfr. p. XVI). — Trecerea luĭ *n* în *r* la Moravo-românĭ și 'n cuvinte polone saŭ rutene luate dela Românĭ (731, cfr. p. 11). — Ce fel de linguistică face d. Cihac (731, cfr. p. X). — *Paraleŭ* dela *para**) și

*) Tocmaĭ acuma observăm o altă curiositate. La pag. 682, d. Cihac traduce bine pe *leŭ-paraleŭ* prin „lion-très grand lion=vrai lion„. Dar atuncĭ cum remâne cu *paraleul* dela pag. 603 și cu analogia dela pag. 230, și cum de nu figurézăă în Indicele dela finea volumuluĭ decât un singur *paraleŭ*?

ortoman dela *ort* (732). — La d. Cihac *z* trece in *h* şi *l* trece în *ł* (732 nota). — Legenda Duminicei versificată la Ruşi (733, cfr. p. 35). — Legătura cea intimă între Legenda Duminicei şi Legenda Sântei Vineri (733, cfr. p. 168). — O monografiă a d-lui Wesselofsky despre Sânta Vineri (733). — Caracteristica zoomorfică a popórelor (734, cfr. p. 185). — Un variant palco-slavic al Legendei lui Avram (734, cfr. p. 187). — Contracţiunea *ascultoi* din *ascultători* (734, cfr. p. 204).*) — Arbori blăstemaţi (735, cfr. p. 298). — Redacţiunile orientale ale Legendei Duminicei (735, cfr. p. 387). — Evangeliul apocrif al lui Nicodem (735, cfr. p. 407).

Indice bibliografic: Fântîne şi ajutorinţe citate în volumul de faţă (737-746).

I. MANUSCRIPTE (737). — II. COMUNICAŢIUNI (737). — III. TIPĂRITURE (737). — IV. TEXTURI POPORANE STRĂINE (745).

---

*) Mai cfr. în mitropolitul Dosofteiu. Parimiar 1672, f. 14: "fiiu am fost şi eŭ tatăluĭ a s c u l t o ĭ u„, la singular şi fără verbul *a sta*.

FINE.

ERRATA
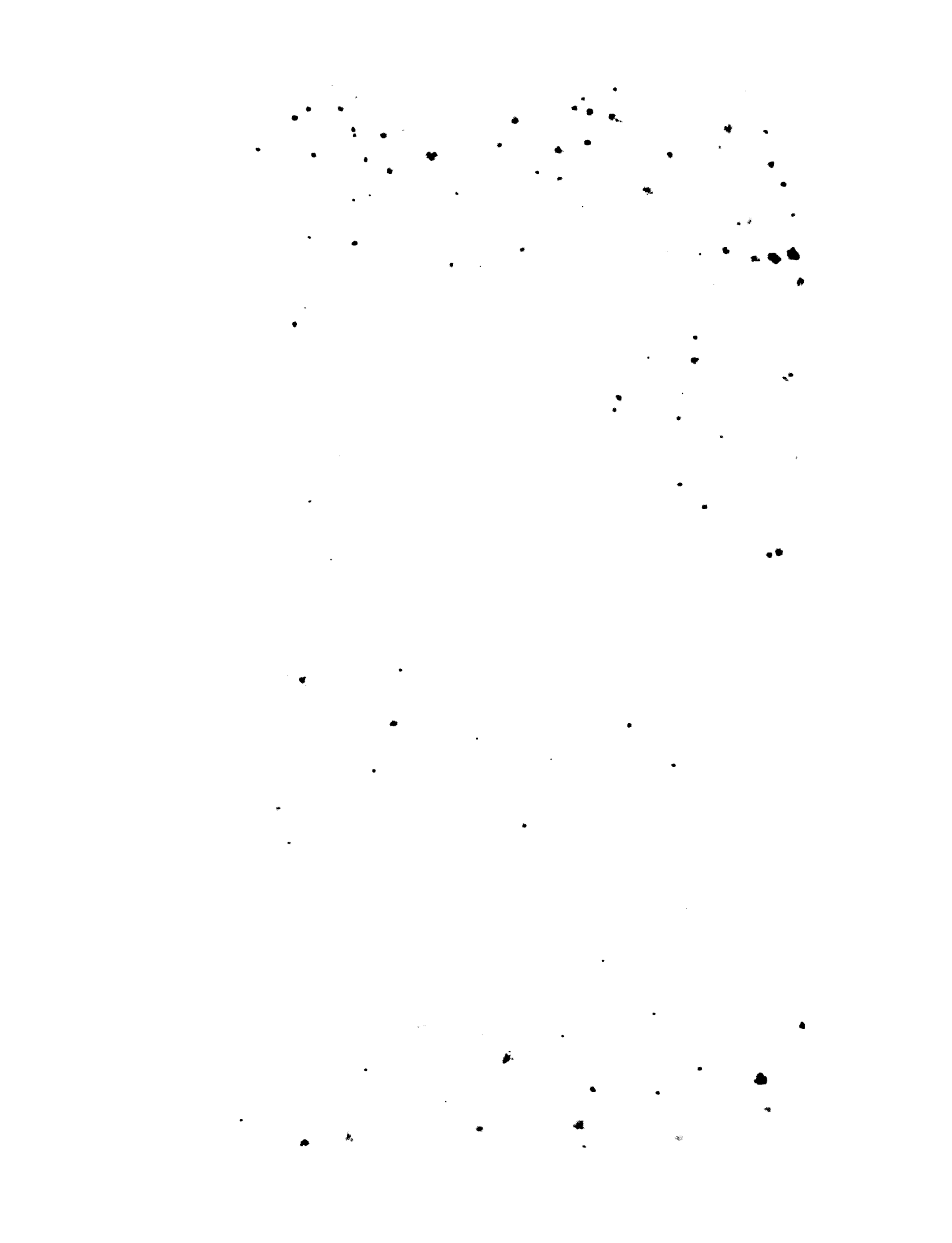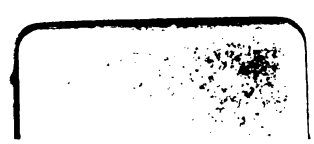
Pag.	Rînd.	Tipărit:	Citesce:
XXXII	Nota 10	Iarcu, *Biblioteca*	Iarca, *Bibliografia*
XXXVII	27	XVII.	XVIII.
36	27	m p r ă ş t i a t	î m p r ă ş t i a t
59	32	рлѣцѧ	лѣцѧ
—	33	ν	рѧ
95	9	ʿliberos	ʿlibros
128	29	*a* şi *u*:	*o* şi *u*:
142	19	*stenchişóră*	*stă 'n chicĭóre*
—	27	*împarcă*	*îm'par'că*
156	24	răstignitu-s'aŭ	răstignitu-s'au
174	28	felĭurite	felĭurile
189	11	попȣрѣ	порȣрѣ
204	19	nu	cu
—	27	Домнȣлȣи	Домнȣ-сѫȣ
208	4	nombreures	nombreuses
235	18	ѧни	ѧни
239	9	No. IX.	No. VIII.
282	8	Fosfor	Eosfor
285	28	d*r*cau*l*	d*r*acu*l*
373	22	393	293
389	31	pegagogic	pedagogic
—	nota	Iarcu	Iarca
427	24	dar	dar
545	25	persecutatul	persecutorul
593	14	BRS.	BRS, căcĭ îşĭ publicase cartea în prima ediţiune la 1839, cu 17 anĭ înainte de colecţiunea basmurilor săsescĭ de Haltrich.
597	9	*Măzărică.*	*Măzărel.*
622	16	*viţi-nu lu-ĭ,*	*viţinu-lu-ĭ,*
640	15	x+S+*s*+*d*:	*α*+S+*s*+*d*: